ECA NAZ.
Emanuele III
XII
C
2
OLI.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DE LVBRICITATE IVRISIVRANDI SVPPLETORII.

EXERCITATIO XVI.

Σύνοψις.

§.I. *Omnes gentes iuſiurandum pro vinculo adſtringendae fidei habuerunt.* §.II. *Hinc eius vſus in foro frequentiſſimus.* §. III. *Iuriſiurandi frequentia confeſſio perfidiae humanae eſt.* §. IV. *Vnde tot periuria?* §. V. *Inſtituti ratio, & partitio diſſertationis.* §. VI. *Differentia iuriſiurandi voluntarii, neceſſarii, & iudicialis vulgo tradita.* §. VII. *De ea* ἐπίκρισις. §. VIII. *Quid iuſiurandum ſuppletorium? & an illud ſecundum ius Rom. deferendum ſit, ſi ſemiplene probatum? Quod negatur.* §. IX. *Quia primo iura ignorant ſemiplenam probationem.* §. X. *Deinde quia vnum teſtem audiri vetant.* §. XI. *Tum quia, actore plene non probante, reus abſoluitur.* §.XII. *Reſpondetur aduerſae partis argumentis, &* §. XIII. *oſtenditur, in ſupplementum iurantem teſtem fieri in propria cauſſa* §. XIV. *Immo de credulitate iurantem teſtari de re propria, quam ipſe ignorat.* §. XV. *Iuſiurandum hoc fundamentum non reperit in legibus noſtris,* §. XVI. *veluti in L.31.ff.de iureiur.* §. XVII. *Multo minus in L. 3. C. de reb. cred.* §. XVIII. *Denique vulgarem doctrinam de iureiurando ſuppletorio veterum praxi repugnare, oſtenditur exemplo, ex Gellii Noctibus Atticis depromto.* §. XIX. *An in conflictu probationum pro reo pronunciandum ſit?* §. XX. *Iuſiurandum tamen ſuppletorium vſui adprobat.* §. XXI. *Illud caute deferendum.* §. XXII. *Requiritur primo probatio ſemiplena. Ergo teſtem de ipſa re depoſuiſſe oportet.* §. XXIII. *Nec in ipſo teſtimonio debet vitii quidquam eſſe.* §. XXIV. *Quid ſi per inſtrumentum ſemiplene probatum?* §. XXV. *Deinde ſemiplenam probationem oportet eſſe profectam a teſte rei conſcio. An & de credulitate iurandum?* §. XXVI. *Tertio iurans debet eſſe vir integrae atque exploratae fidei.* §. XXVII. *Quarto cauſſa non debet reſpuere iuſiurandum ſuppletorium. Quales ſint illae cauſſae?* §. XXVIII. *Quinto ſemiplena probatio non debet eſſe eliſa.* §. XXIX. *An & petendum ſemper ſit iuſiurandum ſuppletorium? concluſio diſſertationis.*

Digitized by Google

§. I.

Quamuis, vt eleganter philoſophatur CICERO, (a) *homines hominum cauſſa ſint generati, vt ipſi inter ſe aliis aliis proſint, & in hoc naturam ducem ſequantur, communes vtilitates in medium adferant, & mutatione officiorum dando accipiendoque, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuinciant hominum inter ſe ſocietatem:* tantum tamen abeſt, vt ad finem hunc pulcerrimum omnes cogitationes, omniaque conſilia ſua referant, vt, quae eſt ingenii humani prauitas, plane in contraria nitantur. Sane quum fundamentum iuſtitiae haut poſtremum ſit fides, id eſt, dictorum conuentorumque conſtantia & veritas: nihil frequentius accidere animaduertimus, quam vt alter alterius opibus, fortunis, exiſtimationi, quin ipſi vitae ac ſanguini, quibus nihil eſt homini carius, inſidias ſtruat, iisque decoribus, quibus hominem reliquis animantibus praeſtare voluit benigniſſimum Numen, ad opprimendos euertendosque homines turpiter abutatur. Hinc innumerae fraudes, machinationes, mendacia, ad decipiendos circumueniendosque alios comparata, quibus excogitandis tam idonei ſunt homines, etiam ceteroquin ſtupidiſſimi, vt idem CICERO, b) *nullum eſſe,* conqueratur, *tam deteſtabilem peſtem, quae non homini ab homine naſcatur.* Quae quum ita ſint, cogitandum omnino fuit de mediis quibusdam vel cautionibus, quibus, tamquam fraenis, cohiberetur hominum perfidia, eoque conſilio gentes fere omnes ad iurisiurandi religionem, tamquam ex compacto, confugerunt, vt, quos non ipſa ratio, & impreſſa omnium animis lex diuina, eos a fallendo deterreret reuerentia Numinis, praeſentia ſua omnia implentis, in ipſosque penetrantis animorum receſſus, quod denique poſſit, quae velit, omnia, velit autem pro iuſtitia ſua perfidiam ſuique contemtum ſempiternis ſuppliciis vindicare. Hinc Aegyptii, DIODORO SICVLO (c) teſte, iusiurandum vocabant *μεγίστην τῶν παρ' ἀνθρώποις πίστιν, maximam inter homines fidem,* & PHILO (d) *τὸ πίστεως βεβαιότατον σύμβολον, firmiſſimum fidei ſignum:* denique legati Romanorum ad Coſroem apud PROCOPIVM (e) *τῶν ἐν ἀνθρώποις ἁπάντων ὕστατόν τε καὶ ἐχυρώτατον τῆς εἰς ἀλλήλους πίστεώς τε καὶ ἀληθείας ἐνέχυρον, ſummum omniumque firmiſſimum*

(a) Cic. *de Off. libr.* I. *cap.* VII. (b) Cic. *ibid. libr.* II. *cap.* V. (c) Diod. Sic. *libr.* I. *Biblioth. cap.* LXXVII. (d) Philo *de Plantat. Noae. pag.* 225. (e) Procop. *de Bello Perſico. lib.* II.

Digitized by Google

mum mutuae inter homines fidei ac veritatis fundamentum. Perſuadere enim nemo ſibi poteſt, ei vlla in re fidem tuto haberi, quem ne Numinis quidem reuerentia, certiſſimumque diuinae vindictae periculum a mendaciis abſterreat.

§. II.

Nulla itaque eſt vitae pars neque publicis, neque priuatis, neque forenſibus, neque domeſticis in rebus, in qua iurisiurandi vſus non ſit frequentiſſimus. At nusquam tamen frequentior, quam in foro & iudiciis. Quotiescumque enim nec teſtium, nec inſtrumentorum fide, nec aliis probationibus legitimis inſtrui poteſt iudicantium religio, toties vel litigantes, vel ipſe iudex, ad iusiurandum, tamquam ad ſacram anchoram, confugit. Hinc vti PAVLLO (f) Apoſtolo iusiurandum ideo eſt *πάσης ἀντιλογίας πέρας, omnis controuerſiae finis:* ita eiusdem nominis iurisconſultus iſtud adpellat *litium compendium.* (g) Denique CAIVS noſter, (h) *maximum expediendarum litium remedium in vſum veniſſe iurisiurandi religionem*, eleganter obſeruat. Ceterum hunc iuramentorum vſum non modo Hebraei, Graeci, Romani, ceteraeque gentes paullo humaniores probarunt, ſed & priſci Germani, qui alioquin, teſte VELLEIO PATERCVLO, (i) *lites armis diſcernere, non iure terminare ſolebant.* Francis enim, aliisque Germanicae originis gentibus eo ſanctius & liquidius videbatur iusiurandum, quo plures illud ſuis ſacramentis firmarent, quos illi vocabant CONSACRAMENTALES, CONIVRATORES, quin & aliquando COMPVRGATORES, eo, quod obiectum reo crimen vna cum eo ſacramentis ſuis eluerent. Qui mos tanti erat maioribus noſtris, vt ſaepenumero non modo *ſexta, ſeptimaque manu*, (quod poſtremum deferentes iusiurandum in legibus Germanicis dicuntur *einen beſiebnen* (k) ſed & *decima*, quin & *centeſima* aliquando iuratum legamus. Qua de re plura iam diſſeruerunt HIER. BIGNONIVS, (l) IO. SCHILTERVS, (m) & CAR. DV FRESNE, (n) vt iam praetermittamus IVRIS FEVDALIS textus, (o) in quibus expreſſiſſima notantur moris iſtius antiqui veſtigia, quosque doctiſſimus harum conſuetudinum inter-

pres,

(f) *Hebr. VI,* 16. (g) Paull. *Recept. Sent. libr.* II. *tit.* I. §. I. (h) L. 1. *ff. de iureiur.* (i) Vellei. Paterc. *libr.* II. *cap. CXVIII.* (k) Thomaſ. *Diſſ. de occaſ. concept. & intent. Conſtit. Crim. Carolinae* §. *XV.* (l) Bignon. *ad Marculf. libr.* I. *cap.* XXXVIII. (m) Schilter. *Exercit.* XXIII. §. VI. (n) Carol. duFreſne *Gloſſar. med. & infim. latin. vocibus* iurare & iuramentum. (o) *I. Feud.* 4. §. 2. *II. Feud.* 33. *in pr. II. Feud.* 41.

pres, BITSCHIVS, (p) praeclare, ſuo more, illuſtrauit. Quae ſane omnia ſatis, vt opinor, demonſtrant, nullum hominibus medium definiendarum litium viſum eſſe certius atque expeditius iureiurando, idque ideo, quod ſempiternae beatitudinis, cuius deſiderio omnes trahimur, neminem tam negligentem futurum crederent, vt Dei, ſeueriſſimi iudicis, vindictam in ſe verbis conceptiſſimis prouocare, quam veritatem profiteri malit.

§. III.

Enimuero quod de aliis cautionibus, quas in contrahendo adhibere ſolent homines, grauiter cenſuit SENECA, (q) id & de iureiurando veriſſimum eſſe arbitramur, eſſe nimirum illud *turpem humano generi fraudis ac nequitiae confeſſionem*. Si omnibus pro eo, ac decet, ineſſet pudor ac iuſti honeſtique reuerentia: neminem profecto adigeremus in verba noſtra, ſed ſerio quid adfirmanti non minus fidem haberemus, quam tangenti aram, & per omnia ſacra deieranti. Vere enim ab AESCHYLO apud STOBAEVM dictum eſt:

Ουκ ἀνδρὸς ὅρκοι πίςις ἀλλ᾽ ὅρκων ἀνήρ.

Dat fidem vir iusiurando, non iusiurandum viro.

Iam quum nec exploratae fidei homini credamus, niſi Iouem lapidem iuranti, *quin* & ſic nobis vix ſatis cautum arbitremur, niſi & alia eaque euidentiſſima argumenta accedant: quid aliud quaeſo agimus, quam vt perfidiam humanam vltro agnoſcamus, hominique ab homine nihil omnino tuto credi, non ſine generis noſtri dedecore profiteamur?

§. IV.

Sed vt turpem humano generi eſſe hanc fraudis ac nequitiae humanae confeſſionem fateamur: ingenua tamen eſt, atque ita comparata, vt eam ipſa veritas expreſſiſſe videatur. Res ipſa enim docet, ne iureiurando quidem obſtrictis tuto ſemper fidem haberi, nedum iniuratis, cauſſasque eſſe quam plurimas, cur tam ſaepe vacillet iurisiurandi fides. Primo enim ſunt, qui Deum vel exſiſtere, vel, ſi exſiſtat, res humanas curare negant. Horum tu, quaeſo, iuriiurando aliquid committas, quod ſeruatum velis. Iurabunt enim per omnia ſacra, quae nulla eſſe exiſtimant,

Atque ideo intrepidi quaecumque altaria tangent,

vti

(p) Bitſch. *in Comment. ad II. Feud. 33. p. 582.* (q) Seneca *de benef. libr.* III. *cap.* XV.

vti iam vidit poeta φιλοσοφώτατος, & qui hunc locum praeclare perpoliuit, IVN. IVVENALIS: (r) Deinde quamuis ita natura comparatum ſit, vt, qui quid impie ſcelerateque commiſerint, accuſatorem ac carnificem in ſe atrociſſimum perſentiſcant: menti tamen peccandi conſuetudo aliquando veluti callum obducit, omnemque ratiocinationem ſuffocat atque intercludit praerupta audacia ac temeritas, quae non procul ab inſania abhorret. Quam facile vero improbi iſti & *κεκαυτηριασμένοι τὴν ἰδίαν συνείδησιν* (s) vel mille ſe polluent periuriis, priusquam vel minimo impietatis ſuae ſenſu adficiantur? Adhaec interna illa laniena, vel, vti APOSTOLVS (t) vocat, *οἱ λογισμοὶ μεταξὺ ἀλλήλων κατηγοροῦντες*, *illae accuſantes ſe inuicem cogitationes* tum demum ſe exſerere ſolent in improborum animis, quando iam in crimen prorupit audacia, factumque infectum fieri amplius non poteſt: Tunc demum ſua quemque fraus, ſuumque flagitium agitat, terretque quam maxime: Tunc demum animum excruciant aſſiduae illae ac domeſticae furiae, diesque ac noctes malefactorum poenas a conſcelerato eiusmodi homine repetunt. Antequam ergo oboriantur illi animi tumultus, iam admiſſum erit periurium, cauſſaque ſe cecidiſſe dolebit is, cui ſpes, de alterius religione concepta, tam turpiter impoſuerat. Sunt praeterea, quos ſumma atque infinita Dei miſericordia, qua vel maxime a peccando reuocari debebant, ad periuria exſtimulat. Ea enim & profligatae audaciae hominibus ſpem iniicit certiſſimam, Deum aut votis, donariis, precibus placatum iri, aut tardius exacturum poenas, aut leniori ſupplicio ſatisfieri ſibi paſſurum. Quae vno veluti faſciculo complexus IVVENALIS: (u)

Eſt alius (inquit,) *metuens, ne crimen poena ſequatur,*
Hic putat, eſſe Deos, & peierat, atque ita ſecum:
Decernat, quodcumque volet, de corpore noſtro:
Iſis, & irato feriat mea lumina ſiſtro:
Dummodo vel caecus teneam, quos abnego, numos.

& quibusdam interiectis: (x)

Vt ſi magna, tamen certe lenta ira Deorum eſt.
Si curant igitur cunctos punire nocentes;
Quando ad me venient? ſed & exorabile Numen

 For-

(r) Iuuenal. *Satyr.* XIII. *v.* 86. *ſequ.* (s) 1. *Tim. IV*, 2. (t) *Rom. II*, 15. (u) Iuuenal. *ibid. v.* 90, *& ſequ.* (x) Idem *ibid. v.* 100. *& ſequ.*

Fortaſſe experiar, ſolet his ignoſcere. Multi
Committunt eadem diuerſo crimina fato:
Ille crucem pretium ſceleris tulit; hic diadema.
Sic animum dirae trepidum formidine culpae
Confirmant.

Accedit, quod plurimos impotens regnandi cupiditas, alios inexplebilis opum ſitis, alios famae ac honoris ſtudium, alios infamiae metus in tranſuerſum rapit. Atqui primi generis homines ſibi cum Iulio Caeſare laudi ducent, *ius regnandi gratia violare*, (y) vel cum Lyſandro, Lacone, apud PLVTARCHVM, (z) *τὺς παῖδας ἀςραγάλοις δεῖν ἐξαπατᾶν, τὺς δὲ ἄνδρας ὅρκοις, pueros talis, viros ſacramentis fallere oportere*, contendent. Secundi generis Eucliones tamquam Labrax PLAVTINVS, (a) *iusiurandum rei ſeruandae, non perdendae, conditum eſſe*, exiſtimabunt, neque Iouem iurare lapidem dubitabunt, ſi recitata tam breui formula, vel lucro inſigni potiri, vel imminens ollae ſuae periculum auertere poſſint. Potius tacite ſecum voluent illa IVVENALIS: (b)

Et phthiſis, & vomicae putres, & dimidium crus
Sunt tanti? Pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet Ladas, ſi non eget Anticyra, nec
Archigine. Quid enim velocis gloria plantae
Praeſtat, & eſuriens Piſaeae ramus oliuae?

Ita & qui ad honorem omnia referunt, peierare profecto malent, quam exiſtimationis adire periculum; ne quid dicam de periuriis amantium, quae fere in prouerbium abierunt. Nimirum in omnes improbos cadit periurii ſuſpicio, & *qui mentiri ſolet*, vt recte obſeruat CICERO, (c) *peierare etiam conſueuit. Quem ego, vt mentiatur, inducere poſſum: vt peieret, exorare facile potero. Nam qui ſemel a veritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendacium, perduci conſueuit. Quis enim deprecatione Deorum, non conſcientiae fide, commouetur?* Tam multae variaeque ſunt, quae iurisiurandi fidem eleuant, cauſſae, vt omnino pertinere videatur ad religionem iudicis, cauere, ne cauſſa temere litigantium linguae committatur, quamdiu vlla alia ſupereſt eam expediendi ratio.

§. V.

(y) Sueton. *in Iul. Caeſ. cap. XXX.* (z) Plutarch. *in Apophthegm. Lacon. Apophth. XCIV.* (a) Plaut. *in Rudent. Act. V. Scen. III. v.* 18. (b) Iuuen. *Ibid. v.* 95. *ſequ.* (c) Cic. *pro Q. Roſc. Cap. XVI.*

§. V.

Enimuero cum omnium iuramentorum fluxa admodum fides eſt, tum eius vel maxime, quod ſemiplene, vt aiunt, probantibus a iudice defertur, cum in finem, vt quod probationi ad integritatem deeſt, religioſa illa adſeueratione ſua ſuppleant, & tunc ſuperiores ex foro diſcedant. Quum enim hic ſuo ſibi quisque teſtimonio ſuffragetur; nemo autem temere iudex ſatis aequus atque incorruptus eſſe ſoleat in cauſſa propria: facile profecto patet, rem periculoſae plenam aleae eſſe, exigere iusiurandum ſuppletorium. Accedit, quod, eo iureiurando in forum ſemel admiſſo, obſeruante HVGONE DONELLO, (d) *magna feneſtra aperta eſt malis ac imperitis iudicibus, pro libidine pro hoc aut illo pronunciandi. Quidquid enim pro alterutro adlatum fuerit, ſemper iudici color paratus eſſe ſolet ad iusiurandum hoc illi deferendum, dum eum ſemiplene probaſſe cenſet, qui reuera nihil idoneum attulit, adeoque facile in ſpinoſa illa ac perplexa quaeſtione de ſemiplena probatione latebram ſententiae inuenit.* Quae quum ita ſint, de LVBRICITATE IVRISIVRANDI SVPPLETORII quaedam commentari in praeſenti animus eſt. Quandoquidem vero genuinum iurisprudentiae cultorem nec τὴν θεωρίαν negligere, & ad vſum forenſem omnia referre decet: nos quoque, vtriusque habituri rationem, diſſertationem ita partiemur, vt primum, an hoc iusiurandum in iure ciuili praeſidium reperiat, deinde quum ei ſemel in foro locus ſit conceſſus, qua demum adhibita cautione a iudice deferri oporteat, paullo diligentius inquiramus. Faxit Deus feliciter!

§. VI.

Quod ad prius tractationis noſtrae caput attinet, neminem, ſacris noſtris initiatum, arbitramur ignorare; in rubrica DIGESTORVM de iureiurando (e) tria eiusdem genera recenſeri, VOLVNTARIVM puta, NECESSARIVM & IVDICIALE. Haec ita diſtinguunt GLOSSA, (f) eamque ſecuuti doctores, veluti ZASIVS, (g) SCHNEIDEWINVS, (h) WESENBECIVS, (i) & plerique omnes, qui ſcribendis commentariis componendisque iurisprudentiae ſyſtematibus animum adpulerunt, vt VOLVNTARIVM eſſe dicant, quod pars parti deferat extra iudicium per modum conuentionis:

(d) Donell. *lib. XXIV. Comment. cap. XIX.* (e) *lib.* XII. *Dig. tit.* II. (f) Gloſſa *ad L.* 1. *ff. de iureiur.* (g) Zaſius *ad rubr. Dig. de iureiur. n.* 41. *ſequ.* (h) Schneidevv. *ad §.* 11. *Inſt. de action. n.* 9. *ſequ.* (i) Weſenb. *Paratitl. Dig. lib.* XII. *Tit.* II. *n.* 7. & 10.

Digitized by Google

nis: IVDICIALE, quod itidem pars parti deferat, ſed in foro, vnde & non niſi ab interloquente iudice probatum vel praeſtandum vel referendum ſit: NECESSARIVM denique, quod parti alterutri a iudice delatum neceſſario ſit praeſtandum, nec referri vmquam poſſit. Ex quibus porro definitionibus manifeſtam eſſe aiunt denominationem. *Voluntarium* enim dici, quia a mero partium arbitrio pendeat, (k) quodque & ab eo, cui delatum, & cui relatum ſit, recuſetur liberrime, (l) ſiquidem nemo ideo, quod oblatam ſibi iurandi conditionem adſpernatus ſit, pro confeſſo habeatur: *iudiciale*, quoniam non niſi in iudicio deferri, & iudice demum interloquente praeſtari referrique poſſit: (m) *neceſſarium* denique, quia & exigente neceſſitate a iudice deferri, (n) & ſemel delatum neceſſario praeſtari oporteat. (o) Poſtremum porro iurisiurandi genus, quod NECESSARIVM vulgo adpellitant, alii in duas, alii in tres ſpecies diſtinguunt. SCHNEIDEWINVS (p) enim huc refert iusiurandum SVPPLETORIVM, PVRGATORIVM & IN LITEM, quum vltimam ſpeciem reliqui fere omittant. Illa enim omnia a iudice deferri cenſent, & *hoc* quidem ad aeſtimandam rem, de qua litigatur; *illud* ad elidendam, quam quis incurrit, ſuſpicionem; *illud* ad ſupplendam probationem ſaltim ſemiplenam, pro alterutro militantem. Ita fere rem explicari videas ab omnibus, qui doctrinam de iureiurando vel perfunctorie, vel ex inſtituto tradiderunt, vt ſuperuacuum futurum ſit, rem vulgo notam teſtimoniis firmare.

§. VII.

Attamen ſi dicendum, quod res eſt, non tam expedita videtur haec doctrina, quam vulgo videtur. Quamuis enim inſcriptio tituli tria recenſeat iurisiurandi genera: agnoſcere tamen illa non videtur CAIVS, (q) qui duobus contentus, ***vel ex pactione ipſorum litigatorum vel ex auctoritate iudicis controuerſias decidi, docet.*** Praeterea ipſae illae tres iurisiurandi ſpecies in toto illo titulo nusquam perſpicue definiuntur, adeoque fieri non potuit, quin mirae naſcerentur prudentum noſtrorum diſſenſiones. Hinc STEPHANVS, (r) interpres Baſilicῶν, eatenus quidem adſtipulatur latinis, quod *voluntarium* extra iudicium per modum conuentionis deferatur: in eo autem ab eorum ſententia diſcrepat,

(k) L. 26. §. *vlt. ff. de iureiur. l.* 1. *C. de reb. cred.* (l) L. 17. *pr. ff. de iureiur.* (m) L. 12. §. 1. *C. de reb. cred.* (n) Bartol. *ad l.* 3. *C. eod.* (o) *Cap. fin. X. de iureiur.* (p) Schneidevvin. *ibid. n.* 30. (q) L. 1. *ff. de iureiur.* (r) Stephanus *ad Baſilic. lib.* XXII. *Tit. V. leg.* 1.

Digitized by Google

crepat, quod *neceſſarium* a partibus in iudicio deferri; *iudiciale* a iudice non rogato motu voluntatis proprio exigi contendat. Alioquin Graeci fere omnes (s) *voluntarium* vocant, quod pars parti, ſiue in iudicio, ſiue extra illud, defert: *neceſſarium* *ἀντεπαγόμενον*, ſeu quod deferenti refertur: ac denique *iudiciale*, quod iudex ab alterutro litigatorum exigit. IAC. CVIACIVS, in tanto ſententiarum diuortio vix habuit, vbi pedem figeret, iam quippe ſequutus latinos, (t) iam in graecorum caſtra dilapſus, (u) iam ad illos reuerſus poſtliminio, (x) & hinc *transfugae* ac *refugae* nominibus parum honorificis traductus ab EM. MERILLIO. (y) Interim graecorum ſententiae ſuffragantur iurisconſulti praeſtantiſſimi. STEPHANO enim fauent MERILLIVS, & Belgarum plerique: alteram vero, quam ex ECLOGIS ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ protulimus, hypotheſin probant MARANVS (z) & NOODTIVS. (a) Nec negari poteſt, eam eſſe reliquis veriſimiliorem. Nam etiam, quod in iudicio defertur, iusiurandum eatenus *voluntarium* eſt, quod & libere defertur, & neceſſario non ſuſcipitur, ſed referri poteſt. (b) Contra ſemel relatum, quum neque recuſari, neque referri amplius poſſit, (c) *neceſſarium* rectiſſime adpellatur. Et quis quaeſo negauerit, *iudiciale* merito dici, quod a iudice alterutri litigantium, cauſſa cognita, defertur in cauſſis dubiis? (d)

§. VIII.

At haec quidem diſſenſio, vti ab AZONE (e) recte obſeruatum, non adeo magni momenti eſt, & magis ad vocabula, quam ad rem ipſam, pertinet. Magis ardua eſt quaeſtio, an, quod ſupra definitum eſt, iusiurandum SVPPLETORIVM iurisiurandi neceſſarii ſit ſpecies, & in vniuerſo iure ciuili praeſidium aliquod reperiat? Vulgo hoc videas adfirmari, & fortaſſe nefas plerique exiſtimabunt, dubitare de hypotheſi, quam COSTALIO (f) & MERVLLA (g) teſtibus, omnes ſequuntur, cuique vſus forenſis vbique eam auctoritatem conciliauit, vt merito hodie

Kkkk pro

(s) *Eclog. Baſilic. lib.* XXII. *Tit. V.* Attaliot. *in Synopſ. Tit.* XVIII. (t) Cuiac. *ad Paull. Recept. Sent. lib. V. Tit.* XXXII. (u) Idem *in Paratitl. Digeſt. de iureiur.* (x) Idem *ad Paull. libr.* XVIII. *ad Edict. l.* 17. *ff. eod.* (y) Merill. *Obſeru. libr.* III. *cap.* XIII. (z) Maran. *in Paratitl. Dig. de iureiur. p.* 294. (a) Ger. Noodt. *Comm. ad Pandect. p.* 279. *Tom.* II. *op.* (b) L. 34. §. 7. *ff. de iureiur.* (c) *d. l.* 34. §. 7. *eod.* (d) L. 31. *ff. eod.* (e) Azo *in Summa Cod. tit. de reb. cred. & iureiur.* (f) Coſtal. *ad d. l.* 31. *ff. de iureiur.* (g) Merulla *lib.* IV. *diſp. Sect.* IV. *tit.* XXIII. *cap.* I.

pro exploratiſſimo iure habeatur. Et tamen repudium illi mittere non dubitarunt iure conſultorum principes, FR. DVARENVS, (h) HVGO DONELLVS, (i) ANT. FABER, (k) EVER. BRONCHORSTIVS, (l) MEIERVS, (m) ANT. MATTHAEI, (n) IO. WISSENBACHIVS, (o) GER. NOODT (p) & alii, exiſtimantes, id quod res eſt, vſum illum forenſem e iure ciuili Iuſtinianeo non promanaſſe, nec iuriiurando, quod latini neceſſarium adpellitant, locum eſſe, ſi quando actor ſemiplene probarit, (quum tunc reum potius abſolui oporteat,) ſed quando talis ac tanta vtrimque probatio adlata ſit, qua par quodammodo fiat rei atque actoris cauſſa, & paullo momento huc illuc inclinet iudicis animus, neſcius, quid ex omnibus potiſſimum ſequendum ſit. Equidem ſatis acriter hanc ſententiam profligare conati ſunt viri docti quam plurimi, veluti ARN. VINNIVS, (q) EMAN. GONZAL. TELLEZ (r) SAM. STRYKIVS, (s) quin & VLR. HVBERVS, (t) qui, quamuis tot virorum doctiſſimorum argumenta refellere ſuperſederit, faſſusque ſit, in Friſia, vbi ſanctior iuris Romani, quam alibi, manet cuſtodia, rariſſime, & non niſi aegre ac luctantibus ſuffragiis hoc iusiurandum deferri conſueuiſſe; vulgari tamen opinioni calculum adiicere maluit ob vſum forenſem ac quotidianum, de quo dubitare nemo mortalium poſſit. Enimuero quamuis nos a nouaturiendi pruritu quam alieniſſimos eſſe profiteamur: tamen, quum iam in θεωρίᾳ verſemur, diffiteri non poſſumus, firmiori talo ſtare nobis videri DVARENI ſententiam, quam vt vulgaribus iſtis exceptiunculis euertatur. Quod iam paucis demonſtrare iuuabit.

§. IX.

Primo itaque omnes, qui vulgarem ſententiam amplectuntur, id exigunt, vt is, qui in ſuplementum iurare iubetur, ſemiplene probarit. Pauci ſunt, qui cum HVBERO (u) ſemiplenam probationem ſufficere negant, aliaque preterea deſiderant argumenta, quibus confer-

tim

(h) Franc. Duaren. *lib.* II. *Anniu. Diſp. cap.* XXXIII. *& ad tit. de iureiur. cap.* VII. (i) Donell *Comm. Iur. Ciu. lib.* XXIV. *cap.* XI. (k) Anton. Faber *Coniect. lib. XIX. cap.* I. (l) Bronchorſt. *Cent.* II. *Adſert. XCIII.* (m) Meierus *Colleg. Iur. Argent. tit. de probat. n.* 3. (n) Ant. Matth. *de Iudic. Diſp. X. th. ſ. XXI. ſequ. & in Colleg. Pand. Diſp. XVIII. §. XIX.* (o) Wiſſenbach. *Comm. ad Pand. Diſp. XXIV. §. XXIV.* (p) Ger. Noodt. *Comm. ad Pand. lib.* XII. *Tit.* II. *p.* 287. *Tomo* II. *op.* (q) Vinn *Select. Quaeſt. lib.* I. *cap XLIV.* (r) Gonzal. Tellez. *Comm. ad cap.* 2. *X. de probat.* §. 7. *pag.* 338. *Tomo II.* (s) Stryk. *Diſſ. de probat. ſemiplena cap.* I. (t) Huber. *Prael. tit. Dig. de iureiur.* §. XII. *& ſequ.* (u) Huber. *ibid.* §. XIII.

Digitized by Google

tim cumulatis perſuaderi poſſit iudici, vt ad hoc iusiurandum confugiat. At vero ſemiplenam illam probationem ignorant iura noſtra, neque ei vllum effectum attribuunt in cauſſis ciuilibus, multoque minus in iudiciis publicis aliquis ob vnius teſtimonium diris quaeſtionibus ſubiici poteſt. (x) Ignorare ius noſtrum diximus ſemiplenam illam probationem. Nusquam enim eius vel vola vel veſtigium occurrit: & ACCVRSII argumentum, quod, quia detur plena probatio, ſemiplenam quoque dari oporteat, non magis ſtringit, quam quod detur etiam ſemiplenum teſtamentum, quia plenum ac perfectum detur, ad illudque ſufficere debeant teſtes quatuor, quia ad hoc ordinandum ſeptem requirantur. Vnde non mirum eſt, argumentum hoc deridiculo quodammodo habuiſſe CVIACIVM. (y) Quod vero effectum ſemiplenae probationi nullum tribuat ius Romanum, clariſſime euincit illa CONSTANTINI M. (z) grauiſſima conſtitutio: *Simili modo ſanximus, vt vnius teſtimonium nemo iudicum in quacumque cauſſa* FACILE *patiatur admitti. Et* NVNC *manifeſte ſancimus, vt vnius* OMNINO *teſtis reſponſio* NON AVDIATVR, *etiamſi praeclarae curiae honore praefulgeat.* In hac lege; qua, iudice IACOBO GOTHOFREDO, (a) nihil clarius, nihilque magis peremtorium eſſe poterat, duarum conſtitutionum a ſe editarum meminit Imperator. Priore ſanxerat, ne ab vllo iudicum teſtis vnicus FACILE admitteretur. Neque enim ſolida eſt TILII aliorumque emendatio, qui pro *in quacumque cauſſa facile* reſcribi iubent *in quacumque cauſſa fiſci*. Admitti ergo permiſerat vnum teſtem, ſed non facile, ac eo tantum fortaſſis caſu, ſi vir expertae fidei aliquid referret, quod ad rempublicam pertinere videretur. At poſteriore hac conſtitutione *manifeſte*, ἀποτόμως & abſciſſe ſancit, *vt vnus teſtis omnino non audiatur*, adeoque vnum producens teſtem, nihil agere cenſeatur. Quin, ne de faece tantum hominum agere videretur, ἐμφατικῶς addidit CONSTANTINVS, ne eum quidem audiendum eſſe teſtem ſolitarium, *qui praeclarae curiae honore praefulgeat*, id eſt, qui in ordinem ſenatorium adlectus ſit, quem ordinem alioquin *partem meliorem humani generis* vocat SYMMACHVS. (b) Quod ſi ergo ne quidem audiendus eſt teſtis vnicus: quo quaeſo iure eius teſtimonio tantum tribuere conemur,

(x) L. 20. *ff. de quaeſtion.* (y) Cuiac. *in Comment. ad cap. licet vniuerſis* 33. *X. de teſtib. & atteſt.* (z) L. 9. §. 1. *C. de teſtib. l.* 3. *C. Theod. de fide teſt. lib. XI. tit. XXXIX.* (a) Iac. Gothofred. *in Comm. ad Cod. Theod. Thomo IV. p.*323. (b) Symmach. *libr. I. Epiſt. XLVI.*

mur, vt, accedente iureiurando ſuppletorio, perinde habeatur, ac ſi plene perfectеque probatum ſit?

§. X.

Quid ad haec VINNIVS? (c) ne enim cum turba nobis res ſit, dare ei hunc aduocatum lubuit. *Reſpondemus*, inquit, *ne nos quidem hoc dicere, vnius teſtis vocem eſſe audiendam, id eſt*, CREDENDVM *eſſe vnius teſtimonio. Credere eſt plene adſentiri. Poteſt, tamen vnius viri boneſti & grauis teſtimonium mouere animum iudicis, & creare etiam non leuem ſuſpicionem.* Ergo *audire vnum teſtem* VINNIO idem eſt, ac eidem credere ac plene adſentiri, vel, vt STRVVIVS (d) & STRYCKIVS (e) malunt, eum ita audire, vt inde condemnatio ſequatur. Ceterum id non impedire exiſtimant, quo minus, accedente iureiurando ſuppletorio, plena fides inducatur. Enimuero primum haec quidem locum haberent, ſi vllo euidenti teſtimonio demonſtrare potuiſſet VINNIVS, probationem ſemiplenam probantis iureiurando ſuppleri. Iam, quum hoc ipſum in quaeſtione ſit: facile patet, peti id, quod in principio eſt, dum legi CONSTANTINI eiusmodi ſententia adfingitur. Deinde fruſtra contendunt vulgaris ſententiae patroni, *audire* hic idem eſſe ac credere, vel ita adſentiri, vt condemnatio inde ſequatur. Notiſſimum enim eſt, *non audiri* in iure noſtro ſemper idem ſignificare, ac non admitti, vel a limine iudicii arceri. Non audiendus ergo eſt teſtis vnicus, quemadmodum non eſt audiendus *promiſſor. ſi velit rei conſtitutae fidem frangere:* (f) nec *adulterii reus, qui ſemel delatus, maritum velit lenocinii reum facere:* (g) nec is, qui ab emtore manumiſſus, *velit defuncti, non emtoris, libertus eſſe:* (h) nec ſeruus obaerati, qui poſteriore loco libertatem in teſtamento conſequutus, *abſente primo hereditatem adiri deſideret:* (i) nec municeps, *aeſtimationem honoris aut muneris in pecunia pro adminiſtratione offerens:* (k) nec reſpublica, *ignauiam praetendens.* (l) Quemadmodum enim in his aliisque omnibus locis, (m) in quibus eadem dictio occurrit, *τὸ non audire* ſemper eſt

(c) Vinnius *Select. quaeſt. ibid. pag.* 202. (d) Struu. *Euolut. Controu. Exerc. XXVIII. theſ. V.* (e) Stryk. *de Probat. ſemiplena cap.* I § VI. (f) L. 25. *ff. de pecun. conſtit.* (g) L. 2. §. 4. *ff. ad l. Iul. de adult.* (h) L. 25. *fin. ff. de fideicomm. libert.* (i) L. 83. §. 1. *ff. de hered. Inſt.* (k) L. 16. *pr. ff. de mun. & honor.* (l) L. 78. § 2. *ff. de leg.* 2. (m) L. 6. *C. de ſeru. pign. dat. l.* 78. §. 4. *ff. de iure dot. l.* 18. §. 1. *ff. de damn. infect. l.* 22. *ff. ad l. Falc. l.* 35. *ff. de pign. act.*

eſt, allegationem & petitionem alicuius non admittere, eamque ita repudiare, vt nullum plane effectum ſortiatur, idque adeo verum eſt, vt verba AVDIRI & REPELLI ſibi e diametro opponantur: (n) ita mirum profecto eſſet, CONSTANTINVM in ſola *L. 9. §. 1. C. de teſt.* a vulgari, ICtisque tam frequente verbi notione diſceſſiſſe, maxime quum altera ne familiaris quidem ſit latinis auribus, & nemo hominem mendacem ſe ideo audiuiſſe neget, quia ei non crediderit. At fingamus denique, audire hic idem eſſe ac credere, adeoque idem velle CONSTANTINVM, quod vetus prouerbium innuit: Ἑνὶ μαρτυροῦντι, οὐδὲ Κάτωνι προσέχειν καλῶς ἔχει: *vni teſti, ne Catoni quidem credere fas eſt.* (o) an non iudex ille fidem habuerit teſti vnico, qui eius verbis tantum tribuit, vt probantem ideo admittat ad iusiurandum ſuppletorium? An non potius id decernens iudex parum memor eſt eorum, quae teſtimonio dicto monuit Q. SCAEVOLA: (p) *Ita ſibi teſti credi oportere, ſi & alii idem adſeueraſſent: quoniam vnius teſtimonio aliquem* CREDERE, *peſſimi eſſet exempli.*

§. XI.

Nec minus deinde huic iuriiurando aduerſatur vulgatiſſimum iuris noſtri principium, actore non probante, reum eſſe abſoluendum. Ita enim reſcripſit ANTONINVS CARACALLA: (x) *Actore non probante, qui conuenitur, etſi nihil ipſe praeſtat, obtinebit.* Probaſſe autem nemo dicitur, niſi qui plenam fidem fecit iudici. Quod ne cui dubium eſſet: DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA, (r) noua edita conſtitutione, illud CARACALLAE reſcriptum ita interpretati ſunt: *Habebis ſecuritatem victoriae, ſi, quod intendit aduerſarius tuus,* PROBATIONIBVS IMPLERE *non poſſit.* Semper itaque iura exigunt, vt probatio IMPLEATVR, (s) alioquin victoriam promittunt reo, ſiue reali, ſiue perſonali actione pulſato. Iidem Imperatores (t) Sopatro reſcribunt: *Res alienas poſſidens, licet iuſtam tenendi cauſſam nullam habeat, non niſi ſuam intentionem* IMPLENTI *reſtituere cogitur.* Et alibi Glyconi reſpondent: (u) *Negantes debitores non oportet armata vi terreri, ſed, petitore quidem non* IMPLENTE *ſuam intentionem, vel exceptione ſubmoto, abſolui.* Quin

 ideo

(n) *L.* 24 *§.* 2. *ff. de minor* (o) Plutarch. *in Vit. Caton. Vtic. p. m.* 604. (p) Valer. Max. *Lib. IV. Cap. I. exempl. XI.* (q) *L.* 4. *C. de edendo.* (r) *L. vn. Cod. Hermog. de inſtrum.* (s) *L.* 19. *pr.* & §. *vlt. ff. de probat. L.* 26. *§. vlt. ff. depoſ.* (t) *L. vlt. C. de rei vindic.* (u) *L.* 9. *C. de obl.* & *act.*

ideo τὸ IMPLERE paſſim in libris noſtris (x) & apud LACTANTIVM (y) idem eſt ac probare, ne quis exiſtimet, poſſe ſe ſemiplena probatione victoriam obtinere. Quemadmodum non videtur IMPLESSE aetatem, (z) numerum liberorum, (a) iudicium defuncti, (b) conditionem, (c) contractum, (d) ſatisdationem, (e) vſucapionem (f) qui partem illius aetatis attigerit, vel ſemel pater factus ſit, vel voluntati teſtatoris legibusque conuentionis ex parte ſatisfecerit, vel aduerſarium aliquatenus ſecurum praeſtiterit, vel denique aliqua parte temporis, legibus conſtituti, bona fide & ex iuſta cauſſa poſſederit: ita nec probationem impleſſe cenſebitur, niſi qui plene probarit, quod intenderat. Neque exiſtimandum eſt, IMPLERE hic idem eſſe, ac SVPPLERE. Alia omnia enim diſcimus ex ipſis legibus, inprimis ex *L. 26. §. vlt. ff. depoſ.* vbi *ſcriptura probatio depoſitarum rerum* IMPLERI *poſſe*, dicitur. Iam quum actore non probante, reus, etiamſi nihil praeſtiterit, abſoluendus ſit, probaſſe autem ex interpretatione authentica DIOCLETIANI & MAXIMIANI Imperatorum nemo cenſendus ſit, niſi qui probationem eius, quod intendat, impleuerit: quo iure, quaeſo, non abſoluto reo, actor, qui ſemiplene probauit, ad iusiurandum ſuppletorium admittitur?

§. XII.

Non deſunt equidem aduerſae cauſſae patronis, quae obuertant: ſed quae parum ſolida eſſe, vnusquisque ſtatim intelligit. Aiunt enim, medium quoddam eſſe inter probare & non probare, quando ſcilicet actor neque omnino, neque nihil, ſed aliquid tamen, vel, vti ipſi loquuntur, ſemiplene probarit. Deinde *L. 4. C. de edendo* tum ſibi obſtituram putant, ſi ſemiplenam probationem ad condemnandum ſufficere exiſtimarent. Sed tantum abeſſe, vt ita ſentiant, vt dicant potius, ſemiplenam illam probationem opinionem duntaxat inducere, atque hinc confugiendum eſſe ad iusiurandum ſuppletorium. Denique paria quidem omnino eſſe, non probare & parum probare, in eo, quod vtrumque per ſe non ſit efficax: ſed, aliis accedentibus adminiculis,

(x) *L. 23. ff. de probat. L. 1. C. eod. L. 1. C. de condict. ob. turp. cauſſ. L. 3. C. de non num. pec.* (y) Lactant. *Diu. Inſt. Lib. VII. Cap. VIII.* (z) *L. 41. ff. de fideiuſſ.* (a) *L. 2. §. 1. ff. de excuſ. & vacat. mun.* (b) *L. 15. C. ad L. Falc.* (c) *L. 11. §. vlt. L. 86. ff. de condit. & dem.* (d) *L. 1. C. de furt.* (e) *L. 2. ff. de cuſt. & exhib. reor.* (f) *L. 30. ff. ex quib. cauſſ. maior.*

culis, iam pro perfecta cedere, & plenam fidem facere. (g) Ita VINNIVS, (h) quem reliqui vel exſcribunt, vel ſequuntur, tantum non omnes. Sed primo quamuis fateamur, plene probare & nihil probare grammatice admittere medium quoddam, puta aliquid vel ſemiplene probare: iuridice tamen parum & nihil probare συνώνυμα eſſe, paullo ante ex reſcripto DIOCLETIANI & MAXIMIANI docuimus. Nec veremur, ne in crimen falſi incurriſſe videamur, quod auſi ſimus ex CODICE HERMOGENIANO quaedam exſcribere: (i) Quum enim quaeſtio facti ſit, an veteres axioma illud iuridicum, quod actore non probante reus abſoluendus ſit, de plena tantum probatione intellexerint, necne? nihil obſtat, quo minus illa ex hoc codice definiatur, maxime quum ei tot aliae ex ipſo CODICE RERETITAE PRAELECTIONIS depromtae per omnia ſuffragentur. Quin ſi cui forte laudando codicem Hermogenianum, IVSTINIANI maieſtati derogare quidquam videamur, etiam ex eius libris patet, parum & nihil probare pari paſſu ambulare, ſiquidem & HADRIANVS Imp. in reſcripto ad Valerium Verum (k) diſerte ſibi inuicem opponit τὸ CREDERE & τὸ PARVM PROBARE, dum ſcribit: *ſed ex ſententia animi tui aeſtimare te oportet, quid aut* CREDAS, *aut* PARVM PROBATVM *ſibi opineris.* Legem 4. *C. de edendo* etiam ſemiplenae probationi refragari, iam ſuperiori paragrapho demonſtrauimus. Iis vero, quae de iureiurando ſuppletorio adſtruit VINNIVS, manifeſto ſibi τὸ ἐν ἀρχῇ concedi poſtulat. Denique ex *L. 5. & 6. C. de probat.* id quidem adparet, plures probationes imperfectas, licet diuerſi generis, iungi, atque ita iunctas pro plena cedere poſſe: ſed iureiurando ipſius probantis probationem ſemiplenam ſuppleri: id vero nec in his, nec in vlla alia lege, reperiri, arbitramur.

§. XIII.

Et quomodo reperiatur, quum tota illa doctrina analogiae iuris manifeſto aduerſetur? Tanta fuit iuris Romani conditorum religio, vt neminem omnino in ſua cauſſa teſtem idoneum eſſe exiſtimarent. (l) Praeclare CICERO: (m) *Ita,* inquit, *more maiorum comparatum eſt, vt in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus, qui ſuo cognomine declarat, tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe, tamen, ſi ſua res ageretur, teſtimonium non dice-*

(g) *L. 5. C. de probat. L. 6. C. eod.* (h) Vinn. *ibid. p.* 200. (i) *Conſtit. ſumma reip. §. 3. de Iuſtin. Cod. confirm.* (k) *L. 3. §. 2. ff. de teſt.* (l) *L. 10. ff. de teſt. L. 10. C. eodem.* (m) Cic. *pro Sex. Roſc. Cap.* XXXVI.

Digitized by Google

diceret, nam illud in talem virum non audeo dicere; ſi diceret, non crederetur. Quum enim inſignis humani ingenii prauitas facile pleroſque ſubigat, vt exiſtimationi atque vtilitati ſuae magis, quam veritati, ſtudeant: non ipſos modo litigantes a dicendo teſtimonio in cauſſa propria repulerunt: verum etiam, eam eſſe CAVSSAM PROPRIAM, arbitrati ſunt, *cuius emolumentum vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertineat.* (n) Ex ea cauſſa nec pater filio, nec filius patri teſtis idoneus eſt, (o) quin & domeſtici teſtimonii fides improbatur, (p) nec audiendi interrogandique, quibus imperari poteſt, vt teſtes fiant, (q) vel qui in cauſſa illa praeſtiterunt patrocinium. (r) *Fruſtra* enim *petitur teſtimonium, vbi cum ratione metui poteſt, ne a natura, ſui ſtudioſa, corrumpatur:* inquit V. C. GER. NOODT. (s) At quid agunt, quaeſo, iudices, deferentes iuſiurandum ſuppletorium, quam vt teſtem aliquem eſſe iubeant in cauſſa propria? Produxit quis, intentionem ſuam probaturus, teſtem idoneum, ſed vnicum: is intentioni producentis teſtimonio ſuo per omnia ſuffragatur. Quum vero duorum teſtimonio probatio implenda ſit, adeoque, praeter hunc alter accedere debeat teſtis: iudex producenti denunciat teſtimonium, id eſt, teſtem illum eſſe iubet in propria cauſſa. Negare id non poſſunt iuriſiurandi ſuppletorii patroni, quin vel inuiti hoc agnoſcunt CHRISTINAEVS (t) & SAM. STRYKIVS: (u) at ictum hunc breui reſponſione declinantes, hanc eſſe exceptionem a regula, tradunt. Ego vero ſcire peruelim, quae regula ſuperfutura ſit, hac admiſſa exceptione. Quare aut falſum eſt, *omnibus in re propria dicendi teſtimonii facultatem iura ſubmouiſſe:* aut veriſſimum contra, ex iuris noſtri principiis neminem eſſe admittendum ad iuſiurandum ſuppletorium.

§. XIV.

Vt eo magis adpareat, hoc iuſiurandum analogiae iuris quam maxime aduerſari: id quoque animaduertimus, illius patronos proprio litigatoris teſtimonio multo plus auctoritatis tribuere, quam adſeuerationi iuratae cuiuscumque viri, etiam honeſtiſſimi, in cauſſa aliena perhibentis teſtimonium. Finge, vel Xenocratem, cui & iniurato

(n) *L. 1. §. 11. ff. quando appell.* (o) *L. 9. ff. de teſt.* (p) *L. 3. C. eod.* (q) *L. 6. ff. eod.* (r) *L. vlt. ff. eod.* (s) Ger. Noodt. *Comment. ad Pand. Lib. XXII. tit. V. p. 480. Tomo. II. op.* (t) Chriſtin. *Volum. III. Dec. II. n. 2.* (u) Stryck. *Diſſ. cit. Cap. V. §. III.*

Digitized by Google

rato credendum Athenienſes putabant, (x) iureiurando ſanctiſſimo adfirmare, ſe accurate ſcire, contractum, ex quo agatur, a reo per omnia adimpletum eſſe; finge, idem adſeuerare tres alios, dignos, quibuscum in tenebris mices: eorum profecto teſtimoniis non magis, quam voce pſittaci mouebitur iudex, ſi non aliam ſententiae ſuae reddiderint rationem, quam quod iſtud ex alio, vel fortaſſis ex ipſo reo, audiuerint. (y) Pragmatici enim elegante, vt ſolent, vſi translatione, *plus valere*, aiunt, *vnum teſtem oculatum*, *quam decem auritos*, (z) teſtes nimirum, qui relata tantum referunt, ad auritum illud animantium genus, lepore plus quam Plautino, relegantes. At multo benigniores ſe praebent iis, qui praeſtito iureiurando ſuppletorio de propria cauſſa teſtimonium dicunt. Eo enim res rediit, vt & heredes de credulitate iurare poſſe contendant, modo ex defuncto rem audiuerint, & per hunc non ſteterit, quo minus ipſe iurarit. (a) Manifeſto itaque plus tribuitur teſtimonio litigatoris in cauſſa propria, quam cuiusuis viri etiam integerrimi de facto alieno teſtimonium perhibentis. Qui vero hanc digerunt iurisprudentiam, eos tam forti ſtomacho eſſe arbitrantur, vt & iusiurandum illud ſuppletorium concoquant facillime, deque illius aequitate nullam ſibi vmquam dubitationem ſuboriri patiantur.

§. XV.

Denique & id huic iuriiurando non parum obſtat, quod nullus vsquam in iure occurrit textus, in quo illud praeſidium ſatis firmum reperiat. Solent equidem doctores aliquot loca, quae huc facere videntur, citare, veriti procul dubio, ne rubore ſuffundantur, ſine lege loquentes: ſed qui ea euoluerit, illico verum eſſe experietur, quod ICtis exprobrauit THOMAS REINESIVS, (b) *e iuris* nimirum *ſcientia*, *ad cauſſarum iuſtitias demonſtrandas & euincendas leges cateruatim ſolere aduocari*, *quae ſi particulatim examinentur*, *rem ne tangant quidem*, *interdum etiam*, *quam firmare putentur*, *ſolidum euertant*. Decuiſſet ſane eos, qui rem tanti momenti defendendam ſuſceperant, duo iuris capita perſpicue demonſtrare, alterum, quod detur probatio ſemiple-

(x) Laert. *lib.* IV. *ſegm.* 7. Cic. *lib.* I. *ad Attic. Epiſt. XVI.* Val. Max. *lib.* II. *cap. X. ex. II.* (y) Dionyſ. Gothofr. *ad l.* 4. *C. de teſt.* (z) Ludouici *in Doctr. Pand. lib.* XXII. *Tit. V.* §. VIII. (a) Carpz. *Part.* I. *Conſt.* XXIII. *Def.* VIII. *n.* 3. Stryk. *in vſu modern. Dig. tit. de iureiur.* §. XXXVII. (b) Reineſ. *Var. Lect. lib.* I. *cap.* XX. *p.* 77.

na, eique in foro aliquid ponderis ſit: alterum, quod, qui ſemiplene probauit, ipſe in ſupplementum iurare, teſtiſque alterius vice in cauſſa propria fungi poſſit. In his enim poſitam eſſe huius iuriſiurandi naturam atque indolem, ipſi vltro profitentur. Iam quam parum hoc praeſtent, paucis, age, demonſtrabimus.

§. XVI.

In principiis conſiſtere iubent CAIVM, (c) quem ſub Hadriano, Antonino Pio, & Marco Antonino floruiſſe, recte docuit GVIL. GROTIVS. (d) Hic enim diſerte ſcripſit: *Solent enim ſaepe iudices, in* DVBIIS CAVSSIS EXACTO IVREIVRANDO, *ſecundum eum iudicare, qui iurauerit.* Nihil hic de probatione ſemiplena, nihil de iureiurando, quo illa ſuppleatur, adeoque & nihil, quod ad rem pertineat, legimus. Decerptum eſt hoc fragmentum EX LIBRO XXX. COMMENTARIORVM AD EDICTVM PROVINCIALE, in quo CAIVS, ceu ex aliis fragmentis patet, cum de aliis exceptionibus, tum in primis de exceptionibus doli mali (e) & rei iudicatae (f) egerat, ad quam poſtremam etiam lex noſtra referenda eſt. Edixerant Praetor & Proconſul, *re ſemel iudicata, de eadem re & ex eadem cauſſa conuento, ſe rei iudicatae exceptionem daturos.* Quaeſtio ſuboriebatur, an per hoc edictum cauſſa iureiurando deciſa ex integro retractari poſſit, ſi inſtrumentis nouiter repertis demonſtretur, admiſſum eſſe periurium? Reſpondet CAIVS, permultum intereſſe, ipſine litigatores ſibi inuicem detulerint iuſiurandum, an iudex illud ab alterutro ſua ſponte exegerit. Priore caſu, *quando inter ipſos litigantes iureiurando transactum ſit negotium, non concedi, eamdem cauſſam retractari.* Huiusmodi enim iuſiurandum transactioni aequiparari, quin rei iudicatae anteferri, (g) ac proinde, illo ſemel praeſtito, nec de periurio quaeri, (h) nec admitti adpellationem, (i) notiſſimum eſt. Contra exacto a iudice iureiurando, CAIVS *permitti*, ait, *conſtitutionibus principum, ex integro cauſſam agere, ſi quis noua inſtrumenta ſe inueniſſe dicat, quibus ſolis vſurus ſit.* Quum enim tunc iurare iubeat iudex, nulla inita cenſetur transactio, neque dubitari poteſt, quin, praeſtito illo iureiurando, & quaeſtioni de periurio, & adpellationi,

(c) L. 31. *ff. de iureiur.* (d) Guil. Grot. *de vitis iureconſult. lib.* II. *cap.* VII. §. *6. pag.* 135. (e) L. 6. *ff. de doli mali & met. except.* (f) L. 15. *ff. de except. rei iudic. l.* 17. *ff. eod.* (g) L. 2. *ff. de iureiur.* (h) L. 1. *C. de reb. cred. l.* 21. *l.* 22. *l.* 23. *ff. de dolo malo.* (i) L. 12. §. 1. *ſequ. C. de reb. cred. l.* 22. *l. vlt.* §. 1. *ff. de adpellat.*

tioni locus relinquatur. (k) Quaeſtione, quam mouerat, hunc in modum ſoluta, obiter oſtendit CAIVS, quo caſu iſtiusmodi iusiurandum exigat iudex, additque, *ſolere iudices ſaepe, in* CAVSSIS DVBIIS *exacto iureiurando, ſecundum eum iudicare, qui iurauerit.* Si ergo iam disquiramus, quaenam hic ſit cauſſa dubia: vnusquisque latinitatis paullo peritior facile intelliget, eam non eſſe, vbi ſemiplene probatum eſt, quum vnum teſtem ne audiendum quidem eſſe, paullo ante demonſtratum ſit: ſed quoties tantus eſt probationum conflictus, vt iudex, quid ſequatur potiſſimum, neſciat, ſibique contingere animaduertat, quod illi apud TERENTIVM: (l)

Dum in dubio eſt animus, paullo momento huc & illuc impellitur.

Teſtimoniis veterum quam plurimis hanc ſignificationem confirmant DVARENVS, (m) DONELLVS, (n) & GER. NOODT, (o) qui etiam huc referunt *coenam dubiam* apud TERENTIVM, CICERONEM, & HORATIVM, quae ſane non eſt, in qua parum, ſed in qua tantum ferculorum adponitur, vt animus conuiuae, quid potiſſimum eligat, ſit incertiſſimus. Tunc demum ergo iudex exigere poteſt iusiurandum, quoties tantus eſt probationum conflictus, vt parum liqueat, quid ſtatuendum ſit. Si enim plene probarit actor, ſe Titio Calendis Ianuariis ſoluiſſe centum, hic autem plene demonſtret, ſe Calendis illis alio loco fuiſſe: cauſſa certe tam dubia atque ambigua erit, vt iudex nec condemnare reum poſſit, quia actoris probationem probatione ſua excluſit, nec abſoluere, quia actor intentionis ſuae probationem impleuit. Itaque cauſſa cognita ſtatuet, vtrius litigatoris probationi plus videatur tribuendum, eique deferet iusiurandum, atque, eo praeſtito, ſecundum eum iudicabit, qui iurauit. Haec vera eſt huius legis ſententia, adeoque illa nihil minus probat, quam cuius probandi cauſſa vulgo ad partes vocari ſolet.

§. XVII.

Non multo plus praeſidii vulgari ſententiae eſt in DIOCLETIANI & MAXIMIANI reſcripto ad Seuerum, (p) ad quod, tamquam ad ſacram anchoram confugiunt, quorum intereſt, hoc iusiurandum in foro locum

ſuum

(k) L. *vlt.* §. 1. *ff. de adpell. l.* 1. *l. vlt.* §. 1. 2. 3. *C. de reb. cred. l.* 2. *C. ſi ex falſ. inſtr.* (l) Terent. *Andr. Act.* I. *Scen. V. v.* 31. (m) Duaren. L. II. *Diſp. anniuerſ. cap.* XXXIII. (n) Donell. *ad l.* 3. *C. de reb. cred.* (o) Noodt. *in Comment. ad Pand. p.* 288. & *lib.* III. *Probabil. cap.* VI. §. IV. (p) L. 3. *C. de reb. cred.* & *iureiur.*

ſuum tueri. Illud nimirum ita ſe habet: *In bonae fidei contractibus, nec non in ceteris cauſſis*, INOPIA PROBATIONVM, *per iudicem, cauſſa cognita, res decidi oportet.* Exiſtimant autem doctores, per inopiam probationum nihil aliud poſſe intelligi, quam probationem ſemiplenam, & hinc mirifice illis placet obſeruatio IAC. CVIACII, (q) ſtatuentis, *aliud eſſe defectum, aliud inopiam probationum: defectum nimirum eſſe, ſi nullae ſuppetant probationes, inopiam, ſi quaedam ſuppetant.* Enimuero quis vmquam audiuit, *inopiam peobationum* idem eſſe, ac probationem ſemiplenam? Et tamen hoc probandum erat ex hoc textu, niſi eum fruſtra adductum vellent. CVIACIVS ipſe, quem laudant, hoc non ſtatuit; ſed *inopiam probationum eſſe*, ait, *ſi quaedam ſuppetant probationes, ſed ancipites, aut parum idoneae: tunc quoque iudicem ab vno litigatore iusiurandum exigere poſſe* concedit, *quaſi dubia cauſſa, aut dubia probatione argumentorum & teſtium forte, quia ex vtraque parte producantur.* Quibus quidem nos haut inuiti ſubſcribimus, exiſtimantes, tunc vel maxime inſignem eſſe probationum inopiam, ſi ipſa earum copia & conflictus iudicem inopem atque incertum reddit, vt, quid ſtatui oporteat, ſibi nondum liquere fateatur. Significationem hanc illius vocis in loco APVLEII (r) elegantiſſimo obſeruauit V. C. GERARD. NOODT. (s) Sed ſufficere poterat conſtitutio SEVERI & ANTONINI, (t) quae in pecuniariis cauſſis nec INOPIA PROBATIONVM ſeruos contra dominum interrogari *permittit.* Senſus enim eſt, ne in probationum quidem conflictu, & vbi cauſſa aliter exitum habitura non videatur, ſeruos aduerſus dominos ſub equuuleo eſſe interrogandos: nec aliam interpretationem admittere illum locum, ſtatim deprehendet, quisquis nexum vltimi iſtius commatis cum antecedente paullo accuratius expenderit. Et ſane, ſi vterque litigator plene probauit: nec actor probauit, quia eius probatio a reo probatione contraria excluſa eſt, nec reus, quia ei teſtes aeque idonei ab actore producti refragantur. Nonne ergo haec eſt probationum mira inopia?

§. XVIII.

Sed iuuat, exemplo quam maxime ad rem pertinente oſtendere, veteres iurisprudentiam illam, quae ob probationem imperfectam iusiuran-

(q) Cuiac. *lib.* XXII. *Obſ. iur. ciu. cap. XX.* Vinn. *Quaeſt. Select. ibid. p.* 200. (r) Apulei. *Metamorph. lib. V.* (s) Ger. Noodt. *lib.* III. *Probabil. cap. VI.* §. III. *pag.* 62. (t) L. 1. C. *de quaeſtion.*

iurandum ſuppletorium & purgatorium inuexit, ſciuiſſe cum ignariſſimis. A. GELLIVS,(u) vir prudentiſſimus, &, quod in primis ad rem facit, CAIO ICto fere σύγχρονος, memoriae prodidit, ſibi adhuc adoleſcenti, inter iudices adlecto, hanc ſpeciem oblatam eſſe. Petebatur apud eum pecunia, quae dicebatur data numerataque: ſed *qui petebat, neque tabulis, neque teſtibus, id factum docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur;* ſed eum conſtabat virum eſſe bonum, notaeque & expertae fidei, & vitae inculpatiſſimae, multaque & illuſtria exempla probitatis ſinceritatisque eius expromebantur: illum autem, vnde petebatur, hominem eſſe non bonae rei, vitaque turpi & ſordida, conuictumque vulgo in mendaciis, plenumque eſſe perfidiarum & fraudum, oſtendebatur. Ita enim caſum ipſum proponit GELLIVS, additque, ſe in ea cauſſa adeo fluctuaſſe, vt, quid ſibi faciendum eſſet, reperire nullo modo potuerit. Iam non quidem memorat, qualia fuerint exilia illa argumenta, quibus actor niteretur: at, quum ea ibidem opponat probationi ſollemni per expenſilationem, menſae rationes, chirographi exhibitionem, tabularum obſignationem, teſtium interceſſionem: facile patet, actorem pro ſe adtuliſſe varias praeſumtiones, quas hominis vocant; quae plerumque ad iusiurandum ſuppletorium ſufficere ſtatuunt doctores, maxime, ſi quid inter duos, remotis arbitris, actum ſit. (x) Sed vtcumque ſe res habeat: noſtratium hominum ſane perpauci hunc caſum ambiguitatis quidquam habere cenſuiſſent. Aut enim argumenta illa ſemiplene probarunt, aut minus, quam ſemiplene. Si prius; ad ſuppletorium confugiſſent, maxime, quum actor eſſet vir exiſtimationis integrae atque exploratae fidei: Sin poſterius; purgatorium exegiſſent a reo, indiciis illis ipſaque vita anteacta ſuſpecto. Nec credibile eſt, GELLIVM, quique ei in conſilio aderant, vel hanc doctrinam iuridicam ignoraſſe, quam CAIVM tunc inculcaſſe tam perſpicue, aiunt, vel periurii metu improbi hominis religioni rem committere non ſuſtinuiſſe, quum Romani periuria ſatis Deum vltorem habere crederent, (y) adeoque non tam ſolliciti eſſent de euitando periurio, ac Chriſtiani. Quid ergo? an non GELLIVS in *cauſſa tam dubia exacto iureiurando ſecundum eum iudicauit, qui iurauit?* Ita enim fieri oportuit, ſi hanc legem CAII (z) recte interpretantur doctores

 noſtri.

(u) Gell. *Noct. Attic. libr.* XIV. *cap* II. (x) Strvk. *Diſſ. de probat. ſemiplena, cap.* IV. *& cap.* V. *n.* 38. Couarruu. II. *Reſolut.* 6. *n.* 1. Weſenbec. *Parat. tit. de probat. n.* 4. (y) L. 2. C. *de iureiur.* (z) L. 31. *ff. de iureiur.*

noſtri. Nil minus Amici, quos rogauerat in conſilium, *viri exercitati, atque in patrociniis & in operis fori celebres, non ſedendum diutius* aiebant, *& nihil eſſe dubium, quin abſoluendus foret, quem accepiſſe pecuniam nulla probatione ſollemni doceretur.* En ergo viros iuris peritiſſimos, qui in ea erant haereſi, vt probationem ſemiplenam, vel ſemiplena minorem, non pluris facerent, quam nullam. Quid GELLIVS? Is diem diffindere iuſſit, atque illico a PHAVORINO ſuo, tamquam ab oraculo, conſilium expetit. At nec is meminerat, re ſemiplene vel aliquatenus probata, locum eſſe iuriiurando ſuppletorio vel purgatorio: quin nec quidquam, quod GELLIO ſatisfaceret, promebat. Itaque hic conſilii inops, perendie iurauit, ſibi non liquere, atque ita iudicandi neceſſitate ſe exſoluit. Quid ergo certius, quam GELLII, adeoque & CAII temporibus, nondum cuiquam in mentem veniſſe principium, quod hodie extra omnem dubitationis aleam poſitum eſſe exiſtimant, puta, quod ſemiplene probanti iusiurandum ſuppletorium; minus quam ſemiplena probatione in ſuſpicionem adducto purgatorium deferri oporteat? Multo minus itaque ante haec tempora de illo quisquam ſomniauerat, quia & SENECA (a) ſcribit: *Aduerſarius meus, dum contraria dicit, & iudicem ſuperbia offendit, & in* VNVM TESTEM *temere dimittit, cauſſam meam erexit. Non quaero, an pro me errauerit; quia contra me voluit.* Annon haec ſcribens dupondiis ipſis riſum excuſſiſſet, ſi iam tum nota fuiſſet hodierna illa Doctorum de iureiurando ſuppletorio & purgatorio philoſophia?

§. XIX.

Vnum eſt, quo DVARENVM, omnesque ei ὁμοψήφους, premere ſibi quam maxime videntur. Nimirum quum animaduertant, eos tunc demum locum alterutri iuriiurando concedere, ſi ex vtraque parte quidam probationum ſit conflictus: id quidem principiis iuris quam maxime refragari contendunt, quoniam tunc leges pro reo pronunciari iubeant, (b) adeoque res & ſine iureiurando decidi poſſit. (c) Sed DVARENO etiam hic integra omnia eſſe arbitramur. Lex. 47. *ff. de obl. & act.* nec non *L.* 125. *ff. de reg. iur.* generatim de fauore reorum agunt, nec dicunt in colliſione probationum reum eſſe abſoluendum, ſed procul dubio ad alias pertinent praerogatiuas, quibus cum donarunt leges,

(a) Seneca *de benef. lib.* VI. *cap.* VIII. (b) L. 38. *ff. de re iudic. l.* 10. *ff. de inoff. teſt. l.* 47. *ff. de oblig. & act. l.* 125. *ff. de reg. iur.* (c) Vinn. *Quaeſt. Select. ibid. pag.* 199.

Digitized by Google

leges, veluti quod non cogitur actori edere inſtrumenta, (d) quod ei plures dilationes indulgentur, quam actori, (e) quod actore non probante abſoluitur, etiamſi ipſe nihil praeſtiterit, (f) quod eius ignorantia iuſtior cenſetur, quam actoris, (g) quod pluribus defenſionibus vti poteſt, (h) & quae ſunt huius generis alia praeclare explicata a viro eximio, IAC. GOTHOFREDO. (i) Reliquae leges, quas ad partes vocant, reum quidem in dubio abſolui oportere, monent, ſed non ob aequale probationum vtrimque adlatarum pondus, ſed, vti PAVLLVS (k) loquitur, quoties *inter pares numero iudices diſſonae ſententiae proferuntur.* Tunc demum, vt ait SENECA, (l) *reus paribus ſententiis abſoluitur.* Hinc ipſe BACHOVIVS, (m) contrariae alioquin ſententiae addictus, leges has ad rem pertinere negat, & ideo aduerſus TREVTLERVM defendit, iudicem alterutri parti recte deferre iusiurandum neceſſarium, ſi vtraque ſemiplene probarit. Si ergo hoc abſurdum non eſt: cui abſurdum videbitur, in conflictu plenarum probationum ad hoc iusiurandum confugere iudicem? An minus res erit dubia, quando ſemiplene, quam quando plene probauit pars vtraque? Quare ne hoc quidem, quod in pari teſtium vtrimque productorum numero reus abſolui ſolet, ex iure Romano, ſed ex ψευδερμενεία PONTIFICVM, (n) qui facile in eum errorem delabi poterant, ex quo vulgarem de ſemiplena probatione & iureiurando ſuppletorio ſententiam ſemel imbiberant.

§. XX.

Enimuero, quamuis in iure ciuili praeſidium haut reperiat iusiurandum ſuppletorium: negari tamen haut poteſt, illud radices tam altas egiſſe in foris vniuerſae Germaniae, vt nulla diſputatione, etiam ſubtiliſſime ſcripta, facile conuelli poſſe videatur. Exigi ſane hoc iusiurandum ſolet in SVPREMO IMPERII DICASTERIO, (o) in TRIBVNALI WISMARIENSI, (p) in CVRIIS SAXONICIS, (q) & reliquorum principum omni-

(d) L. *vlt. C. de edendo.* (e) L. *vlt. ff. de fer. l. 2. C. de dilation.* (f) L. 4. *C. de edendo.* (g) L. 42. *ff. de reg. iur.* (h) L. 43. *ff. eod.* (i) Iac. Gothofred. *in Comm. ad Reg. iur. p. 534. ſequ.* (k) L. *38. ff. de re iudic.* (l) Seneca *Epiſt. LXXXI.* (m) Bachou. *ad* Treutl. *Vol I. Diſp. XXI. theſ. X. lit. A. ad verba: Neque deferri poteſt in eo caſu.* (n) *Cap. 3. X. de probat. cap. inter dilectos 6. X. de fide inſtrum.* (o) Gail. *lib.* I. *Obſ. CVIII.* (p) Meu. *Part. V. Deciſ. CXIII. Part.* VII. *Dec. CCCLXXVI.* (q) Carpz. *in Proceſſ. tit. XII. Art. II. n. 22. 23.*

Digitized by Google

omnium. Nec minus extra Germaniam eidem locus eſt in curia ſuprema MECHLINIENSI, (r) & reliquo Belgio, quin & in GALLIA, niſi quod ibi ſpeciali Regis iuſſu opus eſſe tradit REBVFFVS: (s) Tam multum veteres tribuerunt GLOSSAE, quae quum ſemel hoc iusiurandum probaſſet, (t) eique & gloſſatores IVRIS CANONICI (u) adſentirentur: euenit ſane, quod ſcribit ARTHVRVS DVCKIVS, (x) cauſſaque ex gloſſae ſententia iudicata eſt, quam pro idolo habebant. (y) Quum itaque, quae moribus & conſuetudine fori obtinent, ſeruanda ſint; nihil profecto ſupereſt, quam vt caute ac prudenter, quoad eius fieri poteſt, deferatur hoc iusiurandum. Quod quomodo fieri poſſit, paucis adhuc pro inſtituti ratione erit expediendum.

§. XXI.

Omnes, qui de hoc iureiurando agunt paullo accuratius, poteſtatem iudicis in exigendo hoc iureiurando conditionibus quibusdam circumſcribunt. Et VINNIVS (z) quidem tres ponit, primum, vt cauſſa laboret inopia probationum, deinde, vt cauſſa ſit dubia ob ſemiplenam probationem adlatam, denique, vt deferatur cauſſa cognita. STRYKIVS (a) omnia refert ad tres illos iurisiurandi comites, quos fingunt CANONISTAE, (b) *veritatem*, *iudicium* & *iuſtitiam*, adeoque requirit, primum, vt praeſtetur de veritate, non de credulitate, deinde, vt iurans ſit perſona fide digna, poſtremo, vt cauſſam cognoſcat iudex, ſitne cauſſa talis, quae hoc iusiurandum admittat, an ſatius eſſe videatur, cauſſam decidere iureiurando purgatorio, alteri parti delato. Eamdem rem tractans SCHNEIDEWINVS (c) quinque requirit conditiones, vt ſemiplene probatum ſit, & vt conſideretur tum natura cauſſarum, tum perſonarum conditio, tum rei vel ſummae libello petitae quantitas, tum ipſa denique factorum qualitas. In his enim praecipue verſari cauſſae cognitionem, quae a CAIO (d) exigatur, ſtatuit. Sed omnium pleniſſime de his requiſitis agit MYNSINGERVS, (e) qui ſex conditi-

(r) Chriſtin. *Vol.* III. *Dec.* II. *n.* 14. (s) Rebuff. *in prooem. conſtit. gloſſ. V. n.* 58. (t) Gloſſa *ad* L. 31. *ff. de iureiur.* (u) Gloſſa *ad cap. vlt. X. de iureiur.* (x) Arth. Duck. *de auctor. Iur. Ciu. lib.* I. *cap.* VIII. §. VI. (y) Panicirol. *de clar. leg. Interpr. lib.* II. *cap.* XXIX. (z) Vinn. *Quaeſt. Select. lib.* I. *cap.* XLIV. *p.* 199. (a) Stryk. *Diſſert. de ſemiplena probat. cap. V.* §. IV. *ſequ.* (b) *Can.* 2. *cauſſ.* XXII. *Quaeſt.* II. Dominic. a Soto *de Iuſt. & iur. lib.* VIII. *Quaeſt.* I. *Art.* III. (c) Schneidevv. *ad* §. II. *Inſt. de action.* (d) L. 31. *ff. de iureiur.* (e) Mynſing. *Centur.* I. *Obſ.* LXVIII.

ditiones coniunctim deſiderari monet, primam, vt ſemiplene probatum ſit, eaque probatio vere ac neceſſario, non praeſumtiue concludat: alteram, vt ille, cui defertur, veritatem ſciat probabiliter per ſenſum corporeum: tertiam, vt idem ſit vir integrae exploratacque fidei: quartam, vt cauſſa non ſit ardua vel criminalis, ſed modica & ciuilis: quintam, vt ſemiplena illa probatio praeſumtione quadam dilui aut eleuari non poſſit: ac ſextam denique, vt iusiurandum illud petatur, antequam ſit in cauſſa concluſum. Quam ob rem de ſingulis iſtis requiſitis iam agemus ſeorſum, quidque de illis habendum ſit, diſpiciemus paullo diligentius.

§. XXII.

Primum omnino iuſtiſſimam habet rationem. Ex quo enim ſemel placuit, probationem ſemiplenam admittere: litigatorum omnino interfuit, non temere ad hoc iusiurandum admitti, niſi qui non modo ſemiplene probarint, ſed & id, quod vere probandum erat, probare ſuſceperint. Leues enim & remotiores ſuſpiciones iureiurando actoris ita firmari, vt huic ſpes victoriae adfulgeat, res pernicioſi ad poſteritatem exempli eſſet futura. Hinc ſi vlla ſuſpicio aduerſus teſtem militat, aut eius teſtimonium eleuat, merito huic probationi nihil omnino fidei habetur. (f) Cauendum ergo teſtimonium hominum, vel ob neceſſitudinem atque amicitiam vel ob inimicitiam ſuſpectorum, quorum quum alioquin ratio non facile haberi debet, tum multo difficilius habebitur a religioſo iudice, ſi ipſius partis iureiurando confirmandum ſit. Hinc recte negant auctores noſtri, (g) mulierem iureiurando ſuo illatae dotis vel conſtituti dotalitii probationem poſſe perficere, ſi pro ſe fratrem produxerit teſtem, vel parentes, (h) vel mariti confeſſione munita ſit aduerſus creditores vel agnatos, ſingulari titulo ſuccedentes. (i) Et quamuis vulgo adiiciant, nec inhabilem teſtem plane eſſe reſpuendum, ſi veritas aliter adparere non poſſit, (k) ex eaque ratione teſtem ſubditum in cauſſa domini; & ciuem vel conuicanum ex vniuerſitate in cauſſa vniuerſitatis recte produci, contendunt: (l)

(f) Ant. Faber. *in Cod. lib. IV. tit. I. def. IV. n. 9.* Carpz. *Part. I. conſt. XXIII. Def. V. n. 2. & 3.* (g) Idem *lib. VI. tit. VI. Reſp. LVI. n. 7.* (h) Idem *lib. IV. tit. III. Reſp. XXIV. n. 1.* (i) Coler. *de proceſſ. exſequut. Part. III. cap. II. n. 110. & ſequ.* (k) Carpz. *Part. I. Conſt. XVI. Def. LXIV. n. 4. & 5.* (l) Socin. *Regul. CCLII. fall. LXX.* Hahn. *ad* Weſenb. *tit. de iureiur. p. 105. & ſequ.* Strauch. *Diſſ. de iureiur. ſupplet. cap.* II. §. VIII.

ſed id periculoſum eſſe arbitror, ſi vel maxime ſubdito gratia fiat iuriſiurandi domino praeſtiti. Illi enim ſaepe vindictae metus ſcrupulum iniicit: huic vel ideo plane nulla fides eſt, quia & ipſe teſtis in propria cauſſa eſt, dum pro vniuerſitate ſua teſtimonium praebet, & vniuerſitas (2) in ſupplementum iurans itidem in cauſſa ſua teſtimonium praebet, adeoque vniuerſitas ſolo ſuffragio teſtimonioque in propria cauſſa dicto victrix foro excedit. Nec magis aliquid ponderis ineſſe exiſtimamus probationi ſemiplenae non ipſius thematis probandi, ſed argumenti remotioris, & ex quo illud neceſſario non infertur. Hinc quum vniuerſitas quaedam adſeueraret, inter ſe & rei maiores contractum permutationis interceſſiſſe, quo inſigniter laeſa ſit, iniunctaque probatione multis teſtibus probaſſet, reum poſſidere ſiluulam, cuius partem etiamnum vniuerſitas teneat, vniuerſitatem autem paſcuum habere, quod vndequaque fere agris rei circumdatum ſit: ſententiam iudicis vniuerſitati iuſiurandum ſuppletorium deferentem, interpoſita a reo leuteratione, ab illuſtri Viadrinae ICtorum ordine reformatam eſſe, noui.

§. XXIII.

Sed fingamus, teſtem, quem quis pro ſe produxit, exploratae fidei virum eſſe: non tamen ob eius teſtimonium cuiquam iuſiurandum deferendum crediderim, ſi in ipſo teſtimonio, quod dixit, vel in examine, quod ſubiit, defectus quidam obſeruetur. Quis enim e. g. ſuppletorium decernat, ſi vnus teſtis rem adſeuerarit quidem, at interrogatus rationem ſcientiae ſuae reddere nequiuerit? (m) vel ſi idem non de factis in ſenſus incurrentibus, ſed iure, e. g. dominio, depoſuerit? (n) vel ſi ſibi ipſi in circumſtantiis quibusdam manifeſto contradixerit? (o) Et quis hoc iuſiurandum deferat ob teſtem vnum, virum illum quidem honeſtum, ſed legitimo modo non interrogatum examinatumque. Hinc recte a IO. STRAVCHIO (p) obſeruatum eſt, iuſiurandum hoc deferendum non eſſe, ſi teſtis iurarit aduerſario non citato, (q) ſi non coram iudice competente, (r) ſed vel ab extraneo vel Notario (s) examinatus, vel non ſimul ad interrogatoria articulos

(m) L. 4. C. *de teſt.* Maſcard. *de probat. Vol.* I. *concl. DCCCCLVI. n.* 14. (n) Schrader. *ad l.* 31. *ff. de iureiur. n.* 309. (o) Berlich. *Part.* I. *concl.* LIV. *n.* 86. (p) Strauch. *Diſſ. de iureiur. ſuppletor. cap.* II. §. 12. (q) L. 19. *cum Auth ſequ. C. de teſt. cap.* 2, X. *eod.* (r) *Nou.* LX. *cap.* II. (s) Schrader. *ibid. n.* 288.

culos illuſtrantia (t) auditus ſit, vel denique iureiurando plane non obſtrictus fuerit. Quamuis enim horum pleraque parum conferre videantur ad veracitatem teſtium: fides tamen fieri debet iudici, qui ſaepe ex teſtium gemitu, ſermone praerupto, vacillante reſponſione acute colligit, quantum illis fidei ſit tribuendum.

§. XXIV.

Multo maiori cautione opus eſt, ſi ſemiplena illa probatio non in teſtis vnius depoſitione, ſed in inſtrumentis conſiſtit. Tanto facilius enim hic falſo locus eſt, quanto minus littera erubeſcit. Hinc ſcripturae priuatae, qua ſua quisque annotatione ſibi debitorem conſtituit, credendum non eſſe, ſi vel iureiurando ſuppletorio firmetur, facile vnusquisque intelliget. (u) Adeoque etiam debitam quantitatem non probabunt rationes defuncti, in bonis eius inuentae, (x) nec eiusdem extremae tabulae, quibus ſibi certam quantitatem deberi adfirmauit: (y) nec denique rationes tutoris, curatoris, procuratoris, negotiorum geſtoris, ſi ſine apochis, aliisque adminiculis pro ipſis proferantur. (z) Omnibus enim his caſibus nullo alio argumento vincerent actores ad iusiurandum ſuppletorium admiſſi, quam teſtimonio in ſua cauſſa dicto, id eſt, ſuſpectiſſimo. Mercatorum codices hic ſingulari priuilegio gaudere, inter omnes conſtat, de cuius origine alia occaſione diſquiſiuimus. (a) Verum & hic prouide cauendum, ne in magnam fallendi peierandique licentiam euadat illud priuilegium, & cuiuis in procliui ſit, lingua, tamquam hamo, lucrum captare. Hinc diſpiciendum, ſitne mercator vir honeſtus, an foro iam ceſſerit, alioque perfidiae genere ſeſe polluerit, ipſe codex vtrum iuſto ordine confectus ſit, acceptaque & expenſa cum die & conſule & cauſſa debendi contineat, an aliquod falſi indicium praebeat, & quae ſunt obſeruationes huius generis aliae, quae plena manu in diſſertatione paullo ante laudata feruntur. Praeterea non temere ſuaſerim iudici, vt priuilegium hoc iuſto latius extendat. Sunt, qui illud etiam opificibus indulgent, ſunt, qui & defuncti rationibus, ſi is vir honeſtus fuerit, easque rationes legitima forma, expreſſisque accurate

(t) Rutg. Ruland. *de commiſſ. Part.* I. *lib.* I. *cap.* VIII. *n.* 2. *& ſequ.* (u) L. 7. *C. de probat.* (x) L. 6. *& l.* 7. *C. eod.* (y) *d. l.* 6. *C. eod.* Carpz. *Part.* I. *Conſt.* XVII. *Def.* 34. (z) Strauch. *Diſſert. ead. cap.* II. §. 14. (a) noſtra *Diſſ. de libris mercatorum foro cedentium.*

acceptis expenſisque, ante litis conteſtationem confecerit: (b) denique nonnulli & tutorum ſimiliumque adminiſtratorum rationes pro tutoribus adminiſtratoribusque ſemiplene probare contendunt, ſi contineant ſummas paruas & probabiles, & in forma recepta confectae adpareant, ipſeque iudex impendia rerum & alimenta pupillorum tanti veroſimiliter conſtitiſſe deprehendat. (c) Enim vero vt de opificibus, qui ſimul merces in tabernis extrudunt, facile conceſſerim: ita periculoſiſſimum fuerit, rationi defuncti vel tutoris tantum tribuere, vt iureiurando heredis ipſiusque tutoris firmatae plene pro iurante probent. Quemadmodum enim heredes rerum omnium ignari de credulitate iurare religioni ſibi haut ducent: ita hoc pacto actum eſſet de pupillorum miſerorum patrimonio, ſi in tutores improbos & periuros ſemel incidiſſent.

§. XXV.

Nec altera MYNSINGERI cautio negligenda eſt religioſo iudici Et vtinam non nimis negligeretur! Ita enim non temere cuiquam deferretur iusiurandum ſuppletorium ſuper facto alieno & de credulitate, quod aiunt, praeſtandum. Expeditiſſimi iuris eſt, non eſſe iurandum de illis, quae, ſtilo practicorum, non releuant. Cur ergo iusiurandum ſuppletorium de credulitate admittitur? an hoc releuat, quaeſo, ſi credam, rem ſe ita habere, quamuis, an ita ſe habeat, ſciam cum ignariſſimis? Notum porro eſt, ne iudiciale quidem, ceu vocant, iusiurandum referri poſſe deferenti, ſi parem rei notitiam non habeat. (d) Quo iure itaque ſuppletorium defertur etiam rei ignaris heredibus, modo ſint ſatis creduli? Accedit, quod ita magna feneſtra aperitur periuriis innumeris. Quam facile enim rem ita ſe habere credimus, quando de contrario non conſtat? Et cur denique teſti in propria cauſſa fidem habeamus, de credulitate deponenti, quum non credamus viro etiam integerrimo, de facto alieno aliquid ex credulitate ſua adfirmanti? His aliisque moti argumentis id iusiurandum de credulitate recte reiecerunt MYNSINGERVS, (e) PRVCKMANNVS, (f) BRVN-

(b) Maſcard. *de probat. Vol.* II. *concl. DCCCCLXXV. n.* 4. *&* ſ*equ.* Sichard. *ad* L. 6. *C. de probat. n.* 6. *&* 7. (c) Maſcard. *ibid. n.* 61. *&* ſ*equ.* Munnoz. de Escobar. *de ratiocin. admin. cap. X. n.* 64. (d) L. 34 §. 8 *ff. de iureiur.* (e) Mynſing. *Cent.* II. *Obſ.* LXVIII. *n.* 2. (f) Pruckmann. *Vol.* I. *Conſil. X. n.* 93.

BRVNNEMANVS, (g) STRYKIVS, (h) & alii ICti paullo religioſiores, faſſi ſimul, in Saxonia quidem rem aliter ſe habere, (i) ſed exorbitantem illam eſſe conſuetudinem, & hinc non temere imitandam, prudenter monentes, at ſurdis fere canentes fabulas. Quod eo magis mireris, quum alioquin iusiurandum vniuerſitati delatum vel ideo ab vniuerſitatis iſtius ſenioribus, aliisque, qui probabiliter rei notitiam accuratiorem reliquis habent, praeſtandum eſſe fateantur, quia reliqui tanquam rei ignari minus ſint idonei. (k)

§. XXVI.

Recte porro ab hoc iureiurando arcent viros ſuſpectos de periurio, vel aliis pollutos vitiis, quibus eorum fides aliquatenus eleuetur. Quum enim ſupra demonſtratum ſit, virum iuriiurando, non iusiurandum viro conciliare fidem: quis quaeſo auſit, eius religioni rem committere, cui nulla eſt religio, nullus pudor, nullum generoſo incoctum pectus honeſto? Hinc ad hoc iusiurandum admittendos eſſe negant periuros, homicidas, vſurarios, furti damnatos, aliosque infamia iuris & facti notatos, quorum magnum ſatis indicem texere ſolent iurisconſulti. (l) Recte id quidem & ſapienter: modo animi potius indolem, quam externas quasdam circumſtantias paullo attentius expenderent. Ita ſane odium religionis ſacerrimum, vel, vti APOSTOLVS (m) vocat, ζῆλον οὐ κατ' ἐπίγνωσιν redolet illa nonnullorum hypotheſis, quod iudaeo cum Chriſtiano litiganti iusiurandum ſuppletorium deferendum non ſit, (n) quamuis nihil obſtet, quo minus Iudaeo aduerſus Iudaeum deferatur. (o) Quaſi vero intellectus principiis actiones ſuas ita ſemper attemperent homines, vt omnes Chriſtiani boni; reliqui ab hac fide alieni perfidi ac periuri habendi ſint. Sane vt Chriſti nomen ſceleribus ſuis aliquando praetexunt homines: ita ſub Iudaico ſchemate latitant viri ciuiliter boni honeſtatisque ſtudioſi, quos ſane tutius ad hoc iusiurandum admiſeris, quam hominem ignaua opera, philoſopha ſententia, cui praeter nomen nihil Chriſtiani

 in-

(g) Brunnem. *Proceſſ. Ciu. cap.* XXIII. *n.* 25. (h) Stryk. *de iure ſenſ. in prooem. n.* 33. *ſequ. & Diſſ. de probat. ſemiplena. cap V. §. IV. n.* 23. *ſequ.* (i) *Ord. Proc. Saxon. Tit. XIX. §. vlt.* (k) L. 97. *ff. de condit. & demonſtr. l.* 14. *ff. ad municipal.* Ant. Fab. *in Cod. lib.* IV. *tit.* 1. *def.* 40. (l) Plot. *in L. ſi quando C. vnde vi. n.* 793. *ſequ.* (m) *Rom. X,* 2. (n) *arg. L.* 21. *C. de haeret. & Manich.* Carpz. *Part. I. Conſt.* XXIII. *def.* VII. (o) Menoch. *de Arb. Iud. Quaeſt. Part. II. Qu. II. Caſ.* CXC. *n.* 15.

ineſſe res ipſa quotidie demonſtrat. Itaque non mirum eſt, in ſupremo Imperii dicaſterio etiam Iudaeos ad hoc iusiurandum admitti, quamuis aduerſus Chriſtianos litigantes, dummodo ſe adhuc integros vitae ſcelerisque puros oſtenderint. (p) Aeque abſurda eſt eorum ſententia, qui ſpurios ab hoc iureiurando arcendos eſſe exiſtimant, (q) quaſi eorum teſtimonium attenuet & veracitati officiat illa natalium labes, quam citra culpam ſuam attraxerunt: & quaſi non illa ipſa naſcendi ſorte aliquando excitari poſſit recta indoles, vt ſe meliore fortuna dignam oſtendat, ſordesque illas virtute pro virili eluat parte. In omnibus his ſimilibusque potius ad animi indolem vitamque anteactam, quam ad religionem fortunamque reſpiciendum eſſe, vel PAPIRIO IVSTO (r) magiſtro diſcere poterant Doctores, ſi vel maxime experientiae rationem nullam voluiſſent habere. Quis enim dubitaret, quin Iudaeus, quantumuis religionis ſuae tenax, vel ſpurius honeſtatis ſtudioſus ſanctius iusiurandum praeſtiturus ſit, quam Chriſtianus, ſummo loco natus, ſed cui perpetuo, ſi non in ore, ſaltim in animo habitat πολυθρύλλητον illud:

O ciues, ciues, quaerenda pecunia primum,
Virtus poſt numos.

§. XXVII.

Sed praecipue, vti recte monet MYNSINGERVS, diſpiciendum eſt, talis ne ſit cauſſa, quae hoc iusiurandum admittat, nec ne? Primo enim ſunt quaedam cauſſae, quae hoc iusiurandum plane reſpuere aiunt. Deinde aliquas ita comparatas eſſe dicunt, vt certis caſibus periculoſae plenum aleae futurum ſit, illud parti alterutri deferre. De poſterioris generis cauſſis vberius agere nihil attinet: quum nemo non videat, non eſſe ei hoc iusiurandum facile deferendum, qui de inſigni captando lucro cogitet. De prioribus non ſine adparatu egerunt prudentes, veluti SERAPHINVS A SERAPHINIS (s) qui XXXVIII; & MATTH. BERLICHIVS, (t) qui LXV caſus accumulant, in quibus locum huic iuriiurando eſſe negant. At iam a IO. SAMVELE STRYKIO ſingulari exercitatione (u) demonſtratum eſt, Doctores hic miſcere omnia, tantum vt numerum limi-

(p) Mynſing. *Cent. V. Obſ. VI.* Hartmann. *Tit.* XVIII. *Obſ. VI.* (q) Heig. *Part.* I. *Quaeſt.* XXI. Halm. *ad* Weſenbec. *tit. Dig. de his, qui not. infam. n.* 2. (r) L. 3. §. 2. *D. de decurion.* (s) Seraph. de Seraphin. *de priuileg. iurament. priuileg.* XXXIII. *n.* 14. *&* *ſequ.* (t) Berlich. *Part.* I. *concl.* LIV. (u) Io. Sam. Strykii *Diſſ. de cauſſis iuram. ſuppl. reſpuent.* §. IV. *ſequ.*

limitationum, reſtrictionum exceptionumque augeant. Itaque ipſe fecit periculum, an ad certas perſpicuasque regulas omnia referri poſſint, earumque quatuor adinuenit, ex quibus tamen prima ad requiſitum MYNSINGERIANVM tertium; tertia ad quintum pertinet, vt adeo a nobis hic iure praetermittantur. Secunda Mynſingerianae quartae plane gemina, (x) *Cauſſas arduas, quae vel ad praeiudicium alterius, vel ad commodum iurantis inſigne pertineant, hoc iusiurandum omnino reſpuere*, docet. Vnde ipſe colligit, non admittere hoc iusiurandum cauſſas criminales, in quibus probationes luce meridiana clariores requiruntur, (y) quaeque illis quodammodo aequiparantur, famoſas, (z) feudales, (a) ſpirituales, (b) ſtatus, (c) probationem ingratitudinis (d) & praeſcriptionis, (e) laeſionis enormis, (f) omnesque, in quibus de maxima bonorum parte diſceptatur. (g) Vulgo huc etiam referunt cauſſas matrimoniales, ſed tunc demum, ſi contra matrimonium iuretur. (h) At aeque periculoſum eſt, pro matrimonio illud deferri, quam contra matrimonium: quin illud multo videtur periculoſius, quia ita altera pars inuita detruditur in matrimonium, nunquam reſtituenda in integrum. Vnde, ſi vsquam, hic ſane cautione opus eſt, vt in eiusmodi cauſſis vel non deferat hoc iusiurandum, vel ſaltim omnes circumſtantias quam accuratiſſime expendat iudex, maxime, quum axioma illud de delatione iurisiurandi contra matrimonium principium illud pontificiorum de ſacramento matrimonii redoleat, & iam ab aliis accurate exploſum ſit. Potius ad quartam STRYKII regulam progredimur, qua, *iusiurandum hoc ceſſare*, ait, *quotiescumque lex vel certam perſonae qualitatem, vel certam ſollemnitatem, vel ſcripturam, vel perfectam ac pleniſſimam probationem diſerte requirat.* Vnde colligit, nec procuratorem mandati defectum, nec heredem teſtium in teſtamento adhibitorum numerum, nec cambialiter acturum contractum cambialem, nec compenſaturum debitum illiquidum iureiurando ſupplere poſſe. Quae omnia alii iam tam luculenter expoſuerunt, vt illis immorari nihil opus eſſe videatur.

§. XXVIII.

(x) Idem *ibid.* §. XIII. *ſequ.* (y) L. *fin. C. de probat.* Struu. *exercit.* XVII. *theſ.* 43 (z) Berlich. *ibid. n.* 20. *ſequ.* (a) Strauch. *Diſſ. de iuram. ſuppl. cap.* III. §. VI. (b) Ant. Fab. *in Cod. lib.* IV. *tit.* I. *def.* XLIV. (c) Berlich. *ibid. n.* 27. (d) L. *vlt. C. de reuoc. donat.* (e) Carpz. *Part.* I. *Conſt.* XIII. *def.* X. *n.* 4. (f) Strauch. *ibid.* §. VIII (g) Stryk. *de cauſſis iuram. ſuppl. reſpuent.* §. XXIV. (h) Seraph. de Seraphin. *ibid. n.* 113. *ſequ.*

§. XXVIII.

Quinto exigit MYNSINGERVS, vt ſemiplena illa probatio fortiore quadam praeſumtione dilui aut eleuari non poſſit. Quod denuo iuſtiſſimam habet rationem. Probatio enim fortiore praeſumtione eliſa, nec plena, nec ſemiplena, ſed plane nulla eſt, adeoque & nihil omnino operatur. Potius haec ipſa praeſumtio ita munit aduerſarium, vt ipſe in vtramque aurem dormire poſſit, donec ab altero probetur contrarium. (i) Ex quo conſequitur omnino, vt in ſupplementum non iuretur, ſi quis ſententiam & rem iudicatam reſcindi, (k) vel inſtrumenta publica aut protocolla iudicialia pro falſis declarari, (l) vel contra conſuetudinem communem aliquid ſibi indulgeri, vel aliquid pro conſuetudine recepta haberi poſtulet, (m) vel plane quidquam contra iusiurandum iam olim praeſtitum, vel contra ipſam naturalem aequitatem, vel denique contra veriſimilitudinem probare velit. (n) His enim ſimilibusque caſibus ſemiplenae licet probationi praeſumtio tam, veluti e diametro, obſtat, vt ob eam deferri non poſſit iusiurandum ſuppletorium.

§. XXIX.

Denique ſexto, petendum hoc iusiurandum a iudice eſſe, monet MYNSINGERVS, quod tamen non vsquequaque verum eſſe arbitramur. Peti quidem poteſt, ſed non ideo ſequitur, vt non petitum deferri nequeat. Quamuis enim alioquin ſuſpicione non vacet nimia ad iusiurandum procliuitas, & haec ex eo, quod quis ad iusiurandum ſe vltro offert, non obſcure eluceat, tamen, quia hic probatione ſemiplena munitus eſt actor, a ſuſpicione illa merito liber habetur. Offert ſe autem iuraturus finita probatione & publicatis atteſtationibus; non autem cauſſa iam concluſa, quia tum vlterioribus probationibus cenſetur renunciatum. (o) Contra dubium non eſt, quin, quum in ſecunda inſtantia omnes errores, ad cauſſas cauſſae pertinentes, purgare liceat, (p) ad iusiurandum in priore inſtantia non petitum offerre ſe

(i) Maſcard. *de probat. concl. DXVIII. n. III.* (k) L. *fin.* C. *ſi ex falſ. inſtrum.* (l) *Cap. 13. X. de praeſcript.* (m) Berlich. *ibid. n.* 81. *ſequ.* (n) Stryk. *de cauſſis iuram. ſuppl. reſpuent.* §. XXXII. *ſequ.* (o) Carpzou. *Part.* I. *Conſt.* XXIII. *def.* IX. *n.* 3. (p) Ant. Fabr. *Cod. lib.* IV. *tit.* I. *Def.* XXVII.

ſe quis poſſit in inſtantia adpellationis. (q) Quamuis vero petitum iusiurandum ſuppletorium a iudice omnino deferendum eſſe, &, ſi nolit, ideo adpellationi locum fore, dicant: (r) multum tamen hic relictum eſt iudicum religioni & arbitrio, qui, expenſis perſonarum & cauſſae ipſius circumſtantiis, hoc iusiurandum etiam non petitum ex officio deferre, (s) & petitum ob iuſtam cauſſam non deferre poſſunt. (t) Qua in re quam caute agendum ſit, facile intelligent, qui ſibi ob oculos ponent ἐμφατικώτατα illa AVGVSTINI: (u) *Ille, qui hominem ad iurandum prouocat, & ſcit, eum falſum eſſe iuraturum, vincit homicidam. Quia homicida corpus occidit, ille animam: immo duas animas, & eius, quem iurare prouocauit, & ſuam. Scis verum eſſe, quod dicis, & falſum, quod ille dicit, & iurare compellis? Ecce iurat, ecce peierat, ecce perit! Tu quid inueniſti? immo & tu periiſti, qui illius morte ſatiare te voluiſti.*

(q) Strauch. *in Diſſ. de iuram. ſuppl. cap.* IV. §. III. (r) Maſcard. *de probat. Vol.* II. *concl.* DCLIX. *n.* 2. (s) Strauch. *ibid.* §. *V.* (t) Moller. *Part. I. Conſtit.* XXIII. *n.* 7. (u) *can.* 5. *cauſſ.* 22. *quaeſt.* 5.

Digitized by Google

DE
RELIGIONE IVDICANTIVM
CIRCA
REORVM CONFESSIONES
EXERCITATIO XVII.

Σύνοψις.

§. I. *Confeſſioni reorum multum tribuendum.* §. II. *Ea tamen ſaepe fallit.* §. III. *Quod illuſtratur exemplo notabili ex Ann. Roberto.* §. IV. *Alioque ex Reichio.* §. V. *Ac denique ex Zach. Hubero.* §. VI. *Itaque ad religionem iudicantium pertinet, confeſſionibus non temere credere.* §. VII. *Inſtituti ratio.* §. VIII. *Confeſſus iure Rom. pro iudicato eſt.* §. IX. *Origo huius axiomatis. Locus Tertulliani explicatus.* §. X. *An & in cauſſis capitalibus confeſſi pro iudicatis ſint? Affirmant aliqui, quia Romani hoc principium receperint.* §. XI. *Nec non Hebraei.* §. XII. *Et Lacedaemonii.* §. XIII. *Itemque Athenienſes.* §. XIV. *Ac denique Germani.* §. XV. *Quia confeſſio vox conſcientiae.* §. XVI. *Quia ſi confeſſus damnetur, volenti non fiat iniuria.* §. XVII. *Negatur, confeſſos crimen pro iudicatis habendos: quia in cauſſis ciuilibus ne ſententia quidem opus erat aduerſus confeſſos.* §. XVIII. *Quod contra Cuiacium probatur.* §. XIX. *Argumentaque in contrarium refelluntur.* §. XX. *In cauſſis criminalibus ſententia condemnatoria ſemper opus eſt.* §. XXI. *Reſpondetur argumentis in contrarium.* §. XXII. *Confeſſio non ſemper vox conſcientiae.* §. XXIII. *Ad iudicis religionem pertinet, etiam perire volentes non damnare.* §. XXIV. *Quid confiteri? quid confeſſio?* §. XXV. *Confeſſionis validae requiſita.* §. XXVI. *Requiſitum primum in cauſſis ciuilibus.* §. XXVII. *Secundum.* §. XXVIII. *Tertium.* §. XXIX. *Quartum.* §. XXX. *An eadem requiſita locum habeant in cauſſis criminalibus?* §. XXXI. *In his quoque 1.) confeſſio proficiſci debet ex animo ſe onerandi. Effectus confeſſionis extraiudicialis.* §. XXXII. *An valeat confeſſio, orta ex melancholia & taedio vitae?* §. XXXIII. *An ſpe impunitatis facta?* §. XXXIV. *Itemque ex metu tormentorum?* §. XXXV. *Quando extorta confeſſio rata ſit?* §. XXXVI. *Confeſ-*

Digitized by Google

Confeſſio criminis 2.) debet ex certa ſcientia proficiſci. §. XXXVII. *Quid ſentiendum de confeſſione furioſi & ebrii?* §. XXXVIII. *Itemque impuberis, minorennis, ignorantis, errantis!* §. XXXIX. *Confeſſio 3.) certis ac indubiis ſignis fieri debet. An nutus ſufficiat?* §. XL. *Qualis confeſſio ſurdi & muti?* §. XLI. *An ea efficax eſſe poſſit?* §. XLII. *An ex factis confeſſio colligi poſſit?* §. XLIII. *An ex ſilentio?* §. XLIV. *Confeſſio debet 4.) fieri de re poſſibili, & circumſtantiis facti conuenire. Quid corpus delicti?* §. XLV. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

Confeſſioni reorum, ſiue ſpontaneae, ſiue legitimis extortae quaeſtionibus permultum eſſe tribuendum, nemo temere negauerit. Quum enim ita ſit natura comparatum, vt nemo ſibi ipſe vltro exitium ſtruere, ſed ſuam quisque vitam, exiſtimationem ac fortunas pro virili tueri, atque has etiam amplificare quam maxime velit: nemo profecto adeo praeſumitur amens, vt in ſe quidquam confeſſurus videatur, ex quo vitae, famae aut opibus periculum aliquod immineat, niſi illi vocem hanc ingenuam incredibilis illa veritatis vis veluti inuito extorſerit. Hinc quemadmodum olim CICERONIS (a) mirifice triumphabat oratio, quum ſibi accuſatori negotium eſſet cum reo, *qui ſcelerum ſuorum nullam ſibi neque inficiandi rationem, neque defendendi, reliquiſſet, ſed omnibus in rebus coargueretur ab accuſatore, conuinceretur a teſtibus, vrgeretur* CONFESSIONE SVA, *& manifeſtis in maleficiis teneretur:* ita & hodienum ſibi plurimum gratulantur tum actores atque accuſatores, tum ipſi iudices, ſi aduerſarium reumue nacti ſint, ſua ſe confeſſione vltro iugulantem: illi quidem, quod ita rem omnem transactam exiſtiment, veriſſimumque credant, quod cecinit OVIDIVS: (b)

Non eſt CONFESSI *cauſſa tuenda rei;*

hi autem, quod ſpontanea illa confeſſione Herculeo paene labore ſe videant leuatos, deuorando ſibi in poſterum, ſi a reo pertinace atque aſtuto vel eblandienda, vel fidiculis extorquenda fuiſſet veritas.

§. II.

At quantumuis probabile ſit, neminem temere ſua ſeipſum confeſſio-

(a) Cic. *in Verrem. lib.* IV. *cap.* LXIV. (b) Ouid. *lib.* II. *ex Ponto. Epiſt.* II. *v.* 56.

feſſione dolo malo circumuenturum: tamen & hic locum habere arbitramur, quod grauiter ac prudenter monuit PRISCVS IAVOLENVS, (c) *omnem definitionem*, (id eſt, regulam iuris, vel *νομικὸν κανόνα*, vti eſt in BASILICIS,) *in iure ciuili periculoſam eſſe: parum eſſe enim, vt non ſubuerti poſſit.* Nam confeſſiones reorum in cauſſis pecuniariis ſaepe ex errore; in criminalibus ſaepiſſime ex atra bile, vitae taedio, impatientia cruciatuum, aliisque huiusmodi cauſſis profectae aliquando tam mendaces, tam lubricae, quin & nonnumquam tam incredibiles ac prope ridiculae ſunt, vt acta euoluens non criminis hiſtoriam, ſed fabulas Mileſias legere tibi videaris. Hinc quamuis VLPIANVS (d) confeſſum in iure pro iudicato eſſe doceat: prudenter tamen addit, *non fateri, qui* ERRET, *niſi ius ignorauerit.* Quae cautio ſi in cauſſis ciuilibus ac pecuniariis iuſtam rationem habet: quanto magis ea videbitur obſeruanda, quando ipſa vita, qua nihil natura homini dedit praeſtantius, in periculum adducitur? Sane etſi quis vltro de maleficio fatetur, non ſemper tamen ei fides habenda erit, auctore VLPIANO, (e) *quum nonnumquam aut metu, aut qua alia de cauſſa in ſe confiteantur homines.*

§. III.

Pleni tam triſtibus exemplis ſunt veteres annales, plena tot rerum iudicatarum volumina, ex quibus, miſſis antiquioribus, (f) hic pauca quaedam commemorabimus. ANNAEVS ROBERTVS, (g) ICtus humaniſſimus, memoriae prodidit, muliere vidua domi aliquamdiu abſente, nec in tota vicinia amplius viſa, increbuiſſe rumorem, miſeram illam latronis cuiusdam ſcelere occubuiſſe: iudicem latrunculatorem, auctores caedis requirentem, Titium in ſaltu deliteſcentem & attonito trementique ſimilem prehendiſſe & ad iudices prouinciales deduxiſſe. Apud hos hominem, nullo quaeſtionis terrore, nullo tormentorum cruciatu, ſed aut deſperatione, aut neſcio quo fato, ſalutis ſuae negligentem, crimen innocentem agnouiſſe, confeſſumque ad laqueum eſſe damnatum. Biennio poſt mulierem ſaluam rediiſſe & iudices a Titii cognatis in ius vocatos eſſe, quum iam miſeri iſtius innocentiae, praeter ſepulcri honorem, dari nihil amplius poſſet.

§. IV.

(c) L. 202. *ff. de regul. iur.* (d) L. 2. *ff. de confeſſ.* (e) L. 1. §. 27. *ff. de quaeſtion.* (f) Valer. Max. *lib.* VIII. *cap.* IV. Philoſtr. *vit. Apoll. Tyan. lib. V.* (g) Ann. Robert. *Rer. indicat. lib.* I. *cap. IV.*

§. IV.

Multo notabilius eſt, quod de Martino Henrico Arnoldo, ſedecim annorum adoleſcente, in *faſciculo ſcriptorum ad inquiſitiones contra ſagas pertinentium refert* REICHIVS, (h) quodque incredibile poſſet videri, niſi ea narratio incorrupta actorum fide niteretur. Nequiſſimus iſte nebulo, nulla criminis ſuſpicione oneratus, cum malo genio ſibi foedus intercedere, vltro fatebatur. In ius ideo raptus anno MDCXCV. non modo de foedere iſto illico fatebatur, ſed & immanium, quae cum hero ſuo, circumforaneo, admiſerit, facinorum ſeſe vltro accuſabat. Narrabat, ſe, in varias mutatum figuras, homines occidiſſe, aedes expilaſſe, aliaque perpetraſſe facinora. Aiebat, ſe in pomum commutatum, & ab hero per feneſtram in aedes proiectum eſſe, eoque facto inquilinos, qui partem pomi deuorarint, vel medios crepuiſſe, vel reliquiis iſtius pomi illico in cadauer mutatis, metu exanimatos paullo poſt periiſſe. Addebat, ſe aliquando, auis adſumta ſpecie, infantes ex cunis rapuiſſe, aedesque exſpoliaſſe, & peracto demum ſcelere, in auricula heri, (is enim interea in aſinum abierat,) tutum delituiſſe, vt ſexcenta huius generis, quae adiiciebat, praetermittamus,

Quae ſani eſſe hominis, non ſanus iuret Oreſtes.

At quum illuſtris ICtorum Halenſium ordo eſſet interloquutus, iudicem iis locis, in quibus nouus ille Proteus ſe tot homines iugulaſſe, infantes rapuiſſe, furta feciſſe dixerat, an tale quid vere contigerit, curioſius perquirere debere: in fumum abiit illa ampliſſima tot ſcelerum confeſſio, adparuitque, quod pridem ſoboluerat prudentioribus,

Pergula pictorum, veri nil, omnia falſa.

Iam itaque ἐπαυτοφώρῳ deprehenſus furcifer fatebatur, ſe notabili quodam commento, neſcio quam nominis celebritatem adfectaſſe. Qua tamen ſpe improba turpiter excidit nugator, quum ex ſuis ornatus virtutibus, virgisque probe depexus, ad operas publicas mitteretur.

§. V.

Addo ſpeciem tertiam, quam doctiſſimis rerum iudicatarum obſeruationibus inſeruit V. A. ZACH. HVBERVS. (i) In pago quodam Friſico prope Doccumum, repentino fato occubuerat mulier, cuius maritum

(h) *pag 622, ſequ.* (i) Zach. Huber. *Obſeru. Rer. iudicat. Cent. I. obſ. 6. pag. 445.*

ritum fama publica in ſuſpicionem veneficii adduxerat. Coniectus in vincula vltro fatebatur, ſe venenum, Doccumi emtum a pharmacopola, placentaeque mixtum, vxori obtuliſſe, quae illo ſumto illico ſe male habere coeperit, & vomitu per butyrum liquefactum fruſtra prouocato, circa horam quartam matutinam inter grauiſſimos dolores exſpirarit. Addiderat reus varias facti περιςάσεις, & in his illam, quod partem veneni reliquam duplicatae chartae inuolutam linoque conſtrictam in agro aedibus vicino defoderit, locumque caeſpite viridi contexerit. Enimuero, vbi in rem omnem paullo accuratius inquiſitum, falſa pleraque omnia apparuerunt, ſiquidem nec medici in cadauere vllum veneni veſtigium deprehenderant, nec emtio veneni in pharmacopolio Doccumano facta erat, nec reliquiae veneni in agro reperiebantur, quamuis reus αὐτοκατάκριτος, eo deductus, ipſe omnes prope glebas circumiuiſſet. Accedentibus itaque & aliis falſi indiciis, homini perire cupienti ſaluti fuit inſignis iudicantium religio, qui, tantum abeſt, vt pro explorato facinore habendam putarint illam hominis atra bile laborantis confeſſionem, vt eum liberare non dubitarint, quamuis ampliſſima eaque ſatis conſtans exſtaret de crimine tam atroci confeſſio.

§. VI.

Quum itaque, fallaces aliquando eſſe reorum confeſſiones, tot exemplis nos doceat experientia: nemo temere negabit, ad religionem iudicantium vel maxime pertinere, dare operam, ne quis turpiſſimo praeuaricationis genere ſuae innocentiae poſſit temere inſidiari. Quemadmodum enim intereſt reip. ne delicta impune admittantur: ita eiusdem multo magis refert, ne innocentes ſupplicio adficiantur, aut exempla fiant in eos, qui nullo alio crimine animaduerſionem merentur, quam calumnia aduerſus ſe ipſos admiſſa. Hinc praeclare monet VLPIANVS, (k) *ne innocentibus poenae irrogentur, ad ſollicitudinem ſuam Praeſidem prouinciae* merito *reuocaturum*, dignaque tanto principe vox eſt illa SEVERI Imperatoris: (l) *Confeſſiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportet, ſi nulla probatio* RELIGIONEM COGNOSCENTIVM *inſtruat.* Quamuis enim verba poſteriora IO. WISSENBACHIVS (m) tantum de confeſſionibus in equuleo extortis, vel extra iudi-

(k) L. 6. §. 4. *ff. de offic. Praeſ.* (l) L. 1. §. 17. *ff. de quaeſt.* (m) Wiſſenbach. *ad Pandect. Diſp. XXI. §. XVII.*

iudicium factis, vel corpore delicti, ceu vocant, deſtitutis intelligenda eſſe exiſtimet: potior tamen nobis merito eſt VLPIANI (n) auctoritas, qui, ſpeciem relaturus, vbi Primitiuus, ſeruus, homicidium in ſe metu ad dominum reuertendi vltro confinxerat: *Si quis*, inquit, VLTRO *de maleficio fateatur, non ſemper ei fides habenda eſt: nonnumquam enim aut metu, aut qua alia de cauſſa in ſe confitentur.*

§. VII.

Quandoquidem itaque maxima hic circumſpectione opus eſſe, nemo non intelligit, & hinc ipſae leges religioni ac ſollicitudini cognoſcentium arbitrium permittunt ſtatuendi, quantum confeſſionibus illis fidei haberi oporteat: facturi nobis videbimur operae pretium, ſi materiam illam nobiliſſimam ad certa principia reuocemus, ne forte in aequitatem cerebrinam abeat illa cognoſcentium religio, &, *dum de bono & aequo quaeritur, ſub auctoritate iuris ſcientiae pernicioſe erretur*, quippe quod in eo genere quaeſtionum plerumque contingere, CELSVS (o) noſter iam pridem obſeruauit. Nec veremur, ne poſt tot Homeros Iliada ſcribere velle cuiquam videamur, daturi quippe, quantum in nobis eſt, operam, ne quis, nos aliorum ſcrinia, more faeculi, expilaſſe, iure conqueri poſſit.

§. VIII.

Confeſſos in iure pro iudicatis eſſe, tam eſt tralatitium, vt nec illi id ignorent, qui alioquin parum ſciunt. Pluribus enim locis id inculcant iura noſtra, quae oportuniore loco proferemus, in praeſenti ad titulum *de confeſſis*, in Pandectis ac Codice Iuſtinianeo occurrentem, nec non ad PAVLLI (p) Sententias receptas prouocaſſe, contenti. Tam certa etiam omnique exceptione potior viſa eſt haec regula, vt ad eam confugerint & ICti, & alii veteres ſcriptores, quoties de confeſſis incideret diſceptatio. Videbantur enim confeſſi *ſua quodammodo ſententia damnati*, (q) & non minus maturi ſupplicio, quam ſi aut Minos vrnam mouiſſet, aut feralem e ſublimi ſententiam detonuiſſet Caſſius.

§. IX.

Originem tantae ſeueritatis TERTVLLIANVS, (r) quo nullus eccleſiae doctorum diuini humanique iuris peritior fuit, hunc in modum deſcri-

(n) L. 1. §. 17 *ff. de quaeſt.* (o) L. 91. §. 3. *ff. de verb. oblig.* (p) Paulli *Recept. Sent. lib. V. tit. V. §. II.* (q) L. 1. *ff. de confeſſ.* (r) Tertullian. *Apologet. cap. II.*

deſcribit: LEGES *confeſſos damnari praeſcribunt, non abſolui. Hoc* SENATVSCONSVLTA, *hoc* PRINCIPVM MANDATA *definiunt.* Quibus verbis innuit Patrum doctiſſimus, originem huius axiomatis partim a legibus, libera adhuc republica latis, partim a SCis & principum conſtitutionibus eſſe repetendam. Quod quam verum ſit, paucis, age, videamus. Initio Lege XII. Tabularum, quam GELLIVS (s) ſeruauit, cautum fuerat, vt condictione ex mutuo conuentis, ſiue aes alienum confeſſi, ſiue ſententia condemnati eſſent, triginta dierum indiciae darentur, quibus elapſis, niſi vel creditoribus ſatisfeciſſent, vel expromiſſione ab aliquo fuiſſent liberati, victoribus vincti traderentur. Quum itaque REOS CONFESSOS, (vti in illa lege reſcribit. V. A. CORNELIVS VAN BYNKERSHOEK,) (t) vel AES alienum CONFESSOS *iudicatis* aequiparaſſent decemuiri: recte inde collegerunt prudentes, confeſſos pro iudicatis eſſe habendos, ceu recte obſeruarunt iuriſconſulti eximii, IAC. CVIACIVS, (u) GVIL. MARANVS, (x) HVGO DONELLVS, (y) IACOBVS GOTHOFREDVS, (z) & quotquot eruditorum de iuris noſtri originibus fuere ſolliciti. Habemus itaque leges, quae confeſſos damnari praeſcribebant, non abſolui: leges puta XII. Tabularum, quas κατ᾽ ἐξοχὴν LEGES dici ſolitas, vir laudatiſſimus, IAC. GOTHOFREDVS, (a) obſeruat. Enimuero, quum, vti recte animaduertunt CVIACIVS (b) & GVIL. MARANVS, (c) regula illa ex legibus XII. Tabularum tantum ad condictionem certi ex mutuo pertineret: oratione MARCI Imperatoris, ſeu Senatusconſulto, in eius ſententiam condito, hoc ius ad omnes debitores omnesque actiones & interdicta productum eſt ſancitumque teſte VLPIANO, (d) *vt poſt rem iudicatam vel confeſſionem in iure factam nihil quaereretur, ſed id, quod quiſque confeſſus eſſet, pro iudicato haberetur.* En ergo SCum, quo *idem definitum eſſe*, ſcribit TERTVLLIANVS. Denique dubitandum non eſt, quin & ad *mandata principum* recte ille prouocet. Superſtes enim in Codice noſtro eſt conſtitutio, qua id iuris axioma ratum habuit σύγχρονος TERTVLLIANO CARACALLA Imp. (e) Ex quo

(s) Gell. *Noct. Attic. lib. XV. cap. XIII. & lib. XX. cap. I.* (t) Bynkersh. *Obſeruat. lib. I. cap. I.* (u) Cuiac. *in Paratitl. Digeſt. de confeſſ. & ad Paull. Rec. Sent. lib. V. tit. V. §. 11.* (x) Maran. *in Paratitl. p. 936.* (y) Donell. *in Comment. Iur. Ciu. lib. XXXVIII. cap. I.* (z) Iac. Gothofred. *in Comment. ad* L. 142. *ff. de reg. iur.* (a) Iac. Gothofr. *de Legib. XII. Tab. lib. II. cap. VIII. p. 41.* (b) Cuiac. *in Paratitl. Dig. ibid.* (c) Maran. *ibid.* (d) L. 56. *ff. de re iudic. l. 6. §. 3. ff. de confeſſ.* (e) L. *vn. C. de confeſſ.*

Digitized by Google

quo patet, non accuratius tradi potuiſſe iuris iſtius origines, quam eas, verbis licet pauciſſimis, complexus eſt Latinorum Patrum antiquiſſimus, TERTVLLIANVS.

§. X.

At vero, quum haec iuris capita omnia, quae ſuperiore paragrapho cum loco TERTVLLIANI contendimus, ad cauſſas tantum ciuiles & pecuniarias pertineant: non inutilis ac ſuperuacua videbitur quaeſtio, an & crimina confeſſi pro iudicatis habendi ſint? Adfirmare id non nullos video, & in his VLR. HVBERVM, (f) qui diſerte ſcribit: *Habet hunc effectum iudicati confeſſio, non tantum in ciuilibus, ſed etiam in criminalibus, ſiquidem leges non diſtinguunt.* Et ſane, ſi dicendum, quod res eſt, multa ſunt, quae latiorem hanc interpretationem videntur exigere. Primo enim argumentis idoneis conſtat, ipſos veteres Romanos leges illas de confeſſis etiam ad cauſſas criminales produxiſſe. M. Cato Vticenſis, in iudicando ſane religioſiſſimus, rogatus ſententiam, quid de coniuratis fieri placeret, graui habita oratione, quam ſeruauit SALLVSTIVS, (g) *de* CONFESSIS, *ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more maiorum ſupplicium ſumendum cenſuit.* Eodem pertinent illa TERTVLLIANI: (h) *Quid amplius praeſidibus prouinciarum mandatum, quam nocentes* CONFESSOS *damnare, negantes autem ad tormenta reuocare?* ASCONIVS PAEDIANVS, (i) cuius teſtimonium infra recitabimus, etiam reis tacentibus, tamquam confeſſis, litem aeſtimatam eſſe perhibet. Quin tantum certitudinis his reorum confeſſionibus ineſſe exiſtimabant veteres, vt ne tunc quidem iniqua videretur condemnatio, ſi adpareret, reum in ſe falſo confeſſum, modo in mendacio iſto ad extremum vsque halitum perſeueraſſet. Ita enim intelligo verba QVINCTILANI: (k) *Fingite, eſſe aliquem, qui aliquo modo confeſſus ſit: hunc a magiſtratu occiſum: poſtea adparuiſſe aliquo caſu, falſum fuiſſe, quod dixiſſet: num agi cum magiſtratu poteſt?*

§. XI.

Deinde illam iuris regulam etiam in cauſſis capitalibus probarunt gentes humaniores tantum non omnes. Hebraei, quorum remp. ipſe Deus immortalis legibus ſapientiſſimis temperauerat, confeſſos de maleficiis *contra animam ſuam loquutos, ſuoque teſtimonio conuictos* eſſe

 cen-

(f) Huber. *Praelect. ad Digeſt. lib. XLII. tit. II. §. II.* (g) Salluſt. *de Bello Catilin. cap. XXXII.* (h) Tertullian. *ad Scapul. cap. IV.* (i) Aſcon. Paedian. *in Cic. Act. I. in Verr. cap. II.* (k) Quinctilian. *Declam. CCCXIV.*

cenſebant, & , quum in nulla cauſſa teſtem ſingularem admitterent, vnum tamen reum teſtem exiſtimabant omni exceptione maiorem eſſe, ſi quando aduerſus ſe ipſum eſſet teſtificatus, ceu obſeruat GVIL. ZEPPERVS. (l) Achanem, confeſſum de crimine peculatus, capitis damnabat Ioſua, tamquam ſua iam ſententia damnatum. (m) Eadem ſeueritate vſus Dauides Amalekitam iuuenem, qui Saulem ſua manu obtruncatum fatebatur, ſine iudicii ſtrepitu ferali ſententia damnabat, addito elogio: *Sanguis tuus ſit ſuper capite tuo. Os enim tuum teſtificatum eſt contra te, dicendo: Ego occidi vnctum Iehouae.* (n) Nec minus Salomo dignum capitali ſupplicio putabat Adoniam, fratrem, quod de adfectatis cum Sunamitide nuptiis confeſſus, regnum pro dote concupiſcere videretur. Cenſebat enim Rex, Adoniam *aduerſus animam ſuam eſſe loquutum.* (o) Denique hoc ius patrium ſceleri praetexens Caiphas, Seruatorem, diuinam originem profeſſum, innocentum praecipiti ſuffragio condemnauit, addita damnationis cauſſa: *τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Quid alio opus eſt teſtimonio? ipſi rem omnem audiuimus ex ore illius.* (p)

§. XII.

Idem iuris axioma & Lacedaemonii in cauſſis capitalibus locum habere arbitrabantur, qui, quamuis eſſent ad damnandum tardiſſimi, non tamen parcendum exiſtimabant reis, crimen vltro confeſſis. Argumento eſſe poteſt illuſtre de Pauſania iudicium, quod accuratius deſcripſerunt THVCYDIDES (q) & CORNELIVS NEPOS. (r) Iam pridem ille Pauſanias, rerum a ſe geſtarum gloria elatior, de opprimenda patria conſilia cum Perſis inierat. Iam pridem, inſolentius ſe gerendo, Perſicos mores imitando, ſeruoſque publicos ſollicitando, ephoris aeque, ac ciuibus rerum nouarum ſuſpicionem iniecerat. At parum tamen his omnibus mouebantur Lacones, *μὴ ταχεῖς περὶ ἀνδρὸς Σπαρτιάτου ἄνευ ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων βουλεῦσαί τι ἀνήκεστον, non celeres ad aliquid grauius de viro Spartano ſine manifeſtiſſimis ac minime fallacibus indiciis decernendum.* Tradiderat Argilius Senatui litteras, Pauſaniae manu exaratas, in quibus ipſe ſua omnia conſilia ſtolide prodiderat.

(l) *Zepper. de Legib. Moſaic. forenſ. lib. V. cap. V.* (m) *Ioſ. VII, 21. ſequ.* (n) *2. Sam. I, 6. ſequ.* (o) *1. Reg. I, 23. ſequ.* (q) *Luc. XXII, 71. Matth. XXVI, 65. ſequ.* (p) Thucydid. *libr. I pag. 86. ſequ.* (r) Cornelius Nep. *in Pauſan. cap. III.*

rat. At ne eo quidem argumento impulſi, in ciuem tam illuſtrem grauius quid ſtatuere audebant ephori, αὐτήκοοι βουληθέντες ἔτι γενέσθαι αὐτοῦ Παυσανίου τὶ λέγοντος, *volentes aliquid ex ipſius Pauſaniae ore prolatum audire.* Denique quum in adyto fani Neptuni Taenarenſis abditi ipſi audiuiſſent Pauſaniam, cum Argilio colloquentem, criminaque ſua non obſcure confitentem: tum demum hominem, non vllis iudicum ſuffragiis, ſed ſua confeſſione damnatum, templo, cuius ſe ille religioni crediderat, incluſerunt, fameque necarunt, ſatis clare hoc ipſo oſtendentes, ſe confeſſos iudicatosque omnino eodem loco habere.

§. XIII.

Athenienſes porro confeſſis non magis peperciſſe, teſtis eſt DEMOSTHENES, (s) qui Timocratem, cui diem dixerat, ideo indicta cauſſa cenſebat damnandum, quod legem nouam atque antiquioribus contrariam a ſe perlatam eſſet confeſſus. Ὥσπερ τοίνυν, inquit, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῶν περὶ τἄλλα κακούργων τοὺς ὁμολογοῦντας ἄνευ κρίσεως κολάζειν οἱ νόμοι κελεύουσιν· οὕτω δίκαιον, καὶ τοῦτον, ἐπειδὴ τοὺς νόμους κακουργῶν εἴληπται, μὴ δόντας λόγον, μήτ' ἐθελήσαντας ἀκοῦσαι καταψηφίσασθαι. Ὡμολόγηκε γὰρ θατέρῳ τῷ προτέρῳ νόμῳ ἐναντίον τόνδε τιθεὶς ἀδικεῖν. *Quemadmodum igitur, Athenienſes, alios facinoroſos, qui ſcelera fatentur, ſine iudicio puniri leges iubent: ſic etiam iſte, quandoquidem eum leges malitioſe rogare & abrogare conſtat, non facta dicendi poteſtate, nec eius excuſationibus auditis, condemnandus erit. Nam altera priore lege faſſus eſt, ſe iſta contraria ferenda peccaſſe.* Athenis itaque non vſu ac conſuetudine, ſed lege ſcripta cautum fuerat, vt in publicis etiam iudiciis confeſſi pro iudicatis haberentur. Quod quum ex ipſo DEMOSTHENIS loco planum ac perſpicuum ſit, non poſſumus ſane, quin miremur, eius ſcholiaſten, VLPIANVM, (t) legem illam Atticam de confeſſis, verbis in alium plane ſenſum detortis, περὶ κακουργέντων ἐπαυτοφώρῳ ληφθέντων, id eſt, *de maleficis, in ipſo facinore oppreſſis*, interpretari non dubitaſſe.

§. XIV.

Poſſemus ſimilia de iure Germanico antiquo obſeruare, niſi chartae parcendum videretur. Iam ad grauiora properantes, admonet nos promiſſae breuitatis fides, vt ex multis pauciſſima delibemus. CAPITVLA-

(s) Demoſthen. *in Timocrat. pag.* 783. (t) Vlpian. *ad* Demoſthen. *l. c. p.* 815.

TVLARIBVS CAROLI M. (u) cautum legimus, *vt iudex, criminoſum diſcutiens, non ante ſententiam proferret, quum aut reus ipſe* CONFITERETVR, *aut per innocentes & veraces teſtes manifeſtius conuinceretur.* Eum morem iam antea tenuerunt Franci. Eius enim ſibi probe conſcium fuiſſe animaduertimus Aegidium, Remenſem Epiſcopum, qui perduellionis accuſatus apud GREGORIVM TVRONENSEM, (x) interrogatusque ab Epiſcopis, an aliquo defenſionis praeſidio ſibi tutus videretur? *Ad ſententiam*, inquit, *dandam ſuper culpabilem ne moremini. Nam ego noui, me ob crimen maieſtatis reum eſſe mortis, qui ſemper contra vtilitatem huius regis matrisque eius abii, per meum conſilium multa fuiſſe geſta certamina noui, quibus non nulla Gallorum loca depopulata ſunt.* De ſe ergo confeſtim ſupplicium eſſe ſumendum, ipſe exiſtimabat Aegidius, idemque de Taſſilone, Boiorum Duce, maieſtatis reo, veluti ex compacto ſtatuebant proceres, qui Ingelhemium ad comitia circa annum DCCLXXXVIII. confluxerant. Teſte enim ANNALISTA REVBERIANO, (y) *vno omnium adſenſu, laeſae maieſtatis reus capitali ſententia damnatus eſt*, vel ideo, quod *dictorum factorumque, quae ei complura obiiciebantur, non vnum quidem* INFICIARI *coepiſſet.* Enimuero quid opus eſt exemplis, quum ſeueritatem illam Germanorum vel maxime confirmet vetus paroemia iuris: *Bekennen hat manchen an den Galgen gebracht*, quam vulgus lepida adplicatione ludi chartularii legibus accommodare ſolet? Eiusmodi enim adagiis omnes fere gentes olim cum alia ſapientiae praecepta, tum & praecipua iuris patrii capita inuoluere ſolitas eſſe, praeter auctores, ab HERTIO (z) laudatos, obſeruarunt GVIL. GENTIVS, (a) SCIPIO GENTILIS, (b) & THOMAS REINESIVS. (c)

§. XV.

Praeter illum tot gentium conſenſum argumenta etiam ſuppetunt haut leuia, quae confeſſos crimen omnino pro iudicatis habendos eſſe, perſuadeant. Quum enim primo ad hanc legem nos ipſa natura inſtituerit, vt nos amemus quam maxime, noſtraque ſalute nihil habeamus

(u) *Capitular. Caroli M. lib. V. cap. CLVI.* (x) Gregor. Turonenſ. *lib. X. cap. XIX.* (y) *Annal. Franc. apud Reuber. ad ann DCCLXXXVIII.* (z) Hert. *prolegom. paroem. iur. §. II. ſequ.* (a) Guil. Gent. *Adagia L. e iure ciuili collecta, editaque cum Chiliad. Eraſmi Pariſ. MDLXXI. in fol. & cum Giſlenianis Antu. MDLXXIV. in 8uo.* (b) Scip. Gentil. *lib. I. Parerg. cap. XX.* (c) Thom. Reineſ. *Var. lib. I. cap. XXIV. p.* 103.

mus antiquius: in neminem profecto cadere videtur tam immane ſui ipſius odium, vt ſe confeſſione ſua, tamquam laqueo, vltro induere, ac pernicioſa praeuaricatione ſe ipſum opprimere velit. Potius res ipſa docet, eum, qui aliquid a ſe geſtum admiſſumque eſſe fatetur, quod vel rebus ac fortunis, vel ipſi capiti atque exiſtimationi ſuae exitio futurum non ignoret, verecundia quadam ac conſcientiae vi impulſum, crimen agnouiſſe. Hinc M. SENECA: (d) *Confeſſio* CONSCIENTIAE *vox eſt. Conſcientia coacti, & , quae fecit, agnoſcentis eſt.* Et AMBROSIVS: (e) *Omnium ſupergreditur ſententias, qui a ſua conſcientia, ſuaque ſententia damnatur.* Quis ergo fidem abroget homini, cum inſigni vitae fortunarumque periculo aliquid adfirmanti, eo loco ac tempore, quo in pertinaci mendacio plerique omnem ſibi ſpem ſalutis poſitam eſſe exiſtimant? Nonne reus tam ingenuus ipſam videbitur animi denudare conſcientiam, idemque interrogantibus reſpondere velle, quod apud EVRIPIDEM (f) percunctanti reſpondet Oreſtes:

Ὀρέστα τλῆμον, τίς σ' ἀπόλλυσι νόσος;
Ἡ σύνεσις, ὅτι σύνοιδα, δείν' εἰργασμένος.

O miſer Oreſta, quid morbi te perdidit?
CONSCIENTIA. *Sum enim mihi conſcius de malis perpetratis.*

§. XVI.

Deinde, quum volenti iniuriam fieri vulgo negent: ex eo etiam conſequi arbitrantur, vt pro iudicato merito ſit habendus, quisquis in ſe vltro confeſſus eſt. *Qualis enim eſt reus*, ibidem ait M. SENECA, (g) *cuius hoc vnum patrocinium eſt, indignum ſe vita fuiſſe?* Perit eiusmodi reus, nulla in iudicibus ſordium vel inimicitiae ſuſpicione, ſed ſua ipſius calumnia. Quin perit, quia perire cupit, & turpiſſimo mendacii genere ſe ipſum circumuenit. Quis vero commiſeratione dignum cenſeat hominem, quem ſui non miſeret? Grauiter, vti ſolet, AMBROSIVS: (h) *Quem alter*, inquit, *iudicat, poteſt vtcumque eſſe excuſabilis. Reus autem ſine excuſatione eſt, qui conſcientiae ſuae iudicio damnatur. Quem alter iudicat, poteſt quandoque a ſuo iudice ſperare indulgentiam. Qui ſe ipſe iudicat, a quo indulgentiam poſtulabit?* Fingamus itaque hominem, adeo ad omne ſcelus profligatum, vt in ſe per calumniam confiteri non dubitet: an non is vel hoc ipſo meruiſſe

 vide-

(d) Seneca *Controu. lib.* VII, *contr.* III. (e) Ambroſ. *Serm.* L. (f) Euripid. *in Oreſt.* (g) Seneca *ibid.* (h) Ambroſ. *Serm. eod.*

videbitur ſupplicium, quod ſeſe ipſe falſa confeſſione dolo malo perdidit? Tanta eſt non modo diuinarum, (i) ſed & humanarum legum (k) ſeueritas, vt capitis damnent eum, qui falſo teſtimonio inſontem oppreſſerit. An eum poenam leuiorem meruiſſe dicemus, qui falſo teſtimonio ſe ipſum iugulauit, quum tamen noſtri amorem eius, quo alios proſequimur, veluti normam atque exemplum eſſe voluerit legislator optimus maximus? (l)

§. XVII.

Sed, qui in cauſſis etiam criminalibus confeſſos in iure noſtro pro iudicatis haberi exiſtimant: illi parum intelligere mihi videntur, quid ſibi illud axioma velit, quidque ea loquutione intellexerint veteres, dum confeſſos iudicatis aequipararunt. Nimirum eum, qui fatebatur, ſe debere, adeo damnato ſimilem putabant, vt ne ſententia quidem opus eſſet. Quod vt rectius intelligatur, obſeruandum eſt, confeſſionem duorum generum fuiſſe. Aut enim fatebatur aliquis in iure, futurae actionis inſtruendae cauſſa interrogatus: (m) aut inſtituta iam editaque actione de tota actoris intentione confitebatur. (n) Prior illa confeſſio ad titulum Digeſtorum *de interrogationibus in iure faciendis*; poſterior ad titulum *de confeſſis* pertinet, quarum rubricarum genuinam differentiam nec ὁ πάνυ CVIACIVS, (o) nec, praeter iuriſconſultum incomparabilem GVIL. MARANVM, (p) fere quisquam alius ſatis explicauit. Prior porro eatenus quidem tenebat confeſſum, vt pro ea parte, ex qua ſe heredem eſſe reſpondiſſet, actione pulſari poſſet, at non ſtatim ideo pro iudicato erat, quod ſe pro tanta parte heredem eſſe dixiſſet. Poſterior rei iudicatae per omnia fere ſimilis habebatur, adeo, vt ne ſententia quidem ferenda videretur aduerſus confeſſos. Quemadmodum enim res iudicata pro veritate habebatur: (q) ita & confeſſio, modo certa eſſet. (r) Quemadmodum deinde iudicatis: ita & confeſſis dabatur tempus legitimum ad ſoluendum, (s) id quod a IVSTINIANO (t) quatuor menſibus definitum eſt. Sicuti porro ex re iudicata naſcebatur actio iudicati: ita ex confeſſione actio con-

(i) *Deut. XIX, 16. ſequ.* (k) L. 1. §. 1. *ff. ad L. Cornel. de ſicar.* (l) *Leuit. XIX, 18. Matth. XXII, 39.* (m) L. 13. & *ſequ. ff. de interrog. in iur. fac.* (n) L. 31. *ff. de re iud.* (o) Iac. Cuiac. *in Paratitl. D. ad tit. de interrog. in iure fac. p. m.* 14. (p) Maran. *in Paratitl. Digeſt. pag.* 936. (q) L. 25. *ff. de ſtatu hom. l.* 207. *ff. de reg. iur.* (r) L. 3. & *l.* 4. *ff. de confeſſ.* (s) L. 6. *in fine ff. eod.* (t) L. 2. *C. de vſur. rei iudic. Add.* Cuiac. *Obſ. lib.* III. *cap.* XXIX.

confeſſoria (u) vel *ex confeſſo*, (x) qua ab actore inſtituta, iisdem modis fiebat exſequutio, ac re iudicata, (y) captis nempe diſtractisque pignoribus, (z) aliisque remediis, quibus magiſtratus iurisdictionem ſuam tueri, ac ius dicentibus non obtemperantes in ordinem cogere conſueuerant.

§. XVIII.

Quae quum tam firmum in iure noſtro praeſidium reperiant: merito mireris, in alia omnia hic ire IAC. CVIACIVM, (a) VLR. HVBERVM, (b) aliosque viros doctiſſimos, qui confeſſos, non niſi ſequuta ſententia condemnatoria, pro iudicatis fuiſſe contendunt. Procul dubio enim ea in re ſua opinione falſi ſunt viri eruditiſſimi. Nam ſi ſententia ſequi debuit: nulla reddi poterit ratio, cur aduerſus confeſſos ſingulari actione confeſſoria, ac non potius actione iudicati experiundum fuerit: nec cur confeſſio pro ſententia eſſe dicatur, (c) perinde, ac ſi pronunciatum eſſet. (d) Aeque arduum tunc erit, explicare, cur tempora ſolutioni praeſtituta non ex die rei iudicatae, ſed a tempore factae confeſſionis currant, (e) & cur denique vllae partes iudicantium in confitentes eſſe, negentur. (f) Quo ipſo nihil apertius dici potuit, iudice GVIL. MARANO, (g) vt probetur, poſt confeſſionem ſententia opus non fuiſſe.

§. XIX.

Eſt quidem, ne quid diſſimulemus, vbi confeſſionem ſequi dicitur ſententia vel condemnatio, quo in primis pertinent bina loca, (h) quae quantum torſerint interpretum ingenia, WISSENBACHIVS (i) oſtendit. Sed rem omnem in aprico ponit VLPIANVS, (k) dum ſcribit: *Notandum, quod in hac actione, quae aduerſus confitentem datur, iudex non* REI IVDICANDAE, *ſed* AESTIMANDAE *detur. Nam nullae ſunt partes iudicantis in confitentes.* Poterat igitur, reo iam confeſſo, de aeſtimatione rei ſoluendae controuerſia oriri, quin & quaeſtio de ipſius confeſſionis interpretatione incidere, cuius rei luculentum exemplum in ipſo titu-

(u) L. 23. *ff. ad Leg. Aquil.* (x) L. 3. *ff. de confeſſ.* (y) L. 31. *ff. de re iudic.* (z) L. vlt. *C. de exſequ. rei iud.* (a) Cuiac. *Obſ. lib.* II. *cap.* XXXVI. & *in Paratitl. ff. de confeſſ.* (b) Huber. *Praelect. in Pand. lib.* XLII. *tit.* II. §. 1. (c) L. 1. *ff. de confeſſ.* (d) L. 6. §. 2. *ff. eod.* (e) d. L. 6. *in fin ff. eod.* (f) L. 25. *in fin. ff. ad Leg. Aquil.* (g) Guil. Maran. *in Paratitl.* p. 938. (h) L. 3. & *l.* 5. *ff. de confeſſ.* (i) Wiſſenbach. *Diſp. XXI. ad Pandect.* §. XVIII. (k) *d. l.* 25. §. 1. *ff. ad Leg. Aquil.*

titulo de confeſſis occurrit. (l) Nec dubium eſt, eo caſu liti dirimendae datum eſſe iudicem. At, quod ad cauſſam principalem attinet, nullae iudicii ſupererant partes in confeſſos, quippe ſua iam damnatos ſententia.

§. XX.

His itaque de genuino huius axiomatis ſenſu praemiſſis, facile erit ad intelligendum, in cauſſis capitalibus confeſſos pro iudicatis non fuiſſe. Tantum enim abeſt, vt illico rapiendi fuerint ad ſupplicium, vt diſerte ſcribat VENVLEIVS SATVRNINVS: (m) *Si CONFESSVS fuerit reus: donec de eo* PRONVNCIETVR, *in vincula coniiciendus eſt.* Pronunciandum itaque eſt de reo capitalium criminum, quamuis ampliſſima eius confeſſio exſtet. Expendenda enim prius ipſa confeſſio, vtrum facti circumſtantiis congrua, an forte ex vitae taedio aliaque cauſſa profecta ſit. (n) Id quod & NEMESIS CAROLINA (o) vrget, his verbis: *So obgemeldte Fragſtücke auf Bekäntnüß, die aus oder ohne Marter geſchiebet, gebraucht werden, ſo ſoll alsdann der Richter an die End ſchicken, und nach den Vmbſtänden, ſo der Gefragte der bekanten Miſſethat halber erzehlet hat, ſo viel zu Gewißheit der Warheit dienſtlich, mit allem Fleiß fragen laſſen, ob die Bekäntniß der obberührten Vmbſtände wahr ſeyn oder nicht. Dann ſo einer anzeiget die Maaß und Form der Miſſethat, als vor zum theil gemeldet iſt, und ſich dieſelben Vmbſtände alſo erfünden, ſo iſt daraus wohl zu mercken, daß der Gefragte die bekante Miſſethat gethan hat, ſonderlich ſo er ſolche Vmbſtände ſaget, die ſich in der Geſchicht haben begeben, die kein Vnſchuldiger wiſſen kan.* Deinde & defenſio ipſi quoque confeſſo indulgenda eſt. *Eam* enim, *quocumque tempore poſtulanti reo, negari non oportet, adeo vt propterea & differantur & proferantur cuſtodiae,* ceu monuit IVLIVS PAVLLVS. (p) Denique nec certa ſemper poena legibus definita eſt, & ſi de ea certi quid ſancitum, vel vna facti περίστασις iudicem ad poenae atrocitatem mitigandam facile inflectet. Quam in rem graue eſt praeceptum MARCIANI: (q) *Perſpiciendum eſt iudicanti, ne quid aut durius, aut remiſſius conſtituatur, quam cauſſa depoſcit. Nec enim aut ſeueritatis, aut clementiae gloria adfectanda eſt, ſed perpenſo iudicio, prout quaeque res expoſtulat, ſtatuendum eſt. Plane in leuioribus cauſſis proniores* ad

(l) L. *pen. ff. de confeſſ.* (m) L. 5. *ff. de cuſtod. & exhib. reor.* (n) L. 1. §. 25. 27. *ff. de quaeſtion.* (o) *Conſtit. Crimin. Carolin. Art.* LIV. (p) L. 18. §. 9. *ff. de quaeſtion.* (q) L. 11. *pr. ff. de poen.*

ad lenitatem iudices eſſe debent: in grauioribus poenis ſeueritatem legum cum aliquo temperamento lenitatis ſubſequi. Quae omnia religioſi iudicis arbitrium, adeoque ſententiam depoſcere nemo non intelligit.

§. XXI.

Neque eſt, quod quemquam moueant exempla atque argumenta, quae ſupra hanc in rem protulimus. Hebraei confeſſos pro conuictis habebant, non pro iudicatis. Ei autem confeſſioni procul dubio non promiſcue credebant, ſed tum demum, quando aliae inſuper probationes religionem iudicantium inſtruerent. Achanem confeſſum iure damnabat Ioſua, quippe & ſpolia proferentem, & ipſius Dei immortalis iudicio conuictum, ſorte puta, (r) quam Hebraeis in primaeua illa θεοκρατίᾳ pro oraculo fuiſſe, obſeruat EDVARDVS BERNARDVS. (s) Perſpicue rem omnem refert IOSEPHVS: (t) Ὁ δ' οὐκ ἔχων ἔξαρνος εἶναι, δεινῶς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ ἐκπεριελθέντος, ὡμολόγει τε τὴν κλοπὴν, καὶ τὰ φωρία παρῆγε. *At ille, quum inficias ire nequiuiſſet, Dei iudicio grauiter eum conſtringente, furtum fatebatur, & res ſurreptas in medium proferebat.* Amalekitae confeſſionem ſpolia opima, Regi moribundo detracta: Adoniae crimen priora facinora probabile reddebant. Immo ſunt, qui ea Dauidis & Salomonis decreta non vſquequaque probant, ſed de iis vſurpandum exiſtimant illud TACITI: (u) *Omne magnum exemplum habet aliquid ex iniquo, quod aduerſus ſingulos vtilitate publica rependitur.* Idem ego multo certius de Lacedaemoniorum iudicio aduerſus Pauſaniam dixerim. Quamuis enim de crimine dubitari vix poſſet: non tamen indicta cauſſa damnandus, nedum ſine capitali ſententia fame necandus erat ciuis, de patria ceteroquin non male meritus. Quae de Romanis & Germanis diximus, nec probant, ob ſolam confeſſionem, & ſine ſententia capitali, a quoquam ſumtum eſſe ſupplicium, & talem confeſſionem ponunt, quae aliis indiciis atque argumentis adiuuetur. Soli Athenienſes, ſi DEMOSTHENI fides eſt, confeſſos ἄνευ κρίσεως, μήτε δόντες λόγον, μήτ' ἐθελήσαντες ἀκοῦσαι, *indicta cauſa, & nec facta dicendi poteſtate, nec excuſationibus auditis*, damnabant: ſed damnabant tamen. Quin talia non erant Athenienſium iudicia publica, vt inde aliis rebuspublicis exemplum capien-

Pp pp dum

(r) *Ioſ. VII, 14.* (s) Ed. Bernard. *in Not. ad Ioſeph. Antiqu. Iud. lib.* V. *cap.* I. (t) Ioſeph. *lib.* V. *Antiqu. Iud. cap.* I, *Segm.* 14. (u) Tacit. *Annal. lib.* XIV, *cap.* XLVI.

dum videatur, quum in iis multa contra rationem atque aequitatem fierent, multique viri etiam boni patriaeque vtiliſſimi, ne confeſſi quidem, aut conuicti, temerariis ingratorum ciuium ſuffragiis opprimerentur.

§. XXII.

Praeterea & argumenta, quae ſupra vidimus, tanti non videntur, vt ob ea de confeſſis illico ſumendum eſſe ſupplicium arbitremur. Sit aliquando confeſſio vox conſcientiae: at ſaepe tamen rem multo aliter ſe habere, experientia docet. Latitat aliquando ſub ſpecie inumbratae quietis furor, qui hominem ad quaeuis nefanda de ſe fatenda facile impellit. Sunt, qui imaginatione ſua deluſi, apud ſe ipſos in ſuſpicionem veniunt criminis, quod numquam admiſerunt. Sunt, quibus atra bilis, vitae taedium, & neſcio quae pereundi libido mendaciſſimas confeſſiones extorquet. Aliis equulei, quem ſibi imminere intelligunt, metus, aut carceris diuturni ſqualor falſam confeſſionem exprimit. Quare tantum abeſt, vt confeſſiones criminum omnes conſcientiae ſtimulis tribuendae ſint, vt recte dixiſſe videatur CALPVRNIVS FLACCVS: (x) *Confeſſio voluntaria ſuſpecta eſt.* Et QVINCTILIANVS: (y) *Ea natura eſt omnis confeſſionis, vt poſſit videri* DEMENS, *qui de ſe confitetur. Hic furore impulſus eſt, alius ebrietate, alius dolore, quidam quaeſtione. Nemo contra ſe dicit, niſi aliquo cogente.*

§. XXIII.

Deinde quod ad alterum attinet argumentum, fatemur equidem, illum, qui ſciens dolo malo in ſe falſo confeſſus eſt, vel hac praeuaricatione quoduis ſupplicium mereri. Sed praeterquam, quod non omnes rei de ſe confeſſi id per calumniam aut dolo malo feciſſe videntur, ne ea quidem reorum deſperatio excuſaret iudicem, ad cuius religionem pertinet, ne perire quidem volentes innoxios damnare. Fieri poteſt, vt quis aliis flagitiis meruerit ſupplicium, nec tamen ideo excuſandus eſt iudex, qui illum ob delictum numquam admiſſum capitis damnat. Poſſet potius tunc reus extrema & poſtuma voce iure vſurpare illa Thaidis apud TERENTIVM: (z)

- - - Non te dignum, Chaerea,
Feciſti. Nam ſi ego digna hac contumelia
Sum maxime: at tu indignus, qui faceres, tamen.

Denique commeruerit reus praeuaricatione ſua poenam, ſaltim non tam-

(x) Calpurn. Flacc. *Declam. XLI.* (y) Quinctilian. *Declam. CCCXIV.* (z) Terent. *Eunuch. Act. V. Scen. II. v. 23.*

tamquam parricida, vel alterius criminis reus, ſed tamquam praeuaricator erat puniendus, auditaque eius confeſſione diſpiciendum, verane confeſſus ſit miſer, an ex aliqua cauſſa etiam innocens mori decreuerit. Alioquin non magis culpa vacabit iudex, qui mori volentem capitis damnauit, quam is, qui mortem ſibi conſciſcere cupienti operam dextramque commodat. Qua de re multa diſſerere ſolent interpretes litterarum ſacrarum, vbi de facto Saulis eiusque armigeri diſputant. (a)

§. XXIV.

Maneat ergo fixum & firmum, confeſſos crimina pro iudicatis non eſſe habendos, ſed pro conuictis tantum, dummodo ita comparata ſit confeſſio, vt nihil in ea iure deſideres. Quamobrem iam proximum eſt, vt qualem eſſe oporteat reorum confeſſionem, ſi ei fidem habere debeat iudex, paullo accuratius conſideremus. Id quod ex ipſa confeſſionis natura adparebit luculentiſſime. Praeclare obſeruauit M. TERENTIVS VARRO, (b) *fateri*, eſſe a *fari*, adeoque *τὸ confiteri* ſemper referri ad alium, qui idem adfirmet. *A fari*, inquit, *ſunt* FASSI *&* CONFESSI, *qui fati id, quod ab his quaeſitum.* Nimirum FATERI eſt ſimpliciter effari, quid factum ſit; CONFITERI idem effari ac conſenſu ſuo probare, quod alius factum eſſe adſeuerat, adeoque hoc vocabulum quam accuratiſſime exprimit notionem verborum Graecorum ὁμολογεῖσθαι, ἀνομολογεῖσθαι, διομολογεῖσθαι & ſimilium. Confeſſio enim ſemper ponit duas perſonas, quarum altera aliquid ab altera factum eſſe adfirmet, quales ſunt actor, accuſator, teſtis, iudex; altera idem a ſe factum eſſe confirmet, adeoque intentioni alterius per omnia ſuffragetur. Ex quibus conſequitur, vt nihil aliud ſit confeſſio, quam adſeueratio eius, quod alius a nobis factum admiſſumque eſſe contendit adeoque eius naturam recte expreſſerit MARCELLVS (c) phraſi elegante: *confiteri de intentione aduerſarii.* Hinc etiam chirographum in iure noſtro (d) vocatur *confeſſio*, eademque notio vocabuli ὁμολογία apud Graecos, teſte CVIACIO, (e) receptiſſima eſt. Quin & ſponſionem vel ſtipulationem Graecis eſſe ὁμολογίαν, ex DICAEARCHO, (f) gloſſatoribus iuris Graeci, THEOPHILO aliisque erudite demonſtrat iuriſconſultus eximius, IAC. GOTHOFREDVS. (g) Quemadmodum enim ſpondens congrue

(a) 1. *Sam.* XXXI, 4. 5. (b) Varro *de Lingua lat. lib. V. p.* 54. *edit. Scalig.* (c) *L.* 9. *ff. de except.* (d) L. 20. §. 1. *ff. de donat. l.* 25. *ſ. vlt. ff. de probat. l.* 23. §. 2. *C. ad SC. Vellei.* (e) Cuiac. *Expoſit. Nouellae l.* (f) Dicaearch. *in Philocl. p.* 80. (g) Iac. Gothofred. *in Diſſ. de famoſ. latron. inueſtig. p.* 30.

grue reſpondendo fatetur, ſe ſtipulatoris voluntati ſuffragari: ita & debitor, dando chirographum, intentionem creditoris probat, ſeque tantum pecuniae ab hoc mutuum ſumſiſſe adſeuerat, quantum hic a ſe datum eſſe ait.

§. XXV.

Quum itaque confitentes rei intentioni actoris, accuſatoris aut iudicis ſuffragentur: (§. XXIV.) facile patet, quales eſſe oporteat eorum confeſſiones. *Primo* enim requiritur, vt illae proficiſcantur ex animo ſeſe ea confeſſione onerandi, poenamue vel alium quemcumque legis effectum, quamtumuis moleſtum, ſubeundi. Neque enim quisquam temere adſentietur HVG. DONELLO, (gg) confeſſionem nudae teſtificationis atque adſeuerationis, non voluntatis ac conſenſus eſſe, exiſtimanti, quum confitentes manifeſto ſuffragentur intentioni actoris, adeoque velint ſoluere, velint poenas dare, vel, vt eleganter loquitur VLPIANVS, (h) *in lite* VELINT *vinci.* Quae quomodo ſine actu voluntatis intelligi poſſint, ſcire nos fatemur cum ignariſſimis. *Deinde* is, qui confitetur, rem probe perſpectam habeat, oportet, adeoque nullius momenti erit confeſſio eius, qui in iuſto errore factiue ignorantia verſatur. *Tum* porro confitens animi ſui ſententiam iis ſignis explicare debebit, de quorum ſignificatione nemo poſſit vllatenus dubitare. *Denique* neceſſe eſt, reum confiteri de eo, quod fieri potuerit, eiusque confeſſionem nec ſibi diſſimilem eſſe, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragari. Haec enim ſi coniunctim adſunt, tunc demum fide digna erit rei confeſſio, nec quisquam, opinor, intercedet, quo minus confeſſus in cauſſis ciuilibus pro iudicato; in criminalibus pro conuicto habeatur, quamuis, quod ad vſum hodiernum attinet, vtroque caſu ſententia condemnatoria opus ſit. (hh)

§. XXVI.

Et haec quidem omnia etiam in cauſſis ciuilibus & pecuniariis exigunt iura noſtra. Primo enim dubitari non poteſt, quin animum ſe confeſſione ſua onerandi adeſſe oporteat. Inde enim eſt, quod extra iudicium confeſſos iudicatis aequiparare non ſolent. Saepe enim extra iudicium, in familiari congreſſu, vel inter pocula, quaedam incaute iactant homines, quae ſibi fraudi futura eſſe, non ſuſpicantur.

(gg) Donell. *lib.* XXVIII. *cap.* I. (h) L. 1. §. 7. *ff. ſi quid in fraud. patr.* (hh) Carpzou. *in Proceſſ. tit.* XIII. *Art.* III.

tur. Ea ſi ſtatim velis pro re iudicata habere, procul dubio errares. Ex oratione enim MARCI (i) & conſtitutione ANTONINI CARACALLAE Imp. (ii) non niſi IN IVRE CONFESSI *pro iudicatis habentur*, id eſt ii, qui coram magiſtratu competente, veluti coram Praetore, (k) & ad acta (kk) intentioni aduerſariorum ſuffragati ſunt. Quemadmodum enim, quod eleganter CVIACIVS (l) obſeruat, qui ante reatum ſibi mortem conſciuit, etiamſi id fecit metu futuri reatus, vel ideo non habetur pro conuicto, quia non in iudicio, id eſt, in reatu ipſo, ſibi manus intulit: (m) ita & confeſſum iudicato aequiparandum non putant leges, niſi in iure confeſſus ſit, quamuis aliquam probationem ſuggerat confeſſio intra priuatos parietes, vel coram iudice incompetente facta. (n) Ex eadem ratione pro iudicato non habetur etiam in iure, vel, vti Graeci loquuntur, ἐν βήματι confeſſus, niſi praeſens aduerſarius eiusue tutor vel curator eam confeſſionem illico acceptarit. (o) Priusquam enim id factum, confeſſus vel ideo confeſſionem ſuam iure reuocat, quia nec animo ſe ipſum onerandi id feciſſe praeſumitur, nec aduerſario ante acceptationem illam ius quaeſitum eſſe, exiſtimatur. Et hinc mira hodienum eſt pragmaticorum in acceptando ſolertia, adeo, vt nihil frequentius legas formula illa forenſi: *Kläger acceptiret quam vtiliſſime, daß Beklagter das geſchehene Verſprechen nicht ableugnen können. &c.* Denique ex eodem fundamento facile reddideris rationem, cur nec is habeatur pro iudicato, cuius ex verbis non niſi per conſequentiam confeſſio elicitur. Ita recte obſeruat SCAEVOLA, (p) ***eum, qui familiae erciſcundae iudicio agit, non confiteri, aduerſarium ſibi eſſe coheredem.*** Ita & MARCELLVS (q) ſapienter ſcribit, ***non vtique exiſtimandum eſſe, confiteri de intentione aduerſarium, quo cum agitur, quia exceptione vtatur.*** Vtroque enim caſu non eo animo ac conſilio aliquid allegant litigantes, vt ſe ſua confeſſione onerent, ſed vt ius ſuum obtineant, vel iniuſtum aduerſarii impetum repellant. Id quod in allegantium odium detorqueri, iniquiſſimum profecto eſſet.

 §.XXVII.

(i) L. 56. *ff. de re iud.* (ii) *l. vn. C. de confeſſ.* (k) *l. 7. ff. eod.* (kk) *l. 24. C. de lib. cauſſ.* (l) Cuiac. *Parat. Codic. lib.* VII. *Tit.* LIX. (m) *l. 3. pr. ff. de bon. eor. qui ante ſent.* (n) *l. 40. pr. ff. de pact. l. 25. §. vlt. ff. de probat. l. 26. §. 1. depoſ. l. 13. C. de non num. pec.* (o) *l. 6. §. 3. ff. de confeſſ.* (p) *l. 37. ff. fam. erciſc.* (q) *l. 9. ff. de except. iuncta l. 9. C. eod.*

Digitized by Google

§. XXVII.

Deinde & in cauſſa ciuili reo non nocet confeſſio, niſi illa ex certa facti ſcientia proficiſcatur. Sane enim ſi pupillus, non accedente tutoris auctoritate, confeſſus ſit, id eum non onerabit, quia in lubrica iſta aetate nihil facilius eſt, quam vt quis aut ignorantia vel errore, aut inaduertentia labatur. Hinc in pupillo tutoris auctoritatem exigit VLPIANVS: (r) idque recte ad pubertati proximos reſtringunt interpretes. (s) Infantia enim maiores infantibus comparantur, quoties actu quodam eorum conditio reddi poſſet deterior, quod vel maxime fit confitendo, quum contra in eorum tantum vtilitatem benigniore iuris interpretatione receptum ſit, vt idem iuris habeant, quod pubertati proximi. (t) Quod ad minores attinet, eorum confeſſio quidem rata eſt vel ideo, quod iam aliquo animi iudicio polleant, & hinc non eorum perſonae, ſed rebus curator dari ſoleat: quum tamen & *huiusmodi aetatium*, iudice VLPIANO, (u) *fragile atque infirmum eſſe ſoleat conſilium, & multis ſuppoſitum captionibus, multorum inſidiis expoſitum*: proditum iis eſt reſtitutionis in integrum beneficium tum aduerſus confeſſionem, (x) tum aduerſus negationem, ſi quando ita comparata ſit cauſſa, vt lis inficiando creſcat. (y) Quod tamen beneficium de delicto confeſſis vel ideo ſummo iure denegatur, (z) quia ipſa illa *reſtitutionis petitio*, vti eleganter ſcribit TRYPHONINVS, (a) *nihil aliud eſt, quam delicti veniae, id eſt, calumniae deprecatio. Atqui neque in delictis, neque in calumniatoribus Praetorem ſuccurrere debere, certiſſimi iuris eſt.* Multo minus itaque procuratores, vel tutores, vel curatores fateri ſufficit, (b) eatenus puta, vt onerentur clientes, pupilli vel minores, ſi illos errore vel ignorantia confeſſos eſſe contendant. Hinc ſpeciatim de procuratoribus cautum, vt quodcumque abſentibus dominis confeſſi ſint, ab his lite nondum finita poſſit impune reuocari, (c) ſecus autem, ſi iam res iudicata ſit, vel dominus praeſens confitenti non contradixerit, nec confeſſionem intra triduum reuocarit, (d) quia his omnibus caſibus impudentia caritura non eſſet reſti-

(r) L. 6. §. 5. *ff. de confeſſ.* (s) Illuſtr. a Coccei. *in iur. controu. lib.* XLII. *Tit.* II. *quaeſt.* I. (t) §. 10. *Inſt. de inutil. ſtip.* (u) *l.* 1. *ff. de minor.* (x) *l.* 6. §. 5. *ff. de confeſſ.* (y) *l.* 9. §. 2. *ff. de minor.* (z) *l.* 9. §. 2. *l.* 37. *pr. ff. de min. l.* 1. *C. ſi adu. delict.* (a) *l.* 37. §. 1. *ff. de minor.* (b) *l.* 6. §. 4. *ff. de confeſſ.* (c) *l.* 7. *C. de iur. & facti ign. l.* 2. *& l.* 3. *C. de err. aduoc.* (d) *l.* 1. *C. de error. adu. l.* 3. *C. eod. & ibi* Brunnem.

reſtitutionis petitio. Benigniores tamen legibus Doctores noſtri & hoc caſu reſtitutionis beneficium non denegant, ſi iuſta allegetur cauſſa, vel procurator, ideo excuſſus, ſoluendo non ſit. (e) Id quod ego admittendum non putauerim, ſi dominus, feruente adhuc lite, confeſſionem a procuratore factam non ignorans, tacuerit tamen, & litis exitum callide ſpeculatus, tunc demum, quando ſe cauſſa cecidiſſe animaduertit, Quiritium fidem imploret. Quid enim aliud hoc eſſet, quam veniam calumniandi petere? Iure Germanico vetere ne mulieres quidem ſibi confeſſione ſua nocebant, niſi curatoris conſenſus acceſſiſſet. Hinc SPECVLATOR SAXO: (ee) *Iungfrauen und Frauen müſſen Vormünder haben an allen ihren Klagen, durch das man ſie nicht überzeugen müge des, das ſie vor Gericht ſprechen oder thun.* Talia etiam habet AVCTOR IVRIS ALAMANNICI (f) nec non IVS LANGOBARDICVM, (ff) ex quibus hoc veteris iuris Germanici caput egregie illuſtrauit SCHILTERVS. (g) Sed id hodie non vbique obſeruatur. Denique, quam accuratam rei notitiam a confitente exigant leges noſtrae, vel inde patet, quod diſerte ſcribat VLPIANVS: (gg) *Non fatetur*, QVI ERRAT, *niſi ius ignorauerit.* Nemini itaque error facti, negotio necdum finito, catedus nocet, (h) vt non liceat reo, deprehenſo errore, confeſſionem reuocare. At iuris error omnino nocet, ceu ſpecies, ab AFRICANO (hh) explicata, docet, quia ad factum tantum, non ad ius pertinet confeſſio, (§. XXIV. & iura ignorantibus raro fauent leges, niſi forte de damno certent. (i) Quo caſu & aduerſus confeſſionem ex errore iuris profectam reſtitutionem indulgendam nonnulli exiſtimant. (k)

§. XXVIII.

Praeterea talia eſſe oportere ſigna, ex quibus de confitentis animo liquido conſtet, res ipſa docet. Perinde ergo eſt, vti ait PAVLLVS, (l) *ſiue quis verbis, ſiue litteris, ſiue alio* QVOCVMQVE MODO, *in iudicio fateatur*, modo de fatentis ſenſu & conſilio dubitari nequeat. Merito itaque mireris, iuriſconſultum eximium, IANVM A COSTA, (m) nega-

(e) Ant. Fabr. *in Codic. lib.* II. *Tit.* VI. *def.* 1. (ee) *Ius prou. Sax. lib.* I. *Art.* 46. (f) *Spec. Sueu. cap. IV. art.* 38. *ed. t. Meichſn.* (ff) *Leg. Langob. lib.* II. *Tit. X. art.* 2. (g) Schilt. *Exerc. X. §. XX. ſequ.* (gg) *l.* 2. *ff. de confeſſ.* (h) *l.* 7. *C. de iur. & facti ign.* (hh) *l.* 7. *ff. de confeſſ.* Iac. Cuiac. *ad African. Tract. V p.* 445. (i) *l.* 7. *& l.* 8. *ff. de iur. & facti ignor.* (k) Beſold. *Part.* III. *Conſil. CVIII. n.* 45. (l) Paull. *Rec. Sent. lib. V. tit. V.* §. III. (m) Ian. a Coſta *ad tit. X. de lit. conteſtat.*

negare, confeſſionem aliter fieri poſſe, quam verbis vel litteris. Eius enim opinionis non aliud habet argumentum, quam quod & ſententia non niſi verbis vel ſcripto feratur. (n) Sed praeterquam, quod vir doctiſſimus aduerſantem ſibi habet PAVLLVM, qui non modo loco paullo ante adducto, ſed & alibi, (o) confeſſionem QVOCVMQVE MODO fieri poſſe, innuit, argumentum etiam, quo vtitur, nullius momenti videtur, nec tam amare vrgenda eſt rei iudicatae & confeſſionis analogia, vt, quidquid de illius forma in iure dicitur, id ad hanc etiam ſine vlla exceptione pertinere exiſtimemus. (p) Quamuis vero praeter verba ac ſcripturam ſigna quaecumque ſufficere videantur: merito tamen adiecimus, ea ita comparata eſſe oportere, vt inde certa ſit confitentis ſententia. Diſerte enim VLPIANVS (q) monet, *certum confeſſos pro iudicatis futuros, incertum non futuros:* atque *hinc eos, qui incertum vel corpus confeſſi ſint, vrgendos eſſe, vt certum confiteantur, itemque, qui rem confeſſi, vt quantitatem fateantur.* Hinc interrogatus, an decem aureos debeat? nutu etiam confiteri poteſt, quia ex eo ſigno de confitentis ſententia plus ſatis conſtat. At ſi rogatus, quantum debeat? annueret: incerta eſſet confeſſio, adeoque nullius efficaciae futura. Inde facile etiam patet, quid de confeſſione ſentiendum ſit, quam vulgo indiuiduam vocant pragmatici. Quemadmodum enim vbi plura ſunt libelli vel actionis capita, quae inter ſe nexum non habent, nihil prohibet, quo minus alterum fateri, alterum infitiari poſſim, eoque caſu iura noſtra liquidum illico ſolui, de illiquido reconuentione experiri iubent, (r) adeoque & actori indulgent, vt confeſſionem pro parte acceptare poſſit: ita, vbi quis fatetur cum certa qualitate, ita, vt hanc a confeſſione ſeparari nolit, e. g. Fateor actorem rem meam vi, clam, precario poſſediſſe, non poteſt actor partem confeſſionis pro ſe acceptare, quin eo ipſo & partem alteram contra ſe acceptet, vti accurate oſtenderunt MENOCHIVS, (s) CAVALCANVS, (t) &, qui ſpinoſam de iure rerum indiuiduarum doctrinam accurata induſtria exſequutus eſt, AVG. HOFFMANNVS. (u) Neque enim certa futura eſſet confeſſio, niſi cum qualitate adiecta intelligeretur. §. XXIX.

(n) L. 2. *ſequ. C. de ſent. ex peric. recit. Nou.* LXXI. *cap.* I. & LXXII. *cap.* II. (o) Paull. *Recept. Sent. lib.* II. *tit.* I. §. *V.* (p) Ant. Schulting. *Iurisp. vet. anteiuſt. ad Paull. lib. V. tit. V.* §. III. (q) *l.* 6. *pr.* §. 1. *ff. de confeſſ.* (r) *l.* 3. §. 13. *ff. ad exhib. l. fin.* §. 1. *de compenſ.* (s) Menoch. *de arbitr. Iud. Quaeſt. lib.* II. *quaeſt.* XCIII. *n.* 14. *ſequ.* (t) Caualcan. *Part.* II. *Deciſ.* XXVII. *n.* 88. (u) Aug. Hoffm. *de Iure rer. indiuid. cap.* II. *Sect.* III. *n.* 100.

Digitized by Google

§. XXIX.

Denique & ea, quae fieri poſſunt, confiteri reum, eiusque confeſſionem nec ſibi diſſimilem eſſe, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragari debere, tam eſt certum, quam quod certiſſimum. Vti enim nec actor, nec iudex, ſi vtrique ineſt aliquis iuſtitiae ſenſus, id intendunt, vt reus manifeſto falſa fateatur: ita, ſi quid tale excidit reo, is nec intentioni vtriusque ſuffragari, adeoque nec confiteri videbitur. Hinc grauiter monet PAVLLVS noſter: (x) *non omnimodo confeſſum condemnari debere rei nomine, quae an in rerum natura eſſet, incertum ſit.* Et alio loco (y) docet, confeſſionibus falſis reſpondentem ita demum obligari, ſi eius nomine, de quo interrogatus fuerit, cum aliquo actio ſit, quippe quam tunc confeſſione ſua in ſe transferat, modo falſae eiusmodi confeſſiones naturalibus conueniant. *In totum enim*, iudice IAVOLENO, (z) *confeſſiones ita ratae ſunt, ſi id, quod in confeſſionem venit, & IVS & NATVRAM recipere poſſit.* Hinc ſi fatear falſo, eum, qui in alterius poteſtate eſt, filium meum eſſe, obligabor, ſi eius aetas patitur, vt filius meus eſſe poſſit, quia id & ius & natura patitur. (a) At ſi quem, me natu maiorem, filium meum eſſe dicam, vel hominem liberum fatear meum ſeruum eſſe, (b) vel me habere ſeruum, qui tamen iam pridem inter homines eſſe deſierit, (c) vel in hoſtium poteſtate ſit: (d) nec obligabor confeſſione mea, nec actionem, quae hoc caſu non competit, in me transtuliſſe dicar, quia his caſibus omnibus nec ius nec naturam confeſſio tam fatua recipit. Tam ſubtiliter enim philoſophantur hac de re iureconſulti veteres, quorum praecepta, vulgo neglecta, hic veluti in nucleo exhibere, non inutile fore exiſtimauimus.

§. XXX.

Haec ſunt, quae iura noſtra exigunt, ſi quis in cauſſis pecuniariis confeſſus pro iudicato haberi debeat. Proximum eſt, vt ad capitalia iudicia prouehamur, de quibus prima ſtatim diſpectio eſt, vtrum eadem omnia in iis quoque requirantur, an aliquid exigatur amplius? Nos eadem pleraque & hic obſeruanda putamus, ita tamen, vt ad religionem iudicantium pertineat, multo maiore ſolicitudine eorum confeſſiones expendere, qui de capite atque exiſtimatione periclitan-

(x) L. *vlt. ff. de confeſſ.* (y) L. 13. *pr. ff. de interrog. in iure fac.* (z) L. 14. §. 1. *ff. eod.* (a) L. 13. *pr. ff. eod.* (b) L. 14. *pr. ff. eod.* (c) L. 15. §. 1. *ff. eod.* (d) L. 16. *pr. ff. eod.*

Digitized by Google

tur, quam quibus de opibus ac fortunis mouetur controuerſia. Primo enim non adeo verendum eſt, ne quis ſua ſe confeſſione vltro ſpoliare & fortunis euoluere velit. Poteſt homo, criminis accuſatus, in ſe mentiri vitae taedio, & quia ſe aliena manu facilius, quam ſua, periturum ſperat. At opum taedium nemini facile obrepit, &, ſi quis tali laboraret, non eſſet, cur alterius calumnia eas amittere vellet. In promtu enim eſſet illud Crateris conſilium, qui pecunias vel amicis diſtribuens, vel in mare proiiciens, exclamabat:

Crates Cratetem liberat pecuniis:
Nolens Cratetem haberi ab his, quae tenet. (e)

Deinde inficiantibus in iudiciis priuatis non adeo magnum imminet periculum. Paucae tantum iure Romano proditae ſunt cauſſae, in quibus lis inficiando creſcit, (f) veluti actiones ex L. Aquilia, de legatis venerabilibus locis relictis, & de depoſito miſerabili, quae poena inficiantium hodie primo caſu ne quidem recepta eſt. At haec poena magis cohibebit homines, ne temere veritatem diſſimulent, quam coget, vt falſo quid fateantur. Enimuero in cauſſis criminalibus confiteri & negare aeque periculoſum eſt. Confitentibus ſupplicium: negantibus carceris ſqualor & tormenta in mundo ſunt. Illos vnus & alter ictus examinat; his imminent

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, taedae.

Proinde ſemper ſuſpecta erit confeſſio in iudiciis publicis, quoniam *& vera confeſſis, & falſa dicentibus idem doloris finis oſtenditur*, quemadmodum eleganter ait Q. CVRTIVS. (g) Saepe enim rei, vel diris ſubiecti quaeſtionibus, vel in conſpectu equulei poſiti, multa effutiunt, quae audire velle quaeſitorem ſuſpicantur, tantum vt vel eo citius dolori finis ſit, vel eo, ſi fieri poſſit, edita confeſſione, plane ſuperſedeant. Denique & ipſe horum iudiciorum finis multo plus cautionis adhibendum eſſe ſuadet, quam in pecuniariis. In his res petitur, vel actor aliquid ſibi dari, fieri oportere, intendit. Rerum autem iacturam, ſalua vita atque exiſtimatione, vtcumque ſibi tolerare videntur homines. In illis de capite ac vita hominis agitur, quam nulli innocenti adimi, ipſorum iudicum, ſi homines ſunt, intereſt. Res amiſſae aliquando vel fortunae beneficio vel ſumma induſtria recuperantur. Sola vita eſt,

(e) Diog. Laert. *lib.* VI. *Segm.* 88. Simplic. *ad Epictet. Enchirid. cap.* X. (f) §. 1. *Inſt. de poen. tem. litig.* (g) Curt. *lib.* VI. *cap.* XI.

eſt, qua ſemel ademta, erroris emendationi non eſt locus. *Poteſt poena dilata exigi*, inquit SENECA, (h) *non poteſt exacta reuocari*. Itaque ſemper laudati, qui quaeſtiones de criminibus longa patientia exercuerunt, (i) & laudi ducitur THEODOSIO M. (k) quod ſupplicia damnatorum in triginta dies differri iuſſerit, in eaque re ſuperarit humanitate Tiberium, qui decem dierum ſpatium illi rei praeſcripſerat. (l) Vere enim ac ſapienter monuit IVVENALIS: (m)

Nulla vmquam de morte hominis cunctatio longa eſt.

Quod ſi vero ne lata quidem ferali ſententia quidquam praecipitandum eſt: quanto magis pertinebit ad religionem iudicantium, ante damnationem accuratiſſime diſpicere, ne vel furor, vel mendacium, latitet ſub ſpecie confeſſionis, neue in falſo confeſſum quidquam decernant, cuius eos poſtea poenitere poſſit?

§. XXXI.

Primum ergo, quod in confeſſione ſupra requiſiuimus; vt nimirum illa ex animo conſilioque ſe ſua confeſſione onerandi proficiſcatur, in cauſſis criminalibus vel maxime conſiderandum eſt. Multum enim refert, quo animo quis confeſſus ſit. Sane ſi in iure vltro fatetur reus, ſe admiſiſſe homicidium: nemo non videt, ei confeſſioni plus ponderis ineſſe, quam ſi quis extra iudicium tale quid protulerit, quia priore caſu de fatentis conſilio ſatis conſtat. At extraiudicialem confeſſionem tantum indicium aliquod vel argumentum praebere ad torturam ſufficiens, non ſine limitationibus plurimis tradunt rerum criminalium ſcriptores. (n) Sed nec id tamen ſemper verum arbitramur. Quid enim ſi Thraſo quidam inter pocula dicat, ſe centum in Cilicia, quinquaginta centum Sycolatronidas, triginta Sardos, ſexaginta Macedonas occidiſſe vno die? (o) an eum ſtatim raperes ad equuleum? Quid ſi impudica Eucolpi epiſtola fato quodam in manus tuas perueniſſet, in qua apud PETRONIVM (p) fatetur, *ſe proditionem feciſſe, hominem occidiſſe, templum violaſſe*; an tu miſerum Eucolpum, tamquam alter Rhadamantus, illico carnifici excruciandum traderes?

 Apud

(h) Seneca *de Ira lib.* II. *cap.* XXIII. (i) Ammian. Marcellin. *Hiſt. lib. XXIX. cap.* II. *pag.* 434. *edit. Gronou.* (k) L. 20. *C. de poen.* (l) Sueton. *Tiber. cap.* LXXV. (m) Iuuenal. *Satyr. VI. v.* (n) Carpzou. *Prax. Crim. Part.* III. *Quaeſt. XXI. n.* 47. Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III. *cap.* XIII. §. 8. *ſequ. p.* 505. (o) Plaut. *in Mil. glorioſ. Act.* I. *Scen.* I. *p.* 42. (p) Petron. *in Satyr. p.* 135.

Apud ARISTOPHANEM (q) duo inter ſe de impudentia certant, eorumque alter per Neptunum; alter per pugnos & plagas, quibus per omnem vitam mulctatus ſit, iurat, ſe non conceſſurum, vt ab altero impudentia ſuperetur. Eorum vnus res etiam manifeſtiſſimas negat: alter turpiſſima quaeuis in ſe fatendo impudentiae palmam adfectat. An tu ſi poſteriorem audiueris, tam dira fatentem, in equuleum ipſamue crucem ire iuberes? Multa homines in familiari congreſſu ex ioco, multa ex ſtolida quadam iactantia in ſe non tam fatentur, quam fingunt, quae pro exploratis facinoribus non habebit iudex, niſi alia argumenta eius religionem inſtruant. Saepiſſime vero vel ex ipſa perſonae qualitate colliget, quantum fidei eius confeſſioni habendum ſit. Nam ſi hominem, lepore meticuloſiorem, nil praeter vulnera ac caedes crepare audiat, parum illum ea confeſſione moueri debere monent legum criminalium interpretes, & in his vir prudentiſſimus, IAC. FRID. LVDOVICI. (r)

§. XXXII.

Ex eodem conſequitur, vt ſuſpecta ſit confeſſio hominum atra bile laborantium, quibus credere non oportet iudicem, niſi & indubiae ſanitatis ſint, quod accurate explorare ad medicorum religionem pertinet, & circumſtantiae omnes eam confeſſionem confirment. Solent enim miſeri iſti ex vitae taedio, vel miro quodam pereundi deſiderio, ſe ipſos deferre, idemque facere, quod de Chariclea fingit HELIODORVS. (s) Sicuti enim illa Theagenis ſui deſiderium vix ferens, de veneficio fatetur, *χαίρουσα, εἰ Θεαγένους οὐκ ἔτι ὄντος τεθνήξεται, καὶ κερδαίνουσα τὸ ἐναγὲς τῆς πράξεως, ὃ καθ᾽ ἑαυτῆς ἐγνώκει ποιεῖν, ἑτέρων τοῦτο δρασάντων; gaudens, ſi Theagene non amplius ſuperſtite eſſet moritura, & quaſi in lucro ponens, nefarium facinus, quod ipſa in ſe admittere ſtatuerat, aliis facientibus*: ita idem ſaepe faciunt homines taedio quodam vitae laborantes. Idque tanto minus mirandum, quanto frequentiora ſunt exempla hominum, eum in finem caede, alioque crimine nefando, ſeſe vltro polluentium, vt miſerum ſpiritum tanto citius excutiat carnifex. Ipſe VLPIANVS (ſſ) noſter refert, *Primitiuum ſeruum homicidium in ſe confinxiſſe metu ad dominum reuertendi*, adeoque carnificis manu perire, quam inter ſaeua truculenti domini imperia,

(q) Ariſtophan. *in Equit. v. 411. ſequ.* (r) Ludouic. *ad Conſt. Crim. Car. Art. XXXII. p.* 46. (s) Heliod. *in Aethiop. lib.* VIII. *cap. XIX. p.* 391. (ſſ) L. 1. §. 27. *ff. de quaeſtion.*

inter vlmos ſtimulos, laminas, compedes, neruos, numellas, pedicas, boias, miſerum trahere ſpiritum maluiſſe. Memini etiam, hic Halae famulum quemdam data opera mactaſſe infantem, &, peracto facinore, ſe ſua ſponte ſtitiſſe iudici, profeſſum, ſe id vitae taedio ac inſigni deſiderio mortis feciſſe. Ex eodem vero vitae taedio & confeſſiones falſas proficiſci poſſe, teſtantur PARIS DE PVTEO (t) & PROSPER FARINACIVS. (u) Quis his ſimilibusque caſibus ad religionem iudicantium pertinere neget, confeſſiones tam ſuſpectas probe excutere, ſibique in memoriam reuocare illa CALPVRNII FLACCI: (x) *Miſericordiae maximum munus eſt, ſeruare nolentem.*

§. XXXIII.

Sunt porro, qui ſpe vel praemii cuiusdam, vel impunitatis, in ſe confitentur. Erit & haec confeſſio ſuſpecta, niſi alia argumenta religionem iudicantium inſtruant. Quamuis enim cum magno periculo coniuncta ſit vtraque confeſſio, ne forte ſpe ſua fallantur facinoroſi: contingere tamen poteſt, vt illa decepti falſa referant. Quum praemium propoſuiſſet Auguſtus, Corocotam, famoſum per Hiſpaniam latronem, viuum exhibituro, Corocota ipſe ſe obtulit, praemiumque abſtulit. (y) Annon idem facere potuiſſet & Corocota falſus, & qui numquam cruenta ſpolia detraxerit, modo pari audacia in eiusmodi periculum duraſſet? Multo tamen facilius falſas confeſſiones extorquebit ſpes impunitatis, niſi id impediat iudicantium religio. Memoriae prodidit PARIS DE PVTEO, (z) matronam, occiſi mariti cauſſa in ius raptam, facinus initio perfricta fronte negaſſe, nec prius confeſſam eſſe parricidium, quam iudex ei, in ſecretius cubiculum ſeuocatae, multis blanditiis, quin & ſimulatis oſculis, non modo impunitatis, ſed & matrimonii ſpem fecerit. Quam inſignem ſcilicet prudentiam laudans bonus ille vir: *Etiam alii*, inquit, *extorſerunt confeſſionem ab inquiſitis, in coena pollicendo liberationem, promittendo, quod nullum eis nocumentum inferret, & humaniter cum illis loquendo, & haec per dicta iura. Sunt enim huiuſmodi perſuaſiones magis optae ad extorquendum confesſiones, quam chorda.* Et paucis interiectis: *Multi enim torti nihil confeſſi ſunt, & deinde, quum Poteſtas poſt chordam oſten-*

(t) Paris de Put. *de Syndic. verb. tortura verſ. Si ergo iudex p.* 350. (u) Farinac. *Prax. ac Theor. crimin. Part.* III. *quaeſt.* LXXXI. *n.* 40. (x) Calpurn. Flacc. *Declam.* XLI. (y) Dio Caſſ. *lib.* XLVIII. (z) Paris de Put. *ibid. verb. tortura. verſ. Et aduertendum n.* 1.

oſtenderit ſigna humanitatis, compatiendo eis, & cum electuariis confortando, mederi faciendo, confeſſi ſunt de plano maleficia. Quin eo impudentiae prolabitur ille Paris, vt & periurium iudicis, quo rei confeſſionem, ſpe impunitatis falſo oſtenſa, elicuerit, excuſare non dubitet. Alieniſſima haec omnia eſſe a iudicis religioſi perſona, quin & animaduerſione digniſſima, omnes fatentur, quibus probitas ac iuſtitia curae eſt. (a) At finge, reum, innocentem illum quidem, ſed parum aſtutum, in iudicium huiusmodi tribunal incidere, qui Paridis iſtius conſilio obtemperantes, eius ſimplicitati illudant, impunitatemque promittant homini, vinculorum & carceris pertaeſo, & fidicularum cruciatus quotidie pertimeſcenti: finge, eum audiuiſſe aliquando, iudicem, impunitatem pollicitum, promiſſo ſtare debere, nec reum poſſe ſupplicio adfici, cui ſpes impunitatis facta ſit: (b) annon hiſce blanditiis, tanquam eſca, captus, deuorabit hamum, & quaeuis nefanda in ſe confitebitur, tantum vt vinculis exire quam primum liceat? Et tamen confeſſioni tam doloſe extortae nihil fidei haberi poterit, quia illam non ex conſilio ſe onerandi, poenamue ſubeundi, ſed potius ex ſpe ſupplicium effugiendi profectam eſſe, vnusquisque intelligit. (b)

§. XXXIV.

In primis autem ad ſollicitudinem religionemque iudicantium pertinet, non temere credere confeſſioni, metu tormentorum, vel ipſis etiam tormentis expreſſae. Quotusquisque enim tanta eſt animi conſtantia, vt non vel parricidium fateri, quam exquiſitiſſimos illos cruciatus, cum ſempiterna ignominia coniunctos, perferre malit? Obſeruauit equidem VLPIANVS, (c) *pleroſque patientia duritiaue tormentorum ita tormenta contemnere, vt exprimi eis veritas nullo modo poſſit:* ſed idem tamen obſeruat, *alios tanta eſſe impatientia, vt in quouis mentiri, quam pati tormenta velint, atque ita fieri, vt etiam vario modo fateantur, vt non tantum* SE, *verum etiam alios* CRIMINENTVR. (Ita enim legendum eſſe, pro *comminentur*, res ipſa docet.) Si ergo nihil eſt aliud, quod reum conuincit, praeter voculas quasdam, quas magnitudo doloris carnificisque expreſſerit crudelitas: quis eum duci iuberet, niſi Buſiris quidam,

(a) Farinac. *Prax. & Theor. Crim. Tom.* III. *quaeſt.* LXXXI. *n.* 276. *ſequ.* Brunnem. *Proceſſ. Crim. Inquiſ. cap.* VIII. *membr.* I. *n.* 56. *ſequ.* (b) Farinac. *ibid. n.* 280. *p.* 43. Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *quaeſt.* CXLIX. *n.* 13. *p.* 341. Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III, *cap.* XII, §. 6, *p.* 491. (c) L. 1. §. 23. *ff. de quaeſt.*

Digitized by Google

dam, qui non maiorem aliunde, quam ex reorum ſordibus, voluptatem capit? *Fragilis ergo res eſt quaeſtio, & periculoſa, & quae facile veritatem fallat*, idem inquit VLPIANVS, eique exempla innumera ſuffragantur. Non iam repetemus ea, quae vulgo ex VALERIO MAXIMO (d) & LVCIANO (e) proferunt. Neque conſilium eſt, PARIDIS DE PVTEO (f) vel IVSTI OLDEKOPII (g) expilare ſcrinia, quorum poſterior plures huius generis caſus valde tragicos ex inſtituto collegit. Vnum adferemus triſte ſatis, ex IO. ANT. DOELFFERO, (h) ex quo, quam anceps ſit tormentorum effectus, luculentiſſime adparet. Miles gregarius, Henricus Schroeder, centurionis ſui arca interdiu effracta, praeter ſupellectilem argenteam ducentos ſeptuaginta quatuor imperiales furtim abſtulerat. Indiciis quam plurimis proditus, & fere conuictus, crimen mira pertinacia inficiabatur. At nouo tormenti genere, quod inſtrumentum Meklenburgicum adpellitant, conſtrictus, fatebatur, ſe ſupellectilem illam pecuniamque ſuffuratum: at non niſi ſummam centum & decem imperialium indicabat. Iterum conſtrictus, nihil vltra fatebatur: quum contra inſequente die extra quaeſtiones vltro adfirmaret, ſe ſubtraxiſſe ducentos viginti imperiales, quorum dimidia pars ſocio criminis & arcae effractori, Dauidi Stillio, ceſſerit. Re vero explorata accuratius, adparuit, Stillium iſtum multo ante, quam furtum iſtud eſſet admiſſum, cohortem deſeruiſſe. Mendacii igitur conuictus reus, denuo vltro fatebatur, ſe ſolum furtum patraſſe, nec plus tamen abſtuliſſe centum & decem imperialibus, quamuis centurio ſibi ſaltim CCLXIV. deeſſe, praeſtito iureiurando confirmaſſet. Reus tormenta ſibi imminere proſpiciens, totam ſe ſummam abſtuliſſe, iterum fatebatur, at CXXX. imperiales ſe Guelpherbyti ludendo perdidiſſe, vice plus ſimplici adfirmabat, quod tamen, re explorata, aeque falſum adparuit, ac illud de Stillio commentum. Interim ſe ipſe multo maioris criminis ſuſpectum reddiderat, conqueſtus quippe in iudicio, ſibi caedem cuiusdam anus, Luneburgi domi ſuae miſere obtruncatae, vulgo, at iniuria, imputari, quum tamen eo die, quo latrocinium iſtud admiſſum ſit, prope carcerem publicum in excubiis ſteterit. Poſterius hoc falſum repertum ſuſpicionem auxit. Tormen-

(d) Valer Max. *lib.* VIII. *cap.* IV. (e) Lucian. *in* ψευδομάντ. (f) Paris de Puteo *de Syndic. vocab. confeſſio verſ. quoniam. n. 8. p. 277.* (g) Iuſt. Oldekop. *in Adpend. Obſeruat. Criminal. p. 358.* (h) Doelffer. *Proceſſ. iur. militar. cap. XXV. p. 143.*

mentis itaque ſubiectus ſemel iterumque, iis non magis flectebatur,
Quam ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.
Tertium excruciatus, (torturae enim actum iudices praeter morem diuiſerant,) fatebatur non ſolum plura furta, quae fecerit, ſed & totam quantitatem furti vltimi, addebatque, CXXX. imperiales, quos ſe ludo perdidiſſe dixerit, apud fratrem, Georgium, depoſitos eſſe. Praeterea anum illam ſe occidiſſe adſeuerabat, perpetrataque caede, abſtuliſſe XX. imperiales & duos aureos. Quin atrocis huius facinoris circumſtantias omnes tam accurate narrabat, vt de veritate confeſſionis nemo dubitaret, maxime quum ampliſſimam illam tot criminum confeſſionem reus paullo poſt extra locum torturae aliquoties ratam haberet. At re rurſus explorata, falſum adparebat depoſitum, reusque de eo mendacio admonitus, totam illam confeſſionem tot extortam fidiculis, ſemel ſimulque reuocabat, interſerens cauſſam: *Er habe viel gelogen, dabey aber gedacht, ſeiner Marter dadurch abzuhelffen.* Denuo ergo raptus in equuleum, in nouam ſe formam componebat ille Vertumnus, & initio quidem daemonem ſibi adparuiſſe, ſeque illi colludentem pecuniam furtiuam perdidiſſe, fingebat, deinde ſe caedis auctorem modo negabat, modo fatebatur: paullo poſt iterum e machina aderat daemon iſte colluſor, ſed eadem celeritate euaneſcebat, tortusque, ſe pecuniam modo in cella quadam ſubterranea defodiſſe, modo domi ſub tecto occultaſſe, modo in horto ſub lapidum ſtrue depoſuiſſe, mentiebatur, & quouis momento nouas fingebat circumſtantias, quarum ne vna quidem vera reperiebatur. Attamen tunc ita diſcedebatur, vt reus furtum fateretur, partemque pecuniae, quae deſiderabatur, (centum enim imperiales iam pridem domi eius inuenerant,) penes vxoris fratrem Neoſtadii ad Rubenbergam reperiri, adſeueraret, eamque confeſſionem extra locum torturae ratam haberet. Vacillabat tamen paullo poſt homo, quum depoſiti iſtius Neoſtadienſis falſitas pelluceret, ac poſtremo omnia, praeter furta, reuocans in crucem ibat. Quam falſa fuerint, quaecumque de caede confeſſus fuerat toties, tum demum adparuit, quum ſcriniarius quidam, de illo crimine conuictus confeſſusque, crurifragio plecteretur. Eat iam aliquis, perfricet frontem, & torturam fragile ac periculoſum remedium eſſe neget. Miſer iſte toties excruciatus eo adigi nulla tormentorum vi potuit, vt partem pecuniae furtiuae, vxoris & liberorum

vſibus

viſibus alicubi ſepoſitam, indicaret: at idem tamen facile dolore ſubigebatur, vt de latrocinio, ipſoque commercio cum daemone falſa in ſe confingeret, ſatius procul dubio exiſtimans, ſemel cadere, quam diu pendere. Nimirum, vti eleganter ait CICERO, (i) *tormenta gubernat dolor, moderatur natura cuiusque tum animi, tum corporis, regit quaeſitor, flectit libido, corrumpit ſpes, infirmat metus, vt in tot rerum anguſtiis nihil veritati loci relinquatur.*

§. XXXV.

Vnde facile patet, quid pro religione ſua his caſibus facturus ſit iudex. Primo enim operam dabit, ne tormenta dirasue quaeſtiones decernat, niſi delictum ſit atrox, quod puniri reip. quam maxime interſit, (k) tamque vrgentibus indiciis oneratus ac veluti oppreſſus ſit reus, vt ſola confeſſio deeſſe videatur. (l) Et quamuis hac in re plerique iudices rem arbitrio collegiorum iuridicorum ſubmittere teneantur, adeoque, decreta ab his tortura, illis non niſi in obſequio gloria aliqua relicta videatur: ad eorum tamen religionem pertinebit, ſi de aequitate ſententiae dubitent, reusque ipſe iniuriam ſibi fieri, veroſimili quadam ratione oſtendat, huic nouam defenſionem indulgere, actaque ad aliud collegium iuridicum transmittere. Deinde vbi res ad tormenta venit, non tanta adhiberi patietur, quanta accuſator aut ipſe carnifex poſtulat, ſed quanta ipſa ſententia adhiberi iubet. (m) Meminerit enim, non credi confeſſioni illegitimis tormentis expreſſae, ſi vel maxime reus in illa confeſſione perſeuerarit. Tum porro cauebit pro religione ſua iudex, vt ſi confiteatur reus, eum tantiſper cruciatu eximi iubeat, eumque interroget de facti circumſtantiis, ita tamen vt ne quidquam ſuggerat, nec minis vel vanis promiſſis narrantem turbet. Praeterea ſi vel maxime reum veroſimilia animaduertit narraſſe, nihilominus tamen diligenter exploret, an circumſtantiis facti omnibus conueniat illa confeſſio. Recte enim AMBROSINVS: (n) *Licet millies eſſent ratificatae confeſſiones, ſemper tamen verificandae ſunt cum omnibus ſuis circumſtantiis, & ita obſeruant pii aſſeſſores & Deum timentes.* Vidimus ſupra, quid eam in rem articulo LIV. praecipiat NEMESIS CAROLINA.

(i) Cic. *pro. P. Sulla Cap. XXVIII.* (k) L. 8. *ff. de quaeſt.* (l) L. 1. §. 1. *ff. l.* 8. §. 1. *C. de quaeſtion.* (m) L. 10. §. 3. *ff. eod. Conſt. Crim. art. XX. & ibi* Ludouici *in Comm. p.* 30. Zanger. *de Quaeſtion. ſeu tortur. cap.* II. *n.* 9. Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *quaeſt. CXXIII. n.* 8. & 12. (n) Ambroſin. *lib. IV. cap. V. n.* 10. (o) *Conſt. Crim. art. LX.*

LINA. Eadem & alibi (o) prudenter monet: *So auf erfundene redliche Anzeigung, einer Miſſethat halber peinliche Frage fürgenommen, auch auf Bekäntniß des Gefragten &c. fleiſſige mögliche Erkundigung und Nachfrage geſchicht, und in derſelben benannter That halber ſolche Warheit befunden würde, die kein Vnſchuldiger alſo ſagen und wiſſen könne: alsdann iſt derſelben Bekäntniß unzweiſſlicher beſtändiger Weiſe zu glauben, und nach Geſtalt der Sache peinliche Straffe darauf zu urtheilen.* Nec omiſit id potentiſſimus REX PRVSSIAE, (p) quippe qui diſerte ſanxit: *Wann der Gefangene bey ſeinem in der Tortur gethanen Bekäntniß beſtändig verbleibet, lieget dem Richter ob, damit man erfahre, ob der Gefangene die Warheit geſagt, oder ob er aus Hefftigkeit der Schmertzen, aus Verzweiffelung, oder Eckel des Lebens, ſein Bekäntniß gethan, nach allen Vmſtänden, ſo der Gefangene ausgeſagt, genau ſich zu erkundigen, ob dieſelbe in der That ſich alſo verhalten, oder nicht.* Denique & id ad religionem iudicantium pertinet, vt reum, exactis aliquot diebus, extra locum torturae denuo interrogent, an ratam habeat confeſſionem, in eaque per omnia perſiſtat? (q) Qua in re inprimis cauendum, ne verbis durioribus vtantur aut nouarum quaeſtionum comminatione reum terreant. Multo minus carnifici, qui membra luxata per aliquot dies vnguentis fomentisque curare ſolet, id indulgendum. In promtu enim eſt exemplum anus, quae, quum torta conſtanter inficiata eſſet crimen, poſteaque carnifex curationis cauſſa eam in carcere inuiſens dixiſſet: *du altes Luder, morgen ſolt du beſſer daran,* inſequente nocte metu nouorum cruciatuum gulam ſibi conſtrinxit. Quanto facilius reos recentis doloris memoria ac metus nouorum cruciatuum eo adiget, vt confeſſiones etiam falſiſſimas ratas habeant, ſi iudicis truculenti minae acceſſerint?

§. XXXVI.

Haec de primo requiſito. Quod ad alterum attinet, in eo, qui ſe ſua confeſſione onerare velit, certam facti ſcientiam requiri, nemo facile dubitauerit. Qua fronte enim aliquid factum eſſe adſeueret, qui rei ignarus eſt? Et quid aliud eſt confeſſio, ſcientia deſtituta, quam aut mendacium, aut inſanientis oratio? Hinc facile intelligitur, nullius momenti fore confeſſionem facinoris, cuius circumſtantias indicare reus non poteſt, veluti ſi fateatur, ſe iugulaſſe Titium, nec dicere

(p) *Königl. Preuſſ. Criminal-Ordn. cap.* IX. *§.XXV. p.*73. (q) *Conſt.Crim.Art.LVI.*

cere tamen poſſit, vbi, quoue tempore, quo denique telo id factum ſit. Recte itaque TERTVLLIANVS (r) laudat iudicum Romanorum religionem, quod nudae confeſſioni numquam crediderint, ſed περιεργάσεις omnes accurate explorarint. *Soletis*, inquit, *& inaccuſatos, & indefenſos non temere damnare: ſed verbi gratia, ſi de homicidio confitetur*, (ita enim reſcripſerim ego pro *ſi de homicidio confutatur*, quae in GOTHOFREDIANA & RIGALTIANA editionibus leguntur,) *non ſtatim, confeſſo eo nomen homicidae, diſpuncta cauſſa eſt, aut ſatiata cognitio. Quamquam confeſſis; difficile creditis: verum inſuper conſequentia exigitis, quoties caedem egerit? quibus telis? quibus in locis? quibus ſpoliis, ſociis, receptoribus? ne quid omnino mali hominis deliteſcat, aut deſit aliquid inſtruendae ad ſententiam veritati.* Quae quaeſtiones omnes ad id erant comparatae, vt intelligeret iudex, an reus facinus, de quo confiteretur, ſatis perſpectum haberet, & vtrum comperta narraret, an in ſe turpiter mentiretur homo deſperatus, ipſiusque vitae pertaeſus?

§. XXXVII.

Ex eodem conſequitur, non eſſe credendum confeſſioni furioſi, vel mente capti, quamuis occulta ſit hominis inſania, & latitare videatur ſub ſpecie inumbratae quietis. Furioſus enim omni intellectu caret, (s) & hinc mortuo aequiparatur; (t) nec quidquam agere intelligitur, ſed per omnia & in omnibus abſentis vel quieſcentis loco habetur. (u) Quare confeſſio ei nocere non magis poteſt, quam ſi quis, ſopore oppreſſus, fateretur, ſe parentes occidiſſe. (x) Idem de ebrii confeſſione ſentiunt RIPA, (y) FARINACIVS (z) & LAVTERBACHIVS. (a) Quamuis enim alioquin nullo magis tempore ad ſimplices cogitationes pateat animus, quam vbi vinum ſecreta pectoris aperit, (b) vereque cecinerit vel CALLIMACHVS, (c) vel ERATOSTHENES: (d)

\- - - *Οἶνος τὰ κεκρυμμένα φαίνει*
Βύσσοθεν

\- - - *Secreta latentia mente*
Recludit vinum

Rrrr 2 tamen

(r) Tertullian. *ad Nation lib.* I. *cap.* II. (s) L. 14. *pr. ff. de offic. praeſ.* (t) L. 14. *ff. locat. l.* 24. §. 1. *ff. rem. rat. hab.* (u) L. 2. §. 3. *ff. de iure codicill.* (x) Farinac. *Part.* III. *Quaeſt. XCIV. n.* 31. (y) Ripa *ad* L. *fin. C. de reuoc. donat. n.* 78. (z) Farinac. *l. c. Quaeſt. XCIII. n.* 17. (a) Lauterb. *Diſſ. de confeſſ. Part. I. §. VIII.* (b) Tacit. *de Morib. Germ. cap.* XXII. (c) *Apud* Athenaeum *Deipnoſoph. lib.* II. (d) *Apud* Stobaeum *Serm.* XVIII.

Digitized by Google

tamen, vbi quis ſe inuitauit largius, temulentiaque mentem veluti a ſede ſua deturbauit, vere homo, quid loquatur, quidue ſibi velit, ignorat. Quemadmodum itaque recte obſeruat PVFENDORFFIVS, (e) *pro vero ac deliberato conſenſu haberi non poſſe, ſi quis vel maxime momentaneo & inconſulto impetu in aliquid inclinet, aut ſigna quaedam edat, conſenſum exprimentia, eo tempore, quando mens veluti medicamine quodam loco mota fuerit:* ita hoc iuſtiſſimam rationem habet, ſi quis ſumme ebrius in ſe faſſus ſit crimen, quod poſtea, diſcuſſa crapula, a ſe admiſſum eſſe conſtanter negat. Nec diffitemur, concurrente circumſtantiarum veritate, & corpore delicti exſtante, indicium haud mediocre praebere poſſe etiam temulenti confeſſionem: veluti ſi ille fateatur, ſe hoſpitem domi ſuae occidiſſe, & cadauer ibi ſepultum vere reperiatur. Tunc enim res ipſa docet, veriſſimum eſſe, quod vulgo iactatur, prouerbium: *Trunckner Mund redet aus Hertzens-Grund.*

§. XXXVIII.

Quaeri poſſet, an & impubertas, minorennitas, error atque ignorantia in cauſſis capitalibus id operentur, vt vel nulla habeatur confeſſio, vel aduerſus illam detur reſtitutio in integrum? Et impuberes quidem, quum in cauſſis pecuniariis ſe ſua confeſſione onerare nequeant, vti ſupra obſeruatum eſt, multo minus ſeſe onerabunt in cauſſis criminailbus, eatenus nimirum, vt ideo ad poenam ordinariam perueniri poſſit. Aut enim infans eſt eiusmodi reus, aut infantia maior. Priore caſu fere virgis caeditur: vt cautius mercari diſcat. Poſteriore extra ordinem punitur, niſi vel parum a pubertate abſit, malitiaque aetatem ſuppleat, vel delictum tam ſit atrox, vt, exemplum fieri, interſit reip. (f) Minori delinquenti non ſubueniunt iura, ac ne quidem reſtitutionem in integrum indulgent, eatenus, vt aduerſus confeſſionem ſuam reſtituatur, (g) ceu ſupra (§. XXVII.) iam oſtendimus. Poteſt quidem aduerſus inficiationem reſtitui, ſi forte poena inficiando creſcit: (h) poteſt etiam reſtitui aduerſus delicta, *quae non ex animo, ſed extra* (vel, vti CVIACIVS (hh) legit, *ex contractu*, quemadmodum & in BASILICIS eſt, ὃ μὴ ἀπὸ ψυχῆς πονηρᾶς, ἀλλ' ἀπὸ συναλλάγματος ἔρχεται; vt contractus vel συνάλλαγμα idem ſit ac factum, vti

(e) Puſendorff. *Iur. Nat. & Gent. lib.* III. *cap.* VI. §. 4. (f) *Conſt. Crim. Art. CLXIV.* Carpzou. *Prax. Crim. Part.* III. *Quaeſt. CXLIII.* (g) L. 37. *in fin. ff. de minor.* (h) L. 9. §. 2. *ff. eod.* (hh) Cuiac. *Paratit. Cod. ſi adu. delict.*

vti in *L. 52. ff. de re iudic.*) *veniunt*, (i) id eſt, quae ex ignorantia iuris, non quidem diuini illius, quod natura inter omnes homines conſtituit, ſed a ciuitate conſtituti, proficiſcuntur, v. c. ſi mater minor neglexerit liberis tutores petere, (k) vel ſi minor, contracto matrimonio, inceſtum iuris ciuilis commiſerit. (l) In reliquis criminibus, quae ipſi iuri naturali aduerſantur, vel ideo iure denegatur reſtitutio minoribus, quia illa non ex errore, ſed *ἐκ προαιρέσεως* vel ex culpa inexcuſabili proficiſcuntur, & minoribus ſatis iudicii eſt, vt ſciant, eiuſmodi facta committi non debere. Et hinc reo minori reſtitutionem aduerſus confeſſionem ſtupri denegatam eſſe, teſtatur illuſtris COCCEIVS. (m) Ex quibus ſimul patet, quid de errore & ignorantia, quam aliqui criminibus ſuis praetendunt, ſentiendum ſit. Vix enim veroſimile eſt, quemquam circa factum proprium ita errare ac decipi poſſe, vt falſo dicat factum, quod factum non eſt, e. g. vt ſe fateatur intuliſſe ſtuprum, quod numquam intulerit. At fieri tamen poſſet, vt conſcientia erronea homini timido & temperamenti triſtioris confeſſionem extorqueat, e. g. vt hominem in turba ac tenebris occiſum aliquis ſuo ictu periiſſe autumet, quem alius interemit. Tunc ſane ſi error fieret manifeſtus, verbi cauſſa, ſi vulnus ferro triangulari inflictum adpareret, & reum, qui ſe caedis auctorem faſſus eſt, gladio quadrangulari vel plane acinace vſum eſſe conſtaret, dubium non eſſet, quin aduerſus confeſſionem ſuam reſtituendus videretur reus, opinione ſua deceptus. (n)

§. XXXIX.

Ad tertium confeſſionis requiſitum quod attinet, etiam in cauſſis criminalibus ſignis certis opus eſſe, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. Quin tanto certiora hic ſigna eſſe oportet, quibus reus animi ſui ſententiam exponit, quanto magis in cauſſis tam arduis intereſt reip. iudicem de ſententia rei certiſſimum eſſe. Hinc quamuis ſupra (§. XXVIII.) obſeruatum ſit, nutu etiam confiteri poſſe reum in cauſſis pecuniariis: cum tamen non ſufficere arbitramur in criminalibus, ſi reus vel ſermone, vel ſcriptura, ſenſa animi explicare valeat, partim quod iudex, vti ſupra oſtendimus, omnes facti circumſtantias intelligere debet, quod, annuente tantum reo, vix videtur ſpe-

(i) L. 1. *C. ſi adu. delict.* (k) L. 2. *C. eod.* (l) L. 38. §. 1. 2. *ff. ad* L. *Iul. de adult.* (m) Coccei. *Iur. Controu. lib.* XLII. *tit.* II. *Quaeſt.* III. *p.* 481. (n) Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap.* IV. *n.* 31.

Digitized by Google

ſperandum, partim, quod reus paullo aſtutior dein facile dicere poſſet, ſe animo confitendi annuiſſe, iudicemque nutum illum in aliam plane partem interpretatum eſſe, ac ille eum accipi voluerit. Tantum ergo abeſt, vt nutus alicui fraudi futurus ſit, vt, ſi pertinaci ſilentio reus vtatur, interrogantique iudici nihil reſpondeat, vel, quod aliquando fieri ſolet, ſurdum mutumue ſe ſimulet, in promtu ſit remedium torturae, *das Anlegen der Daumen- und Bein-Schrauben und der Schnüren*, quo aliquando & pertinaciam vinci, & linguae vſum nebulonibus reddi poſſe, experientia docuit. (o)

§. XL.

Quid vero ſi reus vere ſurdus ac mutus ſit, eoque vitio ab ipſis incunabulis laborarit? Eſt ea miſerorum illorum hominum conditio, vt ſi ſanae mentis ſint, reliquis ſenſibus varias idas rerum ſingularium adquirere, ex iisque varia formare iudicia poſſint. Hinc nec dubitare licet, quin iudicia illa qualibuscumque ſignis poſſint exprimere, & talibus quidem, quae ii ſaltim accurate intelligant, qui illis ab aliquo tempore adſueti ſunt. Quod ſane nemo mirabitur, qui & canes, aliaque ſagaciora animalia impreſſiones atque adpetitiones ſuas ſignis quibusdam prodere, quin & facta ſua quodammodo fateri poſſe, obſeruauit. Ita canes, toties excepti verberibus, quoties cibaria furtim abſtulerunt, proni ac latebras petentes ipſi ſe reos peragunt, quotiescumque fame adacti furtum huiusmodi de nouo fecerunt. Quidni idem faciant ſurdi & muti, modo cum furore atque inſania coniuncta non ſint iſta vitia? (p) Triſti exemplo id ante triennium compertum fuit in ducatu Magdeburgico, quod, quum eo tempore omnium in ore eſſet, digniſſimum viſum eſt iuriſconſulto celeberrimo, IO. PAVLLO KRESSIO, (q) quod ſingulari ſchediaſmate illuſtraret. Repertum fuerat in via publica, qua Ratenouiam itur, cadauer mulieris, nudum, ac miſerrime dilaniatum. Caput enim, trunco abſciſſum, ex arbore pendebat. Abdomen totum ad partes vſque verendas hiabat, oſtendebatque ſtomachum diſſectum, & inteſtina non ſine vi quadam mirum in modum implicata: in oculis, capite, tergo, & reliquo corpore vulnera quadraginta duo numerabantur, denique brachium alterum ab humeris

(o) Carpzou. *ibid. Quaeſt. CXIV. n.* 56. Ludouici *Einleit. zum Criminal-Proceſſ. cap. V.* §. 10. *ſequ.* (p) Rutg. Ruland. *de Commiſſar. Part.* II. *cap. XVI. n.* 5. (q) Io. Paulli Kreſſii *Kurtze iuriſtiſche Betrachtung von dem Recht der Taub-Stummen, Helmſt. MDCCXXX. in* 4to.

meris tantum non totum auulſum adparebat, vt ex foedo ſpectaculo, quanta latronis fuerit truculentia, facile poſſet iudicari. Viuebat in eodem tractu Chriſtophorus Eggert, viginti ſeptem annorum iuuenis, cui iam inde a prima infantia cicutae eſus omnem aurium vſum adeoque & loquendi facultatem abſtulerat. In eum vnum omnia criminis argumenta conueniebant. Conſtabat, hominem, eo die Ratenouia domum euntem, neceſſario obuiam habere debuiſſe mulierem, eadem via Ratenouiam ituram. Conſtabat, eumdem in caupona quadam oſtentaſſe quaedam ſpolia, miſerae illi detracta, quin & cultrum apud eum viſum, cruore infectum. Praeterea, viſis adparitoribus, in fugam ſe coniecerat, timore adeo ei addente alas, vt incitato equo eſſet ſiſtendus. Denique apud eum reperiebantur veſtes occiſae mulieris, & in caligis ſanguinis veſtigia, quae ipſe, callido ſatis conſilio, illito luto delere conatus fuerat. Interrogando reo, tot oppreſſo indiciis, adhibiti RVDELIVS, Conſul Arneburgenſis, & ZERNIVS, vir ſenatorius, vterque ſignorum, quibus ſurdi & muti vtuntur, quibusque cum ipſis agendum eſt, peritiſſimus. Id enim faciendum eſſe, recte monuerant BLAS. MICHALORIVS (r) & IO. BRVNNEMANNVS. (s) Initio reus rem omnem inficiari, culpamque coniicere in neſcio quem virum robuſtum, barbatum, flauaque veſtitum tunica, qui, iugulata muliere, ſpolia illa ſibi dono dederit. Paullo poſt a Zernio ſolo interrogatus, mulierem a ſe occiſam fateri, monere tamen Quaeſitorem, ne Rudelium iſtius arcani redderet participem. Denique ab vtroque iterum iterumque interrogatus, totam tragoediam variis geſtibus tam luculenter ſpectandam exhibuit, vt de veritate confeſſionis nemo dubitaret. Operae pretium fuerit, vel vnico ſpecimine oſtendere, quibus ſignis animi conſcientiam nudarit, idque verbis KRESSII: (t) *Ins beſondere gab er wegen des Geldes und der Corallen nachfolgende Erleuterung. Er nahm von den gegenwertigen Röcken der Umbgebrachten den rothen, und wieſe, daß er daraus die da liegenden Corallen; hernach den Schwartzen, und deutete, daß er aus ſelbigem das Geld gezogen hätte. Wobey er zugleich unter dem Gelde, ſo ſich gegen 1. Rthl. 20. Gr. belief, eine Separation vornahm, 1. Rthl. 14. Gr. abſonderlich hinlegte, 10. Sechſer aber behielt, einen Brief von dem Tiſche in die Hände nahm, und*

(r) Michalor. *de Caec. ſurd. & mut. cap.* XL. *n.* 3. (s) Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap.* VIII. *membr.* I. *n.* 95. (t) Kreſſ. *ibid. cap.* I. §. VII. *p.* 6.

und in der Stube auf und abgieng, wodurch er nach der Examinatoren Auslegung, daß er ſolche mit Bothſchafft-Lauffen, als das ſeinige, verdienet, das übrige aber der Hirtin zugehöret hätte, dem Gericht demonſtriren wollen. Ceterum vt eo certius de rei ſententia conſtaret, quaeſitores eam iterum ac tertium, variis adhibitis ſignis, explorarunt, ſemperque eodem modo rem a ſurdo illo ac muto repraeſentari, deprehenderunt.

§. XLI.

Iam ſunt equidem, qui, confeſſionem a tam miſero homine edi poſſe, negant. Saltim ex ea condemnari non poſſe ſurdum & mutum, ſed praeterea *atteſtatione & adprobatione teſtium opus eſſe*, exiſtimant ANT. GOMEZ, (u) PROSP. FARINACIVS, (x) PETRVS THEODORICVS, (y) CARPZOVIVS, (z) FINKELTHVSIVS (a) IOS. MASCARDVS, (b) & SAM. STRYKIVS: (c) idque ex ea ratione, quod ſemper incertum atque ambiguum ſit, an ſurdi mutique ſententiam recte intellexerint Quaeſitores. Sed, ſi dicendum, quod res eſt, quaeſtiones diuerſiſſimas miſcent Doctores quam plurimi, veluti, an ratione polleant eiusmodi homines? an ſignis confiteri poſſint? & an eorum confeſſio ita ſit comparata, vt ideo damnari queant? Non omni intelligendi facultate ſemper carere ſurdos & mutos, facile largimur. Poteſt enim omnino rerum in ſenſus incurrentium ideas animo concipere, easdem inter ſe comparare, componere, diſcernere, adeoque & de iisdem iudicare & ratiocinari, idque ſaepe tam praeclare, vt aliquando animi ſenſa ſcriptura expreſſiſſe, (d) libros legiſſe, rationes acceptorum expenſorumque confeciſſe, alea luſiſſe, (e) ſermones aliorum e motu labiorum percepiſſe, (f) quin & verba proferre didiciſſe (g) & opificia prompte exercuiſſe (h) dicantur. Enimuero an & ideas abſtrahendo formare, & in primis rerum moralium intelligentiam quandam ſibi adqui-

(u) Ant. Gomez. *Var. Reſol. Tom.* III. *cap.* I. *n.* 69. *p.* 406. *ſequ.* (x) Farinac. *Quaeſt. XCVIII. n.* 159. *Tom.* III. *Opp. Crim.* (y) Theodoric. *Colleg. Crimin. Diſp. X. theſ. IV. litt. H.* (z) Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *Quaeſt. CXLVII. n.* 12. *ſequ.* (a) Finkelth. *Obſ. XLV. n. XXV.* (b) Maſcard. *de Probat. Volum.* III. *concl. MCCXXX. n* 30. *ſequ.* (c) Stryk. *de Iur. Senſ. Diſſ. IV. cap. V.* §. 20. *ſequ.* (d) Sennert. *Paralip. Inſt. Medic. cap. XVI. extr.* (e) Camerar. *Hor. ſubceſiu. Cent.* I. *cap. XXXVII* (f) Caſp. Schott. *Phyſic. Curioſ. lib.* III. *cap.* XXXIII. §. 3. (g) Tenzel. *Monathl. Unterred. anni MDCXCIII. p.* 37. *ſequ.* (h) Richter. *ad L. Diſcretis C. qui teſt. fac. poſſ.* Stryk. *de Iure Senſ. Diſſ. IV. cap.* II. §. 46. *ſequ.*

adquirere poſſint, merito dubites, quum, niſi ideas rerum moralium innatas ſtatuere velis, vix excogitari poſſit via, qua ad eam notitiam peruenire poſſint. Deinde, quod ad alteram quaeſtionem attinet, ne id quidem negauerimus, ſurdos & mutos ſenſa animi dextre ſatis ſignis exprimere, (i) adeoque & fateri poſſe, & quidem tam perſpicue, vt cognati & familiares liquido iuraturi ſint, ſe omnia aeque accurate intellexiſſe, ac ſi audiſſent loquentes, quemadmodum & in ſpecie paullo ante enarrata Quaeſitores huiusmodi iusiurandum praeſtiterunt ſanctiſſimum. Enimuero quum in moralibus, & criminalibus potiſſimum, vel vna circumſtantia rem totam alteret: confeſſo ſurdo & muto, ſemper dubium erit, an omnes circumſtantias vel recte expreſſerit reus, vel quaeſitores eum ſatis intellexerint, an hi cauſſam, occaſionem, finem facinoris omnino perceperint, an & argumenta, quibus reus ſe tueri poſſet, ex ſignis colligere potuerint. Id ſane pro certo adfirmare neminem temere auſurum, arbitramur. Denique quod ad praecipuam quaeſtionem attinet, nos quidem ſurdum & mutum capitis damnare rem exiſtimamus pleniſſimam periculi. Primo enim ille confitetur ſignis: & quamuis illa incurrant in oculos, propoſitiones tamen, quae inde eliciuntur, ſola εὐστοχίᾳ & diuinatione quadam nituntur, adeoque non probationi, ſed praeſumtioni aequiparari poſſunt. (k) Atqui ex coniecturis damnari quemquam vetat NEMESIS CAROLINA, (l) dum ſancit: *Es ſolle niemand auf einigerley Anzeigung, Argwohn, Wahrzeichen oder Verdacht, endlich zu peinlicher Straffe verurtheilet vverden.* Deinde quamuis alioquin eiusmodi coniecturae ad diras quaeſtiones ſufficere iudicentur: his tamen ſine effectu ſubiiceretur ſurdus & mutus, ſigna quippe non niſi nouis ſignis, id eſt, obſcurum nouo obſcuro, explicaturus, quin fortaſſis ne intellecturus quidem, quem in finem torqueatur. Denique vt intelligendi quadam facultate polleat: (quemadmodum Eggertus operam perferendis litteris locare, piſces venales habere, pecuniam diſcernere, ſingulosque numos ſuo aeſtimare pretio, vſu didicerat,) non tamen inde illico ſequitur, vt & rerum moralium ideas animo circumferat. Eggertus, quamtumuis ceteroquin aſtutus, multis ſignis oſtendebat, ſe nefarium, quod patrauerat, facinus non adeo magni facere, quin quaeſtionem de crimine tam operoſam mirari, poſtquam cadauer terrae mandatum eſſet. Quae quum ita ſint, ſurdos &

 mu-

(i) *Cap. 23. X. deſponſal.* (k) Michalor. *ibid. cap.* XLV. *n.* 8. (l) *Conſtit. Crim. Carol. Art.* XXII.

mutos capitis damnari poſſe, recte negant iuriſconſulti. (m) Nec tamen iisdem adſentiendum putamus, poenam extraordinariam decernentibus. (mm) Poena enim ſiue ordinaria, ſiue extraordinaria, decerni non debet niſi in gnaros, ſe aduerſus leges peccaſſe: quales eſſe ſurdos & mutos, nemo, vti dixi, pro certo adfirmarit. Caſtigandi tamen ſunt, vt intelligant, ſe male egiſſe, & vel doloris reminiſcentia admoneantur, ſibi in poſterum ab eiusmodi delictis eſſe abſtinendum. Idque etiam ob oculos fuit ordini ICtorum Helmſtadienſium ampliſſimo, dum Eggerto, loco ictus fuſtium ad numellas, ſeueriorem caſtigationem in carcere, & operas mediocres in ergaſtulo dictarunt.

§. XLII.

Quum porro & facta quaedam ita comparata ſint, vt ex iis fatendi conſilium colligi poſſe videatur: conſequens eſt, vt & ea ſignis accenſeri poſſint. Et in cauſſis quidem ciuilibus facta huiusmodi plura paſſim occurrunt. Ita ex diuturna vſurarum ſolutione confeſſio debiti; (n) ex repetita aliquoties praeſtatione annui legati confeſsio obligationis, heredi impoſitae, (nn) colligitur. Ita & manifeſtae turpitudinis & confeſſionis eſſe dicitur, nolle nec iurare, nec iusiurandum referre. (o) Quod & in criminalibus locum habere poteſt, ſi reus iusiurandum purgatorium ſibi per ſententiam delatum praeſtare nolit. Similiter ſuper delicto priuato ac famoſo, veluti furto, vi bonorum raptorum, iniuriis, doloque malo, ſuo nomine pactos infamia notat Praetor, (p) quoniam intelligitur confiteri crimen, qui pactus eſt. (q) Cur enim datis numis paciſceretur, qui ſibi innocenti non defuturum ſciat iuſtae defenſionis praeſidium? Atque hinc & in reliquis maleficiis non capitalibus & fiſcalibus, qui delatorem corruperunt, confeſsis aequiparantur, quamuis non ſemper notentur infamia. (r) Aliud tamen dicendum de cauſſis capitalibus, *quum ignoſcendum leges cenſuerint iis, qui ſanguinem ſuum qualiter qualiter redemtum velint.* (s) Quamuis vero inde Doctores vulgo colligant, transactionem de criminibus capitalibus, praeterquam de adulterio, licitam atque vtilem eſſe, (quem

(m) Ant. Matthaei *de Crimin. in prolegom. cap.* II. *n.* 11. *ſequ.* Berger. *Elect. Iurispr. Crimin. cap.* I. §. III. *n.* 6. (mm) Carpz. *Prax. Crim. Part.* III. *Quaeſt. CXLVII. n.* 36. Stryk. *de Iure Senſ. Diſſ.* IV. *cap.* V. *n.* 24. *ſequ.* (n) L. 6. *ff. de vſur.* (nn) L. 1. *C. de fideicomm.* (o) L. 38. *ff. de iureiurando.* (p) L. 1. *l.* 4. §. 5. *ff. de his, qui not. infam.* (q) L. 5. *ff. eod.* (r) L. *vlt. ff. de praeuaric. l.* 4. *l.* 29. *ff. de iure fiſc.* (s) L. 1. *ff. de bon. eor. qui ante ſent. l.* 18. *C. de transact.*

(quem errorem ſolide profligauit V.C. GER. NOODT, t) ſenſus tamen illarum legum plane alius eſt, & maxime differunt transactiones ſuper criminibus publicis ab iis, quae de priuatis ineuntur. Pactum enim ſuper delicto priuato ratum eſt, eatenus, vt actio, inde naſcitura, exſtinguatur, (u) quia de rebus quisque ſuis recte procul dubio transigit. At pactum ſuper crimine publico vel ideo irritum eſt, quod eius poena ad vtilitatem publicam pertinet, adeoque non eſt in priuatorum arbitrio poſita. (x) Hinc ea transactione non ſiſtitur publicae diſciplinae vigor, nec impune id fert accuſator, qui ob iſtam transactionem vel praeuaricatus, vel tergiuerſatus eſſe dicitur. (y) Attamen pro confeſſo & infami non habetur reus, qui de crimine publico pactus eſt, & eatenus vere ſcripſit VLPIANVS: (z) *In capitalibus criminibus non nocere ei, qui aduerſarium corrupit.* Erant contra alia facta, ex quibus confeſſio inducebatur in cauſſis criminalibus. Sic bona eorum, qui metu accuſationis mortem ſibi conſciuerant, vel fugam capeſſiuerant, fiſcō addicebantur, perinde ac ſi confeſſi eſſent. (a) Nam & fugiens reus damnato aequiparatur, tamquam ſui ipſius accuſator, (b) ac ſua veluti ſententia ſuſpectus. (c) Quod hodie procul dubio aliter ſe habet, ſiquidem ex fuga non confeſſio criminis, ſed indicium duntaxat aliquod, idque ſatis leue, naſcitur, niſi reum ante motam inquiſitionem fuga abſtulerit. (d) Denique & iis, qui capitis accuſati voluntarium exilium eligebant, (quod facere cuiuis licebat iure veteri, e) tamquam confeſſis de crimine aqua & igne interdicebatur. (f) Quod itidem hodie locum non habet, niſi quod quibusdam locis, veluti in Saxonia, fugitiui, criminis capitalis ſuſpecti, &, ſi crimen ſit *eine übernächtige That*, legitimis citati edictis, coram iudicio capitali *(vor einem hochnoth-peinlichen Halſs-Gericht)* primum contumaciae accuſantur, ac deinde proſcribuntur, formula: *Daß peinlich Angeklagter des libellirten Todſchlages halber bis auf die Acht erſtunden, vvie er denn darein billig genommen, öffentlich erkläret und verkündiget vvird, immaſſen er hiermit*

(t) Noodt. *in Dioclet. & Maximian. cap. V. ſequ.* (u) L. 54. §. *vlt. ff. de furt. l.* 13. *C. de furt. & ſeru. corr.* (x) L. 7. §. 7. & 14. *l.* 27. §. 4. *ff. de pact.* (y) L. 4. *ff. de praeuar. l.* 6. *ff. eod. l.* 4. §. *pen. ff. de his, qui not. infam.* (z) *d. l.* 1. *ff. de bon. eor. qui ante ſent.* (a) L. 28. §. 1. *ff. de bon. libert.* (b) *Nou.* LIII. *cap. IV. princ.* (c) L. 7. §. 2. *ff. de ſuſpect. tut.* (d) *Conſt. Crim. Art. XXV.* Gail. II. *Obſ. CIX. n. 6. ſequ.* Brunnem. *Proceſſ. Inquiſ. cap.* VIII. *membr. V. n.* 2. (e) Cic. *pro A. Caecin. cap. XXXIV.* (f) Cuiac. *Obſ. lib.* VII. *cap.* XX.

mit aus dem Frieden in den Unfrieden geſetzt, ſein Leib und Leben, vvie eines Vogels in der Lufft, iederman gemein, und ſonderlich in den Gerichten, da die Mord-That begangen, erlaubet vvird. V. R. W. Sed tamen publica etiam per edictum proſcriptione reo non adimitur defenſionis praeſidium, ſed ad illud induciae annuae indulgentur, iisque demum exeuntibus proſcriptio ſuperior decernitur, *daß über die vorige zu recht erkandte und ergangene Achts-Erklärung angeklagtens Ehre, Leib und Gut als anrüchtig, recht-und friedloß verurtheilet, und iederman an allen Orten vvider ihn peinlich zu klagen verſtattet und nachgelaſſen, und Angeklagter alſo und auf dieſe Maſſe in die Oberacht würcklich erkläret, ſolche Oberachts-Erklärung auch darauf durch öffentlichen Anſchlag an denen Orten, an vvelchen derſelbe zuvor durch öffentliche Edicta citiret und geladen vvorden, iederman notificet, kund und zu vviſſen gethan vvird.* De proceſſu ad id comparato ii, quorum intereſt, conſulere poterunt CARPZOVIVM, (g) KEYSERVM, (h) KOENIGIVM, (i) LVDOVICI, (k) & alios. Extra Saxoniam vero bona fugitiui adnotantur, & caueri ſolet, ne iis abſentis fuga inſtruatur, id quod non ſolum iure Romano, (l) verum etiam CONSTITVTIONE CRIMINALI (m) cautum eſt, eo tamen obſeruato diſcrimine, iure Romano poſt annum, ex quo edictis citati ſe non ſtiterint, nec defenſi ſint, bona in fiſcum cogantur; (n) moribus Germaniae autem iſta publicatio bonorum nusquam, quod ſciamus, recepta ſit, ſed potius conſtitutione Carolina expreſſe prohibita, verbis: (o) *Und ſollen auch die Richter und Obrigkeiten zu ihrem Nutz den Flüchtigen von ihren Gütern nichts nehmen.*

§. XLIII.

Sollemnis etiam eaque perutilis quaeſtio eſt, an, qui tacet, confiteri videatur? Soluit hanc quaeſtionem PAVLLVS, (p) ſed ita, vt Oedipum deſiderare videatur illud iurisconſulti aenigma. Ait enim: *Qui tacet, non vtique fatetur; ſed tamen verum eſt, eum non negare.* Periculum tamen faciemus, an coniectores eſſe poſſimus oraculi. Decerptus

(g) Carpzou. *Prax. Crim.* (h) Keyſer. *Prax. Crim. Part.* II. *tota.* (i) Koenig. *in Proceſſu, capite von der Acht und Verfeſtung.* (k) Ludouici *Einleitung zum Criminal-Proceſſ. cap.* III. §. XXV. *ſequ.* (l) L. *fin. princ. ff. de requ. abſent. damn.* (m) *Conſt. Crim. Art. CCVI.* (n) *d. l. fin. ff. & l. 2. C. de requir. vel abſ. damn.* (o) *Conſt. Crim. Carolin. Art. CCVI.* (p) L. 142. *ff. de reg. iur.*

cerptus eſt hic locus ex *libro quinquageſimo ad Edictum*, in quo de re iudicata & confeſſis egerat, ceu ex *l.* 1. *ff. de confeſſis* patet. (q) Propoſuerat ibi PAVLLVS regulam: Confeſſum in iure pro iudicato haberi, quumque actores reos in iure de facto interrogare, idque in criminalibus etiam cauſſis fieri ſoleret, ceu ex CICERONE, SALLVSTIO, TACITO, fuſius demonſtrauit BARNAB. BRISSONIVS: (r) quaeſtio incidebat, an ſilentio eludens actoris vel accuſatoris interrogationem, fateri intelligatur? Quaeſtionem hanc PAVLLVS neque adfirmare, neque negare poterat. Eſt enim, vbi in iure tacens pro fatente habetur, auctorque eſt DONATVS, (s) *taciturnitatem* CONFESSIONIS *genus eſſe*, *praeſertim contra aduerſarii interrogationem:* itemque ASCONIVS PAEDIANVS, (t) *quum in ius ventum fuerit, dixiſſe accuſatorem: Aio te Siculos ſpoliaſſe &, ſi reus tacuiſſet, litem ei aeſtimatum, vt victo &* CONFESSO. Eſt etiam, vbi tacens in iure neganti aequiparatur, e. g. ſi quaeſitus: an heres ſit? tacuerit, (u) vel ſi interrogati a iudice cognati, adfines, liberti, an pupillum defendere velint? nihil reſpondeant. (x) Haec ergo explicanti PAVLLO obiici poterat, cur tam varie? Reſpondet, id mirandum non eſſe, quia tacentis medius quidam ſtatus ſit inter fatentem & inficiantem, quemadmodum & non nolle medium quid ſit inter velle & nolle. (y) Tacentem enim neque fateri proprie, neque inficiari, adeoque nihil obſtare, quo minus pro diuerſis rei circumſtantiis modo pro confeſſo, modo pro inficiante haberi poſſit. (z) Enimuero tacentem in iudicio capitali pro confeſſo hodie non illico haberi, ſed pertinaciam eius alio medio, tortura nimirum, infringendam eſſe, ICtorum conſentiens ſententia eſt, (a) quamquam in cauſſis minus arduis lis extra Saxoniam pro negatiue conteſtata, (b) in Saxonia reus contumax pro confeſſo & conuicto haberi poſſit. (c) In Saxonia inquam. Iure enim communi tantum abeſt, vt in cauſſis criminalibus in contumaci-

(q) Gothofred. *in Comment. ad Reg. iur. pag.* 596. (r) Briſſon. *Select. Antiqu. lib.* II. *cap.* I. (s) Donat. *ad Terent. Eunuch. Act.* III. *Scen.* II. (t) Aſcon. Paedian. *ad Ciceron. Act.* I. *in Verr. cap.* II. (u) L. 11. *§.* 4. & 7. *ff. de interrog. in iur. fac.* (x) L. 5. §. 1. *ff. quib. ex cauſſ. in poſſeſſ. eat.* (y) L. 3. *ff. de Reg. iur.* (z) Iac. Gothofred. *in Comment. ad Reg. iur. pag.* 595. *ſequ.* (a) Carpzou. *Prax. Crimin. quaeſt. CXIV. num.* 56. Keyſer. *Prax. Crim. Part.* II. *cap. V. §. LXXV.* (b) Brunnem. *Proc. Inquiſ. cap.* VIII. *membr.* I. *n.* 80. *in fin.* (c) Ludouici *Einleit. zum Criminal. Proceſſ. cap. V.* §. XI.

am poena decernatur, vt ne in ciuilibus quidem id admiſerint iura noſtra, ceu praeclare poſt HVG. DONELLVM (d) VLR. HVBERVS (e) obſeruauit. Quibus addimus, ne iure quidem Germ. vetere contumaces pro confeſſis habitos eſſe. LEGE enim SALICA, (f) *qui ad mallum legibus dominicis mannitus fuerit, & non venerit, ſi eum ſumis (eine rechtmäßige Säumniß oder Ehehaſſt) non detinuerit, ſolidorum quindecim culpabilis* iudicatur. Talemque mulctam contumacibus irrogari videmus etiam in LEGE BAIVVARIORVM, (g) & LEGE RIPVARIA, (h) eamque in rem multa diſſerunt SIRMONDVS, (i) & STEPH. BALVZIVS. (k)

§. XLIV.

Denique quod ad poſtremum attinet confeſſionis requiſitum, in quo vel maxime occupatam eſſe oportet religionem iudicis, illud in eo poſitum eſſe diximus, vt confeſſio fiat de re, quae fieri poſſit, nec manifeſtis facti circumſtantiis refragetur. Quemadmodum enim alias fidem iis non habemus, qui, quae vel fieri non poſſunt, vel parum veroſimilia videntur, referunt: ita non magis credendum erit reis, talia de ſe ipſis mentientibus. Hinc & ea omnia, quae ſupra (§. XXIX.) de cauſſis ciuilibus diximus, hic quoque locum inueniunt vel maxime, & propterea prouide legislatores, Romani (l) aeque ac Germani, (m) ſanxerunt, vt confeſſioni non credatur, niſi de corpore delicti liquido conſtet. Hoc enim vel praecipuum eſt, quod religionem iudicantium inſtruere debet, vt ad ſententiam capitalem peruenire poſſit. Quum vero delicta vel in facto permanente conſiſtant, veluti homicidium, incendium, effractio aedium, falſum monetarium, &c. vel in tranſeunte, veluti ſtuprum, adulterium, iniuriae verbales, &c. facile eſt ad intelligendum, in his ipſa indicia vrgentia pro corpore delicti eſſe, nec illud accuratius inueſtigari per rei naturam poſſe. (n)

§. XLV.

(d) Donell. *lib.* XXIV. *Comment. Iur. cap.* IX. (e) Huber. *Praelect. ad Pandect. lib.* II. *Tit.* IX. §. III. (f) *Lex Salica Tit.* I. *Art.* I. (g) Lex *Baiuuar. cap.* XVI. *Tit.* I. *art.* I. (h) *Lex Ripuar. Tit.* XXXIV. *Art.* I. *ſequ.* (i) Sirmond. *ad Capitular.* XXXII. *pag.* 795. (k) Baluz. *ad Reginon. pag.* 566. (l) L. 1. §. 24. *de SC. Silan. l.* 1. §. 27 *ff. de quaeſt.* (m) *Conſtit. Crim. Art. VI.* (n) Carpzou. *Prax. Crimin. Quaeſt. CVIII. n.* 11. 12.

§. XLV.

Enimuero id mare iam non ingrediemur, quod iam ab omnibus iuris criminalis interpretibus factum eſt. Neque iam iuuat quaeſtiones ſpeciales expendere, an credendum ſit illico ſortilegis, pacta cum daemone inita, chirographa litteris ſanguine ſuo rutilantibus exarata, choreas nocturnas in monte Bructero, amplexus diabolicos & neſcio quae immania narrantibus? an & quatenus feralis ſententia ferri poſſit in eum, qui fatetur homicidium, cuius veſtigia per rerum naturam extare non poſſunt, e. g. ſi cadauer in mare proiectum, a ſuibus deuoratum. &c? Quamuis enim in mundo nobis eſſent, quae de his aliisque dici poſſent, egregia: vel ipſa tamen charta, quam iam opuſculo inſumſimus, admonet, vt calamo demum indicamus ferias, Deoque optimo maximo pro ſuffectis viribus praeſtitoque auxilio gratias, quas concipere poſſumus, maximas agamus.

DE

DE VLPIANI IVRISCONSVLTI HEBRAISMIS,

PROGRAMMA INAVGVRALE VEL

EXERCITATIO XVIII.

DOmitium Vlpianum, *νομοθέτην*, vti a ZOSIMO Lib. I. Cap. XI. adpellatur, *ἄριϛον, καὶ τὸ παρὸν εὖ διαθῆναι, καὶ τὸ μέλλον εὐϛόχως συνιδεῖν δυνατὸν*, *iuriſconſultum, praeſtantiſſimum, qui & rebus praeſentibus recte vti, & futura callide proſpicere poterat*, gente Syrophoenicem, domo Tyrium fuiſſe, inter omnes conſtare arbitror. Ipſe enim magnifice collaudans *ſplendidiſſimam in Syria Phoenice Tyriorum coloniam, nobilem regionibus, ſerie ſaeculorum antiquiſſimam, armipotentem, foederisque, quod cum Romanis percuſſerat, tenaciſſimam*, diſerte addidit, *inde ſibi originem eſſe*, adeoque patriae ſuae memoriam ipſe ad poſteros propagauit in *L. 1. pr. ff. de cenſ.* Quamuis vero tot praeclara, quae reliquit, ingenii monimenta, vel rudera potius eorum ac parietinae, quas Triboniani induſtriae debemus, ſatis demonſtrent, eum Graecarum Latinarumque litterarum peritiſſimum, nec in praeſtantiſſimis vtriusque linguae ſcriptoribus hoſpitem fuiſſe, ſiquidem ipſe ex Graecis Homerum & Hippocratem; ex Latinis Ciceronem, Iunium Gracchum & Feneſtellam, ac praeterea terſiſſimae Latinitatis iuriſconſultos, Q. Mucium Scaeuolam, Ser. Sulpicium, M. Porcium Catonem, M. Iunium Brutum, P. Rutilium Rufum, C. Aquilium Gallum, C. Aulum Ofilium, Aufidium Namuſam, P. Gellium, C. Trebatium Teſtam, Alfenum Varum, Q. Antiſtium Labeonem, & C. Ateium Capitonem, non dicam, legit, ſed in ſuccum ac ſanguinem conuertit: fuere tamen, quibus eius dictio non modo inficeta atque incomta, ſed & neſcio quibus barbarici ſordibus conta-

contaminata videretur. Quemadmodum enim in Liuii oratione Aſinius Pollio Patauinitatem quamdam; in Phaedri fabulis elegantiſſimis CASP. SCIOPPIVS Thraciſmum reperiſſe ſibi viſi ſunt, quas maculas non ſine ſale deterſerunt MORHOFFIVS de Patauinit. Liu. p. 159. & SCHEFFERVS in vita Phaedri editioni ſuae praemiſſa: ita non defuerunt, qui VLPIANI dictioni aliquid ſtribiliginis ex origine illa Syriaca haerere contenderent, in eoque notarent loquutiones, auribus Latinis parum familiares, & ad Hebraiſmi potius, quam Romanae eloquentiae genium, compoſitas. Quaedam huius generis, in iure noſtro paſſim obuia, primus, ni fallor, collegit vir incomparabilis, ANTONIVS AVGVSTINVS Libro IV. Emendat. Cap. VIII. addiditque p. 297. *Quod iuriſconſulti aliquid ex tam barbara lingua mutuentur, nemini mirum videri debet, qui nouit, Vlpianum ipſum ex Syria Phoenice fuiſſe, quod ipſe teſtatum reliquit, Seuerumque Imp. ex Phoeniſſa vxore Antoninum ſuſcepiſſe, cognomento Caracallam: quo interfecto Antoninus Heliogabalus, & paullo poſt Alexander, imperarunt, homines & genere & natura Phoenices. Illis temporibus maxima pars noſtrorum ICtorum fuit, quibus neceſſe erat, vt multa ex aliena lingua in vſu eſſent populi Romani.* Similium Hebraiſmorum ſaturam haut poenitendam nobis ſuffecit GILBERTVS REGIVS Enantioph. Iur. Ciu. Lib. II. Cap. XX. qui ſe hanc obſeruationem praeceptori, orientalis litteraturae peritiſſimo, ENIMVNDO BONIFIDIO, debere profitetur. Eam GILBERTI diligentiam laudans V. C. EVER. OTTO, in praefat. Tomi II. Theſauri Iur. Ciu. p. XXI. iudiciumque ſuum interponens: *Nec miror*, inquit, *quia Papinianus, Vlpianus, & Modeſtinus ſemiiudaei fuerunt.* Quid? quod ipſi IAC. GOTHOFREDO ea ſententia placuerit. Hic enim locum quemdam VLPIANI in Animaduerſ. Iur. Ciu. Cap. VIII. parum feliciter emendans, non mirum videri oportere, ait, hanc vocem vſurpatam ab Vlpiano, ICto, qui & Syro-phoenix Tyrius, & verborum nouator, ὀνοματοθήρας ſeu κενοφωνίας notus, & paſſim notatus fuerit apud ATHENAEVM, Lib. III. Deipnoſ. Cap. XVIII. quamuis idem ſcriptor eximius memoriae prodiderit, eum in aliis exactorem verborum tam ſeuerum fuiſſe, vt probationem eorum illico depoſceret, hiſce fere verbis: πῆ κεῖται; vnde & lepido admodum agnomine κειτούκειτος vel κειταιπούκειτος vocari meruerit. Tam multis doctiſſimorum virorum ſuffragiis ſeſe tuetur haec de VLPIANO Hebraizante ſententia. Et tamen multa hic cu-

mulantur a viris eximiis, quae neſcio an non iuſtam eorum reprehenſionem incurrant, qui non tam vllius auctoritate, quam veris rationibus, mouentur. Primum enim non conſequitur, vt omnes, Tyro orti, Syrophoenices ac ſemiiudaei fuerint. Erat enim ea colonia iuris Italici ſplendidiſſima, & iam ſub Commodo Imp. αὐτονόμος, ac Phoenices metropolis, ceu ex inſigni lapide apud SCALIGERVM Canon. Iſag. p. 301. & GRVTERVM Inſcript. p. MCV. demonſtrat EZ. SPANHEMIVS in Orbe Rom. Exerc. II. Cap. XI. p. 227. Multae ergo ibi, vti in aliis coloniis ſplendidioribus, Penates ſibi conſtituiſſe poterant familiae Romanae, & in his Domitia, ex qua Vlpianus noſter prodiit. Deinde Herennium Modeſtinum Syrophoenicem aut ſemiiudaeum fuiſſe, nullo idoneo argumento conſtare arbitror. Pro Dalmata eum habet GVIL. GROTIVS de vitis iureconſ. Lib. II. Cap. XII. §. VI. ſed ſubtimide, vti par erat, ſiquidem ex *L. 52. §. 20. ff. de furt.* haec Modeſtini patria non felicius probatur, quam quod prouinciam illam, tamquam Praeſes, rexerit, id quod tamen ex illo fragmento collegit IO. BERTRANDVS de Iuriſperit. Lib. I. Cap. XXX. n. III. Vtcumque ſe res habeat, ſaltim de Tyria vel Syriaca Modeſtini origine altum eſt apud veteres ſcriptores ſilentium. Denique vel maxime mirari ſubit, tam diffuſae eruditionis virum, IAC. GOTHOFREDVM, Vlpianum, qui ATHENAEI ſympoſio interfuiſſe fingitur, cum Vlpiano iuriſconſulto confundere, erroremque olim a CVIACIO Lib. XXIV. Obſ. Cap. XXXIX. & IAC. LECTIO Orat. I. de Vit. Vlp. p. 54. admiſſum recoquere potuiſſe, quum ipſa temporum ratio, Vlpianos iſtos diuerſiſſimos fuiſſe, demonſtret. Ille enim apud ATHENAEVM Lib. XV. Deipnoſ. p. 677. cognitum ſibi fuiſſe ait Pancratem poetam, qui ſub Hadriano floruit. Iam quum exceſſus Hadriani incidat in annum V. C. DCCCXC. noſtrum autem VLPIANVM circa annum demum DCCCCLXXX. a Praetoriano milite occiſum eſſe, oſtenderit TILLEMONTIVS in Hiſt. Imperat. Tomi III. Part. I. p. 341. & 456. conſequens ſane eſt, vt noſtrum centum annorum ſenem fuiſſe oporteret, quum occideretur, ſi vel decem annorum puer Pancratem viderit. At ſenem tam capularem fuiſſe iuriſconſultum noſtrum, nemo veterum retulit, adeoque nihil certius eſt, quam diuerſum a noſtro fuiſſe Vlpianum, quem lepido κειτούκειτος cognomine exagitatum eſſe refert ATHENAEVS. Accedit, quod ne huic quidem ATHENAEVS dictionem peregrinam aut Hebraiſmis infectam tribuerit, ſed

cum

eum tantum ob *κενοφωνίαν* & anxium circa verba ſtudium notarit, adeoque ad rem plane nihil facturum eſſet illud ATHENAEI teſtimonium, ſi vel maxime ad VLPIANVM noſtrum pertineret. Sed vt ad rem ipſam accedamus propius, largimur equidem VLPIANI orationem aliquid ſingulare habere, quod & V. C. CAR. ANDR. DVKERVS de Latinit. vet. ICt. p. 321. & 392. obſeruauit: (habent enim aliquid ſingulare ſinguli auctores veteres, etiam praeſtantiſſimi,) neque inficiamur, eum aliquando vocabula quaedam triuialia ac plebeia arripuiſſe: (quomodo enim talia euitaret ICtus, cui ſpecies, huiusmodi loquutionibus refertae, quotidie exhibentur?) at Hebraiſmos in eius fragmentis reperire me quidem nondum potuiſſe, id vero & fateor & prae me fero. Exempli loco ANT. AVGVSTINVS p. 293. ſequ. attulit loquutionem vnicam, ellipſin puta aduerbiorum *magis* vel *potius*, VLPIANO noſtro admodum familiarem. Tale eſt illud in *L.* 2. §. 6. *ff. de iudiciis: Compelletur* (POTIVS) *iudicium accipere, quam inuenire eos, qui ſatis pro eo dent.* Et in *L.* 1. *princ. ff. depoſ. Quum poſſet* (POTIVS) *non ſuſcipere cauſſam, quam decipere.* Itemque in *L.* 20. *in fine ff. de adqu. vel omitt. her. Haec actio* (MAGIS) *poenam vel vindictam, quam rei perſequutionem, continet.* Vt omittam huius generis alia, quae in *L.* 49. *§.* 5. *ff. de legat.* 1. *L.* 5. *ff. de ſuſp. tut.* &, ſi codicis Florentini lectionem ſequamur, etiam in *L.* 20. §. 8. *ff. de nou. op. nunc.* & *L.* 20. *princ. ff. de adqu. vel omitt. hered.* occurrunt. Haec vero Hebraiſmum redolere vel ideo exiſtimat vir doctiſſimus, quod & Hebraei, comparatiuo gradu deſtituti, poſitiuis ſubiungant praefixum מ. veluti Pſalmo CXVIII, 8. טוב לחסות ביהוה מבטח בנדיבים: *Bonum eſt, confidere in Domino, quam ſpem collocare in principibus.* Quod & noui foederis ſcriptores ſacri paſſim imitantur, v. c. Luc. XVIII, 14. *Κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνος* & 1. Cor. XIV, 19. *Ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσσῃ.* Omitto loca alia, quae iam collegit vir doctiſſimus LAMB. BOS in Ellipſ. Graec. p. 327. Enimuero ſi hic Hebraizat VLPIANVS: commune id habebit cum aliis iurisconſultis eximiis, imperatoribus & melioris aeui ſcriptoribus, Latinis quorum nullus origine Syrus fuit. IVLIVS PAVLLVS, in Italia natus eodem modo loquitur in *L.* 2. *§.* 1. *ff. de reb. cred.* nec minus ea ellipſis placuit IVLIO PROCVLO in L. 12. *ff. de offic. praeſ.* CERVIDIO SCAEVOLAE in *L.* 100. *pr. ff. de legat.* 3. MARCIANO in *L.* 1. *ff. de*

 mort.

mort. cauſſ. don. MODESTINO in *L. 3. ff. de alim. & cibar. legat.* & *L. 12. ff. de pollicit.* ac praeterea Imperatoribus DIOCLETIANO & MAXIMIANO in L. 19. *C. de liberal. cauſſ.* CONSTANTINO M. & & LICINIO in *L.* 8. C. *de iudic.* & IVSTINIANO denique in *L. vlt. C. de vſufr.* Denique ſi Hebraiſmum ideo redolet VLPIANI dictio, quod ea ellipſi magnopere delectaretur: eumdem redolebit eloquutio praeſtantiſſimorum ſcriptorum, qui omnes ita loquuti ſunt ſaepiſſime, ceu a IVSTO LIPSIO in *Epiſtol. Quaeſt. lib. V. ep. XXIII.* AVS. POPMA de vſu antiqu. Libr. II. Cap. XI. FRANC. SANCTIO in Minerua p. 519. & denique TAVBMANNO in Not. ad Plaut. p. 1035. iam pridem obſeruatum eſt. Quid quaeſo ſimilius Vlpiani loquutionibus reperire poſſit illis PLAVTI in Rudent. Act.IV. Scen.IV. v. 70. *Tacita* (MAGIS) *bona eſt mulier ſemper, quam loquens?* Quid illis LIVII Lib. III. cap. XL. *C. Claudii, qui patruus Appii decemuiri erat, oratio fuit precibus*, (MAGIS) *quam iurgio ſimilis?* Quid illis GELLII Lib. II. Noct. Attic. Cap. VII. *Declinanda* (POTIVS) *ſemper, quam reſpuenda?* Quid illis TACITI Lib. IV. Annal. Cap. LXI. *Agrippa claris* (POTIVS) *maioribus, quam vetuſtis:* & Lib. I. Cap. LVIII. *Pacem* (POTIVS,) *quam bellum probabam.* Denique Lib. III. Cap. XVII. *Reſpondente nullo, miſeratio* (MAGIS,) *quam inuidia, augebatur.* Ad quem poſtremum locum & M. VERTRANIVS MAVRVS notat, loquutionem hanc, qua familiariſſime vſus ſit Cornelius, ad imitationem Hebraeorum compoſitam eſſe, quum neminem, qui Graecis litteris vel leuiter tinctus eſt, ignorare poſſe exiſtimem, inter illius linguae elegantias eſſe ellipſin aduerbii *μᾶλλον*, quam HOMERO, THEOGNIDI, THVCYDIDI, LONGINO aliisque auctoribus praeſtantiſſimis in deliciis eſſe, docuit LAMB. BOS in Ellipſ. Graec. p. 328. ſequ. Haec ANT. AVGVSTINVS in VLPIANO notauit. GILBERTVS REGIVS, qui & ipſe naſum Rhinocerotis habet, Hebraiſmum ſibi deprehendere viſus eſt in verbo INTERDICERE, quod VLPIANVS eo ſenſu adhibuerit, quem Hebraeorum coniugatio *Hiphil* prae ſe ferat, vt idem ſit ac *facere, vt interdicatur.* L. 3. §. 6. *ff. vti poſſidetis*, nec non in verbo TESTARI, quod ille acceperit pro *facere, vt quis teſtetur*, vel *teſtimoniis probare L. 25. pr. ff. ad L. Iul. de adult.* Sed & hic ratio fugit bonum GILBERTVM, nec magis illae phraſes VLPIANI Hebraicae ſunt, quam illa ab ANT. AVGVSTINO notata ellipſis. *Interdicere cum aliquo*, in ſenſu tranſitiuo loquutionem eſſe Latiniſſimam, diſcere potuiſſet ex loco QVINCTILIANI Libr. III. Inſt. Cap. VI. *Non debuiſti*

IN-

Digitized by Google

INTERDICERE, *ſed petere.* Et verba: *rei teſtandae cauſſa* in *L. 25. princ. ff. ad L. Iul. de adult.* non magis Hebraiſmum ſapiunt, quam haec CICERONIS pro M. Coel. Cap. XXVII: *Nam neceſſe eſt, fuiſſe non paucos, vt & comprehendi Licinius facile poſſet, &* RES *multorum oculis eſſet* TESTATIOR. Sed alia huius generis pleniore manu ſerere geſtienti manum mihi iniicit candidatus digniſſimus, HENRICVS DVSINGIVS, Bremenſis, cuius honoribus hoc qualicumque ſchediaſmate praeludere inſtitui.

Incunabula eius primum vidit Brema, inclita ad Viſurgin ciuitas, VII. Kal. Febr. anni erae Dionyſiacae MDCCVI. Patrem veneratur virum ampliſſimum conſultiſſimumque, DETHARDVM DVSING, I. V. D. & reip. patriae iam a decem annis Senatorem grauiſſimum, quem dignitatis gradum & auus DIDERICVS, & proauus GERHARDVS DVSINGII, magnarii in patria celeberrimi, quam diutiſſime tenuerunt: matrem ADELHEIDAM VON DEM BVSCH, ſingularis exempli matronam, HENRICI VON DEM BVSCH, Medicinae Doctoris & Poliatri gratioſiſſimi filiam natu minimam. Parentes illi honeſtiſſimi, prout decet, nihil reliqui fecerunt, vt filium ad probitatem eamque, quae in maioribus enituit, virtutem a primis fere vnguiculis inſtituerent. Hinc non modo ipſi curam illius ſingularem in ſe ſuſceperunt, ſed & magiſtris, qui Paedagogium Bremenſe ornant, docendi dexteritate celeberrimis, magis magisque indies perpoliendum tradiderunt. Emenſus hoc primum ſtadium, anno MDCCXXIII. circa auctumnum in illuſtre Lyceum, quod ibidem floret, recipi meruit, faſces tunc tenente viro magnifico & admodum reuerendo, ALBERTO SCHVMACHERO, S.S. Theol. D. & Profeſſore celeberrimo, coetusque Anſchariani Eccleſiaſte diſertiſſimo. Ex eo tempore quoad his Muſis interfuit, a virorum doctiſſimorum latere nunquam diſceſſit, ſed quodidie eos audiuit, cum vniuerſae philoſophiae diſciplinas, tum iurisprudentiae partes praecipuas ea, qua par eſt, fide atque induſtria publice ac priuatim interpretantes. In his vel maxime ſe obſtrictum fatetur V. C. CASPARO A RHEDEN, I. V. D. & HENR. GERARDO SCHVMACHERO I. V. D. & Profeſſoribus tunc celeberrimis, nunc reipublicae patriae Senatoribus grauiſſimis, itemque FRANCISCO BERENS, I. V. D. & Hiſtoriarum Prof. P. & denique IO. SCHOENE, I. V. D. & Profeſſori de ſuis cuique muneribus meritiſſimo. E quorum acroaſibus tanto vberiorem cepit fructum, quanto diligentius ea omnia, quae audiuit, illi in memoriam domi reuocauit vir conſultiſſimus NIC. EG-

Digitized by Google

EGGERS, iam I. V. D. & Aduocatus facundiſſimus, quo tunc noſter ſe praeceptore domeſtico vſum eſſe, non ſine grati animi ſignificatione refert. Ita ad maiora praeparatus, anno MDCCXXVII. viſis in itinere Hanouera, Caſſellis, Marpurgo, vbi tum ſacra ſaecularia non ſine inſigni adparatu ac ſplendore faciebat academia, nec non Gieſſa, Francofurto ad Moenum, Moguntia, Bonna, Colonia Agrippina, Duſſeldorpio, academiae Duisburgenſi ad Rhenum ipſis Nonis Septembribus nomen dedit, & ex praelectionibus excellentiſſimorum ICtorum, SVMMERMANNI & ZAVNSCHLIEFERI per annum profecit. Demum anno inſequente, iuſſus ab ampliſſimo Parente, in illuſtrem hanc Viadrinam ſe contulit, in albumque noſtrorum relatus, praelectionibus virorum doctiſſimorum HOFFMANNI, RINGKII, DIETHMARI, & meis praecipue, aſſidue hucusque interfuit. Quantum profecerit, teſtatiſſimum fecit in vtroque examine, cui ſe nuper modeſte ſubmiſit. Quum itaque in eo talem ſe praeſtiterit, vt nihil iam reliquum videatur, quam vt & publice in arenam prodeat: facturus id eſt proximo, d. X. Maii defenſurusque diſſertationem de RELIGIONE IVDICANTIVM CIRCA REORVM CONFESSIONES. Cui conflictui vt omnes Academiae noſtrae fautores, proceres, ciues frequentes interſint, quam humaniſſime rogo. P. P. Traiecti ad Viadr. ipſis Non. Maii cIↃ IↃcc xxx.

DE

DE SVPREMA PRINCIPVM MAGISTRATVVMQVE TVTELA

EXERCITATIO XIX.

Σύνοψις.

§. I. *Reipublicae intereſt, pupillos non deſtitui aliorum praeſidio.* §. II. *Ideo omnes fere gentes publice pupillis de tutoribus proſpexerunt, quod demonſtratur inſtitutis Hebraeorum.* §. III. *Nec non Graecorum.* §. IV. *Romani initio aliter ſentiebant: poſtea tutela quoque ad curam magiſtratuum pertinuit, L. Atilia lata; ſed primo non niſi in Vrbe.* §. V. *Deinde quoque in prouinciis per L. Iuliam & Titiam.* §. VI. *Ipſi harum gentium magiſtratus pro tutoribus ſe non geſſerunt.* §. VII. *Longe aliter Germani proſpexerunt pupillis. Indicatur inſtituti ratio.* §. VIII. *Apud Germanos principes & ſummi magiſtratus ipſi ſuprema tutela gaudent.* §. IX. *Probatur hoc primum ex antiquis Germanorum LL. & Conſtitutionibus.* §. X. *Dein ex inueſtituris principum & ſententiis Impp. quibus principibus ſuprema tutela conceſſa, & confirmata fuit.* §. XI. *Denique ex ipſis inaugurationibus (1) Imperatorum* §. XII. *(2) Ducum & Principum* §. XIII. *Indoles ac natura ſupremae Principum & magiſtratuum in Germania tutelae. Carpzouius contra* SCHILTERVM *defenſus.* §. XIV. *Refutantur argumenta* SCHILTERI. §. XV. *Definitio ſupremae tutelae.* §. XVI. *Differentia eiuſdem, quatenus vel Principi, vel magiſtratibus inferioribus competit.* §. XVII. *Eius fundamentum.* §. XVIII. *Illius effectus, circa confirmationem tutorum. An & quatenus tutor teſtamentarius confirmatione opus habuerit iure Romano?* §. XIX. *An legitimus?* §. XX. CONFIRMATIO *quidnam iure Romano?* §. XXI. *Apud Germanos tam teſtamentarius, quam legitimus, quin & a magiſtratu datus, tutor confirmandus eſt. Fundamentum huius confirmationis in Germania.* §. XXII. *Confirmatio iuris germanici quidnam efficiat?* §. XXIII. *Haec tribuit tutori* VICARIAM *tutelae adminiſtrationem* §. XXIV. *Alter* SVPREMAE tutelae *effectus circa petitionem tutorum. Petere tutores quidnam iure Romano? Quinam tutores petere teneantur illo iure?* §. XXV. *In Germania magiſtratus quoque conſtituunt tutores non rogati.*

§. XXVI.

§. XXVI. *Ibidem quoque vi ſupremae tutelae, curatores dant adoleſcentibus, etiam inuitis.* §. XXVII. *Vlterior eius effectus circa adminiſtrationem tutelae.* §. XXVIII. *Nec non circa finiendam eamdem.* §. XXIX. *Porro circa reddendas rationes. Quomodo illae redditae apud Romanos?* §. XXX. *Quomodo apud nos reddendae?* §. XXXI. *Maximus & vltimus ſupremae tutelae effectus circa percipiendos fructus ex bonis vaſallorum impuberum enituit.* §. XXXII. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

Recte ac ſapienter olim Vlpio Rufino reſcripſit SEVERVS Imperator: (a) *Omnem me adhibere curam ſubueniendis pupillis, omnibus liquere volo.* Exiſtimabat enim, id quod res eſt, reipublicae haud parum referre, illos non deſtitui aliorum praeſidio, qui ſe ipſi per aetatem defendere nequeunt. Sane quum, iudice ARISTOTELE, (b) ea demum felix ſit reſpublica, quae ciues habet bonos, ac probe formatos: fieri non poterit, vt ad eam felicitatem vnquam adſpiret ciuitas, niſi adoleſcentes bene educentur, & a teneris ad probitatem, virtutem, prudentiamque inſtituantur. Vnde rectiſſime idem Philoſophus, (c) legislatorem educationi liberorum publice proſpicere oportere, ſtatuit, quoniam *πηγὴ καὶ ῥίζα καλοκἀγαθίας τῆς νομίμου τυχεῖν παιδείας, fons ac radix probitatis eſt, decentem ſortiri inſtitutionem.* (d) Ea certe deficiente, deficiunt mores, & quantumuis praeclarae animi dotes prorſus obtorpeſcunt:

Doctrina nam vim promouet inſitam
Rectique cultus pectora roborant.
Vtcumque defecere mores;
Dedecorant bene nata culpae

Vti cecinit HORATIVS. (e) Iam vero, amiſſis praematura morte parentibus, quibus ipſa natura nouellorum ciuium culturam demandauit, quis curam illorum ſuſcipiet, niſi dentur a magiſtratibus, quorum regantur conſilio? Accedit huc alia, eaque fortiſſima, ratio, quod, quum recte obſeruante VLPIANO (f) *infirmum admodum ſit huiuſmodi aetatium conſilium, & multis captionibus ſuppoſitum, multorum*

(a) L. 2. §. 2. *ff. qui pet. tut. vel curat.* (b) Polit. *Lib. VII. c.* 1. & 8. (c) Polit. *Lib. VIII. c.* 1. (d) Plut. *de puer. educatione.* (e) *Lib. IV. Od.* 4. *v.* 33. *ſeq.* (f) *L.* 1. *pr. ff. de minor.*

rum denique expoſitum inſidiis, accidere facile poſſit, vt hereditas paterna, auitaque bona, miſeris illis, & ob aetatis animique imbecillitatem indefenſis, ſubtrahantur diſſipenturque. Quum vero e republica ſit, neminem rebus ſuis per fraudem & inſidias aliorum ſpoliari: illud vel maxime cauendum erit in pupillis & minoribus: id quod fieri ſane non poterit, niſi detur opera, vt accipiant tutores, quorum conſilio auxilioque regantur. Hanc vero curam ad magiſtratus rectoresque ciuitatum vel maxime pertinere, ipſa ciuilis prudentiae principia dictitant, idque adeo indubium iam olim viſum fuit PLATONI, (g) philoſophorum ſapientiſſimo, vt pupillos ideo *παρακαταθήκην μεγίστην καὶ ἱερωτάτην*, *maximum ſanctiſſimumque depoſitum* appellare non dubitarit: cuius videlicet curam quam maximam ſuſcipere debeat respublica, vt grauiter monet etiam IVSTINIANVS Imperator. (h)

§. II.

Haec quum ita ſint comparata, vt ipſa recta ratio, illa veriſſima eſſe, facile intelligat: nulla etiam gens tam fuit barbara, tamque immanis, vt curam non habuerit pupillorum, nec publice illis de tutoribus proſpexerit. Rem, prout fert inſtituti ratio, exemplis breuiter illuſtraturi, initium faciemus ab inſtitutis Hebraeorum, pietate ac ſapientia praeclarae gentis longe digniſſimis. Obuerſabatur illis diuinum aeterni legiſlatoris exemplum, qui in prima illorum *θεοκρατίᾳ*, quum ipſe reipubl. huic ſanctiſſimae tamquam ſupremus rex praeeſſet, PATREM AC IVDICEM PVPILLORVM ſe ipſe profeſſus erat, (i) eoque nomine & poſtea gaudebat, quum iam reges ex hominibus ſumerentur. (k) Diuino hoc, inquam, moniti exemplo, magiſtratus, neque ignari, quod Dei vice praeeſſent populo, & hoc proſpiciendi pupillis officium ad ſe pertinere, recte exiſtimabant. Huc pertinet, quod ex MOSE MAIMONIDE obſeruauit SELDENVS, (l) pupillis olim apud Hebraeos tutores datos eſſe a conſeſſibus iuridicis vel ſynedriis. Nec minus huc facit, quod refert HOTTINGERVS, (m) apud eosdem *in cauſſis pupilli iudicem ſubuenire ſolitum ex officio, licet id alias fieri non ſoleret*: eumdemque magiſtratum *ipſum pecuniam pupillorum mutuo dediſſe poſſeſſori rerum immobilium, qui illam pro foenore annuo reciperet.* His inter ſe comparatis, patet profecto, Hebraeos non tantum ipſum conſtitu-

(g) Plato *de Leg. Lib. XI.* (h) *Praef. Nouellae LXXII.* (i) *Deut. X. v. 18.* (k) *Pſ. X. 14. Pſ. LXVIII. 6.* (l) Selden. *de Vxore Hebr. Lib. II. cap. 3. p. 101.* (m) Hotting. *de Iure Hebr. Sect. VI. §. LXV. p. 75.*

ſtituendi tutores officium ad curam publicam reuocaſſe, ſed & inprimis cauiſſe, ne quid pupillorum ſubſtantia detrimenti tutorum culpa doloue caperet. Ideoque magiſtratus ipſi erant arbitri tutorum, eorumque adminiſtrationi quam diligentiſſime attendere, ad ſuam religionem pertinere credebant.

§. III.

Sed & Graecorum rebuspublicis non minor cura pupillorum erat. Apud Athenienſes, eiurato regno, magiſtratum primarium tenebant Archontes, quorum maior etiam annum, quo magiſtratum gerebat, in faſtis publicis nomine ſuo, ſicut Romae conſules, ſignabat, ceu accurate docet patriae meae ornamentum & decus eximium, VBBO EMMIVS. (n) Huic ſupremo magiſtratui pupillorum etiam curam demandauerat SOLON, ſapientiſſimus illorum legislator, cuius hac de re legem hanc nobis ſeruarunt ſcriptores Graeci: *ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν. Archon orphanorum curam habeto.* Hanc ipſam enim legem, tam ſapiente populo digniſſimam, poſt DEMOSTHENEM, ISAEVM, AESCHINEM laudat IVL. POLLVX, (o) & fuſius explicat interpres iuris Attici doctiſſimus, SAM. PETITVS. (p) Quin tantum erat viri ſtudium pro ſecuritate minorum, vt tutelam proximorum agnatorum legitimam, quam apud Romanos ſumma prouidentia introductam laudat VLPIANVS, (q) tamquam minus tutam, & bonis, ipſique vitae pupillorum valde periculoſam, plane reiiceret, nec vllum ex agnatis, niſi remotiorem, & cui nulla propemodum hereditatis ſpes eſſet, ad tutelam vocaret. (r) Tales Athenienſium leges tutelares: de reliquis quoque Graeciae populis non eſt, quod dubitemus, quin orphanorum curam habuerint maximam, licet fortaſſe non adeo accurata eius rei memoria apud veteres ſuperſit. Lacedaemoniis certe tenerae aetatis ciues adeo cordi fuerunt, vt eos ne quidem iam ephebos, & ipſorum parentum conſilio vtentes, ſine Magiſtratuum cura ac *ἐπισκοπῇ* in ciuitate verſari paterentur, quod ipſum eximia laude proſequitur ARISTOTELES. (ſ) Vniuerſis namque Spartani praefecerant vnum, ex primoribus ciuitatis lectum, virum grauem, quem *paedonomon* vocabant. Is poteſtatem habebat congregandi eos, & in delinquentes aut negligenti-

(n) Vb. Emmius. *Vet. Graec. Tom. III. p.* 10. & 48. (o) Iul. Pollux *Lib. VIII. c.* 9. (p) Sam. Petit *Leg. Attic. Lib. VI. tit.* 7. *p.* 491. *ſeq.* (q) L. 1. *pr. ff. de legit. tut.* (r) Diog. Laert. *Lib. III. ſegm.* 56. *Sam. Petit. ibid.* (ſ) Ariſtot. *Polit. Lib. VIII. c.* 1.

gentius agentes, grauiter animaduertendi, quem idcirco quidam ex ephebis, flagella ferentes, comitabantur, vt in promtu eſſent, ſi quis eſſet caedendus. Qua de re plura habet EMMIVS (t) noſter, &, qui ex inſtituto Laconum rempublicam deſcripſit, NICOLAVS CRAGIVS. (u) Si ergo & ipſos filios familias non ſoli parentum curae credendos, ſed magiſtratui peculiari ſubiiciendos putarunt Spartani: quanto magis credibile eſt, eosdem aliosue magiſtratus pupillos curaſſe, parentum auxilio deſtitutos, & ob id tanto maiori expoſitos periculo? Denique & Rhodiorum curam ac ſollicitudinem, quam pro pupillis gerebant, mirifice collaudat DIO CHRYSOSTOMVS. (x) Ex quibus omnibus ſatis, opinor, conſtat, communem hanc laudem ciuitatum Graecarum omnium fuiſſe, publice per magiſtratus proſpicere pupillis, & curare, ne deeſſent, quorum cura educarentur, quorumque defenderentur auxilio.

§. IV.

Romanorum an eadem ſollicitudo fuerit, non facile dixerim. Tutelam illi initio tanti non faciebant, vt eam magiſtratuum curae demandarent, non, quaſi vitam, fortunam, educationemque pupillorum non curaſſent, quod pietati ac prudentiae populi parum conueniret; ſed quod tutelam, tamquam rem priuati arbitrii, ac veluti partem patrimonii hereditatisque, conſiderarent. Ideo facultatem tutores conſtituendi, tamquam effectum patriae poteſtatis, intactam ſeruarunt patri, eiusque ſupremo iudicio, quo ſemper liberis ſatis conſultum credebant. (y) Si vero pater moriens ea de re non dixerat legem, nec tutorem teſtamento dederat: vix erat, qui ad pupillorum defenſionem ſuſcipiendam, aut bona adminiſtranda, obſtrictum ſe exiſtimaret. Teſtamentaria enim quidem tutela Romae ab antiquiſſimis vsque temporibus inoleuerat, adeo, vt iam ex ipſis regibus Ancus Martius Tarquinium Priſcum liberis ſuis teſtamento tutorem inſtituiſſe legatur apud LIVIVM: (z) eaque tutela teſtamentaria poſtea etiam in XII. Tabulas migrauit, vtpote quibus cautum nouimus: PATERFAM. VTI LEGASSIT SVPER FAMILIA, PECVNIA, TVTELAVE SVAE REI, ITA IVS ESTO. (a) At quum ipſis XII. Tab. antiquior eſſet teſtamentaria tutela: legitimae, quae dicitur, agnatorum mentionem fieri ante de-

 cem-

(t) Vb. Emmius *ibid. p.* 87. (u) Crag. *de Republ. Laced. lib.* XI. *cap.* XII. *p.* 150. (x) Dio Chryſoſt. *Orat.* XXXI. (y) L. 7. §. 5. *Cod. de cur. furioſ.* (z) Liu. *lib.* I. *cap.* XXXIV. (a) Vlpian. *Fragm. tit.* XI. §. XV.

cemuiralem illam legiſlationem non animaduertimus. Tum demum enim lege cautum, *vt patre familias inteſtato mortuo, eius ſui heredis impuberis tutelam agnatus proximus nanciſceretur.* (b) Magiſtratuum in conſtituenda tutela partes necdum vllae fuere; quin conſtat, nec poſtea vllas fuiſſe, antequam ferretur LEX ATILIA, quam ipſam anno demum V. C. CCCCXLIII. a L. Atilio Regulo, tribuno pleb. quem LIVIVS (c) memorat, latam fuiſſe, accurate demonſtrauit DN. PRAESES. (d) Tum demum ad curam praetoris & tribunorum plebis pertinere viſum, pupillis, tutores non habentibus, tutores conſtituere: quod nec ipſum tamen, niſi deficiente tutela teſtamentaria & legitima, adeoque non niſi in ſubſidium, factum fuiſſe, ſatis ſuperque notum eſt.

§. V.

Enimuero, quum ipſa lex Atilia in vrbe tantum valeret, ſicuti & multas alias, praeter hanc, leges extra vrbis pomoeria vim non exſeruiſſe, docent CVIACIVS, (e) GER. NOODT, (f) & ANT. SCHVLTINGIVS: (g) non vlterius quoque extendit ſeſe illa magiſtratuum poteſtas, tutores conſtituendi. In prouinciis igitur nulla praeſidibus cura erat pupillorum, Sicilia ſola excepta, in qua mos inualuerat, vt praetores, qui illi praeeſſent, pupillis tutores dare poſſent, ceu diſcimus ex HENRICI VALESII Excerptis Peireſcianis; (h) niſi forte dicere malis, praetores ibi ſua ſponte pupillis tutores conſtituiſſe, vt bene de illis merendo, prouincialium ſibi beneuolentiam conciliarent. Certe DIODORVS SICVLVS refert in iisdem excerptis, praetores quosdam ipſos tutelam prouincialium ſuſcepiſſe, quod poſtea per leges non licuit, ne ipſi ſeſe ingerere tutelae viderentur. (i) Quum igitur, vt ſupra diximus, lex Atilia Romae tantum valeret: remanſit in prouinciis priſtinum illud incommodum, vt deficiente tutore teſtamentario & legitimo, omni tutela deſtituerentur impuberes, donec tandem & huic rei proſpectum eſt LEGE IVLIA & TITIA, anno V. C. DCCXXVIII. inclinante iam ad principatum republica, Auguſto III. & M. Titio Coſſ. lata; qua cautum fuit, vt in prouinciis quoque, exemplo praetorum vrbanorum, praeſides tutores conſtituendi ius in poſterum haberent. (k)

§. VI.

(b) Iac. Gothofredus *ad XII. Tab. Tab. V. p. 95. ſequ. & p. 208. ſequ.* (c) Liu. *lib.* IX. *cap. XXX.* (d) *Antiqu. Rom. Tit. de Atil. Tut. §. IX. Tom. I.* (e) Cuiac. *Paratitl. C. de ſeru. reip. manumitt.* (f) Noodt. *Obſ. lib. II. cap. V.* (g) Schulting. *Iurispr. Anteiuſt. p.* 600. (h) *Excerpt. Peireſc. p.* 397. (i) L. 4. *ff. de tut. & cur. dat.* (k) *pr. Inſt. de Atil. tut.* Vlpian. *Fragm. tit. XI. §. XVIII.*

§. VI.

Quae diximus hactenus, fidem faciunt, pleriſque iam olim gentibus, publice proſpicere ſecuritati minorum, aequiſſimum viſum eſſe. Ita enim Hebraei, Graeci, & demum etiam Romani magiſtratibus ſuis commendarant pupillos; ita ſolliciti erant legislatores, ne cuiquam tutoris auxilium vmquam deeſſet. Vtut vero haec ſeſe habent, nulla tamen harum gentium, praeter Hebraeos, curam iſtam ad ordinarium omnium magiſtratuum ac ipſorum principum officium pertinere, exiſtimauit. Athenienſes, non vnicuique magiſtratui, ſed ſolis archontibus, ex lege Solonis dederant id negotii. Idem officium Lacedaemonii non niſi paedonomis, quos vocabant, demandauerant. Romani, vti diximus, ſero admodum lege Atilia, praetori tantum vrbano, adhibita maiori parte tribunorum plebis, (ceſſante hic interim tribunicia interceſſione) (l) & in prouinciis lege Iulia & Titia praeſidibus tantum ius dandi tutores conceſſerant. (m) Tranſiit quidem poſtea, pro principum arbitrio, ad plures quoque magiſtratus illa tutores conſtituendi facultas, quandoquidem in vrbe, iuſſu Claudii, vt refert SVETONIVS, (n) conſules ex inquiſitione; poſtea ex conſtitutione D. Marci, vti auctor eſt CAPITOLINVS, (o) praetores tutelares; hinc praefectus vrbi & praetores, ſecundum ſuam iurisdictionem, tutores dare coeperunt: in prouinciis vero ex eiusdem Marci oratione, & Legati Procoſ. vel ſi non magnae eſſent pupillorum facultates, magiſtratus municipales iuſſu praeſidum, ac denique ex IVSTINIANI conſtitutione, (p) decuriones cum epiſcopo loci, ſi facultes D. ſolidos non excederent, etiam non exſpectato iuſſu praeſidum, quin & iuridici Alexandriae tutores dabant: at manſit tamen ſemper apud Romanos illud principium, tutoris dationem iurisdictionis eſſe extraordinariae, eamque adeo non omnes promiſcue magiſtratus, ſed eos tantum, quibus id ſpeciali lege conceſſum ſit, ſibi vindicare poſſe. Vnde VLPIANVS: (q) *Tutoris datio neque imperii eſt, neque iurisdictionis, ſed ei ſoli competit, cui nominatim hoc dedit vel lex, vel SCtum, vel princeps.*

§. VII.

Verum enim vero multo aliter rationes hic componebant Germani-

(l) Franc. Hotom. & Arn. Vinnius *in Comment. ad pr. Inſt. de Atil. Tut.* (m) §. 3. 4. *Inſt. de Atil. tut.* (n) *In vita Claudii cap. XXIII.* (o) Iul. Capitol. *in vita Marci c. X.* (p) L. 30. C. *de Epiſc. aud.* §. 5. *Inſt. de Atil. tut.* (q) L. 6. §. 2. *ff. de tutel.*

manicae originis gentes. Illae enim non quibusdam tantum magiſtratibus, nec certis demum caſibus, aut in ſubſidium, vt apud Romanos fieri ſolebat, curam conſtituendi tutores demandabant, ſed in vniuerſum omnibus magiſtratibus, & ſummis principibus id negotii dederant, vt non modo ſuo nomine conſtituerent tutores, ſed & in eorum acta & geſta quam diligentiſſime inquirerent, quin ipſi, ſe TVTORES SVPREMOS pupillorum omniumque miſerabilium perſonarum eſſe, ſcirent. Supremam hanc, & a ratione iuris ciuilis longe diuerſiſſimam tutelam Germanorum obſeruarunt iam pridem ICti eximii, WESENBECIVS, (r) MEVIVS, (s) SCHILTERVS, (t) vt alios taceam, qui tamen omnes eam non niſi obiter, ac veluti perfunctorie, tetigerunt. Quum vero haec tutela principum ac magiſtratuum res maioris momenti videtur, quam vulgo creditur, & plures inde fluant concluſiones, quarum alioquin rationem non facile reddideris: SVPREMAM hanc PRINCIPVM MAGISTRATVVMQVE TVTELAM, iam paullo accuratius expendere fert animus. Qua in re eum tenebimus ordinem, vt primum videamus naturam huius TVTELAE, deinde in fundamenta, quibus illa demonſtrari poſſit, paullo accuratius inquiramus, ac denique effectus eius ſingulares, comparato inter ſe iure patrio & Romano, contemplemur, quippe quorum rationem reddere, his poſitis, non adeo erit difficile. Faxit Deus feliciter!

§. VIII.

Et primo quidem iam ſatis inter omnes conſtat, in foro aeque, ac in legibus Germanorum, nihil frequentius memorari, quam SVPREMAM illam, vt loquuntur, TVTELAM, qua inprimis quidem principes, ſed praeter eos omnes quoque magiſtratus gaudent. Vt quaedam tantum eius generis, veluti per lancem ſaturam colligam, iam obſeruatum eſt a BESOLDO, (u) ſereniſſimos Wurtenbergiae duces hoc ſibi nomen libenter tribuere ſolitos, adeoque ſaepius in reſcriptis ſuis ſe ipſos appellaſſe *Obriſte Vormündere.* Simile quid de Norimbergenſibus tradit IO. HIERON. WVRFFBAIN. (x) Poſtquam enim illi, (quod & PETR. IVSTINIANVS (y) & PETR. BEMBVS (z) memoriae prodiderunt,) circa

(r) Weſenb. *Part. I. Conſ.* III. *n.* 67. *p.* 182. (s) Meu. *ad Ius* Lub. *Part.* II. *tit.* II. *art.* 21. *n.* 19. (t) *Exerc.* XXXVII. §. LXII. (u) Beſold. *Theſaur. pract. voce Bürgemeiſter und Gericht. p.* 124. (x) Wurffb. *Different. Iur. Norib. Claſſ.* II. §. 7. (y) Petr. Iuſtin. *Hiſt. Venet. lib. XI. p.* 215. (z) Petr. Bemb. *Hiſt. Venet. lib.* VII. *pag.* 263.

Digitized by Google

circa annum MDVI. Duce Leonardo Lauretano, leges tutelares a Venetis per Conradum Imhoff petierunt: primarios quosdam conſtituerunt magiſtratus, qui non modo cauſſas tutelares diligenter cognoſcerent, ſed & operam darent, vt res pupillorum ſaluae eſſent. Eos ibi vocari *die Herrn Obriſten Vormündern*, docet ill. acad. Halenſis Cancellarius, IO. PETRVS A LVDEWIG. (a) In CONSTIT. PROVINCIALIB. MAGDEBVRGICIS (b) grauiter imprimis monet legislator: *Es habe GOtt ſelbſt der Obrigkeit, und denen Gerichts-habern ernſtlich befohlen, daß ſie ſich der unmündigen und minderjährigen Perſonen, Sachen und Güter treulich ſollen befohlen ſeyn laſſen.* At omnium prudentiſſime REX PRVSSIAE potentiſſimus CONSTITVTIONI NOVAE TVTELARI (c) praefatur: Se munere ſuo ſupremi tutoris impulſum, leges haſce tutelares longe ſaluberrimas tuliſſe. Inter alia ait legislator auguſtiſſimus: *Weil wir denn ſolchen Unheil aus Landes-Väterlicher und Ober-Vormundſchafftlicher Vorſorge vorzukommen, und nachdrücklich zu ſteuren entſchloſſen ſind. &c.* Plura huius generis paſſim audiuntur in foro, & ſubinde occurrunt in plerisque conſtitutionibus prouincialibus ac LL. tutelaribus; ex quibus tamen plura loca ac teſtimonia praeter neceſſitatem hic accumulare, iam nihil attinet.

§. IX.

Illud vero paucis monere operae pretium fuerit, in antiquis quoque Germanorum legibus, ſupremae huius principum ac magiſtratuum tutelae expreſſisſima paſſim occurrere veſtigia, ne quis forte putet, principes heri demum, aut nudius tertius, eam nouo plane exemplo, ſibi vindicaſſe. Iuuat hic adferre, quae ex ANSEGISO collegit Chron. Spirenſis diligentiſſimus compilator, LEHMANNVS. (d) Veteres Francorum reges adeo de pupillorum & viduarum ſalute fuiſſe ſollicitos, ait, vt comitibus, per quos tunc temporis vniuerſa regebatur reſpublica, (vnde illos quoque *Regis veros adiutores & populi conſeruatores* adpellare ſolent eius aeui ſcriptores,) in ipſis diplomatibus (*Beſtallungs-Briefen*) tamquam rem maximi momenti, curam illorum iniungerent. *Comites*, aiunt, *pleniter iuſtitiam diligent*, ORPHANORVM ET VIDVARVM *querelas pleniſſima & iuſtiſſima deliberatione definire decernent.* Et paucis interiectis: PRIMITVS *ad placita eorum ophanorum &*

(a) Ludevv. *Opuſc. Tom.* II, *p.* 1177. (b) *Magdeb. Policey-Ordn. cap.* XLIII. §. 1. (c) *Vormundſchaffts-Ordn. de anno MDCCXVIII. in Praef. p.* 2. (d) *Chronic. Spir. lib.* II. *cap. XVII.*

& viduarum cauſſae deliberentur, nec propter aliquam dilationem eorum iuſtitia a iudicibus dilatetur. Quin comites ipſos *pupillorum & viduarum adiutores & defenſores* conſtituerunt Francorum reges, ceu idem refert LEHMANNVS. (e) Sed vt omni res careat dubio: ipſum quaeſo audiamus LVDOVICVM PIVM in capitularibus ſuis (f) ita loquentem: *Vt viduae*, inquit, *orphani & minus potentes, ſub Dei defenſione, &* NOSTRO MVNDEBVRDE *pacem habeant, & eorum iuſtitias adquirant.* En luculentum ipſius regis, de ſuprema ſua tutela, teſtimonium. Quemadmodum enim Langobardis & Alamannis MVNDIVM (g) ſignificabat tutelam, MVNDWALDVS & MVNDEBVRDVS (h) tutorem, *Vormund, mombeer*, vt apud Gelros vicinosque populos hodieque adpellatur: (i) ita Franci tutelam vocabant MVNDEBVRDE, vt pluribus oſtendit CAR. DV FRESNE, (k) adeoque diſerte imperator ſe dicit pupillorum viduarumque tutorem. Porro hic notari merentur, quae in antiquis legibus Normannorum, quas ex inſigni codice MSC. edidit paullo ante laudatus IO. PET. A LVDEWIG, (l) de ſuprema illa principum tutela leguntur. Ibi enim *Normanniae duci decernitur tutela omnium eorum, qui per homagium feodum, vel membrum feodi, ab eo tenent:* (m) & mox *eidem ratione ducatus Normanniae, cuſtodiam minorum vſque ad* 21 *annum completum competere*, ſtatuitur. Iam dubitari nequit, quin Normanni fuerint origine Germani, aeque ac Franci, & hinc vterque populus mores hosce patrios ex Germania & vltimo ſeptentrione ſecum in Galliam intulerit, vbi eos etiam hodienum, certe quantum ad Normanniae ducatum attinet, in viridi ſupereſſe obſeruantia, diſcimus ex CONSVETVDINIBVS NORMANNICIS, Rotomagi editis anno MDCXXVI. (n)

§. X.

Vt eo minus de ſuprema illa, quae principibus Germaniae antiquo more competit, tutela, dubitari poſſit: id quoque obſeruare iuuabit, non deeſſe exempla, quod principes imperii, vt aliis regalibus, iuribusque ſuperioritatis territorialis, ita & iure ſupremae tutelae ab Im-

(e) *loco citato.* (f) *Capit. Car. M. & Ludou. Pii lib.* VI. *cap. CCXXIII.* (g) *Leg. Langob. lib.* I. *Tit. X. Leg. Alaman. Tit. XLIV.* (h) *Leg. Langob. lib. I. Tit. XVI.* §. 8. *Tit.* XVII. §. 5. (i) Lamb. Goris. *in Not. ad* Frid. Sande *de Effeſtucat. cap. IV. n.* 14. (k) *In Gloſſario med. & inf. Latin. Tom.* II. *p.*.698. (l) *In Reliquiis MSC. Tom.* VII. *p.* 149. *ſequ.* (m) *Leg. Norman. ibid. ſ.* 10. (n) *Art. CCXIV. CCXV. ſequ.*

Imperatoribus inueſtiti, & ſi qua forte illis hac de re controuerſia mota fuerit, lata ſententia in eiusdem quaſi poſſeſſione defenſi ſint. Qua de re illuſtre admodum exſtat teſtimonium apud AVB. MIRAEVM (o) & CHRISTOPH. BVTKENS, (p) in luculento Henrici Regis diplomate, quo quum primum Lotharingiae & Brabantiae Duci *iura imperii obſeruare firmiter iniunxiſſet* Rex, ſub finem additur: *Adhaec ibidem per ſententiam fuit duci adiudicata* TVTELA PARVVLORVM, *vſque ad duodecimum annum, de feudis, quae ab ipſo tenentur.* Factum hoc eſſe in ſollemni regni curia, adeoque publica imperii auctoritate, tam ingens illa principum ac ordinum imperii corona, quae tunc Regi, ius dicenti, adſtitit, ac quorum nomina habentur ibidem, quam ipſa ſubſcriptio arguit, in hunc modum concepta: *Actum Aquisgrani in ſollemni curia in noſtra coronatione, anno Dominicae incarnationis* MCCXXII. *menſe Maio.* Habes igitur hic ſupremam principis imperii tutelam, & quidem vniuerſalem, in omnes ſaltim vaſallorum filios impuberes, principi imperii potentiſſimo, ſollemni ſententia adiudicatam.

§. XI.

Denique vt eo magis adpareat, hanc ſupremam impuberum tutelam ſemper in Germania ſibi adſeruiſſe ſummos imperantes, in primis notatu dignum eſt, Imperatoribus & Ducibus iam ab antiquis temporibus, in ipſis inaugurationis ſacris, curam illorum fuiſſe commendatam, illosque horum, omniumque miſerabilium perſonarum tutores ac defenſores ſe fore, palam ac ſollemni ritu promiſiſſe. Teſtantur de hoc hiſtoriae omnium fere coronationum, quarum ſollemnes ritus paſſim memoriae proditi ſunt. In deſcribenda inauguratione Ottonis M. prolixus admodum eſt WITTICHINDVS CORBEIENSIS. (q) At is inter cetera refert, Hildebertum Archiepiſcopum Moguntinum, ſumtis ſceptro baculoque, iisque nouo regi traditis, addidiſſe: *His ſignis monitus, paterna caſtigatione ſubiectos corripias, primumque Dei miniſtris*, VIDVIS *ac* PVPILLIS *manum miſericordiae porrigas.* Praeclaro huic teſtimonio aliud, forſan aeque memorabile, addendum ex WIPPONE, qui de Conradi II. coronatione verba faciens, (r) refert, eum a Moguntino Archipraeſule ante inaugurationis ſacra grauiter admodum officii eſſe admonitum, finemque ſermonis hunc feciſſe Archiepiſco-

(o) Aub. Mir. *in Donat. Belg. lib.* I. *cap. XCV.* (p) Chriſt. Butkens *in Trophaeis Brab. in probat. p. 68.* (q) Wittich. Corb. *Annal. lib.* II. *ab initio.* (r) *In Vita Conradi Salici apud* Piſtorium. *p.* 429.

piſcopum: *Cum vero Deus multa a te requirat, hoc potiſſimum deſiderat, vt facias iudicium, ac iuſtitiam, ac pacem patriae, quae ſemper reſpicit ad te; vt ſis defenſor eccleſiarum ac clericorum*, TVTOR VIDVARVM AC ORPHANORVM. Quae admonitio adeo percuſſerat regis optimi animum, vt ipſo conſecrationis die, quin inter ipſa coronationis ſollemnia, pupillorum viduarumque, in pompa publica forte ſibi obuiorum, querelas clementer audiuerit, nec prius ad ſacra illa ſe contulerit, quam memor officii ſui, ipſe illis ius dixiſſet. Addit WIPPO: *Ita Rex in talibus caſibus, pro quibus maxime regia auctoritas interpellari ſolet, hoc eſt, pro eccleſiarum, viduarum, orphanorum defenſione, ad reliqua regimina ſibi illa die viam praeparauit.* Praeclarum ſane tanti regis factum, ac dignum, quod aeternae poſteritatis memoriae commendetur. Ne quis vero putet, talia huius generis plura, quae paſſim in hiſtoriis leguntur, inter obſoletos antiqui temporis ritus eſſe numeranda, audiamus, quae de Auguſtiſſimi Ioſephi coronatione regia refert THVCELIVS (s) *Ante praelectionem euangelii*, inquit, *Moguntinus Elector quaeſiuit ex Rege inter alia:* VIS PAVPERVM ET DIVITVM, VIDVARVM ET ORPHANORVM APERTVS ESSE IVDEX ET DEFENSOR? *Reſpondit Rex:* VOLO, *& promiſſum poſtea iureiurando confirmauit.* Similia de coronatione Maximiliani I. refert GOLDASTVS, (t) de inauguratione Caroli V. GEORGIVS SABINVS, (u) de Maximiliani II. SIMON SCHARDIVS, (x) de reliquorum alii huius generis ſcriptores, ex quibus ſua hauſit vir de academia Viadrina olim meritiſſimus, IO. CHRIST. BECMANNVS. (y)

§. XII.

Iam ab aliis (yy) obſeruatum eſt, Duces etiam quosdam & Principes ſupremos ſollemni inaugurationis ritu prouinciarum regimen auſpicari olim ſolitos eſſe. Ergo operae pretium erit inquirere, an & in illis ſollemnitatibus, ſupremae huius tutelae mentio interdum facta fuerit? Non tamen erimus occupati in conquirendis vndique teſtimoniis; ſufficient illa, quae ſcribenti ſe ſua ſponte offerunt. De ducatu Bauariae, ab antiquiſſimis vſque temporibus in Germania potentiſſimo, obſer-

(s) Thucelii *Beſchreibung der Königlichen Krönung fol.* 69. *& ſequ.* (t) Goldaſt. *Polit. Imper. Part. IV. p.* 325. *ſequ.* (u) Georg. Sabin. *de Elect. & Coron. Caroli V. apud* Goldaſt. *ibid. p.* 122. (x) Schard. *apud* Goldaſt. *Polit. Imp. Part. I. p.* 141. (y) Becman. *in Notit. Dignit. Diſſ. V. cap.* 4. (yy) Becmann *Notit. Dign. Diſſ. X. cap. II. §. XIII. p.* 937.

Digitized by Google

obſeruauit LEHMANNVS ſupra laudatus, (z) ibi lege publica, a Statibus prouinciae iam inde ab anno DCCLXV. lata, cautum inter alia fuiſſe, vt ducibus regimen capeſſentibus nominatim praeſcriberetur: *Sie ſolten Recht und Gerechtigkeit nachtrachten, Wittwen und Wayſen ſchützen, ihre Klagen ſelbſt und perſoenlich hören und richten.* Simile quid de inauguratione ducum Carinthiae memoriae proditum legimus. Quamuis enim eo ritu, quem AENEAS SYLVIUS, (a) MEGISERVS & (b) VALVASSOR (c) fuſe deſcribunt, nihil ſit inuſitatius, & hinc ille a nouiſſimis Auſtriae archiducibus fere omiſſus dicatur: in eo tamen Carinthis conuenit cum reliquis gentibus, quod nouo duci tutelam viduarum ac orphanorum publice commendauerint. Repetemus quaedam huc pertinentia ex MEGISERO: *So bald der Bauer, der auf dem Marmol-Stein ſitzet, den Fürſten erſehen, ſchreiet er in Wendiſcher oder Sclavoniſcher Sprache: Wer iſt der, der alſo hoffärtig pranget? So antwortet das umſtehende Volck: der Fürſt des Landes kommt. Darauf ſaget der Bauer: Iſt Er auch ein gerechter Richter, und Liebhaber des Heils unſers Landes? freyer Eigenſchafft? Iſt er auch ein Beſchirmer des chriſtlichen Glaubens, und der Wittwen und Wäyſen? Antworten ſie; ja, er iſts, und wirds ſeyn. Muß alſo der Fürſt dem Bauer um dieſe ietztgemeldte zwey Stücke geloben bey ſeinen Treuen, daß Er Gerechtigkeit wolle halten, und um der Gerechtigkeit willen ſo arm werden, daß Er ſich mit ſolchem Viehe, als dem Stiere und Feld-Pferd, müſſe nähren.* Huc quoque faciunt, quae de inauguratione Britanniae minoris ducis, Franciſci Delphini, Franciſci I. Galliarum regis filii, Redonibus ſaeculo XVI. ſollemni ritu peracta, ſcribit BERTRANDVS ARGENTRAEVS (d) ex eoque AVCTOR CEREMONIALIS FRANCICI (e) & IO. CHR. BECMANNVS. (f) Sacra huius inaugurationis, vt referunt laudati auctores, faciebat Redonenſis Epiſcopus, qui cum inter cetera gladium vagina vacuum obtuliſſet nouo duci, &, vt illo, prout principem decet, vteretur, monuiſſet, addidit inter alia: *Afinque par celuy tu aides & defendes debonnairement les Veuves & les Orphelins; reſtaure ce, qui eſt ruiné. &c.* vt Gallica verba habent, antiquo idiomate ſcripta. Tantum igi-

Xxxx 2

(z) *Chronic. Spir. lib. II. cap. XVI.* (a) Aen. Syluius *Deſcript. Europ. cap. XX.* (b) Megiſer. *Annal. Carinth. lib. VI. cap. XI.* (c) Valuaſſor *Ehre des Hertzogthum Cärnthen.* (d) Argentr. *Hiſtoire de Bret. Liv. XII. ch. p. XXI.* (e) Caerimon. Franc. *Part. I. pag. 602. ſequ.* (f) Becman. *ibid. pag. 939. ſequ.*

igitur fuit maiorum ſtudium proſpiciendi pupillis, vt nulla fere fuerit gens originis Germanicae, quae non regibus principibusque ſuis, in ipſa inauguratione curam illorum, quin & ipſam ſupremam horum tutelam, quaſi rem ad publicam ſalutem maxime pertinentem, etiam atque etiam commendauerit.

§. XIII.

Hactenus igitur ſatis, opinor, demonſtrauimus ſupremam hanc Principum magiſtratuumque in Germania tutelam, vt de ea dubium amplius ſupereſſe non poſſe videatur: iam quoque ordo exigit, vt veram eius indolem, ipſamque naturam breuiter indagemus, quo conſtet, quidnam per hanc principum tutelam proprie intellexerint Germani. Non quidem in eo tantum conſiſtit vis, ac ſingularis huius tutelae ratio, *quod conſtitutio tutorum, requiſitio rationum, & vno verbo, inſpectio in tutores ad magiſtratus ſpectet officium*, ceu ſibi ipſe quoque perſuaſit SCHILTERVS, iuris patrii alioquin ſcientiſſimus; (g) ſed, quod ipſi magiſtratus reuera tutores & curatores ſint, quorum vice & nomine tutores ab ipſis conſtituti, adminiſtrent, auctoritatemque interponant, ad reddendas rationes non iis tantum, quorum intereſt, ſed ipſis magiſtratibus, tamquam ſupremis tutoribus, obſtricti. Vnde rectius CARPZOVIVS, (h) quem SCHILTERVS ex iuris Romani principiis oppugnat: *Ipſemet magiſtratus*, ſcribit, *tutoris vices gerit, quin & tutor ſuperior Ober-Vormünde, adpellitatur, qui conſtituendo curatorem pupillo, tutorem non habenti, facultatem contrahendi ſimul ei deferre videtur, perinde ac ſi tutor datus, curatorem ſubſtituerit, ex quo huiusmodi curator, nomine magiſtratus, ceu ſuperioris tutoris, in iudicio pupilli cauſſam agit.* Recte, niſi quid me fallit, hic rationes ſubducit CARPZOVIVS, idque vocabulum ipſum, *eines Ober-Vormunden*, ſatis omnino indicare videtur. Sicuti enim nemo temere ideo vocabit principem ſupremum conſiliarium, praefectum, quaeſtorem, conſulem, quod conſiliarios, praefectos, quaeſtores, conſulesque conſtituit, rationes ab iis exigit, & in eorum actiones ἐπισκοπὴν habet: ita quoque minus certe probabile videtur, ob ſolum illud ius conſtituendi tutores, rationesque ab illis exigendi, & inſpiciendi in eorum geſta, principes magiſtratusque vocari tutores ſuperiores. Quare potius dicendum, quem-

(g) *Exercit. XXXVII. §. LXVIII. p. 623.* (h) Carpzou. *Reſponſ. Elect. lib. V. Tit.* VIII. *Reſp.* LXXXVI. *n.* 23.

Digitized by Google

quemadmodum ideo potiſſimum principem vocamus iudicem ſupremum, *den oberſten Richter*, quod omnis in republica penes eum ſit poteſtas iudicandi, cognoſcendique de cauſſis ciuium ſuorum, ab eoque etiam ipſa iudicum poteſtas, tamquam vicaria, dependet; ita quoque antiquiſſimum illud ſupremi tutoris nomen, veram complecti tutelam, ipſi principi primario in omnes impuberes, fragilisque aetatis ciues competentem, reliquis tutoribus vicaria tantum vi ac poteſtate in iisdem gaudentibus.

§. XIV.

Nec multum mouemur argumentis, quae CARPZOVIO obuertit SCHILTERVS. (i) Primum quod obiicit, illud eſt: poſito hoc principio, ſequi inde; *tutoris dationem plane fore ſuperfluam, cum iudex, velut tutor ſuperior, ſemper poſſet auctoritate tutoria curatorem conſtituere.* Sed quid tum? aut quidnam inde incommodi, vel damni bonis pupillorum imminere putemus? Ego quidem nihil video, praeſertim quum in Germania inter tutorem ac curatorem nihil, vel parum intercedere diſcriminis, dubium non ſit, ceu pridem obſeruarunt viri, patrii iuris experientiſſimi GAILIVS, (k) THOMASIVS, (l) BEIERVS (m) (m) & ill. a LVDEWIG. (n) Id quod adeo verum eſt, vt ne quidem vocabula ſint Germanis, quibus tutores curatoresque diſtinguant, & hinc vtrosque communi nomine vocent *Vormündere.* Alio deinde inſurgit argumento SCHILTERVS; *praetorem* ſcilicet, *non repraeſentare perſonam tutoris*, quod ipſum confirmat VLPIANI teſtimonio. (o) Sed haec plane non feriunt ſententiam noſtram. Quamuis enim per hanc legem expediti iuris ſit, praetorem apud Romanos ſeipſum tutorem dare non potuiſſe, quemadmodum nec ſe ipſum vel iudicem pedaneum, vel arbitrum dare poterat: inde tamen non conſequitur, vt nec in Germania magiſtratus tutores ſuperiores eſſe, aut tutores ab iis dati, vice eorum fungi poſſint; quum longe diuerſiſſima ſit haec conſtituendi tutores ratio, qua in Germania vtuntur magiſtratus, ab illa veteri Romanorum. Et quis vero ex iure Romano mores Germanorum aeſtimet? Ita ſane ratiocinari, ſaltim SCHILTERVM non decebat, qui vindicandis moribus patriis, tantum laboris atque induſtriae in vniuerſo illo opere impenderat. Denique veretur vir doctiſſimus, *ne ma-*

(i) Schilter. *ibid.* (k) Gail. *lib.* II. *Obſ. XCVI.* (l) Thomaſ. *Not. ad Inſt. p.* 73. (m) Beier. *Diſſert. de hodierna tut. ac curat. differ.* (n) Ludevv. *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1077. (o) L. 4. *ff. de tut. & curat. dat.*

Digitized by Google

le ita conſulatur pupillis, ſi loco actionis tutelae cogerentur regulariter ad actionem ſubſidiariam aduerſus iudicem confugere, Sed, ſi quid video, tuta omnia timet SCHILTERVS. Neque enim quisquam coget pupillos, ideo ſtatim ad actionem ſubſidiariam prouolare, quia magiſtratus eſt tutor ſupremus, eiusque vice reliquos tutores & curatores adminiſtrationem gerere diximus. Illi enim omnino prius ex facto ſuo, ſiue ob culpam male geſtae adminiſtrationis, conueniendi, excutiendique erunt etiam apud nos in Germania, quam ad magiſtratus, tamquam tutores ſuperiores, perueniatur, prout etiam iure Romano hic ordo praeſcribitur. (p)

§. XV.

Quae quum ita ſint, tutela haec ſuperior re ipſa nihil aliud eſt, quam vis ac poteſtas in pupillos, & ſicubi in Germania feminae quoque adultiores ſub tutela vel cura viuere tenentur, etiam in feminas, primario atque eminenter ſummis imperantibus, ſecundario quibusuis magiſtratibus ac iudicibus competens, cuius virtute, tutores vel curatores ſua vice adminiſtraturos, conſtituere, geſtorum rationes ab iisdem, tamquam vicariis ſuis, poſcere, ac denique parum diligentes, nulla etiam praeuia ſuſpecti accuſatione, in ordinem redigere, atque remouere poſſunt. Nimirum apud Romanos magiſtratus ipſi tutores non erant, ſed iudices tantum illorum, vnde etiam ad reddendas rationes non temere cogere ſolebant tutores, niſi actione tutelae, vel de diſtrahendis rationibus apud ſe pulſatos. In Germania vero, ipſi ſupremi tutores ſunt magiſtratus, adeoque vi officii, etiam non rogati, rationes exigunt, easque diſpungunt, diſtrahunt, & ſi forte, negligentius in adminiſtrandis pupilli bonis tutores a ſe conſtitutos ſeſe gerere, vident, nullo licet accuſante, in eos tamquam ſuſpectos inquirunt, eosque, prout videntur meriti, coercent. Porro, non omnes quidem apud Romanos magiſtratus tutores dare, aut de ſuſpectis cognoſcere poterant, ſed illi tantum, quibus id ſpeciali lege indultum erat. (q) Apud nos vero, omnibus tutela illa ſuperior vi magiſtratus competit. Denique nec omnes quoque tutores Romae a magiſtratu dependebant, ſed illi tantum, quos ipſe dederat, cum teſtamentarios pater ſuo arbitrio, legitimos ipſa lex conſtitueret. Verum a noſtris ma-

(p) L. 4. *l. 5. C. de magiſtr. conu.* (q) L. 6. §. 2. *ff. de tut. l. 1. §. 3. 4. ff. de ſuſpect. tut.*

magiſtratibus omnes tutores pendent, tamquam vicarii, ſiue teſtamento ſint dati, ſiue ob ſanguinis propinquitatem ad tutelam vocati, ſiue ab ipſo magiſtratu ἀμέσως conſtituti. Quae omnia diſcrimina, luculentius mox a nobis explicanda, ſatis, opinor, oſtendunt, quantum differant extraordinaria illa quorumdam magiſtratuum Romanorum iurisdictio, & ſuprema principum magiſtratuumque tutela in Germania, de qua heic agimus.

§. XVI.

Diximus, ſupremam hanc tutelam competere & principi, & magiſtratibus. Ne autem vtrorumque partes confundantur, in primis monendum, qua ratione id, quod principi tribuimus, etiam de magiſtratibus, iudicibusque inferioribus praedicemus. Sciendum igitur eſt, eamdem hic eſſe rationem atque ſubordinationem, quam in iurisdictione animaduertimus. Quemadmodum enim princeps fons ac origo eſt omnis iurisdictionis, omnesque reliqui magiſtratus illam exercent principis nomine, ac eo modo, quo ipſe eam collatam voluit: ita quoque ſuprema haec tutela principi in primis competit, magiſtratibus iudicibusque inferioribus non niſi quatenus eam principis nomine exercent. Satis id probant tot leges tutelares, quibus ius conſtituendi tutores magiſtratibus conceditur, de quibus non ſine adparatu egit ill. A LVDEWIG in *Diſſertat. de tutela Atiliana.* (r) Quod ipſum quoque confirmat ORDINATIO POLITICA, FRANCOFVRTI ad MOENVM anno MDLXXVII. condita, (s) vbi cauetur: ***Wenn aber nun denen Obrigkeiten zuſtehet, Einſehen zu haben, damit die Pupillen nicht benachtheiliget werden. - - - Als wollen wir allen und ieden von Adel und Communen befohlen haben, in ihren Obrigkeiten und Gebiethen zu verordenen, daß den Pupillen iederzeit Vormünder gegeben werden.*** Quare quum ſuperior haec magiſtratuum tutela, ipſi ſupremae principis tutelae ſubordinata ſit, poterit hic a magiſtratu geſtorum rationes exigere, ſi & hic parum diligenter officio ſuo functus videatur. Denique, ſicut iudices inferiores tutelam ſuperiorem non gerunt, niſi ratione eorum, qui ſuae iurisdictioni ſubſunt: ita princeps ipſe ſupremi tutoris officio fungitur, ſiue per ſe, ſiue per ſupremum ſenatum, quem regimen vocant, quoties in pupilli parentes immediate imperium exercuit,

(r) Ludevv. *Opuſc. Tom.* II. *pag.* 1174. (s) ***Ordin. Polit. Francof. de anno MDLXXVII. Tit. XXXII. §. I.***

cuit, vel, vti in Saxonia loquuntur, *wann der Pupille ſchriffiſaeſſig iſt.* Et hoc eſt, quod in CONSTITVTIONIBVS PROVINC. MONASTERIENSIBVS (t) legimus: *Denen Pupillen ſind von Vns, oder dem Gerichte, darunter der Verſtorbene gehörig geweſen, Vormündere zu beſtätigen*: prout videlicet eorum parentes, principi vel *ἀμέσως*, vel *ἐμμέσως* ſubfuerunt.

§. XVII.

Quamuis igitur ſuperior haec iudicum magiſtratuumque tutela, ipſa ſubordinata ſit ſupremae principis tutelae, eo modo, ac §. antecedente de ſubordinatione iuriſdictionis audiuimus: non tamen exiſtimandum eſt, ideo hanc eorumdem tutelam in Germania ſemper promanare a iuriſdictione, ſiue ordinaria, ſiue extraordinaria, quum longe aliud, & quidem non vnum idemque vbiuis fundamentum heic eſſe quaerendum, extra omnem plane dubitationis aleam poſitum videatur. Primum enim ſatis conſtat, opinor, ius conſtituendi tutores, hodie non amplius certis quibusdam magiſtratibus, nec certa quadam ſpeciali lege, ſed omnibus omnino iure ordinario competere; vt adeo tutoris datio hodie non magis extraordinariae iuriſdictionis dici poſſit, quam adoptio, vel emancipatio, aut huius generis alia. (u) Vnde procul dubio errant, qui cum MEIERO, (x) ZAHNIO, (y) & REBHANIO (z) ſtatuunt, hodienum quoque apud Germanos tutoris dationem neque vi imperii, neque iuriſdictionis, ſed ex peculiari conceſſione competere; *idque & hodie non minus verum eſſe, quam verum fuerit olim.* Porro, quamuis regulariter omnes, qui ordinaria pollent iuriſdictione, gaudeant quoque iure conſtituendi tutores: non ideo tamen vbique ordinariae iuriſdictionis illam facultatem recte dixeris. Ecce enim multas in Germania ciuitates municipales, quae nulla omnino iuriſdictione in ciues, ſed tantum poteſtate βουλευτικῇ & ſenatoria gaudent, & tamen pupillis in ciuitate tutores conſtituunt, vt recte obſeruauit SCHILTERVS. (a) Nec magis tamen ipſe rem acu tetigiſſe videtur, quum hanc facultatem, non quidem vi imperii, aut iuriſdictionis vel ordinariae vel extraordinariae, ſed iure magiſtratus competere exiſtimat. Competere enim eamdem videmus etiam nobilibus in pagis ſuis,

(t) *Conſtit. Prouinc. Monaſter. Tit. V.* (u) Thomaſ. *in Schol. ad Huber. Prael. tit. Pand. de iuriſd. n.* 4. (x) Meier. *Colleg. Argent. tit. de tut. & curat. dat.* §. VII. (y) Zahn. *Ichnogr. municip. cap.* LII, *n.* 2. (z) Rebhan. *Dec. ſel. quaeſt.* I. *n.* 37. (a) *Exercit.* XXXVII. §. LXII.

ſuis, dummodo iurisdictione ſaltim ciuili, vel baſſa, quam vocant, polleant; quos tamen magiſtratus nemo dixerit. Quare, vt dicam tandem id, quod res eſt, ius dandi tutores, in eorumque geſta & rationes inquirendi, in Germania pertinet ad ius tutelae ſuperioris. Illud autem iure ſuperioritatis territorialis primario principi competere, argumenta, quae ſupra attulimus, ipſaque publica documenta, ſatis euincere arbitror. Vnde tuto concludere licet, magiſtratus omnes ius conſtituendi tutores, principis nomine exercere, ſiue habeant illud iure magiſtratus ordinarii, ſiue per inueſtituram, ſiue ex ſpeciali priuilegio, cui ſoli illud accepto ferendum puto, quod magiſtratus quidam municipales, iurisdictione deſtituti, iura illa tutelae ſuperioris, quae paullo ante deſcripſimus, in municipio exerceant.

§ XVIII.

Sed iam proximum eſt, vt, quis huius ſupremae tutelae effectus ſit, quamque ex ea obſeruatione vtilitatem capere liceat, paucis oſtendamus. Primum itaque inſignis eius effectus, atque diuerſitatis iurium ratio obſeruatur circa CONFIRMATIONEM TVTORVM, in qua mores noſtros adeo a iure Romano diſcrepare reperimus, vt in Germania vbique tutores & curatores qualescumque, non prius adminiſtrationem tutelae ſuſcipere poſſint, quam a magiſtratu confirmati, tutorium, quod vocant, vel curatorium, ea, qua decet, forma conceptum, acceperint. Quod vt melius intelligatur, diſcrimen illud paullo plenius a nobis nunc erit inueſtigandum. Nimirum apud Romanos, tutores teſtamento rite dati confirmatione non indigebant, nec vllae erant magiſtratus partes in conſtituenda tutela, de qua ipſe pater in teſtamento ſuo legem dixerat; cuius rei rationem hanc reddi animaduertimus a POMPONIO, (b) quoniam ciuibus Romanis *verbis legis XII. tabularum*: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO, *latiſſima poteſtas tributa videbatur, & heredes inſtituendi, & legata & libertates dandi*, TVTELAS *quoque* CONSTITVENDI. Id quod adeo verum eſt, vt ſi vel maxime pater tutorem dediſſet, teſtamenti facti tempore, vel moriente patre, huic negotio imparem, minorem puta, furioſum, ſimilemue; nihilominus valida eſſet illa tutoris datio, licet omnino quoad effectum ſuſpenderetur, vsque dum tutor ille ad iuſtam perueniſſet aetatem, vel compos mentis factus eſſet, interimque a praetore vel praeſide daretur

(b) L. 120. *ff. de verb. ſignif.*

Digitized by Google

tur alius, qui adminiſtraret. (c) Reiicere ergo, vel prorſus a tutela repellere eiusmodi tutorem, non poterant magiſtratus. Similiter, ſi quando minus recte, id eſt, non eo modo, vti iura poſtulant, (d) tutorem a patre datum adpareret, ſupplendum quidem erat eo caſu per confirmationem magiſtratus, id quod iure deerat: (e) tantum vero aberat, vt in arbitrio eſſet magiſtratuum, vellentne eum confirmare, nec ne, vt potius abſciſſe, & ſine inquiſitione vel ſatisdatione confirmationem hanc impertiri cogerentur. (f) Vnde non eſt difficile intellectu, quam exigua fuerit magiſtratuum Romanorum poteſtas, circa tutores hosce teſtamentarios, & quanto maiorem libertatem leges patri conceſſerint, quippe cui & in diem, & ſub conditione, & minorennem, & furioſum teſtamento tutorem dare licebat, (g) quum tamen nihil horum magiſtratibus eſſet permiſſum. (h)

§. XIX.

Nec multo plus auctoritatis erat magiſtratibus, circa tutores legitimos, quos ipſa Lex XII. Tab. vel propalam, vel κατὰ διάνοιαν ad tutelam vocauerat, quales nimirum erant agnati, patroni, parentes, & fiduciarii. Quamuis enim ſemper liceret patri, legitimos teſtamento a tutela excludere, iisque pro lubitu praeferre extraneos, ſiquidem IVSTINIANO teſte, (i) *quibus teſtamento tutor datus non erat, his demum ex lege XII. Tab. agnati erant tutores, qui vocabantur legitimi*, quoniam, vt alibi obſeruauimus, (k) tutela apud Romanos per omnia fere hereditatis inſtar erat: magiſtratibus tamen eos excludere nullo modo erat permiſſum; adeo vt ne quidem apud hoſtes exiſtentem legitimum, ſimpliciter praeterire potuerint, ſed alium interim tutorem debuerint dare, qui tantiſper adminiſtraret, dum ille in ciuitatem rediiſſet. (l) Similiter quoque nullae erant magiſtratuum partes in confirmandis tutoribus legitimis. Confirmatio enim iure Romano ad ſolos tantum teſtamentarios pertinebat, legitimos vero nemo dabat, ſed ipſa lex ad tutelam vocabat. (m) Vnicum

(c) *§. 2. Inſt. qui teſt. tut. dari poſſ. l. 11. ff. de tut. l. 10. §. 3. ff. de teſtam. tut. l. 10. §. 7. ff. de excuſ. tut.* (d) L. 3. §. 1. *ff. de teſt. tutela.* (e) L. 1. §. 1. *ff. de confirm. tut.* (f) *d. l. 1. §. 2. ff. de confirm. tut. &* L. 3. *&. 6. ff. eod.* (g) *§. 2. & 3. Inſt. qui teſtam. tut. §. 1. Inſt. de Atil. tut. L. 8. §. 2. ff. de teſt. tut.* (h) *L. 6. §. 1. ff. de tutelis.* (i) Princ. *Inſt. de legit. agn. tut.* (k) *Element. iur. ciu. Pand. Part. IV. §.* CCXCIII. (l) *L. 1. §. 2. ff. de legit. tut.* (m) L. 5. *pr. ff. de legit. tut.*

cum igitur ſuperfuit tantum, in quo magiſtratuum hic verſabatur officium, ſcilicet vt ſatisdationem exigerent a legitimis: quamuis ne id quidem ſemper fiebat, quum patrono, dummodo perſona honeſta eſſet, in quem ſuſpicio perfidiae nulla caderet, pleruinque cauſſa cognita, remitteretur illa cautio, ob reuerentiam ipſi debitam. (n) Vnde ex eadem ratione recte colligit ARN. VINNIVS, (o) multo minus legitimam parentum tutelam, eo ſatisdationis onere fuiſſe grauandam. Omnium minime confirmatio cadebat in tutorem, a magiſtratu datum, quia is a magiſtratu ſuperiore cum inquiſitione, ab inferiore cum ſatisdatione dabatur, adeoque nullum huic tutoris dationi inerat vitium, quod confirmatione eſſet tollendum.

§. XX.

Nimirum CONFIRMATIO iure Romano nihil aliud eſt, quam actus, per quem praetor, ſublato vitio vel defectu, ob quem tutoris datio legibus ſubſiſtere non poterat, eidem ſubuenit, & publica auctoritate eam conſeruat, vel, vt breuiter rem explicat CVIACIVS, (p) negotium *non infirmat.* Vnde egregie falluntur, qui putant, CONFIRMARE apud Romanos idem eſſe, ac ius adminiſtrandi tutelam publica auctoritate in tutorem conferre, vel tutoris dationem, ſiue a teſtatore patre, ſiue a lege factam, approbare, ratamque eſſe iubere: quo nomine lapſus eſt ſine dubio auctor GLOSSARVM NOMICARVM, a CAR. LABBAEO, & nuper quoque in Theſauro iuris ciuilis editus, (q) dum τὸ κονφιρματευθῆναι vertit, κυρωθῆναι, βεβαιωθῆναι, *ratum habere*, *firmare.* CONFIRMARE potius ICtis nihil aliud eſt, quam, vt ſupra diximus, actum in ſe inualidum ſublato vitio ſaluare, vel, vt eleganter ait MODESTINVS, (r) *id, quod deficit, replere publica poteſtate.* Quod ipſum, vt nemini dubium ſupereſſe poſſit, aliquot locis ex iuris textibus illuſtrare, operae pretium fuerit. Exſtat reſcriptum diuorum fratrum (s) ad Pollionem, in quo *inceſtas nuptias* CONFIRMARI *non ſolere*, tradunt. Iidem Flauiae Tertullae, quum ignara iuris nuptias inceſtas cum auunculo iniiſſet, per Menſorem libertum reſcripſerunt: (t) *Idcirco, quum haec omnia in vnum concurrant*, CONFIRMAMVS *ſtatum liberorum, in eo matrimonio quaeſitorum, perinde ac ſi legitime concepti fuiſſent.* Et alibi (u) eodem

(n) *d. l. 5. §. 1.* (o) Vinn. *ad §. 1. Inſt. de ſatisd. tut. n. 3.* (p) Cuiac. *in Recitat. prior. ad tit. de Iurisd. p. 65.* (q) *Tom. III. p. 1757.* (r) L. 1. §. 1. *ff. de confirm. tut.* (s) L. 38. §. 6. *ff. ad l. Iul. de adult.* (t) L. 57. *ff. de rit. nupt.* (u) L. 29. *ff. de adopt. & emanc.*

plane ſenſu, ***adoptio perinde*** CONFIRMARI dicitur, ***ac ſi iure facta eſſet***, itemque, (x) ***adoptionem non iure factam, a principe*** CONFIRMARI ***poſſe***, &c, quae huc faciunt, alia, quibus iam non amplius immoramur, praeſertim quum apud veteres probatae latinitatis auctores, eodem ſenſu vocabulum hoc vſurpetur, ceu ex ipſo CICERONE non vno loco obſeruare licet. (y) Haec igitur de ſignificatione vocis CONFIRMARE plenius aliquando dicenda fuerunt, vt eo melius intelligatur, quidnam per illam intellexerint Romani, & ne quis forte putet, eodem ſenſu id vocabulum accepiſſe iurisconſultos Romanos, ac vulgo apud nos hodie accipitur. Tantum enim abeſt, vt per hanc magiſtratus confirmationem, ipſe tutor a magiſtratu fuerit conſtitutus, vt potius pro teſtamentario haberetur tutor ille confirmatus, ceu ex pluribus iuris noſtri textibus, ſatis liquet. (z) Quamobrem etiam non eſt, cur cum VINNIO, (a) HVBERO, (b) aliisque, ***mixtum*** tutelae genus ſtatuere, eoque tutelam confirmatam referre velimus.

§. XXI.

Quae de natura atque effectu confirmationis tutorum, ex iuris Romani principiis hactenus diſſeruimus, illa eo animo dicta ſunt, vt clarius eluceret differentia atque indoles confirmationis hodiernae in Germania, de qua iam nobis erit ſermo, & quam veteri illi Romanorum longe diſſimillimam eſſe, nemo non intelliget. Ecce enim ſtatim diuerſitatis huius non leue momentum, quod apud Germanos confirmatione illa indigeant tutores qualescumque, adeo, vt ſiue ſint teſtamento a patre dati, ſiue ob ſanguinis propinquitatem a lege vocati, ſiue ab ipſis conſtituti magiſtratibus, non prius ſuſcipere poſſint tutelam, quam a principe, vel magiſtratu fuerint confirmati. Dubium quidem de vltimis, quos datiuos alias vocamus, mouet magni nominis ICtus SAM. STRYKIVS, (c) qui confirmatione illos indigere ideo negat, quod eo ipſo, quo dantur, adminiſtratio quoque ipſis conceſſa videatur. Sed quod pace tanti viri dictum ſit, rem non videtur conficere illa, quam affert, ratio. Ius enim adminiſtrandi tutelam, non incipit a tempore, quo datus eſt a magiſtratu tutor, ſed a momento, quo

(x) L. 38. *ff. eod.* (y) Cicero *Orat. antequam iret in exſil. cap. VII. itemque Epiſt. ad Famil. lib. XVI. Epiſt.* I. & *Orat. pro domo cap. XVIII.* (z) L. 1. §. 1. *l.* 3. *ff. de confirm. tut. l.* 32. *ff. de excuſ. tut.* (a) Vinn. *ad* §. 5. *Inſt. de tutel. n.* 4. *p.* 90. (b) Huber. *Praelect. ad Pand. lib.* XXVI. *tit.* III. *n.* 3. (c) Stryk. *Vſ. modern. Digeſt. lib.* XXVI. *tit.* III. §. IV.

quo praeſtito iureiurando, vel ſatisdatione; vel vtrisque, tutorium a magiſtratu accepit, in quibus ipſis conſiſtit illa Germanorum confirmatio. Dein vereor, ne ICtus excellentiſſimus ipſis contradicat Receſſibus Imperii, quibus tutores etiam a iudice datos, confirmandos eſſe diſerte ſatis ſancitur, quemadmodum ipſa verba ſtatim adferenda perſpicue demonſtrant. Confirmandi ergo in Germania omnes cuiuscumque generis tutores, idque ad mores Germanorum antiquiſſimos referendum. Quamuis enim vulgo ius illud confirmandi tutores, deriuetur ex ORDINATIONE POLITICA anno MDXLVIII. Auguſtae confecta, (d) qua cauetur inter cetera: *Daß auch ein ieglicher Vormünder, er ſey gleich in Teſtaments-vveiß verordnet, oder durch das Recht oder Richter gegeben, ſich der Vormundſchafft nicht unterziehen ſolle, die Vervvaltung ſey ihm denn zuvor durch die Obrigkeit decerniret und befohlen*; (quae totidem verbis repetuntur in RECESSV IMPERII de anno MDLXXVII: e) multo tamen profecto antiquior eſt illa confirmatio Germanorum, cuius iam apud MARCVLFVM, (f) nec non in LEGE WISIGOTHICA (g) & LANGOBARDICA, (h) itemque GLOSSIS IVRIS SAXONICI WEICHBILDICI, (i) expreſſiſſima exſtant veſtigia, quae mira ſagacitate, vti ſolet, deprehendit iam pridem IO. SCHILTERVS. (k)

§. XXII.

Praeterea in primis nunc quoque diſpiciendum eſt, quidnam ſingulare tribuat, & quemnam effectum habeat haec confirmatio Germanica. Nimirum, illa non, vt apud Romanos, defectum aliquem tollit, vel tutoris dationem, minus recte factam, publica auctoritate ſuſtinet; ſed ipſa potius eſt, quae tutori ius adminiſtrandi tutelam defert, &, vt plenius dicam, ipſum conſtituit tutorem. Quod adeo verum eſt, vt apud nos nemo ante pro tutore habeatur, nec qualiscumque tutela vllum prius ſortiatur effectum, quam dato tutorio, poteſtatem ſuſcipiendi tutelam, conceſſerit magiſtratus. Indicant hoc ſatis verba, quae paullo ante ex receſſibus imperii adduximus, vbi huc faciunt in primis illa: *ſich der Vormundſchafft nicht unterziehen, es ſey ihm denn die Vervvaltung zuvor durch die Obrigkeit decerniret und be-*

 foh-

(d) *Reformat. guter Policey de anno MDXLVIII. tit. XXXI.* §. II. (e) *Rec. Imp. anni MDLXXVII. tit.* XXXII. §. II. (f) Marculf. *Form.* LXXIV. (g) Lex Wiſigoth. *lib.* IV. *tit.* III. *leg.* III. & *tit.* II. *leg.* XIII. (h) Lex Langob. *lib.* II. *tit.* XLVIII. *art.* I. (i) *Gloſſa Weichb. ad Art.* XXVI. (k) *Exerc.* XXXVII. §. LXIII. *ſequ. pag.* 621.

ſuhlen. Hinc, ſi dicendum, quod res eſt, tutor teſtamentarius proprie tutelam non habet ex teſtamento, nec agnatus cognatusque ex lege, ſed potius a confirmatione magiſtratus. Vnde optime quoque contra GAILIVM (l) & MYNSINGERVM (m) obſeruatum eſt a ICtis eximiis, (n) tutorem in iudicio acturum pro pupillis, legitimare ſe non poſſe producto teſtamento, vel demonſtrata ſanguinis propinquitate, ſed neceſſariam eſſe productionem tutorii. Inde quoque eſt, ceu obſeruarunt iidem, quod tutor non poſſit prius ſe immiſcere negotiis pupillorum, nec prius quoque bona eius tacita adficiantur hypotheca, nec denique prius ipſi opus ſit excuſatione, quam confirmatione iudiciali tutela ipſi fuerit iniuncta. Denique illud vel maxime hic erit notandum, tantam eſſe magiſtratuum noſtrorum circa confirmandos tutores poteſtatem, vt etiam teſtamento datos, & a lege vocatos, praeterire, aliosque magis idoneos conſtituere poſſint, ſi priores adminiſtrationi tutelae parum ſufficientes animaduertant. (o) Quae omnia ſatis indicant, opinor, non tam ex teſtamento, vel lege, quam ex confirmatione magiſtratus, ius adminiſtrandi tutelam hodie proficiſci, ac ſine ea tutelam curatelamue alicui competere, non intelligi.

§. XXIII.

Vnde vero iſte Germanorum mos, ab inſtitutis Romanorum adeo diuerſus? Ex ſola profecto ſuprema illa, quae principibus in Germania competit, tutela. Huius naturam ſi recte perceperis, (id quod ex illis, quae hactenus a nobis propoſita ſunt, non difficile fore confido,) facile animaduertes, reliquos tutores omnes, cuiuscumque ſint generis, reuera nihil aliud eſſe, quam magiſtratuum in adminiſtranda tutela VICARIOS, quippe quorum nomine & mandato tutelam ſuſcipiunt, quibusque etiam illos ad reddendas rationes obſtrictos eſſe, nemo dubitat. Iam igitur non amplius miraberis, cur in Germania tutores indiſtincte confirmentur; iam quoque intelliges, quidnam ſibi velit tutorium vel curatorium, ſine quo neminem pro tutore eſſe habendum, ſupra diximus. Et vicariam quidem hanc tutorum Germanorum adminiſtrationem, tam in legibus publicis Imperii, quam in antiquis monumentis, obſeruabis praeſidium reperire. In LEGE WISIGOTHICA, aeque ac aliis legibus Germanicis, ad tutelam quidem vocan-

(l) Gail. *lib.* II. *Obſ. CVII.* (m) Mynſing. *Cent.* II. *Obſ.* XXXVII. (n) Stryk. *Vſ. modern. Dig. lib.* XXVI. *tit.* III. §. VI. Berg. *Oeconom. Iur. lib.* 1. *tit.* IV. *p.* 160. (o) Thomaſ. *Not. ad Inſt. lib.* I. *Tit.* XIV. *p.* 78. *ſequ.*

Digitized by Google

cantur proximi agnati cognatiue: nihilominus tamen adminiſtrationem a iudice illis eſſe decernendam, vbique innuitur. Audiamus quaedam huc pertinentia: *Si pater ipſe*, inquit LEX WISIGOTHICA, (p) *qui nouercam duxerit, tuitionem ſuſcipere filiorum noluerit, tunc a* IVDICE *propinquior ex matre* TVTOR ELIGATVR. In formula (q) MARCVLFI ſupra laudata, patruo tutela defertur, prouocaturque prius ad leges Romanas, de tutela legitima & deinceps additur: *Ideo vna cum conſenſu primatum ciuitatis conuenit nobis*, (iudici) *vt iſtum* (pupillum, de quo erat quaeſtio,) *patruo ſuo, vna cum omnibus bonis ſuis, facto & conſcripto rerum inuentario*, SVB OFFICIO TVTORIS COMMENDARE *deberemus: quod ita & fecimus.* Habemus igitur tutelam legitimam a magiſtratu commendatam. Quum enim alias tutela legitima confirmatione non indigeat: nihilominus tamen hic iudex patruum, quamuis a lege iam vocatum, tutorem conſtituere, eique tutelam COMMENDARE dicitur. Idem ex RECESSIBVS IMPERII, (r) ſupra a nobis citatis, probari poteſt, in quibus adminiſtratio a magiſtratu tutoribus MANDARI dicitur. Id enim innuunt verba: *die Verwaltung ſey ihm denn zuvor durch die Obrigkeit decerniret und befohlen.* Quod & in aliis legibus Germanicis repetitur, veluti in STATVTIS HAMBVRGENSIBVS, (s) LVBECENSIBVS, (t) (quae poenam quoque arbitrariam decernunt, ſi quis tutorum, priusquam a magiſtratu confirmatus ſit, adminiſtrationem adfectare auſus fuerit,) & in primis in CONSTITVTIONE TVTELARI REGIA PRVSSICA. (u) In quibus omnibus ita loquuntur legislatores, vt facile intelligi poſſit, tutores, quemadmodum diximus, hodie nihil aliud eſſe, quam VICARIOS principis vel magiſtratus, tamquam tutoris ſupremi, iisque etiam non alia de cauſſa competere adminiſtrationem, quam quod ea illis a principe vel magiſtratu ſit demandata.

§. XXIV.

Nec minus porro ſuprema haec Germanorum tutela effectum ſuum exſerit circa PETITIONEM TVTORVM. Iure Romano, quoties pater liberis teſtamento de tutoribus non proſpexerat, nec aderat ex agnatis cognatisque, cui ex lege tutela recte crederetur, neceſſario tutor erat petendus a magiſtratu; quoniam, vt ſaepius dictum, tutoris datio iuris-

(p) Lex Wiſigoth. *lib.* IV. *tit.* II. *leg.* 13. (q) Marculf. *Formul.* LXXIV. (r) *Receſſ. Imp. de annis MDXLVIII. & MDLXXVII. l. c.* (s) *Stat. Hamburg. Part.* III. *tit.* III *art.* XIII. (t) *Ius Lubec. Part.* I. *tit.* VII. *art.* II. (u) *Königliche Preuſſiſche Vormundſchaffts-Ordnung art.* XIX. *collato art.* XXXII.

riſdictionis erat extraordinariae, quam magiſtratus non exercebant, niſi rogati. *Petere autem tutores*, vt recte obſeruat V. C. GER. NOODT, (x) *non eſt petere aliquem de medio, praetoris arbitrio eligendum, ſed* NOMINATIM *petere tutorem vel curatorem, Lucium Titium, verbi gratia. Ita tutores vel curatores petere erat, praetori nominare futuros tutores, ſiue praetori dare nomina eorum, quos petas ab eo tutores conſtitui.* Id quod etiam ex locis iuris noſtri quam plurimis perſpicue patet. (y) Hinc & CAIVS obſeruat, (z) ipſum pupillum ſibi tutorem petere non potuiſſe. Abſurdum enim videbatur, exiſtimare, in eligendo tutore firmum eſſe pupilli iudicium, cuius in omnibus rebus iudicium, vt infirmum, tutore auctore regitur. Petere contra tenebantur, (a) & quidem ex neceſſitate mater, auia, proximi heredes & liberti, ex officio & pietate cognati reliqui, adfines, familiares, amici. Priores, ſi non petiiſſent, vel non eo modo, ac iura id fieri volebant, (b) ſpe hereditatis excidebant; liberti, apud praeſidem, vel praefectum vrbi, tamquam inofficioſi, caſtigabantur. Tam rigida erat hac in re iuris Romani ſanctio.

§. XXV.

Verum enim vero longe aliter haec ſeſe habent in Germania. Apud nos enim magiſtratus ipſi ſuprimi ſunt tutores, eosque operam dare oportet, ne quid capiat detrimenti pupillorum ſubſtantia. Ideo etiam non exſpectata matris aliorumque petitione, tutores conſtituunt, quin etiam non rogati facere illud tenentur, ſi ſciant, pupillos eſſe in iurisdictione ſua, qui tutoribus deſtituantur. Id enim volunt RECESSVS IMPERII aliquoties iam citati, (c) dum praecipiunt: *Daß denen Pupillen und minderiährigen Kindern iederzeit, biß ſie zu ihren Voigtbahren und Manbahren Iahren kommen, Vormündern und Vorſtehern, ſo die ihnen von ihren Eltern im Teſtament, oder letzten vvillen nicht verordnet, oder ihre angebohrne Freunde und Vervvandte ſich der Vormundſchaffts aus rechtmäßigen Vrſachen nicht unterziehen vvollten, oder dazu nicht füglich und geſchickt vvären, gegeben vverden.* Clarius loquitur AVGVSTISSIMVS REX PRVSSIAE: (d) *Wenn nun gleich niemand um Beſtellung der Vor-*

(x) Noodt. *Comment. ad Pand. lib.* XXVI. *tit.* VI. *p.* 553. *Tom.* II. *Opp.* (y) L. 2. §. 2. *ff. qui pet. tut. l.* 2. *C. eod. l.* 24. *ff. de tut. & cur. dat. l.* 1. §. 3. *de magiſtr. conuen. l.* 2. §. 23. *ff. ad SC. Tert.* (z) *l. vlt. ff. de manumiſſ. vind.* (a) *l.* 2. *pr.* §. 1. *ff. qui pet. tut. vel curat.* (b) *d. l.* 2. §. 1. (c) *Receſſ. cit. ibid.* §. 1. (d) *Königliche Preuſsiſche Vormundſchaffts-Ordnung, art.* XXXI.

Digitized by Google

Vormündere der Unmündigen halben anſuchet, ſoll doch die Obrigkeit vor ſich, und Amtsvvegen daran ſeyn, daß --- die Vnmündigen mit Vormündern förderlichſt verſehen werden. Quod & aliae leges tutelares, veluti IVS LVBECENSE, (e) diſerte inculcant.

§. XXVI.

Sane & hoc ex iure illo ſupremae tutelae aeque promanare, manifeſtum eſt, ac illud, quod hodie magiſtratus curatores etiam conſtituunt minoribus, quamuis repugnantibus & inuitis. Apud Romanos quidem aeque illis curator dabatur, verum non inuitis, (f) ſed deſiderantibus, (g) & conſentientibus. (h) Et quamuis ex Conſtitutione MARCI ANTONINI Imp. vt CAPITOLINVS auctor eſt, (i) *omnes adulti curatores acciperent, non redditis cauſſis:* inuiti tamen reuera illos non accipiebant, dum ipſi petere ſibi eosdem ſolebant: quod vt fieret ab omnibus, facile obtinuit callida legis ſanctio, ſiquidem *ante rerum ſuarum adminiſtratio committi eis non debebat, quamuis bene rem ſuam gerentibus,* (k) nec *officium tutorum, niſi curatoribus conſtitutis, finem accipiebat.* (l) Verum in Germania tantis ambagibus non eſt opus. Ibi enim magiſtratus & iudices, tamquam ſupremi tutores, tutorem ſemel conſtitutum, regulariter poteſtatem adminiſtrandi ad maiorennitatem vſque continuare iubent, vel ſi is, pubere iam pupillo, ſe excuſarit, adoleſcenti curatorem nouum, etiam inuito, conſtituunt. Id quod denuo non mirandum. Quum enim minores tutelam illam ſupremam etiam inuiti ferre teneantur: adquieſcere quoque debent, ſi a ſupremis hisce tutoribus curator illis etiam inuitis detur, qui nomine ipſorum adminiſtret, praeſertim quum in Germania conſtitutio curatoris nihil ignominioſi in ſe habeat, vti olim apud Romanos, cuius rationem egregie euoluit ampliſſimus PRAESES. (m)

§. XXVII.

In ipſa quoque tutelae ADMINISTRATIONE inſigne adparet iuris Romani & Germanici diſcrimen. Apud Romanos tutores adminiſtrabant ſuo arbitrio, nec partes ſuas interponebant magiſtratus, durante tutela, niſi vel ipſi tutores decretum de alienando expoſcerent, (n)

(e) *Ius Lubec. Part.* I. *tit.* VII. *art.* IV. (f) §. 2. *Inſt. de curat.* (g) L. 13. §. 2. *ff. de tut. & curat. dat.* (h) L. 2. §. *pen. & ult. ff. qui pet. tut.* (i) Iul. Capitol. *vit. Marci cap.* X. (k) L. 1. §. *vlt. ff. de minor.* (l) L. 33. §. 1. *ff. de admin. & per. tut.* (m) *Elem. Iuris ciu. ſec. Inſt. tit. de cur.* §. CCLXX. (n) L. 11. *de reb. cor. qui ſub tut.*

vel alius illos tamquam ſuſpectos accuſaret. (o) At magiſtratus Germani, ſupremae tutelae memores, non tantum quotannis rationes reddi iubent, ſed nec temere vllum alicuius momenti negotium, ſe inſciis, a tutoribus geri patiuntur, quippe in quorum acta & geſta illos etiam non requiſitos, tamquam tutores ſuperiores, quam diligentiſſime inquirere decet. Lumen his accedet ex iis, quae de interponendis magiſtratuum partibus ſuper tutelae adminiſtratione, in CONSTITVTIONE NOVA TVTELARI ſanxit potentiſſimus REX PRVSSIAE. (p) In primis de alimentis, conſilio magiſtratus pupillo decernendis, admodum ſollicitus eſt legislator auguſtiſſimus. Idemque etiam praecipit, (q) vt ſi pupillus ſtudiis ſe conſecrare, & academias petere velit, ſumtus ſtudiorum magiſtratus pro ratione patrimonii definiat. Denique de pecuniis pupilli, conſenſu & conſilio magiſtratus elocandis, cauetur ibidem. (r) Sed quum in omnium fere manibus verſetur iſta CONSTITVTIO, plura inde exſcribere, iam ſuperſedemus. Illud tantum monuiſſe iuuabit, vi ſupremae huius tutelae, huius generis plura hodie ad magiſtratus pertinere officium, quae olim apud Romanos parum illis curae cordique fuerunt.

§. XXVIII.

Ex eadem ſuprema tutela ratio quoque reddi poteſt, cur iure Germanico tutela pubertate ipſo iure non finiatur, nec curatela ſemper maiorennitate, quum quibusdam locis praecedere ſoleat cauſſae cognitio, an minor ea ſit frugalitate, vt ipſi adminiſtratio rerum ſuarum poſſit concedi. Apud Romanos in maſculis anno aetatis XIV. in feminis XII. tutela finiebatur ipſo iure, etiam quoad effectus adminiſtrationis, & ipſam negotii naturam: (s) Apud nos id fere ſecus ſe habet, vbi tutor ſemel a magiſtratu conſtitutus, eius vice regulariter etiam adulti rebus ad maiorennitatem vsque praeeſt. (t) Quod ipſum in Belgio quoque ita obſeruari, teſtantur CHRISTINAEVS, (u) GVDELINVS, (x) GROENEWEGIVS, (y) in Gallia EGVINARIVS BARO. (z) Similiter apud Ro-

(o) §. 1. 2. 3. *Inſt. de ſuſpect. tut.* (p) *Königliche Preuſsiſche Vormundſchaffts-Ordnung.* §. XLIII. (q) *Ibid.* §. XLV. (r) *Ibid.* §. XLVII. (s) L. 31. *ff. de admin. & peric. tut. l.* 13. *ff. de tutel. & rat. diſtr.* (t) Gail. *lib.* II. *Obſ. XCVI.* Schilter. *Exerc.* XXXVII. §. 79. *ſequ.* Meu. *ad ius Lubec. Part. I. tit. VII. art. I.* (u) Chriſtin. *Vol.* III. *Deciſ. CLXXXIV. n.* 14. 16. *& Vol. VI. Deciſ.* LXXXII. *n.* 9. (x) Gudelin. *de iure nouiſſ. lib.* I. *in fin.* (y) Groenevv. *de Leg. abrog. tit. quid. mod. tut. fin.* (z) Eguin. Baro *ad Inſt. tit. quib. mod. tut. fin.*

Romanos curatela anno XXV. finita erat ipſo iure. Moribus Germaniae ne hoc quidem ſemper fit, cum paſſim contingat, vt adoleſcentes cura non exeant, niſi cauſſa cognita. Merentur hic referri, quae ex codice MSC. STATVTORVM ARGENTORATENSIVM de anno MCCCCXXIII. protulit SCHILTERVS. (a) *Wer vor Meiſter und Rath Kinder-Vogt gemacht vvird, das ſoll man verſchreiben, und der ſoll der Vogtie nicht ledig ſin, er bringe dann ſolche Kinder, der Vogt er iſt, für Meiſter und Rath, und die Nechſten damit.* Vbi in fine iudici datur poteſtas ſtatuendi, an minore cura dimittendus ſit, nec ne. Ipſe quidem SCHILTERVS de venia aetatis petenda explicat hoc ſtatutum: ſed quam recte, ego quidem non definio; praeſertim quum in Germania non vbique maiorennitas a curatela liberet ipſo iure, ſed arbitrium vel decretum magiſtratus & alibi exigatur, ceu ipſe quoque SCHILTERVS ex SCHROEERO obſeruauit. (b) Quale quid STATVTO etiam LEIDENSI cautum eſſe refert VINNIVS. (c) Tanta ſcilicet eſt in Germania poteſtas ſuperiorum tutorum, vt quamuis maior factus ſit adoleſcens, tutor tamen vel curator tutelam deponere non poſſit, niſi a magiſtratu, cuius vice adminiſtrauit, cauſſa cognita, ab hoc officio dimittatur.

§. XXIX.

Nec praetermittendum hic videtur, quam maxime ſupremae huius tutelae virtutem ſeſe exſerere in RATIONIBVS TVTELARIBVS. Iure Romano a tutoribus exigi illae non poterant, niſi finita demum tutela, nec prius quoque locum habebat ipſum tutelae iudicium. (d) *Abſurdum enim videbatur*, VLPIANO teſte, (e) *a tutore*, qui parentis & domini loco erat, *rationem adminiſtrationis negotiorum pupilli repoſci, in qua adhuc perſeueraret.* Aliud quidem iura ſtatuebant circa actiones, quae ex quaſi contractu tutelae non oriebantur, veluti circa actiones furti, damni, iniuriae, condictionem furtiuam, & crimen ſuſpecti: has enim actiones, etiam durante tutela, inſtitui potuiſſe, ibidem docet ICtus. (f) Eadem omnia obtinebant quoque circa curatores minorum, aduerſus quos durante adminiſtratione, itidem actionem dari negant SEVERVS & ANTONINVS; (g) nec non PHILIPPVS Imp. (h) Nec obſtat locus PAVLLI, (i) quem de curato-

 re pu-

(a) Schilter. *Exerc.* XXXVII. §. 80. *not. b. p.* 628. (b) Schilter. *ibid.* & Schröer. *de tutel. ſiue inſtit. pupill. Part.* III. *p.* 18. (c) Vinn. *ad Princ. Inſt. de curat. n.* 3. (d) L. 1. *fin. ff. de act. tut. l.* 4. *pr. ff. eod.* (e) L. 9. §. 4. *ff. eod.* (f) *d. l.* 9. §. 7. (g) L. 2. *C. de adminiſtr. tut.* (h) L. 14. *C. eod.* (i) L. 26. *ff. eod.*

re pupillorum recte accipit SCHILTERVS, (k) & plenius explicat ibidem reliquos, qui obſtare creduntur, iuris textus. Quamuis enim analogiae iuris non multum aduerſari videri poſſit, vt minor, quia ex conſilio neceſſariorum ſuſpectum poſtulare poteſt curatorem, (l) etiam vtilem tutelae actionem aduerſus illum inſtituat, ceu ſibi quoque perſuaſit MEIERVS: (m) tamen diuerſam quodammodo hic ſubeſſe rationem, nemo non videt. Delictum enim, ex quo tutor ſuſpectus poſtulatur, iam adeſt tempore minorennitatis, nec conſultum foret, ei facere facultatem diutius graſſandi in bonis minoris: at obligatio ad reddendas rationes non prius naſcebatur, quam finita adminiſtratione, adeoque nec actioni tutelae vtili prius erat locus; quamuis curatores, actionum ſingularium nomine, etiam durante illa, conueniri poſſe, nemo dubitet. (n) Multo minus ergo rationes ex officio exigebat praetor, ſed rogatus tantum, finita tutela vel cura, officium ſuum impertiebatur.

§. XXX.

Verum in alia omnia hic eunt Germani. Quemadmodum enim in conſtituenda & adminiſtranda tutela, magiſtratibus eorum multo plus eſſe auctoritatis, quam apud Romanos, audiuimus, ſiquidem ipſi, tamquam ſupremi tutores, dare debent operam, ne quid pupillorum res detrimenti capiant: ita haec illorum poteſtas circa rationes pupillares, in primis elucet: ſiquidem apud nos magiſtratus ex officio rationes exigunt quotannis, durante tutela, quin tutorem, tamquam vicarium, rationes vltro offerre iubent. Antiquum eſſe hoc ius, & vere Germanicum, inde patet, quod iam veſtigia eius in IVRE PROVINCIALI SAXONICO apparent, (o) vbi dicitur: ***Dem, ſo des Kindes Erbe iſt, ſoll ſein Vormund von Iahr zu Iahr des Kindes Gut berechnen.*** Nec non in IVRE WEICHBILDICO: (p) ***Und ſoll denen Kindern ihr Gut verrechnen, von Iahr zu Iahr, wo ers in ihre Nothdurfft gethan habe.*** Idem quoque vel inde argui poſſet, quod in hac magiſtratus poteſtate, rationes a tutoribus quotannis exigendi, con-

(k) Schilter. *Exerc.* XXXII. §. 173. (l) *§. 4. Inſt. de ſuſp. tut. l. 7. pr. ff. eod.* (m) *In Colleg. Argent. tit. de act. tut.* §. 37. (n) L. 16. §. *1. ff. de tut. & rat. diſtr. l. 26. ff. de admin. tut. l. 1. §. 3. ff. de contr. tut. act.* (o) *Ius prou. Sax. lib.* I. *art.* XXIII. (p) *Weichb. Sax. art.* XLIX.

conſpirent ſtatuta tantum non omnia, ex quibus multa huc pertinentia collegit GISEBERTVS, (q) laudauitque in primis REFORMATIONEM FRANCOFVRTENSEM, IVS BAVARICVM, WVRTENBERGICVM, LVBECENSE, & SOLMENSE, in quo poſtremo etiam ius Romanum, diuerſum quid ſtatuens, pupillis damnoſum dicitur. In Belgio idem obtinere tradunt GROTIVS, (r) SIM. VAN LEVWEN, (s) & ARN. VINNIVS. (t) Plura exempla nos addere poſſemus, niſi iam in legem Imperii communem abiiſſet priſca illa Germanorum conſuetudo, ſiquidem in REFORMATIONE POLITICA (u) de anno MDXLVIII cautum: *daſs der Vormund jährlich auf Foderung der Obrigkeit gebührliche Rechenſchafft thun, und um ſeine Vervvaltung Rede und Antvvort geben ſolle.* In REFORMATIONE POLITICA (x) anni MDLXXVII. non modo idem repetitur, ſed additur etiam, tutorem ipſum ſua ſponte rationes offerre teneri: *Nicht allein auf Erforderung der Obrigkeit, ſondern auch ſelbſt, vermöge ſeines anbefohlenen Amts, auch geleiſteter Pflicht und Eides &c.* Adeo ad ſe, tamquam tutores ſuperiores, pertinere exiſtimant magiſtratus Germani, diligenter attendere tutorum inferiorum adminiſtrationi, ne quid inde damni patiatur pupillorum ſubſtantia.

§. XXXI.

Denique ſuprema illa Germanorum tutela, vel maxime in eo ſeſe oſtendebat, quod paſſim principes in bonis pupillorum & minorennium, ſaltim vaſallorum, vſufructu, tamquam ſupremae huius tutelae effectu, gaudebant in Germania. Apud Romanos id inauditum. Illo enim iure tutela omnis gratuita erat, nec quicquam lucri peruenire poterat ad tutorem, (y) niſi ipſi pacto aliquid ſalarii loco eſſet promiſſum. (z) At Germanicae originis gentes, quemadmodum tutoribus, etiam inferioribus, & maxime legitimis, vel omnium bonorum vſumfructum, vel partem eiusdem, concedebant, ceu obſeruauit SCHILTERVS, (a) & accurata induſtria ex veterum Gothorum, Hiſpanorum, Francorum, Germanorum, Danorum, Suecorum, Belgarumque legibus

(q) Giſebert. *Peric.* II. *Statut. tit.* XXIV. *n.* 30. (r) Grot. *Manud. ad ius Belg. lib.* I. *cap.* IX. (s) Sim. van Leuvven *Cenſ. for.* I, 18. 1. (t) Vinn. *Comment. ad* §. 7. *Inſt. de Atil. tut. ſub fin.* (u) *Reform. Polit. anni MDXLVIII. tit.* XXXII. §. 3. (x) *Reform. Polit. de anno MDLXXVII. tit.* XXXI. (y) L. 38. *ff. de neg. geſt.* l. 58. *ff. de adminiſtr. tut.* (z) L. 33. §. 3. *ff. eod.* (a) *Exerc.* III. §. XI.

gibus & ſtatutis demonſtrauit Ill. a LVDEWIG: (b) ita multo magis eum vſumfructum deberi cenſebant principi, ſi vel vaſalli vel alterius pupilli ſibi ἀμέσως ſubiecti, tutelam legitimam gereret. Veſtigia huius iuris, olim a Germanis recepti, ſuperſunt adhuc in Anglia, vbi etiamnum Rex ipſo iure tutor eſt pupillorum vaſallorum, & ex bonis eorum fructus omnes ſuos facit, nec quicquam pupillis, quoad ii minores ſunt, attribuit, praeter alimenta, ſi ipſi non habent, vnde alantur. De qua ſuprema M. Britanniae regis tutela diſſerunt COWELLVS, (c) CRAGIVS, (d) POLYDORVS VERGILIVS, (e) aliique. Idem ius olim Ducibus Normanniae competiiſſe, regique Galliae hodienum ibi competere, ſupra vidimus. Quod ipſum eximium eius ius, in CONSVETVDINIBVS NORMANNICIS (f) vocatur, LA GARDE NOBLE ROYALE, CVSTODIA REGALIS, vt docet CAR. DV FRESNE. (g) Nec aliud ſibi vult diploma, quod duci Brabantiae de tutela vaſallorum conceſſum eſſe ab Henrico, ſupra diximus. Ne quis autem putet, in ipſa Germania tutelam hanc principum fructuariam fuiſſe ignoratam, producemus quaedam ex iuribus olim per vniuerſam fere Germaniam receptis, in quibus expreſſam eius mentionem fieri videmus. IVS PROVINCIALE SAXONICVM (h) ſequentia habet: *und hat ſich das Kind noch nicht beiahret, ſo nimmt der Lehn-Herr die Frucht herab.* Similia diſponit IVS SVEVICVM: (i) *Vnd hat er das Gut zu Lehn von einem Herrn, ſo vvird dem Herrn das Geld, das Gut behält er.* Nec iniuſtum hoc videbatur veteribus. *Quum enim*, vti loquitur CRAGIVS, ſupra laudatus, (k) *haec ſit vera & natiua omnium feudorum conditio, vt vaſallus domino militares operas praebeat, eique in rebus omnibus gerendis conſilio & auxilio adſit, nec huic debito vel officio minor, ſiue ſit mas, ſiue femina, poſſit reſpondere; dominus interea fructus feudi percipiebat, vt vicarium pro ſui vaſalli adhuc inidoneo herede ſubſtitueret, donec ipſe heres ad ſeruiendum domino ſufficeret.* Inde igitur non eſt mirandum, ius hoc percipiendi fructus ex bonis pupillorum, principi vi ſupremae tutelae competens, apud gentes Germanicae originis olim tam altas radices egiſſe. Nec ho-

(b) Ludevvig: *Opuſc. Tom.* II. *p.* 1205. *ſequ.* (c) Io. Covvell. *lib.* I. *Iur. Angl. tit.* XVII. §. I. *p.* 34. *ſequ.* (d) Crag. *iur. Feud. lib.* II. *dieg.* XX. *p.* 284. (e) Polyd. Verg. *hiſt. Angl. lib. XVI. pag.* 570. (f) *Conſuet. Norman. Art. CCXIV. CCXV.* (g) Car. du Freſne *in gloſſar. med. & inf. lat. voce cuſtodia pupillorum.* (h) *Ius prou. Saxon. lib.* II. *art.* LVIII. (i) *Specul. Sueu. cap. CCXXIV.* §. 2. (k) Crag. *ibid. p.* 287.

hodie quoque illud prorſus in Germania obſoleuiſſe dixerim. Treuirenſem ſaltim Archiepiſcopum ac Electorem adhuc eo iure gaudere, idque in omnibus ſuae dioeceſeos ſubditis impuberibus etiamnum exercere, oſtendit illuſtris FAECIALIS EVROPAEI Auctor. (l) Quod ipſum iam olim a CAROLO IV. IMP. anno MCCCLXXIII. his verbis eidem confirmatum videmus in diplomate apud LIMNAEVM: (m) *Merum & mixtum imperium, cum attinentiis in iurisdictionibus dioeceſis, quae Freiengereide vocantur, Archiepiſcopo confirmatur,* PARITERQVE IVS TVTELAE EXERCENDAE VASALLORVM SVORVM IMPVBERVM.

§. XXXII.

At hunc quidem vſumfructum tutelarem poſteriorum temporum humanitas in Germania tantum non vbique excluſit. Itaque ei iam non amplius immoramur, maxime quum hic otium nobis fecerint viri, de patrio iure meritiſſimi, SCHILTERVS, (n) & ill. a LVDEWIG. (o) Poſſent quidem & alia praeclara, ad hanc tutelam pertinentia, obſeruari: ſed quum & imminens ex academia diſceſſus, & ipſa charta feſtinare me iubeant: hic, actis DEO O. M. gratiis, diſſertationi, fere αὐτοσχεδίως deproperatae, felicem impono finem.

(l) *Europäiſcher Herold* Part. 1. p. 280. (m) *Limn. in iure publ. Tom. I. Lib. III. cap. V.* (n) Schilter. *Exerc. XVII. §. XVI. item in Comment. ad ius Feud. Alam. cap. XLIX. p.* 278. & *cap. LV. p.* 296. (o) Ludevvig. *Opuſc. Tom. II. p.* 1217. *ſequ.*

DE

Digitized by Google

DE IVRISCONSVLTIS REFORMATIONI ECCLESIAE PRAELVDENTIBVS

PROGRAMMA INAVGVRALE VEL

EXERCITATIO XX.

IMminet demum, proximeque, quod feliciter futurum confidimus, illuceſcet ſeptima Kalend. Iulii, qua auſpicatiſſima die ducentis abhinc annis Principes aliique imperii ordines, qui primi Pontifici Romano repudium generoſo conſilio miſerant, exhibito Auguſtae Vindelicorum purioris doctrinae compendio, grande atque inauditum conſtantiae exemplum dederunt. Numquam ſane, ex mea quidem ſententia, illuſtriorem triumphum iam inde ab apoſtolorum temporibus egit Chriſti eccleſia, quam quum eo die frementibus hinc aduerſarum partium anteſignanis, minasque & diriſſimorum decretorum fulmina vibrantibus, illinc paucis veritatis confeſſoribus in ſolo Deo cauſſaeque bonitate omnem ſpem ac fiduciam collocantibus, veritas inconcuſſa ſtetit, & per magnam Europae partem magis magisque ſeſe indies explicauit. Tum vero Legato Pontificis aliisque eius emiſſariis, optimum Imperatorem principesque prudentiſſimos aduerſus Proteſtantes ſollicitantibus, adparuit veriſſimum, quod olim cecinit HORATIVS Carm. Lib. III. Od. III. v. 1. ſequ.

Iuſtum, & tenacem propoſiti virum
Non ciuium ardor, praua iubentium,
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida: neque Auſter,
Dux inquieti turbidus Hadriae,

Nec

Digitized by Google

Nec fulminantis magna manus Iouis:
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinae.

Quamuis autem neminem dubitare poſſe arbitrer, quin haec omnia diuino potiſſimum munere ac prouidentia contigerint: vſus tamen eſt Deus, prout ſolet, ingeniis ex omni hominum genere eminentiſſimis, quae vel viam veritati, de carcere veluti prodituræ, ſternerent, vel iam prodeuntem aduerſus inimicorum furores defenderent ſtrenue. Equidem quod ad noſtri ordinis homines, iureconſultos puta, attinet, ii, neſcio quo fato ſuo, expertes fere huius laudis vulgo exiſtimantur: at, ſi dicendum, quod res eſt, hi inter primos fuere, qui ipſam papatus arcem, impotentem nimirum illum epiſcopi Romani dominatum, non ſine capitum fortunarumque periculo adgreſſi ſunt publice, & per aliquot ſaecula ante felicem illam temporum reparationem intrepido animo oppugnarunt. Qui iureconſultorum candor quantum profuerit eccleſiae, quantumque contulerit non modo ad animos a Romana curia alienandos, ſed & ipſa fundamenta papatus concutienda, facile vnusquisque intelliget. Duae enim potiſſimum ſunt artes, quibus terribile iſtud, quod Papae ſibi in orbem Chriſtianum vindicauerant, imperium quam diutiſſime perſtitit, & reliqua regna, vt ita dicam, in prouinciae formam redegit: altera, quod inaudita plane μεταμορφώσει, eccleſiam in rempublicam, ſacerdotium in magiſtratuum, epiſcopatum denique Romanum in dominatum quemdam, & poteſtatem ἀνυπεύθυνον commutaſſent: altera, quod freti herili illo imperio, religionem ad vtilitatem componere, nouasque ſubinde doctrinas, nouos ritus, prout lubitum eſſet, orbi Chriſtiano obtrudere conſueuiſſent. Poſteriorem hanc eccleſiae labem non poterant non animaduertere, quicumque, adhibita in conſilium ratione & ſcriptura ſacra, *ſtabant ſuper vias, & videbant, & interrogabant de ſemitis antiquis, quae ſit via bona, & ambulare cupiebant in ea, vt inuenirent refrigerium animabus ſuis.* Ierem. VI, 16. Et hinc de oblangueſcente ſenſim ac degenere Chriſtianiſmo a tot ſaeculis conqueſti fuerant quam plurimi, non modo viri docti, veluti Venerabilis Beda, Alcuinus, Paullinus Aquileienſis, Amalarius Fortunatus, Claudius Taurinenſis, Rabanus Maurus, Haymo Halberſtadienſis, Agobardus Lugdunenſis, Ionas Aurelianenſis, Ambroſius Ansbertus, Gerbertus, ſed & integri coe-

tus, qui ab eccleſia Romana ſeceſſionem fecerant, veluti Waldenſium, Albigenſium, Wiclefitarum, Huſſitarum, fratrum Boëmorum aliorumque plurium, quorum doctrinam, ferali haereſeos nomine infamatam, ſanguine ac flammis ſoffocauit inquiſitorum truculentia. At hos quidem conatus omnes non multum reformidabat curia Romana, quamdiu ſaluum erat iſtud imperium δεσποτικὸν, quod Pontifices ſibi, tamquam legatis pro Chriſto, deberi contendebant. Quid enim efficerent omnes iſti turturum gemitus, quamdiu crederetur, pontificem ſuo omnia ſtatuere poſſe arbitrio, orbique Chriſtiano, & ipſis Imperatoribus & Regibus, non niſi in obſequio gloriam quamdam relictam eſſe? Saluam ergo ſibi doctrinam fore ſperabant Romanenſes, dum ſalua pontifici eſſet poteſtas, nulli mortalium obnoxia: hanc vero integram ſibi ac ſaluam futuram, non vano augurio credebant, quamdiu opprimi a ſe poſſent ſtudia ciuilia, hominesque ita inſtituerentur, vt genuinam reipublicae naturam atque indolem haut perſpicerent. Hinc acute obſeruarunt viri doctiſſimi, SAM. PVFENDORFFIVS in Monarch. Papali. §. XXXIV. & CHRIST. THOMAS. cum in Notis ad Melch. de Oſſa Teſtam. p. 345. tum in Cautel. circa praecognita iur. Cap. XV. §. IV. nullam philoſophiae partem maiore odio proſequutos eſſe clericos, quam politicam, cuius ne docendae quidem munus cuiquam demandari ſolebat in academiis. Iam pridem enim Romanis epiſcopis ſuboluerat, veram prudentiam ciuilem arcana dominationis ſuae euulgaturam, detracturamque illam pietatis laruam, qua adhuc incredibilem regnandi libidinem callide induerant. At vero horribile iſtud ſecretum primi omnium detexerunt illi, quorum beneficio renata eſt Romana iuriſprudentia. Quamuis enim haec a philoſophia ciuili differat quam maxime, multaque bonis illis viris deeſſent praeſidia, quibus freti in ſapientiam ciuilem poſſent altius penetrare: tamen, vti in ſole ambulantes, quamuis eo conſilio non ambulent, vt colorentur, colorantur tamen; ita & doctores illi ſemibarbari, quamuis ius Romanum prudentiae ciuilis adipiſcendae cauſſa non coſerent, tamen ingenii magnitudine, & adſidua Romanae reip. contemplatione, id conſequebantur, vt ſibi veluti aliud agentibus naſceretur vera idea. Quam quum deinde cum Papatu conſiſtere non poſſe animaduerterent: dominatui huic bellum indicere, principumque iura aduerſus Pontificum fulmina pro virili tueri coeperunt. Saeculo

Chri-

Chriſtiano duodecimo, Italis inter aduerſa Gibellinorum ac Guelphorum ſtudia fluctuantibus Canoniſtae fere horum; iuris ciuilis doctores illorum factioni accedebant. Et tamen paullo poſt ex canoniſtis etiam IO. SEMECA, Praepoſitus Halberſtadienſis, quia ſimul iura Romana ab Azone didicerat, dominatui pontificis Romani maſcule ſeſe oppoſuit. Quum enim Clemens Papa IV. decimas per vniuerſam Germaniam ſuo veluti iure exigeret, bello ſacro, vti prae ſe ferebat, impendendas: acriter ei reſtitit bonus ille Semeca, & non modo inexplebilem Pontificum auaritiam ſcriptis exagitauit, ſed & eorumdem infallibilitatem, ſacrum illud papatus palladium, interpoſita ad concilium vniuerſale adpellatione, primus vocauit in dubium, experturus procul dubio inclementiſſimi iſtius Clementis fulmina, niſi his eum mors peropportuna ſubduxiſſet. Multa de hoc Germaniae ornamento diſſerunt CRANZIVS in Saxon. Lib. VIII. Cap. XXVII. MELCH. ADAMI in Vit. ICtor. p. 1. GVIDO PANCIROLVS de Claris Leg. interpret. Lib. II. Cap. VI. & frater olim ſuauiſſimus, nunc deſideratiſſimus eheu! IO. MICH. HEINECCIVS Antiqu. Goslar. Lib. II. p. 253. vbi & elogium referunt, eius tumulo Halberſtadii inciſum:

Eſt, erit, atque fuit, qui deſiit eſſe, Ioannes.
Dogma viget, viguit, florebit in omnibus annis.
Lux decretorum, dux doctorum, via morum
Hic iacet, & placet, vt vacet a poenis miſerorum.

Multo acrius certamen inſequente ſaeculo decimo tertio adiit MARSILIVS *de Menandrinis*, vti vulgo; vel vti ab ALBERTINO MVSSATO de Geſt. Ital. poſt Henr. VII. Lib. I. p. 1. cognominatur, de RAYMVNDINIS, domo Patauinus, qui diuini humanique iuris peritiam cum haud vulgari philoſophiae intelligentia coniunxerat. Quum enim eo tempore Ludouicum Bauarum, Imperatorem, mirifice exagitarent pontifices, facturi, credo, periculum, in quantam patientiam reges ac principes a Gregorii Papae VII. temporibus occalluerint: cauſſam imperatoris atque imperii maſcule agebat Marſilius, editis libris bonae frugis pleniſſimis *de translatione imperii, de poteſtate Imperatoris in cauſſis matrimonialibus, & Defenſore pacis*, qui in SIM. SCHARDII Syntagmate tractatuum de imperiali iurisdictione, & MELCH. GOLDASTI Monarchia S. Romani imperii reperiuntur. Refert quoque MATTH. FLACIVS in Catal. Teſt. verit. Tom. II. p. 767. ſe in vetuſto codice vidiſſe librum, quo

poteſtatem omnem coactiuam penes imperatorem eſſe probarit: ſed eum lucem vidiſſe, non memini. Saltim nec LVD. EL. DVPINVS in Biblioth. eccl. Tomo XI. p. 68. nec alius, qui mihi ad manus eſt, id ſcriptum memorat. In omnibus his lucubrationibus expreſſiſſima vbique adparent veritatis veſtigia. Negare eum videas, Chriſtum in coelum ſublatum eccleſiae caput viſibile reliquiſſe, aut S. Petrum Apoſtolum plus poteſtatis conſequutum, quam reliquos apoſtolos. Imperatori hic vindicari miraberis ius, Pontifices in ordinem cogendi, quin & ſacerdotio eosdem priuandi, ſi eo male fungantur. Supremum de rebus ſacris iudicium non penes Papam, ſed penes ipſum Dei verbum eſſe, laicisque in conciliis ſuffragium non minus, quam clericis deberi contendit, quin nihil prohibere exiſtimat, quo minus clericis indulgeatur ius connubii: vt omittamus huius generis alia, ita quippe comparata, vt non mirum ſit, Ioannem Papam XXII, quum Aluarum Pelagium, Cardinalem de Turrecremata, Alexandrum Elpidium, & Petrum de Palude, quamtumuis *κολακευόντας*, tam forti aduerſario nec ingenio, nec cauſſae bonitate, pares eſſe intelligeret, ad decreta ſua, tamquam ad ſacram anchoram, confugiſſe, & in virum optimum, veluti in haereticum, feralem detonuiſſe ſententiam. At non defuit cauſſae optimae patronus. Cum Marſilio enim arma ſocia iunxit LVPOLDVS DE BEBENBVRG, Germanus, equeſtri natus familia, & iure ciuili, quod Bononiae imbiberat, tam praeclare vſus, vt & ipſe Ludouici Bauari iura, teſtibus AVENTINO Lib. VII. Cap. XVI. 2. 19. & NIC. BVRGVNDO de Ludou. Bau. Lib. II. p. 82. maſcule defenderit. Idque ſatis docent *libri de iuribus regni atque imperii Romani*, nec non, *de zelo catholicae fidei veterum Germaniae Principum*, a SCHARDIO & GOLDASTO editi, quibus demonſtrat, nec a Papae arbitrio ſuſpenſam eſſe imperatoris maieſtatem, nec hanc a coronatione Romana, ſed ab electione ſeptemuirorum primordia capere: quin ipſum Papam, dum opes ſuas a Conſtantini M. donatione arceſſat, ſubleſta fide agere, & quae ſunt huius notae alia complura, quae inter vetuſtiora veritatis teſtimonia retulit MATTH. FLACIVS Tomo II. Catalogi p. 796. Inſequentia tempora vberrimum dederunt cordatiſſimorum iureconſultorum prouentum. Floruit enim tum IO. PETRVS FERRARIENSIS, qui in *practica*, quam vocat, vere *aurea* grauiter inuehitur in inconditam illam rempublicam in republica, quam Papa inaudito exemplo conſtituerit. Loca, in editionibus plerisque callide expuncta, reperies apud eumdem FLACIVM ibid. p. 855. Floruerunt eadem fere aetate

tate

tate IOANNES ANDREAE, Bononienſis, BERNARDVS, Gloſſator, HOSTIENSIS, CYNVS, Piſtorienſis, OLDRADVS, LVDOVICVS ROMANVS, & quem primo loco nominare debebam, FRANC. ZABARELLA Cardinalis, quorum omnium teſtimonia de iniuſto Paparum dominatu paſſim occurrunt, collectaque ex parte ſunt a FLACIO, Catal. Tom. II. p. 855. & 857. Gliſcebat ſenſim ea ICtorum doctrina, & quo propius adpeteret feliciſſima reformatio, eo maiora indies incrementa capiebat. Lipſiam ſane circa annum erae Chriſtianae MCCCCLXXXIV. ornauit IO. BREITENBACHIVS, Ordinis iureconſultorum praeſes ordinarius, quem ante Lutherum inſtitutas per Saxoniam indulgentiarum nundinationes oppugnaſſe, argumento eſt libellus in Bibliotheca Paullina Lipſienſi ſuperſtes, ex quo quaedam decerpſit SEKENDORFFIVS in Hiſtor. Lutheraniſmi Tomo I. p. 13. In Italia multo maiorem ſtrepitum dedit PHIL. DECIVS, ICtus celeberrimus, cuius *Apologiam Patrum Piſanorum*, & *Reſponſum ſuo nomine ſcriptum*, nec non alium libellum, quem *Sermonem* inſcripſit, edidit EDM. RICHERIVS in Hiſt. Concil. Lib. IV. p. 167. 233. & 278. & ſequ. Is ſane & ipſe Pontificis dominatum iniuſtum eſſe contendit, & vlterius progreſſus p. 279. diſerte ſcribit, *conſtare, & omnibus exploratum eſſe, eccleſiam vniuerſalem indigere reformatione in capite & in membris*. Sed quantus vir fuerit ille Decius, vel id argumento eſt, quod non modo eius libri prohibiti mutilatique ſint a Clemente Papa VIII. ſed & Iulius II. Papa eum ſuppliciis inferorum addixerit, patriaque extorrem bonis ac fortunis omnibus ſpoliarit, furorem illum hoſtium paternorum vix effugiente filia decenni, quam monaſterii religioni crediderat pater, ceu fuſius rem refert GVIDO PANCIROLVS de Claris Leg. Interpr. Lib. II. cap. XXXV. p. 302. Non poſſum, quin his Accurſianis addam iuriſconſultum humaniſſimum GVIL. BVDAEVM, qui edito anno MDXIII. libro erudititiſſimo *de Aſſe, eiusque partibus*, Romanae eccleſiae curiaeque naeuos tam acri aceto perfricuit, vt & illum dignum habuerit FLACIVS in Catal. Tom. II. p. 907. cuius loca inter reliqua veritatis teſtimonia colligeret. Addit eius atnepos, FRIDRICVS SPANHEMIVS in Introd. ad Hiſt. Eccleſ. Saec. XVI. Sect. IV. §. 4. p. 541. *hunc atauum ſuum maternum in libro de Aſſe Romanam eccleſiam omnem inde a capite ſic exagitaſſe, vt deinceps papatu exierit, non ipſe, ſed familia eius vniuerſa, Geneuam tandem conceſſura.*

Supereſſent plures, hic commemorandi. Quaedam etiam haut proletaria dici poſſent de SCHVRFFIIS, PONTANIS & BEIERIS, quorum opera partim in ipſa reformatione partim in praelegenda maſculeque defendenda confeſſione Auguſtana enituit, niſi id agenti manum iniiceret candidatus

Digitized by Google

digniſſimus, qui ad veri iuriſconſulti laudem adhuc tam feliciter adſpirauit, vt intereſſe videatur commilitonum, tam laudabile exemplum elogio ſuo non carere. Eſt is vir iuuenis nobiliſſimus ac conſultiſſimus, CHRISTIANVS EBERHARDVS RVSSEL, cuius gratia inter occupationes quam plurimas haec qualiacumque in chartam coniecimus. Natus is eſt Auricae Friſiorum Orientalium III. Non. Aug. MDCCVII. patre viro praenobiliſſimo atque excellentiſſimo, ENNONE GVILIELMO RVSSEL, Sereniſſimo Friſiae orientalis Principi a conſiliis ſecretioribus, & Regiminis Cancellario, IO. RVSSELII, ſupremi eiusdem prouinciae dicaſterii Adſeſſoris filio; matre CHRISTIANA CHARLOTTA, ex antiqua atque honeſtiſſima WIARDIORVM ſtirpe orta, DOTHIAE WIARDA, Praefecturae Auricanae vice ſereniſſimi Principis praepoſiti, natu maiore filia. Tam praeclaris editus parentibus, patris optimi & de Principe vniuerſaque patria meritiſſimi conſiliis atque inſtitutione frui non potuit. Amiſit enim illum vix trium annorum infans, morte praepropera interceptum, ex eoque tempore mater filium mira pietate educauit, eique non ipſa tantum probitatis virtutisque amorem inſtillauit quotidie, verum etiam praeceptoribus optimis, qui ingenium praeclarum perpolirent, tradidit. Hinc ſcholae Vlricianae, quae Auricae floret, ciuibus adſcriptus, per decennium audiuit magiſtros, docendi dexteritate clariſſimos, in primis vero Lycei iſtius Rectorem, BILDSTEINIVM, cui ſe multum debere, fatetur diſcipulus gratiſſimus. Anno MDCCXXV, appetente iam auctumno, e ſcholaſtica dimiſſus diſciplina, per ſemeſtre fere ſpacium ſtudiis academicis ſe domi praeparauit, ac ineunte vere inſequentis anni in Viadrinam noſtram ſe contulit, Rectore tunc beato WESENFELDIO. Ab eo tempore per omnes honeſtiores artes, & iurisprudentiam inprimis ſolidiorem, viuidam circumtulit indolem, duces ſequutus cum alios, viros doctiſſimos, tum & me potiſſimum, cuius a latere fere numquam diſceſſit, vt vere illum γνήσιον ἐμὸν adpellare poſſe videar. Sic ſe gerendo tantum profecit, vt non modo in vtroque examine virum ſe praeſtiterit, & ab ordine noſtro vniuerſo cum voluptate auditus ſit, ſed & elegantem diſſertationem de SVPREMA PRINCIPVM MAGISTRATVVMQVE TVTELA ſuo Marte elaborarit, eaque lucubratione ſpem de ſe conceptam mirifice confirmarit. Defendet eam publice VIII. Id. Iun. Cui conflictui vt omnes muſarum noſtrarum patroni ac fautores frequentes interſint, vehementer etiam atque etiam rogamus. P.P. Traiecti ad Viadrum ipſis Non. Iun. MDCCXXX.

DE

DE EMINENTIORIBVS DVCATVS ET DVCVM LOTHARINGIAE PRAEROGATIVIS

EXERCITATIO XXI.

Σύνοψις.

§. I. *Occaſio differendi & inſtituti ratio.* §. II. *Lotharingiae veteris magnitudo & nominis ratio.* §. III. *Fuit olim regnum.* §. IV. *Et quidem ſui iuris, niſi ſub Zuenteboldo Rege.* §. V. *Ducatus, ex regnis nati, variis gauiſi ſunt praerogatiuis, in primis quod palatiis regiis illuſtrati ſint. Elegans obſeruatio Speculatoris Saxonici de Comitibus palatinis, in Ducatibus, qui ex regnis nati ſunt.* §. VI. *Talis & Lotharingia.* §. VII. *Quia ibi ſedes regni primaria, Aquisgranum.* §. VIII. *In Lotharingia non ſolum Comes palatinus prouincialis;* §. IX. *Sed & Comes palatinus Imperii.* §. X. *Cur hic palatinatus interiecto tempore ad ſuperiorem Rhenum migrarit?* §. XI. *Magna Lotharingorum in Rege Germanorum eligendo auctoritas.* §. XII. *Duces Lotharingiae aliquando archiofficio in coronationibus Imperatorum functi ſunt.* §. XIII. *Lotharingia aliquando Archiducatus.* §. XIV. *Poſtea inde nati duo ducatus potentiſſimi.* §. XV. *Inferior Lotharingia iterum in varios ducatus abiit, eosque opulentiſſimos.* §. XVI. *Cur Dux Brabantiae Lotharingiae nomen adſectarit?* §. XVII. *Itemque cur aliquando ius gladium in Imperatorum coronationibus praeferendi ſibi vindicarit?* §. XVIII. *Lotharingiae ſuperioris ſeu Moſellanae praerogatiua.* §. XIX. *Nexus eius cum imperio & formula.* §. XX. *Eius hodierni tituli & inſignia honoris.* §. XXI. *Titulus Regiae celſitudinis.* §. XXII. *Familiae Lotharingicae ſplendor.* §. XXIII. *Ea eiusdem cum Habsburgica originis.* §. XXIV. *Vtriusque gentis felicitas in vindicanda vetere Lotharingia.* §. XXV. *Concluſio diſſertationis cum voto pro domo potentiſſima concepto.*

§. I.

§. I.

CVm alia Principum Romanorum geſta, tum & itinera eorumdem & profectiones, in veteribus numis exprimi, aeternitatique conſecrari conſueuiſſe, neminem, iſtarum rerum non plane incurioſum, ignorare arbitramur. Nihil enim in monimentis iſtis animaduertimus frequentius, quam PROFECTIONES & ADVENTVS AVGG. (a) quarum vna in Septimii Seueri Imp. numo elegantiſſimo apud HARDVINVM (b) ἐμφαλικῶς PROFECTIO AVG. FELIX vocatur, non quod felicibus auſpiciis ſuſcepta peractaque ſit, (id enim commune plebi cum ſummis principibus eſſet,) ſed quod bonum Principem, quaqua vorſum procedit, felicitatem laetitiamque publicam, veluti comites trahere, exiſtimarent. Experimentum eius rei adhuc cepit cultior Europa, qua illam Princeps celſiſſimus potentiſſimusque, Dominus FRANCISCVS STEPHANVS, *Dux Lotharingiae, Marchiſus, Dux Calabriae, Barri & Geldriae, Marchio Pontamuſſi, & Nomenii, Comes Prouinciae, Valdemontii, Blamontii, Zutphaniae, Saarwerdae & Salmiae,* auſpicatiſſimo itinere peragrauit. Quaqua enim proficiſcentem, tot bonorum plauſus, adclamationes ac vota exceperunt, vt iure nobis repetere poſſe videamur, quae de Traiani aduentu dixit PLINIVS: (c) *Non aetas quemquam, non valetudo non ſexus, retardauit, quo minus oculos inſolito ſpectaculo impleret. Illum paruuli noſcere, oſtentare iuuenes, mirari ſenes, aegri quoque, neglecto medentium imperio, ad conſpectum eius, quaſi ad ſalutem ſanitatemque prorepere.* Quum vero publicae huius laetitiae, inſigni fatorum clementia, hanc Viadrinam quoque participem fore, rumor nunciarit: fieri profecto non potuit, quin exoptatiſſimus maximi Principis aduentus muſas etiam noſtras, non modo ad concipienda vota, ſed & ad contemplandam LOTHARINGIAM, quae grande illud coeli depoſitum orbi dedit, excitaret. Natae inde nobis ſunt meditationes de potentiſſimorum LOTHARINGIAE DVCVM ipſiusque illius DVCATVS PRAEROGATIVIS, quas quidem eo minus premendas duximus, quo magis iuriſprudentiae publicae ſtudioſis cognitum perſpectumque eſſe oportet, quantum momenti in rep. Germanica ſemper traxerit Lotharingia, quantumque ipſius Lotharingiae interſit, indiuulſum ac perpetuum perſeuerare foedus cum Imperio Romano Ger-

(a) Ez. Spanhem. *de praeſt. & vſu numiſm. Diſſ. XIII. p.* 620. *Tomo II.* (b) Harduin. *Op. Select. p.* 800. (c) Plin. *Panegyr. Cap. XXII.*

Germanico, quod inter vtrumque regnum iam inde ab antiquiſſimis temporibus feliciſſimis auſpiciis coaluit, & in poſterum, quod auguramur, magis arctiusque indies coaleſcet.

§. II.

Tractum illum terrarum ampliſſimum, qui a Vogeſi ſaltibus inter Rhenum, Moſam, Scaldim ad oceanum vſque porrigitur, LOTHARINGIAE nomen a Lothario II. Rege Francorum, Lotharii I. Imp. filio, accepiſſe, arbitramur. Saltim id multo probabilius videtur, quam quod REGINO PRVMIENSIS, (d) MARIANVS SCOTVS, (e) SIGEBERTVS GEMBLACENSIS, (f) OTTO FRISINGENSIS, (g) & ex recentioribus plerique tradiderunt, vocabuli iſtius originem a Lothario I. Imp. eſſe repetendam. Hic enim praeter Italiam, illumque, quem paullo ante definiuimus, terrarum tractum, etiam prouincias vltra Vogeſum, inter Rhenum, Vrſam, Rhodanum & Ararin, praeter paucas ciuitates trans rhenanas, quas Ludouicus Germanicus Rex vini cauſſa exemerat, vaſto imperio complexus eſt, (h) quae quidem prouinciae vltra Vogeſum Lotharingiae nomen numquam tulerunt, ſed ſeparatas ab illo regno rationes habuerunt. Verum enim vero, diuiſo inter Lotharii iſtius Imp. filios paterno imperio, & Ludouico, natu maximo Italia cum Auguſta dignitate potito, Carolo autem Galliam Narbonenſem, tamquam paternam hereditatem, cernente, reliqua illa pars, quam ſupra ſuis limitibus definiuimus, Lothario II. Regi ceſſit, ab eoque tempore Lotharingiae nomen ei conſtantiſſime haeſit, (i) quum prouinciae, quas Carolus tenuerat, Prouinciae, Burgundiae, regnique Arelatenſis vocabulis a Lotharingia in eius aeui monimentis diſcernantur. (k)

§. III.

Vtcumque ſe res habeat, vel ex his iam ſatis intelligitur, LOTHARINGIAE ducatum, qui vetus nomen hodienum retinet, olim non Ducatum, ſed REGNVM fuiſſe, adeoque inter principes Imperii prouincias cenſendum eſſe. Neque enim tantum ſub vtroque Lothario per

 annos

(d) Regino Prumienſ. *in Annal. ad ann. DCCCXLII.* (e) Marian. Scot. *ad eumd. ann.* (f) Sigebert. Gemblac. *in Chron. ad eumd. ann.* (g) Otto Friſing. *in Chron. Lib. V. Cap. XXXIV.* (h) *Annal. Bertinian. ad ann. DCCCXLIII.* Regino Prum. *ad ann. DCCCXLII.* Sigebert. Gembl. *ibid.* (i) *Annal. Metenſ. ad ann. DCCCLV.* (k) Sim. Fridr. Hahn. *de iuſt. Burgundici noui vel Arelat. regni limitib. Hal. MDCCXVI. in* 40.

annos viginti ſeptem eam dignitatem retinuit, verum etiam, exſtincta illa ſtirpe, & Lotharingia ſenſim iuris Germanici facta, conſtans Lotharingis manſit illius memoria. Arnulfus ſane Imp. qui Lotharingiam cum reliqua Germania a Carolo Craſſo patruo, non tam iure hereditario, quam Principum ſuffragiis, acceperat, ei praefecit Zuenteboldum filium, & quidem non Ducem, ceu exiſtimauit TOELNERVS, (l) ſed Regem, (m) quippe quod nomen ille ſibi in diplomatibus, quae apud GVIL. HEDAM, (n) AVB. MIRAEVM, (o) aliosque leguntur, vbique adſcripſit. Quin & poſteaquam gens Carolingica in Germania penitus defecerat, Lotharingia, ſub regni nomine Germaniae vnita, in vnum cum hac ſyſtema ita coaluit, vt ſaepenumero regnum vocaretur cum ab ipſis Lotharingis, tum in titulis Imperatorum Regumque Germaniae. Exemplo eſſe poteſt diploma Adelberonis, Epiſcopi Metenſis, quod CHIFFLETIVS (p) ex chartulario Gorizenſi extulit, in quo ſub finem legitur: *Actum Metis publice, ſub die XVII. Kal. Ian. anno ab incarnatione Domini noſtri CMXXXIII. regni autem glorioſiſſimi Regis in* REGNO LOTHARIENSI *VIII.* Et hae quidem tabulae ſub Henrico I. Germaniae Rege ſcriptae ſunt, quum iam ab anno erae Chriſtianae DCCCCXXVI. Lotharingia in Germanici imperii corpus coaluiſſet per pactum Bonnenſe, quod poſt DVCHESNIVM (q) & MIRAEVM (r) STEPH. BALVZIVS (s) & SCHATENIVS (t) ediderunt. Succeſſor Henrici, Otto M. in diplomatibus quibusdam ab iisdem CHIFFLETIO & (u) AVB. MIRAEO, (x) editis, ipſe ſe REGEM LOTHARIENSIVM *& Francigenum* vocat, quum iam Lotharingia a Ducibus regeretur. Rarius equidem eo titulo vſum eſſe Ottonem, facile largimur iurisconſulto eximio, IO. NIC. HERTIO, (y) nec negabimus plane, in ſucceſſorum diplomatibus tale quid adhuc non eſſe obſeruatum: at ipſa tamen Lotharingia ex eo quoque tempore REGNI titulum ſatis diu retinuit.

(l) Toelner. *in Hiſtor. Palat. Cap. II. p.* 22. (m) *Annal. Metenſ. ad ann. DCCCXCIV.* Marian. Scot. *ad eund. ann.* Otto Friſingenſ. *Chron. Lib. VI. Cap. XII.* (n) Gu. Heda *de Epiſc. Vltraiect. p.* 63. (o) Aub. Mir. *in Dipl. Belg. Cap. XV. & XVI. Donat. Belg. cap. XV. Notit. Eccl. Belg. cap. XXII.* (p) Chifflet. *in Comment. Lotharing. p.* 9. (q) Du Cheſne *Tom. II. p.* 587. (r) Mirae. *Donat. piar. Cap. XXIII.* (s) Baluz. *Capitular. Reg. Franc. Tom. II. p.* 299. (t) Schaten. *Annal. Paderb. Lib. III. p.* 255. *Tomo I.* (u) Chifflet. *in Comment. Lotharing. p.* 9. (x) Aub. Mir. *Diplom. Belg. lib. I. Cap. XVII. & Donat. piar. Cap. XXXII.* (y) Hert. *Diſſ. de fide Diplom. Imp. & Reg. Germ. Sect. I. §. XI. p.* 606.

tinuit. Nam & Otto II. Imp. in charta Gorzenſi apud CHIFFLETIVM (z) meminit *praedii, quod Imperator ille habuerit in* REGNO LOTHARIENSI. Ex quibus recte colligit vir conſultiſſimus, GABR. SCHWEDERVS, (a) terras iſtas *primum ſaeculo IX. ſub nomine regni Lotharingiae Regno Germaniae acceſſiſſe, poſtea vero ſaeculo XI. quo ſenſim titulus ille regni exoleuerit, in vnum cum Germania corpus magis magisque concreuiſſe.*

§. IV.

Diſceptatum aliquando meminimus, ſuine iuris hoc regnum fuerit, an alii, ſiue Neuſtrico, ſiue Germanico, clientelari nexu adſtrictum? Sed neſcio, an ad Domitianas, quas iurisconſulti vocant, quaeſtiones totum iſthoc σκέμμα pertineat. Sub Lothario I. Imp. regnum iſtud nemini alii mortalium, quam Domino illi ſuo, obnoxium fuiſſe, facile largientur, quotquot rerum Francicarum non plane ſunt ignari. Quam enim rationem comminiſci poſſes, cur fratris primogeniti, Auguſta dignitate ornati, & Italiae opibus ſubnixi, portio hereditaria vel Carolo Caluo, fratrum natu minimo, vel Ludouico Germanico, obnoxia eſſe debuerit? Nec quidquam mutatum dixeris, quum poſtea inter Ludouicum II. Imp. Lotharium & Carolum, fratres, familiae erciſcundae ageretur. In conuentu enim Marſnenſi apud AVB. MIRAEVM (b) iam prouiſum fuerat, *vt regum filii legitimam hereditatem regni ſecundum definitas praeſenti tempore portiones poſt eos retinerent.* Quod intelligi aliter non poteſt, quam illos eodem in ſuis regnis iure vſuros, quo vſi antea ſint eorum parentes. At illos ſummo iure regnis ſuis imperaſſe, iam obſeruauit NITHARDVS, (c) Caroli M. ex Bertha filia nepos, & iuris publici eorum temporum peritiſſimus. Quamuis enim initio Lotharius Imp. in reliquorum fratrum regna imperium aliquod ſeu dominium directum adfectaret, ac proinde ANNALES PITHOEANI (d) eum μοναρχίαν molitum eſſe, obſeruent: aduerſum tamen ei tenuere fratres, eorumque fideles, dominis ſuis, teſte HINCMARO REMENSI, (e) in memoriam reuocantes, *eos Lotharii fratres eſſe, & ſacramento regnum inter illos diuiſum, & illos nec genere, nec poteſtate, Lothario eſſe inferiores.* Quibus excitati fratres libertatem ſuam tanta

(z) Chifflet. *in Comment. Lothar. ibid.* Add. Wibert *in vita Leonis P. P.* IX. *cap.* XIV. & *Geſta Pontif. Cenom.* apud Mabillon. *Analect. Tom.* III. *p.* 301.
(a) Schvveder. *Introd. ad Ius publ. Rom. Germ. Part. gener. cap.* IV. §. XXII. *p.* 81. (b) Aub. Mir. *Dipl. Belg. lib.* I. *cap.* XVII. (c) Nithard. *lib.* IV. (d) *Annal. Pithoeani p.* 38. (e) Hincmar. Remenſ. *Epiſt.* I. *cap.* IV.

Digitized by Google

virtute tuebantur, vt magnis auſibus excideret Lotharius, fratribusque, vt NITHARDVS memoriae prodidit, optionem concederet, vt aut praecipui quidquam ſibi *propter nomen Imperatoris, & propter dignitatem Imperii, quam auus regno Francorum adiecerit*, aut ſi id nollent, *tertiam tantummodo partem totius ſibi concederent, regeretque* QVISQVE ILLORVM PORTIONEM REGNI SVI, PROVT MELIVS *poſſet*. Hactenus itaque ἀνυπεύθυνον nullique alii obnoxium fuit Lotharingiae regnum. Et quamuis exſtincta Lotharii I. ſtirpe, aliquamdiu inter Germanorum & Francorum occidentalium conſilia fluctuaret: Germaniae tamen vnita, non iure ſupremi imperii excidit, ſed cum regno Germaniae in vnum veluti corpus coaluit, adeo vt iam vtrumque regnum pro vno cenſeatur, eiusque ordines cum magnae Germaniae ordinibus in iisdem comitiis congreſſi, in commune conſulant. Illud tamen negare nolim, quod iam ab aliis (f) eſt obſeruatum, Zuenteboldum a patre Arnulfo Lotharingico regno praefectum, non ſuis auſpiciis ita imperaſſe, vt omnia ſuo arbitrio egerit, ſed Germaniae maieſtatem comiter venerari debuiſſe, quamuis non admodum diuturnum fuerit intercalare illud Zuenteboldi imperium.

§. V.

Lotharingiae ex eo, quod olim regni ἀξίωμα habuerit, non parum praerogatiuae acceſſiſſe, nemo dubitauerit. Conſtat enim inter omnes, qui in iurisprudentiae publicae origines paullo accuratius inquirunt, prouincias illas Germaniae, quae olim ſub Francis regnatae ſunt, reliquis omnibus dignitate praecelluiſſe. Id quod vel inde patet, quod ſolae illae prouinciae palatiis regiis locum praebuere, ſuosque retinuere comites Palatinos, qui ibi vice Imperatoris vel Regis Germaniae ius dicerent. Exſtant paſſim in SPECVLO SAXONICO praeclara iuris publici Germanici vetuſtioris veſtigia, quae tantum abeſt, vt tam acri cenſura omnia perſtringi atque explodi debuerint a viro, quem paullo ante laudauimus, doctiſſimo, (g) vt digniſſima aliis pleraque videantur, quae maiore cura illuſtrentur ab eruditis. (h) Inter haec poſtremi generis ἐμβλήματα neſcio an non primo loco ponendum ſit, quod

SPE-

(f) Ludevvig. *Singular. iur. publ. Romano-Germ. Praefat. p. 86.* (g) Dn. a Ludevvig. *ibid.* §. VIII. *p.* 48. (h) Thomaſ. *Delin. Hiſt. Iur.* §. 109. *Nec aliter philoſophantur* Schilterus, Hertius, Beyerus, Gundlingius, *quorum loca omnia adferre, ſuperuacuum foret.*

Digitized by Google

SPECVLATOR ille (i) de prouinciis Germaniae, quae ex regnis natae ſint, ſcribit: *In Teutſchen Landen hat iedes Land ſeinen Pfaltz-Grafen. Sachſen hat einen, Bayren hat einen, Francken hat einen, Schwaben hat einen. Dieſe vier Lande waren bievor alle Königreiche.* Ex eo ergo, quod regna fuerint hae prouinciae, rationem reddit, cur cuique comes palatinus aliquis iuris dicundi cauſſa praefectus fuerit. In ſingulis enim regnis plura erant palatia, quae ſingulari induſtria recenſuit IO. MABILLONIVS. (k) Palatiis vero Comites Palatini praeerant ex moribus veterum Francorum. (l) Hinc in Saxonia, quae ſub Ludouico iuniore, Ludouici Germanici filio, aeque ac Franconia regni formam induerat, floruere Comites Palatini Saxoniae, quorum iam ſub Ottone III. Imp. meminit DITMARVS MERSEBVRGENSIS. (m) Nec ignotum eſt, palatinatum illum, primum penes Comites Wetinenſes, hinc penes Gözecenſes & Sommerſenburgenſes, poſtremo penes Landgrauios Thuringiae, Ducesque Saxoniae tum Anhaltinae, tum Miſnicae ſtirpis, fuiſſe, & penes hos quidem etiamnum eſſe, quamuis illum ex conſulta ratione in inſignibus, quam in titulorum ſerie, exprimere malint. (n) Ita & Alamannia, quum ſub Carolo Craſſo regnum fuerit, Comites Palatinos habuit, qui Tubingae ſedem ſibi conſtituerant, quorumque chartae veteres & annales paſſim meminerunt. (o) Nec minus celebres ſunt Comites Palatini Bauariae, quorum primum Arnulphum, Arnulphi Mali filium, fuiſſe, ex RVOTGERO (p) oſtendit NIC. HIER. GVNDLINGIVS. (q) De Franconia denique quum paullo poſt idem demonſtrandum ſit: vera profecto ac ſolidiſſima eſt SPECVLATORIS SAXONICI obſeruatio, prouincias omnes, quae ex regnis in ducatus fuerint commutatae, ſuos palatinatus habuiſſe. Saltim tales haut reperias in prouinciis reliquis, quae quantumuis poſtea ad ſummum dignitatis Regiae vel Ducalis faſtigium adſpirarint, Caroli M. tamen poſteris tamquam regna, numquam ſubfuerunt. Nam nec Bohemicae nec reliquae Venedicae prouinciae Comites Palatinos habuerunt; vel, ſi quis ibi terrarum hoc titulo vſus eſt, (de quo tamen non conſtat,

 quum

(i) *Ius prouinc. Sax. lib.* III. *Art.* LIII. §. 1. (k) Mabillon. *de Re diplom. libro IV. toto.* (l) Hincmar. *Epiſt.* III. *cap.* XXXI. (m) Ditmar. Merſeb. *lib. V. p. 352. edit. Leibnit.* (n) *Gundlingiana Part.* XXI. *Diſſ.* I. §. 12. (o) *Monim. Wurtemb. in Monaſt. Bebenhuſ. n.* 3. (p) Rotger. *in vit. Brunon. cap. XVI. apud* Leibnit. *Tom.* I. *ſcript. rer. Brunſu.* (q) Gundling. *ibid. pag.* 23.

quum Comitis Palatini Luſatiae, quem apud LAMBERTVM SCHAFFNABVRGENSEM, (r) reperiſſe ſibi viſus eſt HERTIVS (s) nusquam vel vola vel veſtigium occurrat, & Lambertus ille potius de Comite Palatino Lotharingiae loquatur:) ſaltim ille non Imperio immediate, ſed duci vel marchioni ſuo obſequium debuit, adeoque ad illam reliquorum, de quibus nos loquimur, dignitatem haut adſpirauit.

§. VI.

Quid vero de Franconia & Lotharingia dicemus? Hanc enim a Lotharii I. Imp. temporibus, ſemper; illam ſub Ludouico iuniore aliquamdiu regnum fuiſſe, paullo ante demonſtrauimus. Sed ſalua res eſt. Quum enim Ludouicus iunior Franconiam & Saxoniam ex paterna Ludouici Germanici hereditate accepiſſet: ei portioni etiam acceſſit, quidquid Ludouicus, pater, ex defuncti Lotharii regno ſeruauerat. (t) Non mirum ergo fuerit, ſi Comes Palatinus ad Rhenum vtrique prouinciae ſimul ius dixerit. At poſtea & ſuos comites palatinos habuit Lotharingia, a Comitibus Palatinis ad Rhenum diuerſiſſimos. Talem enim reperimus apud LAMBERTVM SCHAFFNABVRGENSEM, (u) qui dum in Henrici IV. hiſtoria verſatur: *Chuno*, inquit, *cognatus regis, Dux factus eſt Carentiorum: frater eius Henricus, palatinus Comes* LVTHARIORVM (inde ergo *Luſatorum* Comitem palatinum finxit HERTIVS,) *inſtinctu daemonis monaſticam vitam profeſſus eſt in Gorzia. Sed per paucos dies, vulgante ſe daemonio, quo illuſus fuerat, ſanctae converſionis habitum, quo ſe angelus Satanae in angelum lucis transfigurauerat, abiecit, vxoremque ſuam & poſſeſſiones, deſertor Dei & transfuga, recepit.* Habes itaque Henricum, Comitem palatinum Lotharingiae, fratrem Chunonis, Carinthiae Ducis, regis Henrici IV. cognatum, ex Arnulphi Mali, Ducis, proſapia oriundum, ceu docet ſtemma hoc genealogicum, ex MONACHO BRVNVILERENSI apud LEIBNITIVM (x) potiſſimum excerptum:

Arnul-

(r) Lamb. Schaffnab. *in Chronic. ad ann. MLVII.* (s) Hert. *in Diſſert. de Conſultat. Leg. & indiciis in ſpecial. Rom. Germ. Imp. rebus publ. §. XIX. pag. 452.* (t) *Annal. Fuldenſ. ad ann. DCCCXXX.* Regino Prum. *ad eumdem ann.* Baluz. *Capitul. Reg. Franc. Tom. II. pag. 221.* (u) Lamb. Schaffnab. *ad ann. MDXXV.* (x) *Monach. Brunvilerenſ. cap. I. apud* Leibnit. *Tom. I. Script. rer. Brunſu. C. pag. 315. ſequ.*

Digitized by Google

Arnulfus Malus, *Dux Bauariae, caeſus anno* DCCCCLIII.

Arnulfus, *Comes Palat. Bauar. occiſus anno* DCCCCXXXIII.	Hermannus Puſillus, *Comes Palatinus Rheni* DCCCCXXXIX. *occiſus anno* DCCCCLIX.

Ezo ſeu Ehrenfridus, *Comes Palatinus. ob.* MXXXV.
Vx. Mathildis, *Ottonis II. Imp. filia.*

Ludolphus, *Comes palat. ob.* MXXXII.	Hermannus, *Archiep. Col. ob.* MLVI.

Henricus, Furioſus, *Comes palatinus Lotharingiae. ob.* MXCIII.	Cuno, *Dux Carinthiae. ob.* MLV.

Ex quo ſimul patet, quod iam ab aliis animaduerſum, (y) rationem fugere doctiſſimum TOELNERVM, (z) Henrico huic locum inter Comites Palatinos ad Rhenum concedentem, quum in Lotharingia potius ea dignitate, teſte LAMBERTO SCHAFFNABVRGENSI, functus ſit.

§. VII.

Ex his porro, quae adhuc dicta ſunt, ſatis adparet, primum locum tenuiſſe Lotharingiam, non modo quia regnum fuit ampliſſimum, ſed & quia Aquisgranum, totius imperii ſedes & palatium primarium in ea ſitum fuit. Non iam id probabimus ex ſubleſtae fidei tabulis Aquisgranenſibus, (a) in quibus Carolus M. communi omnium Procerum ipſiusque Pontificis Rom. ſuffragiis ſanxiſſe fertur, *vt haec* SEDES REGNI *trans Alpes habeatur, ſitque* CAPVT *omnium ciuitatum & prouinciarum Galliae.* Eas enim acutior criticorum natio iam pridem νοθέυσεως poſtulauit, ſuſpectasque ipſe habuit, qui illas editione dignas

(y) Maſcou. *de Nexu regni Lotharing. cum imperio Rom. Germ. Sect. I. §. VII. not. 6. p.* 10. (z) Toelner. *Hiſt. Palat. pag.* 251. (a) Mir. *Donat. piar. cap. XI. pag.* 14.

Digitized by Google

gnas iudicauerat, AVB. MIRAEVS. (b) Aliis ac ſolidioribus longe teſtimoniis nititur ea Aquisgrani praerogatiua. Diſerte enim WIPPO (c) ſcribit: *Collecto regali comitatu, Rex Chonradus primum per regionem Ribuariorum vſque ad locum, qui dicitur Aquisgrani palatium, peruenit, vbi* PVBLICVS THRONVS REGALIS, *ab antiquis Regibus & a Carolo praecipue, locatur*, TOTIVS REGNI ARCHISOLIVM *habetur.* Et DITMARVS (d) auctor eſt, iam antiquiſſimis temporibus in orientali parte illius palatii conſpectam fuiſſe aquilam, *quam moris fuerit omnium, locum hunc poſſidentium, ad ſua eum vertere regna.* Quibus innuit auctor grauiſſimus, gliſcentibus inter Germanos Francosque occidentales turbis, & modo his Lotharingiam inuadentibus, modo illis eam, tamquam ſuam, vindicantibus, ſollemne fuiſſe victoribus, aquilam illam, quae ſublimis in palatio praefulgebat, in eam partem conuertere, qua victores rerum potirentur, vt reſpiceret orientem, quoties Germani; occidentem, quotiescumque Franci occidentales Aquisgranum occupaſſent. Exiſtimaſſe itaque videntur, eum imperium tenere, qui teneat imperii ſedem, Aquisgranum. (e) Ex quo ſatis patet, cur non modo noſtris temporibus antiquae iſtius gloriae ſit tenaciſſima, & ἀξίωμα iſtud hymnis & inſcriptionibus in Curiae propylaeo conſpicuis ſeruare ſtudeat: (f) verum etiam iam olim in plerisque monimentis audiat *der Königliche Stuhl und Stadt Aach.* (g)

§. VIII.

Quemadmodum ergo inde non parum decoris acceſſit Lotharingiae, quod in ea vera ſedes totius regni ac veluti domicilium ſacri imperii eſſet conſtitutum: ita nec hoc illi minori laudi cedit, quod ex eadem ratione & primarium totius regni Comitem palatinum habuerit. Vidimus ſupra, (§. VI.) fuiſſe Lotharingiae Comitem palatinum proprium, eoque honore Henricum Furioſum, imperante Henrico IV. Imp. functum eſſe, oſtendimus. Sed illi cum Aquisgranenſi palatio nihil rei fuiſſe videtur. Rem in pauca conferemus. Quemadmo-

(b) Aub. Mir. *ibid. not.* 1. *Add. Gundlingiana Part.* XVIII. *Diſſ.* I. §. *6. p. 244. ſequ.* (c) Wippo *in vita Conradi Imp. pag. 426.* (d) Ditmar. *in Chron. lib.* III. *p. 343.* (e) *Gundlingiana Part.* XVIII. *Diſſ.* II. §. XIV. *p. 264.* (f) Limn. *lib.* VII. *cap.* II. *n.* 8. ubi & de hymno: *Vrbs Aquenſis, vrbs regalis, ſedes regni principalis, prima Regis curia.* (g) *Diploma Caroli V. apud* Limn. *Iur. publ. lib.* VII. *cap.* II. *n.* 11. *et. Addit. Tomo* II. *ad lib.* VII. *cap.* II. *p.* 71. Fritſch. *in Addit. ad* Limn. *p. 195. ſeqq.*

Digitized by Google

admodum quod ad eccleſiae regimen attinet, duae erant regni Lotharingici metropoles, Auguſta Treuerorum & Colonia Vbiorum: ita totidem erant Regum palatia, Mediomatricum (gg) & Aquisgranum, quorum alterum in ſuperiore; alterum in inferiore Lotharingia florebat: alterum Lotharingici regni proprium, alterum commune imperii Germanici domicilium habebatur. Itaque & conſentaneum videbatur iuris publici Francici principiis, eſſe in Lotharingia comites Palatinos tum illi regno proprios, qualis fuerat Henricus ille Furioſus, tum & communes totius regni, quia ibi eſſet totius regni ſedes & WIPPONIS ſtilo, archiſolium.

§. IX.

Et hi poſtremi ſunt illi COMITES PALATINI ad Rhenum, quorum maxima in vniuerſo Imperio fuit & etiamnum eſt auctoritas. Sane iam TOELNERVS (h) obſeruauit, Palatinos ad Rhenum non olim ad Nicrum & in ſuperiore parte Rheni, ſed inferius in Lotharingia circa Moſellam & in finibus Belgii potiſſimum ſediſſe. Sane inter eorum praecipuas terras recenſet Comitatum *Nemoris* & in eo caſtrum *Thonaburg*, hodie *Thomberg*, *Berchem & Duren*, in Ducatu Iuliacenſi, *Brouilre*, Dominium ad *Lacum*, Comitatum *Meyenfeld*, *Monaſterium Eifliae*, *Palatiolum*, *Pfaltzl*, haut procul Treueris, quin & magnam *ſiluae Arduennae* & *Ducatus Iuliacenſis* partem cum terris vicinis cis & trans Rhenum, vt dubitari non poſſit, Palatinatum Rheni olim in inferiore parte Lotharingiae a Belgio ad Moſellam vſque circa Aquisgranum habuiſſe domicilium, non in iis terris, quae iam Palatinatus ad Rhenum vocabulum adoptarunt. Quod quum vulgo minus ſit cognitum, non mirum eſt, de palatinatu vetere ignorantiam ſuam profeſſos eſſe viros, rerum Germanicarum ceteroquin peritiſſimos, MVNSTERVM, (i) FREINSHEMIVM, (k) FREHERVM (l) HERM. CONRINGIVM, (m) quorum poſtremi ideo plane in hanc opinionem inciderunt, quod Palatini Comites ad Rhenum veteres fixam ſedem plane non habuerint, ſed in aulae Regiae comitatu perpetuo fuerint. Quod vt de eorum perſonis fortaſſis veriſſimum eſt: ita inde fruſtra collegeris, non fuiſſe certum eis palatium, vbi praecipue ius dicerent, nec adſigna-

Ccccc

(gg) Blondell. *Plen. Aſſert. p.* 270. (h) Toeln. *Hiſt. Palat. cap.* II. *pag.* 24. (i) Munſter. *in Coſmogr. lib.* III. *cap. CCL.* (k) Freinshem. *de Vicariat. Palat. cap.* IX. *n.* XVI. *p.* 93. (l) Freher. *Orig. Palat. pag.* 1. *ſequ.* (m) Conring. *in Cenſura Diplom. Ludouiciani Lindau. cap. XI. p.* 203.

ſignatas terras aliquas, vnde aliorum Principum more reditus tam ſplendido officio dignos caperent, ceu recte animaduertit LEIBNITIVS. (n) Rem omnem expedit MONACHVS BRAVWILERENSIS, (o) qui de Ezone Comite Palatino: *Denique*, inquit, *totius Galliae Principum quum eſſet corporis elegantia venuſtiſſimus, mentis induſtria prudentiſſimus, animi magnanimitate fortiſſimus, ad diſponenda negotia tam priuata quam publica diſcretiſſimus*, REGALIS PALATII *apicem iure* PATERNI SANGVINIS *ſtrenuiſſime gubernando, eo profecit honoris, vt ſuam ſemper gloriam pluris, quam accepiſſet, efficeret decoris.* Et paucis interiectis: (p) *Cuius tranſitum in* AQVISGRANI PALATIO, *propere cognito (nam ibi tunc* COMES PALATINVS *erat, occupatus tum totius* LOTHARINGIAE *maiorum colloquio,) aſſumtis eis ſecum, quorum alii ſe dominum, nonnulli decus & Imperii gloriam amiſiſſe, dolerent, gemerent & plangerent, velocius peruenit ad contboralis ſuae corporis exanimi pignus venerabile.* Ex eo itaque omnino ſequitur, quod demonſtrandum ſuſceperamus, Palatinatum ad Lotharingiam pertinuiſſe, & Aquisgranenſi potiſſimum palatio fuiſſe adfixum, non autem iis locis, vbi iam prouincia ampliſſima fertiliſſimaque Palatinatus ad Rhenum cognomen tuetur, ſitum fuiſſe.

§. X.

Nimirum, quod demum ad ſuperiorem Rhenum veluti migrauit Palatinatus, inde factum, quod dubia terrarum illarum poſſeſſione, & Germanis Franciſque de Lotharingia perpetuo fere litigantibus, conſultiſſimum putarent, terras, quas iam tum ad ſuperiorem Rhenum tenuerant, variis acceſſionibus locupletare. Ita ſenſim adquiſiuere Comitatum *Stalecke* & *Bacharach*, *Graichgouiam cum burgo Heidelberg*, *Comitatum Stalbubel*, & reliquas, quas iam Palatini ad Rhenum poſſident, prouincias, quarum incrementum prolixe deſcribunt ZEILERVS, (q) FREHERVS, (r) TOELNERVS, (s) & alii. At in iſta nouae fertiliſſimaeque prouinciae adquiſitione fere contigit, quod ſolet in alluuionibus, vt quo maius vni loco incrementum accedit, eo plus alteri decedat. Terras enim ad inferiorem Rhenum pleraſque omnes Comites Palatini vel in eccleſias & monaſteria, a ſe condita, liberaliter con-

(n) Leibnit. *in Praefat. Tom.* I. *Script. Rer. Brunſu. n. XXVII.* (o) Monach. *Brauuuil. apud. Leibnit. ibid. cap. I. pag.* 314. (p) Idem *ibid. cap.* II. *p.* 318. (q) Zeiller. *Topogr. Palat. Rheni paſſim.* (r) Freher. *Orig. Palat. lib.* II. *cap.* 10. *& paſſim.* (s) Toelner. *Hiſt. palat. cap.* II. *p.* 28. *ſequ.*

Digitized by Google

contulerunt, ſi eſſent allodiales, vel, ſi clientelari nexu obſtrictae imperio, aliis in ſubfeudum dederunt, ceu ſingulari capite demonſtrauit TOELNERVS. (t) Vnde mirifice creuerunt Comitum Iuliaci, Cliuiae, Montium, aliorumque opes, & in tantum auctae ſunt, vt non modo ipſi ad Ducalem in Imperio dignitatem adſpirarent, ſed iſta etiam in vrbem Aquisgranum protectionis iura exercerent, quae olim ad Comites Palatinos Imperii non minus pertinuerunt, quam iura Aduocatiae ſupremae, *(Ober - Voigtey)* quae ſibi poſtea vindicarunt Brabantini. (u)

§. XI.

Quae hactenus de primario imperii palatio in Lotharingia, & palatinatus Imperii genuina ſede, diſſeruimus, eo pertinent, vt tanto magis appareret, principem Germaniae prouinciam fuiſſe Lotharingiam, in qua quippe totius Imperii ſedes ac veluti domicilium, & ob coniunctum cum illo Palatinatum ſuprema cauſſarum ad palatium delatarum iurisdictio fuit. Atque hinc facile reddi poterit ratio, cur tam multum ſemper momenti poſitum fuerit in Lotharingia, quotiescumque de eligendo Romano Imperatore agebatur. Praeterquam enim quod in Lotharingia eſſet palatium regium, ibique impoſita corona inaugurari ſolerent electi Germanorum Reges, (x) quod poſtea AVREA BVLLA (y) firmatum eſt: praecipuae etiam in electione partes erant non modo Archiepiſcoporum Treuerenſis & Colonienſis, verum etiam Comitis Palatini, quibus & eo tempore, quo adhuc omnes Imperii Ordines Regem communi ſuffragio creabant, ius προβουλεύσεως competebat cum Moguntino, nec non reliquis, qui primaria regni officia, id eſt pincernatum, marſchallatum, camerariatum, (ſit venia verbis, in iure publico ſemel receptis,) gerebant. Hinc quamuis priorum temporum Reges Germaniae ab vniverſis Principibus electi dicantur: AVCTOR tamen VITAE MATHILDIS, (z) iam ſaeculo decimo Ottonis M. electionem deſcribens, meminit *Doctorum primorum, qui de ſtatu regni conſilium habuerint.* Et in electione Lotharii, teſte ALBERICO, (a)

(t) Toelner. *Hiſt. Palat. cap.* III. (u) Sprenger. *Iurispr. publ. p.* 457. *Rex Hiſpaniae habet ratione Brabantiae ius praefecturae, (vulgo Oer-Voigtey) in ciuitate, & Dux Iuliacenſis ius protectionis.* (x) *Gundlingiana Part. XVIII. Diſſ. II. p.* 233. *ſequ.* (y) *Aur Bulla cap.* XXVIII. §. *8.* (z) *Auctor Vitae Mathild. cap.* II. *p.* 197. *ad* Leibnit. *Tomi ſcript. Rer. Brunſu.* (a) Albericus *Chronic. ad ann. MCXXV.*

Triumfontium monacho, in conſilium adhibiti *eminentiores aulae regalis primates.* Denique quum, diuiſis principum ſuffragiis, ab aliis Philippus Sueuus, ab aliis Otto Brunſuicenſis eligeretur, huius electionem vel ideo ratam habuit INNOCENTIVS PP. III. in Epiſtola ſingulari ad Principes Teutoniae & Alamanniae, (b) *quod tot, vel plures ex his, ad* QVOS PRINCIPALITER SPECTAT IMPERATORIS ELECTIO, *in eum conſenſiſſe noſcerentur, quot in alterum conſenſerint.* Quae quum certiſſima ſint: nemini obſcurum erit, quanta Lotharingorum fuerit in eligendis Imperatoribus auctoritas. Tres enim ex eo regno erant, quibus illud ius προβουλεύσεως in electione Regis iure ab antiquiſſimis temporibus recepto competebat, Treuerenſis, Colonienſis, & Comes Palatinus. Praeterea vni ex illis, puta Colonienſi, Baſilica Aquenſis, in qua corona more maiorum incingendus erat nouus Rex, tamquam epiſcopo dioeceſano ſuberat. Adeoque non facile quiſquam ea ſuprema inter Chriſtianos dignitate potiebatur, niſi qui de Lotharingorum fauore eſſet certiſſimus. Plura eius rei exſtant exempla. Nam non modo in eligendis Regibus Germaniae vel praecipue mentio fit Lotharingorum: veluti in electione Henrici II. (c) & Conradi II. (d) verum etiam ex eiusdem Henrici II. (e) & Henrici V. (f) electione patet, tamdiu quaſi in in lubrico ſtetiſſe reges, quamdiu nondum obtinuerint Lotharingorum ſuffragia.

§. XII.

Quin non modo in electione, verum etiam in coronatione Regum Germaniae haut poſtremas quandoque Lotharingorum partes fuiſſe comperimus. In eo inaugurationis actu praecipue elucet imperii Germanici ſplendor, dum primarii eius Principes officiis aulicis publice & cum adparatu funguntur. Id vero quomodo in coronatione Ottonis I. factum ſit, referens WITECHINDVS SAXO: (g) *Duces,* inquit, *adminiſtrabant;* LOTHARIORVM *Dux Giſelbertus, ad cuius poteſtatem locus ille* (Aquisgranum) *pertinebat, omnia procurabat, Eberhardus menſae praeerat. Hermannus Francus pincernis, Arnulphus equeſtri ordini & eligendis locandisque caſtris praeerat.* Giſelbertum Lotharingiae ducem tum officio auli-

(b) Innocent. III. *Epiſt. Tomo I. p.* 700. *edit. Baluz.* (c) Adelbold. *Vit. S. Henrici Imp. cap. XI.* Ditmar. Merſeb. *lib. V. p.* 369. (d) Wippo *in vita Conradi p.* 426. *ſequ.* (e) Ditmar. *ibid.* (f) Sigeb. Gembl. *ad ann. MCVI.* Otto Friſing. *lib. VII. cap. XII. Auctor Vitae Henrici IV. p.* 391. (g) Witich. Saxo *lib. II. Annal. p.* 246.

Digitized by Google

aulico, vel, vti hodie vocant, archiofficio functum eſſe, ex his verbis tam perſpicue adparet, vt alia probatione vix opus ſit. At minus expeditum videtur, quodnam fuerit illud archiofficium? Sed ſalua res eſt. Quum enim *archipincerna* tum fuerit Hermannus Francus, *archidapifer* Eberardus, & cura equeſtris ordinis & praefectura locandorum caſtrorum, qua Arnulphus tum functus eſſe dicitur, procul dubio ad *archimarſchalli* officium pertinuerit, quemadmodum hodienum Elector Saxoniae eam curam in comitiis & aliis imperii conuentibus, Marſchallo Pappenhemio demandare ſolet: (h) conſequens ſane eſt, vt Giſelbertus tunc *archicamerarii* ſplendidiſſimum officium, quod nunc cum Marchia noſtra Brandenburgica eſt coniunctum, ſuſceperit. Vidit hoc iam HERM. CONRINGIVS, (i) & IO. IAC. MASCOVIVS, (k) resque tam clara eſt, vt merito fluctus in ſimpulo mouere dicas BOECLERVS, (l) qui Witichindi verba ita interpretatur, vt plane non loquantur de archiofficio, ſed innuant tantum, Giſelbertum id egiſſe, *quod omnibus Ducibus imperii incubuerit, vt Rege aut Imperatore in prouinciam, cui quisque praeerat, veniente, de neceſſariis ei proſpicerent.* Quaſi vero probabile ſit, Witichindum ſcriptorem, rerum ciuilium non imprudentem, tam confuſe ſcripſiſſe, vt priuatam illam annonae atque obſoniorum curam cum functionibus illis ſollemnibus *archipincernae*, *archidapiferi* & *archimarſchalli* coniungere & ſollemne *archicamerarii* officium plane omittere non dubitaret? Et quaſi ex eo, quod HINCMARVS (m) ſub Carolingica Regum ſtirpe aliam iſtorum officiorum rationem fuiſſe obſeruat, colligendum ſit, inſequenti ſaeculo nullam fieri potuiſſe mutationem. Itaque fixum firmumque maneat, Giſelbertum tunc Archicamerarii officio functum, quamuis illud poſtea, ob turbas in regno illo exortas, in alios atque alios videatur translatum, donec in potentiſſima gente Brandenburgica fixas veluti ſedes, ac ſtabile domicilium reperiret.

§. XIII.

Quae hactenus a nobis dicta ſunt, ad LOTHARINGIAM in vniuerſum, non ſpeciatim ad Ducatum Lotharingiae, pertinent: proximum

 eſt,

(h) Wagenſeil. *de S. Rom. Imp. Official. & ſubofficial. cap.* IX. §. *VI pag.* 91. *ſequ.* (i) Conring *de Official. Imp. ſ.* XII. (k) Maſcou. *de Originib. Officior. aulic. S. R. Imperii* §. *XXXVIII.* (l) Boecler. *Hiſtor. Saec.* X. *p. m.* 216. *ſequ. Tom. Diſſ. Acad.* III. (m) Hincmar. *Epiſt. pro Inſtit. Carolomanni Regis* §. XX. T. II. *Opp. pag.* 208.

eſt, vt de huius quoque praerogatiuis quaedam diſſeramus. Quanti momenti ille viſus ſit Germanis, vel inde patet, quod ad exſtinguendas turbas, quae regno iſti per tantum temporis ſpatium, veluti peſtis, incubuerant, ARCHIDVCEM illi praefecerit Otto M. Imperator, quum antea iſtud *ἀξίωμα* plane inauditum eſſet in republica Germanica. Fuit hic Lotharingiae Archidux primus, ſed & poſtremus, Bruno, Colonienſis Archiepiſcopus, Ottonis M. frater, cuius geſta fuſius deſcripſit ROVTGERVS a LAVR. SVRIO (n) *&* G. G. LEIBNITIO (o) editus. Hic ergo, vbi ad illam rem delabitur: (p) *Otto* inquit, *Imp. fratrem ſuum, Brunonem, Occidenti tutorem & prouiſorem, &, vt ita dicam,* ARCHIDVCEM, *in tam periculoſo tempore miſit.* Ne quis vero exiſtimet, Routgerum tantum ob potentiam Brunoni hanc dignitatem tribuere, eam ſane etiam confirmat WITICHINDVS, (q) qui Brunonem *Pontificis ſummi ac* DVCIS MAGNI *officia ſimul geſſiſſe ſcribit*, & in epitaphio Colonienſi vocatur:

Archos antiſtes, cui data Colonia ſedes.

Sed *&* AVCTOR VITAE THEODERICI EPISCOPI, (r) ei diſerte tribuit titulum *Archiducis & Archiepiſcopi*; id quod & SIGEBERTVS GEMBLACENSIS facit in Chronico ſuo: vt dubium non ſit, quin *Archiducis* titulo vere ſit vſus, quamuis a CONTINVATORE REGINONIS, (s) LEVOLDO A NORTHOF, (t) aliisque, tantum *Dux* ſalutetur, ab eodem autem auctore vitae THEODERICI, Epiſcopi Metenſis, ei tribuatur *dominatus totius Lotharingiae.* Digna nimirum videbatur Lotharingia, quum in Ducatum mutaretur, vt ſupremo Duci nouus ac ſplendidior titulus daretur, non modo ob prouinciae amplitudinem, quae Reges olim aluerat, verum etiam, quia ipſe Bruno Ducem anno DCCCLVIII. in Lotharingia ſuperiore conſtitueret Fridericum, (u) adeoque Dux Ducis, id eſt, archidux, iure dicendus videretur.

§. XIV.

Sane ſi amplitudo prouinciae atque opes praerogatiua aliqua poſſeſſo-

(n) Sur. *Act. Sanct. Tomo V. die* XII. *Octobr.* (o) Leibnit. *Script. Rer. Brunſu. T.* I. *p.* 273. *& ſequ.* (p) Routger. *in Vit. Brunon. cap.* XVII. *pag.* 279. *edit. Leibnit.* (q) Witichind. Saxo *Annal. lib.* I. *p.* 638. (r) *Vita Theoderici Epiſc Metenſ. cap.* VII. *p.* 297. (s) *Contin. Reginon. ad ann. DCCCCLIII. & DCCCLXV.* (t) Leuold. a Northof. *in Catal. Archiep. Colon. apud Meibom. Tom. I. ſcript. rer. Germ. pag.* 687. (u) Flodoard. *in Chron. ad ann. DCCCCLVIII.*

Digitized by Google

ſeſſores donant: etiam eo nomine reliquis Germaniae prouinciis facile anteferenda fuerit Lotharingia, quae quum initio Regibus Ducibusque paruiſſet ſingulis, poſtea, diſtracta licet in varios ducatus, Principes tamen habuit opibus viribusque nulli procerum Germaniae ſecundos. Nimirum ex quo Duces dare Lotharingiae placuit: vniuerſae praefuerunt ab anno DCCCCXXI. *Giſelbertus*, anno DCCCCXXXIX. Rheno flumine infeliciter abſorptus: (x) *Henricus*, Ottonis I. Imp. frater, paucis poſt menſibus Bauariae Ducatu contentus eſſe iuſſus: (y) *Otto*, Ricuini filius, qui anno DCCCCXLIV. ad plures abiit, (z) *Conradus* ſeu *Chuno*, qui ſocero Ottoni I. Imp. rebellis Hunnos in Lotharingiam pertraxit, poſtea vero facti poenitens, aduerſus illos fortiſſime dimicans, anno DCCCCLVII. occubuit: (a) ac denique Archidux, *Bruno*, de quo paullo ante diximus. Quum vero, teſte tot annorum experientia, paullo difficilius in Imperii Germanici obſequio continerentur Duces, quibus in Lotharingiam vniuerſam erat imperium: diuidere illam placuit. Et ſuperior quidem, quam fere Moſella mediam interſecat, ceſſit *Friderico*, cui & Theodericus filius, & Fridricus II. nepos ſucceſſit. Inferiori, quae & Ripuaria dicitur, quamque Moſa & Scaldis alluunt, ab ann. DCCCCLXXVII. praefuerunt *Carolus*, Ludouici, Francorum Regis ex Gerberga Saxonica filius, (b) dein ab anno MV. *Otho*, eiusdem filius. Quo ſine maſcula prole defuncto, Henricus II. Imper. ducatum inferiorem dedit *Godofredo, improli*, Godofredi Captiui, comitis Virdunenſis, filio, (c) quo ipſo etiam circa annum MXXIII. ſine maſcula prole exſtincto, *Gothilo* Magnus, frater, non modo in inferiorem Lotharingiam ſucceſſit, verum etiam anno MXXXIII. mortuo ſine liberis maſculis Fridrico, ſuperioris Lotharingiae Duce, & illum Ducatum Conradi Salici Imp. beneficio obtinuit. (d) Sed fuit hoc illuſtriſſimae familiae fatum, vt, quum Gothilo duos filios ſuperſtites haberet, *Gothofredum Magnum*, & *Gothilonem Ignauum*, hic inferiorem Lotharingiam, anno MXLVI. amitteret: (e) ille ſuperiore ob perduellionem anno MXLV. ſimiliter pri-

(x) *Continuator. Reginon. ad ann. DCCCCXXXIX.* Ditmar. *lib.* II. *p.* 338. *ſequ.* (y) *Continuat. Regin. ad ann. DCCCCXL.* (z) Idem *ad ann. DCCCCXLI.* (a) Miraeus *in Not. eccleſ. Belg. pag.* 692. (b) Sigebert. *in Chron. ad ann. DCCCCLXXVII.* (c) Idem *ad ann. MXII.* (d) Aub. Miraeus *in Notit. Eccleſ. Belg. p.* 694. (e) Herm. *Contract. ad ann. MXLV.*

priuaretur, (f) inferiorem quidem recepturus poſtea, (g) eamque relicturus *Godofredo Gibboſo*, ſed non niſi ad annum MLXXVI, quo tota illa ſplendidiſſima familia defecit. (h)

§. XV.

Ad LOTHARINGIAM INFERIOREM quod attinet, eius potentiam vel inde aeſtimes, quod paullatim in alios quamplures ducatus diſtracta, omnibus ſuffecit, & ſinguli illi ducatus principes habuere, rerum geſtarum magnitudine celeberrimos. Nimirum Gothofredis, de quibus paullo ante diximus, in Lotharingiae inferioris Ducatu ſucceſſeratGothofredus Bullonius, (i) captis Hieroſolymis conditoque regno Hieroſolymitano celeberrimus. Huic Henricus Limburgenſis Comes, anno MCI ſurrogatus eſt: (k) qui quidem ob rebellionem captus, locum anno MCVI. fecit Gothoſredo Barbato Brabantino, (l) at Ducalem tamen dignitatem, Limburgenſi domui ſemel partam, conſtanter retinuit. Sic ex vno Lotharingiae inferioris ducatu nati ſunt duo, *Limburgenſis* & *Brabantinus*. Poſtea omnes fere comites opulentiores illam dignitatem affectarunt. Anno enim MCCCIX. eam ab Henrico VII. Imp. domo Luxemburgico, facile impetrarunt *Luxemburgenſes*, (m) quam deinde Carolus IV. eiusdem familiae Imperator anno MCCCLIV. luculento diplomate confirmauit. (n) Hos anno MCCCXXXIX. imitati ſunt *Geldriae* comites, (o) anno MCCCLVII. *Iuliacenſes*, (p) *anno* MCCCLXXX. *Montenſes*, quamuis alii tunc tantum nouo diplomate ſtabilitam eam dignitatem velint. (q) Denique & Comites *Cliuenſes* in ipſo concilio Conſtantienſi ad eamdem dignitatem euecti ſunt anno MCCCCXVII. (r) Atque ita Lotharingia inferior ſola praeter tot opulentiſſimos Comitatus, in ſeptem ducatus paullatim diſtracta eſt, & non mediocres eos quidem, ſed pinguiſſimos, & reliquis, qui in Germania magna celebrantur, pleriſque facile aequiparandos.

§. XVI.

(f) Miraeus *ibid. p. 693.* (g) Idem *ibid.* (h) Lamb. Schaffn. *ad an. MLXXVI.* (i) Sigeb. Gemblac. *ad ann. MLXXXIX.* (k) Idem *ad ann. MCI.* (l) Idem *ad ann. MCVI.* (m) Trithem. *in Chron. Hirſaug. ad ann. MCCCIX.* (n) *Exſtat hoc apud* Meibom. *Script. Rer. Germ. Tom.* III. *p.* 211. Leibnit. *Cod. Iur. Gent. diplomat. Part.* I. *p.* 207. (o) Leibnit. *ibid. n.* 78. Pontan. *Hiſt. Geldr. lib. VII. p.* 228. (p) Trithem. *Chron. Hirſaug. ad ann. MCCLVI.* Pontan. *ibid. p.* 270. (q) Schaten. *Annal. Paderb. lib.* XIV. *pag.* 409. (r) Trithem. *ibid. ad ann. MCCCCXVIII.*

Digitized by Google

§. XVI.

Ex his duo ſunt, qui Lotharingiae Ducatum titulis ſuis adſcripſere, BRABANTINVS & LIMBVRGICVS, inter quos mira interceſſit aemulatio. Quum enim Dux Limburgenſis Henricus, qui anno MCI Ducatum Lotharingiae inferioris loco Godofredi Bullonii erat conſequutus, tanti beneficii parum memor, fraena mordere & aduerſus Imperatorem hoſtili animo eſſe diceretur: illi quidem in captiuitatem detruſo anno MCVI ſucceſſor datus eſt Godofredus Brabantinus, Comes Louanienſis; ſed cui idem fatum incubuit, quum, electo Lothario Rege, Conrado Sueuo, eius aemulo, ſeſe adiunxiſſet. Ducatu enim ſpoliatus a Lothario, locum iterum fecit Valeramo, Duci Limburgenſi, Henrici filio, non diutius tamen eo honore fruituro, quam quoad viueret Lotharius. Eo enim anno MCXXXVII. defuncto, Conradus Sueuus, nemine obnitente, imperauit, isque priſtini amoris memor Brabantino Lotharingiae inferioris Ducatum anno MCXXXVIII. reſtituit. (s) Inde ergo lites, vtraque domo ius ſuum titulis teſtante, donec Godofredus III. anno MCLV. ducta Margaretha Limburgenſi, Ducatum Lotharingiae & ſucceſſionem in Limburgico ſibi ſtipulatus, contentioni illi finem imponeret. Familia enim Limburgica exſtincta, ſolus Brabantinus Lotharingiae Ducatus titulo vſus eſt, donec & illa ſplendidiſſima familia deficeret.

§. XVII.

Neſcio quo caſu euenerit, vt noui iſti Duces gladium praeferendi ius in ſolennibus Regum Germaniae curiis ſibi vindicarint, quum illo officio alioquin Saxoniae Electores indubie fungantur. Sane hoc ius anno MCCCLXXVI. in Wenceslai Regis inauguratione adfectauit Wenceslaus, Lotharingiae & Brabantiae Dux, quamuis parum compertum ſit, Lotharingiae, Brabantiae, an Luxemburgi Ducatui officium illud adnexum eſſe exiſtimarit. At ſucceſſu tum caruit illud Brabantini conſilium. Quamuis enim Carolus IV. Imp. neutri Principum bilem moturus, gladium tum a filio Sigismundo, decem annorum puero, praeferri iuberet: litem tamen poſtea dedit ſecundum Saxonem, cui illud ius etiam in Aurea Bulla publica lege fuerat conceſſum. Simile ius anno MDXX. ſibi adſerere conatus eſt Dux Iulia-

Ddddd cenſis

(s) Sigebert. Gembl. *in Chron. ad ann. MCXXV.* (t) Aubert. Miraeus *in Notit. eccleſ. Belg. p. 695. edit. Franc. Foppens. T. I.*

cenſis, quum Carolus V. Aquisgranum ſolemni pompa intraret. Eam enim vrbem ſui territorii eſſe, ſibique ius conducendi competere, cauſſatus, Saxonicum Legatum praecedere volens, primus ſeſe in vrbem recepit. At Saxones Caeſarem vltra horae quadrantem retinuerunt, ac ſic demum Caeſarem Aquisgranum intrantem praeceſſerunt, egregio tum in ipſa arena reperto rem expediendi conſilio. (x) Procul dubio. Brabantinum archiofficii cuiusdam, quod aliquando penes Lotharingiae Duces fuiſſe diximus, memoria ad hoc audendum induxit. Fortaſſis etiam vterque ſibi perperam perſuaſit, in Lotharingiae regno non licere Saxoni, quod in reliqua Germania citra controuerſiam liceat. Sed aliter fortaſſis compoſuiſſent rationes, ſi meminiſſent, & certis Principum familiis iam propria eſſe illa officia, & in vnum cum Germania imperium, ac veluti corpus, coaluiſſe Lotharingiam, adeoque nec alios in Lotharingia ſupremis iſtis officiis fungi poſſe, quam quibus ſemel illa publica lege collata ſunt.

§. XVIII.

Feliciora fuere Ducatus Superioris Lotharingiae fata, qui non, vt inferior, in varias partes diſtractus diſſectusque eſt, ſed, egregia profecto virtutis praerogatiua, non modo inter innumeras temporum iniurias integer perſtitit, & per damna ac per caedes ab ipſo duxit opes animumque ferro, ſed & maxima ſubinde cepit incrementa. Nec minus obſeruandum, praeclara ſemper fuiſſe & etiamnum eſſe Ducum illorum iura, praeclaras immunitates, quas maximam partem recenſet diploma Ferdinandi Regis Romanorum anno MDXLII. Noribergae Antonio, Duci Lotharingiae, conceſſum, & a Carolo V. ratum habitum, quod quia LIMNAEVS (y) aliique iam ediderunt, nos iam breuitatis ſtudio merito omittimus.

§. XIX.

Neque iam opus eſt, fuſius inquirere in nexum Lotharingiae cum imperio Romano Germanico. Iam alii id egerunt ea cura, vt otium nobis

(u) *Magn. Chron. Belg. ad ann.* MCCCLXXII. *p. 326.* Chiflet. *in commentar. Lothar. Cap. XXIII. p.* 98. Limnaeus *Addit. I. P. Tom. II. ad Lib. III. Cap. X. n.* 28. *& in Obſ. ad Aur. Bull. Cap. XXII. Obſ.* 3. Diploma Saxoni *tum datum exhibet Lunig. im Reichs-Archiv. Part. ſpec. P. II. p.* 5. *ſequ.* (x) Hart. Maurus *de Coronat. Caroli V. apud* Goldaſt. *in Rational. Conſt. Imp.* Wagenſeil. *de S. Rom. Imp. ſummis officialib. & ſubofficialibus Cap. VIII. p.* 50. (y) Limn. *Iur. Publ. Lib. V. Cap. XI. n.* 3.

Digitized by Google

nobis feciſſe videantur, veluti CONRINGIVS, (z) MASCOVIVS, (a) & nuper LVDEWIGIVS, (b) Cancellarius Academiae Halenſis. Ex Ferdinandi Regis tabulis paullo ante laudatis adparet, *feuda recognoſcere Duces sereniſſimus ab Imperio, ipſumque Ducatum eſſe ſub protectione, tutela & defenſione imperii, illos conferre ad imperii aerarium tertia parte minus, quam vnum ex Electoribus. Cetera ducatum Lotharingiae eſſe liberum & immunem, es ſolle das Hertzogthum Lothringen, mit ſeinem Anhang ein gantz frey uneingezogen Fürſtenthum ſeyn und bleiben ewiglich; und von der Käyſerl. Maj. dem König Ferdinando, auch Churfürſten, Fürſten und Ständen des H. Reichs ein uneingezogen Fürſtenthum, ſuperioritet und Principat erkannt, genennt und gehalten werden.*

§. XX.

Permulta etiam ſunt, quae de titulis & inſignibus honoris Sereniſſimorum Lotharingiae Ducum poſſent moneri, ſi vel temporis, vel chartae anguſtiae hunc excurſum ferrent. Sed quum pleraque profundius atque ex interiore hiſtoria medii aeui eruenda fuerint, veremur, ne in iuſtum opus tunc euaſura eſſet diſſertatio. Sufficiat de MARCHISI titulo monere, eum quidem vulgo repeti a ludis equeſtribus, quos torneamenta vulgo adpellitant, in quibus Dux Lotharingiae a faecialibus prouocari conſueuerit tamquam *Marquis entre les trois Royaumes:* non tamen videri eam ſolam eſſe rationem tituli, quo & alii olim, veluti Flandriae Comites apud OLIV. VREDIVM (c) in diplomatibus & ſigillis vſi ſunt, ſed quod Ducatus ille vere eſſet limitaneus, Franciae occidentali & Arelatenſi regno obiectus. Tales vero prouinciae ſimul marchionatus vocabantur, eorumque poſſeſſores non modo Duces ſed & *marchiones*, vel vti iam HINCMARVS, (d) ORD. VITALIS, (e) RAD. DE DICETO (f) aliique a CAR. DV FRESNE (g) laudati, loquuntur, *marchiſi* audiebant, ceu a DNI PRAESIDIS FRATRE (h) recte eſt animaduerſum. Paucis vt nos expediamus, non Marchiſi ideo audiunt ſereniſſimi Lotharingiae Duces, quia ita prouocati ſunt a faecialibus ludorum equeſtrium, ſed ita eos prouocarunt fae-

(z) Conring. *de Fin. Imp. lib.* II. *cap.* XXVII. (a) Maſcou. *Diſſ. ſingulari edita Lipſ. MDCCXXVIII.* (b) Ludevvig. *Singul. Iur. Publ. p.* 670. *ſequ.* (c) Oliuar. Vred. *de Comit. Flandr. Sigill. pag.* 4. & 8. (d) Hincmar. *Epiſt. de ord. palat. cap.* 30. (e) Orderic. Vital. *lib.* III. *p.* 481. (f) Rad. de Diceto *pag.* 680. (g) Carol. du Fresne *Gloſſ. med. & inf. lat. ſub voce Marchiſus.* (h) Heinecc. *de veter. Germ.* Sigill. *Part.* I. *cap.* X. §. XVIII. *p.* 123.

faeciales, quia erant *marchiſi*, id eſt, ad tuendos imperii limites vel praecipue conſtituti.

§. XXI.

Titulus REGIAE CELSITVDINIS tametſi praecipue Regum filiis dari conſueuerit, poſtremis tamen ſaeculis non denegari conſueuit Principibus, qui iure ſibi regna vindicant, quamuis iniuſto aliorum facto poſſeſſione excluſi. Ita Sabaudiae Duci, etiam antequam primum Siciliae, dein Sardiniae regnum adquireret, iſte honor habitus eſt, ob ius, quod in Cyprum ſibi vindicat. Digna itaque etiam videbatur Domus Lotharingica ſereniſſima, quae eiusdem honoris ac tituli eſſet particeps, quum non vnius regni, inprimis vero Hieroſolymitani ſymbola in inſignibus vel honoris vel memoriae, vel ſeruandi iuris cauſſa, praeferat. Sane ea praerogatiua merito donari Domum ſereniſſimam, ipſi fatentur LEOPOLDI Imperatoris auguſtiſſimi codicilli, Sereniſſimo Duci, LEOPOLDO IOSEPHO CAROLO paullo poſt pacem Ryſuicenſem eam in rem clementiſſime conceſſi.

§. XXII.

Latus quoque hic ſeſe aperiret campus, maximum illum familiae Lotharingicae ſplendorem & praerogatiuam inde quoque natam oſtenſuris accuratius. Antiquitatis vel hoc ipſum eſt argumentum luculentiſſimum, quod tanta de eius originibus ſunt ſcriptorum diuortia. Quemadmodum enim Nili caput vel ideo latuit, quod illud in remotiſſimis Aethiopiae arenis eſſet indagandum: ita maximarum ac ſplendidiſſimarum familiarum origines, quo obſcuriores ſunt & vulgo ignotiores, eo magis vetuſtate conduntur. Nobis illud videtur certiſſimum, Gerardum Alſatium, a quo ducum Lotharingiae ſereniſſimorum tota auguſta familia originem capit, quique primus Lotharingiam circa annum MCXLVIII. feliciſſimis auſpiciis adquiſiuit, Principibus ſui aeui maximis eſſe accenſendum, quum non ſolerent tam pinguia feuda niſi Principibus, qui antiquitate generis & gloria maiorum reliquis antecellerent, concedi.

§. XXIII.

Si fides habenda ACTIS MVRENSIBVS, cum ab aliis, tum nouiſſime ab ECCARDO (i) editis, communis fuit Habsburgiorum & Gerardi illius Alſatii origo. Ibi enim diſerte legas: *Theodericus Dux Lotharingorum & Chono*

(i) Eccard. *Orig. Habsburgo-Auſtr. pag.* 203.

Chono Comes de Rhinfelden fratres fuerunt. Horum ſoror fuit Ita, Comitiſſa de Habsburg, reparatrix huius Murenſis coenobii. Genuit autem Theodericus GERARDVM *Ducem: ille vero genuit Gerardum de Egisheim, patrem Vdalrici & Stephani.* Quae ſi vera ſunt, quod iam in medio relinquimus, eadem fuerit familiarum potentiſſimarum origo. Ab Ita enim Habsburgenſes; a Gerardo Duces Lotharingiae deſcendunt. Alii aliter hunc feliciſſimarum gentium nexum oſtendunt, quorum Circulos iam eo minus turbabimus, quo magis hoc ab inſtitui noſtri ratione abluderet.

§. XXIV.

Periucunda nihilominus ea foret diſquiſitio, quam aliis relinquere cogimur. Miranda enim ita eſſet diui numinis prouidentia, quae vtrique auguſtae ſereniſſimaeque familiae vniuerſam, quam late patet, Lotharingiam deſtinauit, & mira fatorum ſerie non ſolum conceſſit, ſed & aliquoties reſtituit. Inferiorem enim imperio ſuo complectitur Domus auguſta Auſtriaca; ſuperiorem ſereniſſima Domus Lotharingica. Nec eam fatorum legem turbare potuerunt tot ſaeuae procellae, quae per tot ſaecula vtramque prouinciam paene ad incitas redegerunt. Refloruerunt illae ſemper auſpiciis ſapientiſſimorum Principum, & magis magisque quotidie refloreſcunt, vt dubitare non poſſis, quin non modo ad priſtinam felicitatem adſpiraturae ſint, ſed & illam longe ſuperaturae.

§. XXV.

Fauſta omnia ac felicia augurati ſumus vtrique Domui Sereniſſimae. Augurio vt reſpondeat euentus, TE, immortalis Deus, ſtator felicitatis Auguſtae, precamur, vt ſerues Germaniae CAROLVM Imp. ſerues FRANCISCVM STEPHANVM, Ducem Lotharingiae, cuius de virtute animoque fortunae maximae capaciſſimo, non aliud luculentius exſtare potuiſſet teſtimonium, quam quod amorem plane ſingularem CAROLI VI. Imp. Pii, Felicis, Auguſti, Patris patriae, ſibi iam inde a prima aetate conciliauit. Hoc amicitiae foedus Tu, Deus, fac ſit perpetuum, & non modo vtrique genti potentiſſimae, ſed & vniuerſae, qua patet, Europae, auſpicatiſſimum!

ORATIO
DE
C. AQVILLIO GALLO,
IVRISCONSVLTO CELEBERRIMO,
SEV EXERCITATIO XXII.

QVod de hodierno die, qui GALLI, abbatis, memoriae conſecratus eſt, non modo de plebe homines, ſed ipſi faſtorum conditores plerique adfirmant, ſolere eum coelum aduehere frigidius, niues ac pruinas minari, & pigerrimae iſti anni parti, qua omnia horrent, obrigeſcunt ac veluti exanimantur, quodammodo praeludere: id verum eſſe, in me ipſo profecto nunc deprehendo, dum conſcendendi hunc ſuperiorem locum, publiceque dicendi neceſſitatem mihi imponit ipſius huius diei ſollemnitas. Nam, qui olim, ita ferente occaſione, neſcio quo animi ardore ad dicendum inflammabar: iam hodie, aliquid verborum facturus, refrixiſſe in me illum dicendi impetum, exſtinctosque propemodum eſſe ingenii mei igniculos, animaduerto, adeo vt nec ſententias, quibus vos oblectem, facile inueniam, &, repertis quibusdam, ſelectiora illa verba, illaeque orationis Veneres, quae ſeſe mihi olim vltro offerebant, nunc ſe ſubducere plane, ac veluti refugere videantur. Vitione ingraueſcentis paullatim aetatis hoc accidat, ingeniumque, tepeſcente calore naturali, ſimul tepeſcere ſoleat, an ad conſpectum horum faſcium, quos ego ante hunc diem numquam attigi, animus quodammodo cohorreſcat; pro certo vix adfirmauerim, AVDITORES HONORATISSIMI. Id tamen liquido ſcio, me neſcio, quo torpore correptum, exſpectationi veſtrae minus hodie, quam vmquam, ſatisfacturum. Nihil enim ex me audietis, niſi, quod quotannis fere audiſtis, & cui fortaſſis aures veſtrae iamdudum non minus adſuetae ſunt, quam gallicinio, quo noctis ſilentia rumpuntur,

Excubitorque diem cantu praenunciat ales.

Nimirum, ne nihil dixiſſe videar, occaſionem dicendi rapiam de tempore, & antequam de decreto mihi in proximum ſemeſtre magiſtratu

aca-

academico ſententiam animi exponam, breuiter diſſeram de GALLO, non illo quidem monachorum patre, cuius cucullum iam alii ſcite ſatis atque operoſe conſuerunt, (quid enim hic ad Edictum?) ſed de alio plane GALLO, quem Roma tamquam oraculum quoddam coluit, cuius limina quotidie paene ante galli cantum frequentiſſima conſulentium turba obſedit, qui denique omnibus ordinis noſtri hominibus incomparabile exemplum reliquit, non modo boni ciuis atque incorrupti iudicis, ſed & iurisconſulti perfectiſſimi. Quum autem inter veteres iuris conditores inclaruerint plures, eodem Galli cognomine inſignes, veluti AELIVS GALLVS, (a) Varronis ac Tullii aequalis, eorumque temporum, Macrobio (b) iudice, doctiſſimus, IVLIVS AQVILA, cui ipſi quoque GALLI cognomen tribuit index iurisconſultorum, codici pandectarum Florentino praemiſſus, (c) & C. AQVILLIVS GALLVS, qui & for-

(a) Scripſit AELIVS GALLVS librum doctiſſimum *de verborum, quae ad ius pertinent, ſignificatione*, ex quo vnicum in pandectis fragmentum ſupereſt, puta *l. 157. ff. de verb. ſign.* Laudatur tamen idem liber non modo a Caio in *l. 19. pr. ff. de vſur. & fruct.* & Paullo in *l. 77. ff. de verb. ſignif.* ſed & a Varrone *de Lingua Lat. Lib. IV. p.* 9. *& Lib. V. p.* 55. Seruio *ad Virgil. Georgic. l. v.* 264. & Feſto *Paſſim.* Nec alius liber eſt, quem Caecilio Gallo tribuunt Gell. *Noct. Att. XVI.* 5. & Macrobius *Saturnal. VI*, 8. *Ex C.* enim Aelio facile a ſcribis fingi potuit primum Caelius, deinde Caecilius, ceu recte coniecerunt Ant. Auguſtin. *de nom propr. pand. p.* 16. & Menag. *in Amoenit. Iur. Ciu. Cap. XXII.* qui *p. 113.* obſeruat, Athenaeum etiam *Lib. IV.* laudare *Caecilium Tuberonem*, quum tamen Aelios, non Caecilios, fuiſſe Tuberones, inter omnes conſtet. Simile erroris exemplum obſeruaui apud Sueton. *de illuſtr. Grammat. Cap. II.* vbi contractis praenomine & nomine *Laelius* vocatur, qui paullo poſt adpellatur *L. Aelius Praeconninus. Pannonium* etiam illum *Auitum* in *l. 86. ff. de adquir. vel omit. hered.* ſcribarum errore natum ex *P. Antonio Auito*, iam viderunt Alciat. *Parerg. iur. VII*, 16. Muret. *Epiſt. II, 6. &* Bynkersh. *Obſ.* III, 7. Nec dubito, quin ex eodem errore ſit *Pantonius* in *l. 2. C. pro ſoc.* & apud Gruter. *Inſcript. p. DCCXVIII.* Alia huius generis exempla notarunt Thom. Reineſ. *ad Inſcript. Claſſ. XVII, 73. pag.* 838. & Iac. Perizon. *Animadu. Hiſt. cap. X. p. 446.* (b) Macrob. *Saturnal. VI, 8.* (c) Male Angelus Politianus hunc Iulium Aquilam ob iſtud *Galli* cognomen cum C. Aquillio noſtro confundit, quum tamen & antiquior multo ſit noſter, quippe qui liberam vidit rempublicam, & a gente Iulia fuerit alieniſſimus. Quin dubitare licet, an vmquam GALLI cognomen Iulio Aquilae haeſerit. In inſcriptionibus enim duorum fragmentorum, quae ex eius Reſponſorum libro in *l. 34. ff. de adminiſtr. & peric.*

formula de dolo malo, & ſtipulatione Aquilliana, & aliis εὑρήμασι iurisprudentiam noſtram reddidit locupletiorem: nos, ne forte erretis, in praeſenti poſtremi huius vitam ac virtutes breui oratione ita percenſere conabimur, vt quotquot noſtrum ad pulcherrimam aequi bonique artem cogitationes noſtras omniaque ſtudia conferimus, ad perſequenda pro ſuo quisque modulo tanti viri veſtigia tanto magis omnes incitemur. Vos, HONORATISSIMI AVDITORES, dum hoc agimus, adeſte animis, nobisque, nec de viro proletario, nec de rebus inutilibus aut iniucundis, diſſerentibus, non aures modo vacuas, ſed attentas etiam mentes paullisper commodate. Nos ſane, quoad eius fieri poterit, operam dabimus, ne circumducta oratione vobis taedio eſſe, aut diem extrahendo proterue abuti patientia veſtra voluiſſe videamur.

Vt vero inde potiſſimum ordiamur, vnde ipſe C. AQVILLIVS GALLVS originem repetiit, veſtrum equidem neminem dubitaturum arbitror, quin ille & generis nobilitate, & gloria maiorum, vnus omnium maxime floruerit. Oſtentabat enim gens Aquillia complures virorum non modo conſularium ac praetoriorum, ſed & triumphalium, (d) imagines: ac praeterea iurisconſulti noſtri aetas inciderat in tempora

perie. tut. & in *l. 11. ff. de ſuſpect. tut.* ſuperſunt, non aliter vocatur, quam Iullius Aquila. In ſolo indice Florentino recenſentur Γάλλȣ Ἀκύλα *Reſponſa.* Vnde V. C. Theod. Gronou. *de Emendat. Pandect. cap. XXV.* acute coniicit, ſcribae ſocordia factum eſſe, vt Aelius Gallus, cuius alioquin in illo indice non fit mentio, cum Iulio Aquilio in vnum vocabulum coaluerit, atque inde natus ſit Γάλλȣ Ἀκύλας. Suſpicari tamen malim, ex Ἰȣλίȣ factum eſſe Γάλλȣ, facili errore, maxime eius, cui Gallus Aquillius notior fuerit, quam Iulius Aquila. (d) In *Faſtis Capitolinis* ad annum V. C. CCLXVI. laudatur *C. Aquillius Tuſcus, Coſ.* qui inſequente anno ouans de Hernicis in vrbem rediit. Anno V. C. CCCLXV. *L. Aquillius Coruus, tribunus militum conſulari poteſtate.* Anno V. C. CCCCXCIV. *C. Aquillius* M. F. C. N. *Conſul*, qui triennio poſt ex Aſia triumphauit. Denique & *M'. Aquillius*, non cognomine *Florus*, nec ſuperioris filius, ceu Anton. Auguſtin. *de Famil. Rom. p. 328.* exiſtimat, ſed *Gallus*, quique per tempora vix prioris pronepos eſſe potuit, vti paullo poſt ex inſigni marmore demonſtrabimus. Collega is anno V. C. DCLII. fuit C. Marii, quintum conſulis. Siciliamque ſortitus prouinciam, confecto bello ſeruili, ouans inde rediit A. V. C. DCLIIII. Inſigne eius monimentum, quo & aliae eius res geſtae commemorantur, exſtat in agro Atinate, quod a Celſo Cittadino accuratius deſcriptum, aeterno operi inſeruit Ian. Gruter. *p. CL.* 7. En vero illud:

M' AQVI-

pora Ciceronis, quibus nondum Graeculi, Syrophoenices, Afri, Illyrii, ciuilis ſapientiae ſacris initiabantur, (e) ſed nobiliſſimi Romanorum illa, tanquam propriam poſſeſſionem, tuebantur, & *in latenti retinere*, vt Pomponius (f) ait, *cogitabant.* Quamuis autem permul-

Eeeee ti,

M'. AQVILIVS. M. F. GALLVS. PROCOS.
VIAM. FECEI. AB. REGIO. AD. CAPVAM. ET. IN. EA. VIA.
PONTHEIS. OMNEIS. MEILIARIOS. TABELARIOSQVE.
POSEIVI. HINCE. SVNT. NOVCERIAM.
MEILIA. LI. CAPVAM. XXCIIII. MVRANVM. LXX.
IIII. CONSENTIAM. CXXIII. VALENTIAM. CLXXX.
AD. FRETVM. AD. STATVAM. CCXXXI. REGIVM.
CCXXXVII. SVMA. AF. CAPVAM. REGIVM.
MEILLIA. CCCXXI. ET. EIDEM. PRAETOR.
IN. SICILIA. FVGITEIVOS. ITALORVM.
CONQVEISEIVI. REDDEIDIQVE. HOMINES. DCCCCXVII.
EIDEMQVE. ПRIMVS. FECEI. VT. DE. AGRO. POPLICO.
ARATORIBVS. CEDERENT. PAASTORES. FORVM.
AEDISQVE. POPLICAS. HEIC. FECEI.

(e) Factum id eſſe ſub Imperatoribus, docent exempla Saluii Iuliani. *Afri*, Vlpiani & Papiniani, *Syrophoenicum*, Modeſtini, *Dalmatae*, & aliorum fortasſis. Quam frequentes Romam confluxerint Syrophoenices, quantumque ibi arte ac dignitate valuerint, erudite oſtendit Eu. Otto *in Papinian. cap. I. §. III. pag. 5.* Et nota iam ſunt illa Ariſtidis *Orat. in Rom. pag. 372. Tomo I.* Πρόκειται δὲ ἐν μέσῳ παντὶ πάντα, ξένος δὲ ὐδεὶς, ὅςις ἀρχῆς ἢ πίςεως ἄξιος. *Cunctis in medio cuncta patent, nec PEREGRINVS cenſetur, qui vel magiſtratu, vel fide dignus eſt.* Similis fere eſt obſeruatio Herodiani *Hiſt. VII, 7.* nec praetermittenda, quae in hanc rem erudite differuit Ez. Spanhem. *in Orbe Rom. Exerc.* II. *cap.* II. Quum itaque demum eo prolapſa eſſet iurisprudentia, vt & plebeii eam attingerent, vereque de ſua iam aetate caneret Iuuenal. *Sat. VIII. v. 47.*

Tamen ima plebe Quiritem
Facundum inuenies. Solet hic defendere cauſſas
Nobilis indocti: veniet de plebe togata,
Qui iuris nodos & legum aenigmata ſoluat:

non mireris, peregrinis etiam illam artem patuiſſe, eosque hac via ad ſummos in rep. honores, quin ad imperium ipſum eſſe graſſatos. (f) Ita Pompon. in *l. 2. §. 35. ff. de orig. iur.* Similia ſunt apud Ciceron. *de Offic.* II, *19. de Orat. I, 41. pro Muraen. cap. XII.* Vnde elegans eſt obſeruatio Merillii *Obſ. V. 23.* iuris ſtudioſos ſub ingreſſum diſciplinae ſeſe ſacramento obſtrinxiſſe. Sed dum id ex *l. 1. §. 5. ff. de extraord cogn.* probat, facile patet, ſacramentum illud praecipue ad didactrum pertinuiſſe, non ad ſilentium.

Digitized by Google

ti, quos ex ea gente geſtis in republica honoribus fulſiſſe legimus, non GALLI, qui, quum eſſent plebeii, intra equeſtrem ſeſe dignitatem continebant, (g) ſed vel FLORI, vel TVSCI, vel CORVI cognominati ſint, quorum poſtremos patricia gloriatos eſſe origine, inter omnes conſtat: non tamen exiſtimandum eſt illico, nouis hominibus, nullo que maiorum ornamento illuſtribus, accenſendum eſſe C. Aquillium. Maiores enim & is habuerat, non modo tribunicios, quorum vnus lata lege Aquillia, cui & a ſe nobile ac perpetuum nomen indidit, memoriam ſui cum ipſa aeternitate communicauit: (h) verum etiam conſulares & praetorios. Liuius certe ad annum V. C. DLXXVI. memo-

(g) De equeſtri Aquillii noſtri dignitate teſtatur Plin. *Hiſt. Nat. XVII*, 1. Ceterum plebeios fuiſſe Gallos, non patricios, vel inde patet, quod plures ex ea familia Tribuni plebis fuerint, & in his *L. Aquilli P. F. L. N. Gallus*, Tribunus pl. anno V. C. DLXXII. de quo Steph. Vin. Pigh. *in Annal. Rom. Tomo II. p.* 330. P. Aquillius Gallus, qui eumdem magiſtratum geſſit anno V. C. DCXVIII, laudatus a Dione Caſſ. *Hiſt. lib. XXXIX. p.* 105. & Plutarcho *in Catone min. p.* 780. *Tomo II. Opp.* Contra patricii procul dubio fuere Aquillii *Tuſci* & *Corui*, quos ſummis in rep. honoribus functos vidimus, quum illi nondum cum plebeiis eſſent communicati. De Aquilliis *Floris* dubium eſt, patricii an plebeii fuerint, quamuis eorum denarii exſtent apud Fulu. Vrſin. *de famil. Rom. p. 36. edit. Car. Patini.* Mittimus iam Aquillios *Fauſtos* apud Reineſ. *Inſcr. XVI*, 33. *Aurelios* apud eumdem *Claſſ. I*, 274. *Fabios*, *Iuſtos*, *Orſitos*, *Priſcos*, *Veientones*, *Proculos*, *Melas*, *Valentes*, *Paterculos*, *Secundos*, *Aquilinos*, *Saturninos*, *Sabinos*, quorum paſſim fit mentio in lapidibus Gruterianis, quamuis horum plerique ſub Caeſaribus, quum magna iam facta eſſet gentium familiarumque Romanarum confuſio, vixiſſe videantur. Recte ergo Ant. Auguſtin. *de famil. Rom. p.* 328. obſeruat, Aquillios, (quod in aliis quoque gentibus Romanis fieri ſolebat,) alios *patricios*, alios *plebeios* fuiſſe. (h) De auctore huius legis incerta omnia. Ian. Vinc. Grauina *de Orig. iur. ciu. ſ.* LX. *p.* 97. eam tribuit iuriſconſulto noſtro, quum tamen multo ante Ciceronis tempora celeberrima fuerit, ceu docuimus *Antiqu. Rom. IV*, 3, 4. *p.* 182. *edit. nouiſſ.* vbi & coniecturam noſtram de legis auctore expoſuimus, cuius nos ne nunc quidem poenitet, quum certiora ne quidem viri doctiſſimi dederint, veluti Balduin. *de* Lege *Aquil. pag.* 218. *ſequ.* & Ger. Noodt. *ad* Leg. *Aquill. cap.* 1. *p.* 137. *Tom.* 1. *Opp.* Quin prior, quod mireris, nodum in ſcirpo quaerens: *Aquilliam*, inquit, *gentem non ignobilem Romae fuiſſe ſcio, ſed quum patricia potius, quam plebeia, fuiſſe videatur, non videtur ad eam referendus Aquillius, huius legis lator, qui tribunus plebis fuit. Notus eſt noſter C. Aquilius Gallus, iuriſconſ. eiusque & pater, qui Coſ. fuit anno vrbis* DCLII, *& auus, qui fuit Coſ. anno* DCXXIV. *ſed ex alia gente Aquil-*

morat L. AQVILLIVM GALLVM, Praetorem (i) qui Siciliam ſortitus, eam prouinciam difficillimo tempore quietam dictoque audientem habuit. Et hic quidem pater iuriſconſulti noſtri fuerit, ſi acu rem tetigiſſet VAL. GVIL. FORSTERVS. (k) At vero in eo quoque, ſicuti in pleriſque aliis, ratio fugit bonum Forſterum, quo neminem vmquam ſiniſtrioribus auſpiciis ad hoc ſtudiorum genus animum adpuliſſe, arbitramur. (l) Multo profecto veroſimilius eſt, quod coniecit IOANNES BERTRANDVS, (m) Aquillium noſtrum patre vſum eſſe M. AQVILLIO GALLO, Coſ. quem faſti Capitolini anno V. C. DCLII. Procoſ. de ſeruis fugitiuis ouantem, ex Sicilia rediiſſe perhibent: quandoquidem huic diuinationi & ratio temporum, & Galli cognomen, quod ipſe ſibi in marmoribus tribuit, omnino ſuffragantur. Sed quid tandem attinet, plura eam in rem dicere, & in ſplendidos Aquillii noſtri natales inquirere operoſius? Egregium profecto eſt atque honorificum, diſpoſitas per atria fumoſas maiorum imagines numerare: ſed iis demum, qui virtute ſua rebusque praeclare geſtis nouum illis ſplendorem circumfundunt, non iſtis, qui deſciſcentes a maiorum virtutibus, ſe ipſos veluti ordine ac tribu mouent, tamquam illa naſcendi ſorte illisque generis ſui proauctoribus indigniſſimos. Non ſicuti gemmis a loco, vbi natae ſunt, ita hominibus pretium a ſolis incunabulis accedit. Virtus eſt, quae nobilitatem abſoluit, ac perficit. Hunc ei ſplendorem, hanc veluti polituram accedere oportet, vt ne generis antiquitas oneri potius ſit, quam honori atque ornamento. Ipſa gens Aquillia, ex qua noſter prodiit, triſtia eius rei vidit exempla. (n) Quae enim tam lae-

Aquillia fuit is, de quo nunc quaerimus. Quaſi vero non vna eademque gens patricias plebeiasque habere potuerit familias. (i) Liu. XLI, *18.* & 19. (k) Forſter. *Hiſt. iur. II, 34.* Sed recte Rupert. *ad Enchirid. Pompon.* III, 8, *p.* 394. *Aquillii Galli genus non recens in rep.* L. *enim Aquillium Gallum Praetorem inuenimus apud* Liuium *in ann.* V. C. DLXXVII. *quem Forſterus vel patrem vel auum putat* C. *Aquillii Galli*, ICti *noſtri. Nos ob temporis rationem vix auum fuiſſe credimus, multo minus patrem. Noſter enim cum* Cicerone *Praetor factus* A. V. DCLXXXVII. *vt patet ex* Cluentiana, *illo ipſo anno habita.* (l) Obſeruarunt hoc iam pridem viri doctiſſimi. Plagii hominem accuſat Rittersh. *ad* Leg. *XII. Tab. cap. VI. p.* 14. Eiusdem oſcitationem & ἀνιστορησίαν grauiter redarguunt Rupert. *ad Enchirid. Pomp. pag.* 301. Struu. *proleg. Hiſt. iur.* §. *XXII. p.* 44. Eu. Otto *in praefat. Tomi* III, *1. Theſaur. Iur. p. XVII. ſequ.* (m) Bertrand. *de Iuris perit. II, 9. p.* 184. (n) M. Aquillium IIII. virum vel II. virum

tum virorum maximorum prouentum dedit, eadem & quaedam dedecora nominis ſui produxit, Aquillios nempe, illa naſcendi felicitate indigniſſimos, qui ſacrilegii inſidiarumque patriae nefarie ſtructarum poenas grauiſſimas non ſine ignominia dederunt. Noſter, ne plus maioribus, quam ipſi maiores, debere videretur, adhuc dum adoleſcens ad praeclara quaeuis maiorum exempla ſe totum compoſuit: (o) quumque non ignoraret, artes ciuiles ac forenſes plurimum in ciuitate & laudis & gratiae habere, & iurisprudentiam in primis adoleſcentibus Romanis, ad maiora nitentibus, decus ac robur eſſe, huic potiſſimum arti indolem viuidiſſimam adplicuit, imbutusque litteris, quibus illa aetas ad humanitatem inſtitui ſolet, (p) totum ſe Q. Mucio Scaeuolae, Pontifici maximo, formandum dedit, viro, vt Ciceronis

rum potius ſacris faciundis a Tarquinio Rege inſui culleo iuſſum ob euulgatas ſortes Sibyllinas, tradit Dionyſ. Halicarn. IIII *p.* 260. Ἀκύλιον enim ibi legendum eſſe pro Ἀτύλιον, iam dudum viri docti obſeruarunt. Idem Dionyſ. *lib. V. p.* 283. *ſeq.* nec non Liuius II, 4. & Plutarch. *in Poplic. p.* 98. deſcribunt ſupplicium, quod Brutus primus Coſ. ab Aquilliis adoleſcentibus ſumſit, qui cum Vitelliis ipſisque Bruti filiis de reducendo Tarquinio conſilia inierant, a Vindicio, Vitelliorum ſeruo, proditi, de quo in *l.* 2. §. 24. *ff. de orig. iur.* (o) An vero & in excolenda iurisprudentia maiorum habuit exempla? Non dubito, quamuis hic taceant ſcriptores veteres. Commune enim hoc erat adoleſcentulorum reip. deſtinatorum ſtudium. Equidem noui ICti, Aquillii Flori, notitiam ſibi eruiſſe ex vetuſto lapide viſus eſt Fului. Vrſin. *in Not. ad* Ciceron. *Philipp. II.* Sed lapis, quem integrum dedit Gruter. *Inſcr. p.* DCLII, 6. ita ſe habet:

L. AQVILLIVS.
IVRECONSVLTI. L.
GEMELLVS.
SEXTIA Ↄ. L. FLORA.
L. AQVILLIVS. L. L.
RVFIO.

Nullus ergo hic L. Aquillius Florus, ICtus, ſed L. Aquillius Gemellus, iuriſconſulti noſtri libertus, ceu & Rupertus obſeruauit *ad Enchirid. Pompon. p.* 396. *& ad Valer. Max. p.* 476. (p) Eloquentiae ceteriſque artibus liberalibus operam

ronis (q) verbis vtamur, omnium & diſciplina iuris eruditiſſimo, & ingenio prudentiaque acutiſſimo, & oratione maxime limato atque ſubtili, iuriſperitorum eloquentiſſimo, eloquentium iuriſperitiſſimo. (r) Videbatur id ſane Muciis quaſi a natura datum, vt iuris ſcientia praecellerent omnibus, illudque familiae ſuae decus, tamquam proprium ac gentile bonum, diutiſſime tuerentur. (s) Neſcio tamen, an non Mucios ipſos longe ſuperarit Q. ille Mucius, pontifex maximus, iuris ciuilis intelligentia atque omni iurisprudentiae genere praeſtantiſſimus, cuius ianua ac veſtibulum maxima quotidie frequentia ciuium ſummorumque hominum celebratur. Hunc itaque potiſſimum Aquillius ducem ſibi ad interiorem iurisprudentiam elegerat: hunc non quidem ex cathedra iura interpretantem, ſed inter reſpondendum ſtudio-

ram dediſſe C. Aquillium, Io. Bertrand. *de Iuriſper.* II. 9. probat ex Ciceron. *Brut. cap.* XLII. vbi de Ser. Sulpicio: *Sed adiunxit etiam*, inquit, *Ser. Sulpicius & litterarum ſcientiam & loquendi elegantiam, quae ex ſcriptis eius, quorum ſimilia nulla ſunt, facillime perſpicitur. Quumque* DICENDI *cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet*, L. *Lucilio Balbo & C. Aquillio Gallo: &c.* Sed in omnibus codicibus pro *dicendi cauſſa* legitur *diſcendi cauſſa*, & ex conſequentibus facile patet, Sulpicium duumuiros iſtos non eloquentiae, ſed iurisprudentiae cauſſa audiuiſſe. Veruntamen ne opus quidem eſt vllo teſtimonio, quum veteres omnes eloquentiae ſtudia cum iurisprudentia coniunxiſſe, ſatis conſtet. (q) Cicer. *de Orat. I.* 39. (r) Non modo loco citato hoc elogium Mucio tribuit Cicero, ſed & in *Bruto cap. XXXIX.* At Pomponius *in l. 2. §. 40. ff. de orig. iur.* Licinium Craſſum, Mucii fratrem, a Cicerone hoc elogio ornatum, ait. Hinc Criticorum turbae, quibusdam poſtrema verba plane expungentibus, aliis eadem loco mouentibus, quaſi ad ſequentem paragraphum pertinentia. Vid. Rupert. *ad Pompon. Enchirid. pag.* 383. *ſequ.* Sed nos quidem nihil mutamus. Idem enim Cicero, qui hoc elogio ornat Mucium, *ICtorum diſertiſſimum* vocaſſe etiam potuit P. Licinium Mucianum in libris, qui interciderunt, at viſi ſunt Pomponio, vti recte vidit V. A. Corn. van Bynkersh. *in Praetermiſſ. pag.* 69. *ſeq.* (s) Quatuor ex Mucia gente celebrantur iuriſconſulti doctiſſimi, quorum ſtemma iam dedit Rupert *ad Pompon. Enchirid. pag.* 389. Ex eo ſequentia excerpere iuuat;

Q. Mu-

dioſos admittentem, (t) ſectabatur vnice: ab huius latere, quoad liceret, ſibi numquam diſcedendum putabat. Cuius quidem induſtriae ſuae quantum ille fructum per omnem vitam ceperit, vel id argumento eſt, quod quum ad eumdem Scaeuolam & alii erectiſſimae indolis iuuenes diſcendi cauſſa confluerent, veluti L. Lucillius Balbus, Sex. Papirius, C. Iuuentius, ipſique, quos primo loco nominari oportebat, M. Tullius Cicero, & T. Pomponius Atticus, (u) hiſce tamen condiſcipulis omnibus, iuris peritia ſaltim, longe antecellere viſus ſit Aquillius,

Q. Mucius Scaeuola, Praetor, A. V.C. CCCCLXXXVIII. Liu. XXIII, 24.30.

Q. Mucius, Q. F. P. N. Scaeuola Praetor A. V. DLXX. Liu. XL, 44. Coſ. anno V. C. DLXXIX.

P. Mucius Q. F. P. N. Scaeuola, Praetor A.V. DLXXIV. Liu. XL, 44. Coſ. A.V. DLXXVIII. eodem anno triumphans de Liguribus.

Q. Mucius, Q. F. Q. N. Scaeuola, Augur, Coſ. anno V. C. DCXXXVI. *legum clariſſimus ac diſertiſſimus vates.* Val. Max. VIII. 12.

P. Mucius, P. F. Q. N. Scaeuola, Pontifex maximus, qui *ius ciuile* cum Manlio & Bruto *fundaſſe* dicitur in *l.* 2. *§. 39. de Orig. iur.*

P. Licinius Mucianus, P. Pontificis frater naturalis, ſed adoptatus a P. Licinio Craſſo, Coſ. anno V. C. DLXXVIII. iuris peritorum diſertiſſimus. *l.* 2. *§. 40. ff. de orig. iur.*

Q. Mucius, P. F. P. N. Scaeuola, Pontifex Max. ICtorum ſua aetate celeberrimus, & C. Aquillii noſtri praeceptor, de quo in *l. 2. §. 41. ff. eod.*

(t) Quamuis enim viri nobiles eo tempore ſe nemini ad docendum darent: reſpondendo tamen conſulentibus ſtudioſos audiendi docebant, teſte Cic. *in Brut. cap.* LXXXIX. & *in Orat. cap.* XLI. Et hinc eſt, quod teſte M. Seneca *Controu.* IX. ICtorum diſcipuli *contumeliae cauſſa a deridentibus vocati ſint AVDITORES, deinde autem in vſu verbum eſſe coeperit, & promiſcue poni pro diſcipulo auditor.* Hoc enim ſenſu auditores Mucii Balbi, Galli, Cornelii Maximi Sabini in *l. 2. ff. de orig. iur.* Seruii in *l. 6. ff. de dot. praeleg.* pro diſcipulis dici, eleganter obſeruauit Iac. Cuiac. *Obſ.* XXVII, 4. (u) Hos C. Aquillii auditores, praeterquam Ciceronem & Atticum, recenſet Pomponius *l. 2. §. 42. ff. de orig. iur.* Verum & hos addendos eſſe, certiſſimum eſt. Audiuerat Cicero primum Q. Mucium Scaeuolam, Augurem, vti ipſe narrat *in Bruto cap.* LXXXIX. Poſtea eo mortuo ad Q. Mucium Scaeuolam, pontificem max. ſe contulit, condiſcipulumque ibi habuit T. Pomponium Atticum, ceu hic ipſe teſtatur apud Ciceron. *de* Legib. I, 4. Conferri meretur. Franc. Fabric. *in Hiſtor. Ciceron. ad ann.* V. C. DCLXV.

lius, quem & Pomponius, (x) inter Mucii auditores praecipuae auctoritatis fuiſſe, teſtatur. Tanto ſcilicet ſtudio, tantaque animi contentione olim iurisprudentiam addiſcebant adoleſcentes nobiliſſimi ac reipublicae deſtinati, quum in illa legum paucitate plana omnia, ac dilucida eſſent. Hodie, quando euerſa reipublicae Romanae facie, auctoque in immenſum aliarum ſuper alias coaceruatarum legum cumulo, pleraque caligine denſiſſima obruta, ac, veluti ſepulta iacent, nemo fere eſt, qui ſeuera lege proficere cupiat, nemo, qui ſe ad virorum doctiorum exempla componat: ſed vt quisque prima artis elementa vel ab alio explicari audiuit, vel domi, temporis fallendi cauſſa, perfunctorie aliquando luſtrauit, ita extemplo ſibi ipſo Mucio videbitur peritior, neque dubitabit fortaſſe, ſi quis ipſi ſtomachum mouerit, intra triduum iurisconſultum profiteri. Aſt hanc quidem Camarinam iam non mouebo, AVDITORVS HONORATISSIMI. Redeo potius ad Aquillium noſtrum, qui a principe aetatis ſuae iurisconſulto ita perdidicerat iurisprudentiam, vt ipſe paullo poſt princeps iurisconſultorum, conſentiente omnium iudicio, haberetur, &, ſiue de iure reſponderet clientibus, ſiue de arte nouis inuentis locupletanda illuſtrandaque cogitaret, ſiue praeeſſet iudiciis cauſſasque cognoſceret, ſiue denique docendo ſcribendoque bene de poſteris mereri vellet, non modo ceteros omnes, verum etiam ſe ipſum, quodammodo ſuperare videretur. Reſpondendo de iure tantam conſequutus erat celebritatem, vt eius domus, quam, teſte PLINIO, (y) in colle Viminali omnium pulcherrimam habuit, veluti totius oraculum eſſet ciuitatis. A quonam enim ciues rerum ſuarum incerti ſibi conſilium libentius peti-

(x) *d. l. 2. §. 42. ff. de orig. iur.* Nec parcius Aquillium laudant auctores alii. Cicero enim *pro Caecina cap.* XXII. eum vocat *hominem prudentem & modeſtum:* in *Bruto cap.* XLII. *hominem acutum & exercitatum.* Nec minore elogio eum proſequitur Valer. Max. VIII, 2, 2. qui eum adpellat *virum maximae auctoritatis, & ſcientia iuris excellentem.* Quanto vero hoc condiſcipulo minor M. Tullius Cicero? quem, quantumuis de iurisperitia ſua gloriantem, parum in ea arte praeſtitiſſe, luculenter demonſtrauit V. A. Corn. van Bynkersh. *in Praetermiſſ. p. 83 ſequ.* (y) Plin. *Hiſt. Nat.* XVII, 1. *Domus Craſſo magnifica, ſed aliquanto praeſtantior in eodem palatino Q. Catuli, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multo vero pulcherrima conſenſu omnium aetate ea in colle Viminali C. Aquillii, equitis Romani, clarioris illa etiam, quam iuris ſcientia, cum tamen obiecta Craſſo ſua eſt.* De eadem Aquillii domo ſplendidiſſima videndus P. Victor *de vrbis Romae regionibus & locis Reg. V.*

Digitized by Google

petiiſſent, quam ab eo viro, cuius prudentiam, vt CICERO ait, populus Romanus in cauendo, non in decipiendo, perſpexerat? qui iuris ciuilis rationem numquam ab aequitate ſeiunxerat? qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Romano promtam expoſitamque praebuerat? qui ita iuſtus & bonus vir erat, vt natura, non diſciplina, conſultus eſſe videretur, ita peritus ac prudens, vt ex iure ciuili, non ſcientia ſolum quaedam, verum etiam bonitas, nata videretur? cuius denique tantum erat ingenium, ita promta fides, vt, quidquid inde haurires, purum liquidumque haurire te ſentires? (z) Erant eo tempore, qui parum regerent iuriſprudentiae artisque oratoriae fines, ac proinde ſaepenumero oratores inauſpicato conſulerent, quos iuriſperitum aliquem adire oportuiſſet. Vtriusque officia primus Aquillius noſter prudentiſſime ſecreuit. Quoties enim aliquem non de iure ambiguo, eiusque ad factum adplicatione, ſed de facto ipſo conſulentem audiebat: *Nihil*, inquibat, ***hoc ad ius; ad Ciceronem.*** (a) Accedit, quod quum L. Lucillius Balbus, ad quem tunc ſimiliter magnus hominum concurſus fiebat, in reſpondendo eſſet paullo tardior, nec vllum conſilium, niſi diu multumque ſecum agitatum expenſumque depromeret, Iouique Hammoni, qui non niſi diuturno clamore inconditoque matronarum carmine prouocatus, oracula ſortesque nutu edebat, ſimilis quodammodo videretur: Aquillio noſtro ſeſe omnia tam facile ac veluti ſua ſponte offerrent, (b) vt ex tripode & cortina loqui & tunc etiam, quando in arena capiendum eſſet conſilium, omnia diu multumque ſecum expendiſſe crederetur. Non ſolum autem conſulentibus ſingulis adſidue ſeſe dabat Aquillius, ſed & nihil faciebat reliqui, vt iuriſprudentiam permultis rebus, a ſe ſubtiliter & praeclare inuentis, redderet locupletiorem. Eſt quaedam huius pulcherrimae ſcientiae pars praeſtantiſſima, quam HEVREMATICEN veteres adpella-

(z) Cic. *pro A. Caecina cap.* XXVII. (a) Cic. *Topic. ad Trebat. cap.* XII. *Admonet autem hic locus, vt quaeratur, quid ante rem, quid cum re, quid poſt rem euenerit? Nihil hoc ad ius: ad Ciceronem, inquibat Gallus noſter, ſi quis ad eum tale quid retulerat, vt de facto quaereretur.* (b) Cic. *in Bruto cap.* XLII. *Quum Ser. Sulpicius diſcendi cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet, L. Lucillio Balbo & C. Aquillio Gallo: Galli, hominis acuti & exercitati promtam in agendo & in reſpondendo celeritatem ſubtilitate diligentiaque ſuperauit; Balbi, docti hominis, in vtraque re conſideratam tarditatem vicit expediendis conficiendisque rebus. Sic & habet, quae vterque eorum habuit, & expleuit, quod vtrique defuit.*

Digitized by Google

pellabant, quae remedia expromit, quibus vel nimius iuris ciuilis rigor ad aequitatem naturalem inflectitur, efficiturque, ne ſummum ius in ſummam iniuriam euadat, vel in agendis contrahendisque rebus aliorum ſubterfugia ac fraudes prudenter caueantur. (c) Quum enim ad circumueniendos alios tam ingenioſa plerumque ſit hominum improbitas, vt, qui cauet, ne decipiatur, etiam vix caueat, dum cauet, & cauiſſe ſibi ratus, ipſe ſaepe cautor captum ſe ſentiat, ac praeterea ſatius ſit omnino, ab initio ius ſartum tectum ſeruare, quam vulnerata cauſſa quaerere remedium: illa cauendi facultas adeo non abeſſe poſſe a iurisconſulti perſona videbatur, vt CICERO, (d) in ea potiſſimum eius prudentiam elucere, exiſtimaret. Cui & PLAVTVS (e) ſuffragatus:

Hic poterit, inquit, CAVERE *recte, iura qui & leges tenet.*

Hanc itaque vtiliſſimam ſaluberrimamque iurisprudentiae partem ſibi in primis perpoliendam ſumſerat C. Aquillius, idque eo felicius perficiebat, quo celeriore eſſet ad inueniendum, quod e re eſſet, ingenio. Ea ſane ingenii vbertas nobis peperit ſtipulationem Aquillianam, cuius ope per acceptilationem, ceteroquin ad ſolas verborum obligationes pertinentem, reliquas etiam obligationes omnes ipſo iure ſolui poſſe, docuit: (f) formulam atque actionem de dolo malo, omnis frau-

(c) Heurematicae iurisprudentiae id vnicum officium tribuit V. A. Henr. Brenkmannus *Diatrib. de Euremat. cap. I. §. III. p. 9.* quod nimium iuris ciuilis rigorem ad aequitatem naturalem inflectat: ſed addendum eſſe & alterum, nempe quod aliorum fraudes detegat; patet ex loco Ciceronis *pro Muraen. cap.* XII. *Tu caues, ne tui conſultores; ille, ne vrbes & caſtra* CAPIANTVR. Vbi ſane *cauere, ne quis capiatur*, non eſt iuris rigorem inuentis verborum fraudibus ad aequitatem inflectere & reducere, ſed conſulentes tutos ab aliorum fraudibus praeſtare. (d) Hinc iurisconſultorum eſſe CAVERE, in eoque praecipuum fere eorum officium conſiſtere, vbique prope innuit Cicero, veluti *de Offic. I, 19. de Orat. I, 48. pro Muraena cap. IX.* Elegans in primis eſt adluſio in epiſtolis *ad Familiar. VII, 6.* vbi Trebatium, in Gallia ſtipendia merentem, iubet *cauere ab eſſedariis, dum ceteris cauere didicerit.* Ouid. *de arte am. v. 83.*

Illo ſaepe loco capitur conſultus amore:
Quique aliis CAVIT, non cauet ipſe ſibi.

(e) Plaut. *in Epid. Act. II. ſcen. II. v. 107.* (f) Quum nihil tam naturale ſit, quam eodem modo quidque diſſolui, quo colligatum eſt, adeoque verborum tantum obligationes verbis tolli poſſint: *l. 35. ff. de reg. iur.* ſequebatur, vt acceptilatio ad ſolos contractus verbales pertineat. *l. 8. §. 3. ff. de acceptilat.* At Aquil-

fraudis cuerriculum: (g) poſtumos Aquillianos, id eſt, formulam, nepotes poſtumos heredes inſtituendi ſubſtituendique: (h) ius de poſtumis ad patrui hereditatem admittendis: (i) ius illud accreſcendi, quo heres, ex parte ſcriptus, in ſolidum fit heres, (k) & quae ſunt eiusdem generis alia. Huiusmodi enim permulta excogitauit artique noſtrae adſtruxit Aquillius, eo omnia referens, vt beneficia iuris cum quam plurimis communicarentur, eaque, quae moleſtiora viderentur, oneri eſſent quam pauciſſimis. Ad quem eumdem finem & definitiones ac deciſiones pleraeque, quae Aquillio noſtro in iure tribuuntur, comparatae ſunt, veluti, quae ille de littoribus, de ſeruitute oneris ferendi, de dolo malo, de rutis caeſis, ac de interpretatione denique legatorum, ſimilibusque negotiis, tradidit, (l) quaeque tanto impudentius a quibusdam reprehenduntur, quanto minus illi cenſores, vitio & ſine ſuffragio populi creati, ad haec ſublimiora vmquam adſpirarunt. Vtinam vero Aquillius noſter, vt vt a veri Numinis cognitione alienus, in ruborem daret rabulas quosdam, Chriſtiano nomine impudenter ſeſe iactantes, qui illam cauendi ſolertiam non in quodam ingenii acumine, ſed in aſtutia ac calliditate, poſitam eſſe arbitrantur: qui IOANNEM quemdam DE DEO, vel LVDOVICVM ROMANVM, vel BARTHOLOMAEVM CAEPOLLAM (m) imitati, cautelas, quas vocant, commi-

quillius Gallus modum reperit, quo quaeuis obligatio, ex quacumque cauſſa orta, nouando primum in ſtipulationem deduci, ac deinde acceptilatione ſolui poſſet. Formulam habemus §. 2. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* & *l.* 18. §. 1. *ff. de acceptil.* quam poſt Barn. Briſſon. *de Solut.* & *liberat.* nos quoque illuſtrauimus in *Antiqu. Rom. lib.* III. *tit.* XXX. §. XII. (g) Cic. *de Natur. Deor.* III. 30. & *de Offic.* III. 13. Formulam habemus *l.* 1. §. 1. *ff. de dolo mal.* (h) Hanc quoque formulam habemus *in lege damnata Gallus 29. pr. ff. de liber.* & *poſt. hered.* Eodem exemplo excogitatae formulae de poſtumis Velleianis, *l.* 29. §. 12. 13. 14. *ff. eod.* Iulianis, *l.* 29. §. 15. *ff. eod.* & Cornelianis in *l.* 15. *ff. de iniuſt. rupt. irrit. fact. teſt.* niſi forte antiquior ſit horum origo, quam Aquillianorum. (i) L. 127. *ff. de legat.* 1. (k) L. 74. *ff. de hered. inſtit.* (l) Huc pertinet definitio littorum apud Cic. *in Topic. cap.* VII. & Quinctilian. *Inſt. Orat. V. vlt.* nec non definitio doli mali apud Cicer. *de Offic.* III. 14. immo & variae deciſiones de rutis caeſis, in *l.* 17. §. 6. *de act. emt.* de ſeruitute oneris ferendi in *l.* 6. *ff. ſi ſeru. vind.* de interpretatione legatorum in *l.* 30. *ff. de legat.* 1. *l.* 77. *ff. de verb. oblig. l.* 29. §. 1. *ff. de legat.* 3. *l.* 32. §. 1. *ff. de aur. arg. mund. ornam. l.* 39. *ff. de ſtatu liber.* denique de aedibus incendii defendendi cauſſa interciſis in *l.* 7. §. 4. *ff. quod vi aut clam.* (m) Plures eiusmodi cautelarum, vt vocant,

Digitized by Google

miniſcuntur, quibus & prudentiſſimi decipiantur: qui denique dolos non dolos putant, niſi aſtu colantur, ac proinde tum demum ſibi videntur quam maxime acuti, ſi fraudes fraudibus, malefacta malefactis texerint, ne perpluant ſcilicet. O miſerum vero ac deteſtabile cautionum genus, aduerſus quod bono viro nouis opus ſit cautionibus! O artem pudendam ac turpiſſimam, quam, vt falſe ait TAVBMANNVS, (n) *ſibi hodie praeripiunt exleges quaedam belluae, ac iuris ſtulti, qui iuriſconſultorum titulo faſtidiunt, & cauillant, dum cauere neſciunt.* Quanto vero hiſce Chriſtianis ſcilicet iuriſconſultis religioſior Aquillius noſter, cuius prudentiam populus Romanus in cauendo, non in decipiendo, perſpexerat? qui praeclarum, quod nactus fuerat, ingenium, non in id ſibi datum exiſtimabat, vt circumueniret alios, ſed ne alii circumuenirentur? qui denique nihil faciebat reliqui, vt hominum improbitati, quoad eius fieri poſſet, neruos omnes incideret? In tam numeroſa viri prudentiſſimi laude neſcio, an haec poſtremo loco ponenda ſit, quod & in iudicando ſui fuerit ſimillimus, & nec prius quidquam habuerit, nec antiquius, quam vt cum nefariorum hominum malitia nobiliſſimum ac perpetuum bellum gereret. Erat tum tempus, AVDITORES HONORATISSIMI, quum nondum iudiciis praeficerentur, niſi qui boni viri eſſent, ſpeciminaque virtutis edidiſſent luculentiſſima. Eoque fiebat, vt non modo in iure noſtro (o) iudices veluti proprio nomine boni viri adpellentur, ſed & parentes olim, liberis praecepta virtutis atque officii tradituri, exempla ex ornatiſſimo illo iudicum ordine potiſſimum ſumerent, veluti Horatii poëtae (p) pater, qui quoties ad verae laudis ſtudium excitabat filium,

Fffff 2 ---- *Siue*

vocant, ſcriptores exſtant, veluti praeter tres illos ſupra recenſitos Io. Dilectus Gualdenſis, Thomas Ferratius, M. Ant. Blondus, de quibus Io. Wolphg. Freymon. *in Indice Auctor. fol. m.* 122. Quamuis vero horum operam magni ſemper fecerint rabulae, quibus vnice ob oculos eſt illud Virgilii Aeneid. II. v. 390.

Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?

quam improbae tamen pleraeque illae cautiones ſint, exemplis oſtenderunt Stryk. *Caut. Contr.* I, 1, 8. & Schilter. *Exerc. XV, 31. ſequ.* (n) Taubmann. *ad Plaut. Epidic.* II. 2. *v.* 107. (o) L. 137. §. 2. *ff. de verb. oblig. Et magis eſt, vt totam eam rem ad iudicem, id eſt, VIRVM BONVM, remittamus.* Horat. *Epiſt.* I, 16. *v.* 40. *ſequ.*

VIR BONVS eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges iuraque ſeruat:
Quo multae magnaeque ſecantur iudice cauſſae.

(p) Horat. *Sermon.* I, 4. *v.* 123.

Digitized by Google

- - - - Sine iubebat,
Vt faceret quid; habes auctorem, quo facias hoc,
Vnum ex iudicibus ſelectis obiiciebat.

Talem priſci exempli atque exploratae ſanctitatis iudicem iure dixerimus C. AQVILLIVM noſtrum, cuius nec ingenio flexanimis oratorum eloquentia tenebras obiicere, nec religionem vel gratia vel odium peruertere vmquam potuit. (q) Eo cauſſam cognoſcente, adeo expaueſcebat improbitas, adeo erigebatur oppreſſa innocentia, vt CICERO, (r) qui tum primum P. Quinctii patrocinium ſuſceperat, (s) eum non dubitarit his verbis compellare: *Quod ſi tu iudex nullo praeſidio fuiſſe videbere contra vim & gratiam ſolitudini atque inopiae: ſi apud hoc conſilium ex opibus, non ex veritate, cauſſa pendetur: nihil eſt iam ſanctum & ſincerum in ciuitate, nihil, quod humilitatem cuiusquam grauitas & virtus iudicis conſoletur. Certe aut apud te, & eos, qui tibi adſunt, veritas valebit: aut ex hoc loco repulſa vi & gratia, locum, vbi conſiſtat, reperire non poterit.* Denique & docendo ſcribendoque non minorem ſibi laudem, quam cauſſas cognoſcendo, peperit iurisconſultus noſter, qui, vt ad vtrumque laborem eo expeditior eſſet, ſubinde ſiue in Cercinam, inſulam, Africano littori vicinam, ſiue, quod magis crediderim, Caecinam, Hetruriae oppidum, ſeceſſit, ibique & ſtudioſos audiendi admiſit, & libris ſcribendis totum ſe dedit.

(q) Sane inter aequiſſima iudicia & Aquillianum refert Valer. Max. VIII. 2, 2. *Notum ſuis temporibus iudicium commemoraui: ſed nec quod relaturus quidem ſum, obliteratum eſt ſilentio. C. Viſellius Varro, graui morbo correptus, trecenta millia numûm ab Otacilia Laterenſi, cum qua commercium libidinis habuerat, expenſa ferri ſibi paſſus eſt, eo conſilio, vt, ſi deceſſiſſet, ab heredibus eam ſummam peteret, quam legati genus eſſe voluit, libidinoſam liberalitatem debiti nomine colorando. Euaſit deinde Viſellius ex illa tempeſtate aduerſus vota Otaciliae. Quae offenſa, quod ſpem praedae ſua morte non maturaſſet, ex amica obſequenti ſubito diſtrictam foeneratricem agere coepit, numos petendo, quos, vt fronte inuerecunda, ita inani ſtipulatione captauerat. De qua re C. Aquillius, vir magnae auctoritatis & ſcientia iuris ciuilis excellens, iudex addictus, adhibitis in conſilium principibus ciuitatis, prudentia & religione ſua mulierem repulit. Quod ſi eadem formula & Varro damnari & aduerſaria potuiſſet, eius quoque non dubito quin turpem & inconceſſum errorem libenter caſtigaturus fuerit. Nunc priuatae actionis calumniam ipſe compeſcuit, adulterii crimen publicae quaeſtioni vindicandum reliquit.* (r) Cicero *pro P. Quinct. cap.* 1. (s) Gell. *Noct. Att. XV.* 28. Euſeb. *in Chron. n.* 1930.

dit. (t) Erat ille mos noſtri ordinis hominibus, vt forenſia negotia otio litterario diſpungerent, & aliquam anni partem vel ruri, vel in alio quodam ſeceſſu, ita tranſigerent, vt vere dicere poſſent, numquam ſe minus otioſos eſſe, quam dum otioſi viderentur. Ita ſane Antiſtius Labeo annum partitus, ſex menſibus Romae cum ſtudioſis fuiſſe, ſex menſibus ſeceſſiſſe, ſcribendisque libris, quorum cccc volumina reliquit, dediſſe operam fertur. (u) Ita & Aquillius, temporis aliquantulum negotiis forenſibus moleſtoque reſpondendi labori ſuffuratus, in amoeniore illo qualicumque ſeceſſu ſibi & Muſis vixit, docendoque & ſcribendo ſeuit arbores, futuris demum ſaeculis profuturas. Equidem, qui ex eius domo doctiores prodierint, nec a Pomponio, nec a veterum alio quoquam memoriae proditum eſt, niſi quod ille vnum laudat, ſed πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων, SER. SVLPICIVM. (x) Nam etiamſi non aliud formaſſet ingenium, quam iuriſconſulti illius incomparabilis, qui obiurgatione Q. Mucii a puluere & radio excitatus, iam aetate prouectior, ad iuriſprudentiae ſtudium ſeſe contulerat: (y) exegiſſe profecto monimentum aere perennius, ſibique viuo viuam ac ſpirantem veluti ſtatuam dedicaſſe videretur. Hunc enim Sulpicium vnum id, quod in arte noſtra ſummum eſt, adſequutum, vel inde patet, quod Cicero, (z) *iuris ciuilis magnum vſum & apud Scaeuolam, & apud alios; artem in hoc vno fuiſſe*, teſtetur. Eſt tamen, in quo animi fortaſſis nimis grati impetu malam gratiam praeceptori retulit diſcipulus, alioquin laudatiſſimus. Auctorem enim habemus Pomponium, (a) eum pleraſque ſententias ex Aquillii libris in ſuos tranſtuliſſe,

(t) Ait Pomponius in *l. 2. §. 43. ff. de orig. iur. inſtitutus eſt Ser. Sulpicius a Balbo Lucillio, inſtructus autem maxime a Gallo Aquillio, qui fuit Cercinae. Itaque libri complures eius exſtant Cercinae confecti.* Sed quum parum amoena ſit haec inſula, & aeſtu procul dubio per omnes anni partes ferbuerit haut mediocri: vix credibile eſt, eam inſulam, ab italia ſatis remotam, aliis amoenioribus ac magis vicinis locis praetuliſſe Aquillium. Hinc Vdalr. Zaſius *ad h. l.* legit *Sicyone*, Muretus vero & Coraſius *Cecinae*, quos ſequitur Rupert. *p.* 406 quod conſtet, in Hetruria & Campania chariſſimorum virorum ſeceſſus fuiſſe. (u) Idem Pompon *l 2. §. 47. ff. de orig. iur.* (x) Pomponius *d. l.* 2. §. 43. *ff. de orig. iur.* (y) De obiurgatione quoque illa Q. Mucii idem Pomponius *d. l.* 2. §. 43. *ff. eod.* vbi, quae dici poterant, exhauſit. V. C. Ener. Otto *in oratione de Ser. Sulpicio*, Vltraiecti habita. (z) Cicero *in Bruto cap.* XLI. (a) Pompon. *l. 2. §. 42. ff. de orig. iur. Omnes hi a Ser. Sulpicio nominan-*

liſſe, eoque effeciſſe, vt illius ſcripta nec aetatem ferrent, & iam tum non adeo inter hominum manus verſarentur. Id quod non alia de cauſſa procul dubio contigit, quam quod Sulpicius, eloquentia praeceptore ſuperior, aliena illa quodam veluti orationis flore conueſtiret, eaque ſermonis elegantia, tamquam eſca quadam, plures lectores alliceret, quam Aquillius. Quare non mirum profecto cuiquam videbitur, ex tot eius libris, non modo a praeſtantiſſimis ICtis, ſed & a DIONYSIO HALICARNASSEO, paſſim laudatis, (b) ne fragmentum quidem vllum in vniuerſo pandectarum opere ſupereſſe. Quae adhuc diximus de C. Aquillio, AVDITORES HONORATISSIMI, ea ad priuatam illius vitam pertinent: proximum eſt, vt, quantus in republica fuerit, oſtendamus. Solebant iuuenes Romani, poſito tirocinio forenſi, factisque primis veluti ſtipendiis, capeſſere rempublicam, honoresque petere eo ordine, quem leges annales ſimilesque finiuerant, (c) vt exercitationibus illis praemuniti, haberent campum, in quo virtus excurreret, ſeque magis magisque indies explicaret. Eadem itaque via & C. Aquillius ad veram laudem graſſatus, primum vigintiuiratum, deinde quaeſturam, hinc Aedilitatem vel tribuniciam poteſtatem, demum anno

minantur, alioquin per ſe eorum ſcripta non talia exſtant, vt ad ea omnes adpetant. Denique nec verſantur omnino ſcripta eorum inter manus hominum, ſed Seruius libros ſuos compleuit, pro cuius ſcriptura ipſorum quoque memoria habetur. Obſcuriora haec, &, vti quisque animaduertit, corrupta. Senſum tamen eum non eſſe, ac ſi Aquillius & reliqui Q. Mucii auditores nihil ſcripſerint, ſed dicere Pomponium, quod Ser. Sulpicii ſcripta luminibus eorum offecerint, res ipſa docet. (b) Dionyſ. Halicarn. *Lib.* III. *pag.* 200. Γαῖος Ἀκύλλιος φησὶν, ἀμεληθεισῶν ποτε τῶν τάφρων, καὶ μηκέτι διαῤῥεομένων, τοὺς τιμητὰς τὴν ἀνακάθαρσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπισκευὴν χιλίων μισθῶσαι ταλάντων. *C. Aquillius adfirmat, neglectas aliquando cloacas, nec amplius transmittentes aquas, cenſores mille talentis purgandas reficiendasque locaſſe.* In pandectis noſtris Aquillio teſtimonium denunciant Labeo, *l.* 29. §. 1. *ff. de legat.* 3. Priſcus Iauolenus, *l.* 39. *pr. ff. de ſtatu lib.* Africanus, *l.* 33. §. 1. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* Vlpianus, *l.* 6. §. 2. *ff. ſi ſeru. vind.* *l.* 17. §. 6. *ff. de act. emt.* *l.* 30. *ff. de legat.* 1. *l.* 7. §. 4. *ff. quod vi aut clam.* Iulius Paullus, *l.* 127. *ff. de legat.* 1. *l.* 32. §. 1. *ff. de auro arg.* *l.* 77. *ff. de verb. ſignif.* Ceruidius Scaeuola, *l.* 29. *pr. ff. de liber. & poſtum.* Licinius Rufinus, *l.* 74 *ff. de hered. inſtit.* Florentinus denique *l.* 18. *ff. de acceptilat.* (c) De illis legibus annalibus accurate agit Dodvvell. *in Praelect. Cambden* XII. §. 4. 5. & in *Annal. Velleian.* §. 5. 26.

Digitized by Google

anno V. C. DCLXXXVII. praeturam geſſit, (d) in qua Ciceronem, ſibi a condiſcipulatu familiariſſimum, collegam habuit, & de ambitu quaeſtiones exercuit, quemadmodum Cicero de pecuniis repetundis. (e) Faſces conſulares, quos alii miris artibus ambiebant, (f) ipſe adeo fugit, vt, quum inter candidatos deſideraretur, & amici ad petendum hunc magiſtratum eum magnopere cohortarentur, ipſe iuraret morbum, & illud ſuum regnum iudiciale, vti Cicero loquitur, opponeret, (g) illuſtrior procul dubio, repudiato illo honore, quam C. Marius, eodem ſextum in reip. perniciem geſto. Fuerat illi filius, ſummo ingenio, ſummaque virtute: ſed quem iam amiſerat eo tempore, quo eum dignitas, quam ex republica conſequutus erat, conſolabatur, (h) id quod in eius praetura, vel paullo poſt, contigiſſe oportet. Neque tamen cum eo exſtinctam arbitramur gentem Aquilliam, ſed eam multo poſt etiam ſub Imperatoribus opibus ac potentia quam diutiſſime floruiſſe. (i) Ipſe quo tempore viuis excesſerit, parum exploratum eſt. Videtur tamen rebus humanis adhuc interfuiſſe anno V. C. DCCVIII. quo Cicero eum *Gallum ſuum* vocat. Eam enim adiectionem ibi perſeuerantem adhuc familiaritatem vitaeque con-

(d) Proximus a quaeſtura honor erat vel Aedilitas, vel tribunatus plebis. Eorum enim magiſtratuum alterutrum paullo poſt quaeſturam capiebant. (e) Cic. *pro A. Cluent. cap.* LIII. *Quid mea quaeſtio de pecuniis repetundis? quid C. Aquillii, apud quem nunc de ambitu cauſſa dicitur?* (f) De artibus illis prenſandi, ambiendique plura habet Q. Cic. *de petit. conſulat. cap. V. ſequ.* cui addendus Car. Sigon. *de Iudic. II*, 30. & quae ipſi eam in rem notauimus in *Antiqu. Rom. IV*, 18, 77. (g) Cic. *ad Attic. lib. I. Epiſt. I. Competitores conſulatus, qui certi eſſe videantur, Galba & Antonius, & Q. Cornificius, puto te in hoc riſiſſe, aut ingemuiſſe, vt frontem ferias. Sunt, qui etiam Caeſonium putent. Aquillium non arbitramur, qui denegat, & iurauit morbum, & illud ſuum regnum iudiciale oppoſuit.* (h) Cic. *Lib. IV. ad Familiar. Epiſt. VI. Nam & Q. Maximus, qui filium conſularem, clarum virum, & magnis rebus geſtis, amiſit: & L. Paullus, qui duo ſeptem diebus: & noſter Gallus, & M. Cato, qui ſummo ingenio ſumma virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, vt eorum luctum ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex rep. conſequebantur.* (i) Anno enim V. C. DCCXCI. ſub Caio Imp. Faſti memorant *M. Aquillium Iulianum*, Coſ. Anno DCCCXIV. ſub Nerone *L. Aſinium Gallum*, Coſ. Anno DCCCCL. ſub Seuero *C. Gallum*, Coſ, Anno DCCCCLXVIII. ſub Caracalla *Q. Aquillium*, Coſ. (i) Cic. *ibid.* Ceterum Epiſtola illa VI. ſcripta eſt anno DCCVIII. Caeſare quartum ſine collega conſule. Eo enim anno Tulliam amiſiſſe Ciceronem inter omnes conſtat. Vid. Fabric. *Annal. Cic. ad h. ann.*

Digitized by Google

conſuetudinem indicare, nemo fortaſſis negauerit. Quae ſi nos non fallit coniectura: hoc vno paullo infeliciorem dixeris, quod, oppreſſa a Caeſare primum, deinde a Triumuiris, libertate, ciues vidit ad ſeruile obſequium paullatim demiſſos, in eo autem feliciſſimum, quod anteactae vitae conſcientia tutus, omnibusque cariſſimus, laude ſua frueretur, atque ita feliciter euaderet naufragium, quo Cicero, aliique, qui ſe ciuilibus iſtis fluctibus paullo imprudentius commiſerant, miſere perierunt.

Sed vereor, HONORATISSIMI AVDITORES, ne tam littora legiſſe, quam promiſſi immemor altum ingreſſus eſſe videar, quum a portu tam diu aberrarim. Tandem itaque contrahenda vela, atque id agendum, cuius cauſſa me potiſſimum in hunc ambonem euocatum eſſe, intelligo. Iuſſus nimirum animi ſententiam de decreto mihi in proximum hoc ſemeſtre magiſtratu academico depromere, ſerio & ex animi ſententia profiteor, me illum nec adpetiiſſe vmquam magnopere, & nunc non ſine quadam perturbatione animi capeſſere. Primum enim, quamuis mihi non liceat, Aquillii exemplo *iurare morbum & meum aliquod iudiciale regnum opponere:* nemini tamen veſtrum ignoti ſunt labores, quos florentiſſimae huius iuuentutis cauſſa quotidie ſubeo, & quos, quum incredibilem inde capere ſoleam voluptatem, interrumpi aliquando oportere occupationibus illis, multis potius, quam magnis, quibuscum Rectoris munus coniunctum eſt, & facile praeuideo, & grauiter, mihi credite, doleo. Procul dubio me, alia omnia meditantem, iam turbabit Iudaeus, qui nomen, a ſtudioſo contractum, ſtatim expungi, non ſine barbaro clamore poſtulabit: iam iturum in auditorium ſiſtet ancillula, quae ſibi confractum queretur cornu, quo Vulcanum concluſum nocte intempeſta circumtulerit. Hac vix abſoluta, operam ſibi fortaſſis dari volet anus, quae, aliquot numos ſibi pro lotis induſiis deberi, longe petito exordio lacrymabunda narrabit. Nec deerunt, qui equos ſuos a conductoribus male habitos, caput ſibi pugnis comminutum, feneſtras lapidibus petitas, aliaque huius generis, (longa enim eſt illa iniuria, longae ambages,) quiritabuntur. Haec taedia quum deuoranda ſint Rectori: nonne iure repetam illa ex fabula Abimelechi: (k) *numquid ego relicta pinguedine mea abirem, vt ventiler ſuper arboribus?* Deinde in tribus, in quibus

(k) *Iudic.* IX, 9.

bus docui, academiis animaduerti, numquam vllum Rectorem tam ſancte, tamque religioſe munere ſuo functum, vt non ſermones de ſe hominibus dederit, & vulgi iudicia expertus ſit iniquiſſima. Si quis eorum, ferente ita occaſione, lenioribus vtendum remediis putaret: illico in omni triuio audiebantur ſermones, laxari diſciplinam, corrumpi iuuentutem, imminere rerum omnium confuſionem, quin actum fore de academia, niſi ei inexorabilis quidam Rhadamanthus quam primum praeficeretur. Sin, qui illi ſucceſſerat, ius paullo ſeuerius diceret, gliſcentibusque in dedecus publicum vitiis bellum fortiore indiceret animo: nouae in circulis audiebantur querelae, Rectorem vrere & ſecare, ſupprimere ſtudioſae iuuentutis priuilegia, exinanire ſcholam, propediemque ſtudioſos omnes, deſerta vrbe, alio dilapſuros, niſi hic Minos vrnam mouere quam primum deſinat. Haec aliaque plurima quando inter ſe comparo: adeo me commoueri fateor, vt ſuſcepti me prope conſilii poeniteat. Enimuero, quum non ſit boni ac conſtantis viri, vel labores defugere, reip. cauſſa ſuſcipiendos, vel recti ſibi conſcium inanes hominum voculas reformidare: fretus Dei O. M. auxilio, quod felix, fauſtum ac fortunatum ſit, munus hoc, quantumuis arduum ac moleſtum, in me ſuſcipio. Multum ſpei in veſtra, Collegae coniunctiſſimi, beneuolentia, conſilio, ope, explorataque prudentia colloco, quibus mihi vos haut vmquam defuturos eſſe, neſcio qua praeſenſione animi, certo confido. Nec minori mihi ſolatio eſt praeclara, quae in plerisque veſtrum elucet, indoles, iuuenes illuſtres, generoſiſſimi, ornatiſſimi. Iniquiſſimus profecto eſſem rerum arbiter, niſi hac occaſione probitatem, diligentiam, modeſtiamque veſtram publico hoc teſtimonio proſequerer. Rarius in academia noſtra, quam in vlla alia, nocte concubia inconditi clamores audiuntur: rarius hic, quam in vlla academia, bellum cum lapidibus, feneſtris, ianuis geritur: rarius, quam alibi terrarum, viciniam turbant epulantium ac combibentium ſtrepitus. Plerique veſtrum plus olei quam vini conſumunt: plerique, peroſi leuitatem ac proteruiam, mores ad elegantiam ac decoram quamdam grauitatem componunt. Denique, quod vel maxime in vobis laudandum, plerique diligitis atque obſeruatis praeceptores veſtros, veramque libertatem non in effraeni quadam licentia, ſed in virtute atque obſequio, poſitam eſſe, intelligitis. Macti hac virtute, macti hoc animo eſte, o mei, & date,

Digitized by Google

quaeſo, operam, vt & hoc ſemeſtri non modo alios veſtri ordinis, ſed & vos ipſos, ſuperetis. Habebitis tunc rectorem, animo vere paterno vos omnes conplectentem, quique ſe beatum ducet, ſi per vos licuerit, omni animaduerſione ſuperſedere: ſi virtute veſtra effeceritis, vt nullo acriore remedio opus ſit: ſi denique carceres per hoc ſemeſtre non niſi mures ac araneae inhabitent. Per vos hoc ſtabit, nobiliſſimi iuuenes. Quod enim ad me attinet, facile, ſi recte me nouiſtis, intelligetis, me non conceſſurum, vt vitia impune gliſcant, vt corrumpere & corrumpi apud nos ſaeculum vocetur, & diſciplina publica, ſine qua nulla ſocietas humana conſiſtere poteſt, culpa mea collapſa eſſe dicatur. At vnica ſpes mihi in te ſita eſt, ſumme atque immortalis Deus, quem rebus meis praeſentiſſimum adfuiſſe, & adeſſe etiamnum, innumeris argumentis iam inde ab incunabulis perſpexi. Tu mihi dediſti animum, quo nunc hos faſces ſuſcipio, nec aurae popularis captatorem, nec intentum commodis meis, ſed ſalutis publicae ſtudioſiſſimum. Suffice, quaeſo, vires, & fac, vt florente potentiſſimo patriae patre, florente domo auguſta, florente imperio Pruſſico, exacto legitimo tempore, remp. hanc academicam, quae tua vnius ope ex tot procellis feliciſſime emerſit, illuſtri ſucceſſori tradam, non modo quietam, ſaluam, incolumem, ſed & laetiſſimis auctibus florentiorem.

MANTISSA.

Egimus ſupra *p.* 8. *ſub not. g.* de variis, in quas gens Aquillia abiit, familiis. Inter eas non meminimus *Aquilliorum Seuerorum*, ex quibus prodiit IVLIA AQVILLIA SEVERA, AVGVSTA, vel, vti in Graecis Gabalenſium, Theſſalonicenſium, Ptolemaidenſium, Tyriorum atque Antiochenorum numiſmatibus vocatur ΙΟΥΛΙΑ ΑΚΥΛΙΑ (ΑΚΟΥΙΛΙΑ) ΣΕΟΥΗΡΑ (ΣΕΒΗΡΑ) ΣΕΒ. Vid. Vaillant. *Numiſm. Graec. Imp. p.* 131. *Numiſm. Colon. Tom. II. p.* 145. *Numiſm. praeſtant. Tom. I. p.* 138. Patin. *Numiſm. Imp. Tom. I. p.* 138. Ea primum Veſtae ſacris addicta, poſtea inceſtis Elagabali Imp. nuptiis ſeſe polluit, & IVLIAE PAVLLAE,

LAE, quam idem Vaillantius Iulii Paulli, ICti, filiam fuiſſe ſuſpicatur, in thoro ſucceſſit, interſerente Elagabalo cauſſam, ſanctius atque auſpicatius fore inter ſe ſacerdotem & virginem Veſtalem matrimonium. De eo Herodianus *Hiſt. V*, 6. Ἠγάγετο δὲ γυναῖκα, τὴν εὐγενεστάτην Ῥωμαίων, ἣν Σεβαστὴν ἀναγορεύσας, μετ᾽ ὀλίγον χρόνον ἀπεπέμψατο, ἰδιωτεύειν κελεύσας, καὶ τῶν τιμῶν παρελόμενος, μετ᾽ ἐκείνην δὲ προσποιησάμενος ἐρᾶν παρθένου τῆς Ῥωμαίων Ἑστίας ἱερωμένης, ἁγνεύειν δὲ πρὸς τῶν ἱερῶν νόμων κελευομένης, καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου παρθενεύεσθαι, ἀποσπάσας αὐτὴν τῆς Ἑστίας, καὶ τοῦ ἱεροῦ παρθενῶνος γυναῖκα ἔθετο. *Duxit praeterea vxorem, illuſtriſſimam Romanam feminam, quam etiam Auguſtam adpellauit; cumque ea tamen paullo poſt diuortium fecit, ademtisque honoribus, priuatam colere vitam iuſſit. Poſt illam vero captum ſe amore ſimulans, Veſtalem ſacerdotem, quam leges caſtam eſſe, & virginem perpetuo volunt, abreptam e templo, pro vxore habuit.* Addit paullo poſt Herodianus, Elagabalum edicto monuiſſe Senatum, facinore illo commotum, ἁρμόζοντά τε καὶ σεβάσμιον εἶναι γάμον ἱερέως τε καὶ ἱερείας, *congruas atque auſpicatiores fore ſacerdotis cum ſacerdote nuptias.* Similia ſunt apud Dionem in fragmentis *Libri LXXIX. p.* 911. vbi & illam facti rationem reddidiſſe Elagabalum, refert, ἵνα δὴ καὶ θεοπρεπεῖς παῖδες γεννῶνται. *Vt inde diuini liberi naſcerentur*: ſimulque monet, ſtolidiſſimum hominem & hanc repudiaſſe, aliamque poſt aliam duxiſſe, (inter quas nummi etiam ANNIAM quamdam FAVSTINAM memorant,) ac demum ad Seueram rediiſſe. Vnde magna inter Spanhemium aliosque diſſidia, quo ordine hae aliaeque ſibi inuicem in thoro ſucceſſerint, quae quidem nunc mea non facio, eos, qui plura ea de re noſſe cupiunt, ad Ez. Spanhemii aeternum opus *de Vſu & praeſt. Numiſm. Diſſ. XI.* §. 24. *p.* 296. *Tom. II.* Tillemontii *Hiſt. Imperat. Tom. III. Part. I. p.* 278. aliosque remiſiſſe, contentus.

PROGRAMMA INAVGVRALE
DE
SALVIO IVLIANO
IVRISCONSVLTORVM SVA AETATE CORYPHAEO, *SEV EXERCITATIO XXIII.*

QVum ſex abhinc annis Francofurti iuxta Viadrum Anteceſſoris munus more maiorum auſpicarer: publice proponebam programma de P. IVVENTIO CELSO, iuriſconſulto incomparabili, atque eximio ſaeculi ſui ornamento. Quam operam ego tum, de ſparta, quam nactus eram, ornanda quam maxime ſollicitus, eam praecipue ob cauſſam in me ſuſcipiebam, vt praeclaro tanti viri exemplo me ipſum ad ſectandam atque adſequendam veram cordati iuriſconſulti laudem magis magisque quotidie excitarem, memor praecepti Senecae: (a) *Aliquis vir bonus nobis eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus, vt ſic, tamquam illo ſpectante, viuamus, & omnia, tamquam illo vidente, faciamus.* Neque ſane me adhuc conſilii iſtius poenituit, ex quo diſſertatiunculam iſtam viris doctis, earumque deliciarum intelligentibus, non omnino diſplicuiſſe, quin & locupletiorem eius editionem a Belgis flagitatam, non ſine voluptate quadam intellexi. Quare nunc etiam tenebo inſtitutum, quumque ſummum, quod omnia moderatur, Numen me nihil tale cogitantem, quin tot migrationum iam pridem pertaeſum, retraxerit Halam, vbi iam olim per decennium & ad philoſophiam litterasque elegantiores, & ad iuriſprudentiam ſtudioſam iuuentutem bona fide inſtitui, munus hoc poſtliminio receptum denuo auſpicabor expoſita quam breuiſſime maximi iuriſconſulti vita, quae & mihi exemplo, & vobis, COMMILITONES OPTIMI, incitamento ad virtutem haut mediocri ſit futura. Eſt is SALVIVS IVLIANVS, Edicti perpetui, id eſt,

(a) Seneca Epiſt. XI.

Digitized by Google

eſt, fundi iuriſprudentiae totius, conditor celeberrimus, cui hanc operam eo libentius nauamus, quo maius nobis ſpicilegium relictum animaduertimus a Bernardino Rutilio, Io. Bertrando, Guil. Grotio, Guidone Pancirolo, Chriſt. Adamo Ruperto, aliisque, qui ad ſcribendam veterum iuriſconſultorum hiſtoriam animum adpulerunt. Pleraque ſane, quae ad viri iſtius incomparabilis vitam pertinent, incerta illi nobis reddiderunt ac dubia, quum tamen ille non in ea tempora inciderit, quibus

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, ſed omnes illacrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate ſacro:

nec loco aliquo obſcuro in vmbra conſenuerit, ſed ſaeculo felice, Romae, in maximis dignitatibus celebritateque, hominum verſatus ſit, & vel ſolis operibus ſuis memoriam poſteritatis meruerit ſempiternam.

De ipſa ſtatim IVLIANI patria, (vt ab ea potiſſimum ordiamur,) adeo inter ſe diſceptant viri docti, vt idem illi accidere videatur, quod olim Homero, cuius de incunabulis celeberrimas Graeciae ciuitates inter ſe contendiſſe perhibent. Mediolano eum ciuem primus, ni fallor, vindicauit Bern. Rutilius, (b) quem deinde Val. Forſterus (c) Io. Bertrandus, (d) Guido Pancirolus, (e) & hos denique alii proletarii ſcriptores, vti fieri ſolet, longo agmine ſequuti ſunt. Et tamen eius ſententiae non alium fundum video, quam locum Spartiani, (f) qui Didio Iuliano Imp. auum paternum tribuit Inſubrem, Mediolanenſem, maternum Hadrumetinum, Afrum. Auum vero Didii non paternum, ſed maternum, SALVIVM IVLIANVM fuiſſe, ex illo ipſo Spartiano didiciſſent, ſi mens non laeua fuiſſet. Gente itaque noſter non fuit Inſuber, ſed Afer: domo non Mediolanenſis, ſed Hadrumetinus (g) Id quod ſane eius laudibus aliquid detrahere videretur, ſi, quemadmo-

(b) *Vit. iuriſconſ. cap. LXVI.* (c) *Hiſt. Iur. Ciu. lib. II. cap. LXXIII.* (d) *de iuriſperit. I, 1.* (e) *de Clar. legum interpr. lib. I. cap. XXXVIII.* (f) *in vita Did. Iuliani cap.* I. (g) Hadrumetum, vrbs, teſte Salluſtio *de Bell. Iug. cap. XIX.* a Phoenicibus condita, glebam arabat adeo fertilem, &, vt Scylax in Periplo

admodum vino a ſolo, ita ingeniis ab incunabulis laus quaedam ac commendatio accederet. Aſt bona mens vbique naſcitur, ipſaque Africa, quae olim monſtrorum nutrix habebatur, praeclara etiam protulit ingenia, & iuriſconſultos egregios (h) quorum in numerum & Q. Septimium Florentem Tertullianum iure meritoque referimus. De maioribus IVLIANI noſtri nihil compertum habemus. Quamuis enim celeberrima Romae fuerit gens SALVIA, Ferentino oppido ex principibus Hetruriae orta, (i) nomenque tam auſpicatum, vt, teſte Pompeio Feſto, (k) in delectibus militum ac cenſibus illud primum boni ominis cauſſa eloquerentur: temerarium tamen videretur, in tanta familiarum Romanarum confuſione, quam turba peregrinorum, Romam ſub imperatoribus confluens, inuexerat, (l) IVLIANVM ex ea gente deriuare. Quid? quod ne ipſos quidem, quos leges noſtrae paſſim commemorant, SALVIOS, quamuis eiusdem cum IVLIANO aetatis, (m) multoque minus illos, qui in marmoribus occurrunt, illi agnatos fuiſſe, dicere auſim, quum ipſa cognomina diuerſam eorum originem prodere videantur. Et ſane non indiget alienis

riplo p. 117. vocat παμφορωτάτην, vt eam *centena & quinquagena fruge foecundam eſſe* teſtetur Plinius *Hiſt. Nat. XVII*, 5. addatque, procuratorem quemdam Auguſto inde miſiſſe ex vno grano quadringenta paucis minus germina, aliumque Neroni CCCCLX. ſtipulas ex vno grano. Quo factum, vt quum vrbs illa paullatim a priſtino flore adeo deſciuiſſet, vt Pomponius Mela *lib.* I. *cap. VII.* eam vocet *oppidum, vt inter ignobilia, celeberrimum*, Traianus illi nouum ſplendorem redderet, eique nomen daret COLONIAE VLPIAE TRAIANAE AVGVSTAE FRVGIFERAE HADRVMETINAE Grut. Inſcr. p. CCCLXII, 2.

(h) Iuuenal. Satyr. VII. v. 148.

Gallia, vel potius NVTRICVLA CAVSSIDICORVM,
Africa.

(i) Sueton. *in Othone cap. I.* Fulu. Vrſin. *de famil. Roman. p.* 245. edit Patini (k) Feſt. in Lacus Lucrinus p. LXXXII. edit. Scalig. (l) De ea gentium ac familiarum Romanarum confuſione conſulendus in primis vir illuſtris, Ez. Spanhem. *de Vſu & praeſt. numiſm. Diſſ. X. Tom. II. p.* 4. (m) Tales ſunt Saluius, Aquitaniae legatus, *l.* 12. *ff. de cuſtod. & exhib. reor.* Saluius Carus, Cretae proconſul, *l.* 14. *ff. ad SC. Turpill.* Saluius Ariſto, *l. 6. ff. de legat. praeſt.* Saluius Marcianus, *l.* 9. §. 4. *ff. de poen.* denique Saluius Valens, *l.* 7. §. 1 *ff. de accuſ. & inſcript.* Qui omnes ſub Hadriano & Antonino Pio vixerunt, adeoque Saluio Iuliano fuere σύγχρονοι.

nis iſtis ornamentis IVLIANVS noſter, qui ita abundabat propriis, vt poſteris virtute ſua nobilitatem pepererit, multo ſolidiorem, quam quae in fumoſis maiorum imaginibus conſiſtit. Quod & Spartianum (n) velle arbitror, dum IVLIANVM, quamuis bis conſulem & praefectum vrbi, *iuriſprudentia magis nobilem factum*, ſcribit. Poſteritatem enim ille reliquit ſplendidam, quaeque non modo ad praefecturam praetorianam, ſed & ad ipſum imperii faſtigium, mira fatorum indulgentia, adſpirauit, (o) ſtabiliorem procul dubio expertura fortunam, ſi genitoris ſui virtutem prudentiamque ſanctius coluiſſet. NOMEN porro ac cognomen IVLIANI noſtri certiſſima ſunt. Vbique enim veteres eum vocant SALVIVM IVLIANVM, non SEVERVM, quod ei cognomen poſt Rutilium & Bertrandum perperam

(n) Spartian. in Did. Iulian. cap. I. (o) Ex loco Spartiani ſequens IVLIANORVM ſtemma exſculpſit Iſaacus Caſaubon. *in Not. ad Hiſt. Aug. p. 110.*

DIDIVS SEVERVS, Mediolan.	SALVIVS IVLIANVS, auctor edicti perpetui ſub Hadriano, Hadrumetinus Afer.
DIDIVS SEVERVS.	SALVIVS IVLIANVS.
PETRONIVS DIDIVS SEVERVS. =	AEMILIA CLARA. SALVIVS IVLIANVS.

DIDIVS PROCVLVS. — P. DIDIVS IVLIANVS SEVERVS AVG. Vxor MANLIA SCANTILLA, AVG. — NVMIVS ALBINVS.

DIDIA CLARA, AVG. nupta Cornelio Repentino, Praefecto vrbi

Enimuero iſtud Caſauboni ſtemma veterum lapidum auxilio emendauit Thom. Reineſius *Var. Lect. III, 2. p. 34.* a quo iſtud accepit Chr. Adam. Rupertus ediditque ad Pompon. Enchirid. p. 473. Id vero tale eſt:

SAL-

SALVIVS IVLIANVS e colonia Hadrum. Afer. *Forſterus* male Mediolano ortum dicens, confundit hunc cum pronepote eius, Didio Iuliano Aug. Fuit bis Conſul, Praef. vrbi & IC. *Spart.* auctor edicti perpetui. *Eutrop.* imperantibus Hadriano Pio & DD. Fratribus clarus Riuall.

DIDIVS SEVERVS, Inſuber Mediolanenſis.

DIDIVS SEVERVS

PETRONIVS DIDIVS SEVERVS.

FILIA. = C. VIBIVS IVVENTIVS Coſ. anno V. C. 886.

SALVIVS IVLIANVS auunculus Didii Saluii Iuliani, Aug. *Spart.* Praefectus praet. *Dio.* Exercitibus praefuiſſe ſcribitur. *Lamprid.* Occiſus a Commodo. Dio & *Lamprid.* Hunc cum Saluio Iuliano IC. confundit *Forſterus*.

FILIVS, cuius pudicitiam tentauit Commodus. *Lamprid.*

VIBIA SALVIA VARA. *Inſc. p.* 459. 2. Clara Aemilia iuxta *Spart.* falſo. = PETRONIVS DIDIVS SEVERVS.

NVMIVS ALBINVS. *Spart.* & *Inſcr.* Conſ. anno V. C. 939. Grut. p. 175, 8

NVMIA VARA

DIDIVS PROCVLVS. *Spartian.* L. Roſcius Iulianus Proculus. *Inſcr.*

P. DIDIVS SALVIVS IVLIANVS SEVERVS Aug. nat. anno V. C. 890. Vxor MANLIA SCANTILLA.

FILIVS, cui a Didio Iuliano filia deſponſa. *Spartian.*

DIDIA VARA Aug. *Spartiano* Didia Clara, nupta Cornelio Repentino, Praef. Vrbi.

Sed

Sed multa & hic parum accurate ſcripta animaduerti. Nam *primo* DIDIVS IVLIANVS non tulit praenomen Publii, ſed Marci, quod ſeruant numiſmata apud Vaillant. Num. Imp. praeſt. Tomo I. p. 106. & Tomo II. p. 206. Patin. Num. Imp. pag. 218. *Deinde* falſum eſt Didii Iuliani filiam dictam DIDIAM VARAM. Apud eumdem enim Vaillantium Tomo I. pag. 108. & Tomo II. pag. 209. diſerte vocatur DIDIA CLARA AVG. *Tertio* quamuis ex marmore Gruteriano pag. CCCCLIX, 2. recte Reineſius eruat Didii Iuliani ſororem, NVMIAM VARAM, fratresque L. ROSCIVM IVLIANVM PROCVLVM & NVMIVM ALBINVM: omiſit tamen Roſcii illius poſteros, quorum meminit lapis apud Grut. p. XVIII, 10. poſitus quippe, teſte Fabrotto Inſcr. Cap. X. p. 695. IVLIANO II & CRISPO COSS. id eſt anno V. C. DCCCCLXXVI. *Quarto* hos omnes fratres & ſorores pro germanis habuit Reineſius, quum vel nomina diuerſiſſima argumento ſint, eos tantum vterinos fuiſſe, alioque patre vſos eſſe Numium Albinum & Numiam Varam, alio Didium Proculum, qui per adoptionem in Roſciorum familiam tranſierat, & M. Didium Iulianum Aug. Ex quo ſane conſequitur, vt VIBIA illa VARA primum in NVMII cuiusdam, deinde in DIDII SEVERI torum conceſſerit. Quin & DIDIVM SEVERVM duas duxiſſe vxores oportet & ex altera AEMILIA CLARA, cuius meminit Spartianus, Didium Iulianum, ex altera, VIBIA SALVIA VARA, Didium Proculum ſuſtuliſſe. *Quinto* & in eo manifeſto Reineſium ratio fugit, quod Vibiam Saluiam Varam filiam putat C. IVVENTII VARI Coſ. quum in marmore illa diſerte non C. ſed L. F. vocetur. Nec potuit illa Saluii Iuliani, Praefecti praetorio, ſoror eſſe, quum Spartianus Didium Iulianum non per Vibiam Saluiam Varam, ſed per Aemiliam Claram a Saluio Iuliano deſcendiſſe, ſcribat. *Denique* minime omnium adparet, qua fretus auctoritate Reineſius, SALVIVM IVLIANVM, Praef. praetorio, non iurisconſulti filium, ſed ex filia nepotem fuiſſe, tradat, quum vel nomina argumento ſint, eum patrem non Vibium Iuuentium Varum, ſed Saluium aliquem Iulianum habuiſſe. Quae quum ita ſint, ipſe olim ſtemma hoc IVLIANORVM, multo accuratius pleniusque Reineſiano, concinnaui:

Digitized by Google

peram tribuit Ianus Vincentius Grauina, (p) Didii Iuliani cognomine procul dubio deceptus. Praenomen nusquam, quod meminerim, memoratur, quia illud iſtis temporibus, ceu iam Iac. Perizonius (q) obſeruauit, plerumque negligebatur. MARCVM tamen illum, dubium cuius fide, vocat Rupertus. (r) Aetatem contra, qua floruit, ignorare

L. VIBIVS VARVS.	DIDIVS SEVERVS Inſuber Mediol. DIDIVS SEVERVS.	SALVIVS IVLIANVS IC. Coſ. & Praef. vrbi Edicti perpetui conditor. M SALVIVS IVLIANVS, Dioni male Σέρβιος, Coſ. anno V. C. 927. Praef. praet. occiſus a Commodo circa annum V. C. 941.	
NVMIVS = VIBIA SALVIA VARA, de qua Grut. p. 459, 2.	= PETRONIVS DIDIVS	= AEMILIA CLARA	SALVIVS IVLIANVS, cuius pudicitiae inſidiatus eſt Commodus, cuique deſponſata fuerat Tarunteii Paterni IC. & Praef. praet. filia.
NVMIVS ALBINVS Coſ. anno V. C. 958. — NVMIA VARA.	L. DIDIVS PROCVLVS ob adoptionem ROSCIVS. Grut. p. 459, 2.	M. DIDIVS SALVIVS IVLIANVS SEVERVS AVG. natus anno V. C. 890. ad imperium euectus & occiſus anno V. C. 945. Vx. MANLIA SCANTILLA AVG.	
M. NVMIVS ALBINVS, bis Coſ. an. V. C. 998. & 1015. Præf. Vrb. 1009.	PROCVLVS ROSCIVS IVLIANVS, de quo Grut p. 18, 10. — BASSA de qua marmor apud Grut. p. 18, 2.	DIDIA CLARA AVG. deſtinata Didii Proculi filio, nupta Cornelio Repentino, Praef. vrbi.	
NVMIVS SECVNDVS *Reineſ. Inſcr. VI, 132.*	FILII, de quibus idem marmor. — FILII, de quibus idem marmor.		

(p) de Ortu & progr. iur. ciu. §. LXXXII. (q) Perizon. Animadu. Hiſt. cap. III. (r) ad Pompon. Enchirid. p. 470. ſequutus fortaſſis Onuphrium Panuinium, quem tamen in condendis faſtis multa ſibi indulſiſſe, iam pridem conqueſti ſunt viri

Digitized by Google

re nos non patiuntur tot veterum teſtimonia, ipſaque IVLIANI, quae ſuperſunt, fragmenta. Vt tamen certiora, quoad eius fieri poſſit, conſectemur: temporum rationes ita inimus. Edictum perpetuum, teſte Euſebio, (s) edidit IVLIANVS anno erae Dionyſiacae CXXXII. quo anno eum praetura functum eſſe, vel ideo probabile eſt, quod alioquin vix vlla reddi poſſit ratio, cur in tanto iurisconſultorum numero IVLIANO potiſſimum id negotii dare voluerit Hadrianus Imp. Iam quum Praeturae annum legitimum inde ab Auguſti temporibus aetatis trigeſimum fuiſſe, (t) legemque illam annariam ſub Hadriano adhuc religioſe obſeruatam, (u) conſtet: IVLIANVM, tunc annorum circiter triginta, natum eſſe oportebit circa annum erae Dionyſicae CII. Inclareſcere tamen praecipue coepit ſub Hadriano, aetatemque non modo ad Antonini Pii, ſed & Marci & Lucii, Imperatorum, quos Diuos Fratres vulgo adpellitant, imperium produxit, quippe AMICVS ab iis vocatus: *l.* 17 *ff. de iure patron.* (x) vt adeo

Hhhhh 2 IVLI-

viri docti & in his Thom. Reineſ. ad Inſcript. p. 28. Si genuinum eſt hoc Iuliani praenomen: ad eum referre licebit lapidem apud Vignol. in Adpend. Comment. de Columna Antonini Pii p. 341.

M. SALVIO. M. L. SECVNDO.
NVMMVLARIO. DE. CIRCO.
FLAMINIO.
SAVIA M. L. PHAEDIME. PATRONO.
B. M. SVISQVE.

Fuerit itaque M. Saluius Secundus Iuliani noſtri libertus, ex iis fortaſſis, quos in praetura ſua manumiſerat. *l.* 5. *ff. de manum. vind.* (s) Euſeb. *in Chron. n. MMCXLVII.* (t) Dio Caſſ. *lib.* LII. *p.* 479. (u) Plin. *lib. VII. Epiſt. XVI.* (x) Superſtitem Iulianum fuiſſe Antonino Pio, etiam ex eo intelligitur, quod Caium iurisconſultum laudat *l.* 59. *ff. ſolut. matrim.* quem, mortuo iam Pio, libros pleroſque ſcripſiſſe, erudite demonſtrauit V. C. Franc. Car. Conradi in Act. Erud. Lipſ. anni MDCCXXVII. menſe Februario. Sed multo clarius id probatur ex *l.* 17. *ff. iure patron.* in qua Diui fratres eum vocant AMICVM SVVM. Nam eo nomine veniebant non mortui, ſed viri conſulares & iurisprudentes, quos in conſilio & comitatu habebant Principes, qualis erat ille C. Sentius Seuerus, de quo vetus marmor apud Salmaſ. ad Hiſt. Aug.

C. SENTIO.
SEVERO.
QVADRATO.
C. V. COS.
AMICO. ET. COMITI. AVG. N.

IVLIANVM, ſi vel primos illorum principum annos attigerit, ad iuſtam ſenectutem LXIII. annorum perueniſſe, intelligamus. (y) Dum genua virebant, ingenium elegantiorum artium ſtudiis ad maiora quam diligentiſſime praeparabat, idque ipſa eius fragmenta ſatis demonſtrant. (z) Graecarum certe litterarum imperitum illum haut fuiſſe, vel ex eo patet, quod legit Ariſtotelem, (a) & aliquando etiam Graecis quibusdam vocabulis vſus eſt, (b) quamuis religioni ſibi duxerit, Graeca Latinis ſine neceſſitate immiſcere. Eſt etiam, vbi Graeciſmum redolet IVLIANI oratio, vt facile adpareat, eum non ignoraſſe Graecae orationis veneres, ſed eas perquam ſcite in Latium tranſtuliſſe. (c) Sic & Latina Iuliani dictio non modo pura eſt, ſed & terſa aliquando, vbique vero caſtigata, nusquam abrupta aut turgida, quamuis eo dicendi genere iſtis temporibus magnopere delectarentur. Atque inde eſt, quod nec Laur. Valla, nec reliqui Latinitatis veterum ICtorum cenſores emiſſitiis illis oculis ſuis quidquam in IVLIANI fragmentis repererint, quod iure eorum incurreret reprehenſionem. (d) Superſunt quoque in IVLIANI fragmentis quaedam reconditae antiqui-

(y) Multo maiorem illi aetatem tribuunt Rutilius cap. LXVI. Io. Bertrandus *lib. I. cap. I.* Em. Merill. *Obſ. III*, 19. & Aegid. Menag. *Amoenit. Iur. Ciu. cap. XXIV. p.* 129. ſed decepti male intellecta *l. 20. ff. de fideic. libert.* vbi ad Iulianum referunt haec verba: *Nam ego diſcendi cupiditate, quam ſolam viuendi rationem in octauum & ſeptuageſimum annum aetatis duxi, memor ſum eius ſententiae, qui dixiſſe fertur: κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι ϐελοίμην. Etſi alterum pedem in tumulo haberem: non pigeret aliquid addiſcere.* Enimuero non Iuliani eſſe haec verba, ſed eius, qui Pomponium tum conſulebat, tam certum eſt, quam quod certiſſimum, idque pridem vidit Ant. Auguſtinus Emendat. I, 8. (z) Neſcio igitur, cur eum ſera demum aetate litteras attigiſſe putet Em. Merill. Obſ. III, 19. Nam ſi vel maxime verba illa ex *l. 20. ff. de fideic. libert.* ad Iulianum pertinere credas: ex iis tamen non conſequitur, vt ſero demum animum ad litteras adiecerit. (a) *l. 36. ff. de ſolut.* (b) *l. 13. ff. de ſolut. l. 8. ff. de ſuis & legit. her. l. 55. ff. de reg. iur. l. 5. §. 7. ff. de admin & peric. tut.* (c) Tale quid deprehendimus in *l. 3. ff. de dote praeleg.* vbi Iulianus: *Qui*, inquit, *ita legat vxori ſuae*, MANIFESTVS *eſt, dotem quoque relegaſſe.* Graeciſmus vero hic & aliis in deliciis fuit & non modo bis reperitur apud Vlpianum *l. 22. §. 8. ff. ſol. matr.* ſed & ſaepius apud auctores reliquos. Tacit. Annal. II, 57. *Atrox & diſſentire* MANIFESTVS. Auctor Dialogi de cauſſ. corrupt. eloqu. cap. XVI *Ipſe ſatis* MANIFESTVS *iam dudum in contrarium accingi.* (d) Equidem nonnulla ſuo more reprehendunt, ſed

tiquitatis veſtigia, veluti quod ſe & in praetura, & in conſulatu ſuo, ſeruos quosdam vindicta liberaſſe, & Praetoribus quibusdam, ſeſe conſulentibus, idem ſuaſiſſe, refert. (e) Quo ipſo ritum antiquiſſimum atque elegantem non modo perſpectum ſibi fuiſſe oſtendit, verum etiam eumdem in vſum, praeceptoris ſui exemplo, reuocauit. (f) Praecipuam tamen operam IVLIANVS, adhuc iuuenis, nauauerat philoſophiae, cuius a praeſidiis deſtitutus nemo temere veri iurisconſulti laudem tuetur. Hinc artis differendi argumentum haut leue dedit, dum Soriten, familiariſſimum veteribus philoſophis cauillandi genus, multo accuratius, quam aut Cicero, (g) aut Diogenes Laertius, (h) definiuit, prudenterque cauere docuit illos interrogatiuncularum laqueos. (i) Ex eadem arte ſunt tot interpretandi regulae, locique argumentorum, quibus adeo dextre vtitur IVLIANVS, vt neſciam, an quisquam veterum deciſiones ſuas rationibus aeque ſolidis firmarit.

ſed quae facile optimorum ſcriptorum auctoritate tuearis. Si e. g. illi non ferunt, quod in *l. 6. §. 6. ff. de negot. geſt* dixerit CONTEMPLATIONE eius: ſed id tamen ferunt in Iuſtino Hiſt. VII, 5. VIII, 3. & Quintiliano Declam. III. & V. quae loca iam Car. Andr. Ducker. de Latinit. vet. ICtor. p. 319. adduxit. Deinde reprehendunt Iulianum, quod ENIM ſine vllo praepoſito poſuerit. *l. 17. ff. quib. mod. vſusfr. vel vſ. am.* Sed eodem modo illam coniunctionem praepoſuiſſe Ciceronem, Plautum, Terentium, Lucretium, oſtenderunt Hub. Giphan. in Indice Lucret. Taubm. ad Plauti Epidic. V, 2. v. 36. & Io. Fr. Gronou. ad Liu. XXXIV, 2. Praeterea Iulianum nollent ſcripſiſſe NIHILOMINVS pro NIHILOMAGIS. At ea loquutione veteres in primis delectatos eſſe, duasque abnutiuas aliquando & apud Latinos fortius negare, iam iam obſeruarunt Priſcian. *lib. XVIII. p.* 1196. Non. Marcell. *cap,* 12. *n.* 46. & 54. Cuiac. *ad l. 7. ff. pro emt.* Iac. Gothofr. ad Cod. Theodoſ. *Tom. IV. p.* 522. Iniuriam porro Iuliano faciunt, dum ipſi exprobrant, quod GENITVR poſuerit pro *gignitur l. 13. §. vlt. ff. de reb. dub.* Neque enim ipſe eo verbo vſus eſt, ſed teſtator quidam, cuius de ſupremo iudicio ibi diſputatur. Denique non ſermonis vitium, ſed loquutio forenſis eſt phraſis ADFLIGERE CVI PRETIVM pro *condemnare quem ad pretium reſtituendum. l. 30. ff. de negot. geſt.* Eodem enim ſenſu veteres dixerunt: *inſligere cui vſuras,* pro condemnare in vſuras. *l. 3. ſ. 4. ff. vbi pupill. educ. l. 11. pr. l. 17 §. 3 ff. de iudic.* (e) *l. 5. ff. de manumiſſ. vind.* (f) Ex quo primus Conſul, Iunius Brutus, Vindicium ſeruum, coniurationis indicem, vindicta manumiſerat: inoleuerat mos, vt Coſſ. & praetores magiſtratum in eius rei memoriam a manumiſſionibus auſpicarentur. Quem ritum primus ex inſtituto explicauit Petr. Fabr. *de Orig. iur. p.* 193. & Semeſtr. *II,* 20. *p.* 296. *ſequ.* (g) Acad, *Quaeſt. IV,* 16. (h) Laert, VII, 82. (i) *l. 65. ff. de reg. iur.*

Digitized by Google

rit. (k) Phyſicam quoque eius obſeruationem de quinque infantibus vno partu fuſis, & totidem vteri receptaculis, habemus ſuperſtitem, quam tamen rerum naturalium peritioribus diiudicandam merito relinquimus. (l) In primis vero ſeueriore illa morum doctrina vaſtum ingenium non modo adſperſit, ſed & penitus imbuit, ſectatus praecipue Stoicos, quorum decreta plerique veterum iurisconſultorum iam dudum adoptauerant. Quamuis enim Sabinianis Academiam magis, quam porticum, curae fuiſſe exiſtimet vir doctiſſimus, Em. Merillius: (m) vana tamen eſt illa viri docti obſeruatio, & cum ab aliis, tum a V. C. Gottfrido Maſcouio, (n) recte profligata. Fungum enim eſſe oporteret, qui in IVLIANI fragmentis non vbique deprehenderet ſcintillas quasdam ſapientiae Stoicae. Paſſim ille verborum proprietatem ex origine eorum, ſtoicorum exemplo, eruit. (o) Paſſim deciſionibus ſuis intexit generales iuris regulas, ipſum imitatus Zenonem, quem vel ideo maximi faciebant veteres, quod pleraque regulis atque axio-

(k) Sic argumenta ducit modo a pari: *l. 32. §. 1. ff. de Legib. l. 49. §. 2. ff. de recept. arbitr. l. 6. ff. quib. mod. vſusfr. vel vſ. amitt.* modo a contrario, vt *l. 32. §. 1. ff. de legib. l. 25. ff. de ſeru. praed. ruſt.* modo a genere ad ſpeciem, *l. 26. ff. de ſtatu hom.* modo ab antecedente, *l. 27 ff. de adopt. & emanc.* modo ab effectu, *l. 25. l. 27. l. 74. §. 2. l. 75. ff. de iudic* modo a toto ad partem, *l. 34. §. vlt. ff. de vſufr.* modo a maiore ad minus, *l. 3. ff. ſi vſusf. pet. l. 19. ff. de reb. cred.* modo a definitione, vt in *l. 42. ff. ad L. Aquill.* modo ab abſurdo, vt in *l. 51. ff. eod.* (l) Eſt ea in *l. 36. ff. de ſolut.* vbi auctoritate Ariſtotelis probat, plures quinque vno partu naſci non poſſe, quia non niſi quinque ſint vuluae muliebris receptacula. At locus ille Ariſtotelis hodie non exſtat. Immo, quod mireris, ſententiam iſtam non obſcure ipſe refellit Lib. IV. de Generat. anim. cap. IV. eamque οὐδὲν εἶναι, *nihili eſſe*, fatetur. Quare aut perperam haec Ariſtoteli a Iuliano tribui, fatendum eſt, quod vix videtur veroſimile: aut dicendum, philoſophum ſibi parum conſtitiſſe. Ceterum quae ibi de muliere Alexandrina, quinque vno puerperio enixa, refert Iulianus, ea confirmant Laelius apud Paullum, *l. 3. ff. ſi pars her. pet.* Caius, *l. 7. ff. de reb. dub.* Phlegon. *de Mirabil. cap. XXIX. Iul. Capit. in* Anton. Pio *cap. IX.* quibuscum iungendi Rigalt. ad Tertull. *de Anima cap. XVII. p. 81.* & Fabrott. *Exerc. II.* (m) Obſ. I, 20. & IV, 40. (n) de Sect. ICtor. cap. VI. §. IV. (o) Ita cum cura inquirit in notionem verbi OCCIDERE, *l. 51. ff. ad L. Aquill.* eademque cura explicat, quid ſit NOXA, *l. 200 ff. de verb. ſign.* quid FILIVS & FILIVSFAMILIAS *l. 201. ff. eod.* quid DOLIA VINARIA, SERIAE, AMPHORAE. *l. 206. ff. eod.* quid denique MORBVS SONTICVS, *l. 60. ff. de re iudic.* Quod poſtremum vocabulum ipſe, iudice Aeg. Mena-

Digitized by Google

axiomatibus breuiſſimis complecteretur. (p) Paſſim deciſiones ſuas ex media ſtoa depromit. (q) Neque tamen ſectatur omnes eius philoſophiae ſubtilitates, a quibus ipſi cordatiores ſtoici abhorrebant, (r) ſed maiorem ſemper rationem habebat aequitatis, eamque ipſe omnibus eiusmodi nugis longiſſime anteponebat. (s) Talem ſe in philoſophia praeſtabat IVLIANVS. Quemadmodum vero, qui prudenter peregrinantur, numquam ita capiuntur exteris regionibus, vt non ſubinde ad patriam reflectant oculos, & ad eam omnia, quae peregre obſeruarunt, referant: ita non alio conſilio per amoeniora illa ſtudia diuagabatur IVLIANVS, quam vt inde locupletiorem redderet iurisprudentiam, quam ſibi ad maiora nitenti decus ac robur futuram prudenter augurabatur. Hinc nulla eſt pars illius ſapientiae ciuilis, in qua ille non id, quod ſummum videtur, fuerit conſequutus. Iurisprudentiae certe illius *νομοθετικῆς* nullum certius proferre licebit argumentum, quam edictum perpetuum, (t) quod ſe adeo probauit poſteris, vt nulla Romanorum lex, nullum SC. nulla Principis conſtitutio tam conſtanti ac perpetuo vſu viguerit, ac opuſculum illud Iuliani, ſpecimen iurisprudentiae legiſlatoriae praeſtantiſſimum, ob quod ſolum IVSTI-

Menagio, Amoen. Iur. cap. XXXIX. multo accuratius explicauit, quam aut Caecilius apud Gell. *Noct. Att. XX, 1.* aut Venuleius in *l. vlt. ff. de edicto Aedilit.* (p) Arrian. *Diſſ. Epictet. I, 29.* Tales regulas & Iulianus immiſcet deciſionibus ſuis, veluti *l. 15. ff. de legib. l. 26. ff. de ſtatu hom. l. 76. ff. de precar.* (q) Exemplum eſt in *l. 61. ff. de rei vind.* Quam deciſionem nemo intellexerit, niſi qui norit, inter Stoicorum decreta fuiſſe, quod omnia fluant, & in adſidua adiectione ac deminutione ſint. Sen. *Epiſt. LVIII.* Marc. Antonin. *εἰς ἑαυτ.* II, 17. V, 33. (r) Seneca *Epiſt. XLV. XLVIII. ſequ.* Arrian. *Diſſ. Epict. II, 19.* Marc. Antonin. I, 17. (s) Pertinent huc, quae de ſeruo ab vno vulnerato, & ab altero poſtea occiſo, contra ſubtilem iuris rationem diſputat: *l. 51. ff. ad L. Aquill.* nec non, quae de pecunia eum in finem donata, vt donatori credatur, differit: *l. 20. ff. de reb. dub.* ac denique, quae de aſſe hereditario monet. *l. 13. pr. ff. de lib. & poſtumis her. inſt.* (t) Immo & edictum DE CONIVNGENDIS CVM EMANCIPATO LIBERIS EIVS, cuius ipſius quoque auctor atque inuentor eſt IVLIANVS. *l. 3. ff. de coniung. cum emanc. lib.* Nimirum vetere iure ad ſucceſſionem non vocabantur emancipati. Quum vero deinde iis bonorum poſſeſſionem daret praetor: id eueniebat, vt vel filius impedimento eſſet nepoti, in poteſtate aui retento, vel hic, tamquam ſuus, illum ſecluderet. Quod ne eueniret, primus hoc edicto ſuo cauit Iulianus. Eidem IVLIANO interdi-

IVSTINIANVS (u) illum *τὸν ἐν νομοθέταις εὐδοκιμηκότων σοφώτατον*, ***omnium iuris conditorum, qui olim celebritatem conſequuti ſunt, prudentiſſimum*** vocare non dubitauit. Nec minor IVLIANI prudentia in conſulendo cauendoque eluxit, digni ideo habiti, qui non modo a Senatu, vt Spartianus (x) refert, probaretur, & vna cum iurisconſultis eorum temporum praeſtantiſſimis locum in ſanctiore Hadriani Imp. ac ſucceſſorum conſilio obtineret, ſed & a magiſtratibus (y) aeque ac priuatis, tamquam ciuitatis oraculum, conſuleretur, iisque de iure reſponderet, idque tam ſolide, vt, quum innumeris locis eius deciſiones in iure noſtro laudentur, vix vnus aut alter reperiatur, qui eas erroris coarguere auſus ſit. (z) Denique dubitari non poteſt, quin & prudentiae, quam *δικαστικὴν* vocant, ſpecimina quam plurima dederit, qui & maiores magiſtratus geſſit, &, eodem teſte Spartiano, principi ipſi, cauſſas

terdictum SALVIANVM acceptum ferunt Cuiac. in *Paratitl. Digeſt. Lib. XLIII. tit. vlt.* & Ant. Auguſtin. *de Nom. prop. Pand. cap. IV. p.331.* At in dubium id vocarunt Bachou. ad Treutl. *Vol.* II. *Diſp. XXV. theſ.* II. *litt. D.* & de Pignorib. III, 20. Hub. Giphan. in *Comm. ad* §. 3. *Inſt. de interd.* ac nouis eam in rem argumentis vſus vir ampliſſimus, mihique amiciſſimus, Corn. van Bynkersh. Obſ. I, 24. quibus tamen ſatisfacere conatus eſt clariſſimus Waechtlerus in Act. Erud. Lipſ. MDCCXVII. p. 264. Rem, vtpote incertam, nos quidem in medio relinquimus. (u) *Conſt. Tanta* §. 18. (x) Spartian. in vit. Hadr. cap. XVIII. (y) *l. 5. ff. de manumiſſ. vind.* (z) Hinc ſaepe legas: RECTE IVLIANVS PVTAVIT, *l. 94. ff. de legat. 2.* RECEPTA EST VLPIANI SENTENTIA, *l. 29. §. 16. ff. de lib. & poſtum.* HOC, QVOD SENTIMVS, ET IVLIANVS PROBAT. *l. 62. §. 1. ff. de rei vind. l. 3. ff. de exc. rei iudic. l. 48. §. 1. ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* MERITO IVLIANVS RESPONDIT, *l. 19. ff. de vi & vi arm.* RECTE SCRIBIT IVLIANVS, *l. 21. §. 9. ff. de recept.* ET EGO DIDICI, ET IVLIANVS EXISTIMAT, *l. 5. ff. de oper. ſeru.* VERVM EST, QVOD IVLIANO PLACET, *l. 28. ff. de pact.* EST VERIVS, QVOD IVLIANVS SCRIPSIT, *l. 6. pr. ff. de tut.* IVLIANI SENTENTIA HVMANIOR EST, *l. 23. §. 8. ff. de Aedilit. edict.* SECVNDVM IVLIANVM SAEPIVS EST CONSTITVTVM, *l. 3. §. 1. ff. ad SC. Maced.* & huius generis alia. Rariſſime ab eo diſſentiunt Vlpianus, Paullus, Maecianus, & quoties id faciunt, Iuliani dicta explicant potius, adhibitaque diſtinctione iuuant, quam reprehendunt. Acerrimus Iuliani cenſor eſt VLPIVS MARCELLVS, quem ſectae ſtudium in tranſuorſum egit. Contra eius definitiones plerumque conſtitutionibus ſuis firmarunt Principes, eiusque rei varia exſtant exempla in *l. 3. §. 1. ff. ad SC. Maced.* §. 5. *Inſt. de ſuſp. tut.* §. 8. *Inſt. de nupt. l. 1. §. 8. l. 5. §. pr. l. 8. ff. de adſign. lib.* §. 2. *Inſt. de obl. quae quaſi ex del. l. 24. C. de negot. geſt. l. 15. C. de vſur. l. 10. C. de cond. indeb. Nou. LXXXVII. princ.*

cauſſas cognoſcenti, adſedit, & operibus ſuis paſſim intexuit praecepta quaedam eius generis vtiliſſima. (a) Ceterum incredibili illa, quam ſibi tot vigiliis pepererat, doctrina, gloriam tam ſolidam reperit, vt omnium conſenſione veluti iurisconſultorum familiam ducere videretur, & vix ab vllo adpellaretur ſine laude ac praefatione honoris. In ipſo certe iure noſtro modo ob honores, quibus functus eſt, *κράτιςος*, (b) modo *vir ſapientiſſimus*, (c) modo *ſummus auctor iuris ſcientiae*, (d) modo *ſubtiliſſimus teſtis*, *ſummae auctoritatis homo*, *& edicti perpetui ordinator*, (e) modo *vir magnae exiſtimationis & diſertiſſimus iurisperitus* (f) adpellatur, vt alia, quae in eum conferuntur, veterum elogia iam praetermittamus. (g) Si quaeras, quo potiſſimum auctore ac duce ad tam inuſitatam doctrinam peruenerit: ipſe te hoc ignorare non patitur IVLIANVS, qui PRISCVM IAVOLENVM *praeceptorem ſuum* grato animo collaudat, etiam vbi id monere minus neceſſarium videbatur. (h) Erat vero Iauolenus ille vir maximae auctoritatis, & non modo ſummis in vrbe honoribus functus, ſed & Africae aliquando Procos. aliarumque prouinciarum praeſes, &, quod caput rei eſt, iuris illa aetate prudentiſſimus. Et tamen ſunt, qui parum honorifice ſentiunt de viro illo doctiſſimo, freti teſtimonio Plinii, (i) qui Iauolenum *dubiae ſanitatis hominem* vocare non dubitarit.

Iiiii

(a) Veluti *l.* 8. *ff. de offic. praeſ. l.* 32. *ff. de legibus l.* 21. *ff. de reb. credit.* (b) *Conſt. Dedit. nobis Deus* §. 18. *de conſ. Dig.* (c) *Nou. LXXIV. pr.* (d) *l.* 15. *C. de vſufr. & habit.* (e) *l.* 10. *C. de condict. indeb.* (f) *l.* 5. *C. de bon. quae lib.* (g) Alciat. Diſpunct. II, 27. & Io. Bertrand. de Iurisp. I, 1. ad Iulianum referunt epigramma Theaeteti in Antholog. Graec. IV, 1. 2.

Τὸν Ἰουλιανὸν, νομικῆς φάος, εἶπον ἰδοῦσαι
Ῥώμη καὶ Βερόη πάντα φύσις δύναται.

Sed id quidem epigramma ad alium plane Iulianum, multo iuniorem & Anteceſſorem Berytenſem, Nouellarum Iuſtiniani interpretem doctiſſimum, pertinere, poſt P. Pithoeum, Guil. Grotium, & Fabrottum obſeruauit Aegid. Menag. Amoen. Iur. Ciu. Cap. XXIV. Et quid Iuliano noſtro cum Beroe vel Beryto, vbi tertio vel quarto demum ſaeculo ſchola iuridica efflorescere coepit? Vid. Io. Strauch. de Beryto Cap. IV. §. XV. (h) *l.* 5. *ff. de manum. vind.* (i) Plin. Epiſt. VI, 15. refert, Paſſienum Paullum, elegos recitaturum, adhibuiſſe etiam Priſcum Iauolenum. Hunc vero honoris cauſſa interrogatum, PRISCE IVBES? reſpondiſſe: EGO VERO NON IVBEO. Male id habuit Plinium, qui ideo in Iauolenum inuectus: *Cogita*, inquit, *qui riſus hominum? qui ioci?*

rit. Verum huic iudicio iure meritoque opponimus non modo egregia eius opera, ex quibus fragmenta quam plurima in Digeſta migrarunt, ſed & tot viua ac ſpirantia doctrinae monimenta, auditores nimirum, quos reliquit, doctiſſimos, inter quos praeter IVLIANVM etiam Aburnium Valentem & Tuſcianum numerat Pomponius. (k) Quemadmodum vero fax, ſemel accenſa, non modo longe lateque ſpargit lumen, ſed & flammam cum aliis ſine aliquo detrimento communicat: ita inſtitutus a Iauoleno IVLIANVS multis aliis ad ſolidiorem doctrinam profuit, diſcipulosque reliquit doctiſſimos, quorum in numero inprimis L. VOLVSIVM MAECIANVM, SEX. AFRICANVM & TERENTIVM CLEMENTEM fuiſſe ſuſpicamur. (l) Ex quibus omnibus & de ſecta, in quam procliuior fuerit IVLIANVS, facile iudicare licet. Non enim Proculeianus fuit, ceu ſuſpicatus eſt Hugo Donellus: (m) ſed Sabinianus, (n) tam modeſti tamen ac generoſi ingenii, vt nec omnia Proculi re-

pre-

ci? Eſt omnino Priſcus dubiae ſanitatis. Intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam ius ciuile publice reſpondet, quo magis, quod tum fecit, & ridiculum, & notabile fuit. Ob id parum abeſt, quin bonum Iauolenum pro inſano traducant. Aſt quid, quaeſo, ſtoliditatis ineſt illi Iauoleni dicto? Et quid mirum, ſi ſenex occupatiſſimus, pertaeſus moleſtiſſimi iſtius officii, recitationes frigidiſſimas audiendi, Paſſieni inſaniam ſenili dicacitate perſtrinxerit, quam non minore libertate multo ante perſtrinxerat Iuuenal. Sat. I v. 2 ſequ. & Sat. III. v. 8? Et fingamus denique, Iauoleno, iam annis graui, accidiſſe, quod illi apud Sophocl. Oedip. v. 924.

Καὶ σ' ὁ πληθύνων χρόνος
Γέρονθ' ὁμοῦ τίθησι καὶ τοῦ νοῦ κενόν.
Et te ingraueſcens aetas
Senem ſimul fecit, & mente decerrantem.

an inde ſequitur, vt ſemper emotae mentis dubiaeque ſanitatis fuerit? (k) *l. 2. §. vlt. ff. de orig. iur.* (l) L. Voluſius Maecianus & paullo iunior fuit, quippe M. Antonini Imp. praeceptor, teſte Iulio Capitol. in vita Marci Antonini Imp. cap. III. (vnde apud M. Antoninum *εἰς ἑαυτὸν* Lib. I. ſegm. 6. pro Μαρκιανοῦ legendum eſſe Μαικιανοῦ, recte obſeruarunt Gatakerus & Aegid. Menag. Amoen. Iur. ciu. Cap. V. p. 31.) & Iulianum aliquoties vocat SVVM. Quod quamuis aliquando amicitiae ſit argumentum: ICti tamen ita vocare ſolebant praeceptores, a quibus profecerant. Vid. V. C. Eu. Otto in Papiniano Cap. XI §. I. p. 209. Eodem honoris vocabulo enim dignatur Terentius Clemens *l. 6. ff. de vulg. & pup. ſubſtit.* quem aeque ac Africanum fere numquam a Iuliano diſſentire, iam alii viri docti obſeruarunt. (m) Comment. in *l. 26. de verb. ſignif. n. 10. ſequ.* (n) Hinc in veterum placitis, Sabini exemplo, plerum-

prehenderet, nec Sabini omnia promiſcue haberet pro oraculis, ſed prudente vſus ἐκλογῇ veritatem omni ſectae ſtudio anteferret. (o) Quamobrem tantum abeſt, vt tam excellens ingenium in vmbra potuerit conſeneſcere, vt mature in lucem & ad capeſſendam rempublicam protractum ſit. Ipſe ſane & praeturae ſuae & conſulatus meminit: (p) quin bis conſulem eum fuiſſe, docet Spartianus, (q) quamuis, quod inter ſuffectos tantum fuiſſet, de tempore vtriusque conſulatus parum conſtet. (r) Praeterea ad ipſam praefecturam vrbanam adſpirauerat, (s) quae tanta erat dignitas, vt ſequiore aeuo intra vrbem ipſi praefecturae praetorianae anteferretur, (t) nec facile cuiquam conferri ſoleret, niſi iuris peritiſſimo. Eumdem Iulianum, iam ſupra vidimus, inter Hadriani, Antonini Pii, & Diuorum Fratrum conſilia-

 rios

rumque ſubſiſtit, *l. 51. §. 1. ff. ad L. Aquill. l. 31. ff. de vulg. & pupill. ſubſt.* adeo, vt ne in rationes quidem iuris inquirendum putet. *l. 20. ff. de legib.* id quod Sabinianorum proprium fuiſſe, iam pridem docuit Em. Merillius Obſ. I, 4. Deinde plerumque adſtipulatur eius ſcholae iurisconſultis, veluti Sabino, & Caſſio: *l. 11. §. 3. ff. de donat. l. 3. §. 6. ff. de lib. & poſtum. l. 1. §. 5. ff. de adquir. vel amitt. poſſeſſ. l. 30. ff. de liberal. cauſſ. l. 28. §. 1. ff. de iureiur. l. 14. §. 2. ff. de act. emt.* Contra Proculeianos non modo paſſim reſiſtit, & praecipue quidem Iuuentium Celſum, Cuiac. Obſ. VIII, 35 & XXVII, 13. ſed & eorum placitis aliquando derogauit edicto perpetuo. *l. 1. §. 1. ff. de iure fiſci.* Atque inde eſt, quod aduerſarium vbique expertus eſt Vlpium Marcellum, Proculeianorum acerrimum: Merill. Obſ. I, 28. VIII, 18. adeo, vt pro inſigni veritatis argumento haberetur, ſi Marcello cum Iuliano conueniret. Cuiac. Obſ. XIV, 35. Menag. Amoen. Iur. cap. XXIV. p. 133. (o) Aliquando enim a Caſſio diſſentit, *l. 11. §. 2. ff. quod vi aut clam* & communi Sabinianorum ſententiae dat repudium. *l. 56. ff. de manum. teſt.* Contra aliquando facit cum Proculo, *l. 6. ff. ad L. Aquill.* & Celſum laudat, tamquam ſibi ὁμόψηφον. *l. 13. ff. de lib. & poſtum.* (p) *l. 5. ff. de manum. vind.* (q) Spartian. in Did. Iulian. cap. I. (r) Iterum eum Conſulem ordinarium anno V. C. DCCCL. fuiſſe, putant Onuphrius Panuinius, Bertrandus, Guil. Grotius, aliique, quia Caſſiodorus & alii faſtorum ſcriptores eum annum ſignarunt conſulatu *Iuliani & Torquati III.* At ex marmore, ex ſchedis Gudianis eruto, docuit V. C. Petr. Relandus in Faſt. Conſ. ad eum ann. Iulianum illum, Torquati collegam, non eſſe *Saluium* noſtrum, ſed *Iulianum Veterem.* (s) Spartian. in Did. Iulian. cap. I. (t) Diſcimus hoc ex Symmacho Epiſt. X, 36. Caſſiod. Var. III, 11. Iuliani Nouell. LVI. quae loca iam adduxit Phil. Bertierus Pithan. Diatr. I. cap. III. p. 811. Vnde explicanda illa Auſonii in Moſella v. 409.

Quique caput rerum, Romam, populumque patresque
Tantum non primo rexit ſub nomine.

rios atque amicos fuiſſe, (u) quo in conſeſſu quamuis collegas haberet etiam Proculeianos, Iuuentium Celſum, Neratium Priſcum, & aemulum obtrectatoremque laudum ſuarum, Vlpium Marcellum, numquam tamen cum vllo in gratiam rediiſſe legitur. Et neſcio ſane, an luculentius reperiatur & prudentiae illorum Principum, & modeſtiae ipſorum iuriſconſultorum argumentum, quam quod diuerſarum ſectarum iuriſconſulti in medium conſulere iuberentur, quod iuſtum, & e republica videretur. Nam ſicuti Principes id eo conſilio faciebant, vt expenſis vtriusque partis rationibus, quid iuſtum ac bonum ſit, eo accuratius perſpicerent: ita hi mira animi moderatione ferebant diſſentientes, aeternaeque laudi hoc cedit veteribus iuriſconſultis, quod, diſſentiente a ſe collega, non excandeſcerent, aut erumperent in conuicia, furiisque veluti agitarentur, quod cacoethes noſtro potiſſimum hoc ſterili virtutum ſaeculo ſuccreuit, ſed ſuam quisque ſententiam diceret modeſte, rationibusque, non conuiciis, certaret. (x) Cu-

(u) Quod inter Hadriani conſiliarios fuerit IVLIANVS, iam ſupra ex Spartiano vidimus. Inter Antonini Pii conſiliarios apud Iulium Capitolinum in Anton. Pio Cap. XII. memoratur etiam *Salvius Valens*, qualis quum nullus alioquin inter iuriſconſultos reperiatur, probabile eſt, interpoſita diſtinctione legendum eſſe SALVIVM, VALENTEM, VT SALVIVS IVLIANVS, & ABVRNIVS VALENS intelligantur. Porro Iulianum *amicum ſuum* vocant Diui fratres, *l. 17, ff. de iure patron.* quos nihil aliud eſſe diximus, quam συνέδρους καὶ συμβούλους imperatorum, de quibus prolixe Iac. Guther. de Offic. dom. Aug. I, 18. (x) Merentur hic adſcribi verba ex viri ampliſſimi, Cornelii van Bynkershoek, Dedicatione exaſciatiſſimi Obſeruationum operis: *Expedit*, inquit, *bono publico, ad rempublicam non adhiberi eos, qui aliorum ſententias, vbi a ſua diſcrepant, continuo inſectantur opprobriis, contumeliis, conuiciis, non alia cauſſa irritati, quam quod alius alia mente ſit, perpetui ſcilicet Dictatores in republica eruditorum. Hoc nomine ſemper fuit habita infamis natio Grammaticorum, ab humanitate alienorum, dum humanitatis ſtudia tractant. Sed non magis id miremur, quam hac parte grammaticis non cedere, qui pietatem, caritatem, animi manſuetudinem & reliqua viri boni officia in vulgus profitentur. Niſi ſtatim hic pedibus eas in ſuam cuiusque ſententiam, ſtultitiae vel maleuolentiae notam non euadas. ICtorum vtique veterum ſemper praecipua laus fuit modeſtia. Illi quidem, quod ſibi videtur, ex animi ſui ſententia reſpondent: ſed meliora edocti audiunt, &, ſi minus ante ſapuerunt, reſipiſcunt. Labeo noſter in Senatus lectione ſententiae ſuae libertatem aduerſus ipſum Auguſtum magno animo defendebat, ſuperdicto: Suum quemque iudicium habere. Et ſic oportebat. Papinianum*

Cuius hoc rei argumentum luculentiſſimum eſt, quod quum in Pandectis perpetuus fere diſcrepantium ſententiarum conflictus reperiatur, & creberrima diſputatio: vix tamen vllum acrius vocabulum, nedum conuicium, reperiatur, quo inter ſe vſi ſint viri illi grauiſſimi. Sed ne qua longius euagemur, ad IVLIANVM redeundum erit, cuius de honoribus ac dignitate, quae comperta habemus, diximus. Alia enim, quae vulgo addunt, non niſi inanibus coniecturis nituntur. Nam quod, cum Aquitaniam, Belgicam, Germanias, Dalmatiam, Baeticam rexiſſe, ſcribunt Guido Pancirolus (y) & Ant. Dad. Alteſerra: (z) id in legibus, quas illi ad partes vocant, (a) nullum reperit praeſidium, quum Saluii, quorum ibi mentionem fieri animaduertimus, σύγχρονοι quidem IVLIANO noſtro, at ab illo tamen fuerint diuerſiſſimi. Eiusdem notae eſt, quod idem Pancirolus eum Iauoleno, Africae Procoſ. & Syriae Praeſidi, in conſilio fuiſſe ſcribit: Id enim ex ***l. 5. ff. de manumiſſ. vind.*** non magis conſequitur, quam eum Aegypto praefectum fuiſſe, quia, ſe ibi aliquando vixiſſe, fatetur. (b) Sed tantam doctrinae vbertatem, totque fortunae obſequia mors demum, vt fit, euertit, prouectiore quidem iam aetate, nec tamen ſub Commodo, vti perperam ſibi perſuaſit Bern. Rutilius, (c) filium noſtri, SALVIVM IVLIANVM, praefectum praetorio, a truculento iſto principe occiſum, cum patre confundens. Reliquerat & nepotem, eiusdem nominis, quem, quum iam Tarunteii Paterni, praefecti praetorio, filiam opulentiſſimam ſponſam haberet, eadem procul dubio fata ſubire coegit illorum temporum atrocitas. Nam & hunc oppreſſiſſe videtur Commodus Imp. partim quod pudicitiae eſſet ſeruantiſſimus, partim quod in adfectati imperii ſuſpicionem ob Tarunteii adfinitatem veniſſet. Id quod pluribus perſequitur Lampridius. (d) Felicior vtroque auus, SALVIVS IVLIANVS, ſua, vti videtur, morte, prouectiore iam aetate, occubuit, ſepultus milliario V. via Lauicana, (e) ſi Spartianum recte

Iiiii 3 intelli-

num noſtrum mente ſolida non deiecit vultus & gladius inſtantis tyranni: nec tamen minus eum, aliter quondam opinatum, in contrarium vocaſſe legimus veriorem Sabini ſententiam. Et ſic quoque oportebat. (y) de clar. Legum interpr. I, 38. (z) Rer. Aquitanic. IV, 11. (a) ***l. 12. ff. de cuſtod. & exbib. reor. l. 14. ff. ad SC. Turpill. l. 9. § 4. ff. de poen. l. 7. §. 1. ff. de accuſ. & inſcr.*** (b) ***l. 36. ff. de ſolut.*** (c) de Vit. ICt. cap. LXVI. (d) Lamprid. in Commodo cap. III. & IV. (e) Viae Lauicana & Praeneſtina e porta Esquilina, aut alia vicina egre-

die-

Digitized by Google

intelligunt interpretes. Supereſt, vt de eius operibus, quibus ille ſibi monimentum aere perennius exegit, quaedam ſubiiciamus. Inter ea in indice Florentino primum locum occupant DIGESTORVM LIBRI NONAGINTA, circa quos permultos errores paſſim admitti obſeruamus. Matthaeus Blaſtares, in Hiſtoria iuris, ex codice Voſſiano Leidenſi edita a clariſſimo Fabricio, (f) illud Digeſtorum opus ipſi Hadriano tribuit, illudque conſtitiſſe exiſtimat libris quinquaginta. Alii Digeſta illa Iuliani cum ipſo edicto perpetuo confundunt, quum nihil aliud fuerint, quam iuris commentarii, ad edicti perpetui ſeriem, quin & ad verba Edicti compoſiti, vt fruſtra ſint, qui cum Io. Bertrando opus IVLIANI ſingulare AD EDICTVM comminiſcuntur. (g) Denique non minus falluntur, qui opus iſtud non nonaginta, ſed multo pluribus libris conſtitiſſe exiſtimant, quod aliquando liber LXXXXIV. in iure noſtro laudetur. (h) In codice enim Florentino, omnium, qui exſtant, vetuſtiſſimo non librum LXXXXIV, ſed LXXXIV. citari, quartum vero X. a recentiore manu ſupperadditum eſſe, teſtatur V. C. Laur. Theod. Gronouius. Ceterum quamuis iſtud opus Aniani aetate in occidente paene periiſſet: magno tamen iurisprudentiae bono illud ſaeculo adhuc ſexto delituit in bibliotheca Triboniani, magnumque vſum praebuit Pandectarum conditoribus, qui ex ſolis his libris CCCLXXVI. fragmenta nobis ſeruarunt, vt omittamus CXXVI. alia, quae, diſſimulato librorum numero, a veteribus iuriſconſultis citantur. Semper enim hoc opus habitum eſt incomparabilis iurisprudentiae theſaurus, ac proinde certatim illud notis ac animaduerſionibus illuſtrarunt iuriſconſulti veteres, veluti VLPIVS MARCELLVS, Iuliano paullo iniquior, (i) CERVIDIVS SCAEVOLA, (k) IVLIVS PAVLLVS, (l) IVNIVS MAVRI-

CIA-

diebantur, illa a dextris iuxta formam aquae Claudiae, ad Claudiam, oppidum: haec Gabios, ac deinde Praeneſte tendebat. Marlian. Topogr. antiquae Rom. IV, 16. (f) Vol. XII. Bibl. Graecae p. 361. (g) Nimirum quum *l. 1. ff. de his, qui not. inf.* decerpta dicatur ex IVLIANI *libro I. ad Edictum*, fuere, qui pro Iuliano ibi ſcriberent Vlpianum, quum tamen hic libro I. de infamia non egerit. Vere ergo lex illa eſt ex Iuliani Digeſtis, quibus ſimul edictum interpretatus erat. Vnde & in *l. 1. ff. vnde legitimi* verba Edicti non ex Vlpiano, cuius ex commentariis alias plerumque verba edicti proferuntur, ſed ex IVLIANI *libro XXVII. Digeſtorum* depromi videmus. (h) *l. 32. ff. de legib.* (i) Ex quibus ſex loca exſtant integra *l. 14. ff. de in rem verſ. l. 20. ff. de cond. & dem. l. 5. ff. de hered. inſt. l. 80. ff. de legat. 1. l. 75. ff. ad L. Falcid. l. 34. ff. eod.* (k) Ex Scaevolae notis decerptae ſunt *l. 10. ff. de peric. & comm. rei vend. & l. 54. ff. de pact.* (l) Notarum

Paulli

Digitized by Google

CIANVS, (m) quibus & AFRICANVM, quamuis parum accurate, addit Guil. Grotius. (n) Scripſit deinde IVLIANVS AD MINICIVM LIBROS SEX. Miniciorum ſtemma ampliſſimum texit Thom. Reineſius, (o) oſtenditque, illuſtri illi genti cum Caſſiis, Aciliis, Iuniis Ruſticis non vnam neceſſitudinem interceſſiſſe. Is, ad quem IVLIANVS notauit, ſub Veſpaſianis floruit, & ſub Traiano adhuc rexit prouincias, ceu docuit Iac. Cuiacius, (p) cui & hoc marmor ſuffragatur apud Gruterum: (q)

HERCVLI.
TIBVRT. VICT.
ET. CETERIS. DIS.
PENATIBVS. TIBVRT.
L. MINICIVS.
NATALIS.
COS. AVGVR.
LEG. AVG. PR. PR.
PROVINCIAE.
MOESIAE. INFERIOR.
VOTIS. SVSC.

Quumque egregius hic iurisconſultus commentarios ſcripſiſſet, quorum hodie ne titulus quidem ſupereſt: eos ſex libris (r) interpretatus eſt IVLIANVS, qui modo ſub titulo librorum *ad Minicium*, (s) modo *ex Minicio*, (t) modo *apud Minicium*, (u) in iure noſtro laudantur. Eamdem operam & VRSEIO FEROCI (x) nauauit IVLIANVS, ad quem

Paulli ſpecimen habes in *l.* 11. *ff. quod met. cauſſ. l.* 4. *ff. de reſcind. vend. l.* 75. *ff. de iudic. l.* 3. *ff. de collat. l.* 15. *ff. de mort. cauſſ. don. l.* 4. *ff. de manum. vindict.* (m) Ita enim Florentinus codex in *l.* 7. §. 2. *ff. de pact.* & *l.* 25. §. 1. *ff. de vſufr.* quum aliae editiones habeant MARTIANVS. Alterutrum horum iurisconſultorum ad Iulianum notaſſe certum eſt, quamuis apud me facile vincat lectio Florentina. (n) de Vit. ICt. II, 6. (o) Epiſt. XXIV. ad Rupert. p. 251. (p) Obſ. VII, 2. (q) Grut. Inſcr. p. XLIX, 6. Conf. p. LIX, 8. vbi LIBYAE PROCOS. vocatur. (r) Vnde in mendo procul dubio cubat *l.* 11. *ff. de act. emt.* vbi Vlpianus *librum X. ad Minicium* citat. (s) Velutì *l.* 10. *ff. pro emtore.* (t) *l.* 61. *ff. de rei vind* (u) *d. l.* 11. *ff. de act. emt.* (x) Floruiſſe hunc ſub Tiberio Imp. coniecit Petr. Perennon. Animadu. Iur. II, 23. Sed quum Vrſeius citarit Proculum, *l.* 27. §. 1. *ff. ad L. Aquill. l.* 11. §. 2. *ff. de aqua* & *aqu. pluu.* & ipſe contra citetur a Caſſio: *l.* 1. §. 10. *quar. rer. act. non. dat.* magis veroſimile eſt, eum paullo recentiorem eſſe, vt maxime ſub Claudio & Nerone floruiſſe.

Digitized by Google

quem Caſſii Longini exemplo (y) libros quatuor ſcripſit, ex quibus fragmenta XXXXII. in Pandectis ſuperſunt. Denique in indice Florentino laudatur etiam IVLIANI liber ſingularis DE AMBIGVITATIBVS, quo titulo, plane ſtoico, (z) profeſſus eſt interpretationem verborum ambiguorum, in contractibus vltimisque voluntatibus, quibuscum ſaepiſſime colluctandum eſt iurisconſultis, idque ſatis adparet ex tribus elegantiſſimis, quae ſuperſunt, opuſculi iſtius fragmentis. (a) Plura IVLIANI opera in indice Florentino haut recenſentur, nec alia vel a veteribus laudata, vel in indice Florentino recenſita ſunt. Et tamen oculatior multo, Io. Bertrandus, duo alia ſibi ex antiquitatis parietinis eruiſſe videtur, vnum AD EDICTVM, quod iam ſupra cum Digeſtis vnum idemque eſſe probauimus, alterum DE DOTALI PRAEDIO, quia Iulianus alicubi *tractatum de dotali praedio propoſuiſſe*, dicitur. (b) Enimuero *tractatus* hic non liber eſt, ſed tractatio materiae alicuius, vel diſputatio, cuicumque libro inſerta, (c) adeoque & IVLIANVS, quia in opere quodam, e. g. in Digeſtis, de fundo dotali fuſius diſputauerat, tractatum ea de re propoſuiſſe dicitur, quamuis ſingularem de fundo dotali librum numquam ſcripſerit, quippe quem ſilentio praeterituri non fuiſſent Modeſtinus, Iulius Paullus, & Caius, quorum hunc

(y) Notarum enim Caſſii in Vrſeium Ferocem veſtigia exſtant in *l.* 10. §. 5. *ff. quib. mod. vſusfr. l.* 16. §. 1. *ff. ad SC. Velleian. l.* 104. *ff. de legat.* 1. (z) Vel maxime in enodandis explicandisque ambiguitatibus deſudabant Stoici. Sic inter Cleanthis opera fuit liber *περὶ τῶν ἀπόρων, de ambiguitatibus*. Diog. Laert. VII, 178. Ita Sphaerus, Stoicus, *περὶ ἀμφιβολιῶν de ambiguitatibus* ſcripſit. Diog. Laert. VII, 178. & Chryſippus libros varios, numero ſeptemdecim, eadem doctrina impleuit, Laert. VII, 193. Ceterum quae ἄπορα dicta ſint veteribus, exponit Gell. Noct. Att. IX, 15. eorumque exemplum habes in *l.* 88. *pr. ff. ad L. Falcid.* ἀμφιβολίαν vero definiunt, exemplisque Illuſtrant Diog. Laert. VII, 62. Sex. Empiric. Hypotyp. II, 23. & Quinctilian. Inſt. VII, 9. Non mirum itaque, IVLIANVM etiam, ſtoicis praeceptis in primis imbutum, in iisdem enucleandis experiri ingenium voluiſſe. (a) Exſtant illa in *l.* 31. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt. l.* 62. *ff. de legat.* 1. & *l.* 13. *ff. de reb. dub.* ex quibus Iuliani ſcopus, ipſeque modus tractandi facile intelligitur. (b) *l.* 5. *C. de bon. quae lib.* (c) Sic ICti dicuntur SPECIEM TRACTARE, *l.* 23. §. 3. *ff. de adq. rer. dom.* vel TRACTATVM HABERE, *l.* 9. *ff. de grad. & adfinit.* Tertull. de reſurr. carn. cap. II. *Atque adeo & haeretici ex conſcientia infirmitatis numquam ordinarie* TRACTANT, id eſt, diſputationem ſemper fugiunt.

Digitized by Google

hunc de *de dotalitiis;* illum *de dotis repetitione*; iſtum *de differentia dotis* ex inſtituto ſcripſiſſe, & nusquam tamen illum IVLIANI libellum citare, nouimus.

Et haec quidem ſunt, quae ſecluſus a ſupellectile libraria de SALVIO IVLIANO extemporaria paene opera ex aduerſariis in chartam conieci, pleniora omnino futura, niſi chartae, & temporis faciendum eſſet compendium. Iam mihi vobiscum res eſt, COMMILITONES SVAVISSIMI, quorum commodo REX noſter POTENTISSIMVS, Hercules Muſageta, me in hanc Fridricianam longe clementiſſime ablegauit. Veſtra nimirum res hoc ipſo agitur. Vobis tantum hic & ſeritur, & metitur. Meum erit, vobis ad omnes iurisprudentiae partes & philoſophiae diſciplinas viam quam expeditiſſimam emunire; idque me facturum polliceor ea fide, eaque adſiduitate ac perſpicuitate, vt quotquot veſtrum eumdem diſcendi ardorem atque attentionem ad acroaſes meas attuleritis, fructum inde capturi ſitis vberrimum. Tanto maiore ſane fiducia hoc vobis ſpondeo, quo magis per tot annos experiundo didici, Deum O. M. meam de ſtudioſa iuuentute bene merendi voluntatem, gratia ſua numquam deſtituiſſe. Quin, ſi de me ipſo quaedam dicere per modeſtiam liceret: plures omnino hodie in aulis curiisque numerare poſſem, viuos diligentiae dexteritatisque meae teſtes, qui, quum me olim vel in Germania, vel in Belgio, audierint, mea qualicumque inſtitutione ſe ad ſolidiorem doctrinam profeciſſe teſtentur. Nolite aliorum morari iudicia, qui, quum me ab adoleſcentia elegantiores litteras cum iurisprudentia coniunxiſſe ſciant, inde calumniandi arripiunt occaſionem, quaſi plane alienus ſim a maſcula illa, cuius in foro vſus eſt, iurisprudentia. Alia omnia certe vos ipſi experiemini, COMMILITONES SVAVISSIMI. Nihil enim ex me fruſtraneum, nihil infructuoſum audietis, nihil, quod ignoraſſe ſatius ſit. Ego, qui diutius me docendo exercui, id mihi obſeruaſſe videor, eos, qui, rerum paene omnium ignari, Lauterbachium duntaxat vel ſimile iuris compendium deuorarunt, incredibilem ſapientiae pragmaticae laudem adfectaſſe, tantoque facilius apud imperitam multitudinem in iſtam opinionem veniſſe, quanto magis atque apertius prae ſe tulerint illam Bartoliſtarum barbariem. Quaſi vero tam horribile ſit praxeos, quam vocant, ſecretum, vt eo initiari non poſſint, niſi qui ſe ab omni cultiore doctrina prorſus ſeiungant, abſinthioque gloſſatorum per omnem vitam paſcantur:

Digitized by Google

& quaſi elegantiores litterae, quas reliquis ſcientiis omnibus inſigni decori atque adiumento eſſe, omnes fatentur, ſolius iuriſconſulti ita peruertant ingenium, vt alia quidem omnia potius, quam practica iſta myſteria, capere poſſit? Sed quid opus eſt verbis. Conditionem vobis, COMMILITONES, feram aequiſſimam: eamdem nimirum, quam vrbane apud Euripidem Sileno ferebat Vlyſſes, quum ei vinum venum offerret:

Vin' tu prius guſtare, quid vini feram?

Cui Silenus:

Ita conuenit: num guſtus emtorem vocat.

Vos quoque, COMMILITONES, ſuccedite, experimini, quid vobis feram, measque acroaſes veluti guſtu percipite, certoque vobis perſuadete, numquam fore, vt vos nauatae mihi operae poeniteat. Equidem, vt anni tempus eſt, integram vel iurisprudentiae vel philoſophiae diſciplinam me vobis hac aeſtate explicaturum, promittere non poſſum. Dabo tamen operam, vt partem huius ſemeſtris, quae ſupereſt, non ſine vtilitate veſtra transmittam, ac proinde, ſimul ac auditorium domeſticum, quod veſtris commodis iam adparatur, exaedificatum fuerit, has praelectiones meas trimeſtres ſingulari ſchedula vobis publice indicabo. Vos valete, O MEI, & non modo ſtudium meum veſtra diligentia beneuolentiaque magis magisque accendite, verum etiam Deum O. M. vt nouum, quod ſubeundum fuit, munus mihi vobisque felix, fauſtum, fortunatum eſſe iubeat, mecum caſta piaque mente precamini. P. P. Halae Magdeburgicae ipſis idib. Iuniis anni erae Chriſtianae MDCCXXXIII.

DE

DE MARITO TVTORE ET CVRATORE VXORIS LEGITIMO

EXERCITATIO XXIV.

CAP. I.

AN MARITVS IVRE ROMANO TVTELAM CVRAMVE VXORIS SVSCIPERE POTVERIT?

§. I. *Inſtituti ratio, & partitio diſſertationis.* §. II. *Lubricum iudicium feminarum.* §. III. *Hinc pleraeque gentes eas in perpetua vel maritorum, vel aliorum, tutela curaue eſſe voluerunt.* §. IV. *An & apud Romanos maritus fuerit vxoris tutor curatorue legitimus? Gregorii Tholoſani, Scipionis Gentilis & Schilteri ſententia.* §. V. *Eorum argumentum primum refellitur.* §. VI. *Itemque alterum, a moribus Atticis deſumtum.* §. VII. *An XII Tabulae maximam partem e iure Attico deſcriptae?* §. VIII. *Tutela mulierum Atticarum qualis fuerit ante nuptias?* §. IX. *Qualis iam nuptarum?* §. X. *Itemque viduarum?* §. XI. *Comparatio tutelae mulierum Atticarum & Romanarum.* § XII. *Mulieres vel in pupillari vel in perpetua tutela erant.* §. XIII. *Eaque vel teſtamentaria, vel legitima, vel datiua.* §. XIV. *Vxor quae in manum conuenerat, non erat in tutela curaue mariti, ſed in eiusdem poteſtate.* §. XV. *Quae in manum non conuenerat, ſi ſui iuris eſſet, erat in tutela agnatorum, vel tutorem curatoremue datiuum habebat.* §. XVI. *Sin filia familias eſſet, manebat in patria poteſtate.* §. XVII. *Feminae an aliquando in curatione fuerint, & inprimis maritorum?* §. XVIII. *Argumentum tertium & reliqua, quae pro tutela maritali Romanorum ex Liuio, Boethio & Iſidoro adferuntur, profligata.* §. XIX. *An vir aliquando vxoris tutor vel curator fuerit, quamuis non legitimus?* §. XX. *Senatus conſultum, ne tutor eiusue filius vxorem duceret feminam, quam tutela regat.* §. XXI. *Illud productum eſt ad caſum, ſi maritus vxoris ſuae curam poſt nuptias ſuſcipere vellet.* §. XXII. *Ne ſublata quidem perpetua illa feminarum tutela, maritus curator vxoris minorennis eſſe potuit.* §. XXIII. *Concluſio, Romanos tutelam curamue maritalem, qualis hodie obtinet, plane ignoraſſe.*

Digitized by Google

§. I.

ANimus eſt, de MARITO, LEGITIMO VXORIS CVRATORE, ea, qua fieri poterit, breuitate diſſerere, vt eadem opera & priſco illi Germanorum inſtituto, quod, irruente in fora ſcholasque Germanorum iurisprudentia Romana, communem iuris patrii ruinam feliciter euaſit, lucem fœneremus, & ſequuti prudentiorum conſilium, non in re nihili ac infructuoſa, ſed vtili, & quae in ipſis rerum obtineat argumentis, induſtriam ingeniumque exerceamus. Neque inficiamur tamen, nos & ſaeculo, quo viuimus, ſeruire voluiſſe, dignosque nos praeſtare illa temporum felicitate, quibus erectiora quaeuis ingenia non ex ſolis Iuſtiniani libris ſapiunt, ſed eo potiſſimum omnem operam ſuam induſtriamque conferunt, vt iuris patrii reliquias, tamquam nantes in vaſtiſſimo gurgite fractas tabulas, periculo ſubducant, inſtitutaque iuris patrii & Romani comparatione, quem vtrumque vſum in diſceptatione illa forenſi praeſtet, accuratius, quam vulgus ſolet, disquirant. Eo itaque conſilio & nos ſcriptionem hanc ita partiemur, vt primum iuris communis forulos excutiamus, & an in iſtis haec maritorum ſiue tutela, ſiue cura legitima, praeſidium reperiat, disquiramus, ac deinde, quid Germanis ea de re placuerit, quidque hodienum in foro obtineat, diligenter ediſſeramus. Quod vt felix fauſtumque eſſe iubeat ſupremum, quod omnia moderatur, Numen, pia caſtaque mente precamur.

§. II.

Vetus opinio eſt, iam inde ab antiquiſſimis ducta temporibus, omniumque fere gentium firmata conſenſu, vti viris ingenium, prudentiam animique conſtantiam ac magnitudinem; ita feminis non niſi venuſtatem, formaeque praeſtantiam naturae munere in peculium ceſſiſſe, ſexuique formoſiſſimo tanto minus obtigiſſe ingenii, quanto magis forma ac pulcritudine prae viris plerumque eniteſcat. Hinc querelae illae paſſim obuiae, *mulieres, vti pueros, eſſe ferme leui ſententia*, (a) *impotens natura & indomitum genus*, (b) *rem per ſe imbecillam*, (c) *easdem διὰ τῆς γνώμης ἀσθενὲς, ſeu ob conſilii infirmitatem* (d) *imbecillitatemque ſexus multis caſibus ſuppoſitas ſubiectasque eſſe*, (e) *ac proinde ex conſequentia fragilitatis ſuae in iacturam facile poſſe incidere.*

(a) Terent. Hecyr. III, 1. (b) Liu. *XXXIV*, 2. (c) Quinctilian. *Decl. CCCXXXVIII.* (d) Dio Chryſoſtom. *orat. LXXV.* (e) *l. 2. §. 2. ff. de SC. Vellei.*

re. (f) Et quamuis fuerint ex viris, qui patrocinium ſexus formoſiſſimi ſuſciperent, collectisque ex omni antiquitate exemplis demonſtrare conarentur, habere & feminas, quas viris opponant, ſolertia, ingenio ac virtute ornatiſſimas, & de quibus iure vſurpes illud Ennii: (g)

Vos etenim, iuuenes, animum geritis muliebrem:
Illa virago viri.

plerique tamen cauſſam ab illis vix peroratam exiſtimant, quod nec adeo magnus ſit talium prouentus, quae animum virilem corde tumefacto gerant, & paucis quoque iſtis, quas natura hac praerogatiua donarit, ob adfectuum, quibus indulgent, intemperiem plus calliditatis atque aſtutiae, quam verae ſolidaeque prudentiae, ineſſe videatur. Quin id ipſas agnoſcere, aiunt, feminas, quae ſe ſuo metiri modulo ac pede didicerint, veluti illam apud EVRIPIDEM, (h) quae Medeae edocta exemplo, profiteatur:

Πρὸς δὲ καὶ πεφύκαμεν
Γυναῖκες εἰς μὲν ἔσθλ' ἀμηχανώταται,
Κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.
Equidem ad bona
Omnes mulieres naſcimur ineptiſſimae:
Verum ad mala reperiunda longe aptiſſimae.

§. III.

Nos noſtram haut facimus hanc litem, nec poſſumus a nobis impetrare, vt liberius de ſexu iſto iudicantes, odium dimidiae generis humani partis in nos prouocemus, non ignari quippe, aeque eos fugere rationem, qui prudentiam omnem abiudicant feminis, quam qui eam viris propriam, ac veluti peculiarem eſſe, arbitrantur. Sunt feminae, quae ſupra ſexum ſapiunt: ſunt viri, quauis femina imbecilliores, nec vmquam tam effoeta facta eſt natura, vt & in ſequiore ſexu non poſſit magnum quid atque eximium producere. Ceterum, qui leges condiderunt, id ſibi ſemper negotii dari crediderunt, *vt iura conſtituerent in his, quae* ἐπὶ το πλεῖστον, id eſt, *vt plurimum accidunt,* non quae ἐκ παραλόγου *ſeu ex inopinato,* ceu ex THEOPHRASTO prudenter obſeruauit Pomponius. (i) Quum itaque vt plurimum lubricum eſſe animaduerterent feminarum iudicium, ſiue quod plerisque, ex THEO-

(f) *l. 2. C. eod.* (g) Cic. *de Offic. I, 18.* (h) Euripid. *in Medea v. 264. ſequ.* (i) *l. 3. ff. de legibus.*

DORI HERMOPOLITAE (k) ſententia, *ὀλισθηρὸν καὶ εὐαπάτητον φρόνημα, labile ac deceptu facile ingenium* obtigerit, ſiue quod laboribus domeſticis, tamquam noxae datae, intra gynaeceum per omnem vitam latitare cogantur: nihil legiſlatores fecerunt reliqui, vt praeſidium infirmiori illi ſexui circumponerent, merito quippe, vt IVSTINIANVS noſter (l) exiſtimat, *miſerando, cum propter obſequia, quae maritis praeſtant, tum propter partus periculum, ipſamque liberorum procreationem.* Hinc etiam eſt, quod feminas non minus, quam pupillos in perpetua aliorum manu ac tutela eſſe vellent gentes pleraeque, nec ratum eſſe quidquam paterentur, quod ſine tutorum auctoritate curatorumque conſenſu in earum praeiudicium factum eſſet. In eo tantum in diuerſa abierunt legiſlatores, quod alii maritis hanc vxorum curam commendarent, alii veriti, ne mariti eo obtentu ſpoliarent vxores, aliorum potius quorumuis poteſtati ac curationi eas ſubeſſe mallent, quam maritorum. Ex Hebraeorum ſane ſententia PHILO (m) viduas ideo Deo praecipue curae eſſe, docet, quod maritos amiſerint, qui ad ipſarum defenſionem in parentis vicem ſucceſſerint, additque: *γυναικὶ γὰρ ἀνὴρ εἰς κηδεμονίαν, ὅπερ γονεῖς παρθένῳ. Vxori enim maritus tutor eſt, ſicuti parentes virgini.* Nec aliter Graeci, ex quarum ſententia EVRIPIDES: (n)

Πάντα γὰρ δι' ἀρσένων
Γυναιξὶ πράσσειν εἰκὸς, αἵτινες σοφόι.
Cuncta enim per maſculos
Decet, modeſta quae ſit, agere feminam.

Vt iam mittamus CICERONIS (nn) teſtimonium, qui in vniuerſa Graecia feminas nullum ciuile negotium ſine tutorum ſuorum auctoritate explicare potuiſſe, diſerte ſcribit. Quin generatim PLVTARCHVS, (o) ex inſtituto diſſerens de officiis coniugum: *Δεῖ γὰρ γυνὴ ἢ πρὸς τὸν ἄνδρα λαλεῖν, ἢ διὰ τοῦ ἀνδρὸς, μὴ δυσχεραίνουσαν, εἰ δι' ἀλλοτρίας γλώσσης, ὥσπερ αὐλητὴς, φθέγγεται. Aut viro, aut per virum mulieri loquendum eſt, neque indigne terendum, ſi, vt tibicen, aliena lingua vocem edas, propria graviorem.* Eodem denique modo philoſophatas eſſe gentes Germanicae originis tantum non omnes, infra ſuo loco oſtendemus pluribus. Exiſti-

(k) Theod. Hermopol. *ad l. 2. ff. de R. I.* (l) *l. 22. §. 1. C. qui pot. in pign.* (m) Philo *de creat. Princip. p. 726. ſeq.* (n) Euripid. *in Androm. v. 222. ſequ.* (nn) Cic. *pro* L. Flacco *cap. XXX.* (o) Plutarch. *Coniug. praec. p. 142. T. II. Opp.*

iſtimabant enim id, quod res eſt, nullam eſſe ſanctiorem vitae ſocietatem, nullam firmiorem amicitiam, quam quae inter coniugum par bene compoſitum intra thalamum coaleſcat, neque tutius cuiquam credi mulieris curam, quam cui ipſa ſe fortunasque omnes crediderit. At multo aliter rationes ſubduxiſſe Romanos animaduertimus, quibus, morum ſuorum conſciis, ſuſpecta viſa eſt maritorum fides, vt agnatos, & quosuis potius, quam illos, ad mulierum tutelam vocarent. Quum autem quosdam, quod ad ius Romanum vetus attinet, in alia omnia diſcedere intelligamus: operae pretium fuerit, in iuris iſtius principia inquirere paullo accuratius, argumentaque, quibus adiuti quidam Romanis etiam hanc tutelam curamue maritalem placuiſſe, ſibi aliisque perſuaſerunt, ordine expendere.

§. IV.

Errarunt hunc errorem viri ceteroquin doctiſſimi, & quibus nihil ad iurisprudentiae antiquae pariter ac nouae ſcientiam defuiſſe, dixeris. Sic GREGORIVS THOLOSANVS, (p) quum in iure legiſſet, maritos vxoribus curatores dari non poſſe, eius rei hanc comminiſcitur rationem, illa curatoris datione non opus fuiſſe, *quod iure ipſo mulieres Romanae ſint in tutela & cura maritorum.* Similia ſunt, quae in mentem venerunt SCIPIONI GENTILI, (q) nec non V. C. IO. SCHILTERO, (r) qui itidem maritos iure Romano legitimos vxorum ſuarum ſiue tutores, ſiue curatores fuiſſe contendunt, idque non vno argumento confirmaſſe ſibi videntur. Et SCHILTERVS quidem, id luculenter probari poſſe exiſtimat ex loco CICERONIS, (s) ex quo tutelam, vxore in manum conueniente, ab agnatis ad maritum tranſiiſſe colligit. Deinde alii huic ſententiae haud parum praeſidii in eo poſitum eſſe arbitrantur, quod & Atticae mulieres in legitima virorum ſuorum tutela ac cura fuerint. Id enim quin in mores iuraque Romanorum permanarit, tanto minus quemquam dubitaturum putant, quanto certius ſit, generatim tutelam omnem Romanos ab Athenienſibus didiciſſe. (t) Denique in rem ſuam vertunt quaedam veterum teſtimonia, quae ſententiae iſti quam maxime ſuffragari cenſent. Sic enim Cato apud LIVIVM: (u) *Maiores noſtri*, inquit, *nullam, ne priuatam quidem, rem agere*

(p) Gregor. Tholoſan. *Synt. iur. vniu XII*, 4, 12. *p.* 229. (q) Scipio Gentil. *ad* Apul. *Apol. n.* 1020. (r) Schilter. *Exerc. XXXVII*, 227. (s) Cic. pro Flacco *cap. XXXIV*. (t) Ian. Vinc. Grau. *de LL. & SCtis Rom.* §. *XXXIV. pag.* 550. (u) Liuius *XXXIV*, 3.

Digitized by Google

agere feminas ſine auctore voluerunt, in manu eſſe parentum, fratrum, VIRORVM. Quae paullo poſt in benigniorem partem interpretatus L. Valerius, Tribunus plebis: (x) *Et vos*, inquit, *in manu & TVTELA, non in ſeruitio debetis habere eas, & malle patres vos, aut viros, quam dominos, dici.* Quinimmo, quod maxime mireris, eodem pertinere putant locum BOETHII, (y) qui interpretatus quaedam verba Ciceronis: *Mulieres*, inquit, *antiquo iure tutela perpetua continebantur: recedebant vero a tutoris poteſtate, quae in manum viri conuenerant.* Inde enim denuo conſequi exiſtimant, vt mulieres, conuentione in manum agnatorum tutela liberatae, in maritorum tutela eſſe coeperint. Quos ſane miror non etiam ISIDORO HISPALENSI (z) denunciaſſe teſtimonium, qui, ſi tali argumento vti fas eſt, multo diſertius iſtam maritorum tutelam confirmare videtur verbis ſequentibus: *Ideo feminae ſub* VIRI *poteſtate conſiſtunt, quia leuitate animi plerumque decipiuntur. Vnde & aequum erat, eas viri* AVCTORITATE *reprimi. Proinde & veteres voluerunt, feminas innuptasque, quamuis perfectae aetatis eſſent, propter ipſam animi leuitatem in* TVTELA *eſſe.* En virorum poteſtatem in vxores; & talem quidem, ob quam auctores fierent mulieribus, negotium quoddam ciuile geſturis, id eſt, vti resipſa ſuadere videtur, tutelam. Ex quibus omnibus iam ſatis intelligi exiſtimant, tutelam maritalem legitimam olim iuris Quiritium fuiſſe, idque tam diu, donec mulieroſus & imbellis aliquis princeps, quisquis ille demum fuerit, quo imperante feminarum impotentiae ac libidini diuina omnia ac humana ceſſerint, eo vinculo exſoluerit feminas, iisque ſua omnia auctoritate ſuoque lubitu agendi poteſtatem, non ſine inſigni reipublicae detrimento, fecerit.

§. V.

Enim uero, ſi rem paullo accuratius, adhibitaque in conſilium ratione, expenderis, perſpicue profecto intelliges, viris illis doctiſſimis mores patrios, quos animo circumferebant, impoſuiſſe, vt illa veterum teſtimonia, quamuis alio pertineant, de ſimili Romanorum inſtituto acceperint. Primum enim, quod ad locum TVLLII (a) attinet, quem ad partes vocat SCHILTERVS, is talis eſt: *In manum conuenerat. Nunc audio. Sed quaero, vſu, an coëmtione? Vſu non potuit: nibil enim*

(x) Idem XXXIV. 7. (y) Boeth. *ad* Cic. *Top. cap. XI.* (z) Iſidor. Hiſpal. *Orig. XI. extr.* (a) Cicero pro Flacco *cap. XXXIV.*

Digitized by Google

enim poteſt de TVTELA *legitima ſine omnium tutorum auctoritate deminui. Coëmtione? omnibus ergo auctoribus? in quibus certe Flaccum fuiſſe non dices. Relinquitur ergo illud, quod vociferare non deſiſtis, non debuiſſe, quum Praetor eſſet, ſuum negotium agere, aut mentionem facere hereditatis.* Sed ex his verbis nihil minus collegeris, quam Valeriam, de qua ibi CICERO agit, in Andronis Sextilii, mariti, tutela fuiſſe. Neque id contendit Andro Sextilius, ſed Valeriam tantum in manum conueniſſe, adfirmat. Negat Cicero, id fieri potuiſſe, quia mulier, quae in tutela legitima ſit, nec vſu in manum conuenire poſſit; nec coëmtione, ſine tutorum omnium, adeoque & Flacci auctoritate, *aliquid deminui potuerit de tutela legitima.* Deminuebatur vero aliquid de tutela legitima in manum conuentione, non quod tutela ab agnatis in maritum transferretur, ſed quod illa plane exſtingueretur. Mulier enim, in manum & poteſtatem mariti redacta, capite minuebatur, (b) & deſinebat eſſe caput liberum, adeoque in ea conditione erat, vt non magis in tutela eſſe poſſet, quam filii filiaeue familias, ſerui & ancillae, quos tutela regi, ius noſtrum diſerte negat. (c) Itaque tantum abeſt, vt tutela illa maritorum legitima in hiſce TVLLII verbis praeſidium reperiat, vt illa iisdem euertatur manifeſte, & funditus ſubruatur.

§. VI.

Deinde & alterum argumentum, quod ex moribus Atticis petunt, quantumuis ſpecioſum, non tanti tamen eſſe videtur, vt eius cauſſa deſerendum vadimonium exiſtimemus. Nam & id, quod iſti pro certo adfirmant, puta, quod tutela aeque, ac alia pleraque inſtituta ab Athenienſibus in Romanorum iura & mores permanarint, incertiſſimum eſt, & certiſſimum contra, tutelam mulierum Atticarum cum illa Romana nihil fere commune habuiſſe. Primo, qui tutelam Romanos debere Athenienſibus exiſtimant, ii ſententia ſua magnopere falluntur. Nam quum tutores ex inſtituto Romanorum vel *teſtamentarii*, vel *legitimi*, vel *datiui* ſint: nullam harum ex iure Attico eſſe, luculenter poteſt demonſtrari. De *datiua* rem extra omnem dubitationis aleam poſitam eſſe arbitramur, quippe quam non Athenis migraſſe Romam, ſed legibus Romanis, Atilia puta & Iulia Titia, multo poſt decemuiralem illam legislationem inuectam eſſe, & illi ſciunt,

(b) Vlpian. *Fragm.* XI, 13. (c) *l. 239. pr. ff. de verb. ſign. pr. Inſt. de tutel. l. 6. §. vlt. ff. eod.*

qui alia pleraque ignorant. (d) Nec deinde tutelam agnatorum *legitimam* ab Athenienſibus acceptam ferre potuerunt Romani, quum eam ne receptam quidem Athenis fuiſſe, iam alii demonſtrarint, & Solon, teſte DIOGENE LAERTIO, (e) diſerte cauerit, *μὴ ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται τῶν ὀρφανῶν τελευτησάντων, ne is fieret tutor, ad quem poſt pupillorum obitum ſubſtantia pertineret. Teſtamentaria* denique tutela, tantum abeſt, vt Atticae ſit originis, vt multo ante Romanis nota fuerit, quam legati arceſſendarum legum cauſſa Athenas mitterentur. Sane iam L. Tarquinium *tutorem liberorum Anci regis teſtamento eſſe inſtitutum*, memoriae prodidit LIVIVS. (f) Idemque (g) autor eſt, *nondum maturo imperio Aſcanio, Aeneae filio, tantisper tutela muliebri, (tantam indolem fuiſſe in Lauinia,) rem Latinam & regnum auitum paternumque puero ſtetiſſe.* Quod exemplum, ſiue teſtamentaria, ſiue legitima ea tutela fuerit, ſatis, vt opinor, oſtendit, tutelam iam ante conditam Romam in Latio tam notam fuiſſe, nihil vt opus fuerit, eam Athenis petere.

§. VII.

Qua occaſione facere non poſſumus, quin eorum redarguamus errorem, qui, quum Romanos leges a Graecis, & Athenienſibus inprimis, petiiſſe, ſciant, omnium prope iurium Romanorum origines ad Athenienſes referunt, quaſi nihil in tabulis illis Decemuiralibus fuerit, niſi transmarinum, & a Graecis repertum, nec quidquam, quod e republica eſſet, inuenire potuerint tot illuſtria ingenia, quae populus Romanus huic legumlationi communi ſuffragio praefecerat. Non ſane ſolas Athenienſium leges Romam attulerant legati, ſed, *quae vsquam egregia occurrebant*, teſte TACITO, *acciuerant*, (h) & praecipue Graecarum in Italia ciuitatum collegerant inſtituta, ceu diſerte refert DIONYSIVS HALICARNASSEVS. (i) An vero, ex his nihil in rem ſuam vertiſſe Decemuiros, exiſtimemus? Nec putandum eſt, peregrinas illas leges vel vniverſum XII. Tabularum libellum, vel maximam eius partem, abſoluiſſe, quum potius, eodem teſte DIONYSIO, (k) compoſitae fuerint *ἔκ τε τῶν ἑλληνικῶν νόμων, καὶ παρὰ τῶν σφίσιν ἀγράφων ἐθισμῶν, ex Graecorum iure, patriisque conſuetudinibus.* Pleraque ſane, quae Romulus de patria poteſtate, de iure patronatus, ſimilibusque capi-

(d) *pr. Inſt. de Atil. tut.* (e) Diog. Laert. I, 56. (f) Liu. I, 34. (g) Idem I, 3. (h) Tacit. *Annal. III. 27.* (i) Dionyſ. Halic. *Antiq. X. pag.* 676. (k) Idem *pag.* 681.

capitibus, quaeque Numa Pompilius de iure ſacrorum, quae denique Ser. Tullius de contractibus ſanxerat, poſtea in XII. Tabulas migraſſe, auctores locupletiſſimos habemus DIONYSIVM HALICARN. (l) SERVIVM, (m) FESTVM, (n) alioſque veteres, qui tabulas illas legerunt integras, nec pauca inde fragmenta nobis ſeruarunt, adeoque accuratius iudicium ferre potuerunt de ſingulorum capitum origine. Praeterea pauciſſima illa, quae Athenis deportata acceperant, Decemuiri adeo ad reipublicae ſuae ſtatum attemperarunt, vt, ſi quis Athenienſium leges, a PRATEIO, PETITO, HERALDO, SALMASIO explicatas, cum Romanorum inſtitutis contenderit, vix vnam alteramue ſit reperturus, quam Romani integram ac ſibi per omnia ſimilem reliquerint. (o) Quae quum ita ſint, anceps omnino & admodum incertum eſt argumentum illud, quo aliquando viri docti vtuntur, ius aliquod Romae ita ſe habuiſſe oportere, quia idem placuerit Athenienſibus, a quibus leges ſuas Romani mutuati ſint. Quemadmodum enim fluuios quoſdam, qui ſe in lacus infundunt, limpidos ac dulces intrare, exeuntes colorem pariter ac ſaporem mutaſſe, experimur: ita legibus illis Atticis ac Graecis, adlatis Romam, ibique veluti ciuitate donatis, nec color idem, nec eadem forma conſtitit, ſed tota illa Solonis νομοθεσία ita mutata interpolataque eſt a Decemuiris, vt ipſe Solon, ſi XII. iſtas Tabulas vidiſſet, leges ſuas in iis vix fuiſſet agniturus.

§. VIII.

Sed vt ex hoc diuerticulo in viam, id eſt, ad legitimam maritorum tutelam, quam ex Athenienſium inſtitutis in ius Romanum permanaſſe volunt, redeamus: probandum iam porro erit, quod ſupra poſuimus, ea in re Romanos cum Athenienſibus vix quidquam commune habuiſſe. Equidem mulieres, non modo puellas, ſed & iuſtae aetatis, Athenis in tutela fuiſſe, ſatis luculenter probarunt viri doctiſſimi, EM. MERILLIVS, (p) IO. MEVRSIVS, (q) CL. SALMASIVS, (r) & V. C. EV. OTTO. (s) Sed diuerſum plane a Romanis inſtitutis fuiſſe illum Athenienſium morem, ſtatim adparebit. Nihil ſiue in iudicio, ſiue extra illud, recte agebant Atticae mulieres, inconſulto tutore, vel κυρίῳ, nec valide ſine illo contrahebant vltra medimnum hordei. DION.

 CHRY-

(l) Idem II *pag.* 97. (m) Seru. *ad* Virg. Aen. *VI. v.* 622. (n) Feſt. in *Murrata,* (o) Dn. Praeſes *in Hiſtor. Iur. I,* 2, 25. (p) Merill. *Obſ. V,* 1. (q) Meurſ. *Them. Attic.* II, 9. (r) Salmaſ. *de modo vſur. cap. IV. pag.* 164. *ſequ.* (s) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap. I.* §. *VI. p.* 201. *ſequ.*

CHRYSOSTOMVS: (t) Τοῖς νεωτέροις τοσούτων ἐτῶν νόμος οὐκ ἐᾷ συμβάλλειν, ὡς ἀπίστοις οὖσιν, οὐδὲ γυναικὶ παρ' ἀθηναίοις συναλλάσσειν, πλὴν ἄχρι μεδίμνου κριθῶν, διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀσθενές. *Impuberibus lex non permittit contrahere, vt quibus bona nondum ſunt credita, neque mulieri apud Athenienſes contrahere licet, niſi vsque ad modium hordei, propter iudicii imbecillitatem.* Et ISAEVS, (u) multo hoc antiquior: ὁ γὰρ νόμος διαῤῥήδην κωλύει παιδὶ μὴ ἐξεῖναι συμβάλλειν, μηδὲ γυναικὶ, πέρα μεδίμνου κριθῶν. *Lex enim expreſſe probibet, impuberem paciſci, aut feminam, vltra modium hordei.* Similia ſunt apud SVIDAM (x) & HARPOCRATIONEM: ex quibus legem illam Atticam eruit, ſuoque more erudite illuſtrat PETITVS, (y) in eo tamen falſus, quod hanc ſanctionem ad teſtamenti factionem pertinuiſſe credit, quum verba συμβάλλειν & συναλλάσσειν manifeſte contractum, numquam vltimam voluntatem notent: & quamuis Iſaeus etiam διαθήκης fecerit mentionem, & id tamen vocabulum accuratioribus in numero ſingulari *pactum conuentum*, in pluratiuo demum *teſtamentum* ſignificet, vti praeclare obſeruauit vir doctiſſimus, CL. SALMASIVS. (z) Quemadmodum ergo generatim contrahendi facultatem feminis ademerant leges: ita nec ex earum chirographis vlla naſcebatur obligatio, quibus vna cum feminis non ſubſcripſiſſent earum tutores. Quod ius non modo Athenis, ſed & in vniuerſa Graecia, valuiſſe, ex CICERONIS (a) teſtimonio ſatis intelligimus. Sed & in ius vocari non potuiſſe feminas ſine tutore, eoque pertinuiſſe vocem preconis, qua ἡ δεῖνα καὶ ὁ κύριος, *mulier eiusque tutor*, citari conſueuerint, laudatiſſimus EV. OTTO (b) oſtendit. Viuebant ergo mulieres innuptae ſui iuris in tutela fratrum, cognatorumue, a quibus etiam deſpondebantur, vbi iam nubiles factae fuerant, pro lubitu, vt vere dici poſſit, Athenis vix quidquam diſcriminis fuiſſe inter poteſtatem tutorum ipſorumque parentum, ac proinde illos dictos eſſe κυρίους, *dominos*, quaſi *qui ſummam haberent poteſtatem, & veluti* ἀνυπεύθυνον *rei cuiuscumque*, vti obſeruauit vir Graecc doctiſſimus, GVIL. BVDAEVS. (c)

§. IX.

Talis innuptarum tutela erat apud Athenienſes. Quid vero ſi iam in maritorum amplexus veniſſent? De his vero exſtat lex Solonis

(t) Chryſoſt. *orat. LXXV.* (u) Iſaeus *orat. de Ariſtarchi bered.* (x) Suidas *in* ὅτι ξένους. (y) Petit. *in Comm. in* LL. *Att. VI, 6.* (z) Salmaſ. *de modo vſur. cap. XII. p. 516.* (a) Cic. pro Flacc. *cap. XXX.* (b) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap.* I. §. *6. p. 478.* (c) Bud. *Comment. Lingu. Graec. p.* 36.

nis apud DEMOSTHENEM, (d) quam mirifice peruertit paullo ante laudatus SAM. PETITVS. Lex ita ſe habet; Ἣν ἐγγήσῃ ἐπὶ δικαίοις δάμαρτα εἶναι ἢ πατὴρ, ἢ ἀδελφὸς ὁμοπάτωρ, ἢ πάππος ὁ πρὸς πατρὸς, ἐκ ταύτης εἶναι παῖδας γνησίους· ἐὰν δὲ μηδεὶς ᾖ τούτων. ἐαν μὲν ἐπίκληρός τις ᾖ, τὸν (ἄνδρα) κύριον ἔχειν· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ, ὅτῳ ἂν ἐπιτρέψῃ, τοῦτον κύριον εἶναι. Quae quidem ita interpretamur; *Quam legitime deſponderit vel pater, vel frater conſanguineus, vel auus paternus, ex ea liberi legitimi ſunto. Si nemo horum fuerit, mulierque ex aſſe heres ſit, virum tutorem habeto. Si nec vir fuerit ſuperſtes, is, cuius fidei vir eam ſupremo iudicio commiſerit, tutor eſto.* Itaque pater ſuperſtes & filiam deſpondebat, & iam nuptae erat κύριος. Eo defuncto, vel abſente ſaltim, vti ex PLAVTI (e) loco collegit PETITVS, (f) ad fratres conſanguineos id ius pertinebat. Vnde apud DEMOSTHENEM (g) Midyllides, Archippus & Archiades, fratres, Archidicen ſororem elocaſſe dicuntur Leoſtrato Eleuſinio, idemque orator (h) grauiter reprehendit Timocratem, quod ſororem, mortuo patre, πέπρακε, καὶ οὐκ ἐξέδωκε, *vendiderit, non elocauerit.* Ne fratribus quidem ſuperſtitibus, aui paterni erat, neptem deſpondere, eiusdemque tutelam ſuſcipere. Quamobrem legitimos hoſce tutores, & dotem, ſoluto matrimonio, ex bonis maritorum repetiiſſe, & viduis deinde κυρίους fuiſſe, apud DEMOSTHENEM, AESCHINEM, ISAEVM, aliosque ſcriptores Atticos, paſſim legas. Si mulieri nec pater, nec frater, nec auus paternus eſſet, illa vocabatur ἐπίκληρος, non quia dotata erat, (vnde perperam *dotalem* interpretatur PETITVS,) ſed quia paternarum facultatum ex aſſe fiebat heres. Tunc vero non cuiuis pro lubitu nubebat, ſed proximo agnato; (i) qui eo caſu ſimul fiebat vxoris ſuae κύριος, vel tutor legitimus. Quod ius obſeruatum videtur TERENTIO, (k) dum apud eum Chryſis, deſpondens Pamphilo Glycerium, ita loquitur:

Te iſti virum do, amicum, TVTOREM, *patrem,*
Bona noſtra haec tibi permitto, & tuae demando fidei.

Mulieres dote caſſas ſanguine proximi aut vxores ducere, aut, dote data, cogebantur elocare: (l) ac tunc vtroque caſu iidem tutelam

 pro-

(d) Demoſth. *in Steph.* II. *p.* 984. (e) Plaut. *Trinum.* II, 4. (f) Petit. *Iur. Att. VI,* 1. *p.* 437. (g) Demoſth. *adu. Leochar.* p. 1043. (h) Idem *in Timocrat.* p. 804. (i) If. Caſaubon. *Exerc. I. contra* Baron. *cap. XIII.* Iacob. Perizon. *de lege Vocon. p.* 119. *ſequ.* (k) Terent. Andr. I, 5. v. 60. (l) Demoſth. *in Macart. Ter. Phorm.* I. 2, *v.* 74.

procul dubio conſequebantur, quamuis poſterioris caſus exemplum nobis nondum occurriſſe vltro fateamur.

§. X.

Supereſt, vt, qualis mulierum viduarum tutela fuerit, diſpiciamus. Hic denuo diuerſae ſpecies, quas plerumque miſcent viri docti, accurate ſunt diſtinguendae. Aut enim, data dote, elocata fuerat mulier, aut erat *ἐπίκληρος*, hereditatemque paternam ex aſſe creuerat. Priorem ſoluto matrimonio aeque, ac conſtante illo, in patris, fratrum, auiue tutela fuiſſe, & ad hos ideo dotem rediiſſe, paullo ante monuimus. Ad poſteriorem quod attinet, moribus inualuerat, vt fas eſſet marito, vxorem huiusmodi cum certa dote legare, cuicumque liberet, isque, cui ſupremis tabulis legata eſſet vxor, ſimul eiusdem tutelam nanciſceretur, quod ipſum indicant verba poſtrema legis, ſuperiore paragrapho deſcriptae: *ὅτῳ ἂν ἐπιτρέψῃ*, quibus diſpoſitionem teſtamentariam exprimi, recte vidit *ὁ πάνυ* SALMASIVS. (m) Sic de patre ſuo refert DEMOSTHENES, (n) cum morti proximum filiam Demophonti, & duo talenta dediſſe, Aphobo vero VXOREM, Demoſthenis matrem, cum dote octoginta minarum & aedibus, vſuque inſtrumenti & ſupellectilis. Idem orator (o) de Phormione: *πασίων ἐτετελευτήκει, ταῦτα διαθέμενος· Φορμίων ἔτοσι τὴν μὲν γυναῖκα λαμβάνει κατὰ διαθήκην. Quum igitur Paſio, hoc condito teſtamento, obiiſſet, Phormio vxorem ex teſtamento duxit.* Attamen non perpetua erat mariti poſterioris tutela, ſed finiebatur eadem, ſimul ac filius, e priore ſuperſtes matrimonio, viceſimum aetatis annum exegiſſet. Is enim tunc & dotem, conſtante adhuc matrimonio, repetebat a vitrico, & matri, tamquam tutor legitimus, alimenta conſtituebat. Ita enim porro Solon lege ſanxerat: (p) *καὶ ἐάν τις ἐξ ἐπικλήρȣ γένηται, καὶ ἅμα ἡβήσῃ, ἐπὶ διετὲς κρατεῖν τῶν χρημάτων, τὸν δὲ σῖτον μετρεῖν τῇ μητρί. Si filius ex eiusmodi muliere, quae ex aſſe heres fuit, natus erit, isque ephebis exceſſerit, is bona matris recipito, eique alimenta praebeto.* Id enim eſſe *σῖτον μετρεῖν*, erudite, vt ſolet, docuit SALMASIVS. (q) Si denique contingeret, vt nec maritum haberet eiusmodi mulier, nec filium iuſtae aetatis, nec agnatum denique, cui viduae tutela recte committeretur:

(m) Salmaſ. *de modo vſur. pag.* 168. (n) Demoſthen. *in Aphob.* I. *pag.* 895. (o) Idem *pro Phorm. p.* 959. (p) Idem *in Steph.* II. *pag.* 984. (q) Salmaſ. *de modo Vſur. ibid.*

Digitized by Google

tur: eo caſu tutela eius, teſtibus ISAEO, (r) & IVLIO POLLVCE, (s) ad Archontem redibat, eamque in rem prodita erat lex haec Solonis, quam denuo ſeruauit DEMOSTHENES: (t) Ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν, καὶ τῶν ἐπικλήρων, καὶ τῶν οἴκων τῶν ἐξερημουμένων, καὶ τῶν γυναικῶν, ὅσαι μένουσιν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀνδρῶν τῶν τεθνηκότων, φάσκουσαι κύειν. *Archon orphanorum, feminarum ex aſſe heredum, familiarum intercidentium & praegnantium mulierum, quae poſt obitum maritorum in aedibus virorum permanent, curam habeto.* Quibus addidit legislator, non conceſſurum Archontem, vt his omnibus iniuria fiat, eique proinde ius futurum, mulctam pro magiſtratus ſui poteſtate irrogandi, vel, ſi res acriore ſupplicio digna videretur, reos remittendi ad Heliaſtas, iisque dicam ſcribendi, prout id facti atrocitas requirere videretur. Quae poſtrema legis ſanctio ſimilis quodammodo eſt illi legi Romanae, quae tutores ſuſpectos, ſi quid atrocius inciderit, ad praefectum vrbi praeſidemue prouinciae remitti iubet. (u)

§. XI.

Iam ſi cum his omnibus contendamus tutelam mulierum Romanarum, neminem quidem dubitaturum arbitramur, quin vtriusque gentis inſtituta quam maxime diſcreparint, ac proinde ab illa tutela Attica ad Romanam argumentum duci non poſſit. Verum quidem eſt, Romanos non minus, quam Athenienſes, *mulieres omnes propter infirmitatem conſilii in tutorum poteſtâte eſſe voluiſſe.* (x) ſed Romani illi tutores non erant Κύριοι, qui omnia ſuo arbitrio agerent, immo ne adminiſtrabant quidem, ſed auctoritatem tantum, teſte VLPIANO, (y) interponebant, non in omnibus quidem negotiis, nam mulieri ſine tutore recte ſoluebatur, (z) ſed ſi lege agerent, (a) ſeque obligarent, (b) nuptias contraherent, dotemque dicerent, (c) teſtamentum facerent, (d) manumitterent, alienarent, (e) hereditatemue adirent. (f) Deinde non diſtinguebant Romani virgines ἐπικλήρους & cum dote elocatas: nec patri apud eos, conſtante matrimonio, tutela in filiam

(r) Iſaeus *in orat. de hered. Apollodori.* (s) Iul. Pollux *Onom.* VIII, 9. (t) Demoſth. *in Macartat. p.* 1040. (u) *l.* 1. *§. vlt. ff.* §. 10. 11. *Inſt. de ſuſp. tut.* (x) Cic. *pro Muraena. cap.* XII. (y) Vlp. *Fragm.* XI, 23. (z) Cic. *Top. cap. XI.* (a) Vlp. *ibid.* §. 25. (b) Vlp. *ibid.* Cic. pro A. Caecin. *cap. XXV.* (c) Vlp. XI, 20. Cic. pro Flacc. cap. XXXV. pro Caecin. *cap. XXV.* (d) Vlp. *Fragm. XX,* 15. Cic. pro Caecin. *cap. VI.* & *Top. IV. ibique* Boeth. Liu. XXXIX, 9. (e) Vlp. I, 17. XI, 25. (f) Vlp. XI, 22

Digitized by Google

am competebat: ſed vel patria poteſtas, ſi in matrimonium, vel nihil omnino iuris, ſi in manum filia conueniſſet. Porro, quamuis de tutela mulieris maritus apud Romanos teſtaretur: non tamen ſuppetit exemplum, quod ille ipſam vxorem teſtamento cuiquam legarit, vel quod filii maiorennes, conſtante matrimonio, matris tutelam ſuſceperint, eique, repetita dote, certa conſtituerint alimenta: vel quod ipſi magiſtratus tutelam, qua magiſtratus, geſſerint: vel denique quod mariti vmquam vxorum ſuarum tutores vel curatores legitimi fuerint. Tantum abeſt, vt ea Athenienſium inſtituta ſua fecerint Romani, vt ab illis quam maxime abhorruerint, ceu paullo poſt ex inſtituto demonſtrabimus.

§. XII.

Nimirum tutela illa mulierum Romanarum, vti obſeruarunt SABINVS (g) & VLPIANVS, (h) vel *pupillaris* erat, vel *perpetua.* Illa finiebatur, ſimul ac puella muliebris patientiae legem accipere poſſe videretur; hac & puberes, & adultae, & ipſae viduae regebantur, niſi iuſtam ob cauſſam tutela liberarentur. Solebat enim haec perpetua tutela finiri, non modo morte, & capitis deminutione, ſed & Veſtali ſacerdotio, (i) itemque ob liberorum numerum, (k) & ius illud liberorum, datum beneficio principis, qualia exempla paſſim exſtant apud GRVTERVM, (l) DIONEM, (m) & SVETONIVM. (n) Reliquae mulieres cuiuscumque aetatis omnes ſub tutela erant, quamuis, vt iam monuimus, in adultas paullo adſtrictior eſſet tutorum poteſtas, quam in pupillas. Cuius diſcriminis & hoc elegans exemplum eſt apud VLPIANVM, (o) quod mulieribus opus tantum eſſet tutorum auctoritate, ſi rem mancipi alienarent, pupillis autem hoc amplius, ſi alienarent res nec mancipi. Illarum enim alienatio, quae teſte CICERONE (p) *κατ' ἐξοχὴν* id nomen ferebat, ſine ſolemnitate iuris non poterat explicari. De huiusmodi autem negotiis ciuilibus iam pridem prodita erat regula iuris, (q) ***ad ea, quae ſolemnitatem iuris deſiderant, explicanda tutore auctore opus eſſe.***

§. XIII.

Quemadmodum vero tutelae *pupillaris* ea erat indoles, vt vel pater

(g) Sabin. *apud Gell. Lib. V.* 13. (h) Vlp. Fragm. *XI*, 25. 27. (i) Plutarch. *in Numa p. 66.* (k) Dio Caſſ. *Lib. LVI. p.* 578. (l) Grut. *Inſcript. p. DCXXXI, 2.* (m) Dio Caſſ. *Lib. XLIX, p.* 4414. & *LV. p.* 549. (n) Sueton. Claud. *Cap. XIX.* (o) Vlp. *Fr. XI*, 27. (p) Cic. *Top. Cap. V.* (q) *l. 19. ff. de auct. tut.*

Digitized by Google

pater filio filiaeue impuberi tutorem teſtamento daret, vel, teſtamentario non exiſtente, *legitimae;* ac demum, ſi nec teſtamentarius, nec legitimus eſſet, *datiuae* tutelae locus eſſet: ita & perpetua feminarum tutela in *teſtamentariam*, *legitimam* & *datiuam* recte diuiditur. Teſtamento iis tutorem dabant non quidem parentes, ſed mariti, quorum in manum conuenerant, qui ſupremis tabulis aliquot tutores nominabant, ea lege, vt viduae ſibi vnum ex his tutorem ſuo arbitrio optarent. Sic auctor eſt LIVIVS, (r) Senatum Hiſpalae Fecenniae *dediſſe tutoris optionem, quaſi ei maritus teſtamento dediſſet.* Nec alio pertinet locus CICERONIS, (s) vbi *genera* quaedam *tutorum* a iureconſultis inuenta, ait, *quae poteſtate mulierum continerentur.* Quae loca, dici non poteſt, quam torſerint interpretes etiam doctiſſimos, (t) quum luce ſua radient, noſtraque expoſitio & verbis vtriusque auctoris, & ipſi iuris ἀναλογίᾳ praeclare conueniat. (u) *Legitima* tutela ingenuarum erat penes agnatos, libertarum penes patronos, patronorumque liberos, quippe quos veteres συγγενεῖς εἶναι τῶν ἐλευθερωμένων, *manumiſſorum agnatos eſſe*, fingebant, ceu ex Graeca quadam conſtitutione eleganter docuit CVIACIVS. (x) Porro tutela haec legitima adeo in bonis agnatorum eſſe cenſebatur, vt non modo de ea, ſine omnium auctoritate tutorum, nihil deminui aut vſucapi poſſet, (y) ſed illa etiam in iure recte cederetur extraneo, eatenus, vt hic vice cedentis tutor eſſet, quoad viueret cedens, id quod *ceſſitiam tutelam* veteres adpellabant. (z) Denique & *datos* aliquando mulieribus tutores, iusque illud in vrbe ex lege Atilia fuiſſe penes praetorem maioremque partem collegii Tribunicii, in prouinciis ex lege Iulia & Titia penes praeſides, vel Hiſpalae Fecenniae exemplum apud LIVIVM (a) ſatis probat. Poſtea & lege Iulia & Papia Poppaea cautum fuerat, vt praetor, ſine tribunorum plebis ſuffragio, tutorem daret feminae nupturae ad dotem dandam, dicendam promittendamue, ſi legitimum tutorem haberet adhuc pupillum. (b) Ex quo loco ſimul diſcimus, agnatos, quamuis per aetatem impares adminiſtrandae tutelae, ipſo tamen iure tutores mulierum legitimos fuiſſe, & tantiſper, dum illi adoleſcerent, alium datum eſſe

Mmmmm a ma-

(r) Liu. XXXIX, 29. (s) Cicero *pro Muraena cap.* XII. (t) V. C. Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap.* I. §. 16. *pag.* 215. *ſequ.* (u) *in Comment. noſtro ad leg. Iul. & Pap.* II, 2. 3. *p.* 236. *ſequ.* (x) Cuiac. *Obſ. XX*, 34. (y) Cic. pro Flacc. *cap. XXXIV. Ep. ad Attic.* I, 5. (z) Vlp. *Fr. XI*, 5. 7. 8. (a) Liu. *XXXIX*, 19. (b) Vlp. *Fr. XI*, 20. *d. Comm. noſtro II*, 13, *pag.* 253. *ſequ.*

a magiſtratu, qui feminae, negotium aliquod ciuile explicaturae, auctor fieret.

§. XIV.

His ergo poſitis, iam facile quisque iudicabit, potueritne Romae aeque ac Athenis vmquam contingere, vt vxor in legitima mariti tutela eſſet? Quaecumque Romanae mulieres viuebant in iuſto connubio, eae vel *in manum conuenerant*, vel *in matrimonium*. Id enim vxorum diſcrimen diſerte ſtatuit GELLIVS, (c) vt merito mireris, quando ea phraſis aliquoties in Pandectis (d) legitur, virum doctiſſimum, BARNABAM BRISSONIVM, (e) exiſtimaſſe, illam a Triboniani manu eſſe. Solita enim eſt haec loquendi forma, veteribusque admodum familiaris. In manum conueniſſe dicebantur, quas vel intercedente confarreationis ritu, vel per coëmtionem, vel vſu, id eſt, non interrupta per annum poſſeſſione, mariti adquiſiuerant. (f) Quotquot vero vxores nupſerant domumque ductae fuerant, nullo iſtorum rituum adhibito, eae in matrimonium conueniſſe ferebantur. Illae vocabantur *matresfamilias*; hae *matronae*. Illae igitur capite minuebantur, adeoque capita libera & ſui iuris eſſe deſinebant, quippe quae in *manu* & *mancipio maritorum* eſſent, vt loquitur GELLIVS, (g) & *non modo in matrimonium, ſed in familiam quoque maritorum & in ſuorum heredum locum veniſſent*. Vere ergo eiusmodi vxores erant in poteſtate dominioque Quiritario maritorum, perinde ac filiaefamilias. Nam & filiarum loco habebantur, (h) nec vllus erat antiquioris illius & rigidioris patriae poteſtatis effectus, qui in eiusmodi quoque vxores non caderet. Quemadmodum enim in ſacris paternis erant liberi, (i) eaque ſacrorum communio cum patria poteſtate, & ſuccedendi iure erat coniuncta: ita DIONYSIVS HALICARNASSENSIS (k) vxores confarreatas factas eſſe ait κοινωνὰς ἱερῶν τε καὶ χρημάτων, *participes ſacrorum pecuniaeque.* Vti deinde in liberos patres; ita in vxores, quae in manum conuenerant, mariti vtebantur iure vitae ac necis. Denique vti pater liberos ſuos iure venundabat, & in iure cedebat: ita & maritus vxorem huiusmodi alii cedebat ſaepius, notaque ſunt exempla Catonis Vticenſis, quem

(c) Gell. XVIII, *6.* (d) *l. 15. ff. de rit. nupt. l. 121. §. 1. de V. O.* (e) Briſſ. *de V. S. conuenire.* (f) Seru. *ad* Virgil. Aeneid. IV. *v. 103.* Gell. *Noct. IV, 3.* (g) Gell. *Noct.* XVIII, *6.* (h) Pariator *Leg. Moſ. & Rom. tit. XVI, 1.* (i) *l. vlt. C. de inoff. teſt. l. vlt. C. de cur. furioſ. l. vlt. C. ad Sc.* Tertull. *l. 2. C. de ſuis & legit. l. 6. C. de bon. mat. l. 1. §. vlt. ff. de annal. exc.* (k) Dionyſ. Hal. *l. II. p. 95.*

Digitized by Google

quem Marciam vxorem praeſentem deſpondiſſe Q. Hortenſio, tradit PLVTARCHVS, (l) & Tiberii Neronis, quem Liuiam vxorem, tametſi praegnantem, Octauio Auguſto ceſſiſſe, DIO CASSIVS (m) & TACITVS (n) memoriae prodiderunt. Quae hic vel ideo non praetermittenda duximus, quod viros quosdam doctiſſimos de poteſtate illa maritali in vxores, quae in manum conuenerant, etiamnum ſine idonea cauſſa ſubdubitare animaduertimus. Iam vero, quum in poteſtatem maritorum tranſierint hae vxores: non magis ſane hae illos tutores habere potuerunt, quam liberi parentes, quorum in manu ac poteſtate erant. Vti enim patrem habenti tutor non datur, ita nec mulieri dari poterat, quae in manu mancipioque erat, quia non erat caput liberum.

§. XV.

Quid vero ſi virgo vel vidua non in manum, ſed in matrimonium tantum, ſine ſollemni ritu conueniſſet? Tunc aut ſui iuris illa erat, aut filiafamilias. Sui iuris mulier vel tutorem ſibi ex ſupremis prioris mariti tabulis optauerat, vel erat in legitima agnatorum tutela, vel tutorem a praetore maioreque parte Tribunorum plebis datum acceperat. Qualescumque eſſent tutores, ii ſane etiam conſtante matrimonio tutelam retinebant, nec vsquam reperias, matrimonium ſine in manum conuentione inter cauſſas, ob quas tutela finiatur, recenſeri, quum tamen eas peraccurate recenſeat V. C. ANT. SCHVLTINGIVS. (p) Contra exemplo non vno probari poteſt, vxores eiusmodi & conſtante matrimonio ſubfuiſſe tutoribus, nec quidquam, quod alicuius momenti eſſet, ſine eorum auctoritate geſſiſſe. APVLEIVS (q) certe de Pudentilla, vxore ſua: *Dico*, inquit, *exiguum herediolum ſexaginta millibus nummum, id quoque non me, ſed Pudentillam ſuo nomine, emiſſe, Pudentillae nomine pro eo agello tributum dependi. Praeſens eſt Quaeſtor publicus, cui depenſum eſt, Coruinus Celer, vir ornatus: adeſt etiam tutor, auctor mulieris, vir grauiſſimus & ſanctiſſimus, omni cum honore mihi nominandus, Caſſius Longinus.* Sic ergo Pudentillae tutor non erat Apuleius, maritus, verum alius plane, Caſſius Longinus. Simile exemplum occurrit in marmore apud GRVTERVM, (r) in quo FVRFANNIA L. F. SATVRNINA monimentum ſe feciſſe profitetur SIBI, CONIVGI, ET TVTORI SVO: quae elogia, ne quis ad vnam eamdemque perſonam pertinere

(l) Plutarch. *in Caton. minor. p. 770. ſequ.* (m) Dio *lib. XLVIII. pag. 384.* (n) Tacit. *Annal. V, 1.* (p) Schulting. *Iuriſpr. vet. anteiuſt. p. 605.* (q) Apulei. *Apolog.* II, *p. 327.* (r) Gruter. *Inſc. p. DLII, 2.*

Digitized by Google

nere exiſtimaret, vtriusque nomina ibidem expreſſit, tutoremque M. VALERIVM ISAVRVM; coniugem L. ISYCHIVM adpellauit. Iidem vero tutores, qui conſtante matrimonio mulieris curam geſſerant, tutelam, etiam ſoluto eodem, continuabant. Tales enim apud eumdem GRVTERVM (s) ſunt TVTORES SEPTIMIAE, MATRIS LEPIDAE SEPTIMIAE & L. SEPTIMII LIBERALIS, qui FVNDORVM PARTEM VI LEGIS FALC. NOM. DEDVXERVNT. Viduam enim fuiſſe illam Septimiam Priſcam, nemo dubitabit, qui illud quantiuis pretii monimentum totum perlegerit.

§. XVI.

Nec magis in legitimam viri tutelam perueniebat, quae, in patris conſtituta poteſtate, nubebat. Quum enim nuptiae non ſint inter modos, quibus iure Romano patria poteſtas finiebatur: nupta quoque in patris poteſtate manebat, nec ideo in ſacris parentis eſſe deſinebat, quod in viri amplexus veniſſet. Non equidem ignoro, in alia omnia & hic ire GREG. THOLOSANVM, (t) exiſtimantem, patrem poteſtatem omnem, nuptui filiam dando, in maritum tranſtuliſſe, adeoque poteſtatem patriam ex eo ſtatim eſſe ſolutam. Sed argumenta, quae hanc in rem attulit, omnia ad conuentionem in manum pertinent, & clariora ſunt veterum teſtimonia, quibus contraria ſententia probatur, quam vt cauillationibus poſſint elidi. IVSTINIANVS (u) enim ingenuam, trium liberorum ius habentem, ex SC. TERTVLLIANO ad luctuoſam liberorum hereditatem vocari ait, *licet in poteſtate parentis ſit.* Et apud VLPIANVM (x) docet Neratius, *ex vna iniuria interdum tribus oriri iniuriarum actionem, neque vllius actionem per aliam conſumi, vtpote* VXORI FILIAE FAMILIAS *iniuriam factam eſſe, & viro, & PATRI eius.* Quid porro clarius verbis DIOCLETIANI & MAXIMIANI, Imperatorum, (y) qui meminerunt vxoris, *quae tempore nuptiarum in* PATRIA POTESTATE *fuerit,* & hinc *fideicommiſſi ei relicti commodum* PATRI *quaeſitum eſſe*, definiunt? Et quis dubitet, quaeſo, conſtante matrimonio duraſſe patriam poteſtatem, quum & eo ſoluto adhuc in poteſtate fuiſſe legantur, & hinc pater notetur infamia, *qui vel calumniae cauſſa paſſus eſt filiam,* QVAM IN POTESTATE HABEBAT, *in poſſeſſionem, ventris nomine, mitti*, (z) *vel eam, quae* IN POTESTATE *eius eſt, genero mortuo, quum eum mortuum eſſe ſciret, intra id tempus, quo elugeri virum moris eſt, antequam virum*

(s) Idem *p. MC, 6.* (t) Greg. Tholoſ. *Synt. Iur. XI, 4, 9.* (u) *§. 2. Inſt. de SC. Tertull.* (x) *l. 1. §. 9. ff. de iniur.* (y) *l. 5. C. de condit. inſert.* (z) *l. 9. ff. de his, qui not. inf.*

rum elugeret, in matrimonium collocauit? (a) Sane quum patria poteſtas, ſemel exſtincta, reuiuiſcere non ſoleat, niſi iure poſtliminii, cui hic locus non eſt: conſequens eſt, vt matrimonio, ſine in manum conuentione inito, ea non exſpirarit, filiaque familias, etiam nupta, in ſacris paternis manſerit. Eo autem poſito, denuo manifeſtum eſt, huiusmodi etiam vxorem in tutelam viri haut peruenire potuiſſe, quum ne eſſe quidem in tutela potuerit filiafamilias, quae in poteſtate patria vixit, iurisque expeditiſſimi ſit, patrem habenti tutorem non dari. (b)

§. XVII.

Quae adhuc de tutela feminarum diximus, eo pertinent omnia, vt oſtendamus, vxores Romanas, ſiue in manum conueniſſent, ſiue in matrimonium, in tutelam maritorum legitimam non perueniſſe. Iam operae pretium fuerit, diſquirere, an non vir ſaltim curator vxoris eſſe potuerit? Poſſet quidem haec quaeſtio plus quam Domitiana videri, quum feminae, ſolutae tutela pupillari, non, vti maſculi puberes, curatorum conſilio regerentur, ſed ex eo tempore in perpetua tutela eſſent, tutorem vero habenti curatorem dari, negent iura noſtra, niſi vel parum idoneus ſit tutor, vel ad tempus excuſetur. (c) Attamen & curatores feminarum paſſim occurrunt in eorum ICtorum fragmentis, qui, antequam perpetua illa mulierum tutela ab vſu receſſiſſet, floruerunt, veluti PAPINIANI, (d) PAVLLI, (e) TRYPHONINI; (f) nec non in conſtitutionibus ALEXANDRI, (g) DIOCLETIANI & MAXIMIANI, (h) ANTHEMII, (i) Imperatorum, quibus imperantibus tutelae perpetuae iugum iam excuſſiſſe mulieres, nondum ab vllo demonſtratum eſt. Nec nos quidem facile adſenſerimus IAC. RAEVARDO, (k) & IO. IAC. WISSENBACHIO, (l) omnia haec loca inter emblemata Triboniani numerantibus, quum luculenter a V. C. ANT. SCHVLTINGIO (m) oſtenſum ſit, in quibusdam horum fragmentorum emendatione non opus, in aliis ne locum quidem eidem fuiſſe, ſi vel maxime Triboniano digiti pruriuiſſent. Vidit praeterea hic vir doctiſſimus, ad quod alii plerique caecutiunt, non impediuiſſe perpetuam illam tutelam, quo minus

(a) *l. 1. ff. eod.* (b) *l. 6. §. vlt. ff. de tut. l. 239. pr. ff. de V. S.* §. 1. *Inſt. de tut.* (c) Huber. Praelect. *ad Inſt. l.* 23. 8. (d) *l. 5. §. 12. ff. de iur dot.* (e) *l. 20. l. 36. l. 37. l. 66. pr. & §. 1. ff. de R. N.* (f) *l. 67. §. 2. ſeq. ff. eod.* (g) *l. 3. C. de interd. matr. inter. pup.* (h) *l. 7. C. eod.* (i) *l. 8. C. eod.* (k) *Raeuard. Var. II.* 10 (l) Wiſſenb. *Embl. Trib. ad l. 39. tit. de Ritu Nupt. p. 371.* (m) Schult *iurispr. vet. anteiuſt. p.* 303, *ſeq.*

nus & curatores habere poſſent mulieres adhuc minorennes. Quum enim tutela illa mulierum perpetua, ceu ſupra demonſtrauimus, (§. X.) cum adminiſtratione non eſſet coniuncta, ſed ipſae mulieres recte omnia ipſae gererent, modo a tutoribus interponeretur auctoritas: melioris ſane illae fuiſſent conditionis, quam maſculi, quibus adhuc minoribus *rei ſuae adminiſtratio non committebatur, quamuis bene rem ſuam gerentibus*, vti loquitur VLPIANVS. (n) Quamuis ergo tutelam feminarum pupillarem ſtatim exciperet perpetua, ſi eſſent agnati, qui ei gerendae idonei viderentur: dubitari tamen non poteſt, quin & deficientibus agnatis, & iisdem minus idoneis, tantiſper, dum maiorennes fierent, earum aeque ac maſculorum bona a curatoribus fuerint adminiſtrata. Qui enim fieri potuiſſet, vt femina quoque aliquando *in ſuam tutelam perueniret, cum viri potens facta eſſet*, (qualem caſum PAVLLVS (o) habet,) vel vt *tutor quis puellae eſſe defineret, ſi ea duodecimum annum impleſſet*, (quod inculcat PAPINIANVS, (p) niſi minorennis, deficiente agnato, curatorem accepiſſet? Quin ſi vel maxime legitimos tutores haberet femina viri potens, iique etiam adminiſtrandae tutelae non impares eſſent: tamen, vt dixi, bona minorennis adminiſtraſſe potuerunt curatores, perſonae curam geſſiſſe tutores, vt ſimul tutores, ſimul curatores habuiſſe videatur, donec ad iuſtam aetatem perueniſſet. Quibus poſitis, (eſt autem res ita perſpicua, vt probatione non indigeat,) conſequens profecto eſt, vt non abſurda ſit, quam hoc paragrapho mouimus, quaeſtio, annon curator ſaltim vxoris ſuae eſſe potuerit maritus? Et id quidem fieri potuiſſe fatemur, quamuis iure inficiemur, eum curatorem fuiſſe legitimum. Notum enim eſt, curatorem nec teſtamento dari conſueuiſſe, quia paterfamilias de tutela ſuae rei, non de curatione legare poterat, (q) nec curatores aliquos legitimos iure Romano fuiſſe, praeter furioſorum & prodigorum, quos in cura agnatorum & gentilium leges eſſe iuſſerant. (r) Dabantur ergo curatores petenti mulieri, a magiſtratu, & ſic contingere poterat, vt vel ante matrimonium maritus vxori curator datus eſſet, vel conſtante matrimonio ſibi eum curatorem dari peteret. Antiquitus enim nullam exſtitiſſe legem, quae marito tutelam curamue vxoris defer-

(n) *l. 1. §. vlt. ff. de min.* (o) *l. 51. ff. de legat. 3.* (p) *l. 13. §. 2. ff. de tut. vel cur. dat.* (q) *Vlp. Fragm. XI, 14.* (r) *Cic. Tuſc. Quaeſt. III, 11. de Inuent. II, 50. §. 3. Inſt. de Curat. Horat. Serm. I, 3.* Paull. *Rec. Sent. III. 4. 7. l. 10. pr. l. 15. pr. ff. de cur. furioſ.*

Digitized by Google

deferri prohiberet, eamque prohibitionem Antoninorum demum temporibus ſenatusconſulto eſſe inuentam, infra ſuo loco pluribus demonſtrabimus.

§. XVIII.

Itaque ex his, quae occaſione tutelae mulierum Atticarum de tutela mulierum Romanarum hactenus diſſeruimus, ſatis conſtare arbitramur, inter tutelam mulierum Atticarum Romanarumque maximum fuiſſe diſcrimen, adeoque eo argumento probari non poſſe, vxores Romanas ſub legitima maritorum vel tutela vel curatione fuiſſe. Ne vero & reliqua veterum teſtimonia, quae eam in rem vulgo adferunt, intacta videamur praetermiſiſſe, non magis huic ſententiae noſtrae aduerſatur locus Catonis apud LIVIVM. (s) Ait ille: *Maiores noſtri nullam, ne priuatam quidem rem, agere feminas ſine auctoritate voluerunt: in manu eſſe parentum, fratrum, virorum.* At nihil hic Cato de tutela maritorum legitima. Id modo contendit, feminas in manu vel parentum vel maritorum eſſe: illorum, ſi filiae familias, ſine in manum conuentione, nupſerint: horum, ſi in manum conuenerint. Addit quidem & fratres, nec dubium eſt, quin tutelam eorum legitimam intellexerit; ſed inde non ſequitur, vt & mariti vxorum tutores legitimi fuerint. Agebatur tum de lege Oppia, quae non tantum ad mulieres innuptas, ſed & virgines, pertinebat. Contendebat Cato, non indulgendum eſſe muliercularum luxui: acriora ſexui illi vincula iniici oportere, maxime, quum omni exuta verecundia, auſae ſint cateruatim in publicum prodire: maiores eas nihil ſine auctore facere permiſiſſe, quippe vel in poteſtate patria, vel in manu & mancipio maritorum, vel in tutela agnatorum aliorumque conſtitutas: iam eas dominari non modo maritis, ſed & magiſtratibus. Refellit haec Valerius, Trib. plebis, (t) & Catoni concedit, feminas nihil ſine auctore facere debere: ſeruitutem modo deprecatur: *Et vos*, inquit, *in manu & tutela, non in ſeruitio, debetis habere eas, & malle patres vos, aut viros, quam dominos dici.* Itaque & hic manus ad patrem & maritum, tutela ad alios pertinet. BOETHII (u) locus tantum abeſt, vt tutelam maritorum legitimam confirmet, vt eam deſtruat vel maxime. Teſtatur quidem vir, antiqui iuris peritiſſimus, *mulieres, antiquo iure, tutela perpetua contineri conſueuiſſe*: ſed ſtatim addit: *Recedebant vero a tutoris poteſtate, quae in* MANVM *virorum*

(s) *Liu. XXXIV*, 2. (t) *Liu. XXXIV*, 7. (u) Boeth. *ad Cic. Top. CXI.*

rum conuenerant. Non ergo per conuentionem in manum femina tranſibat in tutelam mariti, ſed in manum & poteſtatem eius, adeóque tunc potius exſpirabat tutela. Quum enim ſic capite minueretur vxor, ac proindè *caput liberum* eſſe deſineret: (x) non magis profectò ei opus erat tutore, quam arrogatae, aut ancillae, vel ſeruae. Ab honeſta enim ſeruitute parum abeſſe videbatur conditio mulieris confarreatae, vel coemtae, vel vſucaptae, de qua VIRGILIVS (y)

Liceat Phrygio ſeruire marito. Et quibusdam interiectis: (z)

Connubia noſtra

Reppulit, & DOMINVM Aeneam in regna recepit. Quae verba eleganter interpretatus SERVIVS; *Hic*, inquit, *coemtionis ſpeciem tangit poeta. Quoniam, coemtione facta, mulier in poteſtatem viri cedit, atque ita ſuſtinet* CONDITIONEM LIBERAE SERVITVTIS. Denique & poſtremus ISIDORI (a) locus, qui pro legitima maritorum tutela ad partes poſſet vocari, rem non conficit, quia ibi per *viri auctoritatem* non intelligitur eius tutela, ſed, vti res verbis proxime antecedentibus exprimitur, *poteſtas*, nec in mariti tutela perpetua vxorem eſſe ſcribit, ſed *in tutela* tantum, id eſt, vel agnatorum, vel aliorum, qui eam tutelam iure adquiſiuerant.

§. XIX.

Quamuis vero ex his omnibus, quae hactenus diſſeruimus, nemini dubium eſſe poſſit, quin Romani legitimi vxorum ſuarum tutores numquam fuerint: non ideo tamen negauerimus, eos aliquando illarum tutelam alio titulo ſuſcipere potuiſſe. Nam primum maritus poterat eſſe tutor datiuus ante nuptias, quam tutelam eum deinde continuaſſe non dubitamus, quia tum nondum exſtabat lex, quae maritum tutorem eſſe prohiberet, quippe a Marco Antonino demum imperatore lata. (b) Neque obſtat, mulierem nupturam dotem dare, dicere, promittere non niſi auctore tutore ſuo ſolitam eſſe, (c) eaque in re maritum auctorem fieri in rem ſuam non debuiſſe. (d) Iam enim lege Iulia & Papia cautum fuerat, *vt Praetor vrbis mulieri virginique, quam ex ea lege nubere oporteret, ad dotem dandam, dicendam, promittendamue tutorem daret, ſi legitimum tutorem pupillum haberet:* (e) Idque dein-

(x) §. 1. *Inſt. quibus mod. tut. fin. l.* 14. *pr.* §. 1. *ſeq. ff. de tut.* (y) Virg. Æn. *IV. v.* 103. (z) Idem *ib. v.* 213. (a) Iſid. *Hiſpal. Orig. XI, extr.* (b) *l.* 59. *ff. de R. N.* (c) Cic. *pro Flacc. Cap. XXXIV.* (d) §. 3. *Inſt. de auct. tut.* (e) Vlp. *Fragm. XI,* 20.

Google

deinde variis SC. prolatum eſſe ad alios caſus, quibus tutor ordinarius eam in rem auctor fieri non poſſet, diſerte docet VLPIANVS. (f) Quidni ergo & tunc tutor dari potuiſſet ad dotem dandam, dicendam, promittendamue, ſi ipſi tutori pupilla vel adulta nubere vellet? Sane ſi iam inde ab vrbis origine inter tutorem & mulierem, eius tutelae ſubiectam, ius connubii nullum fuiſſet: quid opus fuiſſet nouo SCto, his nuptiis oppoſito? Deinde quum ſupra demonſtratum ſit, tutorem legitimum potuiſſe tutelam alii extraneo cedere: (§. XII.) quidni eam cedere potuerit marito? Tunc vero maritus fuit tutor ceſſitius vxoris ſuae, & loco legitimi tutelam ſuſcepit, quamuis non fuerit legitimus. Vt paucis omnia complectamur, quum tutor eſſe poſſit, quisquis obeundo muneri publico eſt idoneus, & nec impeditur, nec lege prohibetur tutor eſſe: nihil impedit, quo minus & maritus vxori ſuae tutor dari potuerit. Et quamuis non adſentiamur quibusdam, qui Ciceronem tutorem cum Publicia in matrimonio vixiſſe exiſtimant, quum teſte PLVTARCHO (g) ille non Publiciae tutor fuerit, ſed τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐν πίστει κληρονόμος ἀπολειφθεὶς διαφυλάττων, *bona eius tamquam heres fiduciarius cuſtodiuerit*, adeoque eo exemplo vti non poſſimus: haut raro tamen tutores datos eſſe maritos, vel ideo admodum veroſimile eſt, quod poſtea tam ſeueris legibus hanc tutelam aboleuerint M. Aurel. Antoninus & Commodus, Imperatores: leges vero & iura, quod recte monet CELSVS, (gg) *ad ea potius aptentur, quae & frequenter, & facile, quam quae perraro eueniant.*

§. XX.

Sed certiſſimum eſt, demum ad omnem tutelam curamque vxoris aditum interclusum eſſe marito, oratione M. Antonini, grauiſſimi prudentiſſimique principis, quam ſingulari commentario a IVLIO PAVLLO illuſtratam eſſe nouimus, (h) qui & orationis iſtius & SCi in eius ſententiam facti ſanctionem his verbis expreſſit: (i) *Senatusconſulto, quo cautum eſt*, NE TVTOR PVPILLAM VEL FILIO SVO, VEL SIBI, NVPTVM COLLOCET, *etiam nepos ſignificatur:* quamuis alibi SCti ſententiam paullo plenius ita deſcribat: (k) *Non eſt matrimonium, ſi tutor vel curator pupillam ſuam intra viceſimum & ſeptimum annum, non deſponſam a patre, nec teſtamento deſtinatam, ducat vxorem, vel*

(f) Vlp. *ibid.* §. 21. (g) Plut. *in vita* Cic. *p.* 881. (gg) *l. 5. ff. de legib.* (h) *l. 60. ff. de R. N.* (i) *l. 59. eod.* (k) *l. 66. eod.*

eam filio ſuo iungat. Quo facto vterque infamatur, & pro dignitate pupillae extra ordinem coercetur. Nec intereſt, filius ſui iuris, an in poteſtate patris ſit. Non iam disquiremus operoſius, an interpolatus ſit hic locus, eaque, quae de curatore ibi habentur, inter Triboniani emblemata referri oporteat? Nihil enim eſſe, quod id credere nos cogat, iam ſupra aduerſus RAEVARDVM & WISSENBACHIVM oſtendimus. (§. XVI.) Potius, quae fuerit huius tam ſeuerae prohibitionis ratio, operae pretium fuerit cognoſcere. Pleraeque puellae Romanae adhuc impuberes deſpondebantur, quin & nubebant. Hinc M. Valerius Anicetus apud GRVTERVM (l) monimentum ponit ſponſae, Valeriae M. F. Fortunatae, quae vixerat ANNOS VIII. MENSES VIII. DIES XVIII. Et apud CORN. NEPOTEM (m) Auguſtus natam ex Agrippa & Attici filia puellam, *vix anniculam, Claudio Neroni, Druſilla nato, priuigno ſuo, deſpondit.* Quin apud eumdem GRVTERVM (n) exſtare exempla vxorum adhuc impuberum, docuit DN. PRAESES, (o) apud quem & vxorem ſeptem annorum reperimus in inſcriptione, a FABRETTO (p) deſcripta:

SEPTEM. ME. NATAM.
ANNORVM. GREMIO.
IPSE. RECEPIT. XL.
ANNOS. NATA. NECIS. POTIOR.

Cautum quidem fuerat lege Iulia & Papia, *ne quis ſponſam decenni minorem haberet, deſponſam vero quisque intra biennium domum duceret.* (q) Sed id non in eam partem accipiendum eſt, ac ſi illa cum immaturis inita ſponſalia ipſaque matrimonia prohibita fuiſſent: ſed ſenſus tantum eſt, eos, qui immaturas ſibi deſponderi paſſi eſſent, vel eas domum duxiſſent, praemiis maritorum ſponſorumque non fruituros. Hinc multo poſt illam legem docet MODESTINVS, (r) *in ſponſalibus contrahendis aetatem contrahentium definitam non eſſe, vt in matrimoniis, ac proinde a primordio aetatis ſponſalia effici poſſe, ſi modo id fieri ab vtraque perſona intelligatur, id eſt, ſi non ſint minores ſeptem annis.* Quin & nuptiae cum impuberibus frequenter & poſt legem Iuliam & Papiam fiebant, at *minor annis duodecim nupta*, teſte POMPONIO, (s) tunc *demum*

(l) Grut. *Inſcr. p. DCCCXXXVII*, 2. (m) Nep. *in Attic. C. XIX.* (n) Grut. *Inſcr. p. DCCLXXXVIII*, 8. *p. DCCCXV*, 13. *p. DCCCXXIV*, 1. (o) *Comment. ad* L. *Iul. & Pap.* II, 5, 2. *pag.* 183. *ſequ.* (p) Fabret. *Inſcr. cap. V. p.* 421. (q) Dio Caſſ. *lib.* LIV. *p.* 531. Suet. Aug. *cap. XXXIV.* (r) *L.* 14. *ff. de ſponſ.* (s) *l.* 4 *ff. de R. N.*

Digitized by Google

demum legitima vxor fiebat, quum apud virum expleſſet annum duodecimum: a quo tempore & vir dotem petere, (t) ipſaque legatum in tempus, cum nupſerit, relictum exigere poterat. (u) Quum itaque tantilla aetate deſponderentur nuberentque Romanae puellae: verendum ſane erat, ſi in tutoris eiusque filii torum venirent, ne tutor, huius inauſpicati matrimonii obtentu, reddendarum rationum onere ſeſe eximeret, atque ita fortunis euolueret miſeram mulierem, mox fortaſſis eiiciendam toro, triſtiſſimumque auditur am carmen: (x)

Collige ſarcinulas, dicit libertus, & exi.
Iam grauis es nobis, & ſaepe emungeris, exi
Ocyus, & propera, ſicco venit altera naſo.

Proſpiciendum itaque videbatur feminis, ne a maritis tutoribus ſpoliarentur, ab iisque redigerentur ad mendicitatem, quorum vel maxime erat curare, vt res ipſis ſalua eſſet. Id vero non certius ſe conſequuturum ſperabat princeps incomparabilis, quam ſi & tutorem, curatoremue, & eorum filium, a pupillae nuptiis penitus arceret, niſi prius ille redditis rationibus, tutela curaue ſe abdicaſſet.

§. XXI.

Quamuis vero de eo tantum tutore loqueretur illa Marci Antonini & Commodi oratio, qui iam tempore nuptiarum tutelam gereret: non alienum tamen hoc ab eiusdem ratione futurum exiſtimabant Principes, ſi hoc ius & ad tutelam, curamue, conſtante iam matrimonio ſuſceptam geſtamque, porrigerent. Diſcimus hoc ex GALLIENI & VALERIANI reſcripto, (y) quo Epagatho neſcio cui reſpondent, *licet orationis ſub D. Marco habitae* VERBA *deficiant, eum tamen, qui poſt contractas nuptias, nurui ſuae curator detur, excuſare ſe debere, ne manifeſtam eius orationis* SENTENTIAM *offendat, & labem pudoris contrahat.* Et iam ante haec tempora hanc legis poenam incurriſſe legimus Agathodaemonem quemdam, qui quum infamia ideo notatus, ad ANTONINVM CARACALLAM confugeret, ab eo hoc reſcriptum retulit: (z) *Ampliſſimi ordinis conſulto, qui pupillam ſuam vxorem ducit, nuptias contrahere non intelligitur, & tamen infamis conſtituitur. Sed ſi tu Demetriae, quum eam in matrimonio haberes, abſens & ignarus curator*

(t) *l. 68. ff. de iur. dot.* (u) *l. 17. §. 1. ff. de reb. auct. iud. poſſ. l. 74. ff. de iur. dot. l. 10. pr. ff. de condit. & dem.* (x) Iuuen. *Sat. VI. v. 143.* (y) *l. 17. C. de exc. tut.* (z) *l. 4. C. eod.*

tor conſtitutus es, potes eſſe ſecurus; dum tamen alius ſubſtituatur. Non debet enim ignorantia maritorum ampliſſimi ordinis conſulto fraus quaeri. Denique generatim conſtituit ALEXANDER SEVERVS, (a) *maritum, etſi rebus uxoris ſuae debeat adfectionem, tamen curatorem creari ei non poſſe.* Id quod adeo expediti iuris videbatur, vt virum vxori, mente captae, curatorem dari poſſe, neget PAPINIANVS. (b) In omnibus quidem his legibus curatoris tantum mentionem fieri animaduertimus. At quamuis tutelae eadem procul dubio fuerit ratio, eius tamen veſtigium relinquere ideo ſuperuacuum duxerunt Tribonianus eiusque συνεργοί, quod tutela adultarum iam exoleuiſſet temporibus Iuſtiniani.

§. XXII.

Nimirum ab eo tempore, quo tutela illa muliebris plane euanuit, (quod non adeo diu ante Iuſtiniani tempora contigiſſe arbitramur,) non amplius quaeſtio moueri poterat, an vxor in tutela mariti viuere poſſet? ſed an eius curam ſuſcipi a marito, fas eſſet? Sane & iure veteri curatoribus indigent vxores minorennes, non modo ob bona receptitia, ceu ſibi perſuaſerunt FR. HOTOMANVS, MYNSINGERVS & WESENBECIVS (c) ſed ob paraphernalia quoque, quorum nonniſi ex pacto ad maritum pertinet adminiſtratio iure veteri, nouoque tantum paraphernalium, quae vxor maiorennis non excepit, adminiſtratio viro committitur, (d) ceu luculenter demonſtrauit ARN. VINNIVS. (e) Nihilominus tamen & hac cura maritos excluſit IVSTINIANVS, (f) cuius ex ſententia *maritus, vxori ſuae curator datus, excuſare ſe poteſt, licet ſe immiſceat.* Quae quidem verba ita concepta ſunt, vt non videantur maritum a cura vxorum excludere, ſed ei tantum facere arbitrium, eane excuſatione vti, an curatoris munus obire malit. Sed vere neceſſaria eſt haec excuſatio, ceu ſuperiore paragrapho demonſtrauimus, nec rarum eſt, *poſſe* in iure noſtro & apud alios melioris aeui ſcriptores accipi pro *oportere, debere, cogi*, ceu poſt IAC. CVIACIVM (g) ad Paulli receptas ſententias, in quibus frequentiſſima eſt haec verbi notio, multis exemplis demonſtrauit CORN. RITTERSHVSIVS. (h) Senſus ergo & hic eſt, maritum non modo excuſare ſe *poſſe* a cura vxoris, ſed & *debere*, ſi ſaluam velit eſſe exiſtimationem ſuam, quamuis

nec

(a) *l. 2. C. qui dar. tut. vel. cur. poſſ.* (b) *l. 14. ff. de cur. fur. & al. extr. min. dat.* (c) Hotom. Mynſ. & Weſenb. *ad §. 19. Inſt. de excuſ.* (d) *l. 8. & l. vlt. C. de pact. conu.* (e) Vinn. *ad §. 19. Inſt. de excuſ. n. 1.* (f) *§. cit. Inſt.* (g) Cuiac. *Obſ. XXI, 12.* (h) Rittersh. ad Paulli *Rec. Sent. IV, 14. 1.*

Digitized by Google

nec THEOPHILVS rem ſatis expreſſerit, dum ſcripſit: ἐχειροτονήθη τις τῆς οἰκείας γαμετῆς κουράτωρ· δύναται κεχρῆσθαι ἐξκουσατίονι. *Vxori ſuae quis datus eſt curator: excuſatione vti poteſt.* Sed ſimili fere loquutione vtuntur auctores noſtri de iis, qui excuſantur ob inimicitias capitales, (i) litem cum pupillo, (k) caecitatem, ſurditiem, furorem, (l) quum tamen has omnes cauſſas eſſe neceſſarias, & volentibus etiam ſuſcipere tutelam obſtare, inter omnes conſtet. (m)

§. XXIII.

Sed plura iam non addimus ex iure Romano, quia vel ex his ſatis ſuperque intelligitur, morem iſtum, quo paſſim hodie vxores in legitima maritorum cura eſſe animaduertimus, non eſſe ex iure Romano, ceu GREG. THOLOSANVS, SCIPIO GENTILIS & IO. SCHILTERVS exiſtimarunt, quin iure vetere ne fieri quidem potuiſſe, vt maritus eſſet tutor vel curator vxoris ſuae legitimus, quamuis fortaſſis aliquando vel datiuus, vel ceſſitius eſſe poſſet: denique nec ad datiuam vel ceſſitiam tutelam viam patuiſſe marito poſt SC. ſub M. Antonino factum, nec ad curam vxoris minorennis, ſublata illa tutela mulierum perpetua, adeoque fruſtra eſſe, qui curae maritali hodiernae lucem foenerare ex iure Romano conantur.

CAP. II.

DE

TVTELA VEL CVRA MARITALI SECVNDVM PRINCIPIA IVRIS GERMANICI.

§. I. *Tranſitio ad ius Germanicum.* §. II. *Illo ignorabatur diſcrimen inter tutelam & curam.* §. III. *Vxor iure vetere Celtico in poteſtate vel tutela mariti.* §. IV. *Idque ob coëmtionem, qua ſibi adquirebant vxores Celtae.* §. V. *Communio bonorum huic tutelae maritali non obſtabat.* §. VI. *Tutela maritalis praeſidium reperit in legibus vetuſtis Germanorum.* §. VII. *Itemque in chartis & formulis.* §. VIII. *Eadem firmata iure Saxonico.* §. IX. *Sueuico.* §. X. *Normannico,* §. XI. *Variis ſtatutis Germaniae.* §. XII. *Galliae.* §. XIII. *Belgii.* §. XIV. *Italiae.* §. XV. *Aliarum originis* Ger-

(i) §. 11. *Inſt. l. 6. §. 17. ff. de excuſ.* (k) *l. 20. ff. eod.* (l) *l. 1. C. qui morb. ſe exc.* (m) *l. 3. §. 12. ff. de ſuſp. tut. l. 17. C. de exc. tut.*

Germanicae gentium. §. XVI. *Effectus huius tutelae olim vſusfructus bonorum vxoris.* §. XVII. *Libera alienatio ſine conſenſu vxoris.* §. XVIII. *Nihil neque in iudicio, neque extra illud valide ſine mariti conſenſu actum.* §. XIX. *Ius Romanum in Germania receptum alibi hanc tutelam excluſit.* §. XX. *Alibi plane mutauit in curam.* §. XXI. *Quomodo hodie maritus vxoris curator fiat in Saxonia?* §. XXII. *Quomodo aliis locis?* §. XXIII. *Quanta eius poteſtas in Saxonia?* §. XXIV. *Quanta alibi?* §. XXV. *Quid vxor ſine curatore poſſit in Saxonia.* §. XXVI. *Quid extra illam?* §. XXVII. *Effectus quidam veteris iuris etiamnum ſuperſtites.* §. XXVIII. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

SAtis diu, & diutius fortaſſis, quam opus quibusdam videbitur, nos tenuit iuris veteris Romani contemplatio, & tamen, quod ſaepe contingit peregrinantibus, inanes rediimus domum. Fruſtra ergo in vniuerſo Latio quaeſita illa mulierum tutela vel cura, cuius veſtigia expreſſiſſima in foris Germaniae deprehendimus, a calce veluti ad carceres reuocamur, nouumque nobis imponi laborem animaduertimus, per antiquitates Germanicas excurrendi, diſpiciendique, an in iis reperire liceat iuris huius maritalis origines? Ne vero in tanta rerum praeſtantiſſimarum vbertate ac multitudine extra orbitam vagemur; nihil ex inſtituto dicere decreuimus de tutela curaue mulierum innuptarum ac viduarum in Germania, quum ea de re ſatis multa ab aliis, inprimis WIBELIO, (a) GE. BEYERO, (b) & V. C. EV. OTTONE (c) dicta ſint, ſed de maritorum tantum ſiue tutela ſiue cura legitima, eo ordine differemus, vt, explicatis priſci iuris Germanici principiis, eas, quae hodienum paſſim agnoſci videmus, concluſiones ad ea cum cura reuocemus.

§. II.

Non autem, vt opinamur, cuiquam mirum videbitur, adeo hic fluctuare ſtilum, nec ſatis nobis conſtare, tutorum, an curatorum nomen maritis in Germania ſit concinnius. Totum enim illud tutelae ac curae diſcrimen, quod tam anxie ius noſtrum inculcat, ex iure Romano eſt, cuius ſubtilitates plane ignorarunt maiores noſtri, candidae

(a) Wibel. *de Contract. fem.* (b) Ge. Beyer. *Poſit. Iur. Germ. lib. I. cap. XXVII.*
(c) Eu. Otto *de perp. fem. tut. cap.* II.

Digitized by Google

dae ſimplicitatis, vti in reliquis negotiis, ita in iure ac legibus ſtudioſiſſimi: Non iam id pluribus demonſtrabimus, quum otium nobis fecerit Vir, quem paullo ante laudauimus, doctiſſimus GE. BEYERVS, (d) & illuſtris academiae noſtrae Cancellarius, IO. PETR. A. LVDEWIG, (e) cui nos ad perpoliendas vtriusque iuris differentias vitam longaeuam, & inconcuſſum in vegeta ſenectute animi corporisque robur ex animo precamur. Si non alia ſuppeterent argumenta, vel id vnum rem omnem conficeret, quod ne vocabula quidem habuerint veteres Germani, quibus tutorum curatorumque officia diſcernerent: ſed omnes, qui vel pupillorum, vel adultorum, vel mulierum curam ſuſcepiſſent, communi nomine vocarent MVNDWALDOS, (f) CVSTODESVE, GVARDIANOS, (g) TVTORES, (h) vel VORMVNDER, (i) BAIVLOS, (k) ADVOCATOS vel (l) VOIGTE, ipſam vero tutelam generatim eſſe dicerent *poteſtatem* tum in perſonam, tum in res eius, qui illi ſubeſſet. Hinc pleraeque leges veteres *in poteſtate virorum eſſe*, aiunt, vxores, (m) dum eas virorum tutela teneri docent. Quin ipſum vocabulum MVND vel MVNDIVM, quod veteribus tutelam notabat, & vnde vocabula MVNDWALDVS, MOMBOIR, VORMVND, manifeſto oriuntur, nihil aliud ſignificauit maioribus, quam poteſtatem. Nimirum *mund* Germanis os etiamnum notare, nemo ignorat. Quum vero ad eius, qui poteſtatem in alterum habet, officium pertineat, ei ore praecipere, eumdemque verbis defendere; vſu demum inualuit, vt qui eſſent in poteſtate, *in ore* vel *verbis* alicuius *eſſe* dicerentur. LEX SALICA: (n) *Si pupilla, quae trahitur, in* VERBIS *regis fuerit.* Et inferius: (o) *Rex eum extra* SERMONEM *ponet*, id eſt, vti PITHOEI GLOSSAE interpretantur, *extra mundiburdem.* Similia ſunt apud GREG. TVRONENSEM (p) MARCVLFVM aliosque, apud quos paſſim legas: *Sicharius in eius verbo poſitus: in ſermone & mundeburde cuius quietum reſidere*: & huius generis alia. (q) Eadem vero notio eſt vocabuli *mundii*, quod modo poteſtatem, modo tutelam & tuitionem

(d) Beyer. *diſſ. de tut. & cur. different.* (e) Ill. a Ludevv. *Differ. Iur. Rom. & Germ. in tut. Diſſ. II. p.* 1075. *Tom. II. Opuſc.* (f) *Leg. Langob. I,* 16, 8. & *I,* 17. 5. (g) Io. Covvell. *Inſt. iur. Angl. I,* 13, 1. & *I,* 23, 1. (h) *Lex. Sax. VII,* 2. 3. (i) *Ius Prou Sax. I,* 23. *Ius Sueu. art.* 27. (k) Choppin. *de Morib. Andeg. II,* 2. 65. (l) Mager. *de Aduoc. arm. C. II. n.* 200. *ſeqv.* (m) *Lex Wiſig. IV,* 2, 15. (n) *Lex Salica XIV,* 5. (o) *Eadem LIX,* 1. (p) Greg. *Tur. Annal. IX,* 19. (q) Eccard. *ad Leg. Sal. p.* 34.

tionem notat. Hinc ODFRIDVS WEISENBVRGENSIS: (r) *Von Godt er munzi haben mund*, i. e. *A Deo oportet habere poteſtatem:* Et BVRCARDVS: (ſ) *Rapuiſti vxorem tuam, & vi, ſine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundebundio tenebatur, illam abduxiſti.* Plura eius generis collegerunt VOSSIVS, (t) CAR. DV. FRESNE. (u) aliique gloſſariorum ſcriptores, qui ſimul docent, *amond* eſſe hominem ſui iuris, (x) *mundialem*, qui ſub poteſtate & tutela eſt, (y) *iamundling* vel *gemundling*, qui ſe bonaque ſua Epiſcopi vel Abbatis poteſtati, vt militiam effugeret, permiſerat: (z) *mamburnire*, in tutelam & poteſtatem recipere. Vt facile pateat, ignotum Germanis fuiſſe ſubtile poteſtatis, tutelae ac curationis, diſcrimen, ac proinde iis modo liberos in *mundio* & poteſtate parentum, (a) modo eccleſias in *mundio* vel *mundeburdio* principum, (aa) modo pupillos & minores in *mundio* tutorum, (b) modo vxores in poteſtate, tutela & *mundio* virorum (bb) fuiſſe, quemadmodum hodienum paſſim curatores aeque ac tutores *Vormündere*, & minores non minus, quam impuberes, *vnmündige* & *pflegbefohlne* adpellari animaduertimus.

§. III.

Vt rem ab ouo ordiamur, neminem arbitramur dubitaturum, quin eadem fuerit Germanorum ac Gallorum origo, populique hi omnes, vna cum Britannis & Hiſpanorum parte, communi Celtarum vel Celto-Scytharum nomine venerint, (c) ritusque prope eosdem coluerint, antequam priſci illi Gallorum Hiſpanorumque mores conſuetudine Romanorum contaminarentur. In promtu ſunt teſtimonia DIODORI SICVLI, (cc) DIONIS CASSII, (d) & STRABONIS (dd) in primis, qui de vniuerſis ad boream gentibus: ἅπαντας μὲν δὴ τὲς προσβόῤῥες, κοινῶς οἱ παλαιοὶ τῶν ἑλλήνων συγγραφεῖς Σκύθας καὶ Κελτοσκύθας ἐκάλεν. *Veteres Graecorum ſcriptores vniuerſos ſeptentrionales Scytharum & Celtoſcytharum nomine vocarunt.* Apud hos ergo populos tantum non omnes eadem & communis illa erat vxorum conditio, vt in poteſtate ac

(r) Odfrid. *praef. Euang.* (s) Burcard. *Decret. XIX. p. 268.* (t) Voſſ. *de Vitiis Serm.* II, 12. *p.* 227. (u) Car. du Freſne *Gloſſ. voce mundeburde.* (x) *Lex Langob.* II, 2, 34. (y) Flodoard. *Hiſt. Rhemenſ.* II, 19. (z) Voſſ. *ib. p.* 258. (a) Burcard. Wormat. *ibid.* (aa) *Chron. Laurish. apud* Freher. *T. I. Script. Rer. Germ. p.* 59. (b) *Lex Langob.* II, 34, 4. (bb) *Lex Langob.* II, 55, 2. (c) Cluuer. *Germ. ant.* I, 2. & 3. Io. Picard. Celtopaed. L. III. *p.* 92. *ſequ.* (cc) Diod. Sic. *lib. V.* (d) Dio Caſſ. *lib. XXXIX.* (dd) Strabo *Geogr. XI. p.* [illegible].

ac tutela maritorum eſſent, quamuis bona omnia, quae vel ſub auſpicia nuptiarum poſſidebant, vel conſtante matrimonio adquiſiuerant, communia pro indiuiſo haberent. De Gallis CAESAR: (e) *Viri*, inquit, *quantas pecunias ab vxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex ſuis bonis, aeſtimatione facta, cum dotibus communicant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur, fructusque ſeruantur. Vter eorum vita ſuperauit, ad eum pars vtriusque cum fructibus ſuperiorum temporum peruenit. Viri in vxores, ſicuti in liberos, vitae necisque habent poteſtatem.* Ita apud Gallos ſaltim bona, quae contulerant, cum adquaeſtu, erant communia, & femina nihilominus in perpetua mariti poteſtate ac tutela, eaque rigidiſſima, conſtante matrimonio, viuebat. Nec alii erant Germanorum mores, de quibus TACITVS: (f) *Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extra bellorum caſus, putet, ipſis incipientis matrimonii auſpiciis admonetur, venire ſe laborum periculorumque ſociam, idem in pace, idem in praelio p. ſſuram auſuramque. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic viuendum, ſic pereundum.* Haec ſane non modo ad vitae conſortium & communia vtriusque coniugis fata, ſed & ad bonorum communionem pertinere, recte obſeruarunt GROTIVS, (g) CHR. RODENBVRGIVS, (h) aliique, qui Tacitum illuſtrarunt, viri doctiſſimi. Nec ſcio, an poteſtatis maritalis luculentius poſſit eſſe argumentum, quam quod idem TACITVS (i) *adulterii poenam*, eamque ſatis acrem, *praeſentem & maritis permiſſam*, teſtatur. Eam vero poteſtatem non diſtinctam fuiſſe a tutela, ex iis, quae paullo ante obſeruauimus, ſatis adparet, vt bene rem omnem perſpexerit BEYERVS, (k) obſeruans, *poteſtatem Germanis conſtanter adpellari Vormundſchafft, quae penes patres, maritos & tutores eadem fuiſſe, & in iure vſusfructus, atque obligatione alterum alendi conſtitiſſe, videatur.*

§. IV.

Si quis ex nobis quaerat, qui factum ſit, vt tantam viris in vxores poteſtatem permitterent Celtae, qua maiore vix domini in ſeruos vtantur: ei nos veterem nuptiarum ritum, Celtis paene omnibus communem, in memoriam reuocaremus. De Germanis generatim TACITVS (l)

Ooooo memo-

(e) Caeſar *de Bell. Gall. VI*, 19. (f) Tacit. *de mor. Germ. cap.* XVIII. (g) Grot. *de Antiqu. reip. Batau. C.* II. (h) Rodenb. *de iure coniug. Praelim.* §. III. *ſeq. p. 6.* (i) Tacit. *de mor. Germ. cap.* XVIII. (k) Beyer. *Spec. iur. Germ.* III, 10, 14. (l) Tac. *ibid. cap.* XVIII.

Digitized by Google

memoriae prodidit, *maritum ibi vxori obtuliſſe dotem, interfuiſſe parentes & propinquos, & munera probaſſe, munera, non ad delicias muliebres quaeſita, nec quibus noua nupta comatur: ſed boues & fraenatum equum, & ſcutum cum framea gladioque. In haec munera vxorem acceptam, atque ipſam armorum aliquid viro obtuliſſe.* Veram hanc fuiſſe coemtionem, nemo, vti ſperamus, dubitabit, neque quisquam nobis obuertet illud iurisprudentiae Romanae ſcitum, pretium in emtionis venditionis contractu nonniſi in pecunia numerata conſiſtere poſſe. (m) Non mirum ſane, ſi Germani, etiam ignari iſtius diſputationis, in caſtra Sabinianorum tranſierint, iisque pecorum numerus pro diuitiis, permutatio mercium pro emtione fuerit, (n) quemadmodum & apud HOMERVM, (o) nondum pecunioſo ſaeculo, Antinous Vlyſſen optans generum, non pecunias promittit, ſed *οἶκον καὶ κτήματα, domum & poſſeſſiones*, & Andromacha apud eumdem (p) ideo vocatur, πολύδωρος, quod vel magnis muneribus ab Hectore coemta ſit, vel magna ei munera dotis loco attulerit. Manſit & poſteris diligens huius priſci moris cuſtodia. Nam nulla fere fuit gens Germanicae aut Scythicae originis, quin ſibi vxores coemtione quaeſiuerit. De Gothis, populo Scythico, id teſtatur POMPONIVS MELA, (q) de gentibus borealibus SAXO GRAMMATICVS. (r) Quin eadem conſuetudo in Leges Germanorum poſtea migrauit. Nam apud VISIGOTHOS (s) lex iuſſit, *dato pretio, ſicut conſuetudo eſſet, & ante teſtes facto placito, de futuro coniugio fieri definitionem.* FRANCI, ceu ex FREDEGARIO (t) & FORMVLA BIGNONIANA (u) patet, mulieres ſibi deſpondebant, *oblato ſolido & denario.* Apud SAXONES *vxorem ducturus trecentos ſolidos parentibus dabat*; (x) apud LANGOBARDOS *metkam*, id eſt, donationem, (y) apud BVRGVNDOS *pretium.* (z) Vbique vero apud Germanos coemtione fiebant nuptiae, & quamuis & ſponſa aliquid muneris offerret ſponſo: praecipue tamen maritus vxorem ſibi oblato pretio comparabat. Quid ergo mirum, ſi vxores, ſuo aere coemtas, in poteſtate ſua

(m) §. 2. *Inſt. de emt. vend.* (n) Tacit. *de mor. German. cap. V.* (o) Homer. *Odyſſ.* VII. *v.* 314. (p) Idem *Iliad.* VI. *v.* 394. (q) Pompon. Mela *de Situ orbis* II, 1. (r) Saxo Grammat. *Hiſt. Dan. lib.* VIII. *p.* 154. (s) *Lex Viſigoth.* III, 4, 2. (t) Fredegar. *cap.* XVIII. (u) *Formula Bignon. poſt Marculf. p.* 219. (x) Lex *Sax. tit.* VI, *c.* VII. *3. ſequ.* & XVIII. (y) Lex *Langob.* I, 5. (z) Lex *Burg.* XIV, *3.* & XXXIV.

Digitized by Google

ſua eſſe cenſuerint, in easque ſibi omnia permiſerint, quum, vt ait MARTIALIS. (a)

Id, quod emas, poſſis dicere iure tuum?

§. V.

Videri poſſet tutela vel poteſtas tam rigida parum conuenire arctiſſimae illi, quae inter coniuges Germanos coaluerat, ſocietati, bonorumque omnium, quae Germanis placebat, communioni. Quum enim arctiſſima quaedam amicitia ſit inter ſocios, quae, PVBLIO SYRO teſte, *pares aut accipit, aut facere ſolet*, quamque ICti noſtri fraternae neceſſitudini comparare non dubitarunt: (b) quis cum illa aequalitate conſiſtere poſſe exiſtimet maritale illud imperium? Enimuero, quum iura Germanorum veterum ad legum Romanarum decempedam non ſint exigenda, & nihil impediat, quo minus inter ſocios quoque & amicos quaedam ſit inaequalitas, ſaepe denique contingat, vt inter principes etiam, qui ob eumdem finem ſocietatem ineunt, inaequale aliquod foedus emergat: quidni idem locum habeat inter coniuges? In confarreatas vxores Romae poteſtatem non fuiſſe maritis minorem, quam patribus in filiasfamilias, eamque in ipſo iure vitae ac necis conſtitiſſe, iam ſupra obſeruauimus: (Cap. I. §. XIII.) & tamen easdem fuiſſe *κοινωνὲς ἱερῶν τε καὶ χρημάτων, participes & conſortes ſacrorum bonorumque*, diſerte teſtatur DIONYSIVS HALICARNASSENSIS. (c) Si Romae *κοινοπραξία* iſta non obſtitit illi paene herili maritorum imperio: cur illud Germanis abrogemus viris, cordatioribus ſane, ſuaeque libertatis tenacioribus, quam vt fraena darent impotenti naturae, &, aduerſus arma viroſque intrepidi, a feminis ſe vinciri ac veluti in triumpho duci paterentur? Non tam graue illis erat, vxores in lucri partem admittere, quam eas ſibi aequales habere, quum veriſſimum eſſe ſcirent, quod Romanis necquidquam praedixerat CATO, (d) *ſuperiores fore vxores, ſimul ac pares eſſe coepiſſent.*

§. VI.

Quum ergo iam inde ab antiquiſſimis temporibus, ceu modo ex CAESARE & TACITO probauimus, ita comparata eſſent iuris Germanici principia, vt mariti vxores, quamuis vtriusque fortunae omniumque bonorum participes, in manu tamen & poteſtate, id eſt, ſtilo Germanis

(a) Martial. *Epigr.* II, 20. (b) *l. 63. pr. ff. pro ſoc.* (c) Dionyſ. Halic. *Ant. Rom.* L. II. *p.* 95. (d) Cato *apud* Liu. *XXXIV, 3.*

nis proprio, in tutela legitima haberent: non temere dubitabit quiſquam, quin & poſteri haec principia ſemper ſequuti ſint. Nulla enim fuit gens, priſci moris patriarumque conſuetudinum tenacior, nulla, quae magis ab omni peregrino ritu olim abhorreret. Hinc & in legibus gentium Germanicarum, quas HEROLDVS & LINDENBROGIVS, aliique viri docti ediderunt, vbique occurrunt huius maritalis tutelae veſtigia. LEGIS WISIGOTHICAE (e) ſcitum eſt, *virum vxorem ſuam habere in poteſtate*, & hinc eum per ſeruos quoque vxoris adquirere. Eaedem tamen leges, in quibus non, vt CVIACIVS (f) exiſtimat, fere omnia, ſed quaedam tantum ex iure ciuili petita ſunt, in eo a reliquis faciunt diuortium, quod vxorem pro ſe poſtulare patiantur, nec maritum eius nomine admittant, niſi, rem ratam habituram vxorem, cauerit. (g) Id quod iuris Germanici antiqui principiis parum conuenire, facile vnusquisque animaduertit. In LEGE BVRGVNDICA (h) deciditur cauſſa inter Fredegiſilum eiusque ſponſam Aunegildem, quae, *quum poſt mariti prioris obitum in ſua poteſtate conſiſteret*, & Fredegiſilio deſponſata eſſet de parentum ſententia, Balhamodi amplexus affectauerat. Quum itaque poſt prioris mariti obitum in ſuam poteſtatem, id eſt, in ſuam tutelam, perueniſſe dicatur Aunegildis: conſequens ſane eſt, vt, conſtante matrimonio priore, ſuae poteſtatis non fuerit, adeoque & apud Burgundos rigidior illa tutela maritalis obtinuerit. Quod multo luculentius demonſtratur ex legis illius additamento primo, (i) vbi diſerte conſtituit legislator. *Quaecumque mulier Burgundica vel Romana voluntate ſua ad maritum ambulauerit, iubemus, vt maritus ipſe facultate ipſius mulieris, ſicut in eam habet* POTESTATEM, *ita & de rebus ſuis habeat*. En poteſtatem maritalem, quae non modo in vxoris perſonam, ſed & ad bona illius omnia, porrigebatur, quamque non aliam fuiſſe, quam veterem illam tutelam Germanorum maritalem, nemo, iuris Germanici veteris paullo peritior, dubitauerit. Nec alio pertinet locus hic iuris Alamannici: (k) *Si femina ſub illo viro mortua fuerit, antequam illi* MVNDIVM *apud patrem adquirat, ſoluat eam patri eius* CCCC. *ſolidis*. Apud Alamannos ergo *mundium*, id eſt, tutela a patre rite & certo pretio erat redimenda. Si quis, inuito patre, vxorem duxiſſet, illa redhibenda erat cum mulcta X ſolidorum. Priusquam id factum eſſet,

(e) *Lex Wiſigoth.* IV, 2, 15. (f) Cuiac. *Comment. ad* II. *Feud.* 2. (g) *Lex Wiſig.* II. 3. 6. (h) *Lex Burg.* LII. (i) *Additam.* I. *Leg. Burgund. tit.* XIII. (k) *Lex Alam.* LIV, 1. *ſequ.*

Digitized by Google

eſſet, ſi obiiſſet mulier: pretium illud nihilominus patri erat ſoluendum, immo non mulieris tantum, ſed & liberorum, quos ex ea ante redemtam tutelam ſuſceperat. Quin ſi quis alterius vxorem rapuiſſet, & liberos ex ea ſuſcepiſſet, antequam marito perſoluiſſet pretium: liberi iſti *non erant illius, qui eos genuerat, ſed ad illum priorem maritum* MVNDIO *pertinebat.* (l) Legitima ergo quidem erat apud Alemannos maritorum tutela, ſed non gratuita, verum ſoluto pretio redimenda, ſi mariti liberos in poteſtate habere vellent. Idem paene apud SAXONES obtinuiſſe comperimus. Eorum enim lege antiquiſſima cauetur, (m) *vt vxorem ducturus, CCC. ſolidos det parentibus eius, ſin ſine voluntate parentum, puella tamen conſentiente, ducta fuiſſet, bis trecentos ſolidos parentibus componeret. Si vero nec parentes, nec puella conſenſerit, id eſt, ſi per vim rapta fuerit: parentibus eius CCC. ſolidos, puellae CCXL, componeret, eamque parentibus reſtitueret.* Haec ad tutelam pertinere, eo minus dubitare licet, quod ex verbis ſequentibus patet, mortuo marito, viduam in tutelam filii ex priore vxore, eoue deficiente fratris mariti, vel ne eo quidem exſtante, proximi agnati perueniſſe, adeo, vt ne in alterius quidem torum concedere potuerit, niſi nouus maritus ſolutis CCC. ſolidis eam a tutore redimeret. Denique eodem pertinet caput legis iſtius notatu dignisſimum: (n) *Lito Regis liceat vxorem emere, vbicumque voluerit, ſed non liceat vllam feminam vendere.* Licebat enim ei vxorem emere, quia tutelam ab alio, qui eam habebat, adquirere poterat: Vendere alii feminam ideo non licebat, quod non litus ſuarum filiarum aut cognatarum, ſed ipſe Rex, cuius in ſeruitute erat, earum tutelam haberet. Quibus per omnia fere ſimilia ſunt, quae LEGE FRISIORVM (o) ſancita reperimus. Nam ex huius quoque principiis, ſi quis virginem rapuiſſet, ſoluere ei tenebatur *Wergildum eius, ſiue nobilis, ſiue libera fuerit, ad ſatisfactionem, & ad partem Regis ſimiliter; tertium Weregildum patri ſiue* TVTORI *puellae.* Quod & eo caſu obtinebat, ſi quis feminam *extra voluntatem parentum eius, vel eorum, qui* POTESTATEM *eius habebant, vxorem duxiſſet.* (p) Tunc enim tutori ſolidi XX. &, ſi nobilis eſſet femina, ſolidi XXX. erant ſoluendi. Quae omnia eo pertinebant, quod apud Germanos non magis, quam olim apud Romanos

(l) *Lex Alam. tit.* LI. *Leg. II.* (m) *Lex. Sax. tit. VI.* (n) *Eadem VII, 2. 3.* (o) *Eadem* XVII. (p) *Lex Friſ.* IX, 3.

Digitized by Google

nos, quidquam poſſet de tutela parentum agnatorumque legitima, ſine eorum auctoritate & conſenſu, deminui, deminueretur autem plurimum, dum ex eorum poteſtate ac tutela femina in poteſtatem tutelamque maritalem transiret. At in nulla fere lege expreſſiora ſunt tutelae iſtius maritalis veſtigia, quam in LANGOBARDICA. Innumera fere ſunt loca, ex quibus diſcimus, feminas ab iis, quorum in poteſtate & tutela erant, ſollemni ritu & pro certo pretio traditas, in tutelam ſeu *mundium* maritorum transiiſſe. Sufficiat vnum inde decerpere,(q) ſed qui ad rem maxime facere videtur, ROTHARIS REGIS: *Nulli mulieri liberae ſub regni noſtri ditione lege Langobardorum viuenti, liceat in ſuae poteſtatis arbitrio, id eſt, ſine* MVNDIO, *viuere, niſi ſemper ſub* POTESTATE *viri, aut poteſtate curtis Regiae debeat permanere.* Hinc recte CAR. COTTVS SICVLVS (r) NIC. BOERIVS (s) & ANDR. DE BARVLO (t) in gloſſis & commentariis ſuis ad legem hanc Langobardicam hic notant diſcrimen iuris Romani & Langobardici, quod quum illud vxores non patiatur in tutela vel cura mariti eſſe, ſecundum hoc ille ſit tutor vxoris legitimus, eaque tutela non, vti apud Romanos, gratuita, ſed cum multis commodis coniuncta ſit, adeo vt maritus ſuccedat vxori nomine mundii, partemque mulctae vel aeſtimationis, ob iniuriam vxori illatam, quam iſti *compoſitionem* vocabant, lucretur. Atque ita in legibus veterum Germanorum tantum non omnibus praeſidium reperit tutelâ illa maritorum legitima, quamuis in quibusdam expreſſiora, in aliis, vti fieri ſolet, obſcuriora eius veſtigia ſuperſint, credo, quod earum conditores ſuperuacuum putarint, de re, vulgo notiſſima, multa verba facere.

§. VII.

Neque tamen exiſtimandum eſt, veteres tantum gentium Germanicarum leges tutelae illius, tamquam antiquae alicuius fabulae, & quae numquam in vſu fuerit, meminiſſe. Eiusdem enim tutelae muliebris, ſiue maritorum, ſiue aliorum, diplomata etiam & formulae veteres, paſſim faciunt mentionem. Profert GOLDASTVS (u) chartam veterem Alamannicam, qua Cotauuina, *ancilla Dei*, monaſterio S. Galli tradit quaedam praedia ac mancipia, multis, vti ſolebant, teſtibus

(q) *Eadem IX, 4.* (r) *Lex Langob. II, 10. 1.* (s) *Gloſſ. ad Leg. Langob. II, 10. 1.* (t) Andr. de Barulo *in comment. ad Langob. Leg. IX. p. 351.* (u) Goldaſt. *ad Doſith. Sent. Hadr.* II. *p. 862. edit.* Schulting. *& Script. Rer. Alam. Tom.* II. *p. 26. edit. nou.*

bus eam in rem adhibitis. Inter eos & tutor eius, ſi GOLDASTO credimus, ſignauit, nomine tamen non expreſſo. Ita enim ſeſe habet ſubſcriptio: *Hi ſunt teſtes, qui praeſentes fuerunt, & ſignauerunt: Sig.* Cotauuinae, *quae hanc traditionem fieri rogauit. Sig. Witbardi.* SIG. TVTO *ſign. Wotabar, ſig. Amulger. Sig. Theotbald. ſig. Mairolt. ſig. Tuilo, ſig. Wolfberti. ſig. Aſlbari. Ego itaque Albuinus Clericus, rogatus ab Cotauuina hanc cartam ſcripſi ſub die VII. Kalend. Octob. in anno I. regnante* Carolomanno *Rege.* Hinc notulam addit GOLDASTVS: *In hac charta illud obſeruatione non arbitror indignum, iure priſco Alamannorum feminas donaſſe ſine tutoris indicato nomine, quod iure tamen hodierno illorum exigitur, ſi vel donatum, vel legatum ratum eſſe debeat.* Qualia etiam addit V. C. EV. OTTO. (x) Sed, ſi dicendum, quod res eſt, ſubſcriptio illa rem vix conficit. Nondum enim exploratum eſt, annon *Tuto* ſit nomen proprium teſtis, quemadmodum paullo poſt *Tuilo.* Sicuti enim hodienum vulgus nomina propria contrahit, aut primis ſyllabis truncat: ita & veteres pro Bernardus dixere *Benno*, pro Burcardus *Bucco*, pro Eccardus *Ecco*, pro Eberardus *Ebbo*, pro Wichardus *Widdo*, ceu vir doctiſſimus GE. ECCARDVS (y) exemplis quamplurimis oſtendit. Quidni ergo pro Theodardus, Theodoldus, ſimilibusque *Tuto* dixerint? Sane inter Epiſcopos Hauelbergenſes eſt quidam *Tudo*, & in anonymi Indice Nominum propriorum Alamannicorum apud GOLDASTVM (z) occurrunt etiam nomina *Toto*, Totto, *Toto*, *Tuato* & *Tuoto.* Itaque rarior quidem in diplomatibus tutoris mentio, quia pleraque diplomata vetera, quae ſuperſunt, non a priuatis, ſed a feminis illuſtribus, edita ſunt, has vero iam antiquiſſimis temporibus tutorum auctoritate non eguiſſe, ſi ſui eſſent, iam a V. C. IO. SCHILTERO, (a) aliisque obſeruatum eſt. Saepiſſime tamen animaduertimus, in diplomatibus etiam vxores illuſtres raro ſolas donatione alioue titulo quidquam in alium transferre, ſed ſemper id maritos vna cum vxoribus facere, quamuis eae fortaſſis primariae eius donationis cauſſae eſſent. Hinc formulae: *Ego in Dei nomine* EBERHARDVS, *Comes, & coniux mea* GEMELTRVDIS, *cedimus a die praeſenti*, &c. (b) Ego GERARDVS, *diuinae pietatis munere apud glorioſam Regalem manſuetudinem comitis honore ſublimatus, & communi voto & deſiderio dile-*

(x) Eu. Otto *de perp. Fem. tut. II, 6. p. 237. ſq.* (y) Ge. Eccard. *Orig. Sax. I, 11. p. 45.* (z) Goldaſt. *Script. Rer. Alam. T. II. p. 109. edit. nou.* (a) Schilt. *Exer. X, 18.* (b) Eccard. *Orig. Habsb. p. 119.*

Digitized by Google

dilectiſſimae coniugis meae, atque amantiſſimae, BERTÆ, *eo quod nobis pariter vnaniniterque, Domino inſpirante, complacuerit, vt de rebus noſtris & poſſeſſionum noſtrarum titulis perennem memoriam Domino, Deo noſtro, vbi laus eius aſſidue fieret, ſtatueremus. &c.* (c) Vt alia huius generis praetermittam, quae paſſim apud DACHERIVM, (d) GVICHENONIVM, (e) MIRAEVM, (f) aliosque occurrunt. Quum vero ex eiusmodi quoque chartis vix liqueat, virne vxori, an viro vxor conſenſerit: (nam & id moribus receptum erat, vt in alienationibus vxor filii filiaeque conſenſum interponerent,) magis huc pertinent chartae Caſaurienſes apud MABILLONIVM (g) & CAR. DV. FRESNE, (h) nec non alia apud FRID. A SANDE (i) in quarum iſta Siſenandus quidam contendit, *ſe vere Gundam vxorem habere, eo quod ſibi eam ad legitimum matrimonium tradiderit Amalfredus, filius eius cum Mundwaldo ſuo*; in illa *Aelegrina, filia Caroli, conſenſu & de voluntate filii ſui Aliperti, in cuius mundium peruenerit, venumdediſſe* ſe dicit: in hac denique memorantur Iacobus quidam Voſſ. & *Hilla, eius vxor legitima, cum ſuo electo mundiburdo, & ſibi iudicialiter dato.* Quin apud ipſum GOLDASTVM (k) reperias chartas Engiltrudae cuiusdam, & Wolaliub, quae ſeruos manumittunt, illa cum *Richoldo aduocato ſuo*; haec *cum manu advocati ſui, Engilboldi.* Et in alia (l) Manno quidam vendens praedia, profitetur, *ſe eſſe à vice Ioannentes & vxoris ſuae Dominiganes.* Qualem tutorem vel curatorem maritum ipſum datum reperimus etiam in formula Andegauenſi apud MABILLONIVM (m) eo notatu digniore, quod quum alias ad leges Romanas compoſitae ſint illae formulae, eoque iure maritus tutor vel curator vxoris eſſe non poſſit, tamen id licitum fuiſſe inter Francos, inde perſpicue intelligamus.

§. VIII.

Sed progredimur iam ad inſequentia tempora, quibus in hoc ipſo inferioris Saxoniae tractu IVS SAXONICVM: in aliis aliae leges patriae & ſtatuta in ſcripturam redigi coeperunt. In horum plerisque vti in genere mulierum tutelam, ita & ſpeciatim maritalem, vtramque facere

(c) Dacher. *Spicileg. T.* III. *p.*446. (d) Dacher. *ibid. p.*452. (e) Guichenon. *Bibl. Sebuſ. Cent.* I. *n.* 38. *n.* 42. 47. 51. (f) Miraeus *Donat. piar. cap. VI. VII. XV. Dipl. Belg.* I. 23. 25. II. 24. (g) Mabillon *de Re dipl. VI.* 105. (h) Car. du Freſne *Gloſſ. med. lat. voce* Mundium. (i) Fridr. a Sande *de Effeſtucat. cap.* II. (k) Goldaſt. *Script. Rer. Alam. T.* II. *p.* 26. 27. *edit. nou.* (l) Id. *ibid. n.* 33. *p.* 35. *conf. n.* 34. *p.* 36. *n.* 51. *p.* 42. (m) Mabill. *Analect. Vet. T. IV. p.* 234. *ſequ.*

Digitized by Google

cere paginam, animaduertimus. In IVRE PROVINCIALI SAX. (n) de tutela iſta maritali inſignis occurrit locus: *Vnd ob wol ein Mann ſeinem Weib nicht ebenburtig wer, iſt er doch ihr Vormund, und ſie iſt ſeine Genoſſin, und trit in ſein Recht, wenn ſie in ſein Bette trit. Wann er aber ſtirbt, ſo iſt ſie ledig von ſeinen Rechten, und behelt dann ihr ſelbſt Recht nach ihrer Geburt. Vnd darum muß auch ihr Vormund ſein ihr nechſter ebenbürtiger Schwerdmage, und nicht ihres Mannes.* Legitimus ergo vxoris tutor iure Saxonico eſt maritus, eo vero mortuo, proximus non mariti, ſed mulieris, agnatus, niſi ſuperſtites ſint liberi, tunc enim liberorum agnatus natu maior ſimul viduae tutelam tantisper gerit, dum ad ſecunda vota tranſeat. Quo pertinet alter REPKOVII locus: (o) *Der kinder aelteſter ebenbürdiger Schwerdmage nimmt das Heergewet alles zu ſich, und iſt der Kinder Vormund daran, bis ſie zu ihren Iahren kommen. --- Er iſt auch der Wittwe oder des Kindes Mutter Vormund, biß daß ſie einen Mann nimmt, der ihr ebenburtig ſey.* Quae omnia iuris Saxonici antiqui principiis paullo ante explicatis vel maxime concinna eſſe, nemo non videt. Sed dici non poteſt, quam hic omnia turbent gloſſarum conditores. Primo enim hanc tutelam transformant in curationem, parum memores, Germanos diſcrimen iſtud ſciuiſſe cum ignariſſimis. Deinde hanc mariti ſiue tutelam, ſiue curationem, ex ipſo iure Romano (p) ſatis imperite arceſſunt, quum curam vxoris eo iure non admitti, priore capite luculenter oſtenderimus, teſtimoniaque veterum iuriſconſultorum, eam in rem citata, non de maritorum tutela, ſed alterum de marito pro vxore cum cautione de rato in foro admittendo; alterum de eiusdem dominio in dote, & iure rem dotalem vindicandi, manifeſto agant. Adeo illi, dum iura diuerſa miſcent, turpiter intelligendo fecerunt, vt neutrum intelligeremus, ſi eorum inſiſtendum eſſet veſtigiis. Omitto iam alia, quae ex iure illo Saxonico de hac tutela maritali moneri poſſent, quum ea commodiorem locum repertura ſint in paragraphis inſequentibus, vbi de huius tutelae maritalis effectibus erit diſſerendum.

§. IX.

Potius merito miramur inſignem ea in re iuris Sueuici & Saxonici ſimilitudinem. Agit & IVS PROV. SVEVICVM (q) ex inſtituto de

Ppppp mu-

(n) *Ius Prou. Sax. I*, 48. (o) *Ibid. art.* 23. (p) *l.* 21. *C. de procurat. l.* 9. *C. de rei vind.* (q) *Ius Prou. Sueu. cap. CCCIX.*

Digitized by Google

mulierum tutela. Eius vero verba ſemel, qualia in V. C. IO. FR. SCHANNATI (r) editione habentur, adſcribam, quae ita ſe habent: *Iſt ain Man ſeinem Weib nit ewenpurtig, er iſt ir Vormund, und iſt ir Voit, und iſt ſi frey, ſi muß doch ſein Genosſin ſeyn, als ſy an ſein Pett get, und gewinnet ſy Kind, dy geboret zu der ergern hant.* Quemadmodum vero apud Saxones, mortuo ſine liberis marito, viduae tutelam ſuſcipiebat agnatus proximus: ita idem in Sueuia obtinebat, eoque pertinent verba ſequentia: (s) *Als aber ir Man ſtirbe, ſo iſt ſy ledig von ſeinem Recht, und behalt ir Recht nach ir gepurde.* Quae non ſolum de dignitate viduae, ſed & de tutela videntur intelligenda. Denique quemadmodum vidua Saxonica, ſi ſupereſſent liberi impuberes, vna cum liberis iſtis in legitima agnatij ſenioris mariti tutela erat: ita & SPECVLATOR SVEVICVS (t) ſancit: *wo dy Sun zu iren Iaren nicht chomen ſind, da ſcholl der eltiſt Bruder ſeines Vaters Swert nemen zu Tod leib, und ſcholl der Chind Vogt ſein - - - Er ſol der Wittib verchant ſein, weilen ſy an Man iſt, ob ſie will, und er ir ebenpurtig iſt.* Sed fatemur, nos dubitare de vocabulo *verchant* quod nos eo ſenſu legere haut meminimus. Ipſe SPECVLATOR alibi (u) tutorum, qui mulieribus proſunt, nomina ex inſtituto recenset: *Der frauen Pfleger etwo haiſſent Sicherpoten, etwo Vormund, etvvo Vogt, etvvo Behalter, dy ſulln al getru Lait ſeyn.* At non addit nomen *verchant;* nec nos hic locum eſſe putamus vocabulo *Verger*, quod in Dania & Norwegia pro tutore accipitur, (x) quum ſaeculo XIII. vel XIV. apud Sueuos vix quaerendum ſit vocabulum, quod iam pridem in prouinciis Daniae multo propioribus euanuerat. Potius nobis dubium non eſt, in mendo cubare codicem, ex quo cel. Schannatus ius prouinciale exſcripſit, legendumque *gerhabent.* Nam hodienum in ſuperiore Germania tutores vocari *Gerhabere*, oſtendit illuſtris huius academiae CANCELLARIVS, IO. PERT. A LVDEWIG. (y) Ita per omnia conuenit inter Speculatores, Saxonem & Sueuum, niſi quod hic vltimo caſu addit limitationem: *ob ſy vvill,* adeoque rem in mulieris arbitrio ponit, quum iure Saxonico legitima fuiſſe videatur haec agnati tutela, nec per mulierem ſtetiſſe, agnatum mariti, an alium tutorem habere mallet.

§. X.

(r) *Land-Recht art. CVII. apud* Schannat. Samml. *alter Hiſt. Schrifften T. I. pag.* 227. (s) *ibid. art. CVII.* (t) *ibid. CVI.* (u) *ibid. CVIII.* (x) Ooſterſon *in Gloſſ. Iur. Dan. p.* 578. *quem locum debemus* ill. a Ludevvig *diſſ. de Tut. diſſ.* I. *T.* II. *p.* 1075. *Opuſc.* (y) Idem *ibid. pag.* 1074.

Digitized by Google

§. X.

Quum LEGES NORMANNICAE, ab eodem viro illuſtri editae, vbique ſapiant mores vere Germanicos, quos gens illa ſecum ex vltimo ſeptentrione in Galliam intulerat: operae pretium fuerit, has quoque adhibere in conſilium, & num in iis etiam tutela illa maritalis praeſidium reperiat, diſquirere. Primum itaque ea lex diſerte ſancit: (z) *Quum mulier ſub poteſtate viri ſui ſit conſtituta, vir eius de ea, & de rebus ſuis & hereditate ad ſuae arbitrium voluntatis poterit diſpenſare. Nec ea, eo viuente, aliquid de praedictis poteſt vendere vel impedire in eius abſentia, nec eius factum poteſt reuocare & irritare. Nec aliquid reclamare contra alium ipſa poteſt, nec reuocare, ſed vir cum ipſa de omnibus, quae ad eam pertinent, debet audiri.* Additur, (a) ne abſente quidem marito, dum in eadem prouincia ſit, audiendam eſſe vxorem, niſi quibusdam caſibus, veluti ſi ipſum maritum ob lenocinium, ſaeuitiamque inſignem in ius vocare velit, aut ipſa per viri diuturnam peregrinationem non poſſit eius auctoritate vti. (b) Alio eius LEGIS loco (c) docetur, mulieres ne quidem in cauſſis criminalibus ſeſe ipſas defendere cauſſamque dicere poſſe, *viros autem de maleficiis vxoribus ſuis illatis, ſequi poſſe in omnibus caſibus ſupra dictis, & eam defendere, ſi fuerint adpellatae, & ſi defendere voluerint.* Denique quum in Normannia inuectum eſſet vectigal, tertio quolibet anno principi perſoluendum, quod *monetagium* ideo vocabatur, *ne ſpecies monetarum in Normannia diſcurrentium in aliis faceret permutari,*(d) idque ab omnibus exigeretur, qui immunitatem non eſſent conſequuti: quaerit legislator, an maritus & vxor ſeorſum id *monetagium* debeant? reſpondetque :(e) *Omnes coniugatae, cum nihil diuiſum poſſint ac debeant poſſidere, per ſuos maritos ab hac conſuetudine liberantur.* Paullo poſt vero additur: (f) *Vnde notandum eſt, quod mulieres, ſine conſenſu virorum ſuorum, contractum de poſſeſſione aliqua alienanda nullum poſſunt facere, quin viri earum non valeant reuocare.* Quae omnia ſatis oſtendere arbitramur, apud Normannos quoque vxores in poteſtate vel tutela mariti vixiſſe, omniaque cum eo habuiſſe communia, & nec contractum valuiſſe, nec actionem forenſem fuiſſe ratam, niſi vtroque caſu auctor factus eſſet maritus, tamquam tutor, vel, vti ipſi vocabant, cuſtos vxoris ſuae legitimus.

 §. XI.

(z) *Lex. Norm. II, 36.* 3 & 4. *apud ill.* Ludvvig. *Reliqu. MCS. T. VII. p.* 338. (a) *ibid.* §. 5. 6. (b) *ibid.* (c) *Lex. Norm. II.* 10. 1. *p.* 292. (d) *Lex Norm.* I. 13, 1. (e) *Ibid.* §. *VI.* (f) *ibid.* §. *VII.*

§. XI.

Non dubitamus, quin communem hanc fuiſſe totius Germaniae conſuetudinem, luculenter demonſtrari poſſet, ſi iam vacaret ire per ſtatuta, eaque excutere paullo diligentius. Sed ſuffecerit, ex iis, quae ad manum ſunt, quaedam, prout vltro ſe obtulerint, decerpſiſſe. In Bauaria feminas curatoribus ſubeſſe, legitimumque vxorum curatorem eſſe maritum, teſtatur BALTHASAR. (g). Idem obtinere Iure Wurtembergico, tam ex ipſis illius prouinciae legibus, (h) quam ex BESOLDI (i) & LAVTERBACHII (k) teſtimoniis conſtat. De inferiore Germania eo minus dubitari licet, quo certius conſtat, in ea iura vel Saxonica, vel Lubecenſia, quae maritum vxoris tutorem eſſe diſerte iubent, vbique fere regnaſſe. Hinc IVRE LVBECENSI (l) cauetur, *daß kaine Frau ihr Gut varkauffen möge, noch verſezzen ohn ihrer Vormünder Vollvvort, Wiſſen und Willen, es möge auch keine Frau höher Bürge vverden, ohne Willen der Vormünder, denn vor drittehalb Pfennig, auſerhalb derer, vvelche Kauffmanſchafft, Handel und Wandel treiben. Was dieſelben geloben, das müſten ſie gelten und bezahlen.* Ne vero quis ignoret, quinam Lubecae ſint feminarum tutores: opportune in commentariis monet MEVIVS, (m) *vxores ex coniugio maritos curatores habere, quorum conſenſu in alienationibus & contractibus vtantur, ac proinde eos ehelicbe Vormunden dici ſolere, immo, non alium, praeter maritum, curatorem, quod nonnullis viſum ſit, deſiderari, niſi forte cum maritis, vel in rem & commodum eorum, contrahatur.* Quod ipſi quoque iuri LVBECENSI (n) conſentaneum eſt, quod diſerte alibi ſancit, vt virgines ſub tutela maneant, *bis ſie zu der Ehe ſchreiten, Nam ſimul ac nupſerunt, & in mariti domum deductae ſunt*, vt idem obſeruat MEVIVS, (o) *maritum curatorem habent, qui tutorem liberat ab onere iſto, & ipſe tutoris loco eſt.* Nec alio iure vtuntur HAMBVRGENSES. Poſtquam enim eorum leges (p) monuerunt, omnes mulieres & virgines iure municipali Hamburgico pro minorennibus haberi, ac proinde nec agere, nec conueniri, nec res ſuas cuiquam tradere ſine tutorum vel curatorum conſenſu poſſe, quin ipſo iure nulla eſſe, quae ipſae ſine

(g) Balthaſ. *Reſol. Iur. Bau.* I, 14. (h) *Ius prou. Wurt. P. I. T.* 18. §. *Wir vvollen auch.* (i) Beſold. *ad Ius Wurt.* II. *tit.* 29. §. 152. *ſequ.* (k) Lauterb. *ad Ius Wurt. ibidem* §. 40. & *P. I. tit.* 28. §. 41. (l) *Ius Lubec.* I, 10. 1. (m) Meuius *ibid. n.* 17. 18. (n) *Ius Lubec.* I, 7. 1. (o) Meu. *ibid. n.* 21. (p) *Ius Stat. Hamb. P.* I. *tit.* IX. §. 1.

Digitized by Google

ſine curatoribus explicarint: ſtatim ſubiiciunt: (q) *Der Frauen Vormund iſt ihr Ehemann, ſo lange er lebet, der ſie dann im Rechte, als ihr Ehevogt und rechter Vormund, zu vertreten ſchuldig. Wann er aber Tods verfahren iſt, und die Frau im Gericht zu klagen hätte, oder beklagt vvürde, ſo ſoll ſie ihr einen kriegiſchen Vormund zu geben litten.* LEGIBVS porro MVNICIPALIBVS GOSLARIENSIBVS, quas edidit illuſtris LEIBNITIVS, (r) caueri animaduertimus: *En wif ne mach ane öres Mannes Wetten und Vulbord nichts verkoopen noch verwillkoren, wile he ihr nothdorfft gifft.* Similia ex LEGIBVS FRISIAE ORIENTALIS attulit EVBENIVS. (s) Et BREMENSES olim iisdem vixiſſe moribus, ex eorum ſtatutis, quae *Ordelen* (t) vocant, didici, ad quae in commentariis ſuis doctiſſimis, ſed adhuc ineditis, obſeruauit HENR. KREFTINGIVS, IC. & reip. iſtius Conſul grauiſſimus, ita pronunciatum adhuc eſſe in cauſſa teſtamenti coniugis Alberti Detekens, anno MDLVII die XIX. Decembris. Sic vbique vere apud Germanos diutiſſime manſit priſci illius moris cuſtodia, vt vere adfirmari poſſe videatur, eum Germanis omnibus communem, adeoque γνησίως Germanicum fuiſſe.

§. XII.

Et quis ea de re dubitet, quum ne in exteris quidem prouinciis, in quibus Germanicae originis gentes tot ab hinc ſaeculis noua imperia condiderunt, tutela illa maritalis exoleuerit? Vigere enim illam in vniuerſa Francia, iam pridem docuit IO. FABER, (u) cui ea in re ſuffragantur, quicumque conſuetudines prouinciarum & ciuitatum Gallicarum iuſtis commentariis illuſtrant, veluti REN. CHOPPINVS, (x) PYRRHVS ANGLEBERMAEVS, (y) NIC. BOERIVS, (z) IO. SAINSON, (a) BARTH. CHASSANAEVS, (b) BERTR. ARGENTRAEVS, (c) qui omnes fatentur, in Gallia virum non modo dominum rei dotalis, verum etiam vxoris tutorem cenſeri, ſine cuius auctoritate & conſenſu nec contrahere, nec alienare, nec lege agere vxori liceat. Quin & hi ſcriptores omnes,

(q) *ibid.* (r) *Ius munic. Goslar. lib.* I. *tit. van Frue Gude.* §. 35. & 42. *apud* Leibnit. *T.* III. *Script. rer. Brunſu. p.* 496. (s) Eyben. *de tut. femin. P.* I. *membr.* I. §. 8 *p.* 325. *in Opp. Eyben.* (t) *Stat. Bremenſ.* 15. & *Ordel.* 38. (u) Io. Faber. *ad l.* 1. *C. de bon. mat.* (x) Choppin. *de legib. And. municip. T.* I. *p.* 41. 348. 349 & *T* II. *p.* 392. (y) Anglebern. *Conſuet. Aurel. tit.* XIX. §. 10. (z) Boer. *Conſuet. Bituric. tit.* I §. 4. *p.* 6. *ſequ.* (a) Sainſon. *Conſuet. Turon. tit.* XXIV, *p.* 151. (b) Chaſſan. *Conſuet. Burgund. Rubr.* IV. §. V. *n.* 45. *p.* 565. (c) Argentr. *Conſuet. Britann. art.* CCCCLXXXIII, *p.* 1859.

Digitized by Google

veteri Germanorum ſtilo eam tutelam, marito competentem, non curationem, ſed tutelam, imo & poteſtatem adpellitari obſeruant. Quae omnia a Francis eſſe, nemo temere negauerit.

§. XIII.

Iisdem moribus & Belgium partim olim vixit, partim etiamnum viuit, nec vllibi fere, quam in iſtis prouinciis, maior eſt maritorum circa bona vxorum auctoritas, quamuis nusquam viris magis in ſeruitutem poenae cedere dicatur matrimonium, quam in Belgio. *Moribus noſtris*, ait VINNIVS, (d) *vxor eſt in curatione ac poteſtate mariti, poteſtque maritus bona vxoris etiam ea, quae extra communionem retinuit, non ſolum adminiſtrare, ſed alienare quoque, & obligare, etiam ſine vxoris conſenſu, niſi pactis antenuptialibus expreſſe aliter cautum fuerit.* Itaque vel maxime in HOLLANDIA viget maritalis illa curatio, de qua etiam teſtantur NEOSTADIVS (e) & GROTIVS. (f) Similem fere conſuetudinem Vltraiecti vigere, docet CHR. RODENBVRGIVS, (g) vbi maritus etiam minor, ſimul ac communem prolem ſuſtulerit, vxoria bona ſuo gubernat arbitrio. Nec aliter ſe rem habere in GELRIA, ZVTPHANIA & TRANSISALANIA, ex ipſis earum prouinciarum ciuitatumque praecipuarum ſtatutis h) patet. Quid? quod in FRISIA quoque, vbi ius Romanum mores patrios tantum non omnes in exſilium egit, mulier tamen ipſo iure, & ſine magiſtratus confirmatione, eſt ſub cura mariti ſui, modo hic nec furioſus, nec prodigus, nec minor ſit, ceu pluribus teſtantur Friſiorum Papiniani, IO. A SANDE (i) THOM. HERBAIVS, (k) & VLR. HVBERVS. (l) Porro de poteſtate & tutela maritali in Brabantia conſulendus eſt FRANC. ZYPAEVS; (m) in Flandria NIC. BVRGVNDVS, (n) vt iam non dicamus de reliquis Belgii Auſtriaci prouinciis, quae maiorum illorum mores ac conſuetudines plerumque ſequuntur, & hinc non magis a maritorum tutela ac poteſtate ſolutas eſſe vxores, patiuntur.

§. XIV.

(d) Arn. Vinnius *Comm. ad. §. 19. Inſt. de exc. tut.* (e) Neoſtad. *Obſ. rer. iud.* IX. (f) Grot. *Manud. ad Ius Belg.* I. 3. (g) Rodenb. *de iure coniug.* IV, 4. 9. (h) *Landrechten van Zutphen rubr. van huwelikſche Voorwaarden art. 5. Gewoonten van Deventer ead. rubr. art. 8.* (i) Io. a Sande *Deciſ.* II, 4. 1. (k) Herbai. *Rer. Quotid.* XIII, 4. (l) Hub. *Prael. ad Pand.* XXIV, 1. 4. 5. (m) Zypaeus *Notit. Iur. Belg. p. 172.* (n) Nic. Burgund. *ad Conſuet. Flandr. Tract.* III. n. 1.

Digitized by Google

§. XIV.

Quis crederet in Italia quoque tam altas radices egiſſe Germanicam illam maritorum tutelam? Et tamen ibi etiam hodienum a tot ſaeculis integra manet conſuetudo illa Germanica, quam Langobardi primum inuexerunt, nec ius vel Romanum, vel Pontificium, quod trans Alpes tam ſancte colitur, in tantum inualuit, vt hunc morem Germanicum poſſeſſione deiicere potuerit. Ex inſtituto hoc probarunt BALDVS (o) & GVIDO PANCIROLVS, (p) qui Ticinenſium, Mediolanenſium, Florentinorum, Eugubinorum aliarumque inſigniorum ciuitatum leges & ſtatuta ad partes vocant, ex iisque rem demonſtrant luculentiſſime. Ceterum recte obſeruauit laudatus PANCIROLVS, eos Italiae mores non ex iure Romano aut Attico eſſe, ſed ex Langobardico. *Inde, inquit, emanarunt ſtatuta, vt ſine viri licentia vxor contrahere, aut teſtari nequeat, vt Florentiae caueri ait* BALDVS, *& Papiae, & aliis quam plurimis in locis, & ciuitate Eugubii.* Adeo mordicus moribus patriis inhaerere ſolent gentes. Adeo difficile eſt, eos ita veluti proſcribere, vt non ſui veſtigia expreſſiſſima vbique relinquant.

§. XV.

Id quod aliarum originis Germanicae gentium exemplis facile poteſt demonſtrari. In HISPANIA enim, vbi olim Sueui & Vandali, poſt Viſigothi, conſederant, in tanta rerum omnium conuerſione ipſaque ſub Maurorum tyrannide, locum tamen ſuum tuita eſt cura maritalis, de qua multis agunt ſcriptores Hiſpani, & in his ALFONSVS DE ALZEVEDO. (q) De Anglis quoque non modo ex legibus vetuſtis AETTHILBERTI (r) conſtat, eos maritis tutelam vxoris conceſſiſſe, ſed & de ſuis temporibus ſcribit IO. COWELLVS, (s) *vxorem iure Anglicano in poteſtate vel ſub virga viri ſui eſſe*, ac proinde, *quodcumque vir durante matrimonio de terris vxoris ſuae agat, illud illam demum ſuperuiuentem poſt mortem eius diſſoluere poſſe, tamquam tum actum, quum illa, maritali obſequio per leges adſtricta, ei contradicere non potuerit;* idemque alibi (t) docet, *feminam, quamuis citius, quam maſculus, cuſtodem remoueat, tamen ſimul ac nupſerit, tutelam domini ſui cum noua viri poteſtate commutare.* Procul dubio etiam ex illa maritali tutela eſt, quod LEGIBVS DANICIS (u) cautum reperimus, *ut maritus nec ad aes alie-*

(o) Baldus *Conſil.* I, 488. *& in l. velles C. de reuoc. don.* (p) Pancirol. *Var. Lect.* I. 92. *p.* 179. (q) Alzeued. *ad Reg. Conſt. Hiſp. V*, 3. (r) Io. Covvell. *Inſt. Iur. Angl.* I, 10. *p.* 17. (s) Idem I, 22. *p.* 40. (t) Idem I. 10. (u) *Leges Dan. V*, 1, 13.

alienum, quo vxor, quamdiu in communione cum ipſo viuit, ſe obſtrinxit, ſuſcipiendum, neque ad contractum, quem eadem interea temporis fecerit, adimplendum obligetur, niſi negotium eiusmodi vel ipſo volente & ſciente, vel etiam communis vtilitatis atque ineuitabilis neceſſitatis cauſſa, geſtum eſſe, liquido demonſtretur. Quibus gemina ſunt IVRA SVECICA, (x) ſecundum quae, ſi vel vltra vnum ſolidum, vxor ſine mariti conſenſu emerit, hic contractum reſcindere poteſt. Denique & de NORVEGIS refert LOCCENIVS, (y) eos vxoribus poteſtatem non facere quidquam mercandi, cuius aeſtimatio aſſem excedat. Quae quidem doctiſſimus HERTIVS (z) veteri illi Legi Atticae, de qua ſupra diximus, rectiſſime comparat, quamuis nomen tutoris vel curatoris marito in his legibus tribui, non animaduertamus.

§. XVI.

Sic vniuerſalem hanc fuiſſe Germanorum conſuetudinem ſatis, niſi fallimur, demonſtrauimus. Iam vero ex iis, quae diximus, manifeſtum eſſe arbitramur, non fuiſſe hanc tutelam maritalem Germanicam illi Romanae ſimilem, ſed effectu diuerſiſſimam. Nam non modo in poteſtate dirigendi actiones vxoris, eamque defendendi, conſtitit, verum etiam in iure adquirendi, fere vti patria poteſtas Romanorum. Hinc quum apud Romanos mulierum tutores, teſte VLPIANO, (a) non gererent, ſed auctoritatem tantum iis, ciuile aliquod negotium explicaturis, interponerent, adeoque multo minus ex tutela quidquam caperent lucri: tantum abeſt, vt Germani vxores vllum gerere negotium paſſi ſint, vt ſolus maritus bona omnia communia ſuo arbitrio adminiſtrarit, quin & fructus lucraque omnia inde ſolus perceperit. Quemadmodum enim aliae veterum Germanorum tutelae, (b) ita & maritalis illa vel maxime erat fructuaria. Hinc IVRE SAXONICO (c) cautum eſt: *Wann ein Mann ein Weib nimmt, ſo nimmt er in ſeine Gewehr alles ihr Gut zu rechter Vormundſchafft.* Ita enim legendum eſſe, non, vti in ZOBELIANA: *So nimmt er ſie in Gewehr, und alles ihr Gut zu rechter Vormundſchafft*, cum ex editionibus antiquis, quas noſter olim LVDOVICI reſtituit, tum ex codice MSC. bibliothecae Paullinae Lipſienſis, quo V. C. CAR. GVIL. GAERTNERVS vſus eſt, adparet. Et paullo poſt: (d) *Der*

(x) Loccen. *Synopſ. iur. Sueci. Addend. ad Diſſ. XV. quaeſt.* I. (y) Idem *ibid.* (z) Hert. *ad* Puffend. *I. N. & G.* III. *6. 5. not.* 6. (a) Vlp. *Fragm.* XI *23.* (b) Ill. a Ludevvig *Differ. Iur. Rom. & Germ. in Fruct. attribut. Tutel. fruct. Diſſ.* I. (c) *Ius Prou. Sax.* I, *31.* (d) *Ibid. ſub fin.*

Digitized by Google

Der Mann mag an ſeines Weibes Gut kein ander Gewehr gewinnen, dann als er zu dem erſten mit ihr empfing in Vormundſchafft. Iure ergo Saxonico vxoris bona ſuis iuncta maritus adminiſtrabat ſolus, tamquam legitimus vxoris tutor, iisque vtebatur fruebatur aeque, ac ſuis, ſuperſtes vero res mobiles omnes ſibi vindicabat, ſolis vtenſilibus ad proximam cognatam, & immobilibus ad heredes deuoluendis. Qua in re inter dotem & paraphernalia vxoris bona vetere iure Germanico nihil diſcriminis fuiſſe, recte obſeruarunt viri doctiſſimi, illuſtris a BERGER (e) & laudatus paullo ante CAR. GVIL. GAERTNERVS. (f) Ex quo ſimul diſcimus, vnde ſit receptus ille moribus Germaniae vſusfructus paraphernalium, quem iura Romana ignorant, niſi ſpeciali pacto antenuptiali diſerte fuerit conſtitutus. (g) Quamuis enim, inuecto paullatim iure Romano, vxores Germaniae maritis dotem in parte bonorum conſtituere ſolerent, & ſic fieri non poſſet, quin diſcrimen aliquod bonorum dotalium ac paraphernalium, maioribus noſtris ignotum ſtatuerent: non tamen ideo repudium dederunt iuri patrio, ſed principium iſtud, quod vſusfructus in bonis vxoris omnibus marito debeatur, ſaluum eſſe voluerunt, vt recte illi nobis ſubducere rationes videantur, qui vſumfructum illum paraphernalium non ex iure ciuili Romanorum, ſed ex moribus patriis repetendum eſſe, exiſtimant.

§. XVII.

Ex eodem porro principio eſt, quod, quum vxor nihil rerum ſuarum alienare, vlloue titulo in alium transferre poſſet, ſine conſenſu viri, hic plerisque locis omnia, pro lubitu & inconſulta vxore, conſtante matrimonio, alienaret. Vidimus ſupra (§. VI. X. XV.) rigidam illam poteſtatem obtinuiſſe apud Burgundos, (h) & Normannos, (i) & hodienum obtinere apud Belgas (k) & Anglos, (l) adeo, vt omnia ſuo arbitrio agat maritus, eiusque acta vxor irrita reddere nullo modo poſſit conſtante matrimonio. Eo enim ſoluto id licere in Anglia, laudatus aliquoties IO. COWELLVS obſeruauit. Exſtant Conſuetudines Syluaeducenſes inſcriptae: *Coſtumen ende Vſantien von der Hooftſtadt ende Meyerie van s' Hertogenboſche*, in quibus & haec legas: (m) *Een Man*

 is Mom-

(e) Berger. *diſſ. de diſcr. bon. vxor.* §. 17. (f) Car. Guil. Gaertn. *Diſſ. de diſt. inter dot. & paraph. §. VI.* (g) *l. 8. C. de pact. conu.* (h) *Leg. Burg. Additam.* I. *tit.* XIII. (i) *Lex Norm.* II, *36. 3. & 4.* (k) Vinn. *Comm. ad Inſt.* §. *19. de excuſ. tut.* (l) Covvell. *Inſt. iur. Angl.* I, 22. *p.* 40. (m) *Statuta Syluaeducenſia tit.* XIV. *vande Rechten gehouvvelickte Luyden, art. I.*

is Momboir van ſyne Huysvrouwe, ende magh alleen haere Goederen, Actien ende Schulden als Momboir vervolgen, heiſſchen ende beſchulden, ende daerenboven magh hy ſowel allen ſyner Huysvrouwen Goederen van haer haerent wegben gekomen, als ſyn eyghene Goederen, ſonder conſent ende bywweſen van ſyne Huysvrouwe verkoopen, verſetten, veralieneren, belaſten, ende anderſints verbinden, eegene of Leengouderen wweſende. Et paullo poſt: (n) *Inſgelyk een Vrouwe met haeren Man woonende, en magh haere Erffelyke Goederen niet verkoopen, verminderen, ofte belâſten, noch in Recht ſtaen, noch Procureurmaechtigen, ſonder Conſent van haeren Man.* Qui hoc ſtatutum deſcripſit, V. C. IO. NIC. HERTIVS, (o) eam mariti in vxoris bona poteſtatem *inſolitam prorſus* vocat, additque, *cauſſam legis adeo inſolitae conſtanti fama ab indigenis memorari, quod aliquando feminae maritos ſuos e captiuitate bellica liberare renuiſſent.* Sed eſt haec fama ſine auctore, ipſaque illa conſuetudo in Belgio ne ſingularis quidem, nedum prorſus inſolita, poteſt adpellari, quum idem fere in Hollandia & plerisque Belgii prouinciis obtinere viderimus, quin olim paſſim obtinuiſſe apud gentes originis Germanicae, nemo, morum antiquorum paullo peritior, ignoret. Paſſim dico. Nam quibusdam locis paullo adſtrictiorem fuiſſe hanc alienandi poteſtatem, vltro fatemur. Tantum enim abeſt, vt vir in Germania res vxoris ſine conſenſu eius alienare potuerit, vt ne ſuas quidem res, ea inconſulta, in alios potuerit transferre. Quod ex innumeris diplomatibus demonſtrare liceret, niſi id iam ab aliis viris doctis eſſet demonſtratum. Enim vero, vtut maritus alienare res vxoris, ea inconſulta, non vbique poſſit: commune tamen id habebant gentes Germanicae originis, vt nec vxoribus, niſi auctoribus maritis, quidquam vel vendere vel oppignorare fas eſſet. Diſerte enim IVS PROVINCIALE SAXONICVM: (p) *Ein Weib mag auch ohn ihres Mannes Vrlaub ihr Gut nicht vergeben, noch ihr eigen verkauffen, - - - um daſs er mit ihr in der Gewehr ſitzt.* Quod ius reliqua ſtatuta omnia ſequuntur.

§. XVIII.

Nec dubium eſt, quin ſine marito lege agere, vel in iudicio ſtare mulier non potuerit. Femina enim Germanica ne pro ſe quidem poſtulare poterat, ſed ſemper a curatore erat defendenda. Id quod hodienum non modo in Saxonia, (q) ſed & Lubecae, (r) & Hamburgi,

(n) *ibidem.* (o) Hert. *opp. T.* III. *p.* 404. (p) *Ius prou. Sax.* I, 45. (q) *ibid.* I, 46. II, 63. (r) *Ius Lubec.* I, 7. 1. & *ibi* Meu. *n.* 18.

gi, (s) immo & in tractu Wurtenbergico, (t) in Belgio, (u) aliisque, quarum ſtatuta ſupra recenſuimus, prouinciis obtinet. Itaque aut curatorem litis habere debebat vxor Germana, aut marito auctore in iudicio ſe ſiſtere tenebatur, ſiue voluntariae, ſiue contentioſae iurisdictionis actus eſſet explicandus. Quae mariti curatela inprimis iure Langobardico requirebatur. Nec dubium eſt, quin idem olim ius viguerit in Saxonia, vt quidquid ageret in iudicio vxor, id ratum eſſet, modo ei adeſſet maritus, & tutoris legitimi munere fungeretur. Neque enim vmquam ius Saxonicum hic diuerſum ſtatuit, ſed potius diſerte ait, nihil eam valide in iudicio tradere, ſine mariti conſenſu, *ſie koenne ihr Gut nicht auflaſſen, ohn ihres Mannes Vrlaub:* (ergo conſentiente marito poterat,) *um daß er mit ihr in der Gewehr ſitze.* (x) Et quid clarius quaeſo textu WEICHBILDI vel IVRIS MAGDEBVRGICI: (y) *Wenn man dem Mann das Weib vertrauet, und ſie in ſein Bett trit, ſo iſt ſie des Mannes Genoſſin, und er iſt ihr Vormund, wo ſie es bedarff,* id eſt, vbicumque curatore opus eſt, ſiue in iudicio quid peragendum ſit, ſiue extra illud. Nec aliarum ciuitatum leges hic diſtinguunt inter negotia forenſia & priuata, ſed vtrisque explicandis mariti ſufficere conſenſum, ſtatuunt, & ICtos Saxonicos reprehendit MEVIVS, (z) quod ius patrium hic corruperint, maritumque, tamquam curatorem legitimum vxoris ſuae ſe ſiſtere volentem, in iudicio, niſi vel caueat de rato, vel tamquam alius litis curator producat curatorium, repulerint. (a)

§. XIX.

Nimirum haec tropica inſtituit ius Romanum, ſimul ac illud in fora Germanica penetrare coepit. Eo enim primo factum eſt, vt tutela illa adultarum in quibusdam Germaniae prouinciis plane exoleſceret, in aliis, vbi ſanctior manſit iuris patrii cuſtodia, eadem priſtinam naturam & indolem non parum amitteret, vt vix hodie ſibi ſimilis videatur. Plane abolita eſt plerisque locis, vbi, repudiato iure patrio, ius Romanum priuatum primum veluti locum obtinuit. Sic enim de Marchia auctor eſt STRYKIVS, (b) mulieres & ſine curatoribus ibi agere omnia, & pro ſe recte poſtulare, niſi ſponte ſibi eos petierint, qui-

 bus

(s) *Ius Statut. Hamb.* II, *9.* 1. (t) *Ius Wurtemb.* I,18. *Add.* Wibel. *de Contract. Mulier.* III, 8. 135. (u) Lamb. Goriſ. *Aduerſar.* I, *4. 5.* (x) *Ius prou. Sax.* I, *45.* (y) *Weichb. art.* LXV. (z) *Ad ius Lubec.* I, 10. *3. n.* 18. (a) Carpzou. *P.* I. *Conſt.* I. *Def. 31.* (b) Stryk. *Vſ. Mod. Digeſt.* III, 1. 5. *p. 309.*

Digitized by Google

bus inconſultis deinde vix quidquam valide agant. Sed non ſtatim & veluti praecipiti curſu, ſed paullatim, ibi id iugum excuſſiſſe mulieres, ex iurisconſultorum Marchicorum ſcriptis probatu facillimum eſt. Refert enim FRID. PRVCKMANNVS, (c) in Marchia etiam Brandenburgica feminis curatorem dari ſolere, dum teſtamenta condant, vel actus iudiciales exerceant, idque ius Saxonicum poſt ſe ait reliquiſſe, quo in iſto quoque terrarum tractu patrum memoria vixerint. Cui ſuffragantur etiam IOACH. SCHEPLIZIVS (d) & FRID. MVLLERVS. (e) Sed certum tamen eſt, eam mulierum vel tutelam, vel curam, ibi demum in exſilium actam eſſe, adeo, vt hodie ipſa femina pro ſe ſine curatore poſtulet, & ne maritus quidem pro ea admittatur ſine cautione, rem ratam habituram vxorem. Eadem obtinere in Ducatu Brunſuicenſi & Luneburgenſi, idem obſeruat STRYKIVS (f) Nec aliter in aliis Germaniae prouinciis, vbi, adoptato iure Romano, vel plane in deſuetudinem abiit tutela mulierum, veluti in Pomerania, (g) arbitrio mulierum relicta eſt; maritalis vero tutelae vocabulum, ***die eheliche Vormundſchaft*** aeque, ac curatela litis, fere in vmbram abiit: quod vel maxime mireris de Friſia orientali, in qua tutela illa, quamuis ſingulari ſtatuto nitatur, plane tamen euanuit, ceu exemplis forenſibus demonſtrauit EYBENIVS, (h) quum tamen in ipſa Friſia, qua nulla fere gens iuris Romani ſeruantior eſt, (i) illa etiamnum vſu perpetuo ſeruetur. Tantam morum ac legum diſſimlitudinem in Germaniam inuexit ius Romanum, aliis gentibus patrii moris tenacioribus, aliis iuri Romano plane obnoxiis, & veluti diuina humanaque ei omnia dedentibus. Quid? quod plerisque locis eo decurſum eſt, vt ICti extra Saxoniam ad ſuſcipiendam probationem obſtrictum putent eum, qui aut feminae perſonam ſtandi in iudicio dubiam reddere; (k) aut pro ea maritum, de receptitiis bonis acturum, ſine mandato, vel cautione de rato admittendum eſſe, contendat. (l) Quae omnia quam iuris patrii principiis aduerſentur nemo non intelligit.

§. XX.

(c) Pruckmann *lib.* I. *Conſ.* XLVIII, *n.* 191. (d) Scheplitz. *Conſu. March. P.* III. *tit.* II. §. *6. n. 2. p.* 172. (e) Muller. *Prax. For. March. Reſol CXXV. n.* 60. (f) Stryk. *Not. ad Laut. p.* 105. (g) Men. *P.* IV. *Dec.* 99. (h) Eyben. *de tutel.* I, 1. *p.* 328. (i) Zach. Huber. *Obſ. Rer. iudicat. Cent.* I. *in praef.* (k) Stryk *Vſ. mod. ibid. n.* 5. *p.* 309. (l) Hahn. *ad* Weſenb. *tit. de tutel. n.* 5. Esbach. *ad* Carpz. *P. II. Conſt.* 15. *def.* 1.

Digitized by Google

§. XX.

At ne iis quidem locis omnibus, vbi etiamnum mulieres vel ſub cura, vel ſub tutela ſiue maritorum, ſiue aliorum, eſſe iubentur, ius iſtud Germanicum illibatum manſit. Nam primo, quum ICti ex iure Romano didiciſſent, puberes & viri potentes non in tutela, ſed cura, eſſe poſſe: tutelam illam in curam commutarunt. Quo factum, vt frequenter quidem audias, mulierem contraxiſſe vel egiſſe cum curatore, rariſſime autem, eam tutoris ſui auctoritatem adhibuiſſe. Quod ſine ratione fieri, facile poteſt probari. Nam ignotum maioribus fuiſſe tutorum & curatorum diſcrimen, ſupra (§. II.) vidimus, & tutela illa, quam vel mariti, vel agnati, ex lege apud Germanos ſuſcipiebant, non modo primario ad bona earum, ſed vel maxime ad perſonam, pertinebat: id quod vel inde patet, quod ex plerarumque prouinciarum legibus ne nuptias quidem inire ſine tutorum illorum conſenſu poſſent, (m) quum id ſine curatorum conſenſu recte fiat ex principiis iuris Romani. (n) Deinde cum vetus illa tutela eſſet legitima, quam ipſo iure adquirebat maritus, ſimul ac vxor in eius torum conceſſiſſet, (*vvann ſie in ſein Bett trat*) adeoque nec conſtitutione ſollemni, nec confirmatione magiſtratus, ad explicanda illius tutelae munia opus eſſet; denuo legitimam illam tutelam tantum ad adminiſtrandas vxoris res ſufficere, exiſtimarunt, non ad actiones pro vxore inſtituendas ſuſcipiendasque. Hinc Saxonici doctores negant, maritum vxoris nomine in iudicio eſſe admittendum, priusquam produxerit curatorium, vel de rato cauerit. (o) Quin ne mandari quidem marito litem ab vxore ſine curatore poſſe, contra RAVCHBARVM (p) contendunt DAN. MOLLERVS (q) & BEN. CARPZOVIVS, (r) quorum ſententiam poſtea ordinatione Proceſſus Sax. ratam habuit Saxoniae Elector. (s) Denique pleraque huic tutelae effecta ſubtraxerunt, eatenus, vt illa non amplius ex illa tutela maritali, ſed ex iuribus peregrinis, explicare plerique malint. Sic enim adminiſtrationem rerum illatarum, quam ex tutela maritali diſerte arceſſit ius Saxonicum, ipſi eamdem putant cum adminiſtratione, quam ſecundum ius Romanum nouiſſi-

 mum

(m) Ill. a Ludevvig *de Conſenſu Connub. extra patrem. Diſſ.* II. *p.* 19. (n) *l.* 8. *C. de nupt.* (o) Carpz. *P.* I. *C.* *l. Def.* 31. Rauchb. *P. I. Quaeſt. II. n.* 46. Moller. *Semeſt.* I, 18. 19. (p) Rauchb. *ibid. n.* 52. *ſequ.* (q) Moller. *ad Conſt. El. XV.* 62. *ſequ.* & *Semeſtr.* I, 18. (r) Carpz. *ibid. def.* 32. *n.* 4. (s) *Ordn. Proc. tit.* VIII. *pr.*

mum marito in paraphernalibus competere nouimus, (t) quum tamen haec non ſit fructuaria, niſi pactione conſtituatur vſusfructus, illa, tamquam ex tutela legitima Germanorum profecta, cum vſufructu ſemper coniuncta ſit. Curatoris quoque, vt vocant, conſenſum non amplius putant neceſſarium vel puellae, vel viduae nupturae, quin iniqua atque iniuſta eſſe arbitrantur eiusmodi ſtatuta, quae a curatorum conſenſu nuptiarum validitatem ſuſpendunt, quem tantum decori cauſſa adhibendum ipſi exiſtimant. (u) Quae quam aliena ſint a Themidos Germanicae principiis, ex iis, quae ſupra (§. II.) diſſeruimus, ſatis vnusquisque intelliget.

§. XXI.

Sed iam operae pretium fuerit, hodiernam huius tutelae curaeue indolem cum iuris antiqui principiis, iisque, quae poſtea ex iure Romano recepta ſunt, quin & praxin Saxonicam cum aliarum ciuitatum legibus & ſtatutis contendere, vt eo magis adpareat, qualia hodienum ſuperſint veteris iſtius tutelae maritalis veſtigia. Et primo quidem iam diximus, vetere iure marito hanc tutelam ex lege competiiſſe, ſimul ac vxor in eius amplexus veniſſet. Itaque non opus erat vel ſingulari conſtitutione, vel confirmatione magiſtratus. At Saxones aliter philoſophari coeperunt. Sufficere putant curam maritalem legitimam, ſi quid agendum contrahendumque ſit extra iudicium, adeo vt ſi vel maxime ſingularem curatorem acceperint a iudice, tamen alterutrius, ſiue mariti, ſiue conſtituti curatoris, conſenſus vxori contrahenti ſufficiat, modo ille non diſſentiat. (x) Hinc quum Auguſtus Elector Saxoniae (y) vſus ſit verbis: *Ohne Vorwiſſen und auctorität ihrer ehelichen und anderer verordneten Vormünder:* copulam ET disiunctiue interpretandam putant MOLLERVS (z) & BERLICHIVS, (a) quamuis veroſimilior ſit ſententia CARPZOVII, (b) verba illa accipientis de feminis nuptis & innuptis ſimul, adeoque illa poſtrema: *verordneten Vormünder* referentis ad innuptas. Vnico caſu mariti curatoris conſenſum feminae ſufficere negant, ſi nimirum cum marito, vel in eius commodum, contrahere velit. Quod & iuſtam habet rationem, quum

(t) *l. 8. C. de pact. conu.* (u) Beuſt. *de Sponſal. cap. XXI. pag. 15. & de Matrim. cap.* XLIX. *pag.* 92. (x) Dan. Moller. *ad Conſt. Elect. XV, 3.* Weſenb. *Conſil. Tom. I. Conſ. XI. n.* 17. Carpz. *de Iur. fem. ſing. Decad.* III. *poſit.* 8. *n.* 8. *ſequ.* (y) *Conſt. Elect. XV. §. gleicherg.* (z) Moller. *ibid.* (a) Berlich. II. *Concluſ.* XXVII. *n.* 15. (b) Carpz. *ibid. n.* 11. *ſequ.*

quum non modo ius noſtrum, (c) ſed & ipſa recta ratio non patiatur quemquam auctorem fieri in rem ſuam. Sic Doctores Saxonici maritali iſti ſiue tutelae ſiue curae, adhuc aliquid tribuunt, quoties negotium aliquod extra iudicium gerendum eſt, at ſimul ac in foro pro vxore poſtulare velit maritus, cum aut a magiſtratu confirmandum, aut nonniſi tamquam procuratorem vxoris praeſumtum, praeſtita cautione de rato, admittendum iudicant, ceu paullo ante oſtendimus pluribus. (§. XX.) Quod a iure Germanico vetere adeo abhorret, vt candide ſcribat GE. BEYERVS: (d) *Olim cura maritalis in Germania ad lites ſuffeciſſe videtur abſque iudicis confirmatione, quod omnes iuris prouincialis vtriusque, ſcilicet Sueuici & Saxonici, textus innuunt.* (e)

§. XXII.

Nemo ergo mirabitur, extra Saxoniam, vbi plerumque iuris patrii decreta turbarunt ICti, ſolius iuris Romani principiis innutriti, eam magiſtratus confirmationem exſulare, ſiue in foro, ſiue priuatos intra parietes vxori aliquid agenti auctoritatem accommodet maritus. In ipſa Luſatia ſuperiore, vbi tamen legibus moribusque Saxonicis viuitur, maritum, etiam pro vxore poſtulaturum, non indigere magiſtratus confirmatione, ſed ſuo iure tamquam legitimum vxoris ſuae curatorem, admitti, ex STATVTO BVDISSINO (f) obſeruauit laudatus BEYERVS. (g) In Belgio quoque maritos non confirmari vxorum curatores, ſiue domi ſuae, ſiue in foro quid gerant, experientia docet. Ex quo etiam collegit doctiſſimus Friſiorum ICtus, VLR. HVBERVS (h) maritalem illam curam, non eſſe curam proprie dictam, ſed poteſtatem ſui generis maritalem: recte profecto & adpoſite, ſi per proprie dictam, curam intelligit eam, quae ex iure Romano eſt. Huic enim diſſimillimam eſſe tutelam illam maritorum in Germania, facile largimur: eſt tamen tutela proprie dicta iuris Germanici, quod inter poteſtatem, tutelam & curam nullum ſtatuiſſe diſcrimen, ſupra iam animaduertimus. (§. II. Cap. II.) Quod ad IVS HAMBVRGENSE (i) attinet, de eo iam ſupra vidimus. (XI) Tantum enim abeſt, vt maritus eo iure arceatur a foro, ſi vel curatorium non proferat, vel rem ratam habituram vxorem, non ſatisdet, vt potius haec vxoris tutela eum obſtrin-

gat

(c) *l. 1. ff. d. auct. int. l. 5. ff. eod* §. 5. *Inſt. eod.* (d) Beyer. *Spec. Iur. Germ.* I, 27. 14. (e) *Ius prou. Sax.* I, 31. *Spec. Sueu. cap.* CCCIX. (f) *Statut. Budiſſin. cap.* II, *tit.* VIII. (g) Beyer. *Spec. iur. Germ. ibid.* (h) Huber. *Praelect. ad Digeſt.* XXVI, 1. 3. (i) *Statut. Hamb.* I, 9, 1.

Digitized by Google

gat etiam inuitum ad vxorem in iudicio defendendam. *(Der ſie dann im Rechte als ihr Ehe-Vogt und rechter Vormund zu vertreten ſchuldig.)* Quo etiam factum, vt quum ſtatuta illa prudentiſſime ſcripta propinquos intra tertium gradum conſanguinitatis, nec non generum & ſocerum ſine mandato poſtulaturos, cauere de rato iubeant, (k) ea cautione ibi onerari non videamus maritum, pro vxore ſine eius mandato agentem, quippe tutorem vel curatorem vxoris ſuae legitimum. Nec aliter ſe rem habere videmus IVRE LVBECENSI. Quamuis enim & illo ſanciatur, (l) *es ſollen Frauen und Iungfrauen zu keinen Zeiten Macht haben Sachen im Gericht zu fuhren, weder durch Klage noch durch Antwort, ſollen auch nicht auflaſſen vor dem Rathe noch vollmächtig machen ohne ihrer Vormünder Conſens und Willen:* nusquam tamen vel mandatum, vel curatorium, vel cautionem de rato a marito exigi animaduertimus, nec vsquam vllum horum exigit MEVIVS, iuris illius interpres, qui alioquin nullam temere, ſtatuta illa ex iure Romano interpretandi, praetermittere ſolet occaſionem. Eamdem tamen labem, quam in Saxonia iuri patrio intulit ius peregrinum, etiam in IVRE WVRTENBERGICO (m) obſeruamus. Quum enim maritus, iure ciuili nouo tantum bonorum receptitiorum nomine ſine mandato acturus, de rato caueat, iure illo Wurtenbergico, neglecto illo bonorum diſcrimine, indiſtincte de rato cogitur cauere, adeo vt ibi dubitent, (n) an ab hoc onere cautionis liber futurus ſit, ſi offerat inſtrumenta ſibi ab vxore tradita loco paraphernorum. (o) Nec minus LEGIBVS MAGDEBVRGICIS (p) iuris peregrini lacinia acceſſit, quippe quibus cautum: *Es ſollen auch die Ehemänner, wann ſie wegen ihrer Eheweiber in Fällen, vvelche kein* ſpeciale mandatum *erfordern, erſcheinen, ein* curatorium *vorlegen, oder* de rato *cauiren, oder von ihren Ehevveibern, bevorab* in caſibus ſpeciale mandatum requirentibus, *gevollmächtiget ſeyn.* Adeo magis alibi, alibi minus deſcitum eſt a priſco iure patrio, quo maritus ſine magiſtratus confirmatione legitimus erat vxoris ſuae tutor ac proinde ſine vxoris mandato, vel cautione de rato omnia eius negotia in iure aeque, ac inter priuatos parietes, recte explicabat.

§. XXIII.

(k) *ibid.* I, 10, 1. (l) *Ius Lubec.* I, 7. 8. (m) *Ius prou. Wurtenb. Part.* I. *tit.* XVI. §. Item *ein Ehemann.* (n) Beſold. *Diſp. ad P.* I. *Iur. Prou. Wurtenb.* §. 38. Lauterb. *ad P.* I. *tit.* XVII. §. 34. (o) *l. fin. C. de pact. conuent.* (p) *Ord. Proceſſ. Magdeb.* XIII, 5.

§. XXIII.

Iam ergo quanta in Saxonia ſit mariti curatoris poteſtas, paucis diſpiciendum. Quum nimirum extra iudicium omnia pro curatore agere poſſit: facile patet primo, vxorem nihil rerum ſuarum alienare poſſe ſine eius auctoritate ac conſenſu. Generatim enim IVS SAXONICVM: (q) *Kein Weib mag ihres Gutes ichtwas vergeben ohn ihres Mannes Willen.* Et quidem quum mulier vel res mobiles poſſideat, vel res ſoli: in illis alienandis nemo dubitat, quin mariti conſenſu opus ſit, quia maritus vxoris ſuperſtes earum heres eſt ac legitimus ſucceſſor, quam ſucceſſionem vti nec teſtamenti factione, ita ne alienatione quidem inter viuos, marito interuerti oportet. (r) At in fundorum alienatione vxorem hoc conſenſu mariti haut indigere, exiſtimant MOLLERVS (s) & BERLICHIVS: (t) quos tamen errare vel ideo recte ſtatuunt alii, (u) quod generalis ſit illa iuris Saxonici prohibitio. At eſt & alia, eaque conſultiſſima ratio, quae huiusmodi res alienari ſine mariti conſenſu non patitur. Quum enim iure Saxonico maritus bonis omnibus vxoris, conſtante matrimonio, vtatur fruatur: mariti ſane quam maxime intereſt, legitimum hunc vſumfructum alienatione bonorum, ſe inconſulto facta, ſibi non interuerti, ceu iam AVCTOR GLOSSAE IVRIS SAXONICI (x) recte animaduertit. At quemadmodum nihil ibi alienare poteſt vxor inconſulto marito: ita nec maritus quidquam ex rebus vxoris, inuita ea, recte alienat. (y) Deinde idem de aliis contractibus dicendum, quibus ſe ad dandum praeſtandumque obſtringit vxor. Tantum enim abeſt, vt femina ſe ſine conſenſu curatoris, (cuius vicem & maritum in contractibus ſuſtinere diximus) valide obligare poſſit, vt defectus curatoris obligationi huic vim atque effectum ipſo iure detrahat, adeoque actus plane nullus ſit, nec vlla reſciſſione vel reſtitutione mulieri laeſae opus ſit. (z) Quod adeo verum eſt, vt, quum mulier ſine curatore contrahens procul dubio obligetur naturaliter, ac proinde fideiuſſorem pro ea interuenientem obli-

gari

(q) *Ius prou. Sax. l. art. XXXI.* (r) Matth. Coler. *P. I. Dec.* LXI. *n.* 5. Carpz. *de iure fem. ſing. Dec.* III. *poſ. 8. n.* 19. (s) Moller. *ad Conſt. Sax. XV. n. 3.* (t) Berlich. II. *Concl. XVII. n. 16.* (u) Weſenb. *Tom.* I. *Conſ. XXV. n.* 15. Rauchb. *l. Quaeſt. XXXIV. n.* 45. Carpz. *de iur. ſing. fem. ibid. n.* 23. *ſeq.* (x) Hartm. Piſt. *Obſ. CLV.* Carpz. *ibid. poſ.* 9. (y) *Conſtit. Auguſti El. Sax. XV.* 6. *Gleichergeſtalt.* Moller. *ad dictam conſt. n.* 85. Berger. *Diſp. iur. X. theſ. XI.* (z) Moller. *ibid. n.* 59.

Digitized by Google

gari, nemo dubitet, (a) ICti tamen Saxonici etiam condictionem indebiti concedant mulieri, quae ex eiusmodi obligatione, inconſulto curatore inita, quidquam ſoluit. (b) Iusiurandum tantum a muliere praeſtitum, quoad iurantis perſonam, ſupplere ſtatuunt ex iuris canonici principiis, (c) & merito addunt, quoties vel in dolo verſetur mulier, vel pecuniam mutuam accipiendo locupletior ſit facta, obligari feminam, etiam ſine curatoris conſenſu contrahentem, quum & indignae ſint legum beneficio, quae dolo alios circumueniunt, (d) nec feminae quoque fieri debeant cum aliorum damno locupletiores. (e) Nullam erga Saxones vim tribuunt obligationibus nuptarum, ſine curatorum, adeoque & maritorum, conſenſu initis, niſi quod excipiant contractus mulieri vtiles, (f) quia & pupillus meliorem conditionem ſuam reddere poſſit ſine tutoris auctoritate, (g) itemque ea, ad quae feminae negotiantes circa mercaturam ſe obſtringunt. (h) Quod adeo omni dubio caret, vt & cambia eiusmodi mulieris, & ſine curatorum maritorumque conſenſu ſcripta, perſecutionem cambialem operentur, etiam iis locis, vbi alioquin mulieres nihil ſine iis poſſunt, (i) quum alias mulieres & in iis Germaniae prouinciis, vbi illa mulierum cura paene euanuit, vel maritum curatoremue adhibere iubeantur, vel virum ſaltim aliquem, qui eas de effectu negotiationis collybiſticae rigidiſſimo admoneat. (k) Quin & tum conualeſcere contractum docent, ſi mulier vel eum, qui negotio interfuit, curatorem ſibi conſtitui in continenti petat, (l) vel loco curatorum adhibuerit cognatos proximos, iique contractum illum non improbarint: (m) vel denique cum parentibus liberisque contraxerint, (n) inter quas perſonas vel ipſa pietas omnem fraudis ac laeſionis ſuſpicionem excludit. (o) Denique feminam illuſtrem, & miniſtrorum vel officialium conſilio inſtructam, non indigere in contrahendo curatorum conſenſu, inter omnes conſtat: (p) quamuis non

(a) Hering. *de fideiuſſ. XIX, 3.* Carpz. *de iur. ſing. fem Dec.* III. *poſ. 3. n. 13. ſeq.* (b) Moller. *ibid. n. 19.* Berlich. *ibid. n. 114.* Carpz. *ibid. poſ.* II. *n. 6.* (c) Carpz. *ibid poſ. 3. n. 18 ſeq.* (d) *l 43. §. 1. ff de admin. tut. l. 37. § 1. ff. de minor.* (e) *arg. l. 46. ff. de obl. & act.* (f) Riuin. *ad Proc. Sax. tit. VIII. enunc.* 37. (g) *arg. l. 9. pr. ff. & pr. Inſt. de auct. tut.* (h) *Conſt. Elect. XV in fin.* Carpz. *ibid. poſ. 4. n. 19. ſequ.* (i) Ludou. *introd. ad Proc. Camb.* I. *7. ſequ.* (k) *Pot. Pruſſ. Reg. allgemein Wechſel Recht de anno MDCCXXIV. art.* VIII. (l) Menken. *ad ordin. Proc. tit.* VIII. *th. 12. n. 5.* (m) Carpz *P. II. Conſt. XV. Def. 18.* Beyer. *ſpec. Iur. Germ.* I, *27. 30. ſequ.* (n) Moller. *ibid. n. 66.* (o) *l. 17. C. de poſtl. reuerſ.* (p) Carpz. *ibid. Def. 9.*

Digitized by Google

non deſint exempla, quae & eius conditionis mulieres, in negotiis cum maiore praeiudicio coniunctis, veluti alienationibus vel oppignorationibus immobilium, ſine curatorum conſenſu nihil egiſſe docent. (q)

§. XXIV.

At vero aliis locis, vbi mulieres perpetuae tutelae ſiue curae ſubſunt, non eodem modo haec omnia obſeruantur. In Belgio enim laxiorem eſſe maritorum poteſtatem, adeoque & inconſulta vxore eos alicubi vendere ac oppignorare poſſe vxorum bona, iam ſupra oſtendimus. (r) In Friſia tamen, vxore non conſentiente, nihil rerum immobilium vxoris alienare licet marito, quum is res mobiles pro lubitu in alios transferat, ipſasque obligationes, vxore inſcia, valide cedat aliis, ceu variis adlatis ſententiarum exemplis ſolide demonſtrat VLR. HVBERVS. (s) Similiter in Belgio vxor ſe, niſi auctore viro, obligare non poteſt, adeo, vt & Friſii, qui alioquin iuri Romano plurimum tribuunt, contractum huiusmodi nullum iudicent, niſi in vxoris contrahentis vtilitatem manifeſto vergat. (t) Adſtrictior quoque eſt mulieris poteſtas alienandi contrahendique apud Lubecenſes, quippe quae ſine marito vel curatore nec venundare quidquam, nec ſe obligare poteſt pro alio vltra binos numos & dimidium. (u) Quod & Hamburgi obtinet, vbi vxor ſine mariti conſenſu nihil vel emit vel vendit valide, praeter linum, ac ne ex mutuo quidem, nedum ex alio contractu, tenetur, niſi quod creditor ei tunc ſtolam exteriorem detrahere poſſit, eo vsque, dum nomen expunxerit. Merentur verba ſtatuti legi, quae ita ſe habent: (x) *Die frau, ſo der Kauffmanſchafft nicht zugethan, kan ohne ihres Mannes oder ihrer Vormünder Wiſſen und Volbort, auſſerhalb Linnewand und Flachs, zu des Hauſſes Nothurfft gehörig, nichts beſtändiglich contrahiren. Hätte ſie aber ohne Conſent ihres Vormundes etwas aufgeborget, oder gekaufft, ſoll dem Gläubiger verſtattet werden, ihr das oberſte Kleid abzunehmen, bis daß er bezahlt iſt.* Nimirum mercatrix & Hamburgi, & Lubecae, & in Belgio, ſine curatore contrahit valide, modo Hamburgi tabernam publice habeat, *wann ſie Kauffmannſchafft gebraucht, offene Laden und Fenſter hält, mit Gewicht aus oder einwieget und miſſet.* Contra alibi & bona ſua

(q) Carpz. *de iur. ſing. fem. Dec.* III. *poſ.* 5. *n.* 28. *ſequ.* (r) Grot. *Introd. in Ius Belg.* L. *I. P. V. n.* 33. (s) Huber. *Prael ad Pand. XXVI,* 1. *6.* & 18. (t) Huber, *ibid.* §. *6.* (u) *Ius Lubec. I,* 10. 1. (x) *Stat. Hamb. II,* 8. 1.

ſaltim mobilia recte alienat vxor, & ſuper iis contractus quoslibet init etiam inſcio marito vel curatore. Quod & in hoc ducatu Magdeburgico cautum ORD. PROCESSVS EMENDATIORE, (y) quae, quamuis ſine curatoribus eas nihil in iure agere patiatur, nec quidquam in foro geſtum ratum eſſe velit ſine curatorum auctoritate, praeterquam ſi in iure quid confeſſa ſit mulier: de negotiis tamen extra iudicium geſtis ſtatim ſubiicit: *Wie denn auch in den extra-iudicial Handlungen als Contracten, ſo mit fremden, und nicht unter Eheleuten ſelbſt geſchloſſen vverden, Teſtamenten, Schenkungen des Fahrniſſes unter den Lebendigen, oder auf den Todes-Fall, die Gegenvvart und Auctoritaet eines Kriegiſchen Vormundes nicht von nöthen, ſondern es iſt darinnen nach den gemeinen beſchriebenen Rechten zu verfahren, in Veräuſſerung aber unbevveglicher ſtücken ſoll die Auctoritaet und Vollvvort eines kriegiſchen Vormundes allerdings erfordert vverden, und in deſſen Entſtehung der Handel an ſich null und nichtig ſeyn.* Sic facile patet, & hac quoque in re alibi tenaciores fuiſſe Germanos morum patriorum, alibi eosdem admixtione iuris Romani mirifice fuiſſe vel emendatos, vel interpolatos, vt mirum ſit, toti iſti maritali tutelae non potius ſemel ſimulque nuncium mitti, quam eamdem ita deformari his iuris peregrini laciniis, vt vix ſui ſimilis videatur.

§. XXV.

Ex quibus facile patet, quid in Saxonia ſine curatore poſſit femina, adeo, vt ne mariti quidem conſenſu ad id indigere videatur. Quum enim ICti Saxonici exiſtiment, illam ſiue tutelam ſiue curam in feminarum gratiam inuentam eſſe, ne fraudi illis ſit lubricum iudicii, & innata fere ſexui credulitas: non poterunt non inde colligere, ea omnia mulierem ſine curatoris, vxorem ſine mariti conſenſu recte explicare, ex quibus nullum illi immineat damni vel laeſionis periculum. Hinc non modo rem familiarem ſuo arbitrio adminiſtrat, ſed & inconſulto curatore, teſtamentum condit, (z) mortisque cauſa donat, (a) aliaque recte agit, quae ſupremo hominis iudicio fieri ſolent. Quamuis enim de mortis cauſa donatione dubitent MATTH. WESENBECIVS (b) & MOD. PISTORIS (c) eo, quod eiusmodi donatio pactis & con-

(y) *Ordin. Proc. Magd. emend. cap. XIII. §. 1.* (z) *D. Auguſti Elect. Sax. Conſt. 15. Gleichergeſtalt.* (a) Carpzov. *de iur. ſing. fem. Dec. III. poſ. 7. n. 9. ſequ.* (b) Weſenbec. *Paratitl. de mort. cauſ. don. n. 4.* (c) Modeſt. Piſtor. *Tom. I. Conſil. 1. n. 23. 24.*

Digitized by Google

contractibus quodammodo videatur aequiparanda: (d) notum tamen eſt, eamdem inter conuentiones & vltimas voluntates quodammodo fluctuare, (e) quumque per omnem donatricis vitam ſit reuocabilis, nec prius, quam ea mortua, donatarius dominium conſequatur, quando iam laeſionis nullum amplius periculum ſubeſt: rationem, ob quam celſiſſimus Saxonum legiſlator liberam teſtamenti factionem concedit feminis, donationibus his omnino quadrare, nemo temere negauerit. Id ſatis expeditum eſt, ne conſentiente quidem curatore eam in fraudem mariti de rebus mobilibus, (f) nec auctore marito alioue curatore de rebus vtenſilibus vel geradicis, in fraudem cognatae, ſupremis tabulis diſponere poſſe. (g) Vti enim in illis maritus, ita in his cognata ab ipſa lege ad ſucceſſionem vocatur, neque teſtatricis arbitrio hic quidquam permittitur, quia ſic ſemper eludi ac interuerti poſſet legitima illa ſucceſſio. Cui tamen principio an admodum conſentaneum ſit, quod geradam illam hereditate ad mulierem delatam vel illatam (*geerbte und eingebrachte Gerade*) marito vendi, vel extraneo donari patiantur, etiam nulla vrgente neceſſitate, alii viderint. Quis enim negauerit, & eo modo cognatae illud lucrum a lege deſtinatum ſemper impune poſſe interuerti? Et quis fraudem fieri legi dubitet, quoties ſaluis legis verbis ſententia eius circumuenitur? (h)

§. XXVI.

Extra Saxoniam alibi eadem ſequuntur principia, alibi id, quod res eſt, iudicant, non in feminarum gratiam inuentam eſſe hanc tutelam, ſed in gratiam mariti, quem vetere iure Germanico non minus vxorem, quam liberos, in poteſtate habuiſſe tutoris nomine, ſupra iam animaduertimus. Hinc quemadmodum liberam feminis teſtamenti factionem indulgent etiam LEGES MAGDEBVRGICAE, (i) & mores in Friſia recepti: (k) ita in Gallia & vxori teſtamentum conditurae opus eſt auctoritate viri, (l) ne quid in eius liberorumque communium detrimentum diſponat. Nec deſunt leges ſimiles in Germania.

(d) Huber. *Prael. ad tit. Dig. de mort. cauſſ. don.* §. I. (e) *l.* 37. *pr. ff. de mort. cauſſ. don.* (f) *D. Auguſti El. Part. II. Conſt. VII.* (g) Beyer. *Spec. Iur. Germ.* II, 15, 55. (h) *l.* 29. *ff.* de Legib. (i) *Ordin. Proc. Magd. emend. cap.* XIII. §. I (k) Huber. *Prael. ad Dig. XXIV.* I, 17. (l) Tiraquell. *ad Leg. Connub. Gloſſ. V. n.* 93. *ſequ.* Chaſſan. *Conſuet. Burgund. tit. de iur. coniug. rubr. IV. verb.* ny auſſi par teſtament.

nia. IVRE enim HAMBVRGICO (m) cautum eſt: *Keine Frauensperſon, ſie ſey ledig oder verheurathet, möge auch von vvolgevvonnenem Gut, ohne Vormund, in ihrem Teſtament oder lezten Willen etvvas vergeben. Was denn aber eine Frau gebe von ihrem gevvonnenen Gut durch ihren Mann, als ihren rechten Vormund, ohne Erlaubnis der Erben, das ſolle man entrichten aus dem ſammenden Gut vor allem Theile.* Et IVRE LVBECENSI (n) adhuc magis reſtricta eſt mulierum teſtamenti factio, & contra tanto plus maritis circa vxorum teſtamenta permiſſum. Sicuti enim ibi non teſtatur femina, niſi mercatrix de bonis induſtria ſua adquiſitis, & vidua: ita priore caſu requiritur conſenſus tutorum vel curatorum: poſteriore poteſtas a marito vxori teſtamento facta. En verba notatu digniſſima: *Es kan keine Frau nach Lübiſchem Recht ein Teſtament machen, es ſey ihr dann die Macht von ihrem verſtorbenen Manne in ſeinem Teſtament gegeben, doch von denen Gütern, vvelche ihr der Mann gegeben, und zu verteſtiren vergönnet hat, und nicht von Erbgütern. Wäre ſie aber eine Kauff-Frau, und alſo vor dem Rathe gezeuget, ſo mag ſie ein Teſtament machen, von ihrem vvolgevvonnenen Gute, doch mit ihrer Vormünder und nächſter Erben Bevvilligung.* De cuius ſtatuti a iure communi vel maxime exorbitantis aequitate quum multis diſputet MEVIVS, neſcio tamen, an rationem eius genuinam ſatis peruiderit. Nimirum de bonis hereditariis iure Lubecenſi teſtari non licet, ſed de adquiſitis. Adquirere ibi nihil praeſumitur femina, niſi vel mercatrix ſit, vel a marito aliquid teſtamento acceperit. Vtroque ergo caſu teſtari poteſt, illo, ſi curator, qui ex lege maritus eſt, conſentiat, hoc, ſi maritus cum ipſis rebus poteſtatem ſimul ei dederit, de rebus iſtis ſuo arbitrio diſponendi. Ita bene cohaeret ius illud vere Germanicum, nec multum refert, iuri Romano conſentaneum ſit, nec ne, quum cuiuis ciuitati ac reip. integrum fuerit, iuri Romano ita apud ſe ius hoſpitii dare, vt ne ciuibus moleſtum eſſet, moresque ac conſuetudines patrias, violato hoſpitii iure, ageret in exſilium.

§. XXVII.

Itaque paſſim effectus quidam ſuperſunt tutelae maritalis legitimae, etiam vbi iuri patrio parum honoris habetur, veluti quod maritus bona vxoris, conſtante matrimonio, adminiſtrat, quod iisdem vtitur frui-

(m) *Ius ſtat. Hamb. III, 11, 14.* (n) *Ius Lubec. II, 1, 14.*

Digitized by Google

fruitur, quod vxor in alienandis rebus ſuis plerisque locis mariti conſenſum adhibere tenetur, quod hic plerisque locis, vbi etiam curatoribus non indigent feminae, maritus vna cum vxore ſubſcribit contractibus, adhibita formula: *In ehelicher Vormundſchafft ſeiner Frauen.* Quae omnia demonſtrari poſſent pluribus, niſi nos promiſſae breuitatis fides, quanto omnia tranſcurſu dicenda ſint, identidem admoneret.

§. XXVIII.

Sed iam pridem portum reſpicimus. Ne itaque iuſto latius euagemur, ſuffecerit, genuina vtriusque iuris principia de tutela vel cura maritali oſtendiſſe, comparatisque ſtatutis moribusque hodiernis, perſpicue, quantum per alias occupationes licuit, docuiſſe, quae Germaniae gentes ac ciuitates vel ſanctius priſcas leges patrias colant, vel eas aut ex iure Romano interpolarint, aut plane extorres ſolo patrio eſſe iuſſerint. Alia enim, quae ſtudio praetermiſimus, ne vulgus quidem ignorat, & ex libellis in triuio obuiis facile petuntur. Itaque illis miſſis hic figimus ratem, Deoque ſoſpitatori tabulas votiuas pia mente ſuſpendimus.

DE

Digitized by Google

DE PRAESCRIPTIONE ANNALI IVRIS LVBECENSIS A IVRE COMMVNI DIVERSA.

EXERCITATIO XXV.

§. I. *Iuris Lubecenſis celebritas & aequitas. Inſtituti ratio.* §. II. *Praeſcriptio quatenus ſit iuris ciuilis?* §. III. *Non tamen ea iuri naturae & gentium contraria eſt.* §. IV. *Leges ciuiles cuiusque reip. fini populique genio ſunt attemperandae.* §. V. *Adeoque & praeſcriptio. Cur ea apud veteres tam varia?* §. VI. *In emporiis contractiora eſſe oportere praeſcriptionis tempora.* §. VII. *Hinc & Lubecae fere annalis praeſcriptio obtinet.* §. VIII. *Quid in iure Lubecenſi annus & dies?* §. IX. *Primus caſus, quo praeſcriptio annalis obtinet, ſi quis hominem proprium vindicet.* §. X. *Vindicationi ſeruorum an iure ciuili obſtet praeſcriptio?* §. XI. *An talis praeſcriptio prodita fuerit vetere iure Germanico?* §. XII. *An in ciuitatibus ſeruis tutum perfugium fuerit?* §. XIII. *Praeſcriptio, qua ſe in vrbibus tuentur homines proprii, ex priuilegio eſt.* §. XIV. *Quale & Lubecenſes obtinuerunt ſimul cum iure Suſatenſi.* §. XV. *Ipſius periochae, ex iure Lubec. adductae, interpretatio.* §. XVI. *An & ab aeſtimatione praeſtanda liberet illa praeſcriptio?* §. XVII. *Alter caſus praeſcriptionis annalis, qua vindicatio rerum immobilium & mobilium excluditur.* §. XVIII. *Comparatio iuris communis & Lubecenſis.* §. XIX. *Nec non Lubecenſis & aliorum Germ. iurium.* §. XX. *Ciuitates quaedam Germanicae annalem praeſcriptionem & in immobilium vindicatione admiſerunt. Aequitas eiusmodi ſtatuti.* §. XXI. *Interpretatio ſtatuti de vſucapione rerum immobilium.* §. XXII. *Nec non alterius de praeſcriptione mobilium.* §. XXIII. *Tertius caſus de praeſcriptione bonorum vacantium, & legatorum caducorum.* §. XXIV. *Differentiae iuris Rom. & Lubecenſis circa haec capita.* §. XXV. *Lubecenſes hic ſequuntur principia iuris Germanici antiqui.* §. XXVI. *Interpretatio capitis de bonis vacantibus.* §. XXVII. *Nec non alterius de legatis caducis.* §. XXVIII. *Quartus caſus de forma aedificio-*

Digitized by Google

ficiorum. §. XXIX. *Comparatio huius capitis cum iure Romano.* §. XXX. *Quintus caſus praeſcriptionis annalis in dote.* §. XXXI. *Comparatio iuris Lubecenſis & iuris Romani.* §. XXXII. *Sextus caſus praeſcriptionis annalis eorum, quae libro publico inſcripta ſunt.* §. XXXIII. *Quando & quamdiu ea, quae in hunc librum relata ſunt, impugnari queant?* §. XXXIV. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

PErmagnam eſſe in Germania exteriſque prouinciis iuris Lubecenſis auctoritatem, neminem ignorare arbitramur, niſi qui ſe in iuris Germanici hiſtoria plane hoſpitem profiteatur. Non potuit non aliis ciuitatibus admirationi eſſe ſumma iſtarum legum aequitas, ſingularis diſciplinae publicae vigor, ipſaque nobiliſſimae vrbis, quae a tot ſaeculis his inſtitutis excelſiſſime floruit, felicitas: ac proinde nemo mirabitur, alias quoque ciuitates certatim inde petiiſſe prudentioris legiſlationis exemplum, quin pro beneficio duxiſſe, ſeſe participes fieri iſtius, quod ciuitas florentiſſima feliciſſimis condidiſſet auſpiciis, quodque vtiliſſimum eſſe reipublicae, diuturno tot ſaeculorum vſu, ſatis perſpexiſſet. Quae itaque olim laus fuit Rhodi, qua in vrbe STRABO, (a) *admirandam fuiſſe*, refert, ***legum optimarum conſtitutionem, & induſtriam cum in aliis reipublicae partibus, tum circa rem nauticam, incredibilem, adeo vt imperium maris diu poſſederit, legesque ab iis repertas cum Romani, tum aliae ciuitates quam plurimae, adoptarint:*** idem de LVBECA dicendum, cuius ſtatuta ob inſignem *εὐνομίαν* prudentiamque legiſlatoriam vrbes municipiaque pleraque per Holſatiam, Pomeraniam, terras Mecklenburgicas, quin & Boruſſiam, ſua fecerunt, vt ex inſtituto demonſtrarunt IO. SIBRANDVS, (b) MOLLERVS, (c) & ERNEST. IOACH. WESTPHALVS. (d) Etiamſi ergo alia deeſſent, quibus celeberrimi iſtius iuris aequitas probaretur, argumenta, quorum plura tamen in promtu ſunt, iam a MEVIO (e) & illuſtri BOEHMERO, (f) in medium prolata: vel ipſum tamen tot praeſtantiſſimarum ciuitatum iudicium facile, credo, vnicuique perſuaderet, non

 poſſe

(a) Strabo *lib. XIV. p.* 448. (b) Io. Sibrand, ***in iure publ. vrb. Lub. Sect. X. p.*** 94. *ſequ.* (c) Moller. *Iſagog. ad Hiſtor. Cherſon. Cimbr. Part. IV. cap. I.* §. 2. (d) Ern. Ioach. Weſtphalus *de Fontibus Iuris Lub.* §. VIII. & *Specim. Document. Mecklenb. p.* 224. (e) Meu. *Proleg. Quaeſt.* I. *no.* 56. *ſequ.* (f) Boehm. ***in diſſ. de Aequitate legiſlatoria iuris Lub. in materia teſtamenti.***

Digitized by Google

poſſe non praeclaras eſſe leges, quas tot florentiſſimae vrbes & olim ciuitate donarunt, & hodienum omnibus aliis inſtitutis, quin, vt cum CICERONE (g) loquar, *omnibus omnium philoſophorum bibliothecis* longiſſime anteponunt. Quum vero multa hoc iure conſtituta ſint, quae a iure communi quam maxime diſcrepant; ego, qui vrbem praeclaram non quidem natalem, ſed altricem atque educatricem benigniſſimam veneror, me operae pretium facturum duxi, ſi ſingulare iuris Lubecenſis caput DE PRAESCRIPTIONE ANNALI exponerem, illudque cum iuris ciuilis Romani ſanctionibus breui diſſertatione compararem. Quod vt bene vertat ſupremum Numen, in ipſo limine huius ſchediaſmatis, ex animo precor.

§. II.

Acturus itaque *de* PRAESCRIPTIONE ANNALI IVRIS LVBECENSIS ſingulari & a iure communi diuerſa, actum ſane agere mihi viderer, ſi aliorum expilare ſcrinia, & quidquid de praeſcriptione in genere ICti praecipiunt, hic accumulare conarer. Illud potius hic praemonere viſum eſt, praeſcriptionis aeque ac vſucapionis, qua priuati inter ſe vtuntur, originem non aliunde, quam ex iure ciuili, eſſe repetendam, & hanc proinde a veteribus recte vocari, *modum adquirendi iuris ciuilis.* (gg) Equidem & gentes, quae iure ciuili inter ſe non vtuntur, praeſcriptionis praeſidio inter ſe niti, facile largior. Quis enim ignorat, iam illud belli fulmen, IEPHTHAM, Hebraeorum poſſeſſionem aduerſus Ammonitas ſolo temporis longiſſimi lapſu tueri? (h) Et quid aliud Lacedaemoniis, quam exceptionem praeſcriptionis, opponit ISOCRATES, (i) dum pro Meſſeniis diſſerens vrget, ὅτι τὰς κτήσεις, καὶ τὰς ἰδίας, καὶ τὰς κοινὰς ἢν ἐπιγένηται πολὺς χρόνος, κυρίας καὶ πατρῴας ἅπαντες εἶναι νομίζουσιν. *Poſſeſſiones ſiue priuatas, ſiue publicas, praeſcriptione longi temporis, & confirmari, & patrimonii loco habendas eſſe, perſuaſum eſſe omnibus.* Omitto iam, quae pro praeſcriptione iuris gentium erudite ſuo more dixerunt HVGO GROTIVS, (k) PVFENDORFFIVS, (l) &, qui cauſſam plane perorauit, argumentiſque PETRI PVTEANI ſpecioſiſſimis praeclare ſatisfecit, IO. WERLHOFFIVS. (m) Enimuero quamuis haec

extra

(g) Cicero *lib.* I. *de Orat. cap.* XLIV. (gg) *§. vlt. Inſt. de vſu & habit. pr. Inſt. de vſucap.* (h) *Iud. XI. v. 26.* (i) *in Archidam. p. 234.* (k) Hugo Grot. *de I. B. & P. lib.* II. *cap.* IV. (l) Puffend. *de Iure Naturae & Gent. lib. IV. §. XII.* (m) Io. Werlhoff. *in Vindiciis dogmat.* Grotiani *de praeſcriptione inter gentes liberas, editis Helmſtadii anno MDCXCVI.*

Digitized by Google

extra omnem dubitationis aleam poſita videantur: illam tamen iuris gentium praeſcriptionem ab hac, qua priuati poſſeſſiones ſuas tuentur, toto coelo diſtare, recte obſeruauit illuſtre olim huius Academiae ornamentum, CHRIST. THOMASIVS. (n) Illius enim fundamentum eſt derelictio tacita, quae ex tam pertinace tamque diuturna gentis, poſſeſſione deiectae, patientia colligitur: huius negligentiae poena, quam leges minantur iis, qui, quum iura vigilantibus ſcripta nouerint, in diem veluti ſtertunt, nec de rebus ſuis recuperandis, dum occaſio eſt, cogitant. Illa ad certum tempus non reſtringitur, ſed ſufficit tanto tempore gentem adquieuiſſe, vt ex ea derelictio poſſit colligi. Haec tempori certo legibusque definito alligata eſt. (o) Quin ipſa vſucapionis ac praeſcriptionis requiſita, quae non in omnibus ciuitatibus eadem eſſe animaduertimus, ſatis nos conuincunt, eam non ex aeterno illo ac immutabili iure, quod recta ratio inter omnes homines genteſque conſtituit, ſed ex iure cuiusque reipublicae arbitrario promanaſſe, adeoque eatenus non eſſe iuris gentium, ſed ciuilis.

§. III.

Quamuis vero iuris ciuilis inuentum ſit illa inter priuatos praeſcriptio: non tamen ideo exiſtimandum eſt, eam iuri naturae & gentium plane aduerſari, quamuis in ea haereſi ſint non modo GVIL. AMESIVS, (p) ipſeque, quod mireris, ὁ πάνυ CVIACIVS, (q) verum etiam IVSTINIANVS Imp. cui praeſcriptio eſt *impium praeſidium & tutus peccandi locus.* (r) Quaſi vero improbum & a recta ratione alienum ſit praeſidium, ſine quo ſocietatis humanae vinculum ſaluum eſſe nequit, quodque, ſi e republica proſcribatur, non poteſt non ſimul pacem ac tranquillitatem ſecum rapere in exilium. Id vero euenturum eſſe, ſublata praeſcriptione, nemo non videt, & demonſtratione admodum erudita oſtendit vir clariſſimus KOEHLERVS. (s) Tolle praeſcriptionem, nihilque certius continget, quam vt dominia omnia, omneſque poſſeſſiones in dubium vocentur, adeoque lites inter ciues gliſcant ſempiternae, nullaque temporum ſerie vmquam finiendae. Quid ergo aequius eſt, quam vt leges diſcrimen aliquod ſtatuant inter vigilantes & deſides, (t) nec induſtriam deſidiae poenas: deſidiam induſtriae prae-

(n) Thomaſ. *Iuriſpr. diu. lib.* II. *cap. X.* §. 191. *ſequ.* (o) Conf. Henr. Bodini *diſſ. de Praeſcriptione ex lapſu temporis.* (p) Guil. Ameſius *de Conſcient. V,* 45. (q) Cuiac. *ad l.* 1. *ff. de vſucap.* (r) *Nou. IX.* (s) Koehl. *in Exercit. Iur. N. Exercit.* VII. §. 1657. (t) *L.* 2. *C. de Annal. except.*

mia ferre patiantur? (u) Quid iuſtius, quam vt *finis* aliquis *ſit ſollicitudinis & periculi litium*, quemadmodum vſucapionem eleganter vocat CICERO, (x) ac proinde is ab actione repellatur, qui alterum quiete tam diu poſſidere paſſus eſt, vt non potuerit non ſe iuſtum dominum putare? maxime, *quum vix ſit*, iudice PAVLLO noſtro, (y) *vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi, vel non agendo ius ſuum amittit.* Suſpicari quis poſſet, vel eo nomine iniquum videri illud praeſcriptionis praeſidium, quod eo fieri poſſit, vt qui alioquin optimo iure nititur, ſine vlla culpa ſua, ac ideo tantum, quod vindicandi nulla fuerit occaſio, rerum ſuarum dominio excidat. Sed vanus plerumque eſt hic metus. Neque enim tam rigida ſunt iura noſtra, vt & non valenti agere, currere praeſcriptionem patiantur, quin iis, qui abſentes ex iuſta cauſſa, res ſuas vindicare, vel, aduerſario abſente, agere non potuerunt, data reſtitutione in integrum ſubueniunt, & faciliimum praeterea produnt remedium, omnem vſucapionem praeſcriptionemque ſine vllo impendio interrumpendi. (z) Maneat ergo fixum & firmum, vſucapionem quidem & praeſcriptionem ex iure ciuili eſſe, nec tamen iuri naturae & gentium aduerſari, adeoque & de hoc iuris capite vere dici poſſe, quod de iure ciuili generatim docet VLPIANVS, (a) praeſcriptionem *nec totam a gentium vel naturali iure recedere, nec ei per omnia ſeruire.*

§. IV.

Quum ergo, vt hactenus obſeruatum, iuris ciuilis inuentum ſit praeſcriptio: (§. II.) facile mihi hoc largientur omnes rerum ciuilium haud ignari, eam ſingularum ciuitatum fini, ipſique cuiusque populi genio atque indoli eſſe attemperandam. Si enim vera prudentia in eo poſita eſt, vt quis genuinum actionum ſuarum finem ob oculos habeat, mediaque, quibus ad eum finem quam facillime poſſit peruenire, & recte reperiat, & repertis dextre vtatur: conſequens omnino eſt, & in legiſlatoria iurisprudentia hoc primum, ſecundum, vltimum eſſe, vt leges ad finem & ſalutem ſingularum ciuitatum ſint comparatae. Hinc, beatas eſſe respublicas, experientia docet, in quibus leges vigent, fini earum ac populi indoli prudenter attemperatae, infeliciſſimas contra, vbi dum legibus parent ciues, ſine ſuo miſeri excidunt,

(u) *l. 12. C. depoſ.* (x) Cicero pro A. Caecin. *cap. XXVI.* (y) *l. 28. ff. de V. S.*
(z) *l. 2. C. de annal. praeſcript.* (a) Vlp. *l. 6. pr. ff. de iuſt. & iure.*

dunt, ſimiles nautis, qui aduerſo flumine nauigantes, vincente omnem induſtriam ventorum vi, tanto magis retro feruntur, quanto magis vela contrahunt, remos impellunt, omniaque ex artis nauticae praeſcripto agunt. Recte hoc obſeruauit rerum ciuilium auctor praeſtantiſſimus, ARISTOTELES, (b) vbi alias eſſe docet leges, quae ſtatum popularem conſeruant, alias, quibus principatus vel imperium optimatium contineatur, nec fieri poſſe, vt eaedem proſint & imperio paucorum, & ſtatui multitudinis. Nec minus accurate philoſophatur THEOPHILVS noſter, (c) dum ius ciuile ideo vocari τοπικὸν καὶ χρειῶδες, *locale & vtile*, ſcribit, *quod loco circumſcribatur, & loci vtilitati conſulat, eaque, quae loco illi perniciosa ſint, tollat.* Quod deinde auctor prudentiſſimus exemplo Athenienſium, Alexandrinorum ac Spartanorum illuſtrat, qui quum diuerſos fines ob oculos habuerint, ſolumque incoluerint diſſimillimum, quin & ciues habuerint indolis atque ingenii diuerſiſſimi, non potuerint non diuerſis etiam legibus viuere, adeo, vt ſaepe, quod in laude ponerent Athenienſes, id Lacedaemone turpe ac a legibus alienum putaretur, & id contra eſſet vni reipublicae vtiliſſimum, quod cum maximo alterius detrimento coniunctum videretur. Adeo verum eſt, diuerſum ius ciuile producere diuerſum rerum publicarum finem, diuerſum populorum genium, ipſumque tempus, quod ſaepe, mutata reipublicae vtilitate, ipſas etiam leges ciuiles mutare ac refigere neceſſe eſt.

§. V.

Quum ergo inter omnes conſtet, & luculenter hactenus demonſtratum ſit, ius ciuile vniuerſum, fini cuiusuis ciuitatis & reipublicae eſſe attemperandum: dubitare profecto non licet, quin eadem prudentiae legislatoriae regula circa praeſcriptionem quoque ſeruanda ſit legislatori, ſi conſultum velit reipublicae. Et id quidem diligenter factum eſſe animaduerto, dum nulli fere genti idem praeſcriptionis tempus placuit, quod alteri commodum viſum, ſed haec longiore, illa breuiori temporis ſpatio illud circumſcripſit, quaedam gentes eam plane proſcripſerunt e republica ſua, prout id cuique ciuitati ſaluberrimum futurum videretur. Vt rem exemplis illuſtremus, ipſe Deus immortalis, qui rempublicam Hebraeorum, vel Θεοκρατίαν potius, inaudito in-

(b) Ariſtotel. *Polit.* III, 7. IV, 1. & *V*, 9. (c) *in Paraphraſi* §. I. *Inſt. de iur. nat. gent. & ciu.*

ter homines exemplo, conſtituit, legibusque ſapientiſſimis temperauit, ſingularem plane in praeſcriptione rationem ſequutus eſt. Equidem quid circa praeſcriptionem rerum mobilium apud Hebraeos iuris fuerit, non facile dixerim. Aſt de immobilibus cautum erat, ne poſſeſſiones in perpetuum alienarentur, ſed alienatae, ſi non prius, ſaltim circumacta illa quadraginta nouem annorum periodo, quae anno Iubilaeo magno finiebatur, ad priorem dominum redirent: (d) de qua agraria Hebraeorum lege, quae vſucapionem & praeſcriptionem rerum ſoli plane excludebat, eamque vindicationem lapſu temporis non elidi patiebatur, ſed in ſuſpenſo eſſe iubebat, erudite egerunt CAR. SIGONIVS, (e) FR. VLR. CALIXTVS, (f) & PETRVS CVNAEVS. (g) Simile fere erat Lycurgi inſtitutum, quem emtionem venditionem rerum fundi plane inhibuiſſe, referunt ARISTOTELES & HERACLIDES apud CRAGIVM. (h) Ex quo conſequitur, vt iure Spartanorum nulla prodita fuerit praeſcriptio, ob quam vindicari non potuerint poſſeſſiones, quae vllo caſu in alterius poteſtatem perueniſſent, vt non abſurde laudatus paullo ante CRAGIVS hoc Lycurgi inſtitutum cum illa lege Hebraeorum agraria, de qua modo diximus, compararit. Cur vero hae gentes a reliquis tantum non omnibus ea in re diſceſſerint, facile intelliges, ſi conſideres, vtrique legislatori, licet ob diuerſas rationes, eumdem finem ob oculos fuiſſe, puta, vt populus, ſui ſemper ſimilis, nullo exterorum commercio contaminaretur. Quo minus itaque aliarum gentium conſuetudinem deſiderarent ciues reipublicae Hebraicae: Deus terram, rerum omnium feraciſſimam, inter XII tribus, excepta Leuitica, aequaliter ſorte diſtribuerat: idemque inſtitutum ſequutus Lycurgus, agrum omnem ita viritim diuidi iuſſerat inter ciues Lacedaemonios, vt nullus inter eos excelleret opibus, nulli inopia dedecori ac pudori eſſet. (i) Ad eam vero ἰσότητα τῶν κτήσεων conſeruandam, vel maxime comparatae erant leges, quae rerum illarum, ſi forte in alterius poteſtatem perueniſſent, vindicationem nulla quantiuis temporis praeſcriptione excludi patiebantur. Quam neceſſaria ſit ea prudentiae regula, ipſi quoque Romani ſuo exemplo ſatis ſuperque oſtenderunt. Quum enim

(d) Leuit. XXV. 14. *ſeqq.* XXVII. 22. *ſequ.* Ioſeph. *Antiquit. Iud.* III. 12. (e) Car. Sigon. *de Rep. Hebr.* III. 15. *p.* 126. (f) Fr. Vlr. Calixt. *de Iubilaeis Rom. Pont.* §. *CXLVI. ſequ.* (g) Petr. Cunaeus *de Republica Hebraeor. lib.* I. *cap.* II. & III. (h) Crag. *de Republica* Lacedaemon. *pag.* 200. *ſequ.* (i) Cragius *de republ. Lacedaem. pag.* 199.

enim initio vrbs eſſet non admodum ſpatioſa, & ager ſatis anguſtis limitibus finiretur, denique ciuibus, in acie ſtare, quam in foro litigare, pulchrius atque vtilius videretur: breue valde praeſcriptionis tempus legibus inſtituerant, vt mobiles res anno, immobiles biennio vſucaperentur. (k) Quam facile enim erat Romanis, tunc raro longius a patria abſentibus, in res ſuas inquirere, easque vindicare illico, nec committere, vt, qui eas detineret iniuſte, in earum poſſeſſione conſeneſceret? Neque exterorum cauſſa longiore temporis ſpatio opus eſſe videbatur, quia ex iuris Romani principiis *aduerſus hoſtes*, id eſt, peregrinos, *perpetua erat auctoritas*, nec vlla ciuibus, aduerſus eos agentibus, obſtabat praeſcriptio. (l) Simulac vero Romani arma victricia per vniuerſam fere terrarum orbem circumferre & tot vbique prouincias ſub ſuam poteſtatem redigere coeperant: ſtatim frequentior ciuium abſentia, praediorumque ſitus remotior legem corrigi, tempusque illud laxari ſuadebat. Hinc inuenta longi temporis praeſcriptio, quae ad praedia prouincialia pertinebat: (m) hinc repertum praetoris beneficium, quo abſentibus quibusdam aduerſus praeſentium, vel praeſentibus aduerſus abſentium vſucapionem ſubueniretur. (n) Hinc denique IVSTINIANVS e republica futurum exiſtimabat, vſucapionem in praeſcriptionem longi temporis plane transformari, adeoque rerum mobilium vindicationem non niſi triennii, immobilium inter praeſentes demum decennii, inter abſentes vicennii praeſcriptione excludi. (o) Poſſemus idem PLATONIS exemplo firmare, qui, quum rempublicam ex ſuo ingenio fingeret, tamen fuſe de praeſcriptione rerum praecipit, eamque totam ita ordinauit, prout id reipublicae illius fictitiae finis, ciuiumque, quos in eam adlegere conſtituerat, ingenium poſtularet. (oo) Sed vel haec, quae hactenus diſſeruimus, vt opinor, probant, praeſcriptionem a quolibet legiſlatore adcommodari ſolitam eſſe fini formaeque reipublicae, & quemadmodum ius illud, quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit, immutabile, & in vniuerſo humano genere idem eſt, ita ius ciuile vtilitati ac neceſſitatibus ſingularum gentium ſeruire, ac proinde, pro diuerſitate rerumpublicarum, non poſſe non eſſe diuerſiſſimum.

§. VI.

(k) *Pr. inſt. de vſucap.* Cicero *Topic. cap.* IV. *& pro* A. Caecina *cap.* XIX. (l) Cicero pro A. Caecina *cap.* XXVI. (m) *Pr. inſt. de vſucap.* (n) *tot. tit. ff. Quib. ex cauſ. mai. viginti quinque ann. in integrum reſt.* (o) *l. vn. C. de vſucap. transform.* (oo) *lib.* XII. *de legibus.*

§. VI.

Quibus poſitis, nemo, credo, mirabitur, eas etiam ciuitates, quae terra marique negotiantur, ita plerumque legibus temperare praeſcriptionem, ne illa huic fini ſuo refragetur, ac eam proinde breui admodum temporis ſpatio circumſcribere. Obſeruauit hoc vir πολιτικώτατος, IO. NIC. HERTIVS, (p) cuius en ipſa verba: *Apud populos*, inquit, *qui Mercurium prae ceteris colunt, ſiue finem praecipue in flore commerciorum collocant, tempora praeſcriptionum ſolent eſſe contractiora, rerum etiam, quae alias vſucapi nequeunt, furtiuarum*, v. g. *vſucapio facilius permittitur.* Idem (q) vbi ex inſtituto agit de rebuspublicis, quibus commercia pro fine ſunt, inter alia & haec praecipit, *vt tempora vſucapionum in hiſce ciuitatibus ſint contractiora.* Ei ſuffragantur & alii rerum ciuilium periti, veluti IO. SAM. STRYKIVS, (r) & interpres iuris Lubecenſis doctiſſimus, MEVIVS, (s) qui intereſſe mercaturae docent, vt res quaedam citius, quam iure ciuili definitum eſt, praeſcribantur. Non ſubſiſterent profecto inter homines commercia, niſi iis huius generis legibus ac inſtitutis conſuleretur. Quis enim cum aliis contrahere, vel ab iis contractu quodam oneroſo ſibi quidquam comparare vellet, ſi non niſi poſt longum tempus tuta ac immota foret poſſeſſio? Quis in incerto euictionis promiſſo ſpem aliquam ac fiduciam poneret? Et quam miſera demum futura eſſet mercatorum conditio, ſi ita comparatae eſſent leges, vt, quauis adhibita cautione, nihil emere poſſis, quin periculum ſit, ne contractus poſt aliquot annos reſcindatur, remque amiſſo pretio, alii reddere cogaris? Adde, quod flori commerciorum minime omnium conueniant litium ambages, nihilque magis incommodum ſit mercatoribus, quum ſi plus boni temporis in foro, quam in tabernis ſuis, conſumere cogantur. Id quod tamen nulla animi perſpicacia caueas, niſi id agant legislatores, vt rerum dominia quam citiſſime certa ſint, & litigandi occaſio omnis iis, qui non in tempore vigilarint, praeſcindatur.

§. VII.

Quae quidem omnia, neſcio, an in vlla ciuitate, vlloue emporio, accu-

(p) Hertius *Not. ad* Puffend. *de iure nat. & gent. lib. IV. cap.* XII. *§. V.* (q) *Elem. polit. P.* II. *Sect.* XI. §. 5. *p.* 447. (r) Io. Sam. Stryk. *in diſſ. de praeſcriptione rerum per mare adlatarum ſecundum ſtatuta Hamb.* §. VII. (s) Meu. *in Comment. ad ius Lub.* L. I. *tit.* VIII. *art.* I.

Digitized by Google

accuratius obſeruentur, quam LVBECAE, quae iam olim inter celeberrima emporia tantum eminuit,

Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Ius enim, quod a florentiſſima illa ciuitate nomen tulit, nulla in re magis a iure ciuili diſcrepat, quam in praeſcriptione, ſiquidem eam arctiore temporis ſpatio, quam vllum aliud ius ciuile, circumſcribit. Exempla eius rei exſtant quamplurima. Tres tantum dies apud Lubecenſes viuit iniuriarum actio, ob verbera extra ciuitatem accepta, ſi quis in ciues Lubecenſes velit culpam coniicere, idque triduum a momento, quo pulſatus, verberatusue ad vrbem reuertit, currit, (t) vt adeo ad exſtinguendam iniuriarum actionem non maiore ibi tempore opus ſit, quam iure communi requiritur ad interdictum de glande legenda excludendum. (u) Eodem iure incolis non niſi trium menſium induciae indulgentur, ad ius ciuitatis impetrandum: (x) quum facultas illud ius adquirendi raro cuiquam ob temporis lapſum adimatur in aliis ciuitatibus, & durum ac inhumanum ſane videatur CICERONI, (y) M. Iunii Penni vel Papii imitari legislationem, peregrinosque vrbe vti prohibere. Iusiurandum alicui delatum iniunctumque, niſi intra quatuordecim dies praeſtetur, pro deſerto habetur cauſſaque cadit, qui tantillum temporis praeterire paſſus eſt. (z) Contra pignus, eo iure, conualeſcit, ſi decoctor quatuor hebdomadibus, antequam foro ceſſit, more in ciuitate recepto, conſtituit. (a) Sed & reliquarum tam rerum, quam actionum praeſcriptio iure Lubecenſium quam breuiſſima eſt, & plerumque anno & die finitur, niſi quod biennium indulgetur marito, intra quod promiſſam, nec numeratam, dotem exigere poſſit, carituro omni actione, ſi has inducias abire paſſus ſit. (b) Quin longi ac longiſſimi temporis praeſcriptionem, quae in iure ciuili vtramque paginam facit, fere ignorat ius Lubecenſe, quod (vt verbis vtamur MEVII,) (c) *commerciorum libertati, vigori & vtilitati conſulit, & ſubſeruit, quoniam mercaturae, immo omnis forenſis negotiationis intereſt, dominia rerum eſſe certa, & certos eſſe rerum poſſeſſores, qui de iis negotiari cupiant, nec, quae publice & bona fide accipiuntur, retractari, aut in ſuſpenſo eſſe.* Quare eos quam maxime

Ttttt fugit

(t) *Ius Lubecenſe lib. IV. tit. 4. art. 2.* (u) *l. vn. ff. de glande legenda.* (x) *Ius Lubec. lib.* I. *tit.* II. *art.2.* (y) Cic. *de Offic. lib.* III. *cap. XI.* (z) *Ius Lubec. lib.* V. *tit.* VIII. *art. 2.* (a) *Ius Lub. lib.* III. *tit.* IV. *art. 1.* (b) *Ius Lubec. lib.* I. *tit. V. art. 2.* (c) Meuius *Comment. ad ius Lub. lib.* I. *tit.* VIII. *art. 1. no. 7.*

fugit ratio, quibus durum ac paullo iniquius videtur, eos iuſto citius iure ſuo priuari, qui verecundia quadam praepediti, non ſtatim adeant praetorem. Recte enim his reſpondit laudatus MEVIVS, (d) *ſi quid iniquitatis breuitati temporis ineſſe putetur, id tollere & emendare tum publicam vtilitatem, tum amittentis negligentiam. Boni patrisfamilias, cuius officia lex merito ab omnibus exigat, aut neglecta iuſte coerceat, eſſe, ex mente* VARRONIS, *rerum immobilium quotannis inire rationem, rerum mobilium ſingulis ſemeſtribus. Quod ſi fieret, rariſſimas fore praeſcriptiones, dum autem non fiat, eas non poſſe non eſſe iuſtiſſimas.* Haec MEVIVS, qui mallem ab aliis rationibus ac argumentis minus idoneis abſtinuiſſet, nec perſuadere lectoribus ſuis voluiſſet, ſtatutorum Lubecenſium auctores ius praetorium habuiſſe ob oculos, iſtique praeſcriptionis ſuae terminum aequare voluiſſe. Quid enim commune cum iure praetorio habet illa praeſcriptio Lubecenſium? Et quis verum praeſtabit, primos ſtatutorum conditores, iuris Romani libros vmquam non dicam euoluiſſe, ſed oculis tantum vſurpaſſe? Accedit, quod ius honorarium poenales tantum ac reſciſſorias actiones, ex edicto profectas, tam breui vnius anni curriculo circumſcribit, rei autem perſequutorias aeque ac ciuiles perpetuas eſſe iubet: (e) ius vero Lubecenſe inter actiones rei perſequutorias & poenales nullum plane diſcrimen ſtatuit, ſed vtrasque, fere elapſo anno & die, exſpirare patitur. Et quid opus denique eſt iſtis ambagibus, praeſidioque a praetore Romano petito, quum multo ſolidiore fundamento nitatur iuris iſtius ſtatutarii aequitas? Quum enim ius naturae & gentium praeſcriptioni nullum certum tempus praefigat, integrum eſt cuiuis legislatori, illud lata lege definire, adeoque & Lubecenſis reipublicae patribus illud ita definire licuit, prout id exigere viſus eſt reipublicae ſuae finis, populique ſalus, quam ſemper ſupremam legem eſſe oportere, non potuerunt profecto ignorare.

§. VIII.

Diximus, annalem illam praeſcriptionem in iure Lubecenſi fere ſemper ita exprimi, vt mentio fiat ANNI & DIEI, *Iahr und Tag.* Quare ſemel defungendum eſt eo labore, vt, quantum temporis ex legislatorum ſententia formula iſta comprehendat, diſquiramus. Sane ſi per varia veteris Germaniae iura oculos circumferas, nihil reperies frequen-

(d) Meuius *no.* 9. *&* 10. (e) *l.* 35. *pr. ff. de oblig. & act.*

Digitized by Google

quentius, quam vt annis praeſcriptionis dies, tamquam auctarium quoddam, ſuperaddatur. Fieri hoc animaduertimus, in IVRE SAXONICO, (f) SVEVICO, (g) AVSTRIACO, (h) quin & NORMANNICO, (i) & ANGLICANO, quod eleganter deſcripſit IOANNES COWELLVS. (k) Quumque hodie viri doctiſſimi non dubitent, quin ius ſuum Lubecenſes primum a Suſatenſibus acceperint: cupiditas animum inceſſit, diſquirendi, an & Suſatenſibus ſollemnis fuerit illa formula? Quod dubium ſtatim exemit codex eius iuris MCS. apographus, quem *illuſtris Dominus* PRAESES mecum communicauit, in quo, quoties de praeſcriptione agitur, fere ſemper iunguntur *annus & dies, Jahr und Tag*. (l) Praeterea haec formula iam a ſaeculo XII. paſſim occurrit in diplomatibus Bremenſibus, Brunſuicenſibus, Goslarienſibus, Luneburgenſibus, Northuſanis, Tremonienſibus, aliisque, quae in communi illo vaſtoque imperii tabulario edidit LVNIGIVS. (m) Quid vero maioribus noſtris fuerit ANNVS & DIES, ex ipſis medii aeui legibus Germanicis ſatis patet. *Diem* enim vocabant dilationem legitimam, qua elapſa quis in foro vadimonium ſiſtere tenebatur. Quum vero citationes more maiorum ſemper fierent in diem decimum quartum, (*über vierzehn Nächte*,) eaque citatio, antequam contra contumacem ferri poſſet ſententia, ter eſſet repetenda: connumeratis tribus diebus, quibus adeſſe debuiſſet reus, inde emergunt ſex hebdomades & dies tres, quod tempus vno vocabulo dies dicitur, ceu tum ex IVRE WEICHBILDICO SAX. (n) & FEVDALI SAX. (o) tum ex diplomate apud LVNIGIVM, (p) ſatis intelligitur. Iam ne dubitandum quidem videtur, quin eamdem vocabuli notionem retinuerint etiam Lubecenſes, maxime quum multa eos ex iure Saxonico decerpſiſſe, pro certo adfirment viri doctiſſimi, ARTHVRVS DVCK (q) & DAV. MEVIVS. (r) Aſt quum iam CALLISTRATVS obſeruarit, *optimam legum interpretem eſſe conſuetudinem*: (s) & hic profecto ratio habenda erit vſus,

Ttttt 2 *Quem*

(f) *lib.* III. *iur. prouinc. art.* LXXXIII. *lib.* II. *art. XXIX. & alibi paſſim.* (g) *cap.* XLII. (h) *Art. XXVIII. apud. illuſtr.* Ludewig. *reliqu. MSSC. Tom. IV. p.* 12. (i) *lib.* II. *cap. XVII. §. IV. & cap. XX. apud eumdem Tom. VII. pag.* 187. *&* 192. (k) Cowellus *Inſt. iur. Angl. lib.* II. *tit.* VI. *§.* III. *pag.* 88. (l) Veluti *art. XXXVIII. XLI. LXI. LXV. CL. CLXIX. & aliis.* (m) Lunig. *part. ſpecial. cont. IV. Part. II. p. 66.* 120. 639. *& Part. I. pag.* 220. 308. 443. 855. (n) *Art. XXI.* (o) *Art. XIII.* (p) Lunig. *ibidem p. 66.* (q) Arthurus Duck *de vſu & auctoritate iur. ciu. lib. II. cap. XVI.* (r) Dan. Meuius *proleg. comm. in ius Lub. quaeſt.* I. *no.* 55. (s) *l.* 37. *ff. de legib.*

Digitized by Google

Quem penes arbitrium eſt, & norma loquendi.

Auctorem autem habeo MEVIVM, (t) diem Lubecae non accipi pro ſex hebdomadibus & tribus diebus, ſed pro viginti quatuor horarum ſpatio, adeoque praeſcriptionem annalem, quae in Saxonia quadringentis & decem diebus abſoluitur, Lubecae dies tantum trecentos & ſexaginta ſex comprehendere.

§. IX.

Sed vt demum ad ipſas ſpecies vel caſus, quibus praeſcriptio illa annalis iure Lubecenſi obtinet, progrediamur; prima eaque notatu digniſſima occurrit, (u) vbi de tempore, quod hominis proprii, ciuitatis iura adepti, vindicationem excludit, agitur, de eoque ita diſponitur: *Wann aber ein Bürger in einer Stadt, da Lübeckiſch Recht gebraucht wird, Jahr und Tag geſeſſen hat, und alsdann von einem andern, als ſein eigen Mann angeſprochen, und ſolches, daß er eigen wäre, mit Zeugen bewweiſet würde; kan dagegen der Bürger durch Rahtmanne oder beſeſſene Bürger wahrmachen, daß er über Jahr und Tag am Bürger-Recht, und Bürger gewweſen, und in der Zeit unbeſprochen blieben, ſo bleibt er der Anſpruch ledig und frey.* En primum praeſcriptionis annalis, quae ex iure Lubecenſe proficiſcitur, exemplum, quod paucis & cum iure ciuili contendere, & ex ſolidis principiis interpretari, iuuabit.

§. X.

Iure Romano permultum intereſt, vtrum quis ſeruum, ab alio poſſeſſum, vindicare, an pro libero ſe gerentem in ſeruitutem retrahere velit. Qui iniuſte aufugit, ſeque alicubi pro libero gerit, ſui ipſius fur habetur, (x) nec vmquam ideo libertatem adquirit, quod longiſſimo tempore in libertate moratus eſt. Hinc DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS Auguſti (y) reſcribunt. *Mala fide morato diu in libertate prodeſſe non poſſe longi temporis praeſcriptionem:* Qualia de agricolis etiam & cenſitis, tamquam adſcriptitiis hominibus, ſanxit IVSTINIANVS. (z) Contra ſi quis, etiam fugitiuus, in alterius poſſeſſione eſt, non eſt dubium, quin domino eum vindicaturo obſtet longiſſimi temporis praeſcriptio, ceu recte obſeruauit CVIACIVS. (a) Nec obſcura eſt huius dis-

(t) Mev. *ad ius* Lub. *lib.* I. *tit.* VIII. *art.* I. *no.* 16. (u) Lib. I. *tit.* III. *art.* III. (x) *l.* 60. *ff. de furt. l.* 1. *C. de ſeruis frugitiu.* (y) *l.* 1. *C. de long. temp. praeſcript. quae pro libert.* (z) Iuſtinian. *l.* 22. §. 1. *C. de agricolis & cenſit. lib.* XI. *tit.* XLVII. (a) Cuiac. *Not. poſter. ad Inſt. de vſucap.*

Digitized by Google

diſcriminis ratio. Alio enim ſeruum meum poſſidente, poſſeſſio mea deſinit: non item, ſi a nemine poſſideatur. (b) Huius enim poſſeſſionem animo retineo, idque adeo verum eſt, vt fugitiuos quoque, quoties ex lege Fuſia Caninia ſeruorum numerus iniretur, inter ſeruos numerari conſueuiſſe, ſcribat PAVLLVS. (c) Non mirum itaque eſt, fugitiuo praeſcriptionem non prodeſſe, quamuis eadem proſit poſſeſſori eius, ſi reliqua omnia recte ſe habeant. Multo minus vero dubitandum, quin iure canonico domino nulla currat praeſcriptio, ſi ſe ei ſeruus ſubduxerit, quia hoc iure expeditum eſt, malam fidem omnem cuiuscumque temporis praeſcriptionem impedire. (d) Ex quo recte colligit ANT. FABER, (e) ſeruilis conditionis hominem nullo temporis, quantumcumque longiſſimi, ſpatio praeſcribere poſſe, ſi vel centum annorum curricula effluxerint, quod tamen tempus ſufficere credidit HVSANVS: (f) ſemper enim in mala fide eſſe, qui ſuo ſe domino ſubduxerit, nec fugitiuum conditionem ſuam incompertam habere, vel proprii facti ignorantiam obtendere poſſe. Memoriae prodidit DIO CASSIVS, (g) Maximum quemdam, quum iam quaeſturam Romae peteret, a domino, tamquam fugitiuum, domum eſſe abductum. Et ſimile VLPIANVS noſter (h) refert de Barbario Philippo, quem dominus ſiue praetorem deſignatum, ſiue, vt SVIDAS (i) mauult, iam e tribunali ius dicentem, herus ad certam crucem domum abſtraxerit. An vero credibile eſt, inter fugam & diem iſtum, quo in tantum euectus faſtigium fortuna ſubito deſtituit, pauxillum temporis intercesſiſſe? An ſeruos fugitiuos, Romam venientes, ſtatim ad honores viam ſibi munire potuiſſe, exiſtimemus? Fieri profecto non potuit, quin diu prius in luce ciuiumque oculis verſati ſint, antequam iis honoribus digni viderentur. Quin Barbarium Philippum prius quaeſtura ac aedilitate functum oportuit, quam ei praeturam liceret petere. Quod omne intra paucos dies contigiſſe non poteſt. Et tamen neque vitam anteactam, neque honores, neque tot annorum lapſum miſeris illis quidquam profuiſſe ad libertatem, animaduertimus, luculento ſatis argumento, domino ius ſuum ab ipſo fugitiuo nullius temporis praeſcriptione interuerti iure Romano potuiſſe.

Ttttt 3 §. XI.

(b) *l. 1. §. 14. ff. de adquirenda vel amitt. poſſ. l. 13. pr. l. 15. ff. eod. l. 17. §. vlt. de furtis.* (c) Paullus *Recept. Sent. lib. V. tit. XIV.* §. III. (d) *Cap. 2. de regul. iuris in 6.* (e) Ant. Faber *in Codice lib. VII. tit. IV. def. 1.* (f) Huſanus *de de hom. propr. Quaeſt. V. n. 8.* (g) Dio Caſſius *lib.* XLVIII. *p. 377.* (h) *l. 3. ff. de off. praet.* (i) Suid. *in* Βαρβ. Φίλιππος.

§. XI.

Nec alio iure Germanos antiquitus vſos eſſe circa homines proprios arbitramur. Quamuis enim apud Langobardos ſeruus fugitiuus triginta annorum praeſcriptionem opponere poſſet domino: ſingulari tamen lege edixerat CAROLVS M. id ius, tamquam Langobardis proprium, alias gentes Germanicas non obligaturum. *Vbicumque*, inquit, *intra Italiam ſiue regius, ſiue eccleſiaſticus, vel cuiusque alterius hominis ſeruus fugitiuus inuentus fuerit a domino ſuo, ſine vlla annorum praeſcriptione vindicetur, ea tamen ratione, ſi dominus Francus, ſiue Alamannus, aut alterius cuiuslibet conditionis & nationis ſit. Si vero Langobardus aut Romanus fuerit, ea lege ſeruos ſuos, vel adquirant vel amittant, quae inter eos antiquitus eſt conſtituta.* (k) Francis ergo, Alamannis, aliisque Germanis, ſeruos ſuos, ſiue pro liberis ſe gerentes, ſiue ab aliis poſſeſſos, vindicantibus, nulla obſtabat praeſcriptio, quamuis ea obſtaret Langobardis ex lege ſua. Poſtea mitiſſimi ingenii princeps, LVDOVICVS PIVS, (l) paullo aliter quidem iniit rationes, eoque caſu triginta annorum praeſcriptionem valere voluit, non vt ea prodeſſet ſeruo, ſed ei, *qui alienum colonum triginta annos in re ſua habuiſſet.* Quam quidem legem a iuris ciuilis ſanctione parum diſcrepare, nemo non videt. Hinc multae exſtant veteres formulae apud BALVZIVM (m) & GOLDASTVM, (n) ex quibus diſcimus, fugitiuorum liberos non minus, quam ipſos fugitiuos, vindicari potuiſſe, nulla, vti videtur, obſtante temporis praeſcriptione.

§. XII.

Sed fortaſſis locus ſaltim, vbi fugitiuus tantiſper delituit, vel ciuitas, in quam ſeſe recepit, tutum ei praebuerit receptaculum, maxime ſi, impetrato ciuitatis iure, ibi ſatis diu commoratus ſit? Immo ne id quidem impedimento domino fuit, quo minus ſeruum ſuum vbicumque repertum ſibi adſereret. Tantum enim abeſt, vt exceptio illa ſeruum domino eriperet, vt illi frugitiuo, ne in ipſorum quidem regum praefecturis ac praediis tutum perfugium eſſet. Patet hoc ex CAPITVLARIBVS *regum Francorum* (o) in quibus & haec legimus: *Si ſerui eccleſiaſtici, vel quorumlibet liberorum hominum, in fiſcum noſtrum confugerint, & a dominis vel aduocatis eorum repetiti fuerint, ſi actor fiſci*

(k) *Addit.* Caroli M. *ad leg. Langob. cap.* VIII. (l) *Capitular lib. V. cap.* III. (m) Baluz. *Adpend. Marculfi form.* VI. & XXXII. (n) Goldaſt. *in Chartis Alam. cap.* VIII. (o) *Lib.* III. *cap.* LXXXIII.

Digitized by Google

fiſci noſtri intellexerit, quod eos iuſte non poſſit tenere ad noſtrum dominium, eiiciat illos de eodem fiſco, & recipiant eos domini eorum. Interiecto tempore, quum vrbes in Germania etiam ciſrhenana ampliſſimae conderentur, multique, vitae elegantioris illecebris capti, intra moenia, quam ruri, lares ſibi ac fortunarum ſedem conſtituere mallent: publicis imperii legibus cautum fuerat, ne vlli homini ſeruilis conditionis tutus ad iura ciuitatum acceſſus eſſet, exſtatque eam in rem non modo aurea FRIDERICI II. Imp. bulla, in curiae Hallenſis tabulario adſeruata, editaque ab illuſtri Academiae noſtrae Cancellario, IO PETRO A LVDEWIG (p) *qua* Imperator *principum, nobilium, miniſterialium & eccleſiarum homines proprios in ciuitatibus admitti*, vetat: ſed & eamdem legem ſubinde in vſum reuocatam legimus ab HENRICO VII. Rege & SIGISMVNDO Imper. cuius diploma, itidem aurea bulla ornatum, recitauit MELCHIOR GOLDASTVS. (q) Quin tum peruulgatum apud maiores noſtros hoc fuit, vt de eo inoleuerit paroemia iuris elegantiſſima: *Keine Henne* (quo vocabulo ob gallinam, in conditionis ſeruilis ſignum ab vnoquoque homine proprio quotannis praeſtandam, vulgo *das Rauch-oder Leib-Huhn*, ipſe homo proprius denotabatur) *flieget über die Mauer:* id eſt, *nemini alteri conditione ſeruili obnoxio vel adſcriptitio in ciuitatibus locus eſt.* (r) Quis ergo ſibi perſuaſerit, aufugientibus in ciuitates ſeruis, ibique aliquamdiu latitantibus, libertatem fugae praemium fuiſſe, quum ne via quidem ſeruis lege pateret ad ciuitates, & perinde in leges committere viderentur ciues, qui ſeruum recepiſſent intra moenia, ac ipſi ſerui, quos fuga eo abſtuliſſet? Nec ignorabant hoc ciuitatum duumuiri & decuriones, experientia quippe edocti, quoties aliqua ciuitas fugitiuis receptum dediſſet, id facinus adeo indignum viſum eſſe principibus & equeſtris nobilitatis viris, vt arma, more ſaeculi, ideo corriperent, ferroque & flammis repeterent ſeruos, quos iure vindicari ciuitates prohibuiſſent. Qualia exempla bellorum, ob eam cauſſam illatorum ciuitatibus florentiſſimis, habes apud LEHMANNVM (s) & IO. HERTIVM (t) qui etiam obſeruat, inde inoleuiſſe conſuetudinem, exigendi a nouis ciuibus publicum ingenuitatis teſtimonium, quod vocant *das Mann-Recht*, vel *den Geburths-Brieff*, eam

(p) Io. Pet a Ludevvig *Reliqu. MSSC. Tomo VII. pag.* 517. (q) Melch. Goldaſtus *Conſt. imp. Tom.* I. *p.* 167. (r) Hert. *Paroem. iur. lib.* II. *paroem. XI. pag.* 657. (s) Lehmann. *Chron. Spir. lib. VII. cap. LXXI.* (t) Io. Hertius *de Homin. propr. Sect.* III. §. *X.*

eam ob cauſſam inuentum, ne homines proprii furtim in tabulas cenſuales irreperent, & ciues imprudentes patrocinium ſuſcipientes fugitiuorum, in leges imperii, tamquam in caſſes, inciderent. Quae quum ita ſint, ne in ciuitatis quidem iuribus furtim impetratis quidquam fugitiuis praeſidii fuiſſe, nec dolum hunc iſtis ad conſequendam libertatem in Germania profuiſſe, facile vnusquisque intelliget.

§. XIII.

Quum itaque haec praeſcriptio, qua ſerui Lubecae libertatem ſuam aduerſus dominos tuentur, & iuri communi Romano, & moribus Germanicis aduerſetur: (§. X. ſequ.) fieri non poteſt, quin ſingularis illa diſpoſitio, quam ſupra (§. IX.) recenſuimus, ex priuilegio aliquo, ſeu iure, ad exemplum non trahendo, quod Lubecenſibus a ſuperioribus fuerit conceſſum, ſit repetenda. Quum enim intereſſet principum, vrbes florere excelſius, ciuiumque numero quam maxime adfluere: hoc ſe illi non facilius conſequuturos exiſtimabant, quam ſi ad libertatem vocarent homines proprios, qui migrarint in ciuitates, ibique certum tempus quiete exegerint, maxime quum hi dominorum truculentia in deſperationem acti, certatim ad vrbes, tamquam in portum, confugerent. Hinc paſſim ciuitatibus huiusmodi priuilegia conceſſa videmus, quibus ciues ſuos, ſtatus quaeſtionem paſſuros, ſolo temporis, aliquando ſatis exigui, lapſu in libertate defenderent. Tale priuilegium Niceae, Sabaudiae municipio, datum eſſe, teſtatur ANT. FABER (u) qui tamen diſerte monet, praeſcriptionem annalem dominis ibi non diutius obſtare, quam dum fugitiui in ciuitate deliteſcant, contra ea hos non minus, quam eorum liberos, ſi extra pomoeria deprehendantur, iure a dominis vindicari. Inter Rigenſium quoque priuilegia tale ſe reperiſſe ſcribit MEVIVS, (x) vt ciuis a domino in ſeruitutem reuocari nequeat, ſi biennio continuo iure ciuitatis vſus eſſet ſine vllius contradictione. Sed multo plura eius generis priuilegia in ipſa Germania reperias, quamuis, quod ad tempus praeſcriptionis attinet, ſibi non per omnia ſimilia. Ratisponenſibus ſane an. MCCXXX. id tantum indulſit FRIDERICVS II. Imp. vt decem annorum praeſcriptio dominis, ciues Ratisponenſes vindicaturis, opponi poſſet. (y) quale priuilegium & Hamburgenſes impetraſſe conſtat, quia eorum STATV-

TIS

(u) Ant. Faber *in Cod. lib. VII. tit. IV. def.* II. & *lib.* I. *tit. XII. def. VIII.* (x) Meu. *Comm. ad ius Lub. lib.* I. *tit.* III. *art.* III. *no.* 50. (y) Lunig *Reichs-Archiu Part. Spec. Cont.* IV. *P.* II. *p.* 262.

TIS (z) cautum eſt. *Da dieſer Stadt Bürger von einem andern, als ſein eigen Man angeſprochen, und ſolches bewieſſen würde; kan dagegen der Bürger wahr machen, daſs er über zehen Iahr ohne Anſprüche in dieſer guten Stadt ſich aufgehalten, ſeine Wohnung und Weſen allhie gehabt, ſoll er ſeiner ruhſahmen Beſitzung genieſſen, und ferner Anſprach ledig und frey bleiben.* Pleriſque tamen ciuitatibus ipſa praeſcriptio annalis conceſſa, veluti anno MCLXXXVI. Bremenſibus a FRIDERICO I. Imp. (a) anno MCCV. Argentoratenſibus a PHILIPPO Imperatore: (b) anno MCCXIX. Goslarienſibus a FRIDRICO II. (c) an. MCCXXXVII. Viennenſibus ab eodem Imperatore: (d) anno MCCLXXV. Lindauienſibus a RVDOLPHO I. Rege: (e) anno MCCXC. Nordhuſanis ab eodem Rege: (f) anno MCCCXXXII. Tremonienſibus a LVDOVICO Bauaro: (g) anno MCCCXCVII. Spirenſibus a WENCESLAO Rege: (h) fortaſſis & aliis vrbibus, quarum chartae nondum in lucem prodierunt. Saltim Magdeburgenſes huiusmodi priuilegium, quamuis Lubecenſi paullo adſtrictius, obtinuiſſe colligi poteſt ex loco IVRIS WEICHBILDICI: (hh) *Welcher Mann binnen Weichbild-Recht geſeſſen hat Iahr und Tag ohne iedermans Anſprache, der mag ſeine Freyheit behalten ſelb ſiebend ſeiner nächſten Magen (der ſollen drey ſeyn von Vater, drey von der Mutter, wer ſie auch ſeyn,) denn daſs ihn iemand zu eigen behalten möge.* Denique & id obſeruamus, non modo Imperatores & Reges vrbibus huiusmodi priuilegia dediſſe, verum etiam principes. Nam Lüneburgenſibus Otto Puer, Dux, anno MCCXLVII. id inter alia conceſſit, *vt ſi quis in ipſa ciuitate annum & diem tranſegerit, non requiſitus a domino ſuo, pro libero homine teneretur & a nemine in poſterum impeteretur.* (i) Et inſequentis ſaeculi anno XIV, Otto, Dux Brunſuicenſis, notabili diplomate vniuerſos ciues Brunſuicenſes manumiſit, qui ibi pro veris ciuibus morati ſunt, per annum & diem, eosque ab omni dominorum vindicatione ſecuros praeſtat apud eumdem LVNIGIVM. (k) Ex quibus ſane conſequitur, vt omnes fere ciuitates floren-

(z) *P. I. tit.* II. *art.* II. (a) Limn. *Addit. iuris publ. Tom.* I. *pag.* 173. (b) Iac. Wencker. *Diſſ. de Pfalburgeris §. XI.* (c) I. M. Heineccius *Antiqu. Goslar. ad ann.* 1219. (d) Lambec. *Bibl. Vindeb. lib.* II. *cap. V. p.* 81. (e) Conring. *Cenſur. Diplomat.* Ludou. *cap. XIV. p.* 267. (f) Lunig *Reichs-Archiu ibid. p.* 66. (g) Lunig *ibid. p.* 443. (h) Lehman. *Chron. Spir. lib. VII. cap. LXX.* (hh) *Art.* IV. (i) Lunig. *ibid. p.* 639. *Append. von Hanſee-Städten.* (k) *ibid. pag.* 220.

tiores a ſaeculo XII. ſibi de eiusmodi priuilegiis proſpexerint, & Imperatores aeque ac Principes in concedendis illis indulgentiores paene fuerint, quam aequitatis & prudentiae praecepta paterentur.

§. XIV.

Quod vero tot aliis per Germaniam ciuitatibus obtigit beneficium, id Lubecae quoque obtigiſſe, ſemper exiſtimauimus. Neque nos fefelliſſe hoc augurium, poſtea didicimus ex priuilegio FRIDRICI I. Imp. (l) LVBECENSIBVS conceſſo anno MCLXXXVIII. XIII. KAL. OCTOBRES. In eo enim cum alia iura, quae hodienum in ſtatutis eorum ſuperſunt, tum & hoc occurrit: *Si quisquam extraneorum ſuperueniens aliquem ciuem de ſua libertate pulſauerit, ciuis vicinior eſt ad obtinendam ſuam libertatem ſola manu, quam extraneus ad ipſum conuincendum. Si vero quiſpiam de terra ipſorum aliquem de libertate pulſauerit, & pulſatus probare poterit, quod annum & diem in ciuitate ſine pulſatione ſubſtiterit, pulſatus euadit.* Sed quamuis hoc dubio careat: non tamen exiſtimandum eſt, eam demum eſſe huius priuilegii Lubecenſis originem, quum facile probari poſſit, illud multo eſſe antiquius, & iam antea ciuitati datum, tum nouum duntaxat vigorem nouumque robur a FRIDRICO I. Imp. accepiſſe. ARNOLDVS enim LVBECENSIS (m) auctor eſt, *capta ab Imperatore vrbe, priusquam ei ciuitatem aperirent, ciues ad eum exiſſe, rogantes, vt libertatem ciuitatis, quam a Duce (Henrico Leone) prius traditam habuerint, & iuſtitias, quas in priuilegiis ſcriptas habeant, ſecundum iura Soſatiae, & titulos, quos in paſcuis, ſiluis, fluuiis, poſſederint, ipſius auctoritate & munificentia poſſideant.* Addit auctor grauiſſimus, *adnuiſſe victorem, omniaque illa vetera iura ac priuilegia rata habuiſſe.* Id quod vere ſcripſiſſe ARNOLDVM, ex hoc ipſo, quod laudauimus, FRIDRICI I. Imp. diplomate ſatis intelligitur, in quo quippe profitetur Imperator, *ſe opportunitatibus Lubecenſium adquieſcentem, omnia iura, quae primus loci fundator Henricus, quondam Dux Saxoniae, eis conceſſerit, & priuilegio ſuo firmauerit, ſe quoque illis conceſſiſſe.* Ea vero ab Henrico Duce profecta priuilegia fuſius deinde recenſet Imperator, in iisque etiam praeſcriptionem illam annalem loco haud poſtremo ponit. Non igitur a Fridrico I. Imp. eſt hoc priuilegium, ſed ab Henrico Leone, Duce Sax. & Bauariae, principe prudentiſſimo, & incomparabili profecto, niſi virtutem eius fortuna deſtitu-

(l) *apud* Lunigium *ibid. pag.* 1330. (m) *Lib.* II. *Chron. Slau. cap.* XXXV.

ſtituiſſet. Quum vero a MEIBOMIO, (n) MOLLERO, (o) aliisque viris doctiſſimis, luculenter demonſtratum ſit, Henricum Ducem Saxoniae iura ac priuilegia, quae Lubecenſibus dederit, Suſato, Weſtphalica vrbe, adſciuiſſe: veroſimillimum profecto eſt, inde etiam profectam eſſe annalem hanc, de qua loquimur, praeſcriptionem. Simile enim quid in IVRE SVSATENSI. MSC. cuius ſupra iam meminimus, reperiſſe nobis videmur, (p) cuius ipſa verba adſcribere operae pretium fuerit: *Hedde ock ein eigen Menſch de Burſchop hier gewonnen, würde em de van de Hershop binnen Iaar unde Dage beſprocken, ende verwunnen, alſe en Recht is, de ſoll ſich mit de Hershop verſünen, alſo, dat ſe em de Woninge allhie vergünnen. Duet he des nichts, de ſoll na ſes wecken hier nicht länger bliven, ende ſoll ſin Geld verloren hebben, dat he umme Burſchop geven hevt.* Ex quo loco colligitur, circumacto anno & die ius heri exſpiraſſe, adeoque ſimile fuiſſe Suſatenſium ac Lubecenſium priuilegium, quin hoc ex illo, vt iam monuimus*, proculs dubio expreſſum eſſe.

§. XV.

Supereſt, vt ipſam, quam ſupra (§. IX.) adduximus, ſanctionem iuris Lubecenſis paullo accuratius contemplemur. Ea primum exigit, vt homo proprius iura ciuitatis ſiue Lubecae, ſiue in vrbe aliqua, quae iure Lubecenſi vtatur, impetrarit. Initio enim ſtatim loquitur de ciue. *Wann ein Bürger in einer Stadt, da Lübeckiſch Recht gebrauchet wird, Iahr und Tag geſeſſen hat.* Hinc nihil in hoc iure praeſidii eſt fugitiuis, qui ſe clam ſubduxerint dominis, & intra moenia in receptatoris cuiusdam improbi aedibus latitauerint, ſed illis, qui Lubecae palam & in oculis ciuium verſati ſint, & iam ante annum & diem iura ciuitatis obtinuerint, nec ab eo tempore vllam ſtatus quaeſtionem paſſi ſint. Ne id quidem tuliſſent leges Romanae. Tantum enim abeſt, vt ratum eſſe paſſae ſint ius ciuitatis, quod ſeruus clam & dolo malo eſſet conſequutus, vt ipſi ſocii ac Latini nominis, quamuis liberi homines, ſi clam in tabulas cenſuales irrepſiſſent, non modo ſeueris magiſtratuum edictis, ſed & latis legibus, quales CLAVDIA & LICINIA, itemque PAPIA fuerunt, domum intra certum tempus redire cogerentur, vt docet LIVIVS, (q) ASCON. PAEDIANVS, (r) & qui has leges

Vuuuu 2 ſingu-

(n) Meibom. *Introd. in Hiſt. inf. Sax. p. 81. ſequ.* (o) Moller. *Iſagog. ad Hiſt. Cherſ. Cimbr. P. IV. cap. VI.* (p) *Art. CXLIX.* (q) Liu. *Lib.* XLI *cap.* XII. *ſeq. lib.* XLII. *cap.* X. (r) Aſcon. Paedianus *ad Orat. pro L. Cornelio p. m.* 1309.

ſingulari ſtudio ex inſtituto expoſuit *illuſtr. Dn.* PRAESES. (s) Liber quidem & ciuis Romanus fiebat ſeruus, ſi nomen ſuum in cenſum contuliſſet, ſed tum demum, ſi id feciſſet iuſſu domini, (t) & poſtea luſtro, quod publice condebatur, interfuiſſet. (u) Alioquin, ſi clam irrepſiſſet in cenſum, nec libertatis, nec ciuitatis fiebat particeps, ac proinde quouis tempore a domino recte vindicabatur, ceu iam ſupra Maximi & Barbarii Philippi exemplis oſtendimus. At Lubecae ſeruo ius ciuitatis, etiam quod inſcio atque inuito domino impetrauit, praeſidio eſt aduerſus dominum. Quum enim in eo Germaniae tractu ſita ſit vrbs, in quo olim Slaui & Venedi longe lateque dominabantur: his a Germanis oppreſſis, quidquid ruri communem cladem effugerat, ſeruitutem triſtiſſimam ſeruiebat. (x) In tanta vero hominum propriorum colluuie, quae vicinas regiones inundauerat, fieri ſane non potuit, quin aliquando & ſeruilis conditionis homines, ingenuam mentiti originem, in vrbem migrauerint, iuraque ciuitatis variis artibus impetrarint, maxime, quum nondum fortaſſis conſuetudo illa, teſtimonium ingenuorum natalium a nouellis ciuibus exigendi, inualuiſſet. Iam horum quidem improbitas id priuilegium non merebatur: at tanto magis id merebatur ciuitas, cuius miſera profecto futura fuiſſet conditio, ſi ciues ſuos quotidie pati vidiſſet quaeſtionem ſtatus, ciues, inquam, qui fortaſſis vxores in vrbe duxerant, liberos in ciuitate procrearant, nec male meriti fuerant de republica. Haec enim omnia contingere potuiſſe, ſi ius vindicandi hos homines nullo temporis lapſu vmquam excluſum eſſet, facile quisque animaduertit. Proſpectum ergo ciuitati cupiens HENRICVS, Dux Saxoniae, praeſcriptionem hanc inuenit, & quidem breuiſſimam vnius anni, *Iahr und Tag.* Permultum itaque intereſt, ante annum quis hominem proprium repetat, an eo iam exacto. Priori caſu, probato dominio procul dubio ei reddendus eſt ciuis, vel ſi dubia eſt eius conditio, iureiurando praeſtito, liber & ingenuus pronunciatur. Qua de re IVS LVB. (y) ita loquitur: *Würde ein Bürger angeſprochen, daſs er eines andern eigen wäre, kan er mit ſeinem Eyd erhalten, daſs er des Klägers eigen nicht ſey, ſo iſt er der Anſprach loſs.* Quia enim reus eſt in poſſeſſione libertatis, ac proinde

(s) *In Commentar. ad* Leg. *Iul. & Pap. lib.* I. *cap.* I. *p.* 8. *ſequ.* (t) Vlpian. *Fragm. tit.* I. § VIII. (u) Cicer. *de Orat. lib* I. *cap.* XI. (x) *Vid.* Helmold. *Chron. Slau. lib.* I. *cap.* LXXXVIII. *& lib.* II. *cap.* XIII. (y) *lib.* I. *tit.* III. *art.* III.

Digitized by Google

inde maxima pro eo militat libertatis praeſumtio: (z) actori incumberet probatio, reum ſibi ſeruili conditione eſſe obnoxium. Hoc non probante, reus eſſet abſoluendus, (a) adeoque multo minus iniquum videri poterat, rem eius religioni vel iuriiurando committi, ad quod merito prae altero admitti debet is, pro quo maior eſt praeſumtio. (b) Quod ad poſteriorem caſum attinet, praeſcriptio annalis domini actionem plane perimit, modo probet reus, ſiue per Senatores, qui ſenatui, quum ciuium numero adſcriberetur, interfuerint, ſiue per ciues, rerum immobilium poſſeſſores, *daß er über Iahr und Tag an Bürger-Recht und Bürger geweſen*, nec non, *daß er in der Zeit unbeſprochen blieben.* Siquidem notum eſt, non prodeſſe cuiquam praeſcriptionem, ſiue naturaliter, ſiue ciuiliter interruptam. Id vero praeclare monet MEVIVS, (c) non aliter procedere hanc praeſcriptionem, quam ſi ſeruus ſaltim probabilem e fundo diſcedendi cauſſam poſſit allegare, veluti quod dominus eum eiecerit praedio, quod ipſe alium in locum ſuum ſurrogarit, quod dominus ſit proſcriptus, vel ipſe ferre non potuerit eius ſaeuitiam, quod ob belli iniurias, fundiue ſterilitatem, ferias ibi egerit eſuriales, & quae ſunt cauſſae huius generis aliae. Vti enim iniquiſſimum eſſet, homines improbos e fraude ſua fructum capere: ita merito leges ſubueniunt illis, qui ſaltim ex probabili cauſſa ſatis diu in libertate palam morati ſunt. Idque ſibi volunt verba vltima: *Daß er alsdann der Anſpruch ledig und frey bleiben ſolle.*

§. XVI.

Defendendum itaque in libertate eſſe hominem proprium, ſatis expeditum videtur: aſt illud merito quaeritur, an & a praeſtanda aeſtimatione hac praeſcriptione liberetur? Affirmare id video illuſtrem MEVIVM, (d) quamuis alios in alia omnia ire, ipſe lubens fateatur. Et ſane quamuis ego adſurgam tam illuſtri nomini, & ab eius ſententia, non ſine verecundia quadam, meam ſeiungam: neſcio tamen, an non iuſtiorem rationem habeat eorum, quos refellit, ſententia. Quid enim durius videri poteſt, quam dominum, probato dominio ſuo, non homine tantum, ſed & eiusdem aeſtimatione carere debere? An

non

(z) *l. 7. §. vlt. ff. de lib. cauſſa l. 15. C. de probat.* (a) *l. 6. ff. de probat.* (b) Sichard *in l. 3. C. de reb. cred. no. 12.* Menoch. *de arbr. iudic. Quaeſt. lib.* I. *Quaeſt.* LXXXI. *ſequ.* (c) Meu. *Comment. ad h. l. n. 34. ſequ.* (d) *ibid. no. 28. ſequ.*

non ſatis magnum hoc eſt beneficium, quod homo proprius domino non redditur, vt hic & pretium amittere cogatur? Moderatius olim ac benignius fuit ANTONINI PII imperatoris iudicium, qui, quum ex Iulii Sabini familia quidam, infami affecti iniuria, ad ſtatuam principis confugiſſent, eos quidem in domini poteſtatem reuerti noluit, ſed venire tamen eos, pretiumque domino, quamtumuis improbo, reddi iuſſit, perelegantem ſubiungens rationem, *nulli hominum ius ſuum detrahi oportere.* (e) Quidni ſimili temperamento locus eſſet, quoties homo proprius ob ſolum temporis lapſum in poſſeſſione libertatis defenditur, vt quidem in domini poteſtatem non reuertatur, aſt iuſto tamen pretio redimere ſe teneatur? Fuiſſe enim hanc Imperatorum, talia priuilegia concedentium, ſententiam, non obſcure innuere videntur in diplomatibus Lindauienſibus, & Buchhornenſibus apud LVNIGIVM. (f) Et IVS SVSATENSE, ex quo Lubecenſe promanaſſe diximus, vix alia lege, alioque omine, liberum aliquem eſſe iudicat, quam praeſtita domino, qui dominium ſuum probauerit, aeſtimatione. Vrget quidem laudatus MEVIVS verba STATVTI: *So bleibet er der Anſpruch ledig und frey*, additque: *Libertas, quae ex praeſcriptione alicuius facta eſt, non poteſt ei amplius ex pretio aut redemtione adquiri, &, quod eius proprium eſt, amplius eius fieri non poteſt.* (g) Sed ego praeſcriptionem illam ex iure Lubecenſi non rei, id eſt, libertatis, ſed actionis eſſe puto: adeoque, ſeruus ille non tam libertatem adquirit, quam domini actionem excludit. Iuris autem analogiae non repugnat, actionem in rem eſſe exſtinctam, & tamen dominum agere ad conſequendam aeſtimationem, vt vel actio tigni iuncti demonſtrat, qua duplum perſequimur, quamuis tignum ipſum vindicari non poſſit. (h) Quidni ergo & domino, cui vindicanti ſeruum praeſcriptio annalis obſtat, integrum eſſet, ius petendi aeſtimationem, quum ipſe dominium plene probauerit? Denique & verba STATVTI eam interpretationem ferunt, quum & is maneat ab omni perſequutione liber, *aller Anſpruch ledig und frey*, qui iam in ſeruitutem amplius vindicari nequit, quamuis aeſtimationem eum iudex praeſtare iuſſerit.

§. XVII.

Sed diutius fortaſſis, quam permittere videbatur inſtituti ratio, illi

(e) *l. 2. ff. de his, qui ſui vel alieni iur. §. 2. Inſt. eod.* (f) *ibid. p. 308. &* 1298. (g) *l. 159. ff. de R. I. §. 10. Inſt. de Legat.* (h) L. XII. *Tabul. §. 29. Inſt. de rer. diuiſ.*

illi ſeruitutis perſonalis praeſcriptioni immorati, iam ad alia maiora prouehimur. Libertati adeo fauiſſe legislatores noſtros, vt vel puſillum temporis ad eam adipiſcendam ſufficere exiſtimarent, non omnino inauditum eſt. Maximus enim apud omnes gentes fuit fauor libertatis, quam DIONYSIVS HALICARNASSENSIS (i) πάντων τὸ μέγιςον τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, *omnium humanorum bonorum maximum* eſſe, cenſet, eoque factum eſt, vt & *praetores fauerent libertatibus*, (k) & ipſi principes *eius fautores eſſent*, ac proinde, illius ſeruandae cauſſa, permulta contra ius commune ſtatuerent, fauorque libertatis, vt ait POMPONIVS, haud raro benigniores ſententias exprimeret. (m) Enimuero id paullo durius atque inhumanius videri poterat, quod IVS LVBECENSE, & aliarum rerum, immobilium aeque ac mobilium, dominio priuat eos, qui illas intra annum & diem, non vindicarint. De praeſcriptione enim immobilium ita cauent STATVTA. (n) *Will jemand verkauffte liegende Gründe, ſtehende Erbe, und Rente anſprechen, der ſoll es binnen Iahr und Tag thun; Nach dieſer Zeit ſoll es nicht zugelaſſen werden, er beweiſe dann, daß er auſſerhalb Landes geweſen, ſo hat er noch* a tempore ſcientiae *Iahr und Tag*. De mobilibus autem ſimilia fere legas: (o) *Alles Gut, welches in dieſe Stadt kömpt, doch nicht über See und Sand, und ein Mann bey ſich hat Iahr und Tag, mag er ſolches beweiſen, ſo kan ihm das niemand mit Recht abgewinnen, oder vor geſtohlen und geraubt Gut anſprechen, doch ſo derienige, der ſolch Gut anſprechen will, auch binnen Landes geweſen.* Quum vero, exſtincto omni iure agendi, ac ceſſante rei amittendae periculo, ad euictionem obligatus eſſe non poſſit auctor: ex hac iuris diſpoſitione manifeſto fluit altera: (p) *Würden liegende Gründe und ſtehende Erbe verkaufft, ſo müſſen dieſelbe vor den Rath verlaſſen, und dem Käuffer Iahr und Tag gewähret vverden.* Et haec quidem eſt altera ſpecies, in qua iure Lubecenſi praeſcriptio illa annalis obtinet, ex inſtituto noſtro, paullo accuratius interpretanda.

§. XVIII.

Quantum hic inter ius commune & Lubecenſe ſit diuortium, nemo non intelligit. Primo enim illud, res ſoli a mobilibus quam maxime ſeiungit, illasque longo demum tempore decem annorum, inter prae-

(i) *Antiqu. Rom. lib. XI. p. 712.* (k) *l. 3. §. 1. ff. de alieni iudic. mut.* (l) *l. 2. C. de comm. ſeru. manumiſſ.* (m) *l. 32. §. vlt. ff. ad* Leg. *Falcid.* (n) *lib.* III. *tit.* VI. *art.* 3. (o) *lib.* I. *tit.* VIII. *art.* 1. (p) *lib.* III. *tit.* VI. *art.* 1.

praeſentes, viginti, inter abſentes; has, triennio vſucapi vel praeſcribi patitur. (q) Quum enim iure antiquo, paullo contractiora eſſent vſucapionis tempora, & res mobiles anni, immobiles biennii poſſeſſione adquirerentur: (r) id mutare viſum eſt IVSTINIANO, ne domini maturius rebus ſuis defraudarentur, (s) ſuisque poſſeſſionibus citius, quam par eſſet, caderent. (t) Nimirum immobilia communi hominum aeſtimatione maioris pretii habentur, quam alia quaecumque, ceu recte obſeruauit V. CL. CORN. VAN BYNKERSHOECK, (u) quippe quae non modo nobiliſſimam facultatum partem conſtituunt, ſed & certioris multo ac ſtabilioris, quam res mobiles, poſſeſſionis eſſe videntur. Quemadmodum ergo & aliis caſibus legislatores plus curae ac ſollicitudinis adhibuerunt rebus ſoli, quam mobilibus conſeruandis, cuiusque rei inſigne exemplum obſeruamus in eo SCto, iisque conſtitutionibus, quibus res immobiles minorum ſine decreto alienari prohibentur: (x) ita eamdem διαίρεσιν IVSTINIANVS in vſucapionibus & praeſcriptionibus obſeruandam exiſtimauit, vt fundi difficilius, quam res mobiles, vſucapione amitterentur: At nihil horum placuit LVBECENSIBVS, qui nec res mobiles ab immobilius ſeiungunt, & has non minus, quam illas, annali poſſeſſione adquiri patiuntur, nihilque intereſſe putant, ſiue quis lebetem vel cacabum, ſiue aliquod pinguiſſimae glebae praedium, vel domum aliquam ſplendidiſſimam, intra annum & diem vindicare neglexerit. Deinde & alterum diſcrimen inter ius commune & Lubecenſe non minus notatu dignum arbitramur. Romanae equidem leges diſcrimen aliquod inter abſentes & praeſentes admittunt, ſed tantum in vſucapione rerum ſoli. Quod ad res mobiles attinet, perinde eſſe cenſent, ſiue praeſens quis res ſuas neglexerit, ſiue abſens eas paſſus ſit vſucapi. (y) At ius Lubecenſe vtrobique id diſcrimen ſtatuit, & ei, qui extra prouinciam peregre egit, laxius res ſuas tum mobiles, tum immobiles, vindicandi ſpatium indulgent, id quod & PLATONEM circa rerum mobilium praeſcriptionem obſeruaſſe, animaduertimus (z) Accedit & tertia inter ius Romanum & Lubecenſe differentia. Illud enim ita conſulit abſentibus, vt iis duplo maioris tem-

(q) *pr. Inſt. de vſucap. l. vn. C. de vſucap. transf.* (r) Cic. pro A. Caecin. *cap. XIX. 26. & Topic. cap. IV.* (s) *d. pr. Inſt. de vſucap.* (t) *d. l. vn. C. de transf. vſucap.* (u) Bynkershoeck *de rebus mancipi, cap. II. & III.* (x) *l. 1. pr. §. 1. ff. de rebus eorum, qui ſub tut. vel cur. ſunt. l. 22. C. de adminiſtrat. tut.* (y) *pr. Inſt. de vſucap.* (z) Plato *lib. XII. de legibus.*

Digitized by Google

temporis inducias ad res vindicandas indulgeat, non modo ſi toto illo tempore legibus definito, verum etiam ſi aliquamdiu interim abfuerint. Nam & hoc caſu abſentiae annos duplicari, vel, quod perinde eſt, alios tot annos, quot quis ex ipſo decennio peregre egit, ſuper decennium adiici iuſſit IVSTINIANVS Imperator. (a) Quid vero IVS LVBECENSE? Hoc tempus abſentiae non duplicari tantum iubet, ſed & abſenti praeſcriptionem currere vetat, niſi a die ſcientiae. Itaque elapſo anno & die, ſi quem fata, veluti alterum Vlyſſem, diutius patria arceant, contingatque ei, quod Sinon conqueritur apud VIRGILIVM: (b)

Nec mihi iam patriam antiquam ſpes vlla videndi,
Nec dulces natos, exoptatumque parentem.

non ideo alter circumactus annus cum facultate vindicandi res ſuas priuat, ſed iſte alter annus demum a die ſcientiae currere incipit. *Er hat noch* a tempore ſcientiae *Iahr und Tag*. Itaque quum tempus duplicatum, quod abſentibus, rerum immobilium dominis, conceſſerat IVSTINIANVS, ſit continuum, & a momento in momentum currat: ius Lubecenſe abſentibus indulſit annum vtilem, qui ab eo demum momento, quo primum experiundi poteſtas futura eſſet, id eſt a die notitiae, curreret, eoque prudentiſſimo temperamento ſanctionis illius rigorem mirifice emolliuit.

§. XIX.

Quum ergo hic nihil Lubecenſibus commune ſit cum iure ciuili Romanorum: operae pretium fuerit, diſquirere, an non ſaltim aliorum Germanorum mores atque inſtituta ea in re ſequuti ſint? Enimuero & hic dici non poteſt, quantopere a iure illo leges gentium Germanicarum fere omnium diſcrepent. Equidem commune id habet ius Lubecenſe cum aliorum moribus, quod annuae poſſeſſionis auctoritate, tamquam trabali clauo, rei mobilis dominium figit. Id enim & aliis quibusdam placuiſſe animaduertimus, maxime SAXONIBVS. (c) Nam ALAMANNI hic ad Romanos transfugerunt, mobilesque res vſucapi triennio ſtatuerunt. (d) Aliae Germanicae originis gentes inter res ſoli & mobiles nihil omnino diſcriminis ſtatuunt, veluti LANGOBARDI, de quibus ANDR. BARVLO (e) recte tradit, *de eorum iure eam*

(a) *Nou. CXIX. cap.* VIII. (b) Aeneid. *lib.* II. *v.* 137. (c) *Ius Prou. Sax. lib.* I. *art.* XXIX. *ſequ.* (d) *Ius Prou. Sueu. cap.* CCLXIII. (e) *Comment. in leg. Langob. tit.* XXXVI.

Digitized by Google

praeſcriptionem requiri in re mobili, quae in immobili. Verum, rerum immobilium praeſcriptionem annalem, tantum abeſt, vt vlla gens, vllaue ciuitas originis Germanicae probauerit, vt nec Iuſtinianeum decennium, vel vicennium ſufficere exiſtimarint, ad ius veri domini excludendum, ac proinde, veluti ex compacto, receperint praeſcriptionem tricennalem, vel, ex Germanica computandi ratione, annorum triginta, anni & diei, id eſt annorum tringinta & vnius, ſex hebdomadum, & trium dierum. Plerumque tamen leges numerum praeferentes rotundum, triginta tantum annos definiunt, quod ſpatium maioribus noſtris pro ſaeculo fuiſſe, memoriae prodidit PLINIVS. (f) Sic ſane LEX BVRGVNDIONVM: (g) *Si quis terram ab altero violenter dixerit & conuicerit eſſe ſublatam, priusquam XXX. annorum numerus compleatur, res, quam conſliterit, eſſe occupatam, requiri poterit, & repetentis partibus reformari. Ceterum ſi impletis XXX. annis terra a quocumque etiam peruaſa fuiſſe dicatur, non fuerit reſtituta, nihil ſibi reddendum eſſe cognoſcat.* Quale triginta annorum ſpatium poſtea §. V. & actionibus reliquis in perſonam praefigitur, addita ratione, *ſatis vnicuique ad requirendum & recipiendum, quod ei debitum fuerit, iſtum annorum numerum poſſe ſufficere.* WESTGOTHORVM quoque LEX (h) *omnes cauſſas, ſiue bonas, ſiue malas aut etiam criminales, quae intra XXX. annos definitae non fuerint, vllo modo repeti, vetat*, in eo tamen BVRGVNDICA humanior, quod & neceſſariae abſentiae rationem haberi vult, ac proinde §. VI. omne illud tempus, quo quis in vinculis, vel exſilio fuerit, connumerari prohibet. Multa ſingularia hic habet ius LANGOBARDICVM. (i) Si quis enim rem ſoli emtam per quinque annos, inter perſonas praeſentes, poſſedit, alter vero negat, ſe vendidiſſe, & contractum tantum libellaticum interceſſiſſe contendit, nec tamen libellum producere poteſt, poſſeſſor iurare iubetur, ſe fundum pretio ſuo comparaſſe, eoque facto, firmiter poſſidere, quod ſibi comparauerit. Sin cauſſam ab ipſo vindicante non habeat poſſeſſor, ſed a tertio, hic ſi per quinquenium rem iſtam, ſiue mobilem, ſiue immobilem, poſſederit, aut ſacramentum praeſtare tenetur, aut *per pugnam ſe defendere, ſi potuerit.* Denique, ſi quis per triginta annos bona fide poſſedit caſas, familias & terras, & de ea tri-

(f) Plin. *Hiſt nat. lib. XVI. cap. XLIV.* (g) *Tit. LXXIX.* §. II. *ſequ.* (h) *lib.* X. *tit.* II. §. III. (i) *lib.* II. *tit.* XXXV. §. I. *ſequ.*

Digitized by Google

tricennali poſſeſſione certo conſtat, non lis amplius ſingulari certamini committenda eſſe dicitur, ſi tamen de bona fide poſſidentis dubitatur, illi eam in rem iusiurandum deferri oportere ſtatuitur. Itaque, primo & ſecundo caſu, titulus; tertio, bona fides probanda eſt, primoque & tertio, ea probatio per iusiurandum; ſecundo, per ſingulare certamen, priſco more germanico, erat explicanda. Exſtat porro DECRETIO CHILDEBERTI apud LINDENBROGIVM (k) cuius §. III. cautum: *vt quaslibet res, ad vnum ducem vel iudicem pertinentes, per decem annos quicumque inconcuſſo poſſedit, nullam habeat licentiam intertiandi, niſi tantum cauſſa orphanorum*, quibus, *vsque ad XX. annos intertiandi licentia conceditur*, addita comminatione, *eum, qui ſuper hoc iudicium praeſumſerit intertiare, ſolidos XV. ſoluturum, & rem intertiatam amiſſurum.* INTERTIARE, vt luculenter docuit IO. GEORG. ECCARDVS, (l) idem eſt, ac ſequeſtrare, adeoque ſenſus huius legis eſt, eum, qui vindicaturus ſit rem quamcumque, (nam & hic mobiles ab immobilibus non diſcernuntur) ac proinde, illam ſequeſtrari petiturus ſit, a poſſesſore decem annorum praeſcriptione excluſum iri, niſi ſit orphanus, cuius dominium non niſi viginti annorum praeſcriptione interuertendum ſit. Itaque Franci decennalem quidem praeſcriptionem contra actiones in rem admittebant, in eo tamen illis cum reliquis Germanis conueniebat, quod aliae actiones omnes, vti ſtatim additur, apud eos *lege tricennaria excludebantur.* Sed haec antiquiora ſunt, quae diuturnitas temporis, vti fit, iam dudum excluſit. Hinc merito recentiora quaedam, & quorum hodienum ſanctior cuſtodia eſt, addimus. Talia vero ſunt, quae de rerum immobilium praeſcriptione in IVRE PROVINCIALI SAXONICO (m) legimus: ***An eigen und Erbe mag ſich der Sachß verſchweigen bey dreyſig Jahren, Jahr und Tag, und eher nicht.*** Idem fere Belgae obſeruant, apud quos, modo viginti annorum inter praeſentes, triginta inter abſentes, modo tanti temporis, quantum tertia pars ſaeculi, *de deerte deel van hondert Jaren*, complectitur, ſpatium exigitur, ad rei immobilis vindicationem excludendam. De qua praeſcriptione Belgica, plura ex inſtituto differunt GROTIVS, (n) LAMBERTVS GORIS, (o) & FRANC. ZYPAEVS (p) qui generatim de moribus

Xxxxx 2 Belgi-

(k) *Cod. Leg. antiqu. p. 346.* (l) *ad Legem Salic. tit. XL. §. I. p. 75. & ad leg. Ripuar. tit. XXXIII. p. 216.* (m) *Lib. I. art. XXIX.* (n) Grotius *Introd. ad Iurisp. Batau. Lib. II. cap. VII.* (o) Lambert. Goris *Aduerſ. iur. tract.* III. *cap.* IX. (p) Franc. Zypaeus *Notit. Iur. Belg. p.* 77.

Digitized by Google

Belgicis: *Mobilium vſucapio fere vbique hodie deſiit, & cum rebus ſoli eodem tempore praeſcribuntur, quod annis fere paſſim triginta abſoluitur. Vt & actiones perſonales annis durant triginta.* Qualia & de Gallis illis, qui moribus potius, quam iure ſcripto, reguntur, obſeruant BOERIVS q) & IO. IMBERTVS. (r)

§. XX.

Neque tamen exemplo caret annalis illa rerum immobilium praeſcriptio, neque illa ideo, quod pleriſque gentibus tempus multo longius placuit, pro iniqua habenda eſt. Nimirum alienationes rerum immobilium Lubecae, non niſi ad acta & interueniente auctoritate eorum, qui iuri dicundo praeſunt, fiunt, ac proinde vix contingere poteſt, vt dominus rei ſuae poſſeſſorem ignoret, aut res, eo inuito, in cuiusquam poſſeſſionem peruenire poſſit. Hinc articulum iſtum de praeſcriptione rerum immobilium annali (s) ἀμέσως praecedunt verba: *Wann einer liegende Gründe, ſtehende Erbe, auch Rente verkauffi, die ſollen dem Käuffer vor dem ſitzenden Rathe verlaſſen werden: Stürbe der Verkäuffer, ehe die Verlaſſung in der Stadt Erbebuch geſchrieben würde, ſo ſollen doch nichts deſtoweniger deſſelben Erben dem Käuffer nochmahls verlaſſen, und zu Buche bringen laſſen.* Quid vero iniqui ineſt ſtatuto, quod obſeruata illa ſollemnitate ſecurum eſſe iubet emtorem, ſimulac annus & dies exierit? *Eſt enim* teſte MEVIO (t) *ea vis communis illorum, quae libro publico ciuitatis inſcribuntur, vt poſt annum & diem ab omni impugnatione immunia ſint, vti generaliter ſtatutum:* (u) *Wird etwas in der Raths oberſtes Stadt-Buch geſchrieben, und ſolches würde in Iahr und Tag nicht angefochten, ſo kan darauf künfftig niemand Einrede thun.* Hinc & alias ciuitates, quae fundos ad acta alienari iubent, tam breuem vnius anni praeſcriptionem probare animaduertimus, IVRE ſane HAMBVRGICO (x) ſimilia leges: *Nach Ausgang Iahres und Tages kan niemand verkauffte, verlaſſene, in der Stadt Buch zugeſchriebene Erbe anfechten, es ſey dann, daß er durch rechtmäßige Sache ausheimiſch geweſen, ſo hat er billig von Zeit der Wiſſenſchafft noch Iahr und Tag zu genieſſen.* Quin HVGO GROTIVS (y) auctor eſt, Batauos quoque, qui alioquin non niſi tertia parte ſaeculi praeſcribi rerum vindicationibus per-

(q) Boerius *in Conſuet. Bituric. tit. de praeſcript.* §. VII. (r) Io. Imbertus *Enchirid. iur. Gall. p. 376. ſeq.* (s) *Lib.* III. *tit.* VI. *art.* II. (t) Meu. *ad h. l. p.* 633. (u) *Art.* I. *tit.* VI. *lib.* V. (x) *Part.* II. *tit.* VIII. *art.* VII. (y) Hug. Grotius *Introd. ad ad Iuriſp. Batau. cap.* VII.

Digitized by Google

permittunt, eam tamen conſuetudinem plerisque locis obſeruare, vt vnius anni & diei ſpatium ſecurum reddat poſſeſſorem, qui praedium, interueniente auctoritate ac cognitione ſcabinorum, aliorumue, qui iurisdictioni praeſunt, traditum accepiſſet. Equidem non eadem in alienatione rerum mobilium intercedit ſollemnitas: & proinde harum ſaltim praeſcriptio videri poſſet paullo iniquior. Verum ne eam quidem dicam Lubecenſibus quisquam ſcripſerit, quin ſimul iniquitatis coarguat & ius Saxonicum, & ipſum Romanum, quo ante IVSTINIANI tempora non aliam, quam annalem, rerum mobilium vſucapionem proditam fuiſſe, nemo, vt opinor, ignorat, qui vel *principium Inſt. de vſucapione* vmquam perlegit attentius.

§. XXI.

Sed nihil iam ſupereſt, quam vt & has ſtatutorum periochas paucis interpretemur. Prior, vt diximus, eſt de vſucapione rerum immobilium, ***von liegenden Gründen, und ſtehenden Erbe,*** id eſt, de praediis tam ruſticis, quam vrbanis, quibus tamen aequiparantur annui reditus, vel ***Renten,*** quippe qui iure LVBECENSI (z) rebus immobilibus accenſentur, ſi ſint irredimibiles. (a) Nec tamen hae res promiſcue annali vſucapione adquiruntur, ſed ſi ſint venditae, & ea quidem adhibita ſollemnitate, quam ius illud Lubecenſe requirere, diximus. Quod accuratius exprimit IVS HAMBVRGENSE, Lubecenſi hic ſimile, dum mentionem facit ***verkauffter, verlaſſener, und in der Stadt-Buch geſchriebener Erbe.*** Ex quo recte colligit MEVIVS, rem ad ius commune redire, ſi venditor ſollemnitatem illam neglexerit, vel contractus ex perſona contrahentium, aliaue ſimili cauſſa, ipſo iure nullus ſit, quia, quod ab initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis conualeſcere. (b) Si quis itaque rem huiusmodi, inſtituta actione, petit, ei intra annum & diem id faciendum eſt: ***Der ſoll es binnen Jahr und Tag thun,*** id eſt, intra anni & viginti quatuor horarum ſpatium, quod iſta phraſi ex vſu forenſi Lubecenſium intelligi, iam ſupra (§. VIII.) monuimus. Id vero quaeritur, a quo momento id tempus currat, & ſitne a die, quo res vendita, an, a quo venditor rem in iure ceſſit, computandum? Quod poſterius merito probabilius videtur MEVIO, (c) partim, quod non titulo alienationis, ſed libro publico, is effectus attribuitur, vt emtor,

 elapſo

(z) *Lib.* III. *tit. V. art. V.* (a) *vid.* Koeppen *Deciſ.* XXIV. *no.* 7. & Meu. *ad Ius Lub. lib.* III. *tit.* VI. *art.* VIII. *no.* 21. *ſequ.* (b) *l.* 29. *ff. de diu. reg. iur.* (c) Meu. *in Comment. ad h. art. no.* 20. *ſequ.*

elapſo anno, ſecurus ſit, (d) partim, quod non prius res tradi, adeoque nec alter eam ciuiliter poſſidere cenſetur, quam facta in iure ceſſione. Res ergo, ita emtas & per annum & diem poſſeſſas, nemo poſtea actione aliqua perſequi poteſt. Quamuis enim verbum *anſprechen*, quo legis iſtius conditor vſus eſt, rei potiſſimum vindicationem ſignificare videatur: non abſurde tamen MEVIVS (e) exiſtimat, actionem etiam hypothecariam hac annali praeſcriptione excludi, ſi quis ea aduerſus nouum poſſeſſorem vti velit. Quamuis enim non adeo ſtringere videantur rationes, ex iure Romano adductae: (f) ſufficere tamen ad rei ſummam videtur, quod verbum *anſprechen*, ad omnes actiones in rem, adeoque & ad quaſi Seruianam, quae ipſa quoque inter vindicationes eſt, pertinere videatur. (g) Quum denique legi ſubiiciatur limitatio: *Er bevveiſe dann, daß er auſſerhalb Landes gevveſen, ſo hat er noch* a tempore ſcientiae *Iahr und Tag;* merito quaeritur, quid hic ſit: *Auſſerhalb Landes?* Sane enim, quum plerarumque ciuitatum imperialium, nedum municipalium, quae iura Lubecenſia adoptarunt, non adeo amplus ſoleat eſſe ager, in quem illis ſit iurisdictio, ac proinde ille partem facere ſoleat prouinciae cuiusdam maioris: exiſtimare quis poſſet, eum, qui e. g. in Holſatia moratur, Lubecae; qui Gryphswaldiae, Stralſundi, non poſſe pro abſente extra prouinciam cenſeri. Enimuero, tam varia eſt vocabuli (*Land*) notio, vt & agrum, qui in ciuitatis alicuius ditione eſt, & prouinciam, qua tractus ille cingitur, & ipſum, cuius prouincia illa pars eſt, imperium denotet. Res ipſa vero ſummaque aequitatis ratio ſuadet, vt ſolum ciuitatis cuiusque territorium in ſtatuto intelligamus. Quum enim tam breues ſint, quae hic actori conceduntur, induciae: iniquum profecto eſſet, abſentem excludi ideo, quod in eadem prouincia, vel in Germania interim moratus eſſet. Quaſi, qui e. g. in extremis Holſatiae finibus degit, quid rerum in curia Lubecenſi agatur, aeque facile ſcire poſſit, quam qui pedem vrbe per totum annum non extulerit. Hinc MEVIVS (h) obſeruat, Stralſundi abſentem habitum & eum, qui Gryphswaldiae conſtituerat domicilium, quum Stralſundum & Gryphswaldia non modo in eadem Pomerania ſitae eſſent, ſed & eidem principi parerent. Denique annus ille alter, abſentibus conceſſus, non continu-

(d) Lib. *V. tit. VI. art. I.* (e) Meuius *ibid. no. 7. ſequ.* (f) *l. 2. C. de remiſſ. pign. & l. 12. C. de pactis.* (g) *§. 15. Inſt. de act.* (h) Meuius *ibid. n. 27.*

tinuus eſt, ſed vtilis, & a tempore ſcientiae currit: quod & praetorem animaduertimus obſeruaſſe, cuius ex edicto annale tempus ignoranti non magis, quam iure Lubecenſi, currit. (i) Ceterum vti abſens rem alibi geſtam ignorare praeſumitur: ita non audiendus videtur, qui praeſens rei palam, id eſt, coram pluribus, quin publice geſtae, ignorantiam obtendit, (k) niſi tam probabilis allegetur cauſſa ignorantiae, vt iudex eum ad iusiurandum admittendum exiſtimet. (l) Nam ita ſe habent mores ciuitatis, vt aditus cuiuis pateat ad librum publicum, & nemo fere ibi diu, quid rei geſtum contractumque ſit, niſi ſupina ſit eius negligentia, poſſit ignorare.

§. XXII.

Quum eadem fere omnia ſint, quae de rerum mobilium immobiliumque praeſcriptione ſtatuit IVS LVBECENSE: actum profecto agere nobis videremur, ſi alteram, quam ſupra (§. XVII.) attulimus, periocham eadem diligentia interpretaremur. Ceſſat ſane & mobilium perſequutio, ſi quis eas integro anno & die poſſederit; & ne haec quidem praeſcriptio abſenti currit, vt parum ſit diſcriminis inter hanc & ſuperiorem periocham. Quare id modo expendendum videtur, de quibusnam rebus hic loquatur ſtatutum? Videmus enim, hic ipſos ſitire fontes, & ne eos quidem, quos nihil paene fugit, rem ſatis expoſuiſſe. Primum, quin de mobilibus hic agatur, dubitari vel ideo nequit, quod diſerte vocantur: *Gut, welches in die Stadt kömpt.* Aſt quando ſtatim adiicitur; *Doch nicht über See und Sand*: non ſane adeo expeditum eſt, quid ea exceptione opus ſit. Nam de rebus per mare adlatis ſingulare quid conſtitutum eſſe, non reperimus: nec nos intelligere, fatemur, quid ſibi velint pleraque, quae alii ad elucidandum hunc articulum attulerunt. Quare quum res paullo videatur obſcurior: dicamus nos, quid ſentiamus. Cautum eſt IVRE LVBECENSIVM: (m) *Giebt ein Bürger oder Gaſt einem andern Bürger oder Gaſt, ſein Gut mit zunehmen über See und Sand, ſolche zu verkauffen, und damit ſein beſtes zu wiſſen und zu ſchaffen, derienige, welchem das Gut gethan, iſt mächtig, damit zu thun und zu laſſen gleich dem ſeinen, denn wer ihm das ſeine vertrauet, muß ihm auch die Rechenſchafft vertrauen.* Itaque res eiusmodi, trans mare aduectae, vindicari a domino plane non poſſunt, ſemel venditae:

(i) *l. 15. §. 5. ff. quod vi aut clam. l. 6. ff. de calumniat. l. 2. pr. ff. quis ordo in poſſ. obſeru.* (k) *l. 33. ff. de verb. ſignif.* (l) Meuius *ibid. no. 30.* (m) *Lib. III. tit. VI. art. XX.*

tae: quia iura Lubecenſia receperunt vetus illud Germanorum principium, eleganter expoſitum ab HERTIO, (n) *Hand muß Hand wahren*, ex eoque collegerunt, rem, quam quis alteri, trans mare auehendam, dederit, non poſſe a tertio poſſeſſore vindicari, ſed quemque cum eo, cuius ipſe fidem ſequutus ſit, agere debere. Eo vero poſito, conſequens omnino erat, vt poſſeſſori rerum trans mare adlatarum non opus eſſet praeſcriptione annali aduerſus dominum, rem, tamquam ſuam, vindicaturum, & hinc merito adderetur exceptio: *doch nicht über See und Sand.* Nam magis legis noſtrae ſenſum adſequuti videntur, qui eam ad praeſcriptiones rerum furtiuarum pertinere negant. Quid enim clarius verbis: *So kan ihm das niemand vor geſtohlen und geraubt Gut anſprechen.* Nec obſtant, quae IVRE LVBECENSIVM (o) de rerum furtiuarum vindicatione cauentur. Annalem enim illam praeſcriptionem cum bona fide poſſeſſoris coniunctam eſſe oportet, quae praeſumitur, ſi quis res, publice venum proſtantes, mercatus eſt. Sin poſſeſſor furti conſcius ſit: domino rei ſuae vindicatio deneganda haud videtur. Eamque διαίρεσιν Lubecenſes in praxi forenſi ſeruare, obſeruat MEVIVS. (p) Vnde recte NIC. GOTHOFR. STEVRNAGEL (q) docet, *iure Lubecenſi & Hamburgenſi furtiuarum etiam rerum vſucapionem eſſe*, quamuis ea in re ſtatuta iſta a iure communi, quin ius Lubecenſe hodiernum ab antiquiore, quale KOLLIVS (r) edidit, non parum diſcrepare, vltro fateamur.

§. XXIII.

Sed de rerum mobilium atque immobilium vſucapione haec ſufficerint. Itaque iam ad tertium caſum, quo iure Lubecenſi annali praeſcriptioni locus eſt, progredimur, & de quo (s) ita cauetur: *Stierbet iemand ohne Kündige Erben, ſein nachgelaſſen Gut ſoll man dem Raht überantworten zu bewahren Iahr und Tag. Würde ſich aber binnen Iahr und Tag niemand angeben, noch wie Recht dazu zeugen laſſen, ſo iſt das Erbgut dem Raht heimgefallen.* Pertinent haec ad bona VACANTIA, id eſt eorum, qui ſine herede decedunt, quae STRABO (t) elegan-

(n) Hert. *in Paroem. iur. lib.* I. *par.* XVIII. *Hand muſs Hand vvahren. add.* Amſel *in diſſ. Hand muſs Hand vvahren.* (o) *Lib.* III. *tit.* VI. *art.* 17. & *lib.* IV. *tit.* I. *art.* III. (p) Meuius *Comment. ad h. art. in addit. ad n.* 26. (q) Steurnagel *Memorab. Statut. Lubec. & Hamb. Axiom.* XVIII. *pag.* 34. (r) Kollius *art.* CLXXXIII. (s) *Lib.* II. *tit.* II. *art.* XIV. (t) Strabo *lib.* XVII.

ganter *ἀδέσποτα*, CONST. HARMENOP. (u) *ἀκληρονόμητα* vocat. Sed ſimilia & alibi leguntur de legatis, quae antiquitus CADVCORVM nomine veniebant, id eſt, quae per leges non ſubſiſtebant, *ſed in caſum cadebant*, ceu loquitur CONSTANTINVS M. Imp. (x) De iis enim idem IVS LVBECENSE: (y) *Giebt iemand in ſeinem Teſtament ſeinen nebeſten Erben ein legatum, doch mit dem Beſcheide, daſs ſie ſich die nabeſten dazu zeugen laſſen, ſo müſſen ſie dem alſo nachkommen, und ſich in gebührender Zeit binnen Jahr und Tag von dem Tage an zurechnen, auf welchen der teſtator verſtorben, zu deſſelben Gütern die nabeſten zeugen laſſen, geſchicht das nicht, ſo iſt ſolch legatum dem gemeinen Gut verfallen.* Vbi ſimul monemus, priorem textum tantum non iisdem verbis deſcriptum eſſe ex praeclaro illo, FRIDRICI I. Imp. diplomate, apud LVNIGIVM, (z) niſi, quod bona vacantia ibi non fiſco ciuitatis, ſed ipſius Imperatoris addicuntur: *Si quisquam* (ait Imperator,) *mortuus ibi fuerit, & forte heredem non habuerit, omnem hereditatem & ſupellectilem ipſius annum & diem integraliter in domo, in qua moritur, reſeruandam cenſuimus, niſi forte aliquis ei proximus intra tempus denunciatum adueniat, qui hoc iure ciuitatis obtineat. Si vero intra tempus illud nullus proximorum ſuorum venerit, quaecumque hereditauit, Regiae poteſtati ſoluantur.* Sed vti omnes Principes & ordines Imperii iura fiſci, olim ſolis Imperatoribus adſerta, ſibi paullatim vel priuilegio vel praeſcriptione, vel aliis titulis adquiſiuerunt, ceu decerptis ex omni antiquitate exemplis praeclare demonſtrarunt HERTIVS (a) & PFEFFINGERVS: (b) ita ius *ἀδέσποτα* & caduca ſibi vindicandi, etiam florentiſſimam Lubecenſium rempublicam ſibi adſeruiſſe, eo minus mirandum eſt, quo certius conſtat, ciuitates etiam municipales quasdam hoc ius, vel diuturno vſu, vel ex principum ſuorum priuilegio, iam pridem obtinuiſſe.

§. XXIV.

Haec quoque iura a Romanis haud parum diſcrepare, nemo non animaduertit. Quamuis enim & hoc iure bona, quorum nullus heres eſt, fiſco cedant, (c) & aequum iam AVGVSTO viſum fuerit, *parentem*

 omni-

(u) Conſt. Harmenop. *Promtuar. lib.* III. *tit. I. §. XVIII.* (x) *l. pen. C. de delatorib.* (y) Lib. II. *tit.* I. *art.* IX. (z) Lunig. *in Reichs-Archiv Part. Spec. Contin.* IV. *p.* 1331. (a) Hertius *de Superioritate territoriali* §. LII. (b) Pfeffinger. *ad Vitr. Inſt. iur. publ. lib.* III. *tit.* XXIII. §. 71. *not. b. pag.* 1511. *ſequ.* (c) *l. 1. pr. ff. de ſucceſſ. edict. C. de bon. vac. l. 1. §. 2. ff. de iure fiſci.*

Digitized by Google

omnium, *populum*, *vacantia tenere:* (cc) ante omnia tamen certum eſſe oportebat, heredem nullum exſtare, nec fraudi erat abſenti, quod eam hereditatem aliquamdiu iacere paſſus eſſet, quia aditioni & petitioni eius non niſi triginta annis praeſcribebatur. (d) Et licet fiſco praefiniatur quadriennium, intra quod agnoſcere eum oporteret bona vacantia: (e) id tamen quadriennium non a morte, ſed ex die, quo certum eſſe coeperit, neque heredem, neque bonorum poſſeſſorem exſtare, computari oportere, Caelio Amaranto reſcripſerat ANTONINVS PIVS. (f) Quorum nihil omnino iure Lubecenſi obſeruari animaduertimus, quod heredi, ſi quis forte exſtiterit, annum & diem praefigit, intra quod temporis ſpatium & heredem ſe probet, eo vero elapſo, bona illico pro vacantibus haberi, & fiſco cedere iubet. Non magis iuri Romano conſentaneum eſt, quod ius Lubecenſe de legatis caducis ſtatuit. Erat quidem tempus, quo ex LEGE IVLIA & PAPIA caducaria caduca omnia fiſco cedebant, niſi quod quidam tantum fiſco ex priuilegio praeferrentur, de quibus ex inſtituto egimus in comment. noſtro ad Leg. Iul. & Pap. (g) Sed nemo ignorat, pleraque caduca ſuſtuliſſe IVSTINIANVM, eumque praeter bona vacantia, & quae tamquam indignis auferantur, nihil omnino ex hereditatibus fiſco vindicatum voluiſſe. (h) Si cui ergo legatum ſub quacumque conditione relinquitur, eaque conditio deficit: ex iure nouo non fiſco illud cedit, ſed in hereditate ſubſidit, niſi legatarius coniunctum habeat collegatarium, ad quem illud iure accreſcendi perueniat. (i) At in alia omnia hic eunt STATVTORVM LVBECENSIVM conditores, qui non modo *inuidioſam illum legis caducariae obſeruantiam*, VT IVSTINIANVS vocat, in vſum reuocarunt, & legatum relictum ſub conditione, ſi ſe proximum cognatum eſſe probauerit legatarius, non adimpleta conditione, pro caduco habuerunt, illudque adſeruerunt fiſco, ſed & breuiſſimum anni vnius tempus ſtatuerunt, intra quod legatarius, niſi conditioni paruerit, iure ſuo priuaretur.

§. XXV.

Sed quo magis a iure Romano hic ſeceſſionem faciunt Lubecenſes: eo religioſius priſci iuris Germanici principia, ſaltim, quod ad bona

(cc) Tacit. *Annal. lib.* III. *cap.* XXVIII. (d) *l.* 7. *C. de petit. hered.* (e) *l.* 10. §. 1. *ff. de diuerſ. temp. praeſcript.* (f) *l.* 1. §. 2. *ff. de iure fiſci.* (g) *in Comment. noſtro ad* Leg. *Iul. & Pap. lib.* III. *cap.* III. *p.* 383. (h) *l. vn. C. de caduc. toll.* (i) *d. l. vn.* §. 7. *C. de cad. toll.*

nâ vacantia attinet, ſequuntur. IVRE LANGOBARDICO, *ſi quis ſine herede mortuus eſſet, res ipſius ad curtem regis perueniebat*, & ita quidem, vt circumacto tempore, quod tamen non exprimitur, nec donanti nec creditori ius eſſet, fiſcum conueniendi. (k) Propius ad ius Lubecenſe accedit SAXONICVM, quod de bonis vacantibus ita ſtatuit: *Was ſolches Dinges erbloſs ſtierbet, als Herrgevvedt, Erb oder Gerad, das ſoll man antvvorten dem Richter oder Frembdten, ob er es heiſchet nach den dreyſigſten, das ſoll dann der Richter behalten, Iahr und Tag unverthan, und vvarten, ob ſich iemand dazu ziehen vvolt mit Recht. Kommt da niemand, ſo kehre es der Richter zu ſeinem Nutz.* (l) In eo tantum diſcrimen aliquod ſupereſt, quod iure Lubecenſium inter res ſoli & mobiles hic nihil intereſſe cenſetur, quum contra SPECVLATOR SAXO ſub finem articuli diſerte addat: *dies iſt aber geredt von fahrender habe.* Cuius differentiae ratio ſatis liquida videtur. Vti enim immobilium rerum vindicationi iure Saxonico triginta demum annis anno & die praeſcribitur: ita iure Lubecenſium, vti paullo ante oſtendimus, in vtriſque praeſcriptioni annali locus eſt, adeoque, vertente anno, fiſcus non minus fundos & praedia, quam res mobiles & ſuppellectilem, occupat. Luculentiſſimus porro eam in rem exſtat locus in IVRE PROV. ALAMANNICO, (m) qui in editione Bergeriana ita ſe habet: *Wo ein Menſch ſtierbt, es ſey Weyb oder Man, die an erben ſterbent, vvas ſy gutes hinder in laſſent, es ſey liegendes, oder varendes Gut, vnd iſt daz ſy ainen herren habent, des ſy aigen ſind, dem ſoll mans antvvurtten, ob er es vordert, oder iſt er eins Gotzhaus, ſo iſt es daſſelbe Recht: vnd vordert es nieman, vnd iſt es auf dem Lande, ſo ſoll ſich ſein der Richter vnterwinden, vnd iſt es in ainer Stadt, ſo vndervvind ſich ſein der Stetherre, oder ſein Richter, vnd er ſoll es Iar vnd Tag behalten in ſeiner Gevvalt, ob iemand darnach käm, der ſich mit dem Rechten darzu ziech innerhalb iar vnd tags, dem ſoll man es an ſchaden vvider laſſen.* Vbi ſane eadem omnia, quae ius Lubecenſe ſancit, obſeruamus. Quid? quod & IVRE SVSATENSI (n) ita cautum eſt: *Vort mehr: verſtrecken Guth, dat den Richter vvard geantvvort, dat ſoll he verkündigen laten dry Sündagen vppe den olden Kerck-Hove, und kommt dar vvey na binnen Iare und Däge, deme ſoll he dat vvedder geven, und de ſoll dem Richter vveder geven, dat he daran geleget heſt.* Atque hinc ſatis conſtare arbitramur, & commune hoc ius fuiſſe Germanis omnibus, & Lubecenſes illud ab vrbis primordiis cum ipſo iure Su-

Yyyyy 2

(k) *Lex Langob. lib.* II. *tit. XIV. §. XVII.* (l) *vid. Ius Prou. Sax, lib.* I. *art. XXVIII.* (m) *Cap. CCLXVIII.* (n) *Art.* XXXVIII.

re Suſatenſi adoptaſſe. Sed haec de bonis tantum vacantibus vera eſſe fatemur. Quod enim ad caduca adtinet, ea iuris Lubecenſis diſpoſitio, niſi nos omnia fallunt, paullo videtur recentior, & ab eo demum tempore repetenda, quo teſtamenta a Germanis condi legataque relinqui coeperunt, quod a ſaeculo XIII. demum, inualeſcente paullatim inter Germanos iure eccleſiaſtico, factum eſſe, veroſimile eſt.

§. XXVI.

Vt ergo & haec capita ex inſtituto noſtro paucis interpretemur, prius agit de bonis vacantibus, quae a Germanis *erbloſe Güter* vocari ſolent. Talia vero ſunt, non ſolum, quorum nullum heredem eſſe, conſtat, ſed & quorum aliquem heredem eſſe, non conſtat. Quod accurate exprimunt iura Lubecenſia. *Stirbt iemand ohne kundige Erben.* Contingere ſane poteſt, vt peregrinus Lubecae diem obeat ſupremum, de quo, quis, cuiasue ſit, quosue cognatos reliquerit, nemini compertum eſt. Fieri etiam ſolet, vt ciuis caelebs & orbus decedat, cuius de cognatis nemini conſtat. His ergo caſibus, heredes quidem reliquit mortuus: ſed de quibus non conſtat. Tunc vero hereditatem iacentem per annum & diem cuſtodit adminiſtratque ſenatus, adeoque dubitari non poteſt, quin & inuentarium confici, & accepta expenſaque in rationes referri oporteat, vt ſi forte interea ſuperueniat heres, qui ſe proximum ad hereditatem rite probare poſſit, iſti integra omnia ſeruentur. Quin & prudenter monuit MEVIVS, recte & ordine facturos magiſtratus, qui propoſitio palam edicto vel programmate denuncient abſentibus, vt adſint intra annum & diem, & ius ſuum probent. Non enim quemquam abſentem temere iure ſuo priuandum arbitramur, niſi vel edicto ſaltim, vt ſibi in tempore conſulat, praemonitum. Quare in Belgio aliisque locis, eo caſu, non modo programmata proponuntur, ſed & in relationibus diurnis, quae publicantur, datur rei notitia, heredesque abſentes monentur, vt adſint, hereditatemque ad ſe pertinere demonſtrent. His vero omnibus obſeruatis, ſi nemo adſit intra annum, vel is, qui ſe heredem proximum adfirmat, ius ſuum liquido probare nequeat: tunc vniuerſam hereditatem occupat fiſcus, ſalua tamen coniugi ſuperſtiti praerogatiua, quam illi ius commune prae fiſco indulget, (o) quamque contra COTHMANNVM, (p) qui coniugem

(o) *l. vn. ff. vnde vir & vxor.* (p) *Conſil.* LI. *n.* 80. *ſequ. Vol.* II.

Digitized by Google

iugem a fiſco excludi cenſuit, praeclare vindicauit DAV. MEVIVS. (q) Sed merito quaeritur, ſit ne IVS LVBECENSE tam rigidum, vt abſentes omnes, licet in iuſta ignorantia verſentur, tam breui praeſcriptione ab hereditate excludat? Id quoque merito negat MEVIVS, motus potiſſimum IVRE SAXONICO, ex quo fonte, ſua hauſiſſe Lubecenſes, exiſtimat, ac proinde non abs re ſtatuens, heredi intra triginta annos ſuperuenienti non denegandam eſſe reſtitutionem in integrum. Aſt ſi id promiſcue ſtatuas, vereor, ne tum in fumum abitura ſit annalis iſta praeſcriptio, quum raro praeſentes tam futuri ſint rerum ſuarum incurioſi, vt fatale illud anni ſpatium negligant. Iure ſane Saxonico non ob quamlibet abſentiam reſtitutio promittitur, ſed ob certas tantum abſentiae cauſſas: *Es vväre dann, daſs der Erbe gefangen vvaer, oder in des Reichs-Dienſt gezogen, oder in Gottesdinſt auſſer des Landes, ſo muſs er ſein vvarten mit dem Erbe, biſs daſs er vviederkomme: Denn er kan ſich an ſeinem Erbe dievveil nicht verſchvveigen.* Quibus fere gemina ſunt haec iuris ALAMANNICI, niſi quod & abſentiam ob morbum ſonticum ibi iuſtis abſentiae cauſſis accenſeri animaduertimus: *Kümbt aber yemand nach dem Iar, der ſoll bereden, das er in ehehaffter Not geirret hab, dem ſoll man es antwurtten, Ehehaffte Not iſt vänknuzz, und ob ain Man an des Reichs-Dinſt iſt, oder in ſeines Herrn Dinſt, oder in Gottesdinſt, oder vven ſiechtumb irret. Vnd vver ehehafft not bereden ſoll, vvelcher er der aines beredet mit ſeinen tzvvain vingern, ob er des ſtat hat; ſo ſoll man im recht thun vmb ſein Gut, vnd ſoll der Menſch gelten, das ſoll man bey den erſten abrichten.* Quae quum ita ſint, in eo quidem MEVIO plane adſentimur, quod heres abſens contra lapſum iſtius anni merito reſtituendus ſit in integrum, at hic tamen vel maxime locum fore arbitramur edicto Praetoris, SI QVA ALIA IVSTA MIHI CAVSSA VIDEBITVR, IN INTEGRVM RESTITVAM, (r) adeoque non ſuffecturam putamus ſolam abſentiam, niſi iuſta eius ratio reddi queat.

§. XXVII.

Quibus explicatis, non iam obſcura poteſt eſſe alterius capitis, quod erat de legatis caducis, ſententia. Nimirum non omne legatum, deficiente conditione, caducum putatur, ſed vnicum, ſub ea relictum conditione, ſi ſe proximum defuncto eſſe probet legatarius. Solent enim ditioribus, maxime quos gratioſos facit coelibatus & orbitas,

(q) Dau. Meu. *in Comm. ad h. art. n. 35. ſequ.* (r) *l. 26. §. 8. ff. ex quibus cauſſ. maior. vig.*

Digitized by Google

orbitas, facile obrepere obſcuriſſimi homines, qui ſe non modo cognatos, ſed & cognatorum proximos, repetita ab vltima ſtirpe genealogia, ferunt, captandaeque hereditatis cauſſa nullum vel officii vel obſequii genus praetermittunt, qualem neceſſitudinem adfectabant, qui Periplectomenis, ſenis, hereditatem iam creuerant animo, & de quibus ille lepide apud PLAVTVM: (s)

Quando habeo multos cognatos, quid opus mihi ſit liberis?
Nunc bene viuo, & fortunate, atque vt volo, atque animo vt lubet,
Mea bona morte COGNATIS *dicam, inter eos partiar,*
Illi apud me edunt, me curant, viſunt, quid agam? ecquid velim?
Priusquam lucet, adſunt, rogitant, noctu vt ſomnium ceperim.
Eos pro liberis habeo: quin mihi mittunt munera:
Sacrificant, dant inde partem maiorem mihi, quam ſibi,
Adducunt ad exta, me ad ſe ad prandium, ad coenam vocant.
Ille miſerum ſe retur, minimum qui miſit mihi.
Illi inter ſeſe certant donis: ego hoc muſſito mecum:
Bona mea inhiant, certatim mittunt dona & munera:

Vbi ſane vnusquisque intelligit, non de veris cognatis loqui ſenem PLAVTINVM, ſed de fictitiis, qui opulentis vna nocte, tamquam fungi, naſcuntur. Iam finge, horum vni legatum relinqui, ſed addita conditione: SI SE COGNATVM PROXIMVM, qualem ſe eſſe viuo teſtatori perſuaſerat, PROBAVERIT: tunc ius Lubecenſe ei prudenter praefigit annum, intra quem conditioni ſatisfaciat. Deficientem in probatione indignum legato iudicat, adeoque ei lucrum eripit fiſcus, tamquam qui teſtatorem mendaciis, aliisque captatoriis artibus, ad relinquendum ſibi legatum turpiter pellexerit. Bene ſane ac prudenter, ſi quid aliud. Si enim iuris Romani conditores legatum, vt indignis auferendum, putant iis, qui de hereditate viuentis & ignorantis pacti ſunt, (t) vel qui legatum adulterio, (u) vel accommodata in fraudem legum fide meruerunt: (x) an iniquum videbitur lucrum mendaciis & dolo malo quaeſitum huiusmodi captatori extorqueri? Sane ſi eadem ſeueritate vſi eſſent Romanorum legiſlatores, non tantus apud eos heredipetarum fuiſſet prouentus, nec auditae eſſent querelae PETRONII ARBITRI (y) de Crotone, quo nomine Romam derideri putant: *In hac vrbe*

(s) Plaut. *Milit. glor. Act.* III. *Scen.* I. *v.* 111. *ſequ.* (t) *l.* 2. §. 3. *ff. de his, quae vt indign.* (u) *l.* 13. *ff.* & *l.* 14. *ff. eod.* (x) *l.* 10. *pr. l.* 18. *pr. l.* 23. *ff. eod. l.* 103. *de legat.* I. (y) *in Satyr. p.* 105.

be non litterarum ſtudia celebrantur, non eloquentia locum habet, non frugalitas ſanctique mores laudibus ad fructum perueniunt: ſed quoscumque homines in hac vrbe videritis, ſcitote in duas partes eſſe diuiſos. Nam aut CAPTANTVR, *aut* CAPTANT. *In hac vrbe nemo liberos tollit, quia quisquis ſuos heredes habet, nec ad coenas, nec ad ſpectacula admittitur, ſed omnibus prohibetur commodis, inter ignominioſos latitat. Qui vero nec vxores vnquam duxerunt, nec proximas neceſſitudines habent, ad ſummos honores perueniunt, id eſt, ſoli militares, ſoli fortiſſimi, atque etiam innocentes habentur. Videbitis, inquit, oppidum, tamquam in peſtilentia campos, in quibus nihil aliud eſt, niſi cadauera, quae lacerantur, aut corui, qui lacerant.* Nimirum talem eſſe oportet rerum faciem, niſi prudentes legislatores dent operam, vt corui deludantur hiantes.

§. XXVIII.

Singularis porro ſpecies, in qua praeſcriptioni annali ſecundum IVS LVBECENSE locus eſt, talis exſtat: (z) *Wann über Iahr und Tag ein Gebäude unangeſprochen geſtanden, das kan nach Iahr und Tag nicht mehr angefochten werden.* Qui ius illud diffuſo commentario illuſtrauit, DAV. MEVIVS, articulum hunc, modo de praeſcriptione ſeruitutum, modo de noui operis nunciatione, interpretatur, adeoque vertente anno nec actioni confeſſoriae, nec noui operis nunciationi amplius locum eſſe, contendit. At nos primo non videmus, quomodo noui operis nunciationi Lubecae locus eſſe poſſit etiam intra annum & diem, *wann unter Iahr und Tag ein Gebäue geſtanden hat*, quum id vel maxime ad naturam huius nunciationis pertineat, vt ſtatim initio, & nondum perfecto opere, fiat. (a) Deinde generaliora ſunt verba ſtatuti, quam vt ad ſolas ſeruitutes praediorum reſtringi poſſint, quum potius de omni forma aedificiorum loquantur, cui alioquin vicinus iuſte ſeſe opponeret. e. g. Si quis aedificando vicini fundum occuparit, ſi ſeruitutibus tigni immittendi, proſpectus, luminum, aliisque, quae vicino competunt, praeiudicium fecerit, ſi officinam aliquam, quam inconſultis viciniis, aedificare per IVS LVBECENSE (b) non licet, exſtruxerit, nouas porticus, feneſtras, ianuas, cellas ſubterraneas, caminos, horrea, contra priſtinam formam, aedificarit, quod itidem non permittit ius Lubecenſe. (c) His omnibus caſibus vicinus alioquin iure agit, vt aedi-

(z) Lib. I. *tit.* VIII. *art.* II. (a) *l.* 1. § 1. *ff. de nou. op. nunc.* (b) *Lib. III. tit. XII. art. XII.* (c) Lib. III. *tit. XII. art. XIII.*

aedificium vel deſtruatur, & ad priſtinam formam reducatur, vel, vti olim, ſeruiat vel denique ſeruitute liberum eſſe iubeatur, quorum primum interdicto *quod vi aut clam*, alterum actione *confeſſoria*, tertium *negatoria* fieri, nemo ignorat. At eas actiones omnes ius Lubecenſe intra annum & diem iubet inſtitui, & alias exceptione praeſcriptionis ſubmotum iri actorem, minatur.

§. XXIX.

Itaque iam facile patet, quid inter ius ciuile & Lubecenſe hac in re interſit. Si quid contra priſtinam formam factum fuerit: nulla plane erit inter vtrumque ius differentia, niſi quod Lubecenſe ciuili paullo liberalius anni ſpatio diem, vel viginti quatuor horas, ſuperaddit. Num & iure Romano, interdictum *quod vi aut clam*, cui tunc locus eſt, annum duntaxat viuit, eoque vertente exſpirat. (d) At tanto magis ius illud a Romano diſcrepat eo caſu, quo ſeruituti libertatique praedii vicini aedificando nocitum eſt. Quum enim ſeruitutibus, ſublata lege Scribonia, decem annis inter praeſentes, viginti inter abſentes praeſcribatur, (e) adeoque & actiones confeſſoria & negatoria longum tempus durent: (f) ius Lubecenſe id temporis ſpatium coanguſtat, & non niſi annum & diem ſtatuit, intra quem hae actiones cum effectu poſſint inſtitui. Intereſt enim reipublicae, vrbes ruinis non deformari. Id vero euitari vix poſſet, ſi ius agendi aduerſus aedificantes nullo, aut longo demum tempore exſtingueretur. Ceterum quum de priuatis procul dubio aedificiis agat hic articulus: recte hic notauit MEVIVS, publicae vtilitati tam breui temporis ſpatio non praeſcribi, nec derogari hoc articulo eleganti reſponſo, quod exſtat *in l. 6. C. de operib. publicis.*

§. XXX.

Nullae fere lites alibi terrarum magis fatigant iudices, quam quae de dotibus inter ſocerum & generum, nec non inter maritum & vxorem, eorumue heredes feruere ſolent. Saepe enim gener dotem promiſſam, ſaepe non promiſſam, petit. Aliquando vxori eamdem repetenti opponitur exceptio dotis non illatae: aliquando ipſam apocham in dubium vocat gener, dotemque cautam, non numeratam eſſe, con-

(d) *l. 15. §. 3. 4. ff. quod vi aut clam.* (e) *l. 4. §. fin. ff. de vſurp. & vſucap. l. 10. ff. ſi ſeru. vind. iuncta. l. vlt. C. de long. temp. praeſcript.* Iac. Raeuardus *de lege Scribonia.* (f) Stryk. *de Praeſcript. act. Memb.* III. *axiom.* I. *n.* 9, 10. Donellus *Comment. Iur. lib. XI. cap. XI.*

contendit. Reſecandam vero hanc litium materiam exiſtimarunt LVBECENSES, idque ſe non facilius conſequuturos ſperarunt, quam ſi ſponſos Graeca fide mercari iuberent, eosque & actione, & exceptione non numeratae dotis priuarent, qui dotem promiſſam non exegerint in tempore. Qua de re ita cauerunt: (g) *Verehlicht ſich ein Mann mit einer Iungfrauen oder Wittvven, den Brautſchatz, vvelcher ihr mit gelobet vvird, ſoll man mahnen binnen den erſten zvveyen Iahren. Thut er aber das nicht, ſo iſt man ihm nichts pflichtig, dievveil er denſelben zuvvieder den Lübeckiſchen Rechte ſtehen laſſen. Stirbet alſo der Mann, ob nun vvohl ihr Brautſchatz in ſein Gut nicht gefloſſen iſt, vvann ſie aber gleichvvoll ervveiſen vvürde, daſs ihr ſolcher Brautſchatz mitgelobet, vvann ſie es ihr nicht trauen vvollen, ſo ſoll ihr dennoch derſelbe aus ſeinen geſamten Gütern ſolgen, es konten dann ſeine Freunde ervveiſen, daſs er den Brautſchatz gemahnet habt, und habe denſelben mit guten Willen ſtehen laſſen, oder aber auch innerhalb Iahr und Tag, ſich bey den Bürgermeiſtern angegeben, und davon proteſtiret, daſs er ſolches in der Güte gefordert, aber nichts erhalten können.* Multa hic occurrere ſingularia, & quae iuri Romano minus conueniant, facile patet, adeoque operae pretium fuerit, iura iſta inter ſe paucis contendere, & paullo accuratius oſtendere vtriusque differentiam.

§. XXXI.

Primum dos rite promiſſa iure Romano peti poteſt actione ex ſtipulatu, eaque tamquam perſonalis & ciuilis eſt perpetua, nec quidquam impedit, quominus intra triginta annos inſtituatur. (h) Et quamquam alioquin dotis periculum penes maritum eſt, ſi extraneum non in tempore interpellarit: aliud tamen dicendum, ſi quando gener ſocero pepercerit, eumque moras nectentem non vrſerit ad exſolutionem. (i) Hinc ſi dotem promiſſam non exegit gener, & ſocer interea bonis labitur: dos non genero, ſed ei, cui adquiritur, id eſt, mulieri periiſſe cenſetur, quia ignoſcendum videtur pietati generi, aequo animo ferentis ſoceri auaritiam, eique ex quadam verecundia plus iuſto indulgentis. (k) At quum haec verecundia lites innumeras pariat: iuris Lubecenſis conditores eam arcto biennii ſpatio circumſcribere ma-

(g) *Lib. I. tit. V. art.* II. (h) *l. 3. & l. 7. C. de praeſcript. trig. vel. quadr. ann.* (i) *l. 33. ff. de iure dotium.* (k) *Conſ.* Cuiac. *obſ. lib. XII. cap. XVII.*

Digitized by Google

luerunt, cum iure dotem petendi excludentes, qui diutius eam petere ceſſarit. Quale exemplum MEVIVS (l) factum refert anno MDLXXXV. Id. Octobr. in cauſſa *Hanß Cramers* contra Anton Bellingshauſen. Deinde ius Romanum, ne quidem ſi dos cauta ſit, tam breui tempore maritum eiusque heredes priuat exceptione non numeratae dotis, ſed ſoluto intra biennium matrimonio, per annum, ſoluto eodem intra decennium, per tres menſes eam adhuc permittit, eamque adeo circumacto demum decennio exſpirare iubet. (m) Contra ius Lubecenſe maritum biennii anguſtiis circumſcribit, & dotem, eo poſt biennium mortuo, illatam eſſe, praeſumit, ita, vt non admittatur probatio in contrarium, modo probet vxor, dotem eſſe promiſſam. Hinc dos etiam non numerata tunc repetitur, adeoque ex eius iuris principiis magno cum heredum detrimento coniuncta eſt mariti verecundia, dotem promiſſam a ſocero intra biennium non exigentis, ſaltim Lubecae. Nam ſi femina Lubecenſis nupſerit extraneo, in vrbe vel prouincia, vbi ius Lubecenſe non viget, commoranti: nemo dubitarit, quin ceſſare oporteat diſpoſitionem de repetitione dotis, non autem ceſſaturum ſit, quod ſtatuta de praeſcriptione dotis promiſſae cauent. Quemadmodum enim gener in exigenda dote forum promittentis & recepta ibi iura ſequi cogitur: ita vxor vel eius heredes, ſoluto matrimonio repetituri dotem, forum & iura mariti defuncti merito ſequuntur. (n) Dura haec videri poterant, ac proinde duae exceptiones ſubiiciuntur, quarum tamen altera, quae proprius ad inſtitutum noſtrum pertinet, de nouo acceſſit, nec in KOLLII editione (o) habetur. Ibi tantum prima haec exceptio occurrit: *Sunder können ſyne Fründe dat tügen, dat he danach gemahnet hebbe, ſi dat mit guten Willen ſtahn latten, ſo mobt man dat affchlahn in dem Bruttſchatte.* Primo itaque poſt biennium datur exceptio non numeratae dotis, ſi mariti heredes docere poſſint, exactionem intra biennium factam, & conueniſſe tamen inter ſocerum generumque, vt dos inſoluta penes ſocerum maneret. Id enim fieri poſſe, diſerte cauetur articulo proxime antecedente I. Deinde & tunc poſt biennium ſalua eſt exceptio non numeratae dotis, ſi doceri poſſit, generum intra annum & diem interpellaſſe ſocerum, & coram conſulibus de non facta ſolutione eſſe proteſtatum. Quum enim & alio-

(l) Mev. *ad h. art. n. I.* (m) *Auth. quod locum C. de dote cauta non numerat.* (n) *l. 65. ff. de iudiciis.* (o) *art.* XLI.

alioquin interpellatio, ſiue ad acta, ſiue extra iudicium facta, ad debitorem in mora conſtituendum ſufficiat, (p) quis dubitet, quin interpellatio cum obteſtatione tam ſollemni coniuncta generum a mora abſoluat eamque culpam retorqueat in ſocerum? Ceterum non ineleganter quaerit MEVIVS, (q) an hoc ſtatutum ei quoque marito fraudi ſit, qui dotem, ab ipſa muliere promiſſam, intra biennium exigere ceſſarit? Idque recte negat, partim quod lex tam rigida non proferenda ſit ad caſum verbis non expreſſum, partim quod non ferenda ſit vxor, obiiciens marito moram in exigenda dote admiſſam, quem quotidie ferre matrimonii onera viderit, nimis iniqua, ſi beneuolentia mariti abuti velit. Si cui paullo argutior videatur haec ratio, quam verior: malim dicere, non adeo neceſſarium videri, maritum dotem ab ipſa vxore conſtitutam, vrgere, quum IVRE LVBECENSI, communia cum illa habeat bona omnia, oneraque matrimonii non ipſe ex ſuis, ſed ex communibus bonis ferat, praetereaque ipſi mulieri repetenti dotem, quam ſe numquam intuliſſe probe norit, exceptio doli mali, manifeſto obſtet.

§. XXXII.

Supereſt ſextus caſus, quo quis praeſcriptione annali tutiſſimus eſt, ſi nimirum actus quidam in librum publicum ſit relatus. De eo enim ſancitur: (r) *Wird etvvas in des Rahts oberſteStadt-Buch geſchrieben, und ſolches vvürde in Iahr und Tag nicht angefochten, ſo kan darauf künfftig niemand einige Anrede thun, es wäre denn, daß derjenige, vvelcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gevveſen, der vvird* a tempore ſcientiae *innerhalb Iahr und Tag billig zugelaſſen.* Non eſt, quod hic prolixam inſtituamus comparationem iuris Lubecenſis & Romani. Neque enim Romanos eiusmodi librum publicum habuiſſe, conſtat, qualis hic memoratur. Neque de quibusuis actis ac codicibus publicis loquuntur ſtatuti conditores, quales ſunt *Rahts-Bücher, Straf-Bücher, Zinß- und Schoß-Regiſter, Gerichts-Cantzeley-Vrthel, Vormundſchaffts-Bücher,* ſed de libro praecipuo, qui ideo κατ᾽ ἐξοχὴν vocatur *der Stadt-Buch, der Stadt-Erb-Buch,* (s) itemque *des Rahts oberſtes Stadt-Buch,* in quem

 emti-

(p) Struu. *Exercitat. XXVII. th.* LXVII. (q) Meuius *ad lib. I. iur. Lubec. tit. V, art. II, no.* 13. (r) *Lib. V. tit. VI. art. I.* (s) *Lib.* III. *tit. VI, art. II.*

Digitized by Google

emtiones venditiones rerum immobilium, hypothecae in iis conſtitutae, ceſſiones in iure, aliaque huius generis referuntur. Quale quid Romae factum eſſe, non meminimus, niſi forte huc referre velis tabulas cenſuales, quarum teſtimonio ſaepe vtebantur veteres, ſi vel de natalibus cuiusquam, vel de bonis, quaeſtio incideret, (t) adeo, vt & eccleſiae doctores, veluti IVSTINVS MARTYR, (u) TERTVLLIANVS (x) & CHRYSOSTOMVS, (y) ad eas prouocent, quoties Seruatorem Bethlehemi natum demonſtrare cupiunt. Non autem mirabitur quisquam, tantum fidei tantumque ponderis ineſſe publico Lubecenſium libro, qui paullo accuratius expendere voluerit ritum, ſollemnitatemque, quae in huiusmodi inſcriptione adhiberi conſueuit, quamque ita deſcribit DAV. MEVIVS: (z) *Forma huius ceſſionis haec eſt, quod venditor vna cum emtore coram conſeſſu Senatus publice pro tribunali ſedentis, vor ſitzenden Rahte, vt habent verba art. II. h. t. vvann er öffentliche Audientz hält, comparet, ibi contractum intimat, ſuamque voluntatem de cedenda re vendita declarat, rogans porro, vt ſollemniter ceſſio, die Verlaſſung, admittatur, eiusque in librum publicum inſcriptio fiat. Iis precibus cuilibet licet intercedere, cui inde praeiudicium imminet. Si nulla eius cauſſa vel manifeſto iniqua reperitur: reiici ſolet contradictio non iuſtificata. Si aliquid cauſſae praetexitur, ſiquidem poſt auditam vtramque partem, in loco de veritate & iure decernere liceat, ſtatim ſenatus, quid faciendum, decernit. Vbi ampliori diſcuſſione indiget, ad eum, qui ad hanc rem, proceſſus ſummarius vel ordinarius, pro circumſtantiarum qualitate neceſſe eſt, partes remittuntur. Facta deciſione, & contradictione reiecta, decernitur a ſenatu illa ſollemnis ceſſio, die Verlaſſung, & abſente ſeu contumace altera parte, eius loco, publico miniſtro eam facere iniungitur, eiusque nomine ab aliquo Senatorum (certi enim ſenatoris muneris portio id eſſe ſolet) conſueta quadam formula & ritu expeditur. Hoc peracto, rogari ſolet inſcriptio in librum ciuitatis, die Einſchreibung in das Stadt-Buch, quae coram cuſtodibus iſtius libri, veluti apud nos (Stralſundenſes) coram*

(t) *l. 6. C. de fide inſtr. l. vlt. C. ſine cenſu & reliqu. l. 2. §. 1. ff. de excuſat. l. 16. ff. de probat.* (u) Iuſtinus Martyr. *Apolog. II. pag.* 75. (x) Tertullian. *lib.* IV. *adu. Marcion. cap.* XIX. (y) Chryſoſtomus *Serm. de diuerſ. noui teſtam. loc.* XXXI. (z) Dau. Meuius *lib. III. Iur. Lubec. tit.* VI. *art.* I. *n.* 17.

Digitized by Google

coram camerariis, expeditur, ſed a ſenatu aeque decernitur. Quia vero haec ſollemnitas inſignis effectus eſt, ne forſan illis, quorum intereſt, ignorantibus ſub & obreptitie impetretur: prudens magiſtratus inquirere ſolet, an vendita res libera ſit, an aeri alieno obnoxia, an litigioſa, cui in libro publico ante fuerit adſcripta, anne etiam venditori; ſi inde quid grauioris ſuſpicionis emergat, vsque ad vlteriorem inueſtigationem rem differre. Quae ſi exactius ſemper obſeruarentur: multis difficilibus litibus ſuperſedere liceret. Quodſi ergo plenam fidem & iure Romano merentur inſtrumenta publica (a) in primis tabulae cenſuales, quibus liber hic Lubecenſium eſt ſimillimus, (b) non aliam ob cauſſam, quam quia omnia accuratiſſime & adhibita ſumma induſtria illis inſcripta eſſe, praeſumitur: quis miretur, ſimilem auctoritatem Lubecenſes ineſſe velle libro ſuo publico, in quem nihil, niſi adhibita omni circumſpectione, & re accurate diſcuſſa, refertur. Ceterum ſimilem Lubecenſi eſſe animaduertimus legem Hamburgenſium, quae his verbis (c) comprehenditur: *Was für dem Rahte in offener Audientz an Erb-und Eigen, Hauptſtuhl und Rente verlaſſen und in dieſer Stadt Erb- oder Rent-Buch geſchrieben, und in Jahr und Tag nicht angefochten, und davon unter des Secretarii Hand ein Extract im Gericht fürgeleget wird, dagegen kan niemand einige Einrede thun, es wäre dann derjenige, welcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gewveſen, der vvird von der Zeit an, daſs er ſolches erfahren, innerhalb Jahres und Tages billig zugelaſſen.*

§. XXXIII.

Quum vero in rebus humanis nihil tam diligenter atque accurate fieri poſſit, vt non aliqua fugiant magiſtratum etiam Argo oculatiorem; ipſa aequitas ſuaſit iuris Lubecenſis auctoribus, vt iis, quibus inconſultis vel abſentibus aliquid in librum publicum relatum eſt, quod iis detrimento eſſe poſſet, puſillum laxamenti indulgerent ad ius ſuum perſequendum. Verum & hic ſufficere viſus eſt annus & dies, & quidem non continuus, ſed vtilis, quippe quem a tempore ſcien-

 tiae

(a) *l. 10. ff. de probat. l. 31. C. de donat. l. 15. C. de fide inſtrument.* (b) *l. 3. C. ſine cenſu vel reliqu. l. 7. 8. 30. C. de donat.* (c) *Stat. Hamb. Part. I. tit.* XXX. *art.* III.

Digitized by Google

tiae currere voluerunt. Quum vero ſaepe contingat, vt quis negligentiae praetexat ignorantiam, ſeque ſero admodum rem comperiſſe contendat, quum eam iam pridem habuerit exploratiſſimam: nemo dubitat, quin ſaltim iureiurando firmanda ſit illa ignorantia. (d) Id quod diſerte his verbis expreſſerunt Hamburgenſes, (e) *die Zeit aber ſeiner erlangten Wiſſenſchafft, ſoll er auf des Gegentheils ſein Begehren, mit ſeinem Eyde erhalten.* Vix enim alia ſperanda eſt eorum, quae intra mentis receſſus latent, probatio, quam quae fit per iusiurandum. (f) Nec quaeuis prodeſſe poteſt ignorantia, etiam adfectata, (g) ſed quae in virum diligentiſſimum cadere poſſit, qualis eſt abſentium. Vnde in textu noſtro: *daß derjenige, vvelcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gevveſen.* Quis enim ferret, eum, qui pedem extra pomoeria interea numquam extulit, ignorantiam praetexere earum rerum, quae publice atque in conſpectu omnium geſta ſunt, quum ignorantiae rerum publice geſtarum nulla ſit praeſumtio? (h) *Quid enim, ſi omnes in ciuitate ſciant, quod ſolus ignorat?* inquit PAVLLVS ICtus. (i) Si vero iuſta fuerit ignorantiae cauſſa, isque, cuius in detrimentum aliquid libro publico inſcriptum eſt, interea ſub alio ſole ſit peregrinatus: quis dubitet, quin ei fas futurum ſit, illud, tamquam quod clam ac furtim in librum illum irrepſerit, impugnare? Non autem abs ratione addimus, ei impugnationi tum demum locum fore, ſi quid in abſentis detrimentum factum. Quemadmodum enim & iure communi tum demum ignorantia prodeſt intra tempus annale, ſi quis non de lucro captando, ſed de euitando damno cum alio contendit; (k) ita nec iura Lubecenſium ſubuentura credimus illis, qui inſignis cuiusdam lucri ac compendii cauſſa actum in librum publicum relatum impugnare conentur. (l) Denique & id recte monet iuris Lubecenſis interpres celeberrimus, annalem hanc praeſcriptionem non pertinere ad ea negotia, quae ipſo iure ita nulla ſunt, vt ne contrahentium quidem conuen-

(d) Heig. *Part.* I. *Quaeſt.* XL. *n.* 20. Carpzou. *Iuriſpr. Forenſ. Part. I. Conſt.* XXII. *def.* 6. Meu. *ad ius Lub. h. t. n.* 29. (e) *ibid.* (f) Felin. *in c.* 16. X. *de homicid. no.* 2. Maſcard. *de Probat. Vol.* I. *concl.* XCIV. *n.* 4. Stryk. *de Iure ſenſ. diſſ.* X. *cap.* II. *n.* 8. (g) *l.* 2. §. *vlt. ff. ſi quis caut. in iud. ſac.* (h) Menoch. *lib.* VI. *de praeſumt. praeſ.* XIII. *n* 96. Gail. *de pace publica lib.* II. *cap.* X. *no.* 10. *ſequ.* (i) *l.* 9. §. 2. *ff. de iur. & facti ignorantia.* (k) Tiraquell. *de retract.* §. XXXV. *gloſſ.* IV. *no.* 27. (l) Meuius *ad h. art. n.* 32.

Digitized by Google

uentione conualeſcant. Ea enim & circumacto anno nullius eſſe momenti, nec magiſtratuum confirmationem ad eiusmodi actus eſſe porrigendam, quos ipſae leges conſiſtere haud patiuntur, facile vnusquisque animaduertit.

§. XXXIV.

Enimuero dum de inſigni illa Lubecenſium prudentia legislatoria, quae in annali iſta praeſcriptione vel maxime elucet, diſſerimus, vix ſentimus, tantum iam chartae abſumtum, quantum deſtinari ſolet exercitationi academicae. Et quis dubitet, quin hoc acturo, non defutura ſit vberrima de rebus pulcherrimis diſſerendi materia? Sed ne CALLIMACHI incurramus reprehenſionem, cui *βιβλίον μέγα μέγα κακὸν*, ***magnus liber, magnum malum*** videbatur; hic quidem ferias calamo indicimus, Deumque precamur, vt LVBECAM, inferioris Saxoniae ocellum, religionis puritate, pietate ciuium, iuſtitiae laude, ac commerciorum amplitudine excelliſſime florere iubeat, donec decretorius ille dies vniuerſum hoc aboleat, acuumque hoc omne hauriat abſorbeatque aeternitas!

DE

Digitized by Google

DE TESTAMENTIFACTIONE IVRE GERMANICO ARCTISSIMIS LIMITIBVS PASSIM CIRCVMSCRIPTA.

EXERCITATIO XXVI.

§. I. *Libertas teſtandi homini iure naturali & gentium deberi dicitur.* §. II. *Hinc Romanae leges omnibus facultatem teſtandi liberrimam indulſerunt.* §. III. *Teſtamenta rectae rationi non conueniunt.* §. IV. *Nec regulae prudentiae ciuilis, quae leges publicas priuati arbitrio tolli non patitur.* §. V. *Teſtamentifactio plerumque ex ira, odio, inuidia, aliisque vitiis, proficiſcitur.* §. VI. *Hinc aliae gentes teſtamenta vel exſulare voluerunt ex rebusp. ſuis, vel eadem arctis limitibus circumſcripſerunt, veluti Hebraei.* §. VII. *Athenienſes.* §. VIII. *Lacedaemonii.* §. IX. *Germani.* §. X. *Quando teſtamenta in Germania condi coeperint?* §. XI. *Quaedam Germanicae originis gentes vel ſero, vel plane non, admiſerunt teſtamenta.* §. XII. *Quaedam eam facultatem admodum reſtringunt. Quot modis id fiat?* §. XIII. *Non omnes promiſcue in Germania teſtantur. Alicubi requiritur conceſſio Principis.* §. XIV. *Comparatio huius iuris cum Romano.* §. XV. *Alibi teſtari non poſſunt lectulo adfixi.* §. XVI. *An id iuri communi & Germanico conſentaneum?* §. XVII. *Alibi feminis non indiſtincte liberrima teſtandi facultas permittitur.* §. XVIII. *Pubertas non vbique ſufficit teſtamentum conditvris.* §. XIX. *Heredes ab inteſtato exſtantes paſſim teſtamentifactionem impediunt. Ius recadentiae quid?* §. XX. *Teſtari alicubi non poſſunt peregrini, caelibes & ſpurii.* §. XXI. *Non de omnibus bonis teſtari licet. Regula, quae neminem pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere patitur, in Germania non vbique valet.* §. XXII. *Quibusdam locis de certa tantum bonorum parte teſtari licet.* §. XXIII. *Alibi de mobilibus tantum.* §. XXIV. *Alibi inter bona adquiſita & hereditaria diſtinguitur.* §. XXV. *Mulieres Saxonicae de Gerada: viri de rebus expeditoriis diſponere non poſſunt.*

Digitized by Google

poſſunt. §. XXVI. *Vbique fere prohibita diſpoſitio de feudis.* §. XXVII. *Quod ad formam attinet, quibusdam locis non admittuntur teſtamenta, niſi publica.* §. XXVIII. *Itemque alicubi non valent teſtamenta, niſi in quibus ad piam cauſſam, vel rei publicae vtilitatem aliquid relictum.* §. XXIX. *Quin & agnatis legitima alicubi adimi non poteſt.* §. XXX. *Si quis aliquo loco ſecundum iſtius leges teſtatus ſit, an & alibi ſubſiſtat teſtamentum?* §. XXXI. *Heredis inſtitutio multis locis haut neceſſaria.* §. XXXII. *Alibi ne permiſſa quidem.* §. XXXIII. *Cur tam multae Germaniae prouinciae peregrinos, quam maiorum, mores ſequi maluerint?* §. XXXIV. *Effectus receptae teſtamentifactionis liberrimae.* §. XXXV. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

QVo vehementiore viuendi deſiderio natura omnes tenemur: eo magis ipſa vnumquemque noſtrum conuincit experientia, vitam nobis non mancipio, ſed veluti vſui, datam eſſe, tempusque imminere, quo conclamanda vaſa, & ex hac vita, tamquam ex diuerſorio quodam, ſit emigrandum. Quid mentem hominis, de decretorio illo die cogitantem, erigat, vt laeta componat ſarcinulas, & ex hac rerum humanarum caligine ad caeleſtem lucem ſine perturbatione euolet, non alia, quam Chriſtianorum, diſciplina docemur, quae ſola id veluti praecipuum habet, vt ne cum morte quidem colluctantes deſtituat, ſed viuos formet ac praeparet, vt & viuere deſinant aequo animo, extremamque illam horam ſine formidine praeſtolentur. Enimuero quum olim vniuerſum paene terrarum orbem paganiſmi oppreſſiſſent tenebrae: ſollicitum de imminente illa hora humanum genus cum alia excogitauit mortalitatis ſuae ſolatia, tum illud in primis, vt morientibus veluti poſteritati intereſſe, &, quid poſt mortem ſuam fieri vellent, ante mortem anxie praecipere, permitterent. Hinc non aliam ob cauſſam inuenta eſt teſtamentifactio, quam vt homines inde qualecumque fragilitatis ſuae caperent ſolatium, & poſt mortem quoque ſibi victuri viderentur, ſi, voluntatem ſuam & poſt fata ratam fore praeſcirent. Philoſophatur hunc in modum ipſe CONSTANTINVS M. Imperator, (a) dum, quae quisque eccleſiae ſupremis tabulis ſit relicturus, vel eo nomine praeſtanda exiſtimat, *quod nihil magis hominibus deberi videatur, quam vt ſupremae voluntatis, poſt-*

Aaaaaa

(a) *l. 1. C. de ſacroſ. eccl.*

poſtquam iam aliud velle non poſſint, liber ſit ſtilus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. Quam in ſententiam & QVINCTILIANVS: (b)*Non aliud*, inquit, *videtur ſolatium mortis, quam voluntas vltra mortem. Alioqui poteſt graue videri & ipſum patrimonium, ſi non integram legem habet, & quum omne ius nobis in id permittatur viuentibus, auferatur morientibus.* Et ſane id argumentum tanti viſum eſt quibusdam, vt & ex iure naturae & gentium profectam exiſtiment teſtandi libertatem, tum quod teſtamentorum ſubſtantia cognata ſit dominio, tum quod & inter viuos ita quisque diſponere poſſit, vt effectus & poſt mortem duret, tum denique, quod teſtamentorum vſus plerisque gentibus communis fuerit. Iis enim ſimilibusque argumentis vtuntur, qui teſtamentifactionem ex ipſo iure naturae & gentium arceſſendam eſſe exiſtimant, veluti VIGLIVS ZVICHEMIVS, (c) COVARRVVIAS, (d) BRONCHORSTIVS, (e) GROTIVS, (f) VINNIVS (g) aliique, quos turmatim, vti ſolent, adducunt HILLIGERVS, (h) GILKENIVS, (i) & PINELLVS, (k) quibusque omnibus iam e veteribus THEOPHILVM (l) praeluſiſſe, animaduertimus, quippe τὸ συγγράφεσθαι διαθήκας ſeu *teſtamentifactionem* ad ἐθνικὸν νόμιμον, id eſt, *ius gentium*, diſerte referentem.

§. II.

Et haec quidem tanti momenti viſa ſunt Romanis, vt non modo morientibus, ſed & de mortalitate ſua cogitantibus, id qualecumque ſolatium concederent, quin & *publice expedire* exiſtimarent, *ſuprema hominum iudicia exitum habere.* (m) Lata enim fuerat lex decemuiralis: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIA, PECVNIA, TVTELAVE SVAE REI, ITA IVS ESTO, *iisque legis verbis latiſſimam ciuibus poteſtatem tributam nouimus & heredes inſtituendi, & legata, & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi,* (n) quin & ſubſtituendi, exheredes ſcribendi, omniaque agendi pro arbitrio. Quin vere dici poteſt, legislato-

(b) Quinctilian. *Declam. CCCVIII.* (c) Vigl. Zuichem. *ad §. 2. Inſt. de teſtam.* (d) Couarruu. *Var. III, 6. n. 6.* (e) Bronchorſt. *Enantioph. Cent. III. enanr. 20.* (f) Grot. *de Iure belli & pac. Lib. II. Cap. VI. §. vlt.* (g) Vinn. *ad pr. Inſt. de teſtam. ord. n. 3.* (h) Hillig. *ad Donell. Comment. Iur. Lib. VI. Cap. V. litt. A.* (i) Gilken. *in l. 1. C. de teſtament. n. 5. & 32.* (k) Pinell. *Select. Lib. II. cap. X.* (l) Theophil. *ad princ. Inſt. de Iure nat. gent. & ciu.* (m) *l. 5. ff. teſt. quemadm. aperiantur.* (n) *l. 120. ff. de verb. ſign.*

Digitized by Google

latoriam poteſtatem, in qua alioquin *τὸ κύριον* in republica conſiſtit, hac lege cum vnoquoque ciue Romano eſſe communicatam. LEGARE enim, teſte VLPIANO, (o) eſt LEGIS MODO *aliquid relinquere*, adeoque, qui teſtamentum condebant, vere ac proprie dicebantur *νομοθετεῖν*, (p) *legem ferre*, quemadmodum & ipſum teſtamentum vere & proprie *νόμον* ſeu legem adpellari obſeruamus a veteribus. (q) Quemadmodum enim legislator ſuo omnia arbitrio praecipit, quae ipſi e republica futura videntur, ciuibusque tunc in obſequio gloria relicta eſſe cenſetur: ita Romani non minus obſequium deberi exiſtimabant ſupremis cuiuscumque patrisfamilias tabulis, vt PLINIVS (r) iunior hinc vel maxime laudet amicum, qui *religioſiſſime ſoleret cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexiſſe pro iure ſit.* Quemadmodum deinde tanta eſt legislatoris poteſtas, vt & antiquiori legi, & conſuetudini, iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus receptae derogare, quin vtramque plane abolere, & e republica proſcribere poſſit: ita teſtatori fas eſt, non modo ſuas, quas antea condiderat, tabulas, nouis confectis, rumpere, ſed & ipſas euertere leges publicas, de ſucceſſione inteſtatorum latas. Quid? quod priuatis multo maior ac laxior poteſtas fuerit legem dicendi rebus ſuis, quam vlli legislatorum, quum horum poteſtati idem, ac ipſius vitae, finis contingat, nec quisquam legem ſcripturus ſit, ſe mortuo demum in ciuitate valituram, illi autem, quid & ſequuturis ſaeculis fieri velint, recte ſanciant, &, vt cum SENECA (s) loquamur, ***nihil vmquam ſanctiore cura componant, quam quod ad ſe non pertinet.*** Quae quum ita ſint, recte omnino legem cum teſtamento compoſuit CICERO, (t) ſcripſitque: ***In publicis nihil eſt*** LEGE ***gratius; in priuatis firmiſſimum eſt*** TESTAMENTVM.

§. III.

Enimuero ſi recte pones calculum, non facile adſentieris illis, qui teſtamentorum originem ad ius naturae & gentium referunt, ac proinde ampliſſimam illam de rebus ſuis diſponendi facultatem, qua Romani vſi ſint, ſi a forma & ſollemnitatibus diſceſſeris, ipſam rectam rationem omnibus peraeque hominibus dediſſe arbitrantur. Primo enim iam pridem vir perelegantis ingenii, EMVNDVS MERILLIVS, (u)

 poſt

(o) Vlpian. *tit. XXIV. §. 1.* (p) Chryſoſt. *in Act. Apoſtol. homil. I. p. 615. Graec. Nou. XXII. Cap. II.* (q) *Excerpta de Legation. p. 62.* (r) Plin. *Lib. IV. Epiſt.* 10. (s) Seneca *de Benef.* Lib. *IV. Cap. XI.* (t) Cic. Philipp. *II. Cap. XLII.* (u) Merill. *Obſeru. Lib. VI. Cap. XXV.*

luerunt, eum iure dotem petendi excludentes, qui diutius eam petere ceſſarit. Quale exemplum MEVIVS (l) factum refert anno MDLXXXV. Id. Octobr. in cauſſa *Hanß Cramers* contra Anton Bellingshauſen. Deinde ius Romanum, ne quidem ſi dos cauta ſit, tam breui tempore maritum eiusque heredes priuat exceptione non numeratae dotis, ſed ſoluto intra biennium matrimonio, per annum, ſoluto eodem intra decennium, per tres menſes eam adhuc permittit, eamque adeo circumacto demum decennio exſpirare iubet. (m) Contra ius Lubecenſe maritum biennii anguſtiis circumſcribit, & dotem, eo poſt biennium mortuo, illatam eſſe, praeſumit, ita, vt non admittatur probatio in contrarium, modo probet vxor, dotem eſſe promiſſam. Hinc dos etiam non numerata tunc repetitur, adeoque ex eius iuris principiis magno cum heredum detrimento coniuncta eſt mariti verecundia, dotem promiſſam a ſocero intra biennium non exigentis, ſaltim Lubecae. Nam ſi femina Lubecenſis nupſerit extraneo, in vrbe vel prouincia, vbi ius Lubecenſe non viget, commoranti: nemo dubitarit, quin ceſſare oporteat diſpoſitionem de repetitione dotis, non autem ceſſaturum ſit, quod ſtatuta de praeſcriptione dotis promiſſae cauent. Quemadmodum enim gener in exigenda dote forum promittentis & recepta ibi iura ſequi cogitur: ita vxor vel eius heredes, ſoluto matrimonio repetituri dotem, forum & iura mariti defuncti merito ſequuntur. (n) Dura haec videri poterant, ac proinde duae exceptiones ſubiiciuntur, quarum tamen altera, quae proprius ad inſtitutum noſtrum pertinet, de nouo acceſſit, nec in KOLLII editione (o) habetur. Ibi tantum prima haec exceptio occurrit: *Sunder können ſyne Fründe dat tügen, dat he danach gemahnet hebbe, ſi dat mit guten Willen ſtahn latten, ſo mobt man dat affſchlahn in dem Brutſchatte.* Primo itaque poſt biennium datur exceptio non numeratae dotis, ſi mariti heredes docere poſſint, exactionem intra biennium factam, & conueniſſe tamen inter ſocerum generumque, vt dos inſoluta penes ſocerum maneret. Id enim fieri poſſe, diſerte cauetur articulo proxime antecedente I. Deinde & tunc poſt biennium ſalua eſt exceptio non numeratae dotis, ſi doceri poſſit, generum intra annum & diem interpellaſſe ſocerum, & coram conſulibus de non facta ſolutione eſſe proteſtatum. Quum enim & alio-

(l) Mev. *ad h. art. n. I.* (m) *Auth. quod locum C. de dote cauta non numerat.* (n) *l. 65. ff. de iudiciis.* (o) *art.* XLI.

alioquin interpellatio, ſiue ad acta, ſiue extra iudicium facta, ad debitorem in mora conſtituendum ſufficiat, (p) quis dubitet, quin interpellatio cum obteſtatione tam ſollemni coniuncta generum a mora abſoluat eamque culpam retorqueat in ſocerum? Ceterum non ineleganter quaerit MEVIVS, (q) an hoc ſtatutum ei quoque marito fraudi ſit, qui dotem, ab ipſa muliere promiſſam, intra biennium exigere ceſſarit? Idque recte negat, partim quod lex tam rigida non proferenda ſit ad caſum verbis non expreſſum, partim quod non ferenda ſit vxor, obiiciens marito moram in exigenda dote admiſſam, quem quotidie ferre matrimonii onera viderit, nimis iniqua, ſi beneuolentia mariti abuti velit. Si cui paullo argutior videatur haec ratio, quam verior: malim dicere, non adeo neceſſarium videri, maritum dotem ab ipſa vxore conſtitutam, vrgere, quum IVRE LVBECENSI, communia cum illa habeat bona omnia, oneraque matrimonii non ipſe ex ſuis, ſed ex communibus bonis ferat, praetereaque ipſi mulieri repetenti dotem, quam ſe numquam intuliſſe probe norit, exceptio doli mali, manifeſto obſtet.

§. XXXII.

Supereſt ſextus caſus, quo quis praeſcriptione annali tutiſſimus eſt, ſi nimirum actus quidam in librum publicum ſit relatus. De eo enim ſancitur: (r) *Wird etvvas in des Rahts oberſte Stadt-Buch geſchrieben, und ſolches vvürde in Jahr und Tag nicht angefochten, ſo kan darauf künfftig niemand einige Anrede thun, es wäre denn, daß derjenige, vvelcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gevveſen, der vvird* a tempore ſcientiae *innerhalb Jahr und Tag billig zugelaſſen.* Non eſt, quod hic prolixam inſtituamus comparationem iuris Lubecenſis & Romani. Neque enim Romanos eiusmodi librum publicum habuiſſe, conſtat, qualis hic memoratur. Neque de quibusuis actis ac codicibus publicis loquuntur ſtatuti conditores, quales ſunt *Rahts-Bücher, Straf-Bücher, Zinß- und Schoß-Regiſter, Gerichts-Cantzeley-Vrthel, Vormundſchaffts-Bücher,* ſed de libro praecipuo, qui ideo κατ' ἐξοχὴν vocatur *der Stadt-Buch, der Stadt-Erb-Buch,* (s) itemque *des Rahts oberſtes Stadt-Buch,* in quem

(p) Strun. *Exercitat. XXVII. th.* LXVII. (q) Meuius *ad lib. I. iur. Lubec. tit. V. art. II. no.* 13. (r) *Lib. V. tit. VI. art. I.* (s) Lib. III. *tit. VI. art. II.*

emtiones venditiones rerum immobilium, hypothecae in iis conſtitutae, ceſſiones in iure, aliaque huius generis referuntur. Quale quid Romae factum eſſe, non meminimus, niſi forte huc referre velis tabulas cenſuales, quarum teſtimonio ſaepe vtebantur veteres, ſi vel de natalibus cuiusquam, vel de bonis, quaeſtio incideret, (t) adeo, vt & eccleſiae doctores, veluti IVSTINVS MARTYR, (u) TERTVLLIANVS (x) & CHRYSOSTOMVS, (y) ad eas prouocent, quoties Seruatorem Bethlehemi natum demonſtrare cupiunt. Non autem mirabitur quisquam, tantum fidei tantumque ponderis ineſſe publico Lubecenſium libro, qui paullo accuratius expendere voluerit ritum, ſollemnitatemque, quae in huiusmodi inſcriptione adhiberi conſueuit, quamque ita deſcribit DAV. MEVIVS: (z) *Forma huius ceſſionis haec eſt, quod venditor vna cum emtore coram conſeſſu Senatus publice pro tribunali ſedentis, vor ſitzenden Rahte, vt habent verba art. II. h. t. vvann er öffentliche Audientz hält, comparet, ibi contractum intimat, ſuamque voluntatem de cedenda re vendita declarat, rogans porro, vt ſollemniter ceſſio, die Verlaſſung, admittatur, eiusque in librum publicum inſcriptio fiat. Iis precibus cuilibet licet intercedere, cui inde praeiudicium imminet. Si nulla eius cauſſa vel manifeſto iniqua reperitur: reiici ſolet contradictio non iuſtificata. Si aliquid cauſſae praetexitur, ſiquidem poſt auditam vtramque partem, in loco de veritate & iure decernere liceat, ſtatim ſenatus, quid faciendum, decernit. Vbi ampliori diſcuſſione indiget, ad eum, qui ad hanc rem, proceſſus ſummarius vel ordinarius, pro circumſtantiarum qualitate neceſſe eſt, partes remittuntur. Facta deciſione, & contradictione reiecta, decernitur a ſenatu illa ſollemnis ceſſio, die Verlaſſung, & abſente ſeu contumace altera parte, eius loco, publico miniſtro eam facere iniungitur, eiusque nomine ab aliquo Senatorum (certi enim ſenatoris muneris portio id eſſe ſolet) conſueta quadam formula & ritu expeditur. Hoc peracto, rogari ſolet inſcriptio in librum ciuitatis, die Einſchreibung in das Stadt-Buch, quae coram cuſtodibus iſtius libri, veluti apud nos (Stralſundenſes) coram*

(t) *l. 6. C. de fide inſtr. l. vlt. C. ſine cenſu & reliqu. l. 2. §. 1. ff. de excuſat. l. 16. ff. de probat.* (u) Iuſtinus Martyr. *Apolog. II. pag.* 75. (x) Tertullian. *lib.* IV. *adu Marcion. cap.* XIX. (y) Chryſoſtomus *Serm. de diuerſ. noui teſtam. loc.* XXXI. (z) Dau. Meuius *lib. III. Iur. Lubec. tit.* VI. *art.* I. *n.* 17.

Digitized by Google

coram camerariis, expeditur, ſed a ſenatu aeque decernitur. Quia vero haec ſollemnitas inſignis effectus eſt, ne forſan illis, quorum intereſt, ignorantibus ſub & obreptitie impetretur: prudens magiſtratus inquirere ſolet, an vendita res libera ſit, an aeri alieno obnoxia, an litigioſa, cui in libro publico ante fuerit adſcripta, anne etiam venditori; ſi inde quid grauioris ſuſpicionis emergat, vſque ad vlteriorem inueſtigationem rem differre. Quae ſi exactius ſemper obſeruarentur: multis difficilibus litibus ſuperſedere liceret. Quodſi ergo plenam fidem & iure Romano merentur inſtrumenta publica (a) in primis tabulae cenſuales, quibus liber hic Lubecenſium eſt ſimillimus, (b) non aliam ob cauſſam, quam quia omnia accuratiſſime & adhibita ſumma induſtria illis inſcripta eſſe, praeſumitur: quis miretur, ſimilem auctoritatem Lubecenſes ineſſe velle libro ſuo publico, in quem nihil, niſi adhibita omni circumſpectione, & re accurate diſcuſſa, refertur. Ceterum ſimilem Lubecenſi eſſe animaduertimus legem Hamburgenſium, quae his verbis (c) comprehenditur: *Was für dem Rahte in offener Audientz an Erb-und Eigen, Hauptſtuhl und Rente verlaſſen und in dieſer Stadt Erb-oder Rent-Buch geſchrieben, und in Jahr und Tag nicht angefochten, und davon unter des Secretarii Hand ein Extract im Gericht fürgeleget wird, dagegen kan niemand einige Einrede thun, es wäre dann derjenige, welcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gevveſen, der vvird von der Zeit an, daſs er ſolches erfahren, innerhalb Jahres und Tages billig zugelaſſen.*

§. XXXIII.

Quum vero in rebus humanis nihil tam diligenter atque accurate fieri poſſit, vt non aliqua fugiant magiſtratum etiam Argo oculatiorem; ipſa aequitas ſuaſit iuris Lubecenſis auctoribus, vt iis, quibus inconſultis vel abſentibus aliquid in librum publicum relatum eſt, quod iis detrimento eſſe poſſet, puſillum laxamenti indulgerent ad ius ſuum perſequendum. Verum & hic ſufficere viſus eſt annus & dies, & quidem non continuus, ſed vtilis, quippe quem a tempore ſcien-

 tiae

(a) *l. 10. ff. de probat. l. 31. C. de donat. l. 15. C. de fide inſtrument.* (b) *l. 3. C. ſine cenſu vel reliqu. l. 7. 8. 30. C. de donat.* (c) *Stat. Hamb. Part. I. tit. XXX. art. III.*

tiae currere voluerunt. Quum vero ſaepe contingat, vt quis negligentiae praetexat ignorantiam, ſeque ſero admodum rem comperiſſe contendat, quum eam iam pridem habuerit exploratiſſimam: nemo dubitat, quin ſaltim iureiurando firmanda ſit illa ignorantia. (d) Id quod diſerte his verbis expreſſerunt Hamburgenſes, (e) *die Zeit aber ſeiner erlangten Wiſſenſchafft, ſoll er auf des Gegentheils ſein Begehren, mit ſeinem Eyde erhalten.* Vix enim alia ſperanda eſt eorum, quae intra mentis receſſus latent, probatio, quam quae fit per iusiurandum. (f) Nec quaeuis prodeſſe poteſt ignorantia, etiam adfectata, (g) ſed quae in virum diligentiſſimum cadere poſſit, qualis eſt abſentium. Vnde in textu noſtro: *daß derjenige, vvelcher daran intereſſiret, auſſerhalb Landes gevveſen.* Quis enim ferret, eum, qui pedem extra pomoeria interea numquam extulit, ignorantiam praetexere earum rerum, quae publice atque in conſpectu omnium geſta ſunt, quum ignorantiae rerum publice geſtarum nulla ſit praeſumtio? (h) *Quid enim, ſi omnes in ciuitate ſciant, quod ſolus ignorat?* inquit PAVLLVS ICtus. (i) Si vero iuſta fuerit ignorantiae cauſſa, isque, cuius in detrimentum aliquid libro publico inſcriptum eſt, interea ſub alio ſole ſit peregrinatus: quis dubitet, quin ei fas futurum ſit, illud, tamquam quod clam ac furtim in librum illum irrepſerit, impugnare? Non autem abs ratione addimus, ei impugnationi tum demum locum fore, ſi quid in abſentis detrimentum factum. Quemadmodum enim & iure communi tum demum ignorantia prodeſt intra tempus annale, ſi quis non de lucro captando, ſed de euitando damno cum alio contendit; (k) ita nec iura Lubecenſium ſubuentura credimus illis, qui inſignis cuiusdam lucri ac compendii cauſſa actum in librum publicum relatum impugnare conentur. (l) Denique & id recte monet iuris Lubecenſis interpres celeberrimus, annalem hanc praeſcriptionem non pertinere ad ea negotia, quae ipſo iure ita nulla ſunt, vt ne contrahentium quidem conuen-

(d) Heig. *Part.* I. *Quaeſt.* XL. *n.* 20. Carpzou. *Iurispr. Forenſ. Part. I. Conſt.* XXII. *def.* 6. Meu. *ad ius Lub. h. t. n.* 29. (e) *ibid.* (f) Felin. *in c.* 16. X. *de homicid. no.* 2. Maſcard. *de Probat. Vol.* I. *concl.* XCIV. *n.* 4. Stryk. *de Iure ſenſ. diſſ.* X. *cap.* II. *n.* 8. (g) *l.* 2. *§. vlt. ff. ſi quis caut. in iud. fac.* (h) Menoch. *lib.* VI. *de praeſumt. praeſ.* XIII. *n* 96. Gail. *de pace publica lib.* II. *cap.* X. *no.* 10. *ſequ.* (i) *l.* 9. §. 2. *ff. de iur. & facti ignorantia.* (k) Tiraquell. *de retract.* §. XXXV. *gloſſ.* IV. *no.* 27. (l) Meuius *ad h. art. n.* 32.

Digitized by Google

uentione conualeſcant. Ea enim & circumacto anno nullius eſſe momenti, nec magiſtratuum confirmationem ad eiusmodi actus eſſe porrigendam, quos ipſae leges conſiſtere haud patiuntur, facile vnusquisque animaduertit.

§. XXXIV.

Enimuero dum de inſigni illa Lubecenſium prudentia legislatoria, quae in annali iſta praeſcriptione vel maxime elucet, differimus, vix ſentimus, tantum iam chartae abſumtum, quantum deſtinari ſolet exercitationi academicae. Et quis dubitet, quin hoc acturo, non defutura ſit vberrima de rebus pulcherrimis differendi materia? Sed ne CALLIMACHI incurramus reprehenſionem, cui βιβλίον μέγα μέγα κακόν, *magnus liber, magnum malum* videbatur; hic quidem ferias calamo indicimus, Deumque precamur, vt LVBECAM, inferioris Saxoniae ocellum, religionis puritate, pietate ciuium, iuſtitiae laude, ac commerciorum amplitudine excelliſſime florere iubeat, donec decretorius ille dies vniuerſum hoc aboleat, aeuumque hoc omne hauriat abſorbeatque aeternitas!

DE

DE TESTAMENTIFACTIONE IVRE GERMANICO ARCTISSIMIS LIMITIBVS PASSIM CIRCVMSCRIPTA.

EXERCITATIO XXVI.

§. I. *Libertas teſtandi homini iure naturali & gentium deberi dicitur.* §. II. *Hinc Romanae leges omnibus facultatem teſtandi liberrimam indulſerunt.* §. III. *Teſtamenta rectae rationi non conueniunt.* §. IV. *Nec regulae prudentiae ciuilis, quae leges publicas priuati arbitrio tolli non patitur.* §. V. *Teſtamentifactio plerumque ex ira, odio, inuidia, aliisque vitiis, proficiſcitur.* §. VI. *Hinc aliae gentes teſtamenta vel exſulare voluerunt ex rebusp. ſuis, vel eadem arctis limitibus circumſcripſerunt, veluti Hebraei.* §. VII. *Atbenienſes.* §. VIII. *Lacedaemonii.* §. IX. *Germani.* §. X. *Quando teſtamenta in Germania condi coeperint?* §. XI. *Quaedam Germanicae originis gentes vel ſero, vel plane non, admiſerunt teſtamenta.* §. XII. *Quaedam eam facultatem admodum reſtringunt. Quot modis id fiat?* §. XIII. *Non omnes promiſcue in Germania teſtantur. Alicubi requiritur conceſſio Principis.* §. XIV. *Comparatio huius iuris cum Romano.* §. XV. *Alibi teſtari non poſſunt lectulo adfixi.* §. XVI. *An id iuri communi & Germanico conſentaneum?* §. XVII. *Alibi feminis non indiſtincte liberrima teſtandi facultas permittitur.* §. XVIII. *Pubertas non vbique ſufficit teſtamentum condituris.* §. XIX. *Heredes ab inteſtato exſtantes paſſim teſtamentifactionem impediunt. Ius recadentiae quid?* §. XX. *Teſtari alicubi non poſſunt peregrini, caelibes & ſpurii.* §. XXI. *Non de omnibus bonis teſtari licet. Regula, quae neminem pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere patitur, in Germania non vbique valet.* §. XXII. *Quibusdam locis de certa tantum bonorum parte teſtari licet.* §. XXIII. *Alibi de mobilibus tantum.* §. XXIV. *Alibi inter bona adquiſita & hereditaria diſtinguitur.* §. XXV. *Mulieres Saxonicae de Gerada: viri de rebus expeditoriis diſponere non poſſunt.*

Digitized by Google

poſſunt. §. XXVI. *Vbique fere prohibita diſpoſitio de feudis.* §. XXVII. *Quod ad formam attinet, quibusdam locis non admittuntur teſtamenta, niſi publica.* §. XXVIII. *Itemque alicubi non valent teſtamenta, niſi in quibus ad piam cauſſam, vel rei publicae vtilitatem aliquid relictum.* §. XXIX. *Quin & agnatis legitima alicubi adimi non poteſt.* §. XXX. *Si quis alicuo loco ſecundum iſtius leges teſtatus ſit, an & alibi ſubſiſtat teſtamentum?* §. XXXI. *Heredis inſtitutio multis locis haut neceſſaria.* §. XXXII. *Alibi ne permiſſa quidem.* §. XXXIII. *Cur tam multae Germaniae prouinciae peregrinos, quam maiorum, mores ſequi maluerint?* §. XXXIV. *Effectus receptae teſtamentifactionis liberrimae.* §. XXXV. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

QVo vehementiore viuendi deſiderio natura omnes tenemur: eo magis ipſa vnumquemque noſtrum conuincit experientia, vitam nobis non mancipio, ſed veluti vſui, datam eſſe, tempusque imminere, quo conclamanda vaſa, & ex hac vita, tamquam ex diuerſorio quodam, ſit emigrandum. Quid mentem hominis, de decretorio illo die cogitantem, erigat, vt laeta componat ſarcinulas, & ex hac rerum humanarum caligine ad caeleſtem lucem ſine perturbatione euolet, non alia, quam Chriſtianorum, diſciplina docemur, quae ſola id veluti praecipuum habet, vt ne cum morte quidem colluctantes deſtituat, ſed viuos formet ac praeparet, vt & viuere deſinant aequo animo, extremamque illam horam ſine formidine praeſtolentur. Enimuero quum olim vniuerſum paene terrarum orbem paganiſmi oppreſſiſſent tenebrae: ſollicitum de imminente illa hora humanum genus cum alia excogitauit mortalitatis ſuae ſolatia, tum illud in primis, vt morientibus veluti poſteritati intereſſe, &, quid poſt mortem ſuam fieri vellent, ante mortem anxie praecipere, permitterent. Hinc non aliam ob cauſſam inuenta eſt teſtamentifactio, quam vt homines inde qualecumque fragilitatis ſuae caperent ſolatium, & poſt mortem quoque ſibi victuri viderentur, ſi, voluntatem ſuam & poſt fata ratam fore praeſcirent. Philoſophatur hunc in modum ipſe CONSTANTINVS M. Imperator, (a) dum, quae quisque eccleſiae ſupremis tabulis ſit relicturus, vel eo nomine praeſtanda exiſtimat, *quod nihil magis hominibus deberi videatur, quam vt ſupremae voluntatis,* *poſt-*

(a) *l. 1. C. de ſacroſ. eccl.*

poſtquam iam aliud velle non poſſint, liber ſit ſtilus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. Quam in ſententiam & QVINCTILIANVS: (b) *Non aliud,* inquit, *videtur ſolatium mortis, quam voluntas vltra mortem. Alioqui poteſt graue videri & ipſum patrimonium, ſi non integram legem habet, & quum omne ius nobis in id permittatur viuentibus, auferatur morientibus.* Et ſane id argumentum tanti viſum eſt quibusdam, vt & ex iure naturae & gentium profectam exiſtiment teſtandi libertatem, tum quod teſtamentorum ſubſtantia cognata ſit dominio, tum quod & inter viuos ita quisque diſponere poſſit, vt effectus & poſt mortem duret, tum denique, quod teſtamentorum vſus plerisque gentibus communis fuerit. Iis enim ſimilibusque argumentis vtuntur, qui teſtamentifactionem ex ipſo iure naturae & gentium arceſſendam eſſe exiſtimant, veluti VIGLIVS ZVICHEMIVS, (c) COVARRVVIAS, (d) BRONCHORSTIVS, (e) GROTIVS, (f) VINNIVS (g) aliique, quos turmatim, vti ſolent, adducunt HILLIGERVS, (h) GILKENIVS, (i) & PINELLVS, (k) quibusque omnibus iam e veteribus THEOPHILVM (l) praeluſiſſe, animaduertimus, quippe τὸ συγγράφεσθαι διαθήκας ſeu *teſtamentifactionem* ad ἐθνικὸν νόμιμον, id eſt, *ius gentium*, diſerte referentem.

§. II.

Et haec quidem tanti momenti viſa ſunt Romanis, vt non modo morientibus, ſed & de mortalitate ſua cogitantibus, id qualecumque ſolatium concederent, quin & *publice expedire* exiſtimarent, *ſuprema hominum iudicia exitum habere.* (m) Lata enim fuerat lex decemuiralis: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIA, PECVNIA, TVTELAVE SVAE REI, ITA IVS ESTO, *iisque legis verbis latiſſimam ciuibus poteſtatem tributam nouimus & heredes inſtituendi, & legata, & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi,* (n) quin & ſubſtituendi, exheredes ſcribendi, omniaque agendi pro arbitrio. Quin vere dici poteſt, legislato-

(b) Quinctilian. *Declam. CCCVIII.* (c) Vigl. Zuichem. *ad §. 2. Inſt. de teſtam.* (d) Couarruu. *Var. III, 6. n. 6.* (e) Bronchorſt. *Enantioph. Cent. III. enant.* 20. (f) Grot. *de Iure belli & pac. Lib. II. Cap. VI. §. vlt.* (g) Vinn. *ad pr. Inſt. de teſtam. ord. n. 3.* (h) Hillig. *ad Donell. Comment. Iur. Lib. VI. Cap. V. litt. A.* (i) Gilken. *in l. 1. C. de teſtament. n. 5. & 32.* (k) Pinell. *Select. Lib. II. cap. X.* (l) Theophil. *ad princ. Inſt. de Iure nat. gent. & ciu.* (m) *l. 5. ff. teſt. quemadm. aperiantur.* (n) *l. 120. ff. de verb. ſign.*

Digitized by Google

latoriam poteſtatem, in qua alioquin *τὸ κύριον* in republica conſiſtit, hac lege cum vnoquoque ciue Romano eſſe communicatam. LEGARE enim, teſte VLPIANO, (o) eſt LEGIS MODO *aliquid relinquere*, adeoque, qui teſtamentum condebant, vere ac proprie dicebantur *νομοθετεῖν*, (p) *legem ferre*, quemadmodum & ipſum teſtamentum vere & proprie *νόμον* ſeu legem adpellari obſeruamus a veteribus. (q) Quemadmodum enim legislator ſuo omnia arbitrio praecipit, quae ipſi e republica futura videntur, ciuibusque tunc in obſequio gloria relicta eſſe cenſetur: ita Romani non minus obſequium deberi exiſtimabant ſupremis cuiuscumque patrisfamilias tabulis, VT PLINIVS (r) iunior hinc vel maxime laudet amicum, qui *religioſiſſime ſoleret cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexiſſe pro iure ſit.* Quemadmodum deinde tanta eſt legislatoris poteſtas, vt & antiquiori legi, & conſuetudini, iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus receptae derogare, quin vtramque plane abolere, & e republica proſcribere poſſit: ita teſtatori fas eſt, non modo ſuas, quas antea condiderat, tabulas, nouis confectis, rumpere, ſed & ipſas euertere leges publicas, de ſucceſſione inteſtatorum latas. Quid? quod priuatis multo maior ac laxior poteſtas fuerit legem dicendi rebus ſuis, quam vlli legislatorum, quum horum poteſtati idem, ac ipſius vitae, finis contingat, nec quisquam legem ſcripturus ſit, ſe mortuo demum in ciuitate valituram, illi autem, quid & ſequuturis ſaeculis fieri velint, recte ſanciant, &, vt cum SENECA (s) loquamur, *nihil vmquam ſanctiore cura componant, quam quod ad ſe non pertinet.* Quae quum ita ſint, recte omnino legem cum teſtamento compoſuit CICERO, (t) ſcripſitque: *In publicis nihil eſt* LEGE *gratius; in priuatis firmiſſimum eſt* TESTAMENTVM.

§. III.

Enimuero ſi recte pones calculum, non facile adſentieris illis, qui teſtamentorum originem ad ius naturae & gentium referunt, ac proinde ampliſſimam illam de rebus ſuis diſponendi facultatem, qua Romani vſi ſint, ſi a forma & ſollemnitatibus diſceſſeris, ipſam rectam rationem omnibus peraeque hominibus dediſſe arbitrantur. Primo enim iam pridem vir perelegantis ingenii, EMVNDVS MERILLIVS, (u)

 poſt

(o) Vlpian. *tit. XXIV.* §. 1. (p) Chryſoſt. *in Act. Apoſtol. homil. I. p. 615. Graec. Nou. XXII. Cap. II.* (q) *Excerpta de Legation. p. 62.* (r) Plin. *Lib. IV. Epiſt.* 10. (s) Seneca *de Benef.* Lib. *IV. Cap. XI.* (t) Cic. Philipp. *II. Cap. XLII.* (u) Merill. *Obſeru. Lib. VI. Cap. XXV.*

poſt eumque & alii, in primis CHR. THOMASIVS (x) & perilluſtris huius prouinciae Praeſes, IO. GOTHOFREDVS DE COCCEIIS (y) recte viderunt, dominii quidem eam eſſe naturam, vt domino, quoad viuit, liceat ius ſuum in quemcumque transferre, eaque translatio, illo etiam rebus humanis exemto, rata ac firma ſit: at ex eo tamen non conſequi, vt & ab eo tempore initium capere poſſit translatio dominii, quando quis iam dominus rerum ſuarum eſſe deſiit. Potius *contra naturalem rationem eſt*, inquit MERILLIVS, *vt voluntas hominis poſt mortem valere incipiat: nam mors omnia ſoluit. Igitur & poteſtatem, de rebus noſtris ſtatuendi, ſoluit, vt etiam mandatum morte mandantis ſoluitur. Et ita voluntas hominis cum vita exſpirat, niſi poteſtate legis* (ciuilis) *in teſtamento poſt mortem confirmaretur.* Quae, vt intelligas, paullo attentius, quaeſo, expende, quid moliatur, quisquis ſupremas tabulas ſcribit. Viuus nihil iuris, ac ne ſpem quidem certam in alterum transfert, ſed omnia ſibi integra ſeruat, nec quidquam ſibi voluntatem mutaturo impedimento eſſe cupit. At tum demum res vult in heredem translatas, quando transferre amplius nihil poteſt, adeoque vult in eum euentum, quo velle amplius non licet. Quae ſane a recta ratione adeo abhorrent, vt qui teſtamentorum originem ex iure naturae & gentium repetunt, iis ſe tricis inuoluant, quibus ſe ipſos expedire nullo modo queant. GROTIVS (z) ſane & VINNIVS, (a) teſtamenta cum iuris naturalis, id eſt, rectae rationis principiis in gratiam reducere non alia ratione potuerunt, quam vocabulo notionem plane aliam & ab vſu remotiſſimam ſubiiciendo, & per teſtamentum intelligendo alienationem in mortis euentum, ante eam reuocabilem, retento interim iure poſſidendi & fruendi. Quaſi vero id cenſeri poſſit alienatum, de quo prior dominus poſt alienationem aeque libere, ac antea, diſponit: & quaſi vſumfructum tantum ſibi retineat teſtator, qui in heredem nihil proprietatis transtulit. Sed & ſagaciſſimi vir ingenii, GOTTOFR. GVIL. LEIBNITIVS, (b) expedire ſe alia ratione non potuit, quam vt teſtatores ob mentis immortalitatem vere rerum ſuarum dominos manere fingat, relictos vero ab illis heredes concipiendos exiſtimet, tamquam procuratores in rem ſuam. Quaſi vero mens, corporis exſoluta vin-

culis,

(x) Thomaſ. *Not. ad tit. Inſt. de teſtam. ord. p.* 173. (y) *Diſſ. de Teſtament. Principum Part. I. §. XXII. ſequ.* (z) Grot *de Iure belli & pac. Lib. II. Cap. VI. §. vlt.* (a) Vinn. *ad pr. Inſt. de teſt. ord. n.* 2. (b) *Auct. nouae methodi iurisprud. p.* 56.

Digitized by Google

culis, fluxa haec ac terrena curet, & dominium adfectet earum rerum, quibus ipſa non magis, quam gallina vnionibus, vti poſſit.

Id cinerem & Manes credis curare ſepultos?

recte quaerit apud VIRGILIVM (c) Anna. Et quid multa, quaeſo, hic accumulemus? Si rerum dominium aut ius vllum ex teſtamento in heredem tranſit, id aut viuo teſtatore in eum transfertur, aut eo iam mortuo. Viuo teſtatore ius hereditarium transferri non dixeris, quum nec vlla ſit viuentis hereditas, nec ipſe teſtator heredi, ſe ſuperſtite, ius aliquod eſſe velit. Nec eo mortuo fieri poteſt illa translatio, quum teſtator tunc nec velit quidquam transferre, nec poſſit, quippe cuius dominium cum vita omnino deſiit. Quem nodum plus quam Gordium quum ſatis animaduerterent iuris conſulti Romani, eum ſecare, quam ſoluere maluerunt, variis excogitatis fictionibus, quas ne quidem ab ANT. DADINO ALTESERRA (d) ſatis explicatas, non melius, quam perilluſtris de COCCEIIS (e) verbis deſcribere licebit: *Et ſane ita eſt,* inquit vir doctiſſimus. *Tota teſtamentifactio, prout non tantum iure Romano formata, ſed & inter gentes ab omni memoria recepta eſt, meris iuris poſitiui fictionibus abſoluitur & ſuſtinetur. Primo enim fictione iuris momentum teſtamenti cum momento mortis iungitur, & vltima voluntas cum vltimo vitae halitu expoſita intelligitur.* (f) *Deinde momentum quoque aditae hereditatis retrotrahitur ad momentum mortis.* (g) *Haec igitur tria tempora, teſtamenti, mortis & aditionis, naturaliter inter ſe diſtincta, fictione iuris ita iunguntur, atque pro vno eodemque tempore habentur, vt & teſtator eodem mortis momento bona ſua, prout luberet, heredi conceſſiſſe, & hic ab eo accepiſſe fingatur.* Quis vero ex iure naturae deriuet actum, qui ne explicari quidem poteſt, niſi excogitatis tot fictionibus, naturae rei plane repugnantibus?

§. IV.

Accedit & alterum, quod ampliſſimae illi teſtandi facultati iure opponitur, argumentum. Nullam vmquam gentem fuiſſe arbitramur, quae non de hereditatibus in liberos alioſque cognatione proximos deuoluendis leges accurata diligentia ſcripſerit. Quum enim prudentum legiſlatorum ſit, naturam, optimam vitae magiſtram, ducem ſequi: veriſſimum autem deprehendamus, quod olim cecinit PINDARVS: (h)

Aaaaaa 3 Πλῆ-

(c) Aeneid. IV. *v. 92.* (d) Alteſerra *de Fiction. iur. tract.* IV. *cap.* II. *p.* 143. (e) *ibid.* §. XXIV. *ſequ.* (f) *l.* 1. *C. de ſacroſ. eccl.* (g) *l.* 54. *ff. de adquir. vel omitt. hered. l.* 193. *ff. de reg. iur.* (h) Pindarus *Olymp.* X.

Πλȣ̃τος, ὁ λα-
χὼν ποιμένα ἐπακτὸν ἀλλότριον,
Θνάσκοντι ςυγερώτατος,

Diuitiae, quae nactae ſunt
Dominum ac heredem, adſcitum aliunde,
Morienti ſunt triſtiſſimae.

nihil illi fecerunt reliqui, vt, quo ordine liberi ad parentum, ad liberorum parentes, eaque deficiente neceſſitudine, agnati cognatique ad mortuorum hereditates vocandi ſint, legibus quam diligentiſſime definirent. Enimuero dum ampliſſima teſtandi libertas vnicuique conceditur, ei ſimul datur arbitrium, leges illas, pro lubitu euertendi. Quod quam alienum ſit a prudentiae ciuilis principiis, nemo non animaduertit. Negat PAPINIANVS, (i) *ius publicum priuatorum pactis mutari poſſe.* Cur vero magis mutetur arbitrio vnius, legem contra leges priuatim condentis? *Contra legem nec ſtipulationem tenere* ſtatuunt THEODOSIVS & VALENTINIANVS, (ii) *nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti.* Cur magis ergo admittatur teſtamentum? Sane ſi ea demum beata eſt respublica, in qua potentiora ſunt legum, quam hominum, imperia, & in qua ne magiſtratibus quidem aduerſus eas quidquam permittitur: quis non in iis prudentiam deſideret, qui arbitrium in ipſas leges priuatis permiſerunt, easque tam impune ab vnoquoque euerti paſſi ſunt, vt & paroemia inde nata ſit: *prouiſionem hominis tollere prouiſionem legis.* Ipſi ſane, qui naſcenti Romae praeerant, multo ſapientius, quam poſteros, rationes ſubduxiſſe, animaduertimus. Hi enim heredes quidem nuncupandi poteſtatem faciebant ciuibus ſuis, ſed quum *nihil ſit tam naturale, quam eodem modo vnumquodque diſſolui, quo colligatum eſt,* (k) recte ſtatuebant, leges de ſucceſſione inteſtatorum non poſſe, niſi nouis legibus, mutari, ac proinde heredem illum eſſe in comitiis calatis, rogante populum magiſtratu, centuriisque ſuffragantibus, nuncupandum, vt ſic lex in cauſſa inteſtati noua lege, in cauſſa teſtati lata, abrogaretur, ceu recte animaduertit vir ampliſſimus CORN. VAN BYNKERSHOEK. (l) Quin quum iam ab eo maiorum inſtituto deſciuiſſent decemuiri: cautio adhuc erat iis, qui legis actiones componebant, ne leges de inteſtatorum

(i) *l. 38. ff. de pact.* (ii) *l. 5. §. vlt. C. de* Legib. (k) *l. 35. ff. de reg. iur.* (l) Bynkersh. *Obſeru.* II, 2.

rum ſucceſſione priuata teſtatorum auctoritate tolli viderentur. Hinc enim excogitarunt ritum teſtandi per aes & libram, ab VLPIANO (m) accuratius deſcriptum, vt teſtator non tam legem, poſt mortem demum valituram, rebus ſuis dicere, quam inter viuos bona ſua alienare videretur. Quae omnia hodie in vmbram abiere, ex quo, abolitis iſtis ritibus, quaedam tantum ſollemnitates, tamquam veteris illius teſtamentifactionis ſimulacra, retentae, & cuiuis data eſt poteſtas heredem vel ſcribendi, vel nuncupandi pro lubitu, adeoque legem contra leges publicas priuato arbitrio ferendi.

§. V.

Iam ſi quis porro cauſſas, quibus impulſi plerique homines, praeteritis proximis agnatis cognatisque, extraneos heredes ſcribant, paullo accuratius conſideret: & has ita comparatas eſſe animaduertet, vt, rectius facturos fuiſſe decemuiros, faſſurus ſit, ſi intro ducta teſtandi licentia improbitati non praeſtitiſſent patrocinium. Quamuis enim *actum hominis & praecipuae curae, & vltimi temporis eſſe teſtamentum*, ſcribat VALERIVS MAXIMVS, (n) &, ex SENECAE (o) ſententia, *numquam diligentius demus beneficia, numquam magis iudicia noſtra torqueamur, quam vbi, remotis vtilitatibus, ſolum ante oculos honeſtum poſitum eſt, & mors, intercludens omnia, ad ferendam ſententiam incorruptum iudicem mittit:* neſcio tamen an vmquam latitantia hominum vitia magis erumpant foras, quam dum teſtes ad ſignandas tabulas coguntur. Tunc vero vel ira & odium, vel inuidia & liuor, vel inertiſſimum vitiorum, voluptas, vel ſtolidiſſimum omnium, ſuperſtitio animum vel maxime in diuerſa rapiunt, vt tunc praecipue omnia improbe agantur, quando homines, mortalitatis ſuae memores, ſe omnia ſanctiſſima cura agere, ſimulant. Iam pater durior & impius a prima ſaepe offenſa animum inducit, vt naturam ipſam eiuret, amoremque penitus inſitum eiici ex animo, &, parentem ſe eſſe obliuiſcatur. Iam alius, *nouercalibus delinimentis inſtigationibusque corruptus, iniuriam aduerſus liberos ſuos teſtamento inducit, & maligne circa ſanguinem ſuum infert iudicium.* (p) Iam liuor miſerum excruciat teſtatorem, nec ille aequo animo ferre poteſt cognatos, quorum ipſe inopia ſemper laetatus eſt, & quibuscum ſimultates per omnem vitam exer-

(m) Vlpian. *tit.* XX. §. IX. (n) Valer. Max. *lib.* VII. *cap.* VII. (o) Seneca *de Benef. lib.* IV. *cap.* XI. (p) *l.* 4 *ff. de inoffic. teſtam.*

Digitized by Google

exercuit, bonis ſuis potituros. Hinc extraneus ſcribitur heres, qui vel ſtupro aliisue probris id beneficium meruit, vel miluii inſtar teſtatorem captauit, demiſſoque ad humillimum obſequium animo, & hamatis beneficiis, eum ad expungendas proximas neceſſitudines pellexit, qui deinde voti compos factus, vti eleganter ait poeta, (q)

Stat domo capta cupidus ſuperſtes,
Imminens lethi ſpoliis, & ipſum
Computat ignem.

Quum multi porro, non pietate quadam, ſed turpiſſima ſuperſtitione, impulſi hereditatem miſeris cognatis praeripiunt, iisque piam, quam vocant, cauſſam praeferendam exiſtimant? Praeclarum profecto eſt, & laude digniſſimum, bona elargiri pauperibus, vel ea ita diſpenſare, vt ad eccleſiam, ſcholas, & miſerabiles perſonas aliqua inde redundet vtilitas. At plerique id eum in finem faciunt, vt oblata aliqua bonorum, ſcelere ſaepe quaeſitorum, parte, tranſigant cum Deo, quem peccatis ſuis offenſum eſſe ſentiunt, eademque opera & cognatis aegre faciant, & gloriolam aliquam poſt fata conſequantur, non minus ſtolidi Romanis, quos DIONYSIVS HALICARNASSENSIS (r) tota ſaepe ſeruitia ſupremis tabulis manumiſiſſe teſtatur, tantum vt liberalitatis laudem poſt mortem ferrent, & in eorum funere eo plures pileati nebulones lecticam ſequerentur. Sic raro admodum contingit, vt vltimae teſtatorum voluntates ex recta ratione, virtutisque ac honeſtatis ſtudio, & non potius ex odio, liuore, alioque impotente animi impetu, proficiſcantur, nihilque ſapientius dici poſſet, quam quod Belgis ſaepe in ore eſſe audiui:

De zalig vvill ſterven,
Moet laeten vererven
Aen t' naeſte Bloedt
Syn tydlik Goedt.

§. VI.

Quae quum ita ſint, nemo mirabitur, gentes pleraſque aliter, quam Romanos, philoſophatas, teſtamenta vel plane proſcripſiſſe ex rebuspublicis ſuis, vel ea admiſſa arctiſſimis limitibus circumſcripſiſſe, ne in cuiusuis arbitrio poſitum eſſet, legesne de ſucceſſione inteſtatorum

(q) Papin. *Sat. Silu. lib.* IV. (r) Dionyſ. Halic. *Antiqu. Rom. lib.* IV. *p.* 228.

rum migrare, an ſanguini honorem habere mallet. *Singuli enim,* vt ait PLATO, (s) *multa & inter ſe diuerſa, & legibus & viuentium & ſuis ipſorum moribus contraria ſtatuerent, ſi quis poteſtatem daret, ita ſimpliciter condendi teſtamentum, vt ratum ſit, quodcumque quis diſponat, quomodocumque adfectus ad finem vitae, ſtolidi enim & fracto praediti animo ſumus plerique, quum iam morituros nos eſſe putamus.* Vt auſpicium faciamus ab Hebraeis, quorum rempublicam ipſe Deus Optimus Maximus conſtituerat, in vniuerſo veteris teſtamenti codice teſtamentariae diſpoſitionis nec volam nec veſtigium deprehendimus. Profitetur equidem Abraamus, (t) ſe, liberis legitimis deſtitutum, hereditatem Eleaſaro ſeruo relicturum: ſed teſtamento vel ſcripto, vel nuncupatiuo id ſe facturum, non addit. Probabilius itaque eſt, eum id exſequi voluiſſe per donationem. Nam & poſtea, quum ex altera vxore Cethura ſuſcepiſſet liberos, iis non condito teſtamento, ſed donatione inter viuos de parte bonorum proſpexit. (u) Non putamus etiam, quemquam futurum, qui vltimum illud elogium Iacobi (x) patriarchae pro teſtamento ſit habiturus, quum non tam bona ac terras, (quales tum nullas poſſidebat, y) liberis leget, quam futura, quae eorum poſteris imminebant, fata diuino actus ſpiritu canat vt vates. Denique ne IESAIAE (z) quidem verba, quae vulgo de teſtamentifactione interpretantur, ita comparata ſunt, vt ex iis teſtamentorum vſum apud Hebraeos tuto liceat probare. Quis enim dubitet, quin & alia ratione, quam conditis ſupremis tabulis, domus potuerit diſpenſari. Quare non videntur errare, qui, veteres Hebraeos teſtamenta plane ignoraſſe, exiſtimant. (a) At poſtea teſtamentariam etiam ſucceſſionem admiſerunt magiſtri, ſed tot ſanctionibus coanguſtatam, vt a Romanorum inſtitutis toto caelo diſtare videatur. Primo enim non eum, qui ſano corpore eſt, teſtamentum condere patiuntur; ſed fatali lectulo adfixum, mortique proximum. (b) Deinde ea vltima voluntas non pertinet ad bona, voto vel Corbane obſtricta, (quod votum grauiter reprehendit SERVATOR, c) quippe quae abſciſſe Deo deberi videbantur. Denique quum a SALOMONE (d) praeclare dictum ſit: *Qui turbat propinquum ſuum, eſt crudelis*: nefas putant,

(s) Plato *de Legib. lib.* II. (t) *Geneſ. XV*, 3. (u) *Geneſ. XXV*, 6. (x) *Geneſ. XLIX.* (y) *Act.* VII, 5. *Hebr. XI*, 9. 10. (z) *Ieſ. XXXVIII*, 1. (a) Lael. Mancin. *Collat.* Leg. *Moſ. lib.* X. *cap.* XLVII. *n.* 4. (b) Selden. *de Succeſſ. ad* Leg. *Hebr. cap. XXIV.* (c) *Marc.* VII, 11. (d) *Prou*, IX, 7.

Digitized by Google

tant, excluſis proximis ab inteſtato heredibus, extraneum inſtituere, ac proinde inculcant principium אין אדם יכול להוריש לבי שאין ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש׃ *Nemo poteſt alium inſtituere praeter eum, qui ex eis eſt, ad quos hereditas pertinet, nec hereditatem ab herede funditus tollere.* (e) Id vnum ergo licebat teſtatori, vt ex pluribus heredibus proximis, veluti pluribus filiis vel fratribus, vnum alterumue inſtituere poſſet, non tamen per modum exheredationis, v. g. *Filius meus exheres eſto inter fratres ſuos:* ſed per modum inſtitutionis e. g. *Ruben, filius, mihi heres eſto ante omnes filios meos.* (f) Id enim vel ideo non iniquum putabant, quod ipſe Deus non quidem excluſionem proximorum heredum, ſed diuiſionem tamen hereditatis inter proximos heredes morientibus conceſſiſſet: (g) quamuis, ſi dicendum, quod res eſt, non adeo bene haec cohaerere videantur, partim, quod nemo hereditatem inter heredes diuidi crediturus ſit, quam vnus totam praeripit, partim quod reipſa parum interſit, verbis quis, an ipſo facto, exſors hereditatis fiat. Ceterum his omnibus rite obſeruatis ratam eſſe vltimam hominis voluntatem exiſtimant magiſtri, adeo vt bona ex ea ad heredem translata perpetuo penes heredem maneant, & ne ex lege quidem agraria, quae, circumacta quadraginta nouem annorum periodo, omnia prioribus dominis eorumue heredibus reſtitui iubet, (h) vindicentur. Haec Iudaeorum magiſtri de teſtamentifactione praecipiunt, quae quin noua plane ſint, ex eorum interpretamentis potius, quam iure diuino, profecta, duobus argumentis conſtare arbitramur, primo quod Antipater apud IOSEPHVM (i) neget, teſtamento, quod Herodes in ipſo fere diuugio corporis & animi ſcripſiſſet, rumpi poſſe ſuperius, a ſano & vegeto conditum: altero, quod magiſtri ne vocabulum quidem, quo teſtamentum adpellitent, in lingua Hebraica reperiant, ac proinde illud vocabulo Graeco דייתיקי, id eſt, διαθήκη exprimere cogantur.

§. VII.

Idem Athenis contigiſſe animaduertimus. Antiquiſſimis enim temporibus heredes ſui cuique liberi ac cognati erant, nullumque teſtamentum, quippe quod Solonis demum aetate innoteſcere coepit. Teſtem eius rei locupletiſſimum habemus PLVTARCHVM, (k) quippe diſer-

(e) *Piruſch Miſnai ad Baba bathra* apud Selden. *ibid.* (f) Selden. *ibid. p.* 79. (g) *Deut.* XXI, 16. (h) *Leuit. XXV.* (i) Ioſeph. *Antiq. Iud. lib. XVII. cap. XI.* (k) Plutarch. *in Solone p.* 90.

diſerte ſcribentem: Πρότερον ἐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τȣ̃ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν. *Initio non erat ius* (teſtamentum condere,) *ſed familiae defuncti pecunia & hereditas relinquenda erat*. Enimuero quemadmodum SOLON totam fere veterem DRACONIS legislationem euertit: ita & teſtamenti condendi poteſtatem dedit ciuibus Atticis, ſed limitibus tamen ſatis anguſtis circumſcriptam. Qua de re iterum PLVTARCHVS: Ὁ δὲ Σόλων ᾧ βȣ́λεσθαί τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ δȣ̃ναι τὰ αὐτȣ̃, φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριν ἀνάγκης. Καὶ τὰ κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν, ȣ̓ μὴν ἀνέδην γε πάλιν, ȣ̓δ' ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν, ἢ φαρμάκων, ἢ δεσμῶν, ἢ ἀνάγκῃ κατασχεθεὶς, ἢ γυναικὶ πειθόμενος. *Hic Solon liberum fecit, non exſtantibus liberis, cui viſum eſſet, ſua donare, amicitiamque propinquitati, & gratiam praetulit neceſſitati, pecuniamque eo ipſo mancipium fecit poſſeſſorum. Nec indefinite tamen citra delectum dare indulſit, ſed, ſi non per morbum, vel medicamentum, vel vinculis, vel vi adſtrictus, vel vxoris adductus eſſet blanditiis*. Ipſa SOLONIS lex integra exſtat apud DEMOSTHENEM, (l) ex cuius verbis patet, ſenſum eius ſatis commode expreſſiſſe PLVTARCHVM, (m) niſi quod Solon addiderat, non valituras etiam ſupremas tabulas, ὑπὸ τȣ́των τȣ̃ παρανόμων, *earum rerum aliqua, quae legibus interdictae ſint*, extortas. Primo itaque teſtari non poterant, quibus eſſent liberi. Hinc ſtatim ſubiicit DEMOSTHENES: τȣ̃ μὲν νόμȣ τοίνυν ἀκηκόατε, ὃς ȣ̓κ ἐᾷ διαθήκας διαθέσθαι, ἐὰν παῖδες ὦσι γνήσιοι. *Legem audiuiſtis, quae teſtamenta condere non ſinit, ſi liberi ſint germani*. Et ISAEVS: (n) Ὁ νόμος αὐτὸς ἀποδίδωσι τῷ υἱῷ τὰ τȣ̃ πατρὸς, καὶ ȣ̓δὲ διαθέσθαι ἐᾷ οἷς ἂν ὦσι παῖδες γνήσιοι. *Lex ipſa ea, quae ſunt patris, permittit filio, & non patitur eum teſtari, cui filii ſunt legitimi*. Quin ne quis forte exiſtimet, filiis tantum, non aeque filiabus, proſpexiſſe Solonem: alibi idem ISAEVS (o) ſcribit: Οὔτε γὰρ διαθέσθαι, ȣ̓́τε δȣ̃ναι ȣ̓δενὶ ȣ̓δὲν ἔξεστι τῶν ἑαυτȣ̃ ἄνευ τῶν θυγατέρων, ἐάν τις καταλιπὼν γνησίας τελευτᾷ. *Non enim cuiquam licet aut diſponere aut donare ſua, inuitis filiabus, ſi quis legitimas relinquens deceſſerit*. Id quod deinde ita explicat, patrem, non exſtantibus filiis, diſponere potuiſſe ſuo arbitrio: ſin filiae eſſent ſuperſtites, harum conſenſu opus fuiſſe, ſi cui bona relinquere vellet. Itaque recte intellexit SOLON, quod & a PAVLLO (p) noſtro

Bbbbbb 2

(l) Demoſthen. *Orat. II. in Steph. p. 951.* (n) Iſaeus *Orat. V.* (o) Idem *Orat. II.* (p) *l. 7. ff. de bonis damnat.*

Digitized by Google

noſtro obſeruatum eſt, *rationem naturalem, quaſi legem quamdam tacitam, liberis parentum hereditatem addicere.* Deinde Solon teſtamentifactionem negauit non modo furioſis & mente captis, ſed & aegrotantibus, lectulo adfixis, ac confectis ſenectute, veritus, ne vel

Vis morbi diſtracta per artus
Turbet, agens animam,

vel ob deuexam aetatem ita iam deſipiat teſtator, vt malignum de agnatis iudicium inferat. Hinc denuo ISAEVS: (q) Δῦναι γὰρ ὁ νόμος ὀυδενὶ ἐᾶ τὰ ἑαυτῦ, ἐὰν ὑπὸ γήρως, ἢ ὑπὸ νόσυ παραvοήσῃ. *Non enim lex permittit donare ſua, ſi aut ſenectute, aut morbo deſipiat.* Ex quo tamen loco patet, morbum & ſenectutem non omnem impedimento fuiſſe teſtamenta condituris, ſed eum ſtatum, quo quis prae morbo vel ſenio deſipere videretur. Quum porro venenis magicisque ſuſurris eam vim tribuerent veteres, vt & animum iis ad amorem vel odium inflecti poſſe exiſtimarent: non mirum profecto eſt, Solonem & eorum teſtamenta irrita eſſe voluiſſe, quos ſuſpicio ſit veneficio ad huiusmodi ſupremum iudicium perpulſos eſſe. Denique & vim, & vincula, & ipſas blanditias vxorias abeſſe iuſſit Solon, quum eae alias, iure Romano, ſi minus importunae ſint, teſtamentis non obeſſe credantur. (qq) Itaque limitibus ſatis anguſtis circumſcripta apud Athenienſes fuit teſtamentifactio, nec parum falluntur, qui Atticae originis eſſe exiſtimant illud πολυθρύλλητον: PATERFAMILIAS VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. VIII.

Progredimur ad Lacedaemonios, apud quos eadem teſtamentifactionis fata fuerunt, ac apud Athenienſes, niſi quod vbi illa ſemel inoleuit, multo plus libertatis indultum eſt ciuibus, quam Athenis, adeo vt & ſuos quisque liberos exheredes pro lubitu ſcriberet. Hinc ſummus prudentiae ciuilis auctor, ARISTOTELES, (r) Spartanorum expendens inſtituta & rempublicam, id vel maxime reprehenſione dignum exiſtimat, quod, quum ſortes, ſeu agri portiones, ciuibus ſingulis a republica attributas, penes familias manere voluerit Lycurgus, ac proinde earum alienationem lege prohibuerit, libera tamen ciuibus conceſſa ſit facultas teſtandi, ſortesque illas pro lubitu transferendi in alios. Τῦτο δὲ, inquit, καὶ διὰ τῶν νόμων τέτακται φαύλως, ὠνεῖσθαι μὲν

γὰρ

(q) Iſaeus *Orat. III.* (qq) *l. vlt. ff. ſi quis aliquem teſt. probib. l. 70. ff. de hered. inſt.* (r) Ariſtot. *Polit. lib.* II. *cap.* IX.

γὰρ ἡ πωλεῖν τὴν ὑπάρχουσαν, ἐποίησεν οὐ καλὸν, ὀρθῶς ποιήσας· διδόναι δὲ καὶ καταλείπειν ἐξουσίαν δέδωκε τοῖς βουλομένοις· καί τοι ταυτὸ συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἐκείνως τε καὶ οὕτως. *Hoc autem etiam legibus conſtitutum eſt perperam. Fecit enim lator legis* (Lycurcus,) *vt patrimonium aut ſuum vendere, aut alienum emere, haberetur non honeſtum: atque hoc recte. Donandi autem & teſtamento relinquendi poteſtatem licentiamque permiſit iis, qui vellent. Atqui idem euenire neceſſe eſt & hoc & illo modo.* Enimuero hoc non eſt ex LYCVRGI inſtitutis, qui quum auri argentique vſum, veluti omnium ſcelerum materiam, ſuſtuliſſet, eoque loco eſſe voluiſſet ciuium ſuorum fortunas, vt virtute potius ac laborum tolerantia, quam opibus excellerent, (s) nihil illis minus, quam teſtandi de rebus ſuis licentiam permittendam cenſuit. Aſt quum iam Spartani, deſerta feueriore Lycurgi diſciplina, non gradu, ſed praecipiti curſu a virtute deſciſcere, & ad vitia transcurrere coepiſſent: tum demum hanc teſtandi licentiam lege lata inuexit Epitadeus ephorus, vir factioſus, & acerbis moribus, qui ſimultate ſibi cum filio exorta rhetram, teſte PLVTARCHO, (t) *promulgauit, ius vt cuique eſſet, hereditatem ſuam & ſortem cuicumque vellet, inter viuos donandi, & relinquendi teſtamento.* Quae lex quibus malis turbisque deinde inuoluerit rempublicam, idem PLVTARCHVS fuſius narrat, idque vnusquisque, vel a mediocri prudentia inſtructus, praeſagire facile potuiſſet, quum lex illa primis Lycurgi inſtitutis quam maxime eſſet aduerſa, quin ea deſtrueret in ſolidum, adeoque & ipſam rem publicam non poſſet non eadem inuoluere ruina. De reliquis Graeciae ciuitatibus non eſt, quod multa addamus, quum iam pridem fere vbique recepta fuerit teſtamentifactio, vt ſcribere non dubitet ISOCRATES: (tt) Νόμος ταῖς διαθήκαις βοηθῶν δοκεῖ τοῖς Ἕλλησι καλῶς κεῖσθαι, τεκμήριον δὲ μέγιστον· περὶ μὲν γὰρ ἄλλων διαφέρονται, περὶ τούτου πάντες ταυτὰ γινώσκουσι. *Lex graecis omnibus probata teſtamentis ſuffragatur: cuius rei maximum illud argumentum eſt, quod, quum aliis de rebus diſſentiant, de hoc ſtatuunt idem omnes.*

§. IX.

Non iam vacat aliarum gentium mores expendere; alioquin enim diſpiciendum etiam eſſet de Aegyptiis, quos populis, qui teſtamenta

(s) Iuſtin. *Hiſtor. lib.* III. *cap.* II. & III. (t) Plutarch. *in Agid. & Cleom. p.* 797. (tt) Iſocr. *in Aeginet. p.* 778.

ta ignorarint, accenſere videmus IO. SCHILTERVM, (u) quamuis auctorem ſuum, vnde haec hauſerit, non nominantem. Quare de GERMANIS tantum quaedam addimus, de quibus TACITVS: (x) *Heredes*, inquit, *ſucceſſoresque ſui cuique liberi*, NVLLVM TESTAMENTVM. Hunc locum, dici non poteſt, quam varie interpretati ſint viri docti, aliis non ipſa teſtamenta, ſed vel nimia ac miſera diligentia condita, apud Germanos exſulaſſe exiſtimantibus, (y) aliis tum demum ea Germanis in vſu fuiſſe, negantibus, ſi liberi, aut cognati exſtarent: quam ſententiam non ſine adparatu defendit STRYKIVS. (z) Praeterquam enim quod eum ſenſum verba TACITI ferre videntur, difficillimum creditu videtur viro doctiſſimo, Germanos ſolos a communi gentium vſu receſſiſſe, tamque barbare fuiſſe ſtupidos, vt ne deficientibus quidem liberis & cognatis bona ſupremo iudicio in alios transferre, ſed ea veluti in medio poſita cuiusuis rapinae relinquere voluiſſent. Quin fide LEHMANNI (a) refert, Carolum M. victorem Germanis, difficili bello perdomitis, teſtamenti factionem ademiſſe, reſtitutam poſtea beneficio Ludouici Pii. Ex quo conſequi putat, vt & antea eos modum aliquem teſtandi in vſu habuiſſe, fatendum ſit, quamuis ille cum Romana iſta ac ſollemni teſtamentifactione nihil omnino commune habuiſſe videatur. Sed non videntur tanti eſſe hae rationes, vt ideo vadimonium deſerendum cenſeamus. Non negat TACITVS, ſollemnia tantum vel ſcripta teſtamenta Germanos ignoraſſe: ſed nullum ibi teſtamentum fuiſſe, contendit. Nec ſequitur ſane, vt, dum ſuos cuique liberos & cognatos heredes fuiſſe ait, iis non exſtantibus, teſtamenta in vſu fuiſſe fateatur. Neque etiam quisquam facile concedet, communem gentibus omnibus fuiſſe teſtamentorum vſum, neque barbarae ſtupiditatis argumentum ſatis idoneum ſunt leges & mores, quibus illa teſtandi facultas morientibus adimitur, quum ipſe laudatiſſimus STRYKIVS alibi (b) fateatur, ſatis beatas fuiſſe respublicas, quae illam litium innumerarum materiam penitus ſublatam voluerint, nulloſque vlli heredes eſſe permiſerint, quam legitimos. Accedit, quod ſi vel maxime non exſtet teſtamentum, non tamen ideo verendum ſit, ne hereditas, nullo ſuperſtite cognato, veluti pro derelicto habita cuiuis occupanti pateat,

(u) Schilt. *Exercit.* XIV. §. III. (x) Tacit. *de Morib. Germ. cap.* XX. (y) Marqu. Freher. *de Tutel. Elect. p.* 415. (z) *De ſucceſſ. ab inteſt. Diſſ.* VIII. *cap.* I. §. II. III. (a) Lehmann. *Chron. Spir. lib.* II. *cap.* XX. *p.* 98. (b) Stryk. *Cautel. Teſtam. cap.* I. §. VIII.

pateat, quum donationibus, traditionibus, pactiſque ſucceſſorem ſibi nominare legibus patriis non prohiberentur. Quod ad poſtremum attinet argumentum, teſtamentifactionem Germanis a Carolo M. ademtam, & a Ludouico Pio reſtitutam eſſe, non ſcripſiſſet vir doctiſſimus, ſi ſcriptores eiusdem aetatis, quam LEHMANNVM & PAVLLVM AEMILIVM, conſulere maluiſſet. Totius enim rei fundus eſt locus veteris auctoris, qui VITAM LVDOVICI PII (c) reliquit. Is enim non quidem de vniuerſis Germanis, ſed de Saxonibus & Friſiis, ob reſumta ſaepius arma in Galliam deportatis, ita ſcribit: *Quo tempore Saxonibus atque Friſionibus* IVS PATERNAE HEREDITATIS, *quod ſub patre ob perfidiam legaliter perdiderant, imperatoria clementia reſtituit.* Non ergo teſtamentifactio ademta fuerat his gentibus, ſed *ius paternae haereditatis*, id eſt bona auita, quae antea fiſco ob eorum perfidiam fuerant adiudicata, id quod & inde facile intelligitur, quod idem auctor refert, miram illam Ludouici Pii benignitatem multorum incurriſſe reprehenſionem, exiſtimantium, gentibus illis, rerum nouarum ſtudioſiſſimis, ſubtrahi potius perfidiae inſtrumenta, quam vltro ſubminiſtrari oportere. Quid vero periculi, quaeſo, inde imminuiſſet, ſi miſeris hominibus, omnique facultate paterna ſpoliatis, liberam tantum permiſiſſet teſtandi facultatem? Quare tam certum eſſe arbitramur, quam quod certiſſimum, Germanos TACITI temporibus teſtamenta plane ignoraſſe. *Neque adparet*, vt recte inquit PVFENDORFFIVS, (d) *quare tantopere teſtamenta deſiderare debuerit gens, theſauros tunc cumulare neſcia, & paupere ſupellectile contenta, cui ex ſegete, pecore & venatu vix amplius quaerebatur, quam quod victui quotidiano, eique ſimplici, ſufficeret*: maxime quum leges & ſucceſſores deſignaſſent, & non ita clauſiſſent poſſeſſorum liberalitatem, vt his in promtu non eſſet modus, ſibi inter viuos de ſucceſſore proſpiciendi.

§. X.

Equidem fatendum eſt, non tam diligentem maioribus noſtris manſiſſe moris iſtius patrii cuſtodiam, vt & poſteris plane ignota fuerint teſtamenta: ſed ſi tamen dicendum, quod res eſt, non tam omnes Germani, quam illi, qui a ſaeculo quarto ſe in prouincias Romanorum infuderant, teſtamentifactionem, exemplo Romanorum, admiſerunt, vel

(c) Vita Ludou. Pii *ad ann. DCCCXIV.* (d) Pufendorff. *de Iure Nat. & gent.* *lib.* IV. *cap.* XI §. XVIII.

Digitized by Google

vel potius eam in prouinciis, quas occuparant, iam receptam retinuerunt. Hinc eius mentionem paſſim faciunt leges WISIGOTHORVM, (e) OSTROGOTHORVM', (f) BVRGVNDIONVM, (g) quin & in monimentis Francicis varia exſtant prouincialium teſtamenta, veluti apud MARCVLFVM, (h) ceteroſque FORMVLARVM SCRIPTORES, (i) GREGORIVM TVRONENSEM, (k) & alios, qui inter chartas veteres varia etiam teſtamenta e ſaeculo quinto & ſequentibus protulerunt. Sed ſero admodum ea teſtandi conſuetudo penetrauit in Germaniam magnam, nec ibi teſtatos deceſſiſſe reperimus alios, quam principes, quamuis & hi mortis magis cauſſa res quasdam ſingulares donare, quam de vniuerſis bonis diſponere, ſolerent. Talia ſane fuiſſe dixeris teſtamenta HENRICI Aucupis apud WITICHINDVM CORBEIENSEM, (l) Ottonis IV. Imp. apud MEIBOMIVM, (m) aliaque, quorum paſſim veſtigia exſtant in antiquitatibus Germanicis. Inter priuatos ignota fere fuiſſe teſtamenta, vel id argumento eſt, quod quum in Brabantia iam ſaeculo XIII. (mm) in Friſia ſaeculo XIV. (n) in vſu fuerint, nusquam eorum mentionem faciant LEGES SAXONICAE, ſed quaedam iis ſanciantur, quae facultati teſtandi plane aduerſantur, qualia ſunt illa in IVRE WEICHBILDICO: (nn) *Kein Mann aber, noch kein Weib, mögen im Siechbette ihres Gutes nichts vergeben, das über fünff Schilling werth ſey, ohne der Erben Vrlaub, noch auch ein Weib, ohne ihres Mannes Vrlaub.* Quibus gemina etiam occurrunt in IVRE PROVINCIALI, (o) ideo inter articulos reprobatos relata a GREGORIO PAPA, (p) quippe *erronea*, vt Papa loquitur, *in quantum eleemoſynas, teſtamenta, & alia pia opera reſpiciunt.* Itaque medio illo aeuo paene extra vſum erant teſtamenta, &, quamuis nihil reliqui facerent epiſcopi & clerici, vt eiusmodi ſuprema iudicia morientibus ſuaderent, quippe in rem ſuam vel maxime futura: vix tamen tam dociles experti ſunt Germanos, vt de vniuerſitate bonorum teſtamenta conderent, quamuis, vti Langobardi loquuntur, (q) ple-

(e) *Lex Wiſigoth. lib.* II. *tit. V.* §. *XII. ſequ.* (f) *Edict. Theodorici* §. XXVIII. (g) *Lex Burgund. tit.* XLIII. (h) Marculf. *Form. lib.* II. *cap.* XII. *ſequ. & Ad. pend. cap.* LII. (i) *Formul. Lindenbrog. cap.* LXXII. (k) Greg. Turon. *Hiſt. lib.* VI. *cap.* XXXVI. *lib. VII. cap. VII. lib. X. cap. XII. & XXIX.* (l) Witichind. *lib. I. extr.* (m) Meibom. *in Apolog. pro Ottone IV. p.* 148. *Tomo III.* (mm) Mir. *Dipl. Belg. lib. I. cap.* LXXXII. (n) *Leg. Conu. Opſtalbom.* §. *XV.* (nn) *Ius Weichb. art.* LXV. (o) *Ius prou. Sax. lib. I. art. LII.* (p) *Bulla Gregorii Papae poſt Spec. Sax. art. XIV.* (q) *II. Feud.* 9. §. *I.*

Digitized by Google

plerumque *iudicarent pro anima*, & morientes aliquid donarent caelitibus, vt animae igne purgatorio vſtulandae inducias quasdam impetrarent. Vocabantur huiusmodi codicilli *Seelen-Geräthe*, vel *Seelen-Geſchäffte*, eaeque donationes medio aeuo tam videbantur neceſſariae, vt, ſi quem mors inteſtatum oppresſiſſet, etiam a legitimis eius heredibus deberentur, ceu ex SPECVLO SVEVICO (r) pluribus demonſtrauit IO. SCHILTERVS. (s) Itaque idem tunc de vniuerſa Germania dici potuit, quod de Dania teſtatur INNOCENTIVS Papa III. (t) *eam nimirum quantum ad ea, quae ius fori contingant, conſuetudinibus ſuis & inſtitutionibus principum ſuorum omnino rectam eſſe, nullumque habuiſſe teſtamentorum vſum, qui alibi in vltimis decedentium voluntatibus ſecundum legalem obſeruantiam cuſtodiebatur.*

§. XI.

Quum ius Romanum paullatim in fora ac tribunalia Germaniae penetraret: teſtandi quoque libertatem mirifice hominibus placuiſſe, nemo mirabitur. Et tamen eam non ſemel ſimulque, ſed alibi tardius, alibi plane non admiſſam eſſe, nouimus: Sane VDALR. ZASII (u) temporibus tam rarae in ſuperiore ſaltim Germania erant ſupremae tabulae, vt ipſe *teſtamentorum vſum apud mediae plebis Germanos inſolentem eſſe, ſeque numquam vidiſſe*, ſcribat. Multo tardius, id eſt, anno demum MDCXVI, Nouiomagi ciuibus publica lege permiſſam eſſe teſtamenti factionem, memoriae prodidit FRIDR. A SANDE. (x) In reliqua Geldria, quae prouinciis foedere συςηματικῷ vnitis acceſſit, teſtamentorum & hodie nullum vſum eſſe, praeter laudatum SANDIVM, teſtatur IO. ISAACVS PONTANVS (y) & PETR. BVSIVS, (z) quorum iſte patriae hanc mentem mirifice gratulatur, eamque paene ſolam hoc inſtituto viam reperiſſe putat, qua calumniae pleraeque forenſes in exſilium ire cogerentur. *Non itaque hic*, inquit, *atteruntur ſubditorum bona litibus de teſtamentorum internis vel externis vitiis, vel ſuorum heredum de inofficioſo teſtamento ac praeteritione liberorum non emancipatorum querelis, nec controuerſiis de fideicommiſſis, vnde paſſim alibi patronis forenſibus eſt opima meſſis.* Quaeſtionem equidem ea occaſione mouet BVSIVS, an valeant huiusmodi ſtatuta vel conſuetudines, quibus ciuibus teſtandi facultate interdicatur? eiusque quaeſtionis definitionem

r) Ius Sueu. *Cap. IV.* s) Schilter. *Exerc. XI. §. 25.* t) *Cap. 2. X. de conſuet.* u) Zaſ. *Reſponſ. Lib. I. reſp. III. n. 76.* x) Fr. a Sande *Deſcript. Gelr. p. 147.* y) Pontan. *Hiſt. Gelr. Lib. I. p. 47.* z) Buſ. *ad L. 1. ff. qui teſtam. fac. poſſ. n. 7.*

Digitized by Google

nem pendere exiſtimat ab altera, iurisne naturae gentiumque primaeui illa ſit, an poſitiui? ac demum, quum poſterius ipſi videatur veroſimilius, merito inde colligit, rata eſſe eius generis ſtatuta, eaque iniquitatis coargui a nemine poſſe. At nos Domitianam hanc quaeſtionem dixerimus, ſi vel maxime, teſtamenta ex iure naturali & gentium primum permanaſſe, fingas. Quum enim ſic quoque iuri non praeceptiuo, ſed tantum permiſſiuo, ceu vocant, tribui poſſit, ea autem, quae ius illud ſempiternum permittit, legibus ciuilibus coanguſtari poſſe, nemo dubitet: (a) nihil omnino impedire arbitramur, quo minus huiusmodi ſtatuta ac mores valerent, ſi vel maxime daremus, quod dare tamen non poſſumus, teſtamenta ipſi iuri naturae ac gentium originem debere.

§. XII.

Quamuis vero non vbique mores maiorum tanta religione ſequuti ſint poſteri, ſed vbi ius Romanum ſemel ciuitate donatum eſt, idem fere plerisque locis contigerit, quod conqueritur FRANC. HOTOMANVS, (b) *vt materia teſtamentaria eſſet fons & nutricula maximae litium partis, captionumque, quae iſtic fieri ſolent, vbi ius ciuile viget:* non tamen omnes Germani teſtamentifactionem Romanam ita admiſerunt, vt libertatem omnibus darent conſtituendi de bonis ſuis per vltimam voluntatem, ſed eam licentiam variis limitibus, ex priſco iure patrio fere deſumtis, prudenter circumſcripſerunt, adeo, vt in quibusdam Germaniae prouinciis ac ciuitatibus nihil minus valeat, quam carmen illud decemuirale: PATERFAMILIAS VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO. Id vero quatuor potiſſimum modis fieri animaduertimus. *Primo* enim alicubi non omnes perſonae ſuo arbitrio, & quandocumque collibitum eſt, teſtamenta condunt. *Deinde* quibusdam locis non de omnibus quisque bonis ſuis diſponere poteſt. *Tum porro* leges quaedam non quosuis heredes inſtitui patiuntur. *Denique* alibi certus teſtandi modus ab eo, quem leges Romanae inculcant, diuerſiſſimus, praeſcribitur, quo non obſeruato irritum habetur ſupremum iudicium, quantumuis de enixa teſtatoris voluntate conſtet. Quae omnia ex iure Germanorum ſtatutario gentiumque Germanicae originis legibus, illuſtrare animus eſt. Quamuis enim non dubitemus, quin plura eius generis proferri poſſent ab iis, quibus maior eiusmodi legum adparatus ad manus

a) *l. 6. pr. ff. de iuſt. & iur.* b) Hotoman. *in Antitribon. Cap. VI. p.* 30.

Digitized by Google

nus eſt: tamen, quum id fortunae magis ſit, quam ingenii, vel paucis exemplis rem illuſtrare, eaque cum iure Romano comparare ſuffecerit, maxime quum nec inſtituti ratio, nec temporis anguſtiae, ſingula fuſius perſequi nos, patiantur.

§. XIII.

Quod ad perſonas, quae teſtamenta condere poſſunt, adtinet, ſunt ſane leges & ſtatuta, quae ciues vel generatim, vel certis ſaltim caſibus non niſi Principis indulgentia de rebus ſuis vltima voluntate conſtituere patiuntur. Retulit ſane DN. PRAESES, ex Iutia & Ducatu Sleſuicenſi ſibi aliquoties oblata eſſe acta priuata, ex quibus didicerit, facultatem teſtandi de rebus ſuis ciues a potentiſſimo Danorum Rege impetraſſe, & in ipſo tabularum exordio profeſſos eſſe, ſe, facta ſibi a Rege poteſtate, teſtamenta condidiſſe. Et quamuis ex iisdem actis conſtiterit, FRIDERICVM Regem die XXI. Ianuar. MDCCVII. patriae illi conſuetudini derogaſſe eatenus, vt omnibus orbis ius eſſet, in coniugum ſuperſtitum commodum de bonis ſuis diſponendi: non tamen dubitandum arbitramur, quin ad alias ſpecies proferenda non ſit illa optimi Principis indulgentia. Simile quid obſeruatur in Belgio, ſaltim ſi quis de bonis, alteri nexu clientelari obſtrictis, ſupremas tabulas velit ſcribere. Quamuis enim, vti FRANC. ZYPAEVS (c) docet, *in Brabantia liberrima ſit diſpoſitio, & arbitrium rerum ſuarum, inter viuos & per teſtamentum, adeo vt vi vſus etiam feuda, nec domino, nec agnato conſentiente, alienet: teſtamento tamen de feudo, indulgente duntaxat Principe, diſponere fas eſt.* In Geldria ne de allodio quidem teſtamenta valere, ſupra vidimus. Multo minus itaque ea valere ſuper feudis, facile intelligitur. Et tamen prouinciae ordines anno MDC, teſte FRID. A SANDE, (d) decreuerunt, *vti quisque de ſuis feudis inter liberos vel collaterales diſpoſuerit*, ACCEDENTE SVPERIORIS, *vel* PROXIME INFERIORIS DOMINI *conſenſu, ita ius fore.* Id quod & in Brabantia, Flandria, Hollandia, ditione Traiectenſi, & in plerisque aliis Belgii partibus, obtinere, ſcribit, quamuis CORN. NEOSTADIVS (e) ſcribat, & rei iudicatae auctoritate probet, in Hollandia, ſi quis de ſubfeudo teſtari velit, domini ſubalterni auctoritatem non ſufficere, & Principis vel Ordinum conſenſum requiri contendat, & de Flandria ZYPAEVS (f) teſtetur, *ibi de feudo teſtaturis non aeque obuiam eſſe veniam Principis*

Ccc ccc 2

c) Zypæus *Notit. Iur. Belg. p.* 182. d) Fridr. a Sande *de Feud. Geldr. Tract. II. Cap. II. §.* 4. e) Neoſtad. *Obſeru. Feud. Dec. I. obſ. I. p.* 35. f) Zypæus *ibid.*

Digitized by Google

cipis. Quod tamen in eam partem accipimus, poſſe quidem ibi de ſuo quemque feudo teſtamento diſponere cum conſenſu principis, ſed eum conſenſum impetratu difficiliorem eſſe, quam in aliis prouinciis. In omnibus vero his prouinciis id vel maxime notatu dignum eſt, quod non domini duntaxat, vel agnatorum, quorum in primis intereſt, feuda teſtamentaria diſpoſitione in extraneos non deuolui, ſed Principis conſenſus requiritur. Quae cauſſa nos etiam mouit, vt hanc conſuetudinem hic omittendam non exiſtimaremus, vbi de teſtamenti factione, alicubi ſine indulgentia Principis illicita, agimus.

§. XIV.

Haec quidem non parum diſcrepare a iurisprudentiae Romanae nouae principiis, facile vnus quisque animaduertit: aſt tanto propius accedunt ad antiquum ius Quiritium, quod ante decemuiros Romae viguit. Tunc enim non priuata auctoritate, ſed in comitiis calatis, magiſtratu populum iure rogante, populoque iure ſciſcente, teſtamenta condita eſſe, iam ſupra vidimus. (ff) Nemo itaque tum teſtabatur, niſi auſpiciis eius, quem penes tum τὸ κύριον erat in republica, id eſt, populi Romani: nec validum erat teſtamentum, niſi populi ſuffragiis confectum. Perlatis legibus XII. Tabularum, priuati quidem arbitrii eſſe coepit teſtamentifactio: at ii tamen, qui legis componebant actiones, id dabant operam, vt ius vetus nouis etiam ritibus quodammodo adumbraretur. Hinc teſtamento per aes & libram praeter libripendem & anteſtatum adhibendi erant quinque teſtes, ciues Romani, quibuscum erat teſtamentifactio. (g) Eos vero quinque teſtes totidem ciuium Romanorum claſſes, quae centuriatim ſuffragia ferebant, (ſextae enim, ad quam proletarii & capite cenſi referebantur, nullam Romae habitam eſſe rationem, aliunde conſtat,) (h) repraeſentaſſe, recte viderunt OB. GIPHANIVS (i) & REIN. BACHOVIVS, (k) idque vel inde patet, quod ideo teſtes idonei, quibuscum erat teſtamentifactio, CLASSICI vocari ſolerent, quaſi vni ex quinque claſſibus adſcripti. Vnde FESTVS: (l) *Claſſici teſtes dicebantur, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur.* Sunt equidem, quae huic ſententiae obuertit vir doctiſſimus, ARN. VINNIVS: (m) ſed iis & VLR. HVBERVS (n) abunde ſatisfecit, &

DN.

ff) §. 1. *Inſt. de teſt. ordin.* g) *d.* §. 1. & Vlpian. *Tit.* XX. §. 1 & *VIII.* h) Meurſ. *Crit. Arnob. Lib. II. Cap. XVI.* i) Ob. Giphan. *ad* §. 1. *Inſt. de teſtam. ord.* k) Bachou. *ad Treutl. Vol. II. Diſp. X. theſ. V. litt. A.* l) Feſt. *in Claſſici p. XXXV.* m) *Vinn. ad* §. 2. *Inſt. de teſt. ord. n.* 1. n) Vlr. Huber. *Digreſſ. Part. I. Lib. IV. Cap. XXXII.* §. *II.* & *III. p.* 420.

DN. PRAESES (o) quaedam non vulgaria repoſuit. Ceterum ex eo ritu, quod quinque illi teſtes populum Romanum repraeſentarent, reddi poteſt ratio, cur ſcripſerit PAPINIANVS: (p) *Teſtamenti factio non priuati, ſed* PVBLICI IVRIS *eſt*, curque P. FALCIDIVS, (q) quod teſtamento relinquitur, IVRE PVBLICO *dari legari*, dixerit. Non enim ſatisfacit ratio, a CVIACIO reddita, quod nimirum ius publicum ſeu leges ciuibus facultatem teſtandi indulſerint. Nam eaedem etiam dederunt ius contractuum & connubiorum, & nuſquam tamen, quod meminerimus, contractus & nuptiae dicuntur iuris publici. Vera itaque ratio potius a ritu illo teſtandi vetere eſt repetenda. Quum enim olim in comitiis inſtituendus eſſet heres: *teſtamentifactio* vere *non priuati, ſed publici iuris erat:* idque principium & poſtea non videbatur abiiciendum, quum iam liberrima ciuibus poteſtas teſtandi data eſſet, quia quinque teſtes populum Romanum repraeſentare videbantur. Enimuero ſi quis rei veritatem, quam illam fictionis nubem, amplecti malit, ei omnino fatendum erit, non publici, ſed priuati arbitrii iurisque fuiſſe teſtamentifactionem ciuium, praeterquam ſurdorum & mutorum, de quo AEMIL. MACER: (r) *Si mutus*, inquit, *aut ſurdus, vt liceret ſibi teſtamentum facere, a Principe impetrauerit, valet teſtamentum.* Quamuis & hoc a IVSTINIANO (s) mutatum eſſe, nemo ignoret, & proinde principis indulgentia eo demum caſu opus eſſe videatur, ſi mutus recte quidem exaudiat, at ſcribendi tamen ſit imperitus, adeoque non litteris, ſed aliis adhibitis ſignis, vltimam voluntatem velit ſignificare. (t) Itaque, quod apud Romanos dicis cauſſa adfirmabant iureconſulti, teſtamentifactionem eſſe iuris publici: id vere dici poteſt iis locis, vbi non niſi permittente Principe teſtamenta iure conduntur, vel ſaltim de certo bonorum genere, eo inconſulto, nihil recte conſtituitur.

§. XV.

Quum porro pleraeque gentes teſtamenta qualecumque mortalitatis ſolatium eſſe exiſtimarent, & proinde ea teſtandi libertas vel maxime deberi videretur iis, qui lectulo fatali decumbentes, mox ſe rebus humanis exceſſuros, cogitarent: hic quoque multo aliter philoſophari videmus Germanos quosdam, qui ſubſiſtere non patiuntur te-

o) *In Addition. ad Vinn. ibid.* p) *l. 3. ff. qui teſt. cond.* q) *l. 1. pr. ff. ad L. Falcid.* r) *l. 7. ff. qui teſt. fac. poſſ.* s) *l. 10. C. eod.* t) Stryk. *Caut. Teſt. Cap. IV.* §. XXXIII.

Digitized by Google

ſtamenta aegrotantium, ſed ea integra adhuc ſanitate, ac vegeto corpore, fieri prudenter iubent. Sic IVRE PROVINCIALI Friſiae orientalis (u) cautum eſt: *So lange ein menſch geſund vnd mechtig is, mag he ſyn Guht geven, weme he will, buten der Erfgenamen wille.* Et capite inſequente: *De man, de op ſyn Kranckbedde ligt, de mag nicht mehr vergeuen buten de Erfgenamen willen, dann den billigen und den Herren ein Engelſch Marck.* Denique interiectis plurimis: (x) *Wann einer vp ſyn Kranckbedde oder laſte ligt, ſo mag he ſyn Guht im Teſtament ſynen Erfgenemen nicht onteruen.* Et quauuis pragmaticos quosdam ibi dubitaſſe ſciamus, an non haec iuris patrii diſpoſitio, recepto iure ciuili, iam pridem in exſilium acta ſit: retulit tamen DN. PRAESES, non modo illuſtrem ICtorum ordinem in hac academia nuper admodum eam normam in concipienda ſententia eſſe ſequutum, ſed & in iisdem actis adductam eſſe ſpeciem, ex qua conſtabat, teſtamentum, quod *Hilken Amels*, morti iam proxima, condiderat, ante aliquot annos non modo in iudicio Dornumenſi, ſed & in ſupremo dicaſterio, adeoque per omnes inſtantias, a cognatis reſciſſum eſſe. Equidem coniugibus eodem IVRE PROVINCIALI (y) permittitur, etiam lectulo adfixis, vt bona ſua ſeparaturi coram parocho & aliquot teſtibus vltimam voluntatem enuncient, at non aliter tamen valituram, quam ſi ratam eam habuerint heredes. En enim verba, a viro etiam conſultiſſimo, ENGELBERTO KETTLERO, (z) laudata: *So ein Mann vp ſyn Kranckedde beſald, vnd alsden beede Ehelude vor öhrem Prieſter vnd gude Lueden von öhre Guederen eine Scheidung macken, ſo ſall dat alſo blyuen. Syn auerſt de Erffgenaemen dar nit met tho freden, ſo macken ſe wedderung öhrer beyden Guederen, ſo gut als die wehren, do thoſamen quemen, vnd deelen dan bathe vnd ſchade tho hope. Dat is Landrecht vnd ſleit in Pennings-Sculd.* Simile quid apud Cliuenſes & Colonienſes inter ruſticos, qui poſſident praedia, Koofs-Güder dicta, nec non in prouincia Gröningenſi Omlandica, obſeruari teſtantur FELTMANNVS (a) & A. A. PAGENSTECHERVS (b) eoque pertinent, quae ex NAVTAE ſchedis adfert HVBERVS: (c) *Non licet Groningae puberibus*

infra

u) *Ius prov. Oſtfriſ. Lib. II. Cap.* 172. x) *Ibid. Cap.* 197. y) *Ibid. Lib. II. art.* 211. z) Kettler *Deciſ. Oſtfriſ. Cent.* I. *deciſ. XXIV. n.* 32. a) Feltmann *ad tit. Inſt. quib. non eſt perm. fac. teſt. & de Iure in re Cap. V.* b) Pagenſtech. *Aphoriſm. Iur. ad Inſt. Lib. II. Tit. XII. §. 98. p.* 166. c) Huber. *Prael. ad Pand. l. 3. p.* 27.

infra XX. annos, nec tempore morbi fatalis, neque de bonis hereditariis vltra partem dimidiam teſtari. Sed & IVRE COLONIENSI (cc) ſancitur: *So wer einig ſein Erbe oder Erb-Renthen binnen der alten Mauren in unſer Stadt, vnd auch in Ausburger-vnd Nieder-Gericht gelegen, durch Teſtament oder Vermächtniſs vergeben oder beſetzen wolte, der ſoll vngehalten und vngeleitet 7 Fuß lang geben, als das von Alters gewöhnlich geweſt iſt, es wäre dann, daß er einige känntliche Lähmde hätte, darum er mit ſeinem Fuß nicht gahn kunte, ſonder Argeliſt.* Iniquum itaque viſum eſt Germanis, iam demum de morte cogitare homines, vbi iam agant animam, & bona ſua veluti noxae dare heredibus extraneis, quando iam ipſi illis frui nequeant: ac proinde teſtamenta, aegre admiſſa, non niſi a ſanis & corpore vegetis condi permiſerunt, vt non tam pro derelictis bona ſua habere, quam ſano iudicio, & adhibita in conſilium ratione, ea alteri deſtinare viderentur.

§. XVI.

Hic non poſſumus non profecto mirari tam diuerſa gentium inſtituta, diuerſasque, quas ſequutae ſunt, rationes. Hebraeorum enim magiſtros ſanorum: Athenienſes agrotantium teſtamenta improbaſſe vidimus. Illos, quia ſerio agi videntur, quae imminente morte aguntur; hos, quia parum prudenter fieri ſolent, quae fiunt ab aegrotantibus, ita ſanxiſſe veroſimile eſt: Solent enim per morbos incidere alienationes mentis, quae ſenſum & intelligentiam turbant, & tunc fere contingit, quod vel in aliis, vel in ſeipſo, animaduertit LVCRETIVS: (d)

Quin etiam morbis in corporis auius errat
Sepe animus: dementit enim, deliraque fatur,
Interdumque graui lethargo fertur in altum,
Aeternumque ſoporem, oculis vultuque cadenti:
Vnde neque exaudit voces, nec noſcere vultus
Illorum potis eſt, ad vitam qui reuocantes,
Circumſtant, lacrymis rorantes ora genasque.
Quare animum quoque diſſolui, fateare neceſſe eſt,
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.

Romani, neutram ſequuti rationem, & eos, qui iam rebus humanis valedicturi videntur, modo mens nondum loco emota eſſet, recte teſtari,

cc) Ius Colon. tit. von Teſtamenten und Vermächtniſſe. d) Lucret. de Rer. nat. Lib. III. v. 464.

Digitized by Google

ri, ſtatuebant, & *mente* tantum *in aduerſa valetudine captos eo tempore teſtamentum iure facere, negabant*, (dd) quod *integritas mentis, non ſanitas corporis eius temporis, quo teſtamentum facit*, in teſtatore *exigeretur*. (e) Obſeruaſſe ſane videntur, corpus aliquando, vi morbi oppreſſum, ſenſim tabeſcere, feruido adhuc & compote mentis pectore, vti eleganter loquitur iureconſultus eximius, CAR. HANNIB. FABROTVS. (f) Sed id rarius contingere, & plerumque *vitium corporis vſque ad animum peruenire, eumque vitiare*, ipſi iuris auctores fatentur. (g) Quare nemini mirum videbitur, Germanos ex his, quae forte vno aliquo caſu accidere poſſunt, iura non duxiſſe conſtituenda, (h) ac proinde morbo confectis veluti bonis interdicere maluiſſe, ne animo fatiſcente potius, quam integro iudicio, verba ſuprema effutiſſe viderentur. Nimirum ne inter viuos quidem quidquam ſine conſenſu heredum alienari patiebantur, niſi & ſano vegetoque corpore eſſet dominus, & edito virium ſpecimine, oſtendiſſet, nondum ſibi eueniſſe, quod de ſenibus canit LVCRETIVS, (i) quibus

Iam validis quaſſatum eſt viribus aeui
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque mensque.

Sic IVRE PROVINCIALI SAXONICO (k) cautum legimus, vt nemini ius ſit fundos ſuos ſine heredum conſenſu, & extra acta vlli tradere, traditos vero heredes perinde, ac ſi mortuus eſſet donator, iure vindicare poſſint. Mobiles autem res donare poſſe vnumquemque, ſtatuitur, *allein daß er ſich alſo vermöge, daß er begürt mit einem Schwerdt, vnd mit einem Schild auf ein Roß kommen mög, von einem Stein oder Stock, einer Daumellen hoch, ohn Hulff, als daß man ihm das Roß und den Stegreiff halte. Wenn er das nicht thun mag, ſo mag er ſein Gut weder vergeben, noch verlaſſen, noch geleihen, dadurch ers iemand entfremde, der es wartent wäre, nach ſeinem Tode.* Haec gloſſatores recte monent ad equeſtris dignitatis viros pertinere. Nam quod ad vrbium ciues adtinet, eos res ſuas immobiles recte tradere aiunt, *ſo lange ſie ſo vermögend ſind, daß ſie ohne Hülffe zu Wege vnd Straſſen gehen, vnd ſo lange ſtehen mögen, biß ſie in gehegten Ding dieſelbe Gabe gethan haben:* mobiles

dd) Pauli *Recept. Sentent. Lib.* III. *tit.* IV. §. 11. *l.* 17. *ff. qui teſt. fac. poſſ.*
e) *l.* 2. *ff. eod. l.* 3. *C. eod.* f) Fabrot. *Exerc.* IV. *in Theſaur. Iur. ciu. Tom.* III. *p.* 1185. g) *l.* 1. §. 9. *ff. de Aedil. edict.* h) *l.* 4. *ff. de Legib.* i) *Lucret. Lib.* III. *v.* 452. k) *Ius Prouinc. Sax. Lib.* I. *art.* LII.

biles vero, liberrime quidem alienari inter viuos, mortis cauſſa non plus tradi poſſe, quam aegrotus e lectulo porrigere poſſit. *Doch ſagen etliche, daſs er auch auf ſeinem Siech-Bette die ding vergeben möge, welche er über das Bett-Brett hinweg reichen könne.* Ruſticum denique eiusmodi res in alium recte transferre aiunt, *alldieweil er einen Umbgang verpflügen mag*, *eines Morgens lang*, feminam, *wann ſie zu der Kirchen gehen mag, von welcher ſi zwanzig Ruthen geſeſſen iſt.* Quod itaque de donationibus aliisque alienationibus inter viuos ſanxerant leges Germanicae: id, receptis paullatim teſtamentis, ad haec quoque ſtatutis quibusdam prolatum eſt, vt teſtamenta condere poſſint, qui recte valent, non, qui iam in ipſo vitae limine conſtituti, nec animo nec lingua ſatis vtuntur.

§. XVII.

Iure ciuili inter maſculos ac feminas teſtamenta conditura vix quidquam diſcriminis eſt. Quamuis enim EM. MERILLIVS (l) exiſtimet, feminas olim non in ſcriptis teſtari potuiſſe, ſed nucupatis propalam heredibus: id tamen non aliunde collegit vir doctus, quam ex ſpecie, a PAPINIANO (m) relata, in qua pater *mandat filiae, pro ſalute ſollicitus ipſius, vt, quoad liberos tollat, teſtamentum non faciat, ita enim fore, vt ipſa ſine periculo viuat.* Id vero conſilium non ex ea cauſſa proficiſci, quod mulieri non niſi propalam heredem nuncupare liceret, ſed quod ne ſcriptus quidem ab ea heres in occulto eſſe poſſet, pluribus alibi docuit DN. PRAESES. n) Vnde & tabularum, a feminis ſcriptarum, exempla paſſim exſtant apud VALERIVM MAXIMVM, o) SVETONIVM, p) PLINIVM, q) quemadmodum & ſcriptorum ab iis heredum ipſae leges noſtrae paſſim faciunt mentionem. r) At quamuis iure nouiſſimo nulla inter maſculos feminasque differentia ſit: permagna tamen fuit iure antiquo. Primo enim, qui in manum conuenerant, teſtamentifactionem non magis habebant, quam filiae familias, ceu recte viderunt viri eximii, M. AVREL. GALVANVS s) & ANT. SCHVLTINGIVS. t) Deinde & quae ſui iuris erant, teſte VLPIANO, u) non aliter teſtabantur,

 quam

l) Merill. *Obſ. Lib.* II. *Cap.* I. & *Lib.* IV. *Cap.* XXXI. m) *l.* 77. §. 24. *ff. de legat* 2. n) *Comment. in Leg. Iul. & Pap. Lib.* II. *Cap.* IX. *p* 240. o) *Valer. Max.* VII. 8. 2. p) Sueton. Galb. *Cap. V.* q) Plin. *Epiſt.* II. 20. r) *l.* 19. *ff. de inoffic. teſt. l.* 33. *ff. de vulg. & pupill. ſubſt. l.* 37. §. 6. *ff. de legat.* 3. s) Galuan. *de Vſufr. Cap.* IX. *extr.* t) Schulting. *Iurisprud. vet. Anteiuſtin. p.* 632. u) Vlpian *Tit.* XX. §. 15.

quam auctoribus tutoribus, idque adeo verum eſt, vt vel ideo maxime apud PAPINIANVM ſuſpicatus ſit pater, filiam, antequam liberos ſuſtuliſſet, ſine periculo teſtamentum non condituram, quod heres ignotus eſſe non poſſet tutori, eius vero auctoritas iure liberorum finiretur, & tunc ſuo arbitrio & ſine diſcrimine ſalutis. & mulier teſtari poſſet. Ita ergo ius Romanum & olim comparatum fuit, & hodie comparatum eſt, vt olim feminae, quoad in manu maritorum eſſent, plane non teſtarentur, reliquae, non niſi auctoribus tutoribus; hodie aequo iure de bonis ſuis teſtentur feminae puberes ſui iuris, ac maſculi. Hinc vero denuo mireris, ſtatuta quaedam Germanica propius ad ius antiquum, quam nouum, accedere. Nam IVRE LVBECENSI x) feminis non eſt libera teſtamentifactio, niſi duobus caſibus: primo, ſi viduae eam teſtandi facultatem dederit prior maritus, quo caſu tamen non niſi de bonis a marito relictis iure diſponit: altero, ſi qua mulier mercatrix, quae ſe talem eſſe Senatui probauit, teſtari velit de bonis adquiſitis, ſiquidem tunc, vti legaſſit, ita ius eſt, dum id fecerit, adhibito proximorum cognatorum curatorumque conſenſu. En verba Statuti: *Es kan keine Fraw nach Lubiſchem Recht ein Teſtament machen, es ſey ihr dann die Macht von ihrem verſtorbenen Manne in ſeinem Teſtament gegeben, doch von den Gütern, welche ihr der Man gegeben, vnd zu verteſtiren gegönnet hat, vnd nicht von Erbgütern. Wäre ſie aber eine Kauff-Fraw, vnd alſo vor dem Rahte gezeuget, ſo mag ſie ein Teſtament machen von ihrem wohlgewonnenen Gute, doch mit ihrer Vormündere, vnd nächſter Erben Bewilligung.* Hinc quamuis alibi in Germania frequentiſſima inter coniuges ſint teſtamenta reciproca: tamen ne ea quidem Lubecae rata ſunt, niſi vxor iam maritum habuerit, isque ei teſtamento poteſtatem teſtandi diſerte dederit: *Sofern die Frau zuvor einen Mann gehabt, der ihr von dem Gute, welches er in ſeinem Teſtament ihr beſcheiden, auch ein Teſtament zu machen, ausdrücklichen erlaubet hat, ſo mag ſie ſich ſolcher ihres verſtorbenen Mannes gegebenen Macht gebrauchen, vnd von gemeinen Gütern ihrem andern Manne, oder weme ſie will, Legata verordnen.* y) Vtroque tamen loco obſeruauit MEVIVS, id ius tantum intra moenia cuſtodiri, Roſtochii vero, Stralſundi, Gryphswaldiae aliisque locis, vbi ceteroquin iure Lubecenſium viuitur, feminas quascunque & ſine curatorum cognatorumque conſenſu teſtamenta iure condere, quod & de ciuitatibus Holſaticis, iure Lubecenſi vtentibus, adfirmat NIC. GOTOFR. STEVR-

x) *Ius Lubec. Lib. II. tit. I. art. XIV.* y) *Ius Lubec. ibid. art. X.*

Digitized by Google

STEVRNAGEL. z) Sed & IVS HAMBVRGENSE a) feminas de bonis adquiſitis cum conſenſu curatorum vel maritorum, *als ihrer rechten Vormunder*, etiam non adſtipulantibus proximis heredibus, teſtari ſinit. Quod & alibi obtinere, docet FRANC. ZYPAEVS, b) vbi de Belgio: *In aliquibus his locis*, inquit, *feminis, vt ſine marito contrahere non licet, ita nec teſtari: alibi & frequentius teſtari ſine marito licet, etſi non contrahere.* Qualia ſtatuta etiam Galliae & Italiae, ex moribus procul dubio Germanicis profecta, recenſet CHOPINVS. c)

§. XVIII.

Porro iure Romano puberes omnes ſui iuris teſtamenta recte condere, tralatitium eſt. d) Quamuis enim minor ſit haec aetas, quam vt negotium tanti momenti a puero quatuordecim, vel puella duodecim annorum, ſatis prudenter explicari poſſe credibile ſit: ſufficere tamen hi anni viſi ſunt Romanis, ex ea, niſi fallimur, ratione, quod, ſi vel maxime lubrico aetatis lapſi, male conſuluiſſe poſteritati dicantur, nullum tamen inde laeſionis periculum teſtatoribus immineret. Quin WISIGOTHI, e) qui alioquin, leges ſequuti Romanas, non niſi puberibus teſtandi facultatem indulgent, tamen & decennes pueros eo caſu ſupremas tabulas condere patiebantur, ſi morbus grauior eos vetet ſpes inchoare longas: quamuis eiusmodi puerorum teſtamentis non perpetuum robur ineſſe, ſed ea corruere voluerint, ſimul ac eluctati morbum cum valetudine rediiſſent in gratiam. Quod neſcio an vlla alia gens conceſſerit paganis. Tribunis enim militum impuberibus, (quales plures ſub Caeſaribus in exercitu fuiſſe ex VEGETIO f) docent CORRASIVS g) & IAC. CVIACIVS, h) & iure Romano fas erat, vltimum conficere elogium, priusquam hoc priuilegium illis adimeret IVSTINIANVS. i) Sed fortaſſis bellicoſa gens Wiſigothorum, pueris ſuis, inter ipſa fere arma enutritis, priuilegium, quod tribunos illos codicillares Romanorum vſurpare animaduertebat, multo potiore iure deberi exiſtimauit, quam imbellibus iſtis militibus. Vtcumque ſe res habeat: reliqui

z) Steurnagel *Memorab. Statut. Lubec. & Hamb. Axiom. XXIV. p.* 44. a) *Ius ſtatut. Hamb. Part.* III. *tit.* I. §. XIII. XIV. & XVII. b) Zip. *Notit. Iur. Belg. p.* 182. c) *Chopin. de Mor. Pariſ. Lib.* II. *tit.* IV. *de teſtam. n.* 21. d) *l.* 5. *ff. qui teſtam. fac. poſſ.* e) Lex Wiſigoth. *Lib.* II. *tit.* V. §. XI. f) *Veget. de Milit. Rom. Lib.* I. *Cap.* IV. g) Corraſ. *Lib.* V. *Miſcell. cap.* XXII. h) Cuiac. *Obſ.* XVII, 36. i) *l.* 18. *C. de teſtam. mil.*

Digitized by Google

reliqui Germani, poſtquam teſtamentifactionem ciuitate donarunt, multo aliter ſunt philoſophati. Tantum enim abeſt, vt puberes teſtari paſſi ſint, vt ne puberibus quidem vbique conceſſerint facultatem de rebus ſuis ſtatuendi. IVRE HAMBVRGENSI k) ſancitum: *Ferner mag auch von wohlgewonnenem Gut kein Knabe vnter achtzehen Iahren in ſeinem Teſtament oder letzten Willen etwas vergeben.* Idem terminus & IVRE PRVSSICO l) pueris praefinitus eſt, puellis, exacto anno aetatis quartodecimo, teſtamentifactione conceſſa. Simile ſtatutum CELLENSE memorat STRYKIVS, m) cuius in fraudem teſtamentum conditurus ſedecim annorum adoleſcens, quum in exordio ſupremi iſtius elogii diſerte profeſſus eſſet, ſe non ad iuris ſtatutarii Cellenſis, ſed iuris ciuilis normam, teſtaturum, ICtorum Viadrinorum ordo, eum nihil egiſſe, merito pronunciauit, quia ſatis conſtat, *neminem poſſe teſtamento ſuo cauere, ne leges in ſuo teſtamento locum habeant.* mm) Ceterum huius generis ſtatuta fortaſſis quamplurima paſſim exſtant: nec dubito, quin hoc ius ſit commune iis omnibus, apud quos anno demum decimo octauo maſculi puberes habentur. At id non aeque vulgare eſt, quod, anno demum vigeſimo exacto, puberes teſtari poſſunt: quale exemplum tamen ex NAVTAE ſchedis & HVBERO iam ſupra adtulimus, hic non repetendum.

§. XIX.

Eſt, vbi & ii, quibus cognati heredes ab inteſtato ſunt, de bonis ſuis teſtari nequeunt. Quod tantum abeſt, vt legibus Romanis conueniat, vt ex earum principiis ne liberi quidem & heredes ſui teſtamentifactioni impedimento eſſent, dum hi vel inſtituerentur ſaltim in portione legitima, vel nominatim exheredes ſcriberentur. Quin & hos iure antiquo impune praeteribant, & quosuis extraneos recte inſtituebant Romani, adeoque multo minus cognatis ius erat reſcindendi ſuprema teſtatorum iudicia, quippe ſumtibus ſe ipſos vexaturis inanibus, nullamque obtinendi ſpem habituris, ex praeſagio VLPIANI. n) At Germanicae originis gentes nonnullae, exſtantibus heredibus ſuis & cognatis, vel teſtamenta plane prohibuerunt, vel certam tantum bonorum partem vltima voluntate relinqui voluerunt. Eleganter neceſ-

ſitudinis

k) *Ius Hamburg. ibid. art.* XIII. l) *Ius Pruſſ. Lib. V. tit.* I. *Art.* I. §. IV. m) Stryck. Cautel. *Teſtam. Cap.* III. §. LXVI. *p.* 84. mm) *l.* 55. *ff. de legat. I.* n) *l.* 1. *ff. de inoffic. teſt.*

ſitudinis gradus diſtinguunt LEGES SVECICAE, quibus cautum: o) *Si vir aut mulier condere teſtamentum velit, ſiue bene valens, ſiue in morbo decumbens, & poſt ſe liberos habeat: ei ſit poteſtas legandi decimam partem ex omnibus ſuis bonis, mobilibus & immobilibus. Si non habeat liberos, ſed alios heredes intra regnum, ei ſit poteſtas legandi tertiam partem omnium bonorum, vt ante dictum eſt. Si ille vel illa non habeat indigenas heredes, ſed extraneos; poteſtatem habeat legandi dimidium omnium bonorum, vt prius dictum eſt: non tamen legandi aut donandi, in fraudem ſuorum heredum vel liberorum vel extraneorum heredum, domum, praedium, aut fundum, ſi huc migrare, & hic in regno habitare velint: ſed ita, vt heredes intra annum & diem, ſi velint, iſthaec redimere poſſint.* Sed & IVRE LVBECENSI cautum reperimus: p) *Nach Lübiſchem Rechte muſs ein ieglich Teſtament inſtitutionem heredis haben, welche in dieſer Clauſul in forma begriffen ſeyn ſollen: vnd giebt ſeinen nāheſten Erben, ſie ſeynd eines, zwey oder mehr, die ſich vvie rechte nächſten zeugen laſſen vverden N. N.* ex quo nonnulli collegerunt, exſtantibus cognatis, extraneos inſtitui non poſſe, quin ne rite quidem confectum videri teſtamentum, in quo proximi cognati heredes non ſint inſtituti. Sed id refellit MEVIVS, q) heredis inſtitutionem in hac periocha minus proprie pro donatione certae rei accipi exiſtimans. Sed quum ipſe vir doctiſſimus fateatur, ius Lubecenſe hic firmare ius commune, quod *heredis inſtitutionem caput & fundamentum totius teſtamenti* eſſe ſtatuit: r) non videmus profecto, qui heredis inſtitutio hic donationem certae rei ſignificare poſſit. Sed contortas eiusmodi ſtatutorum interpretationes nobis peperit regula: *Statuta ita eſſe interpretanda, vt a iure communi quam minime exorbitent.* Adeoque hodie non impedit hoc ſtatutum, quo minus vnusquisque Lubecae, praeteritis proximis neceſſitudinibus, extraneos heredes ſcribere poſſit, dum certi quid reliquerit proximis heredibus, quod tamen infra octo ſolidos & quatuor denarios eſſe non poſſe, ex aliis STATVTI locis colligunt. s) Sed vel maxime huc pertinet IVS RECADENTIAE, quod vocant, *das Ruckfalls-Recht*, id eſt, conſuetudo, in quibusdam Germaniae prouinciis, veluti in Ducatibus Iuliacenſi & Montenſi, recepta, ſecundum quam bona immobilia non exeunt e familia, ſed eo, vnde profecta ſunt, reuertuntur: *Die Güter müſſen erben vnd fallen*

Ddd ddd 3 *hinter*

o) Loccen. *Suec. regni Leges ciuiles tit.* III. *Cap.* XIX. *p.* 65. p) *Ius Lubec. Lib.* II. *Tit.* I. *Art.* XII. q) Meuius *in Commentar. ibid n.* 3. 6. r) § 54. *Inſt. de legat.* s) *Lib.* I. *tit.* VI. *art.* 2. & *tit.* IX. *art.* II.

Digitized by Google

hinter ſich an die nächſten Erben, daher ſie kommen. Idque adeo expediti iuris habetur, vt ne teſtamento quidem de iis aliter ſtatuere liceat. (t) De quo Iuliacenſium & Montenſium iure ex inſtituto egit MELCH. VOETIVS. Simile ius in Friſia obtinere nouimus. Quum enim LEGIBVS CONVENTVS OPSTALBOMICI (u) anno MCCCXXIII. cautum eſſet, vt *praedia emenda vel vendenda cederent viro vel mulieri, a cuius patribus vel auis proceſſerint: ſucceſſiones vero hereditatum, quocumque modo euenerint, proximo ſecundum leges & canones ſuccederent ſucceſſori, niſi diſcedens cum conſilio rectoris in vltimo teſtamento aliter duxerit ordinandum*: poſtea Ezardus I. Comes in iure prouinciali OSTFRISICO, (x) priorem diſpoſitionem etiam ad hereditates porrexit ſtatuitque: *Alles Erbgut fället wieder auf die Seiten, woher es erſtlich angekommen iſt, und nicht auf die Siebbe oder nächſte Freunde, daher es nicht gekommen iſt.* (y) An vero ibi ius cognatorum interuerti poſſit per teſtamentum, quod CONVENTVS OPSTALBOMICI leges diſerte indulgent, pro certo adfirmare non poſſumus. Ceterum & in Belgio ſimile ius paſſim vigere, colligere nobis videmur ex verbis his FRANC. ZYPAEI (z) *Plerisque conſuetudinibus immobilia paterna paternis, materna maternis ſeruantur: Iure Romano originis bonorum ratio habita non fuit.*

§. XX.

Denique & iis omnibus teſtamentifactionem reipſa negarunt Germani, quorum morientium bona ad fiſcum pertinere cenſuerunt. Tales primo olim erant, qui peregrinantes in Germania deceſſerunt, quippe quorum bona omnia fiſcus, non modo in Italia, Sicilia, & Gallia, vbi & hodie vetus iſta conſuetudo ſub vocabulo IVRIS ALBINAGII, viget, (a) ſed & in ipſa Germania, occupabat. Exſtat enim apud MABILLONIVM (b) & ECCARDVM (c) vetus CAROLI M. diploma, coenobio Hohnaugienſi conceſſum, quo *commendat omnibus, qui acceperunt aliquid de eccleſia Scotorum, quae eſt in inſula Honaugia, vt iterum reddant omne, quod acceperint, vel quod rapuerint ſine ſcientia Abbatis*

(t) Hert. *de colliſ. Leg. Sect.* IV. *§.* XXVI. & *de fratr. germ. querel. inoff. Sect. II. §. XII.* (u) Leg. *Conu. Opſtalbom. §. XIV. XV.* (x) *Ius Oſtfriſ. prou. Lib. II. tit. CXXXV. CXXXVIII. CLIV. CLXV.* (y) *Add. Hert. paroem. iur. LXXXIII. §. IV.* (z) Zypaeus *Notit. Iur.* Belg. *p.* 187. (a) Petr. Gregor. Tholoſan. *Synt* Lib. III. *Cap.* XII. *n.* 8. 9. & 14. Gudelin. *Iur. Nouiſſ. Lib. V. Cap. X. n. XI.* Bodin. *de Republ. Lib.* VI. *n. 62.* (b) Mabillon. *Annal. Benedictin. Tom.* II. *p. 697.* (c) Ge. Eccard. *Orig. Habſp. p. 105.*

Digitized by Google

batis Beati, & ſi quis retentet parum, commendet omnibus iudiciis terrae illius, vt illi quaerant omnes res eccleſiae cum ratione, ſecundum legem Francorum, quia RES PEREGRINORVM *propriae ſunt regis.* Enimuero id ius inhumanius viſum eſt Germanis, quam vt eo vti diutius vellent. Potius id celeberrima iſta *authentica* OMNES PEREGRINI *C. communia de ſucceſſ.* ſuſtulit FRIDRICVS II. Imp. Ea enim lex quamuis ad Italos potiſſimum videatur pertinuiſſe: certum tamen eſt, quod ſcribit BODINVS, (d) apud Germanos eius iuris nullum vsquam vſum ſupereſſe, niſi huc referre velis Comitatum Hannonienſem, quem vicinae Galliae mores, veluti contagione quadam, infecerunt. De eo enim FRANC. ZYPAEVS: (e) *Apud Hannones idem ſeruatur rigor aduerſus Francos, aliosque, qui vltra Scaldim ſub eis fuerint: non aduerſus Brabantos, Leodienſes, Germanos.* De quo iure albinagii Hannonienſium & GVDELINVS (e) & NIC. BVRGVNDVS (f) teſtantur. Vbi itaque inoleuit haec conſuetudo: ibi ius nullum teſtandi eſt peregrinantibus, & inutiles ſunt, quas fecerunt, tabulae, quas fiſcus valere non patitur ratione earum rerum, quas ſecum in iſtam prouinciam intulerunt. Deinde ſimile ac non minus inhumanum fuit IVS HAGESTOLZIATVS, quod eos, qui in caelibatu conſenuerunt, priuauit teſtamentifactione, eorumque bona fiſco principis vindicauit. Sed huic non eſt, cur iam immoremur. Perorauit cauſſam illuſtris academiae noſtrae CANCELLARIVS, cuius doctiſſimis argumentis quidquam addere, eo minus neceſſarium videtur, quo notius eſt, hageſtolziatum illum & iis locis, vbi diutiſſime haeſit, exturbaſſe aequitatem Principum, adeoque non eſſe, cur ei, iam non modo exſuli, ſed & extorri, προπεμπτικὸν ſcribere velimus. Quare id potius tamquam ſcitu dignius notamus, quibusdam locis & ſpuriorum res ad fiſcum pertinere, adeoque & his ibi ademtum eſſe ius teſtandi, niſi illud ſpeciali Principis indulgentia impetrarint. Mentio eius iuris fit in diplomate Henrici II. Lotharingiae & Brabantiae Ducis, apud AVB. MIRAEVM, (g) ſed ita, vt primo hoc ius tantum ad aduentitios reſtrictum, & deinde eorum libertati teſtandi nihil detractum velit. En verba: *Promiſimus etiam ſimiliter, fide corporaliter praeſtita, quod volumus & obſeruare debemus in perpetuum, vt in bonis illorum, qui vulgo* HAVESCOOT, SPVRII *dicuntur, ſi de terra noſtra nati fuerint, & proximos habeant, ſuccedant in di-*

(d) Bodin *ibid.* (e) Gudelin. *Iur. nouiſſ.* Lib. V. *Cap.* X. (f) Burgund. *ad Conſt. conſuet. Flandr. tract.* XIV. (g) Mir. *Diplom. Belgic.* Lib. I. *Cap.* LXXXV.

Digitized by Google

in dictis bonis proximiores, ſecundum legem terrae & conſuetudinem. Si vero fuerint aduentitii, bona talium ſecundum legem terrae, huc vsque ſeruatam, noſtra ſint & ſucceſſorum noſtrorum, ſaluo tamen per omnia tam de alienigenis, quam indigenis talibus, quod TESTAMENTA, *quae condiderint, robur habere debeant, & fortitudinem.* Quum etiam ſimile ius ad Rhenum ſibi vindicet Sereniſſimus Elector Palatinus, illud non minus reſtringit MAXIMILIANVS I. Imp. priuilegio, anno MDXVIII. Electori conceſſo, (h) quo inter alia voluit, *vt Electori baſtardorum, quum abſque deſcendentibus aut legitimo, rito, firmoque* TESTAMENTO *deceſſerint, omnis hereditas & bona, mobilia ac immobilia, nomina & pignora, aliaque, vbicumque, abſque vllius rei exceptione, ceu Principi Territoriali, hereditario iure obueniant.* Enimuero neſcio, an non ab illa maiorum inhumanitate in vtraque prouincia aliquid remiſerint poſteri. Nam de Brabantia ſaepe laudatus ZYPAEVS: (i) *Moribus,* inquit, *fiſcus baſtardo ſuccedit: niſi a principe facultatem teſtandi obtinuerit: alicubi teſtari ei licet, & inteſtato mater & ex eo nati ſuccedunt: ſi liberos habet, vbique heredes ſunt.* Et IVS PROVINCIALE PALATINVM (k) nulla facta teſtamenti mentione ita diſponit: *Daß dieſelben Baſtart, wo ſie ohn Leibes Erben mit Todt abgegangen ſeind, in allen ihren verlaſſenen Haben und Gütern, liegend und fahrenden, auch an Schulden, Pfanden vnd andern, wo die gelegen ſeyn, nichts ausgenommen, an die Pfalz, als Lands-Fürſten geerbet ſeyn, vnd ſie auch zu ihren Handen einziehen vnd nehmen, die gebrauchen, nutzen und nieſen, vnd in alle wege damit, als andern ihren eigenen Gütern nach deren Willen vnd Wohlgefallen handeln ſollen vnd mögen.*

§. XXI.

Sufficere haec exempla videntur, ad probandum, quod ſupra poſuimus, teſtamentifactionem apud Germanos, quod ad teſtatoris PERSONAM adtinet, arctioribus legibus, quam apud Romanos, fuiſſe circumſcriptam. Aeque facile demonſtrari poteſt, nec de omnibus rebus teſtamenta apud Germanicae originis gentes valere. Apud Romanos inoleuerat iuris regula: *neminem paganum pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere poſſe:* eaque tanti momenti videbatur veteribus, vt earum rerum naturalem inter ſe pugnam eſſe ſcribat POMPONIVS.

(h) Thulemar. *de Octouiratu Cap. XVIII. §. 37. p. 257. ſequ.* (i) Zyp. *Notit. Iur. Belg. p. 186. ſeq.* (k) *Pfälz. Landes-Ordnung Tit.* VIII.

Digitized by Google

PONIVS. (l) Contingere equidem poteſt, vt teſtamento, inſtituta querela inofficioſi, pro parte reſciſſo, aliquis pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus deceſſerit, idque eo caſu non abſurdum videtur PAPINIANO, (m) & VLPIANO: (n) at reliquis caſibus id omnino inciuile videbatur, adeo, vt ſi quis in re certa vnum inſtituiſſet heredem, cauſſa teſtati cauſſam inteſtati ad ſe traheret, & heres totam hereditatem caperet. (o) Nimirum lege illa decemuirali: PATERFAMILIAS VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO, optio data erat vnicuique, ipſe legem dicere rebus ſuis, an, quae iam ſanxiſſent leges, rata habere malit, & valde inconueniens videbatur, duos eſſe legislatores, quibus, licet diuerſa in eadem cauſſa praecipiant, nihilominus praeſtandum eſſet obſequium. Aut itaque de vniuerſis bonis condendum erat teſtamentum, aut ea probanda ſucceſſio, quam iam legibus ſanxiſſet ciuitas. Ita Romani philoſophantur. Germanos contra non vbique recepiſſe hoc principium, recte obſeuarunt GVDELINVS, (p) CHRISTINAEVS, (q) ipſeque celeberrimus *Vſus hodierni pandectarum* auctor. (r) Dum enim iſti vel certum bonorum genus ita exceperunt, vt de eo nefas eſſet ſupremis tabulis diſponere, dumque alibi non niſi de parte quota bonorum teſtamentifactionem permiſerunt: fieri non potuit, quin homines pro parte teſtatos, pro parte inteſtatos decedere vellent, adeoque tantum abeſt, vt his locis naturalis earum rerum pugna videatur, vt iſte demum cum legibus pugnare velle videretur, qui de vniuerſis bonis teſtari conatus eſſet.

§. XXII.

Eſſe autem ſtatuta, quae de certa tantum bonorum parte teſtamentifactionem permittunt, nemo vt opinor, dubitauerit, quum iam ſupra tale ex LOCCENII iure Suecico adduxerimus. (§. XIX.) Iam addimus legem Flandricam, quae itidem teſtamentifactionem non concedit ciuibus, niſi ſuper certa parte bonorum immobilium, tum adquiſitorum, tum hereditariorum. Qua de re FRANC. ZYPAEVS: (s) ***Rerum immobilium in Flandria non eſt libera teſtantibus diſpoſitio, quia trientem duntaxat veteris patrimonii; adquiſitorum autem herediorum binum***

 trientem

(l) *l.* 7. *ff. de diu. reg. iur.* (m) *l.* 15. *§. vlt. ff. de inoff. teſt.* (n) *l.* 24. *ff. eod.* (o) *l.* 1. *§.* 4. *ff. de her. inſt.* (p) Gudelin. *Iur. nouiſſ.* Lib. I. *Cap.* V. (q) Chriſtin. *Vol.* I. *Deciſ.* LI. *n.* 48. (r) Vſ. *modern. Digeſt. Lib.* XXVIII. *tit.* V. §. VIII. (s) *Zypaeus Notit. Iur. Belg. p.* 182.

trientem dare legare licet. Similes his ſunt leges DANICAE, (t) quae a patrefamilias, deſtituto liberis, viduaque improli dimidiam bonorum partem legari, tantumdemque etiam ab iis, qui liberos habent, templis, ſcholis & pauperibus relinqui permittunt, plura vero dari legari omnino vetant. Talia fortaſſis & in ipſis Germanorum ſtatutis paſſim occurrunt, quae iam curioſius inueſtigare non vacat. Id modo addimus, IVRE HAMBVRGENSI (u) mulieri quoque non licere marito plus legare, quam tertiam bonorum adquiſitorum partem, vniuerſa bona adquiſita non aliter, quam iure vſusfructus, & praeſtita a marito cautione fructuaria. Semper itaque iniquum viſum eſt maioribus noſtris, cognatis omnem ſpem hereditatis inuidia teſtatoris interuerti, ac proinde recepto iure Romano multi ſtatutis cauerunt, vt certa ſaltim bonorum pars, tamquam legitima abſciſſe relinqueretur proximis heredibus, de eaque omnis irrita eſſet teſtamentaria diſpoſitio.

§. XXIII.

Sunt porro ſtatuta, quae de certo tantum bonorum genere teſtamenta condi permittunt, certum genus excipiunt, idque proximis heredibus ab inteſtato relinqui iubent. Sic quum bona ſint vel IMMOBILIA ſeu SOLI, vel MOBILIA, *liegende Gründe*, *vnd Fahrniß* vel *fahrende Habe*: omnibus fere gentibus nobiliſſimam fortunarum partem conſtituere viſi ſunt fundi, quorum & certior ac ſtabilior poſſeſſio, & fructus minus, quam rerum mobilium, incerti habentur. Non itaque mirum eſt, Germanos dediſſe operam, vt non tam facile res immobiles a familia alienarentur, ac mobiles. Quemadmodum itaque illas & difficilius, & nonniſi adhibitis quibusdam ſollemnitatibus, inter viuos alienari paſſi ſunt: ita & teſtamenta de iis condita non vbique rata eſſe voluerunt, exiſtimantes id, quod res eſt, non tam acerbam familiae eſſe iacturam pecuniae aliarumque rerum mobilium, quae facilius aere redimuntur, quam agrorum & herediorum, a quibus ſaepe & ſplendor familiae & fortuna poſterorum vnice pendet. Iam ſupra adferre nos meminimus legem eiusmodi Groningenſium, quamuis hi ſimul diſtinguant, bonane iſta immobilia poſſeſſori ex hereditate maiorum obuenerint, an eius virtute ac labore parta ſint. Quin & in Flandria diſpoſitionem de immobilibus arctioribus limitibus circumſcriptam eſſe, quam de mobilibus, paullo ante monuimus. Iam ergo addimus, IVRE MVNICI-

(t) *Ius Danic. Lib. V. Cap. IV. §. XIV. ſequ.* (u) *Ius Hamb. Part. III. Tit. I. §. XIV.*

Digitized by Google

MVNICIPALI RIGENSIVM (x) diſerte cautum eſſe: *Stehendes Erbe oder Erdveſt eigen mag weder Mann noch Fraw, ohne der Erben Vrlaub, vergeben, noch legiren.* Hinc vbi legandi donandique poteſtas conceditur ciuibus, diſerte additur: *Auſſerhalb ſeinen liegenden Gründen, vnd unbeweglichen Erbgütern.* Ex quibus facile intelligitur, his locis, vbi huiusmodi ſtatuta vigent, nullius momenti eſſe teſtamenta, quibus bona immobilia aliis deſtinata ſunt, quam proximis heredibus, niſi horum conſenſus & auctoritas acceſſerit.

§. XXIV.

Non minus frequens in legibus Germanicis eſt diſtinctio bonorum ADQVISITORVM & HEREDITARIORVM, quam ſingulari diſſertatione in hac academia explicauit noſter olim LVDOVICI. (y) Eius vero vſus non modo in alienationibus, iure retractus, ſimilibusque negotiis inter viuos ſeſe exſerit: verum etiam in teſtamentis vltimisque voluntatibus. In eo enim permultis legibus Germanicis conuenit, quod de illis teſtamentum condi poſſit, de his non poſſit, niſi impetrato proximorum cognatorum conſenſu. IVRE ſane LVBECENSIVM, (z) bona hereditaria heredibus ab inteſtato relinquenda ſunt, ſed immobilia tantum: de mobilibus & adquiſitis vnusquisque recte diſponit pro lubitu, *wann er zuvor ſeinen nechſten Erben giebet 8. Schilling, 4. Pfennige.* (a) Contra HAMBVRGENSIVM (b) ſtatuta nullum diſcrimen ſtatuunt inter bona mobilia & immobilia, ſed generatim diſponunt: *Von Erbgut iſt niemand, vermöge dieſer Stadt-Rechte, ohne ſeiner nächſten Erben Erlaubniß oder Bewilligung zu teſtiren bemächtiget, ſondern daſſelbe ſeinen Erben ungeſchmälert zu laſſen ſchuldig*: & paucis interiectis, vbi quaeritur, quae referenda ſint ad bona hereditaria, reſpondetur, ad illa pertinere omne, quod quis a parentibus vel cognatis iure hereditario acceperit, itemque quidquid liberis datum, vel ſeparatis, vel elocatis, ac denique quod ex praemortui coniugis rebus hereditariis ad ſuperſtitem peruenit, vbi denuo nihil diſcriminis ſtatuitur inter bona mobilia & immobilia. In IVRE BREMENSI EQVESTRI, c) eamdem obſeruamus διαίρεσιν inter bona hereditaria, *Erb-Stamm-Güter*, & adquiſita, quorum illa ſolis agnatis, nulla poſſeſſori data libertate diſponendi, cedere iubentur,

 haec

(x) *Ius Rigenſ.* Lib. III. *tit.* IV. *art.* IV. (y) Ludou. *Diſſert. de diſcrim. bon. adquiſ. & heredit.* (z) *Ius* Lubec. *Lib.* I. *Tit. X. art.* VI. *& ibi Men. n.* 69. (a) *Ibid.* Lib. I. *Tit.* IX. *art.* II. (b) *Ius Hamb. Part.* III. *Tit.* I. *art.* IV. (c) *Brem. Ritter-Recht tit.* I. *von Succeſſion und Erbnehmung.*

haec ad cognatos & agnatos perueniunt, niſi quis condito teſtamento aliud ſtatuerit. Denique & iure DITHMARSICO,(d) MINDENSI,(e) GRONINGANO & FLANDRICO eadem fere cauta eſſe reperimus, niſi quod Groningae,& inBelgio reliquo,itidem inter bona immobilia & mobilia ſimul diſtinguitur, & poſſeſſori etiam de certa hereditariorum bonorum parte teſtari permittitur, ceu ſupra iam ex ZYPAEO & HVBERO obſeruauimus. Adeo maioribus noſtris familiarum ſplendor curae cordique fuit, vt, quidquid maiores poſſediſſent, id poſteris ſimul partum eſſe crederent, ſatis gnari, veriſſime ſcripſiſſe PLATONEM, (f) *ἡμᾶς ὔτε ἡμῶν αὐτῶν ἔιναι, ὔτε την ὐσίαν ταύτην. ξύμπαντος δὲ τῦ γένυς ἡμῶν τῦτε ἔμπροσθεν καὶ τῦ ἔπειτα ἐσομένυ· non eſſe nos, nec quod ad perſonam, nec quod ad bona, noſtros, ſed gentis ac familiae praeſentis & futurae.*

§. XXV.

Inter ea bonorum genera, quae teſtatorum arbitrio ſubiicere noluerunt leges Germanicae, merito etiam referimus RES VTENSILES & EXPEDITORIAS, *die Gerade vnd das Heergewette,* quae in Saxonia, aliisque vicinis prouinciis, & noſtris temporibus antiquam naturam atque indolem ſuam retinent. Antiquam eas naturam retinere, dicimus. Neque enim id ius heri demum aut nudius tertius natum eſt, ſed iam inde ab antiquiſſimis vſque temporibus in Germania etiam extra Saxoniam viguit. Nota eſt LEX ANGLIORVM & WERINORVM: (g) *Ad quemcumque hereditas terrae peruenit,* (peruenit autem ad filios & agnatos,) *ad illum veſtis bellica, id eſt, lorica, & vltio proximi, & ſolutio leudis debet pertinere. Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat, filiae vero ſpolia colli, id eſt, murenas, monilia, inaures, veſtes, armillas, vel quidquid ornamenti proprii videbatur habuiſſe.* Quum ergo hae res eximantur ab hereditate: (*ſie gehören nicht ins Erbe,*) conſequens erat, vt nec ad heredes transmitterentur, relicta alicui per teſtamentum hereditate, adeoque res vtenſiles & expeditoriae teſtamento vlli deſtinari non poſſent. Quum enim res expeditoriae ex ſpeciali iuris prouiſione & priuilegio filiis & agnatis debeantur: (h) recte colligunt, eam illis nec teſtamento nec donatione mortis cauſſa interuerti poſſe. (i) Idemque obtinet in rebus vtenſilibus, quarum dominium ipſo momento mortis ad filiam vel cognatam tranſire fingunt.

(d) *Ius Dithm. Art.* XXVII. (e) *Ius Mind.* Lib. II. *tit.* I. *art.* V. (f) Plato *de Legib. Lib.* XI. (g) *Lex Angl. tit.* VI. §. V. & VI. (h) *Mod. Piſtor. Part.* IV. *qu.* 131. *n.* 33. (i) *Richter de Succeſſ. ab inteſt. Sect.* III. *membr.* I. *n.* 111.

gunt. Inualida ergo ac irrita etiam de his eſt diſpoſitio teſtamentaria, (k) quamuis ſi filia vel cognata ſit heres inſtituta, eaque hereditatem adierit, legatum rerum vtenſilium alii relictum ex duplici fundamento vtile ſit, primum quod heredem voluntatem defuncti praeſtare oporteat, (l) deinde quod expeditiſſimi iuris ſit, teſtatorem etiam res heredis proprias, quin & plane alienas, cuicumque vtiliter legare poſſe. (m) Quod inprimis illuſtrat incluti ordinis Iuriſconſultorum Wittebergenſium reſponſum, a GOTHOFR. AVG. HOFFMANNO (n) editum, Dreſdamque verſus datum Menſe Iunio MDCCXII. Quid vero, ſi quis, nullo relicto filio vel agnato, de rebus expeditoriis, vel nulla relicta filia vel cognata de vtenſilibus teſtamento conſtituerit? an tunc ſaltim vtilis eſt eiusmodi diſpoſitio? Id quoque vel ideo negandum, quod deficientibus illis perſonis, in earum locum fiſcus ſuccedit, (o) earumque iure vtitur, adeoque teſtamentum in fraudem fiſci conditum non magis vtile eſſe poteſt, quam quod in fraudem perſonarum illarum factum eſt. (p) Cui definitioni non obſtat, has res iure alienari, earumque nec venditionem nec donationem inter viuos prohiberi. Quum enim, ceu iam paullo ante diximus, rerum iſtarum dominium ipſo mortis momento in perſonas illas, quibus debentur, tranſire fingatur: teſtamentum mortisue cauſſa donatio effectum ſortiri nequit, quia vtrumque negotium demum a morte teſtatoris vel donatoris capit ſubſtantiam. (q) At viuus teſtator donatorue procul dubio gaudet iuſto earum rerum dominio, adeoque nihil impedit, quo minus hoc dominium in alium rite ac valide transſcribat, nec rerum in bonis defuncti defunctaeue non amplius ſuperſtitum dominium aliquod vel in filium agnatumue, vel in filiam aut cognatam, tranſire ipſo iure poteſt, ceu iam ab aliis ſatis ſuperque eſt explicatum.

§. XXVI.

Denique inter illius generis bona, de quibus iure Germanico teſtamento conſtitui nequit, etiam feuda eſſe, in vulgus notum eſt. Quare rei peruulgatae inhaerere nihil adtinet. Quibusdam equidem

 locis,

(k) *Conſt. Elect. Part.* II. *Conſt.* XIV. (l) *l.* 10. *ff. de reg. iur. l.* 149. *ff. eod.* (m) *l.* 67. § 8. *ff. de legat.* 2. §. 4 *Inſt. de legat.* (n) Hoffmann, *ausführl. Beſchreibung von der Gerade vnd Heergew. Part.* II. *p.* 352. (o) *Part.* II. *Conſt. Sax.* XIV. Carpz. *ibid. Def.* I. & II. (p) Stryck. *de Succeſſ. ab inteſt. Diſſ.* III. *Cap.* III. §. II. (q) Weſenbec. *Parat. tit. Dig. de ſuppellect. leg. n. vlt.*

locis, veluti in Belgio, etiam de feudis cum conſenſu Principum teſtamenta fieri poſſe, iam ſupra monuimus: (r) ac proinde in Hollandia clientelaria eiusmodi bona vocantur *vnſterſſelyke Erf-leen.* (s) Sed & Biturigum, Burgundorum, (t) Delphinatenſium, (u) immo & totius fere Franciae moribus (x) teſtamenta etiam ſuper feudis condita rata eſſe, ſatis conſtat, vt iam omittamus, quae Luſatis anno MDLXXV conceſſit MAXIMILIANVS II. Imp. (y) quaeque POTENTISSIMVS PRVSSORVM REX noſtra memoria vaſallis per omnes prouincias indulſit. At ordinarie tamen in feudis ceſſat teſtamentaria ſucceſſio, niſi in antiquis & agnatorum & domini; in nouis ſolius domini conſenſus acceſſerit, (z) vel niſi feudum ſit vere hereditarium, quippe quod allodio acquiparatur, iisdemque modis, ac illud, in alios transferri poteſt, modo inſtituatur heres, qui ſit ad ſuccedendum in feudo habilis, niſi vaſallo plus indultum ſit a domino. a) Denique quamuis in feudis quibusdam impropriis valere teſtamentifactionem contendant doctores, eoque referant feuda cenſualia, & oppignorata: vere tamen poſterius huc non pertinet, quia tunc teſtator non de feudo diſponit, ſed de credito ſuo, eoque ſoluto feudum reuertitur ad eum, ad quem illud vel iure hereditario, vel ex pacto & prouidentia maiorum pertinet. Iam quum latiſſime in Germania pateat feudorum vſus, & multi olim ipſa allodia, quae poſſidebant, principibus, eccleſiis, aliisque in feudum ex variis cauſſis obtulerint: (b) quam arctis limitibus in Germania adſtricta ſit teſtandi facultas, facile vnusquisque, vt opinor, intelligit.

§. XXVII.

Hactenus de *materia* diſpoſitionis teſtamentariae, quantum ſatis eſt, egimus. Dicendum iam porro de ſtatutis, quae, quod ad FORMAM adtinet, eamdem variis limitibus circumſcribunt. Iure Romano in cuiusuis poſitum eſt arbitrio, publicane, an priuata fide niti velit teſtamentum ſuum. Quemadmodum enim vnusquisque priuatos intra parietes recte condit teſtamentum, adhibitis ſeptem teſtibus, reliquisque obſeruatis ſollemnitatibus, quas leges a teſtatore exigunt: *ita omnem ſollemnitatem ſuperare videtur, quod inſertum mera fide precibus* *inter*

(r) Frid. a Sande *Comm. in Conſuet. feud. tit. II. Cap. II.* 3. 5. (s) Neoſtad. *Obſ. Feud. Dec.* I. *obſ.* I. *p.* 35. (t) Greg. Tholoſan. *Synt. Iur. vniu. Lib.* VI. *cap.* XVIII. *n.* 3. (u) Guido Papa *Deciſ.* *Q.* LIX. *n.* 2. (x) Boer. *Deciſ. CCII. n.* 3. (y) Richt. *Part.* I. *Dec. XXV. n.* 10. (z) Stryk. Cautel. *Teſt. Cap.* VI. *Memb.* II. §. III. *ſequ.* (a) Stryk. *ibid.* §. VIII. *ſeq.* (b) Hert. & Thomaſ. *Diſſ. de feud. oblat.*

Digitized by Google

inter tot nobiles probataſque perſonas etiam conſcientiam Principis tenet, nec minus *ſecurus eſt, qui actis cuiuscumque iudicis aut municipum, mentis ſuae poſtremum publicauit iudicium.* (c) Prius tamen Romae faciebant plerique, quumque in tantis ſollemnitatum ambagibus facilis eſſet lapſus hominis priuati, & negotiorum ciuilium imperiti: plerumque vtebantur conſilio iurisperiti, adeo vt ſcribere non dubitet ARRIANVS: (d) *Διαθήκην μὲν ὃ γράφει μὴ εἰδὼς, πῶς δεῖ γράφειν, ἢ παραλαβὼν τὸν εἰδότα. Teſtamentum nemo ſcribit, niſi aut ipſe ſciat, quomodo ſcribendum ſit, aut eius rei peritum adhibeat.* Vt iam non dicamus, *iuris ſtudioſorum* & *iuris peritorum teſtamenta ſcribentium aut dictantium* mentionem fieri & apud SVETONIVM, (e) & in ipſo iure noſtro. (f) At optionem illam ſuis non vbique indulgent iura ſtatutaria, ſed publica duntaxat teſtamenta fieri permittunt, partim vt ſi forte male conſulere poſteritati decreuerint, magiſtratui ſit occaſio, iis meliora ſuadendi, partim vt compendium fiat tot litium, quae de ſollemnitatibus teſtamentorum externis plerumque agitantur. Sic ſane IVRE LVBECENSI (g) nuncupatiuum teſtamentum condi oportet *in gegenwärtigkeit zweyer Rathmannen*, ſed & ſi in ſcriptis quis teſtari malit, tabulae offerendae ſunt Senatui, ceu patet ex verbis: (h) *Ordnet ein Mann ſein Teſtament, vnd übergiebt daſſelbe den Rathmannen, vvelche es auch, vvie gebräuchlichen, empfangen.* Equidem hanc IVRIS LVBECENSIS diſpoſitionem non impedire exiſtimat MEVIVS, (i) quo minus & adhibitis ſollemnitatibus, iure Romano praeſcriptis, quis recte de rebus ſuis diſponat, idque etiam viſum eſt SIBRANDO: (k) ſed non aliam habent huius ſententiae ſuae rationem, quam quod Lubecenſes ſollemnitates iuris, introducta illa teſtandi ratione, non abrogarint. Ego vero me vix intelligere fateor, cur de caſu, ſi duorum Senatorum non ſit copia, addiderint: *Könte man aber ſo eilends die Rathsperſonen nicht haben, ſo können zvveene beſeſſene Bürger ein ſolch Teſtament bezeugen, doch allein von zehen Marck Silber, darunter, vnd nicht darüber.* Cur enim non potius teſtatori commendaſſent, vt ſeptem rogatis teſtibus coram iis vltimam voluntatem enunciaret, ſi admittere intra moenia voluiſſent teſtamentifactionem Romanam? De HAMBVRGENSIVM tamen

IVRE

(c) *l.* 19. *C. de teſtam.* (d) Arrian. *Diſſ. Epictet.* Lib. II. *Cap.* XIII. (e) Sueton. *in Neron. Cap.* XXXII. (f) *l.* 88. §. 17. *ff. de legat.* 2 (g) *Ius Lubec. Lib* II. *Tit.* I. *art.* II. (h) *Ibid. art.* IV. (i) Mev. *Comm. ad. Ius Lubec.* Lib. II. *tit.* V. *art.* II. *n.* 162. (k) Sibrand. *de Iure publ. Lubec. Part.* I. *ſect.* VII. *n.* 61.

IVRE (l) nullum eſt dubium. Quamuis enim & illud moneat, maiores, pertaeſos litium, quae de teſtamentorum ſollemnitatibus ſuboriri ſolent, iam inde ab antiquiſſimis vsque temporibus formam teſtandi ſimpliciſſimam praeſcripſiſſe, puta, vt, adhibitis duobus Senatoribus & Secretario, teſtator vltimam voluntatem vel viua voce enunciet, vel ſcriptam offerat: paucis tamen interiectis additur; (m) *Wolte auch iemand aus ſonderbaren bevvegenden Vrſachen lieber nach Ordnung vnd Zierlichkeit der gemeinen Rechten ſein Teſtament aufrichten, dann obgeſetzter heilſamer Form ſich gebrauchen: ſo ſoll ihm ſolches auf ſeine Gefahr hinführo zugelaſſen, jedoch die Notarien dabey gevvarnet ſeyn, allen möglichen Fleiſs anzuvvenden. &c.* IVRE COLONIENSIVM (n) teſtamenta fieri oportet, adhibitis tabellione, duobus teſtibus, viris honeſtis, totidemque Scabinis, qui & audiant teſtatorem & eius tabulas, ſi in ſcriptis teſtetur, ſignent, eo tamen obſeruato diſcrimine, vt, ſi quis de fundis & reditibus annuis teſtetur, eius tabulae in ſcrinio vel archiuo Scabinorum reponantur, ſin de mobilibus, in arbitrio teſtatoris poſitum ſit, an id ad acta deponere, an domi ſuae adſeruare malit. Zittauiae, quae mihi patria contigit, STATVTIS municipalibus (o) cautum eſt, *daſs vver ſein teſtament vnd lezten vvillen bey geſunden Leibe oder im Siechbette machen vvill, das thun ſolle guter Vernunfft, mit vvohlbedachten Muthe, vnd mit Vorvviſſen eines Ehrbaren Rahts, in Gegenvvertigkeit zvveyer oder mehr hierzu von einem Rath, oder den Gerichten, erforderten Perſonen.* Quumque paullo poſt moneant ſtatuentes, teſtamentum, hac forma obſeruata, conditum ratum fore, quid, neglecta hac forma, futurum ſit, ita docent: *Was aber ſonſt vor Teſtament gemachet vverden, ohn Vorvviſſen oder Beyſeyn des Raths, oder der Gerichte, die ſollen keine Krafft noch Macht, auch keinen Nahmen eines Teſtaments haben, ſondern vor nichtig, krafftloſs, vnd unbündig angeſehen, vnd gehalten vverden.* Sed id & aliis permultis locis obſeruatur, vt ſuperuacuum videatur, ei teſtandi formae diutius inhaerere.

§. XXXVIII.

Id quoque ſingulare, ac Germanis proprium eſt, quod, quum ius Romanum, ſi a perſonis, quibus legitima debetur, diſceſſeris, nulli mortalium imponat neceſſitatem, alicui quidquam legandi, ſed id omne teſtatoris arbitrio relinquat, in Germania teſtamenta paſſim irrita habean-

(l) *Ius Hamb. Part.* III. *tit.* I. *Art.* I. (m) *Ibid. art.* III. (n) *Ius Colon. tit. von Teſtamenten und Vermächtn.* (o) *Statut. tit. von Teſtamenten.*

Digitized by Google

habeantur, niſi iis aliquid piae cauſſae vel reipublicae fuerit relictum. Hinc ſaepe in teſtamentis legas, teſtatorem primo omnium aliquid legare ad reficiendas vias pontesque, & alia opera publica ſarta tecta ſeruanda, itemque eccleſiis, ſcholis, pauperibus. Id quod non vbique voluntatis, ſed plerisque neceſſitatis habetur. Quod vt exemplis quibusdam illuſtremus: primo omnium nobis ſuccurrunt STATVTA ZITTAVIENSIA, (p) paullo ante laudata, quae in primis teſtatoribus commendant, vt gloriam Dei ſibi ſupremam legem ſtatuant, deinde vt & ciuitatis vtilitati ſtudeant, & aliquid legent, *zu Erbauung Wege vnd Stege, auch zu Erhaltung Mauren, Thürne, Pforten, Graeben vnd Brücken, neben dem, das zum Gottesdienſte verordnet.* Quod ſi quis neglexerit, ſub finem ſubiicitur clauſula: *Was aber ſonſt vor Teſtament gemacht werden - - - darinnen Gottes Ehre vnd gemeinen Nutzes vergeſſen wird, die ſollen keine Krafft noch Macht, auch keinen Namen eines Teſtaments haben, ſondern nichtig, krafftloß vnd vnbündig angeſehen vnd gehalten werden.* Similis quodammodo eſt diſpoſitio IVRIS HAMBVRGENSIS: (q) *Ferner ſoll von einem iegliehen Teſtament zum wenigſten ein Marckſtücke zu Wegen vnd Stegen gegeben werden. Vnd da Frau vnd Mann ein Teſtament zuſammen machen, ein ieder ſo viel zu geben ſchuldig ſeyn, vnd ſolches vnuerzüglich in die Kammerey gelieffert werden.* Enimuero, quum hic lex certam ſummam exprimat, infra quam nemo legatum aliquod relinquere poſſit ad vtilitatem publicam: non dubito, quin ea diſpoſitione neglecta, ratum tamen futurum ſit teſtamentum, modo heredes tantumdem in aerarium publicum conferant. Sed talia paſſim reperias in STATVTIS ciuitatum, quae argumento eſſe poſſunt luculentiſſimo, Germanos multo arctioribus legibus circumſcripſiſſe teſtatores, quam Romanos, adeo vt & quae legata ab iis relicta vellent, legibus definiuerint.

§. XXIX.

Sed id multo magis ex eo intelligitur, quod & agnatis cognatisque legitima relinquenda eſt iure Germanico. Iure Romano portio legitima non aliis debetur, quam liberis, parentibus & fratribus ſororibusque, ac ne his quidem omnibus, ſed iis duntaxat, quibus perſona infamis, vel leuis notae macula laborans praelata eſt, (r) Ac proinde recte ac prudenter monet VLPIANVS: (s) *cognatos proprios, qui*

Fff fff

(p) *Statuta Zittau. ibid.* (q) *Ius Hamb. Part. III. tit. 1. art. XVI.* (r) *l. 27. C. de inoff. teſt.* (s) *l. 1. ff. eod.*

Digitized by Google

qui ſint vltra fratres, teſtamenta tamquam inofficioſa accuſaturos, melius facere, ſi ſe ſumtibus inanibus non vexent, quum obtinendi ſpem non habeant. Itaque agnati & cognati hoc iure non melioris conditionis erant, ac extranei, quos teſtamento vel praeterire licebat, vel inſtituere, prout id mereri teſtatori viderentur. Multo maiorem vero eorum curam ſuſceperunt legislatores Germanorum plerique, quibus aequiſſimum viſum eſt, cognatis non minus, quam liberis, parentibus ac fratribus ſororibusque, legitimam aliquam bonorum portionem relinqui. Quum enim iam ſupra demonſtratum ſit, in multis Germanicae originis ciuitatibus de bonis auitis ac hereditariis vel omnino non, vel pro parte duntaxat, teſtamenta condi poſſe, conſequens ſane eſt, vt cognati reliqua accipiant non beneficio teſtatoris, ſed ex prouiſione legis, adeoque legitimam portionem apud Germanos quosdam multo latius patere, quam apud Romanos, & non modo liberis, parentibus, fratribusque & ſororibus, verum etiam, illis non exſtantibus, cognatis competere: vt dubitari poſſit, an non iis locis, vbi de certa tantum bonorum parte teſtamenta valent, etiam non inſtituta turpi perſona, fratres & ſorores poſſint conqueri, & annon eadem querela, iis deficientibus, etiam proximis cognatis dari debeat? Sed quum plerumque teſtamenta pro illa parte, quam relinqui prohibent, pro nullis habeant STATVTA, & ICti eorum locorum iam adſueti ſint iurisprudentiae Romanae, neganti, eos, qui vltra fratres ſunt, teſtamentum tamquam inofficioſum accuſare poſſe: non mirum profecto eſt, & iis locis Romanas phraſes in foro perſonare, quum res ipſa a iuris Romani principiis quam maxime abhorreat.

§. XXX.

Sed quum tam varia ſit apud Germanos teſtandi ratio: quaeſtio hic ſuboritur, an teſtamentum ſecundum cuiusque loci ritus & conſuetudines conditum, aliis etiam locis, vbi eiusmodi mos teſtandi extra vſum eſt, valeat? Vbi merito, adhibita diſtinctione, reſpondendum videtur. Si enim de ſolemnitatibus quaeritur: nullum eſt dubium, quin ſufficiat, eo ritu conditum eſſe teſtamentum, qui iſto loco, vbi tabulae factae ſunt, legibus moribusue receptus eſt. In omnibus enim negotiis, quae vel inter viuos per modum contractuum, vel mortis cauſſa explicantur, ad conſuetudinem eius regionis, in qua geſtum negotium, reſpiciendum eſſe, ipſae leges noſtrae inculcant. (t) Si de bonis quae-
ſtio

(t) *l. 6. ff. de euict.*

ſtio eſt; non quidem erit dubium, quin ea diſpoſitio porrigatur ad bona etiam alibi ſita, ceu recte obſeruarunt STRYKIVS (u) & HVBERVS. (x). At id quidem ceſſaret procul dubio, ſi teſtatorem diſponere de certis bonis prohibeant leges, & ſtatuta illius regionis & vrbis, vbi bona iſta ſita ſunt. Hinc recte obſeruat HVBERVS, (y) ciuem Friſium fruſtra teſtari de agris & fundis, quos in agro Groningano poſſideat, quia Groninganorum legibus teſtamenta de rebus ſoli, ſeu immobilibus, prohibeantur. Et STRYKIVS, (z) elegantem adducit ſpeciem, quod quum aliquis Lubecae, ſed in aedibus Senatui non ſubiectis, habitans, & principis cuiusdam Germanici conſiliarius, teſtamentum condidiſſet de bonis hereditariis, Lubecae & in vrbis iſtius territorio ſitis, irritae fuerint tabulae, quod ad illa bona adtinet, quia de illis teſtamento conſtituere per leges Lubecenſes nemini omnino liceat. Nec magis ratum ſane eſſet teſtamentum, apud nos conditum, quo quis bona auita, Lubecae vel Hamburgi ſita, heredi extraneo relicta vellet, quia illa qualitas, quod extraneo relinqui nequeunt bona haec ibi ſita, ita adficit, vt eam teſtamento alibi facto iſtis adimere nullatenus poſſit. Idem denique dixerim, ſi quaeſtio moueatur, an eius teſtamentum, qui apud nos habilis habetur, de illis etiam bonis valeat, quae reperiuntur alibi, vbi per leges inhabilis cenſetur? Adfirmat & hoc HVBERVS, (a) praeterquam vnico caſu, ſi id manifeſto in fraudem legum patriarum feciſſe teſtatorem, adpareat. Hinc ſi quis e. g. anno aetatis decimo quinto condidiſſet teſtamentum: dubitandum vix putarem, quin illud valiturum ſit & de bonis alibi ſitis, vbi exacto demum anno decimo octauo vel viceſimo teſtamentum facere poſſet. At ſi quis domo Hamburgenſis, quindecim annorum puer, eo conſilio ſe ad nos conferret, vt teſtamentum condat, cuius condendi facultatem Hamburgi decimo octauo demum aetatis anno habiturus eſſet: eae tabulae in patria procul dubio non habiturae eſſent effectum, quia alioquin nihil foret facilius, quam leges patrias a ciuibus eludi, & penitus propemodum euerti.

§. XXXI.

Sed vt e diuerticulo redeamus in viam: quam diuerſa principia fuerint iuris Germanici Romanique circa teſtamentifactionem, vel ex

 eo

(u) Stryk. Cautel. *Teſt. Cap. XV.* §. XIII. (x) Huberus *de Colliſ. Leg.* §. III. & IV. (y) Huber. *ibid.* §. XV. (z) Stryk. *ibid.* §. XV. (a) Huber. *ibid.* §. XII. & XIII.

Digitized by Google

eo colligitur, quod quum his teſtamentum ſine heredis inſtitutione nullius momenti eſſet, illis eiusmodi tabulae nihil abſurdi prae ſe ferre viderentur. Romanis heredis inſtitutio erat *caput & fundamentum totius teſtamenti,* (b) quia ſine ea *nihil in teſtamento ſcriptum valebat,* (c) niſi quod legata relicta, inductis heredum nominibus, ex benigniore interpretatione admiſiſſe Antoninum Imp. refert MARCELLVS. (cc) Hinc ſecundum ius Romanum capita omnia reliqua ſine periculo abeſſe poſſunt, veluti ſubſtitutiones, legata, donationes, fideicommiſſa, tutorum datio; at ſi abeſt heredis inſtitutio, non id teſtamentum eſt, ſed codicillus, ad heredes legitimos ſcriptus, licet vel maxime omnia facta ſint rite ac ſollemniter. Ex quo patet, quid ſibi velit VLPIANVS, (d) dum alicubi teſtamentum quinque, tribus, duobus, immo denique vno verbo abſolui poſſe ſubtiliter ſcribit. En eius verba, quae ideo integra adferre iuuabit, vt ſimul elegantem doctiſſimi, qui ſaeculum noſtrum illuſtrat, iureconſulti, CORNELII VAN BYNKERSHOEK, (e) emendationem, qua perplexo huic loco medicinam fecit, commendemus, maxime quum nouum illud ac incomparabile obſeruationum volumen, quod nuper admodum prodiit, nondum in omnium manibus verſetur: *Qui neque legaturus quid eſt, neque quemquam exheredaturus, quinque verbis poteſt facere teſtamentum, vt dicat:* LVCIVS TITIVS MIHI HERES ESTO. Ita SABINVS, cuius ad verba iam haec addit VLPIANVS: *Haec autem ſcriptura pertinet ad eum, qui non per ſcripturam teſtatur, qui poterit etiam tribus verbis teſtari, vt dicat:* LVCIVS HERES ESTO: *nam &* MIHI *&* TITIVS *abundat.* Siccine vero haec SABINI verba tantum ad teſtamenta nuncupatiua pertinent? Quae vero ratio eſt, cur de teſtamentis ſcriptis aliud ſtatuendum videatur? Praeclare ergo laudatiſſimus CORN. VAN BYNKERSHOEK ex regula geminationis legit: *Haec autem ſcriptura pertin*ET *ad eum*, id eſt, *pertinet & ad eum.* Pergit VLPIANVS: *Si autem ſic ſcribat:* LVCIVS HERES, *licet non adiecerit:* ESTO, *credimus, plus nuncupatum, minus ſcriptum:* & ſi ita: LVCIVS ESTO, tantumdem *dicimus.* Itaque & duo vocabula conſtituere teſtamentum, animaduertit. Denique tentat, an non vnum ſufficiat vocabulum, deque ita ſuam depromit ſententiam: *Ergo & ſi ita*, LVCIVS, *ſolummodo? Marcellus non inſubtiliter non putat hodie hoc procedere. Diuus autem*

(b) *§. 34. Inſt. de legat.* (c) *l. 1. §. vlt. ff. de vulg. & pup. ſubſt.* (cc) *l. 3. ff. de his, quae in teſt. del.* (d) *l. 1. §. 3. 4. ff. de hered. inſt.* (e) Bynkersh. *Obſ. Lib. V. Cap. I.*

autem Pius, quum quidam portiones inter heredes diſtribuiſſet ita: ILLE EX PARTE TOTA, ILLE EX TOTA, *nec adieciſſet*, HERES ESTO: *reſcripſit, valere inſtitutionem, quod &* IVLIANVS *ſcripſit.* Itaque contra Marcellum defendit VLPIANVS, & vno verbo conſtare poſſe integrum teſtamentum, idque ex ea ratione, quod ex Antonini Pii Imp. & Saluii Iuliani ſententia intelligantur verba HERES ESTO, ſi vel maxime ea ſubticuiſſet teſtator. Vbi neminem turbare debet φράσις EX PARTE TOTA, quaſi ſibi inuicem repugnent TOTVM & PARS, adeoque ſine manifeſta contradictione coniungi nequeant. Nam & hic oſtendit vir, quem paullo ante laudauimus, eruditiſſimus, (f) *totum* hic non eſſe *ſolidum, integrum, indiuiſum*: ſed, priore ſyllaba correpta, correlatum τοῦ *quotum*, adeoque partem quotam ſignificare, vti apud MANILIVM (g)

Detrahitur ſummae TOTA PARS, *quota demit vtrimque*
Omnibus ex horis.

Adeo ergo neceſſaria Romanis viſa eſt heredis inſtitutio, vt ab illa ſubſtantiam capere teſtamentum videretur, ac proinde vnum verbum totum abſolueret, modo illud teſtator, ſeptem adhibitis teſtibus, obſeruatisque reliquis ſollemnitatibus, vel ore enunciaſſet, vel in ſcripturam retuliſſet. At ab hac quoque Romanorum philoſophia alieniſſimos ſe oſtenderunt quaedam Germaniae ciuitates, in quibus & ſine heredum inſtitutione valet teſtamentum, quia, vt iam ſupra obſeruauimus, medio etiam aeuo, quum primum teſtamenta in Germania innoteſcerent, ea magis donationes & legata, quam heredis inſtitutionem complecti viderentur. Hinc VINNIVS: (h) *Multorum locorum legibus*, inquit, *aut moribus nunc ita comparatum eſt, vt heredis inſtitutio ad ſubſtantiam teſtamenti non videatur neceſſaria, quo ſenſu hodie teſtamenta adpellamus: nam & id teſtamentum dicitur, in quo, relictis tantum legatis, nulla heredis inſtitutio facta eſt.* Quum vero VINNIVS ea de re teſtimonium denunciet ſcriptori peregrino, IOANNI DE CASTILLO SOTOMAYOR, (i) atque inde quis facile ſuſpicari poſſet, non Germanicum hoc eſſe, ſed peregrinum, & non niſi in Hiſpania vſu receptum: adferemus nos legem vere Germanicam, quae, teſtamentum & ſine heredis inſtitutione ratum eſſe, diſerte ſtatuit. Eſt illa ex IVRE HAMBVRGENSIVM, (k) atque ita ſe habet: *Ob wohl auch in gemeinen*

Fff fff 3 *Rechten*

(f) Bynckersh. *ibid. p.* 4. (g) Manil. *Lib. III. v.* 447. (h) Vinn. *ad* §. 12. *Inſt. de hered. inſt.* (i) Io. de Caſtillo *de Vſufr. cap. LX.* (k) *Ius Hamb. Part. III. tit. I. art. XXII.*

Rechten die Erbſetzung in einem ieden Teſtament für das Haupt-Stück gehalden wird: ſo ſollen doch nach dieſem vnſerm Stadt-Recht, zu Hamburg, des Teſtatoris willen, darinn kein Erbe benennet vvird, für kräfftig gehalten, vnd volſtrecket vverden. Ita & ſupra vidimus, quamuis IVS LVBECENSE (l) ſanciat, vt teſtamentum quoduis heredis inſtitutionem contineat, quin & formulam inſtituendi praeſcribat, doctores tamen, & inter eos MEVIVM, (m) heredis inſtitutionem in hoc articulo improprie accipere pro donatione certae rei, & nihilominus totum textum, tantum vt iuri Romano congruat, ita interpretari, ex Lubecenſium ſtatutis teſtamentum requirere heredis inſtitutionem, & tamen non opus eſſe, vt inſtituatur cognatus proximus, modo huic quidquam donetur, veluti octo ſolidi & quatuor denarii, ne plane praeteritus videatur. Mihi vero verba ipſa conſideranti non videtur dubitandum, quin illud, quod de heredis inſtitutione neceſſaria praecipitur, de nouo ex iure Romano acceſſerit, ius tamen vetus in eo ſeruatum ſit, quod nemo, niſi ex cognatis, poſſit inſtitui. Quem ſenſum turbaſſe interpretes recentiores, non ſane mirum eſt, quum id ſibi negotii crediderint ſolum dari, vt ius patrium contortiſſimis interpretationibus peruerterent, & ad iuris Romani ſenſum, quoad fieri poſſet, inflecterent. Ceterum & alibi in Belgio non neceſſariam videri heredis inſtitutionem, teſtamentumque vocari, in quo legata tantum reperiantur, iam obſeruarunt GVDELINVS (n) & FRANC. ZYPAEVS, (o) quorum ſcrinia iam expilare nolumus.

§. XXXII.

Quin tantum abeſt, vt heredis inſtitutio Germanicae originis gentibus caput & fundamentum teſtamenti viſa ſit, vt quibusdam locis ne quidem permittatur per leges, heredem inſtituere. Romanis *& vnum hominem, & plures, vsque in infinitum, quot quis vellet, heredes facere licebat:* (p) Germanis quibusdam ne vnum quidem, quia non patiebantur alios defunctis ſuccedere, quam ſuos cuique liberos, proximosque cognatos. Quamuis itaque paullatim & teſtamentifactionem receperint, ac ciuitate veluti donarint; noluerunt tamen quidam ideo nuncium mittere legibus patriis, ac proinde teſtatores tantum legata, fidei-

(l) *Ius Lubec. Lib. II. tit. I. art. XII.* (m) Meu. *ad Ius Lubec. Lib. II. Tit. I. art. XII. n. 6.* (n) Gudelin. *Iur. Nou. Lib. II. Cap. V.* (o) Zypaeus *Notit. Belg. p. 182.* (p) §. 4. *Inſt. de hered. inſt.*

fideicommiſſa, donationes teſtamentis ſuis relinquere paſſi ſunt, nemini conceſſa facultate heredem, ſucceſſorem vniuerſalem futurum, inſtituendi. Adduxit quaedam eius moris exempla VINNIVS (q) qui & GVDELINVM (r) & CHRISTINAEVM (s) teſtes laudat, eorumque nixus auctoritate ſcribit: *Quin etiam ſecundum quarumdam ciuitatum leges ne locum quidem in teſtamentis habet heredis inſtitutio. Sic enim dictant leges Pariſienſium, Aurelianenſium, Gandauenſium, Cortracenſium. Quod tamen ita paſſim accipitur, vt, ſi heres inſtitutus ſit, pro legatario tantum his habeatur.* Quamuis vero priora exempla non tam ad Germanorum, quam Francorum, mores & leges pertinere videantur: iam pridem tamen obſeruarunt viri docti, in Francia quoque quam luculentiſſimas ſupereſſe iuris veteris Germanici reliquias, quas, a veteribus Francis Galliae illatas, non ſine cura ſeruarunt poſteri, quin aliquando religioſius, quam ipſi Germani, cuſtodiuerunt.

§. XXXIII.

Nimirum iamdudum Germanos pleroſque inceſſit neſcio quae nouandi libido, vt, priſcis moribus magis magiſque paullatim damnatis, nullam fere iurisprudentiae Romanae partem cupidius reciperent, quam, quae de teſtamentis praecipit. Eo factum eſt, vt pauca illa, quae ex variarum prouinciarum ciuitatumque ſtatutis collegimus, tamquam fractae quaedam nantesque in gurgite vaſto tabulae, ſuperſint, iura autem communia reliquam Germaniam fere omnem veluti inundarint. Cauſſae eius rei variae ac multiplices. Eſt enim primo ita natura comparatum, vt homines nihil omnino libertati putent eſſe anteferendum. Quid itaque Germanis iucundius eſſe potuiſſet, quam liberrimum illud de rebus ſuis ſtatuendi arbitrium? quid gratius, quam facultas indulgendi adfectibus, alioſque vel honorandi vel excludendi pro lubitu? Id quod ſane hoc ipſo perſpicue oſtendunt Germani, quod ſuprema illa iudicia vocant *ihren letzten und* LIEBSTEN *Willen.* Deinde & nemo eſt, quin de futuris temporibus magis fere, quam de praeſentibus, ſollicitus ſit. Ob hanc quoque cauſſam non poteſt non iucunda videri poteſtas illa diſponendi in tempus futurum, poſteriſque etiam leges, prout viſum fuerit, praeſcribendi. Hinc diuites animaduertimus in eo non adquieſcere, quod heredem ſibi ſcripſerint, ſed &, quid heredibus heredum, horumque poſteris, faciendum ſit,

(q) Vinn. *ad §. vlt. Inſt. de hered. inſt. n.* 1. (r) Gudelin. *Iur. nouiſſ. Lib.* II. *Cap.* V. (s) Chriſtin. *Vol.* I. *Deciſ.* CCXLVII. *n.* 8. *& Deciſ.* CCCV. *n.* 17.

ſit, ſollicite praecipere, quaſi Deo haec curae non eſſent, vel ipſi ſaltim prudentius haec omnia diſpenſare poſſint, quam prouidum iſtud Numen. Nullum ergo fere reperias teſtamentum, in quo non teſtator familiae, quam poſt ſe futuram ſperat, per multa ſaecula leges ferat, incredibili, vt putat, prudentia ſcriptas, quum poſtea doceat euentus, fruſtraneam hanc fuiſſe teſtatoris ſollicitudinem, nihilque homines poſſe contra ſapientiſſima illa Dei decreta, quibus rerum humanarum ordo voluitur. Denique vel praecipua cauſſa, cur tam facile teſtamentifactionem Romanam in ciuitates ſuas admiſerint Germani, in eo poſita videtur, quod iuri ciuili iam antea viam veluti muniuiſſet ius pontificium. Perſuaſum erat hominibus, eum, qui ſeiunctae a corpore animae conſultum velit, non poſſe quidquam facere rectius, quam ſi moriens locupletaret eccleſias, coenobia, ptochotrophea, ſimiliaque collegia, quae piae cauſſae adnumerarentur. Id vero non modo ad immortalem mortuorum gloriam, ſed & ad expiationem delictorum, per omnem vitam admiſſorum, pertinere credebatur. Hinc primum de ſalute ſua ſolliciti, teſtamenta condere coeperunt pro remedio animae, ſed ſimplicia admodum, adhibitis parocho & aliquot teſtibus, viris bonis, qui de enixa illa voluntate ſua, ſi quid humani contingat, teſtimonium perhiberent. Ab his vero initiis facilis profecto fuit progreſſus ad vlteriora. Quum enim deinde Germanica pubes, neſcio quo adflata ſidere, certatim Bononiam addiſcendi iuris ciuilis gratia conflueret, ea ICtorum colonia, reuerſa domum, nihil prius, nihilque antiquius habuit, quam vt doctrinas de teſtamentis, quibus ſub alio caelo imbuta fuerat, in rem ciuium ſuorum verteret, eosque ſollemnius ad legum Romanarum normam teſtari doceret. Ita demum factum eſt, vt vbique iuſta teſtamenta more Romanorum ſcriberentur, & miraretur Germania, ſe tam breui tempore factam eſſe Romanam.

§. XXXIV.

Ea vero rerum conuerſio quam multa ſimul incommoda inuexerit in Germaniam, facile intelligitur, idque agnouere iureconſulti cordatiores tantum non omnes, quibus nimius iuris peregrini amor non omnem intelligentiae aciem praeſtrinxit. Iam enim iudices in foris omnibus quam maxime fatigarunt lites de teſtamentorum ſollemnitatibus, de ſubſtitutionibus, legatis, fideicommiſſis, vnde tam opima aduocatis meſſis ſuccreuit, vt Baldum gloriatum eſſe ſciamus, ſe ſolis controuer-

Digitized by Google

trouerſiis de ſubſtitutionibus XV. millia aureorum lucratum. (t) Nec ignotum eſt ALBERICI ROSCIATIS elogium, quo illud iuris caput de ſubſtitutionibus commendauit auditoribus: (u) *Haec materia inter omnes eſt, ſicut mare Anglicanum, ſcilicet profunda, vtilis, ſubtilis, & per conſequens periculoſa, quotidiana, & vtilis quoad burſas aduocatorum, ſicut expertus ſum in magnis hereditatibus. Vnde poteſt dici mare magnum & ſpacioſum, in quo ſunt reptilia quaſi ſine numero.* Sane, quod de ſubſtitutionum materia profeſſi ſunt doctores, id de omnibus cauſſis teſtamentariis verum experimur, quod nullae temere vberiorem litibus materiam, nullae aduocatis, quibus in turbido conſilium eſt, occaſionem promtiorem praebeant lucrum faciendi, quam illae, quae ex vltimis hominum elogiis oriuntur. *Quo cautius quis,* inquit STRYKIUS, (x) *poſteritati ſuae teſtando conſulere intendit, eo maiorem litibus ſuppeditat occaſionem, ex quo non raro contingit, vt maxima patrimonii pars ob iurgia inſtitutorum ſubſtitutorumque, vt & legitimorum heredum, ſuper voluntate defuncti oriunda, aduocatorum praeda fiat.* Hinc multi auctores fuere Principibus, vt teſtamentifactionem plane proſcriberent e republica: alii ad reſecandas tot litium tricas conſultiſſimum fore cenſuerunt, ſi nimiae illae ſollemnitatum ambages omnino tollerentur, & pagano cuiuis tribueretur priuilegium, quod militibus datum nouimus. (y) Sed vana fuere haec ſimiliaque conſilia, quia iam adeo inueteratus eſt morbus, vt paene impar ei omnis medicina videatur.

§. XXXV.

Sed iam tot plagellas nobis procedere animaduertimus, quot diſſertationi academicae deſtinari ſolent. Quare non diutius immorabimur quaeſtioni licet pulcherrimae, maxime quum excluſis temporis anguſtiis, pleraque nobis attingere potius, quam pro dignitate pertractare licuerit. Deo vero ſoſpitatori, quod vnum ſupereſt, gratias agimus immortales, votaque pro praeſtito auxilio flagrantiſſima pietate nuncupamus.

(t) Dauth. *de Teſtam. ad l. 1. ff. de vulg. & pup. ſubſt. p.* 503. (u) Daut. *ibid.* (x) Stryk. *Cautel. Teſt. Cap.* I. §. I. (y) Stryk. *ibid.*

):(o):(

DE ORIGINE TESTAMENTIFACTIONIS, ET RITV TESTANDI ANTIQVO.

EXERCITATIO XXVII.

AD LEG. CXX. DIG. DE VERB. SIGN.

SVMMARIA.

§. I. *Inſtituti ratio.* §. II. *Lex* CXX. *ff. de V. S. eiusque variae lectiones* §. III. *Inſcriptio legis.* Q. Mucii iuris peritia: *Balduini Iurisprudentia Muciana laudata.* §. IV. *Mucii libri* XVIII. *iuris ciuilis. An iidem cum libro* ὅρων. *Quid iurisconſultis ſit* ὅρος, *definitio, quid regulariter definire? Liber* ὅρων *videtur epitome iſtorum librorum* XVIII. *Titulis Graecis delectati Icti recentiores.* §. V. *Mucii libros commentariis illuſtrauit Ser. Sulpicius, ſed Mucio parum aequus. Laelii Felicis libri ad Mucium a Gellio laudati. Aetas huius ſcriptoris. Modeſtini libri ad Mucium.* §. VI. *Sex. Pomponii libri* XXXIX. *ad Mucium. Quo ordine in iis explicarit materias iuris? Idem ordo a Sabino, Caſſio, Vrſeio Feroce obſeruatus.* §. VII. *Libro* V. *Pomponius de legatis egit. Ioannis Goeddei de occaſione legis noſtrae ſententia.* §. VIII. *Genuina ſpecies, ad quam illa referenda.* §. IX. *Maximum interpretationis iuridicae myſterium. Iac. Gothofredus laudatus. Legis noſtrae partitio.* §. X. *Lex* XII. *Tabularum de teſtamentifactione.* §. XI. *Legare veteribus fuit* νομοθετεῖν. *Vnde legatus dictus? Varro notatus.* §. XII. *Teſtamenta veterum erant leges.* §. XIII. *Quae domi in comitiis calatis condebantur, erant* νόμοι ἔγγραφοι. *Quae comitia calata? Ritus teſtandi in comitiis.* §. XIV. *Teſtamenta in procinctu erant* νόμοι ἄγραφοι. §. XV. *Cur ea tacitis ſuffragiis probarit populus? Milites in procinctu erant in cinctu Gabino. Habitus hic eorum erat, qui ſe pro exercitu & republica deuouebant. Deuouentium ſe vltima voluntas pro lege erat. Locus inſignis*

Liuii explicatur. §. XVI. *Cur teſtamenta apud Romanos per modum legis condita? Legibus de ſucceſſione inteſtatorum non niſi noua lege poterat derogari. Cur non permiſſa pacta ſucceſſoria?* §. XVII. *Noua teſtandi ratio per decemuiros inuenta. Per eam teſtamenti factio eſſe coepit priuati arbitrii* §. XVIII. *Quid in lege iſta ſit* PATERFAMILIAS? §. XIX. *Quid* FAMILIA, PECVNIA, TVTELA? §. XX. *Cur additum* SVAE REI? *An rei tutor detur?* §. XXI. *Ritus teſtandi poſt* XII. *tabulas per aes & libram. A quo inuentus?* §. XXII. *Pleraque iura noua teſtamentorum ex principiis antiquis fluunt.* §. XXIII. *Vnde haec teſtandi ratio? Ius teſtandi iam ante Romam conditam in Italia viguit. Noua tamen teſtandi ratio ex iure Attico; ritus ex interpretatione prudentum ſunt.* §. XXIV. *Ex lege* XII. *tabularum latiſſima poteſtas, heredem inſtituendi.* LEGATARIVS HERES *in marmore apud Reineſium.* §. XXV. *Ex eadem lege fluit ius legata dandi. Legata cur dari oportuerit verbis ciuilibus?* §. XXVI. *Ex eadem eſt ius dandi libertates.* §. XXVII. *Nec non ius dandi tutores.* §. XXVIII. *Sed ius inſtituendi heredes coanguſtatum variis legibus & prudentum interpretatione.* §. XXIX. *Itemque ius legata dandi.* §. XXX. *Item ius dandi libertates.* §. XXXI. *Concluſio diſſertationis.*

§. I.

TEſtamenti factio qualis olim apud Romanos obtinuerit, a quibus profecta initiis, in tot rituum ac ſollemnitatum ambages inciderit, quas denique paullatim ſubierit mutationes, non modo perelegans, verum etiam ad exſoluendos varios iurisprudentiae nodos vtiliſſima inſpectio eſt. Quamuis enim paullo aliter rationes ineat Theophilus in §. 1. *Inſt. de teſt. ordin.* isque nos ſuo periculo credere iubeat, τὴν τῶν πάλαι πολιτευομένων ἄγνοιαν οὐδένα φέρειν κίνδυνον, *eorum, quae olim in vſu fuerint, ignorantiam nullo cum periculo coniunctam eſſe*: iis tamen, quibus maſcula illa ac ſolida iurisprudentia curae cordique eſt, potior merito eſſe debet Iuſtiniani auctoritas, qui tractatum de teſtamentis auſpicatus, *nihil antiquitatis penitus ignorari* oportere, prudenter monuit. Quapropter auctore tam magno facile tuebor diligentiam, quam enucleandae celeberrimae LEGI CXX. D. DE VERB. SIGN. inueſtigandaeque teſtamentifactionis origini ac naturae impendere conſtitui, neque vereor, ne mihi de rebus antiquis diſſerenti iudicium iſtud horribile de termino moto immineat. Eluctati enim

iampridem ſumus ex illa Bartoliſtarum barbarie, quae ſplendido iurisperitiae nomine incautos fefellit, nec quisquam hodie vitio vertet iueni, quod res antiquas rimatur, ſine quarum intelligentia iura noua a nemine, vt opinor, accurate poſſunt explicari.

§. II.

Vt autem ab ouo ordiamur: LEX illa CXX. D. DE VERB. SIGN. quam illuſtrare decrevimus, Florentiae ita legitur: POMPONIVS *libro quinto ad Quintum Mucium. Verbis legis* XII. *Tabularum* VTI LEGASSIT SVAE REI, ITA IVS ESTO, *latiſſima poteſtas tributa videtur & heredis inſtituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi. Sed id interpretatione coanguſtatum eſt vel legum, vel auctoritate iura conſtituentium.* Ita, inquam, Florentinus habet: nec aliter reliquae, quas conſului, editiones, niſi quod in quibusdam verba legis XII. tabularum paullo plenius leguntur: VTI QVISQVE LEGASSIT, & pro: *heredis inſtituendi* in aliis occurrit: *heredes inſtituendi:* Sed haec leuiuscula ſunt, vbi in pari ſenſu Florentina facile vincit. Maioris momenti ſunt, quae ad poſtrema verba obſeruamus. Ea enim adfecta, & quodammodo turbata eſſe, non modo illud *vel* loco ſatis incommodo poſitum, ſed & res ipſa docet. Quis enim non videt, legibus tribui, quod iureconſultorum; iureconſultis, quod legum eſt? Hinc Hugo a Porta edidit: *ſed vel interpretatione coanguſtatum eſt legum, vel auctoritate iura conſtituentium:* Iulius autem Pacius inter variantes lectiones, margini editionis Atrebatenſis cIↄ Iↄ LXXX. & hanc adſcripſit: *Sed id vel auctoritate legum coanguſtatum eſt, vel interpretatione iura conſtituentium.* Quam ſane lectionem & veram reique conuenientiorem cenſerem, & ipſi Florentinae anteferre haud dubitarem, ſi, ex quo fonte illa promanarit, cuiusue codicis auctoritate nitatur, paullo diligentius notaſſet Pacius.

§. III.

Quod itaque primum ad inſcriptionem, ab interprete iuris numquam profecto negligendam, attinet, illa docemur, fragmentum hoc a Pandectarum compilatoribus decerptum eſſe ex POMPONII *libro quinto ad Quintum Mucium.* Quamobrem operae pretium fuerit, de libris Mucii, & Pomponii ad illos commentariis quaedam haut tralatitia praemittere, vt, quid illo libro V. explicarit Pomponius, & ad quam ſpeciem pulcherrima lex noſtra pertineat, paullo accuratius intelligamus. Intelligendus hic eſt Q. MVCIVS SCAEVOLA, non ille, qui Auguris

ris cognomine in Annalibus celebratur, & qui ſaepe cum noſtro perperam confundi ſolet, ſed Publii Mucii, Pontificis Max. filius, qui omnibus perfunctus honoribus, in quibus fere M. Licinium Craſſum collegam habuit, prouincia Aſiana pro Conſule ſanctiſſime adminiſtrata, in ſacerdotio paterno conſenuit, ac poſtremo a Damaſippo quodam, iuſſu C. Marii filii in ipſa curia Hoſtilia caeſus occubuit anno V. C. IↃCLXXII. Sed haec quidem iam alii accuratius exſequuti ſunt, & in his quoque Io. Bertrand. *de Iurisperit.* 1, 3. Bern. Rutil. *Vit. Ict. cap.* 27. & Guil. Grot. *de Vit. Ict.* 1, 8. Ad nos iam magis pertinet ſumma, quae in eo fuit, iurisperitia, gentile Scaeuolarum bonum. Ea enim ita enituit, vt non modo maiores ſuos, verum etiam ſe ipſum ſuperare videretur: vocatus ideo a Velleio Paterculo II, 26. *Diuini humanique iuris auctor celeberrimus*, a Cicerone autem *de orat.* 1, 39. *homo & diſciplina iuris eruditiſſimus, & ingenio prudentiaque acutiſſimus, & oratione maxime limatus & ſubtilis:* immo *iurisperitorum eloquentiſſimus, eloquentium iuris peritiſſimus.* Sane inter maximos viros, qui libera rep. ius ciuile conſtituerunt, inprimis eminuit Q. Mucius, tantaque auctoritate floruit, vt quum veterum iſtorum luminibus magnopere offecerint Icti, qui ab Hadriani temporibus vixerunt, Muciana tamen haut pauca etiamnum in iure noſtro celebrentur. Nam praeter varia eius, quae ſuperſunt, teſtimonia, praeter celeberrimam illam, quam excogitauit, cautionem Mucianam, de qua *l.* 7. *pr. l.* 77. §. 1. *ff. de cond. & demonſt.* praeter ſingulares, quas adoptauerat, opiniones, tot locis perhonorifica eius mentio fit, vt viro eximio, Franc. Balduino, *Iurisprudentiam Mucianam* adornanti non defuerit occaſio, de rebus grauiſſimis vtiliſſimisque erudite diſſerendi.

§. IV.

Nimirum Q. Mucius non modo ciuibus ſuis ac clientibus tam diligenter de iure reſpondebat, vt eius domus, veluti totius ciuitatis oraculum, in eius infirmiſſima valetudine adfectaque iam aetate maxima quotidie frequentia ciuium, ac ſummorum hominum ſplendore celebraretur, Cic. *de Orat. lib.* 1. *cap.* 45. ſed & erectioris indolis adoleſcentes, in quorum numero & Cicero erat, ſtudioſos audiendi eadem opera docebat. Cic. *Brut. cap.* 89. Quin & id dabat operam, vt relictis ingenii monimentis poſteritati pro virili conſuleret. Pomponius enim *primum illum* ait *ius ciuile conſtituiſſe* GENERATIM, *illud in libros* XVIII. *redigendo l.* 2. §. 41. *ff. de Orig. iur.* Reliquit ergo libros XVIII, quos

Digitized by Google

quos exemplo patris IVS CIVILE inſcripſit: nec in numero errare exiſtimo Pomponium, quum librum Mucii ſecundum laudet. Vlpianus *l.* 55. *pr. ff. de legat.* 3. *l.* 3. *pr. ff. de penu leg. l.* 27. *pr. ff. de aur. arg. mund.* librum decimum quartum Paullus *l.* 30. *ff. pro ſocio* librum ſextum decimum Gellius *Noct. Att. lib.* VII. *cap.* 15. At quo iure primum illum ius ciuile conſtituiſſe dicere potuit Pomponius, quum paullo ante §. 39. Triumuiros illos *P. Mucium, Brutum & Manilium ius ciuile fundaſſe* faſſus eſſet? Potuit omnino vtrumque recte dici. Quamuis enim P. Mucius, Brutus & Manilius iam pridem *ius ciuile fundaſſent*, id eſt, fundamenta eius per definitiones & partitiones tradidiſſent: primus tamen Q. Mucius illud GENERATIM *conſtituit*, id eſt per axiomata regulaſque generales propoſuit, ceu recte atque acute haec verba interpretatur IAC. GOTHOFREDVS *in Comment. ad Regul. iur. p.* 313. Enimuero, dum idem vir inſignis libros iſtos XVIII. a Pomponio memoratos confundit cum eiuſdem Mucii *libro* ΟΡΩΝ, ex quo quatuor fragmenta, reliquis omnibus antiquiora, in Pandectis noſtris ſuperſunt *l.* 8. *ff. de aqua quot. & aeſt. l.* 64. *ff. de adq. rer. dom. l.* 241. *ff. de V. S. l.* 73. *ff. de R. I.* facile patet, eum opinione ſua falli. Index enim Florentinus laudat *Q. Mucii* ΟΡΩΝ βιβλίον ἕν, id eſt *librum vnum*: & in quatuor iſtis, quae indicaui, fragmentis ſemper vocatur *liber* ΟΡΩΝ *ſingularis*, quum contra iſtud iuris ciuilis corpus in duodeuiginti libros fuerit diuiſum. Ceterum verum eſt omnino, quod idem vir doctus ſuſpicatur, hunc quoque librum ΟΡΩΝ non niſi regulas iuris complexum eiuſdemque cum libris ſuperioribus argumenti fuiſſe. Id enim vel ipſa libri inſcriptio ſatis demonſtrat, ὅροι enim, ſeu *definitiones* ICtis veteribus nihil aliud erant, quam regulae iuris, ſeu breuiora ac generalia iuris recepti enunciata. Hinc Vlpianus regulam Q. Mucii noſtri, quae in *l.* 73. *ff. de R. I.* ſupereſt, vocat DEFINITIONEM *l.* 1. §. 5. *ff. quod vi aut clam.* Et alibi memorantur DEFINITIONES IVRIS, id eſt, regulae iuris *l.* 4. *C. in quib. cauſſ. ceſſ. long. temp. & l.* 202. *ff. de R. I.* (vbi in Baſilicis & apud Harmenop. v. 2. definitio vertitur νομικὸς κανὼν) *veteres regulae*, & ANTIQVAE DEFINITIONES, *l.* 4. *C. de Verb. ſign.* REGVLARITER DEFINITA. *l.* 9. *de hered. petit. l.* 25. §. 5. *ff. de vſufr.* & huius generis alia. Ex his ergo ſatis patet, Q. Mucium in libello etiam ΟΡΩΝ non niſi generales regulas propoſuiſſe. Enimuero quum non fiat veroſimile, Q. Mucium, occupatiſſimum virum, actum agere voluiſſe, praetereaque huius libri ὅρων nec Pomponius, cui Q. Mucii ſcripta notiſſima fuiſſe oportet, nec Gellius, nec quiſquam alius ante

ante Tribonianum meminerit, ac denique Graecus titulus illud recentius acuum redoleat, quo Ictorum Hadriano poſteriorum libelli Graecis εὑρηματικῶν, εἰκοσῶν, Ἀςυνομικῶν, Δωδεκαδέλτου, ἐπιτομῶν titulis ſuperbiebant: non abs re ſuſpicari mihi videor, idem accidiſſe Q. Mucio, quod Alfeno Varo & Antiſtio Labeoni accidiſſe nouimus, vt grande iſtud iuris ciuilis opus a iureconſulto quodam ſequioris aeui in compendium redigeretur, idque ſolum compendium ad Iuſtiniani aetatem perueniret.

§. V.

Haec de Q. Mucii libris, quibus quantum pretii ſtatuerint veteres, vel inde colligi poſſe videtur, quod eminentiſſima ingenia in illuſtrandis iſtis induſtriam ſuam exercuerint. Non multo poſt acerbum iſtud Scaeuolae fatum prodierunt SER. SVLPICII Q. F. RVFI *Notata Muciana* aliquoties memorata in iure noſtro, veluti in *l. 30. ff. pro ſoc. §. 2. Inſt. de ſociet. l. 3. §. 6. ff. de pen. leg. l. 25. §. 1. ff. de V. S.* Sed neſcio an ſatis honorifica Mucio fuerit ea Sulpicii opera. Quemadmodum enim a Mucio viuo Sulpicium ferunt obiurgatum, *quod, quum patricius eſſet, & nobilis, & cauſſas oraret, ius tamen, in quo verſabatur, ignoraret: l. 2. §. 43. ff. de Orig. Iur.* ita Mucium mortuum adeo ſemper obiurgauit ac erroris coarguit Sulpicius, vt totum iſtum commentarium REPREHENSA SCAEVOLAE CAPITA adpellare non dubitet Gellius *Noct. Att. lib.* IV. *cap.* 1. Notauit etiam ad Q. Mucii libros LAELIVS FELIX, quem ſub Hadriano floruiſſe, ex *l. 3. ff. ſi pars heredit. pet.* adparet. Ex eius enim libro 1. ad Mucium quaedam ad iura comitiorum pertinentia decerpſit Gellius *Noct. Att. lib.* XV. *cap.* 27. nec minus HERENNII MODESTINI vaſtum ſatis opus exſtitiſſe oportet ad Q. Mucium, quia eius librum XIV. & XXXI. laudari animaduertimus *l. 53. & l. 54. ff. de A. R. D.* quibus locis pro Pomponii Modeſtini nomen irrepſiſſe, nulla idonea ratione ductus ſuſpicatur vir ſummus, Ant. Auguſtinus *de Nom. propr. in Pand. cap. 1. p.* 206.

§. VI.

Aſt reliquis omnibus, quos iurisprudentia Muciana exercuit, palmam praeripuiſſe videtur SEX. POMPONIVS, iureconſultorum ſub Antoninis celeberrimus In Indice enim Florentino recenſentur Πομπωνίου *ad* Quintum Mucium βιβλία τριάκοντα ἐννεα. Nec male auctorem iſtius indicis numerum librorum iniiſſe, res ipſa docet. Ex omnibus enim iſtius operis libris, praeterquam ex decimo nono, viceſimo nono & tri-

& trigeſimo quarto, fragmenta quamplurima in Pandectis noſtris exſtant, ex quibus inter ſe comparatis ad oculum poteſt demonſtrari, Pomponium in iſto commentario primum *de teſtamentifactione*, deinde *de legatis*, tum *de poteſtate patria & dominica*, hinc porro *rebus creditis*, *de nuptiis & iure dotium*, *de tutelis*, *de delictis*, *de adquirendo dominio*, *de donationibus*, *de obligationibus contrahendis ſoluendisque*, *de interdictis* ac poſtremo *de iure publico* egiſſe. Quem ordinem quum etiam in libris Sabini, Caſſii & Vrſeii Ferocis obſeruatum eſſe animaduerterit Iac. Gothofredus *in Serie librorum Sabinianorum*: veroſimillimum profecto videtur, eo primum vſum eſſe Q. Mucium Scaeuolam, poſtea methodum hanc & Sabino aliisque ICtis placuiſſe, magis, quod tanto auctore, quam quod concinnitate ſua ſe commendaret.

§. VII.

Et ex hoc POMPONII opere lex noſtra, vt ex eius inſcriptione diſcimus, decerpta eſt, & quidem ex *libro* V. quo eum materiam de legatis expoſuiſſe recte obſeruauit vir doctus, Ioann. Goeddaeus *Comment. ad tit. de Verb. Sign. pag.* 841. idque docent omnia reliqua iſtius libri fragmenta, quae tamquam fractae tabulae commune iſtud naufragium euaſerunt, vt puta *l.* 22. *ff. de vſu & habit. l.* 50. *ff. de condict. indeb. l.* 65. *ff. de iur. dot. l.* 51. *ff. de don. int. vir. & vx. l.* 10. *ff. de aur. arg. mund. l.* 12. *ff. quando dies leg. ced. l.* 3. *ff. de V. O. & l.* 38. *ff. de ſtipul. ſeru.* Enimuero genuinam legis noſtrae ſpeciem non adeo feliciter eruiſſe videtur vir diligentiſſimus. Diſputaſſe ibi exiſtimat Pomponium, cur, quum olim vocabuli LEGARE tam late patuerit ſignificatio, vt & inſtituentes heredem legare dicerentur, poſtea tamen ea tantum, quae ex hereditate delibata titulo ſingulari ac verbis ciuilibus relinquuntur, LEGATORVM nomine venire coeperint? Reſpondiſſe vero Pomponium, latiſſimam illam verbi ſignificationem *vel interpretatione*, *vel auctoritate legum iuraque conſtituentium*, id eſt, ceu ipſe interpretatur, Principum & Senatus fuiſſe coanguſtatam. Sed fallor ego, aut rem acu non tetigit Goeddaeus. Neque enim Pomponius de latiſſima ſignificatione vocis LEGARE agit, ſed de latiſſima teſtandi poteſtate, ciuibus, lege illa decemuirali conceſſa. Itaque nec verbi notionem, ſed teſtandi facultatem paullatim coanguſtatam eſſe docet. Et quis leges ferri dixerit de verborum ſignificatione? Quisue tantam ICtis auctoritatem attribuat, vt vocabulis nouam notionem vel ciuitatem dare poſſint, quam vel Caeſarem dare poſſe, recte negabat Marcellus apud Dionem Caſſium

Caſſium *Hiſt. Lib.* LIX. Pendere haec profecto ſolent non ab auctoritate legum, nec ab interpretatione prudentum, ſed ab vſu,

Quem penes arbitrium eſt, & vis, & norma loquendi.

Quare hic quidem mihi non ſatisfacit Goeddaei acumen, adeoque id relictum video diligentiae meae, vt comparatis coniunctisque inter ſe fragmentis omnibus, aliam ac genuinam ſpeciem inueſtigare coner.

§. VIII.

Plures libros doctrinae de legatis dederat Pomponius, quartum nempe & ſequentes vſque ad nonum. Quinto ſpeciatim diſpexerat, quasnam res ſupremo iudicio per vindicationem legare liceat teſtatori? Ad eam enim quaeſtionem manifeſto pertinent leges omnes, quas ex Pomponii libro v. ſuperſtites eſſe, ſuperiore paragrapho diximus. Primo enim docuerat, ea quoque legari poſſe, quae per ſeruos adquiſierimus, praeterquam ſi ſibi quid fieri, ſeruus noſter ſtipulatus ſit, e. g. operas a liberto praeſtandas. Eam enim ſtipulationem inutilem fore, oſtendit *l.* 38. *ff. de ſtipul. ſeru.* Deinde quum rerum legatarum dominium ſtatim a morte teſtatoris ad legatarium deuoluatur, dubitatio incidere poterat, an iſta proprietas ab vſufructu, vſu, habitatione ſeparari poſſit? id vero fieri poſſe oſtendit *l.* 22. *ff. de vſu & habit.* ſententiamque hanc illuſtrauit exemplo ſeruitutum praedialium, quas inter viuos per ſtipulationes conſtitui poſſe, nemo dubitet. *l.* 3. *ff. de V. O.* Hinc porro de filiofamilias incidit quaeſtio, an, quae per illum adquiſiuerimus, legare poſſimus? Reſpondit, poſſe, modo nobis adquiſita ſint, non ergo penes patrem manere, quae filio relicta ſint, *quum annorum quatuordecim* eſſet factus, filiusque intra pubertatis annos deceſſerit. Eſſe enim hoc legatum conditionale, quod patri adquiri non potuerit, die eius nondum cedente. *l.* 22. *ff. quando dies leg. ced.* Aliud tamen ſtatuendum monuit, ſi forte heres huiusmodi legatum, quamuis indebitum, ſciens ſoluerit: tunc enim legatum adquiri patri, ab eoque de eo diſponi poſſe, quia quod quis ſciens indebitum dederit, repetere non poſſit. *l.* 50. *ff. de condict. indeb.* Denique praecipua ſupererat quaeſtio, an teſtator de rebus vxori datis, veluti de auro, argento, mundo diſponere poſſit? Id quoque affirmauit, docuitque, & vxori has res vtiliter legari, *l.* 10. *ff. de aur. arg. mund.* & aliis. Immo & fructus dotis ita pertinere ad maritum monuit, vt de iis pleno iure diſponere poſſit, praeterquam ſi ſeruo dotali aliquid vel hereditate vel legato obuenerit, quod teſtator noluerit ad maritum pertinere.

Digitized by Google

Id enim ſoluto matrimonio reſtituendum eſſe, tradit *l. 65. ff. de iure dot.* Denique haec tam vera eſſe addidit, vt ſi maritus de rebus vxoris diſpoſuerit, & haec res ſuas eſſe contendat, exceptio haec, pro eo, ac decet, probanda ſit, quia, quoties in controuerſiam veniat, vnde quid ad mulierem peruenerit? & verius & honeſtius exiſtimetur, a viro, aut qui in poteſtate eius eſſet, ad eam perueniſſe. *l. 51. ff. de don. int. vir. & vx.* Omnia itaque per vindicationem legari poſſe docuit, quae teſtatoris eſſent, ſiue a ſeruis, ſiue a filiisfam. ſiue ab vxore ad eum perueniſſent. Per has perſonas enim omnes tempore Mucii adquirebat paterfamilias, & expediti iuris videbatur, per vindicationem legari poſſe res omnes, quae vtroque tempore, mortis, & quando teſtamentum fiebat, ex iure Quiritium teſtatoris fuerint, praeterquam ſi pondere, menſura & numero contineantur, quae vel mortis tempore ex iure Quiritium fuiſſe teſtatoris, ſufficiebat. Vlpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 7. Quum vero tempore Pomponii in multis res aliter ſe haberet, & non tantum filiifamilias peculium caſtrenſe & quaſi caſtrenſe ſeparatum a rationibus paternis haberent, verum etiam vxores tunc rarius in manum conuenirent, multasque opes pleno iure poſſiderent: ratio huius mutationis omnino erat reddenda. Hinc addit: *Verbis* quidem *legis* XII. *tabularum*: VTI LEGASSIT REI SVAE ITA IVS ESTO, *latiſſimum poteſtatem tributam videri, & heredis inſtituendi, & legata, & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi: ſed hoc omne vel auctoritate legum vel interpretatione iura conſtituentium* eſſe *coanguſtatum.*

§. IX.

Habes iam veram ac genuinam ſpeciem, ad quam lex noſtra pertinet. Quam quum ſolius ope inſcriptionis erutam videas: vel hoc exemplo diſces, quantum momenti in comparatione ac coniunctione legum poſitum ſit, & quam vere in *praefatione incomparabilis Commentarii ad Reg. Iur.* ſcripſerit Gothofredus: *vbi ipſa verba ſpeciem non aperte ſignificent, ibi eam tum ordinis in titulo ſeruati ſubſidio, tum inſcriptionis cuiusque legis argumento, coniunctis ſeu conglutinatis in id, compactiſque ac coaſſatis omnibus vel pleriſque, quae ex eodem libro ſuperſunt, ceu Vibii membris diſiectis fragmentis, eſſe eruendam; eiusque arcani ſeu myſterii ignaros prorſus iuxta ac imperitiſſimos Graecos interpretes, & ante Accurſium Latinos, ſpecies perabſurdas ac ridiculas pleraſque protuliſſe.* Sed reperta iam ſpecie, legi ipſi enucleandae accingimur, cuius tria praecipue capita accuratius nobis erunt expendenda.

Diſpi-

Diſpiciemus enim primum, qualis fuerit illa lex XII. tabularum, cuius non niſi particulam quamdam hic dedit Pomponius? Deinde quam lata ea lege poteſtas patribusfamilias data ſit, inueſtigabimus. Denique quibus legibus, quaque interpretatione latiſſima illa poteſtas coanguſtata, & arctioribus limitibus circumſcripta ſit, eadem cura expendemus. Iis enim probe perſpectis, nihil quidem, quod ad pulcherrimae legis intelligentiam pertineat, deſiderari poſſe arbitramur.

§. X.

Legis XII. Tabularum, cuius hic ICtus meminit, variae paſſim exſtant particulae, ex quibus inter ſe coniunctis non adeo difficile erit, legem ipſam ſuae integritati reſtituere. Pomponius in nucleum eam compingit: VTI LEGASSIT SVAE REI ITA IVS ESTO: nec aliter Iuſtinianus, niſi quod *in principio Inſt. de Leg. Falc.* ſenſus ſupplendi cauſa adiecit: VTI QVISQVE LEGASSIT, in Nouella autem XXII. cap. 2. inſeruit verba: DE RE SVA. Aſt ex Vlpiani *Fragm. tit.* XI. §. 14. diſcimus, ita non ſcripſiſſe Decemuiros, ſed SVPER PECVNIA TVTELAVE SVAE REI, vel, vti apud Paullum *l.* 53. *ff. de V. S.* Florentiae ἀρχαϊκῶς legitur: SVPER PECVNIAE TVTELAEVE SVAE REI, poſito caſu ſecundo pro ſexto, vti in *marmore Gruteriano p.* CXLIII, 2. CVM FERARVM LIBYCARVM. Denique & vocabulum PATERFAMILIAS & alterum FAMILIAE in iſta lege exſtitiſſe, ex Ciceronis *de Inu.* II, 50. & Auctoris ad Herenn. I, 13. adparet. Et ex his diſperſis Hippolyti membris, vt fit, varie admodum legem conſtruunt eruditi. Hadr. Turnebus Adverſ. XI, 11. & Dionyſ. Lambin. ad Cic. *de Inuent.* II, 50. eam talem fuiſſe opinantur: *Paterfamilias vti legaſſit ſuae rei familiae, tutelae, pecuniaeue ſuae, ita ius eſto.* Iacob. Cuiacius ad Vlpian. *Fragm. Tit.* II. §. 40. quem & Iac. Gothofred. in XII. Tab. Tabula V. ſequitur, haut paullo veroſimilius eam ita reſtituunt: *Paterfamilias vti legaſſit ſuper pecuniae tutelaeue ſuae rei, ita ius eſto.* Ab eorum ſententia non adeo alienus eſt V. C. Ger. Noodt *obſeruat. lib.* II. *cap.* 19. niſi quod ipſi parum ſe probant illa, *ſuper pecuniae tutelaeue ſuae rei*, pro quibus ſuo periculo reſcribi iubet: *ſuper pecunia ſua.* Quid ergo in tanto ſententiarum diuortio ſequamur? Quid vero? niſi quod in veterum teſtimoniis praeſidium reperit? Ea autem ſi ſequamur, talem fuiſſe oportet legem illam Decemuiralem celeberrimam: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIAE, PECVNIAE TVTELAEVE SVAE REI, ITA IVS ESTO.

§. XI.

Nemo non videt, primum ac praecipuum, quod hic oculos ſtatim ferit, eſſe verbum LEGASSIT. Illud enim in hac lege XII. tabularum eſt *ἐμφατικώτατον*, & ita comparatum, vt eo ſolo latiſſima illa de rebus ſuis diſponendi poteſtas ciuibus Romanis data videatur. Eſt enim LEGARE vere vocabulum legislatorium, quod veteribus idem eſt ac *mandare, iubere, praecipere* & quidem LEGIS MODO, ceu recte rem explicat Vlpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 1. & Eutych. *de diſc. coniug.* II. Hinc *legati* dicebantur a *legando*, quia cum mandatis mittuntur, non quia publice leguntur, ceu Varroni de *Lingu. Lat.* IV, 16. *n.* 7. viſum eſt, quem vel primae ſyllabae quantitas in viam reducere potuiſſet. Hinc Plauto *Caſin.* I. *v.* 12. *legare* eſt mandare ſeruo:

Quin potius, quod LEGATVM *eſt tibi negotium,*
Id curas, atque vrbanis rebus te abſtines?

Hinc porro qui lege a populo vel principe lata ciuitate exeſſe iubentur, dicuntur RELEGATI. Hinc denique eſt, quod voluntatem vltimam *νόμον* vocat Priſcus *in Excerpt. de legat. p.* 62. teſtamentum autem condere Io. Chryſoſtomo *ad Act. Apoſt. Homil.* 1. *p.* 615. ſit *νομοθετεῖν, legem ferre.* Quemadmodum & Iuſtinianus noſter loquitur *Nov.* XXII. *cap.* 2. vbi de libertate teſtandi loquutus: Νομοθετείτω, μὲν, inquit ἕκαστος ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ τὰ εἰκότα καὶ ἔστω νόμος ἡ τούτου βουλή: *Diſponat vnus quisque ſuper ſuis, vt dignum eſt, & ſit lex eius voluntas.* Quae poſtrema loca iam V. C. Ant. Schultingius *Iuriſp. vet. Anteiuſt. p.* 599. obſeruauit. Ex quibus omnibus ſane conſequitur, vt LEGARE in XII. tabulis ſit legem dicere rebus ſuis & ea quidem auctoritate dicere, vt quemadmodum *in publicis nihil eſt lege grauius*, ita *in priuatis firmiſſimum ſit teſtamentum.* Cic. *Philipp.* II, 12.

§. XII.

Tanta nimirum ciuium Romanorum domi ſuae erat maieſtas, vt quidquid vel incolumes, vel animam exigua cum ſpe trahentes agerent, quidquid vellent, iuberent, praeciperent, id omne pro lege & iure legitimo non modo intra iſtud regnum domeſticum, verum etiam in vniuerſa ciuitate haberetur. Quoad viuebant, iure ſummo atque *ἀνυπευθύνως* praeerant familiae. Liberos aeque ac ſeruos, prout collubitum eſſet, vendebant, emancipabant, noxae vel in adoptionem dabant. Vxores, quae in manum conuenerant, habebant in mancipio, per easque non minus ac per liberos omnia adquirebant, &, ſi tres aduenissent

ueniſſent rugae, paucis ſane verbis eam ſarcinulas colligere, resque ſuas ſibi habere iubebant. Denique, ſi vel vxores, vel liberi, vel ſerui extra officium vixiſſent, non opus erat iudice: ipſi damnabant, & ſupplicium, quod meruiſſent, pro eo, quo pollebant, iure vitae ac necis, irrogabant. Sic vxori exſilium, filio gladius, ſeruo crux in mundo erat, ſimulac Minos iſte vrnam moueret. Tantus erat ciuis Romanus, dum domi imperabat. Quid ſi iam extrema imminerent? quid ſi ſibi vaſa conclamanda intelligeret? Ne tunc quidem eius maieſtati quidquam detractum volebant leges. Quemadmodum antea omnia manu rexerat: ita iam leges ferebat, prout viſum eſſet. Si ſeruos inuideret heredi, ſiue honorificum ſibi fore iudicaret, magnum pileatorum nebulonum agmon lecticam ſuam ad rogum proſequi, eos liberos eſſe iubebat. Filiis filiabusque, quantum vellet, relinquebat, iisdem tutores dabat, pupillariter ſubſtituebat. An & exheredare eos poterat vel praeterire? Quidni vero? quum & occidere poſſet? inquit Paullus *l. 11. fin. de lib. & poſtum. her. inſt.* Denique nec quisquam legislatori illi intercedebat, ſi hereditatem ita exhauriret legatis, vt praeter inane heredis nomen, & obligationem exſoluendi aes alienum nihil ad heredem perueniret. Sic quamcumque legem ferebat heredi, ſic ſtabat pro ratione voluntas, & legislatorium iſtud: HERES MEVS DAMNAS ESTO. Vnde hae omnia? Ex lege noſtra decemuirali, quae ciuibus leges de rebus ſuis ferre permiſerat. Sic ſi Staberius apud Horat. *Serm.* II, 3. v. 83. ſummam ſepulcro incidere iuſſerat heredes,

Ni ſic feciſſent, gladiatorum dare centum
Damnarat populo paria, atque epulum arbitrio Arri, &
Frumenti quantum metit Africa:

pro iure legitimo erat hominis iſtius inepte ſtulti voluntas, quia in Δωδεκαδέλτῳ erat: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIAE PECVNIAE TVTELAEVE SVAE REI, ITA IVS ESTO.

§. XIII.

Dixi, ex lege hac decemuirali legislatoriam hanc ciuium Romanorum poteſtatem eſſe profectam. Ante hanc enim leges quidem erant teſtamenta, ſed populi ſuffragiis firmatae. Teſtamenta temporibus antiquiſſimis duorum generum in vſu fuiſſe, aliaque in pace & otio in comitiis calatis condi ſolita, alia in procinctu tempore belli, vel ex §. 1. *Inſt. de teſt. ordin.* etiam illi ſciunt, qui nihil ſciunt aliud. Iam prius teſtamenti genus veras ac proprias leges fuiſſe, nemo negauerit.

Digitized by Google

Quid fuerint comitia calata, iam Laelius Felix apud Gell. *Noct. Att. lib.* XV. *cap.* 27. ex Labeone docuit, nimirum *quae pro collegio pontificum habebantur, aut Regis aut flaminum inaugurandorum cauſſa, quorum alia curiata fuerint. alia centuriata. Curiata*, addit, *per lictorem curiatim calata ſeu conuocata; centuriata per cornicinem: & in iisdem comitiis, quae calata adpellari dixerit, & teſtamenta fieri* conſueuiſſe. Haec Laelius Felix, & quidem ex Labeone, quem Antiquitatum callentiſſimum fuiſſe alibi docet Gell. *Noct. Att. lib.* XIII. *cap.* 12. Fuerunt itaque haec comitia omnium auſpicatiſſima, quippe creandorum pontificum, inaugurandorum regum & ſacerdotum, legumque de rebus ſacris perferendarum cauſſa calata. Ex quo ſimul licebit reddere rationem, cur in iisdem & teſtamenta conderentur? Nam & haec ad ſacra & religionem pertinere videbantur, ob ſacra priuata, quae cum pecunia ad heredes tranſibant. Ergo procul dubio hic omnia facta, quae in arrogationibus peracta nouimus, quae & ipſae lege curiata fiebant, quia *adoptionem hereditas nominis, pecuniae, ſacrorum,* teſte Cicerone *pro domo cap.* XIII. ſequebatur. Quemadmodum itaque in arrogationibus notio erat pontificum, an forte ſacra gentilia interitura ſint, & an per ius pontificium tranſire poſſint ad arrogatum? Cic. *pro domo cap.* XIII. ita nullum eſt dubium, quin eadem in teſtamentis fuerint obſeruata. Vid. Vinn. ad §. 1. *Inſt. de teſt. ord.* Quemadmodum deinde in arrogatione eum, qui arrogandus erat, auctorem fieri oportebat: Cic. *pro domo cap.* XXIX. ita nec dubitandum videtur, quin & hic interrogari oportuerit heredem, velletne heres eſſe familiae, pecuniae, ſacrorum teſtatoris? Denique ſicuti in arrogatione magiſtratus ſollemni formula rogabat populum, VELITNE IVBEATNE? isque deinde curiatim ſuffragia ferebat: Gell. *Noct. Att. lib.* V. *cap.* 19. ita idem dubio omni procul obſeruatum in condendis teſtamentis. Ex quibus omnibus conſequitur, vt vetera illa & ante XII. tabulas condita teſtamenta verae fuerint leges curiatae, adeoque publicae, ſecus ac teſtamenta, quae poſt illam decemuirorum legislationem, priuata cuiusque teſtatoris auctoritate voluntateque ſuſtinebantur.

§. XIV.

Sed id quidem facile perſuaſerim cuiuis, prioris generis teſtamenta leges veras ac publicas fuiſſe. Non aeque credibile quibusdam videbitur, & alterum genus, quod Tribonianus ſatis incommode *procinctum* vocat, publicis legibus eſſe annumerandum. Quid enim com-

mune

mune cum lege habet nuncupatio heredis a milite in procinctu conſtituto, & iam in hoſtem ituro, conuocatis quibusdam commilitonibus, facta? Nonne & tunc pro lege erat militis voluntas, ad quam confirmandam nec curiae nec tribus in ſuffragia mittebantur? Sed ſalua res eſt. Non ferebant iuris veteris principia, ceu paullo poſt demonſtrabimus, vt quis priuato arbitrio de rebus ſuis diſponeret per modum teſtamenti. Et hinc fieri non poterat, vt ſupremum militis iudicium ratum eſſet, niſi illud populus probaret. Quod vero populus ſupremum iubebat, id lex erat. Quemadmodum itaque ius conſtat aut ex ſcripto aut ſine ſcripto, vt apud Graecos *τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι*: *l*, 6. §. 1. *ff. de iuſt. & iure*, ita & antiquorum iſtorum teſtamentorum alia, puta in comitiis calatis condita, erant *νόμοι ἔγγραφοι*, alia, in procinctu facta, *νόμοι ἄγραφοι*. Illa expreſſis; haec tacitis populi ſuffragiis rata eſſe iubebantur. Illa proprie leges; haec conſuetudines vocari poterant, quae pro legibus non immerito cuſtodiuntur. Quum enim ipſae leges nulla alia ex cauſſa ciues tenerent, quam quod iudicio populi receptae eſſent: merito & ea, quae ſine vllo ſcripto populus probabat, tenebant omnes. Nam quid intererat, ſuffragio populus voluntatem ſuam declararet, an rebus ipſis & factis? *l*. 32. §. 1. *ff. de legib.* Obſeruaſſe id videtur Plutarchus *in Coriolano p.* 198. dum eam teſtamentifactionem *morem* vel *conſuetudinem*, id eſt *νόμον ἄγραφον* vocat. *Ἦν δὲ τότε*, inquit, *τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος, εἰς τάξιν καθισαμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων* (ita enim reſcribendum videtur pro *τριῶν καὶ τεττάρων*) *ἐπακουόντων ὀνομάζοντες τὸν κληρονόμον.* MOS *erat Romanis, vt in acie conſtituti, & iam manum inſerentes clypeis, togamque praecingentes, heredem tribus quatuorue audientibus nuncuparent.* Mori hoc tribuit, vt intelligamus, his teſtamentis in procinctu factis non quidem curiarum expreſſa ſuffragia, ſed tacitam populi voluntatem adſtitiſſe. Non itaque rata erant militum teſtamenta, quia ita vellent, quemadmodum poſtea iis hoc priuilegium principum conſtitutionibus attributum eſt, (ita enim omni tempore hoc modo teſtari potuiſſent milites, quum tamen non niſi extremo imminente periculo id iisdem concederetur, Plutarch. *in Coriolan. pag.* 198. Vellei. Pat. *lib.* 11, *cap.* 5. *Cic. de orat. lib.* 1, *cap.* 53.) ſed quod in procinctu, vel, vt in veteri gloſſa legimus, ENDO PROCINCTV heredem nuncupaſſent, eamque nuncupationem tacitis ſuffragiis populus ſoleret adprobare.

§. XV.

§. XV.

Haec autem, vt rectius intelligantur, noſtrum erit, oſtendere paullo accuratius, qualia fuerint illa teſtamentaendo *pro cinctu* facta, & quid cauſſae fuerit, quamobrem illud ſupremum militum iudicium tacite probarit populus. Recte Thophilus §. 1. *Inſt. de teſt. ord.* a certo militum habitu id teſtamentum nomen reperiſſe obſeruat. τὸ ὄνομα, inquit, *δεξάμενον ἐκ τοῦ σχήματος, ὅπερ ἔχοντες διετίθεντο, nomen ab habitu, in quo teſtamenta faciebant, ſortitum eſt.* Hinc Feſtus in voce *Procincta*: *Procincta autem claſſis ideo dicitur, quod togis incincti ad pugnam ire ſoliti fuerint. Vnde & teſtamenta* IN PROCINCTV *fieri dicuntur.* At quid eſt Feſto togis incingi? Hic vero obſeruandum, Romanos non niſi auſpicato olim adminiſtraſſe bella. Cic. *de Nat. Deor. lib.* II. *cap.* 3. *de Diuinat. lib.* II. *cap.* 36. Et hinc non modo exercitus aduerſus hoſtem proficiſcebantur, verum etiam pontifices, immo & augures, atque haruſpices, Liv. *lib.* VIII. *cap* 9. *& lib.* X. *cap.* 28. ne quid, quod ad auſpicia pertinere videbatur, omitteretur. Auſpiciorum illorum cauſſa etiam cinctum Gabinum ſumebant milites, ſi quando res in ſummo periculo eſſent, & ipſi tamquam ad certiſſimam mortem ire viderentur. Et in iſto cinctu Gabino conſtituti, heredes nuncupabant. Teſtis eius rei locupletiſſimus eſt Seruius, qui ad illa Virgilii *Aen. lib.* VII. *v.* 612.

Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina conſul,

haec notat: GABINVS CINCTVS *eſt toga, ſic in tergum reiecta, vt ima eius lacinia a tergo reuocata hominem cingat. Hoc autem veſtimenti genere veteres Latini, quum necdum arma haberent, praecinctis togis bellabant; vnde etiam milites* IN PROCINCTV *eſſe dicuntur.* In confeſſo itaque eſt, habitum hunc fuiſſe ipſum cinctum Gabinum, adeoque rem parum accurate intelligere, qui a cingulo vel gladio accincto huius teſtamenti vocabulum arceſſunt. Iam autem porro tenendum, milites eos, qui cinctum Gabinum ſumebant, ab Imperatore Diis Manibus pro exercitu fuiſſe deuotos. *Licebat* enim *Conſuli, dictatorique & praetori, quum legiones hoſtium deuouerent, non vtique ſe, ſed quem vellent, ex legione Romana ſcripta ciuem deuouere,* inquit Liv. *lib.* VIII. *cap.* 10. Qui autem capita ſua ipſi deuouerent, eos habitum vel cinctum Gabinum ſumſiſſe, multis teſtimoniis conſtat. De P. Decio Mure patre Liuius *lib.* VIII. *cap.* 9. memoriae prodidit, eum ſe deuoturum *togam praetextam ſumere, & velato capite manu ſubter togam ad mentum exſerta telo pedibus*-

Digitized by Google

dibus ſubiecto inſiſtere iuſſum eſſe a pontifice maximo. Hunc autem cinctum Gabinum fuiſſe, ipſe Liuius teſtatur, dum non modo paullo poſt ſubiungit: *Ipſe incinctus cinctu Gabino, armatus in equum inſiluit, ac ſe in medios hoſtes immiſit:* verum etiam *libro X. cap.* VII. obſeruat, P. Decium Murem filium legem Ogulniam grauiſſima oratione ſuadentem, *retuliſſe parentis ſui ſpeciem, qualem eum multi, qui in concione eſſent, viderint, incinctum Gabino cultu, ſuper telum ſtantem, quo ſe habitu pro populo & legionibus deuouiſſet.* Eodem *libro X. cap.* 28. refert Liuius, Decium filium *deuotum eſſe eadem precatione, eodemque habitu, quo pater P. Decius ad Veſerim bello Latino ſe iuſſerit deuoueri.* Quare dubitari non poteſt, quin ii demum milites in procinctu eſſe dicerentur, qui pro legionibus in re trepida eſſent deuoti. Iis autem praeſtructis, iam in procliui erit rationem reddere, cur populus militum, heredes in procinctu nuncupantium, teſtamenta rata habuerit tacito ſuffragio. Quidquid enim agebant deuoti, priusquam ſe in hoſtem immiſiſſent, perinde ratum erat, ac ſi populus iſtud per curias centuriasue iuſſiſſet. Exemplum huius rei inſigne eſt apud Liuium *lib. X. cap.* 29. vbi Decium deuotum *lictores Liuio pontifici maximo dediſſe, eumque Propraetorem eſſe iuſſiſſe*, legimus. Id ſane nec Conſulis erat, nec totius excercitus, lictores dare, iubere Propraetorem eſſe, bellum cum imperio, quod lege tantum curiata deferebatur, adminiſtrare: & nouimus, in L. Marcio, quamuis exercitu Hiſpanico re deſperata ſeruato, quamuis rebus magnifice & feliciter geſtis, titulum tamen Propraetoris ab exercitu illi delatum non tuliſſe Romanos, *rem mali exempli*, exiſtimantes, *imperatores legi ab exercitu, & ſollemne auſpicatorum comitiorum in caſtra & prouincias transferri.* Liv. *lib.* XXVI. *cap.* 11. Et tamen, Propraeturam Liuii pontificis, nec Praetura nec vllo magiſtratu tunc fungentis, ratam tacite habebat populus, nec indignabatur, eum priuatum cum lictoribus fuiſſe apud exercitum, non aliam ob cauſſam, quam quod iſtud imperium ei contuliſſet conſul, pro legionibus ſollemni ritu deuotus. Nec aliam ob cauſſam rata eſſe volebat populus teſtamenta in procinctu facta, quam quia a deuotis eſſent condita, quorum vltimae voluntati refragari, inauſpicatum malique ominis videbatur. Quare iam facile intelligimus, cur tam rara fuerint teſtamenta in procinctu condita. Rarius enim, & non niſi in extremo rerum diſcrimine milites deuouebantur, & in hoſtes ſe immittere iubebantur. Plutarch. *in Coriol.* p. 198. Vellei. *lib.* II. *cap.* V. Nec minus iam in aprico eſt, cur Cic. *de*

Digitized by Google

Nat. Deor. lib. II. *cap.* III. ſcribat, ex eo tempore *in procinctu teſtamenta periiſſe, ex quo maximae reip. partes, in his bella, quibus reip. ſalus contineatur, nullis auſpiciis adminiſtrari coeperint.* Ex quo enim auſpicia perierant, nec deuotioni iſti locus erat, adeoque nec teſtamenta amplius fiebant in procinctu vel cinctu Gabino, ſed iure ordinario, quo alii ciues ſolebant heredes ſcribere vel nuncupare, ceu exempla apud Iul. Caeſ. *de Bell. Gall. lib.* I. *cap.* XXXIX. & Florum *lib.* III. *cap.* X. ſatis luculenter docent.

§. XVI.

Satis hactenus, opinor, demonſtratum eſt, teſtamenta Romanorum ante legem iſtam decemuiralem veras fuiſſe leges populi, nec priuata teſtatorum voluntate, ſed auctoritate publica, ſubſtitiſſe. Quum autem aliquoties dicere me meminerim, non potuiſſe ex veteris iuris principiis rem aliter ſe habere: eius quoque rei ratio iam erit reddenda, inueſtigandumque, cur non niſi lege publica hereditas potuerit in alium quemcumque transferri? Sunt, qui & hic ad ſacra priuata Romanorum confugiunt, eaque ſine populi ſuffragiis in alium transferri haut potuiſſe, arbitrantur. At haec ſimiliaque antiquiſſimis temporibus non populi iuſſu, ſed auctoritate Pontificum explicari ſolebant ante legem Papiriam, qua primum eiusmodi rerum cura ad populum translata eſt, ceu erudite docet Nic. Gruch. *de Comit. Rom. lib.* III. *cap.* II. Non magis itaque in teſtamentifactione curiarum ſuffragiis opus fuiſſet, quam in confarreatione, (in qua ſola pontificum auctoritas ſufficere videbatur,) ſi de ſacris tantum in alium transferendis actum fuiſſet. Alia itaque ratione opus eſt, quam ipſa iuris noſtri principia ſuppeditare videntur. Exſtabant iam inde ab ineunte republica leges de ſucceſſione inteſtatorum, quae proximos agnatos ac gentiles ad hereditatem vocabant. Quemadmodum vero nihil tam naturale eſt, quam eo genere quodque diſſolui, quo colligatum eſt: *l.* 35. *ff. de Reg. iur. l.* 100. *l.* 155. *ff. eod.* ita recte inde colligebant Romani, leges non poſſe niſi noua lege vel tolli, vel immutari. Hinc vocabula legitima ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE, SVRROGARE, ab Vlpiano *Fragm. Tit.* I. §. 3. Neque enim vel euertere vel mutare legem fas erat, niſi per rogationem, quia eadem rogatione perlata fuerat. Hoc vero poſito, conſequens erat, vt priuatorum cautio legum auctoritate non cenſeretur, *l. vlt. ff. de ſuis & legit. hered.* adeoque nec vltimo cuiusquam ciuis iudicio, nec pactis ſucceſſoriis, transferri poſſet hereditas, niſi curiarum ſuffragiis

id

Digitized by Google

id ratum haberet populus. Vere enim ad rem & appoſite Papinianus: *ius publicum*, inquit, *priuatorum pactis mutari non poteſt. l.* 38. *ff. de pact.* Habes rationem, cur patrifamilias ante legem XII. tabularum fas haut fuerit, vel legare ſuper familia, pecuniaue ſuae rei, vel pactis bona ſua in alterum transferre, quam eleganter & verbis breuiſſimis explicat Belgii noſtri Papinianus, Corn. van Bynkersh. *Obſ. lib.* 11. *cap.* 11. *p.* 113. *Lex igitur praeſcripſit ſuccedendi formam, &, quae eius poteſtas eſt, etiam teſtamentifactionem permiſit, ſed haut aliter quam LEGE quoque, vt ſic lex in cauſſa inteſtati abrogaretur alia lege in cauſſa teſtati. Quare ad excludendos proximos, qui LEGE vocabantur, Romae teſtamenta, vt LEGES quaelibet, apud Populum Romanum, calatis comitiis condebantur.*

§. XVII,

Enimuero rem omnem, non tamen ipſa haec iuris principia immutarunt Decemuiri, lege, quam ſupra vidimus, propoſita: PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIAE, PECVNIAE, TVTELAEVE SVAE REI, ITA IVS ESTO. Ex eo enim non amplius populus leges de ſucceſſione ferebat, ſed ipſe, vt ſupra diximus, paterfamilias. Quum itaque olim curiarum ſuffragiis heres inſtitueretur: iam priuata teſtatoris voluntate vel *νομοθεσίᾳ* inſtituebatur. Parum ergo intererat, placeretne populo, quem quis heredem inſtituerat, an diſpliceret, dumne per leges capere prohiberetur. Paterfamilias enim, vti legabat, ita ius erat. Nec minus ab eo tempore repetenda facultas mutandi teſtamenta pro arbitrio. Sane quum vix veroſimile ſit, olim heredem curiarum ſuffragiis inſtitutum, ambulatoria teſtatoris voluntate legitima hereditate priuari potuiſſe: poſtea ſemper creditum eſt, poſteriore teſtamento rite condito prius rumpi, *l.* 1. *l.* 2. *ff. de iniuſt. rupt. irr. teſt.* adeo vt nec obſtet clauſula priori teſtamento inſerta, qua ſe teſtator illa mutandi facultate diſerte abdicauit: *l.* 6. §. 2. *ff. de iur. codicill.* quum ſemper ea voluntas rata eſſe cenſeatur, quae eſt nouiſſima. *l.* 4. *ff. de adim. leg.* Vnde omnia haec? Ex illa decemuirali legislatione, quae patrifamilias conceſſerat LEGARE ſuper rebus ſuis, id eſt patrimonio ſuo legem quamcumque dicere. Non autem ambigitur *τὰς μεταγενεστέρας διατάξεις ἰσχυροτέρας εἶναι τῶν πρὸ αὐτῶν*, *conſtitutiones* vel leges *tempore poſteriores potiores eſſe his, quae ipſas praeceſſerint*, inquit Modeſtinus *l. vlt. ff. de conſt. princ.* Quamobrem, quemadmodum poſtea lege regia populus in principem omne ſuum imperium & poteſtatem contuliſſe perhibetur, adeo, vt quidquid illi placeret, legis haberet vigorem:

§. 6. *Inſt. de I. N. G. & C. l. 1. pr. ff. de conſt. princip.* ita vere dici poteſt, lege illa decemuirali: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO, populum omnem facultatem ſuam νομοθετικὴν de ſucceſſione teſtamentaria in quemlibet patrem familias transſcripſiſſe.

§. XVIII.

Attamen non promiſcue omnibus eam facultatem conceſſerunt decemuiri: ſed PATRIBVS FAMILIAS. Ii prout legabant, ita ius erat. Iam quidem iure noſtro ita receptum eſt, vt *paterfamilias* dicatur, quicumque in domo dominium habet, quamuis nec liberos habeat, & adhuc infra pubertatem ſit: *l. 14. ff. de his qui ſui vel al. iur. l. 195. §. 11. ff. ff. de V. S.* aſt Decemuiri paullo aliter accepiſſe videntur vocabulum, & eum demum vocaſſe patremfamilias, qui iuſtae aetatis eſſet, reſque ſuas ipſe adminiſtraret. Vnde ex ipſa hac lege eſt, quod teſtamentum condere non poſſunt ſerui, *l. 19. ff. qui teſt. fac. poſſ.* peregrini, quibusue aqua & igni interdictum, *l. 8. §. 1. u. ff. eod. l. 1. §. 11. ff. de legat.* 111. filiifamilias *l. 6 l. pen. eod.* adeo vt hi nihilo magis iure teſtentur, ſi id pater eis permitteret *pr. Inſt. quib. non eſt perm.* omnes enim hi decemuirali ſenſu non ſunt patresfamilias, quibus ſolis libera teſtamentifactio lege hac conceſſa eſt. Quin ex eadem ratione nec mulieres olim erant teſtabiles, quamuis poſtea id iis conceſſum ſit, vt ſi in manum non conueniſſent, auctore tutore heredes, quos vellent, inſtituerent. Vlp. *Fragm. Tit.* XX. §. XV. Cic. *pro A. Caecin. cap. 6.* Prohibentur etiam impuberes, *l. 5. ff. qui teſt. fac. poſſ.* prodigi, quibus bonis interdictum, *l. 18. pr. ff. eod.* multoque magis furioſi & mente capti, *l. 17. ff. eod.* quae omnia, quum per interpretationem prudentum inducta eſſe videantur: facile patet, eo ſenſu, quem paullo ante deſcripſimus, vocabulum patrisfamilias ab ICtis fuiſſe intellectum.

§. XIX.

Porro lex eadem conceſſerat patribusfamilias, vt legarent ſuper FAMILIA, PECVNIA TVTELAVE. Familia quotuplici ſenſu in iure noſtro accipiatur, erudite docuit Vlpianus *l. 195. ff. de V. S.* Hic in res deducitur, & non ſolum omnes res, omnes opes, omnia bona, quae defunctus habuit, denotat, vti id exponit doctiſſimus Goeddaeus *Comment. ad d. l. 195. §. 1. ff. de V. S. p. 1070.* (Nam id omne iam ſub pecuniae vocabulo latitat, cuius ſignificatio ad omnia refertur, quae in patrimonio ſunt, *l. 5. pr. ff. de V. S.*) ſed potiſſimum totum teſtatoris ius, in quod heres ſuccedit, maxime etiam ſacra, quorum heres fiebat particeps.

Digitized by Google

ticeps. Hinc quum M. Anneius a M. Corſeolano naturali patre praeteritus teſtamentum paternum reſcindi peteret: *aliquantulum*, teſte Val. Max. VII, 7, 2. *adiuuabat heredes, quod M. Anneius in Sufenatis* FAMILIAM *&* SACRA *tranſierat:* id eſt, putabant inſtituti herdes, Corſeolanum ſummo iure, praeterito filio naturali, inſtituere potuiſſe extraneos, quia filius in alienam familiam & ſacra per adoptionem tranſiiſſet, adeoque interfuerit teſtatoris, ſacra ſuae gentis non interire, ſed vna cum familia ad heredes deuolui. Addiderunt autem Decemuiri, patremfamilias etiam legare poſſe ſuper PECVNIA, id eſt, vti iam antea expoſui, ſuper patrimonio ſuo. *Quidquid enim homines poſſident in terra, quorum domini ſunt, pecunia vocatur, ſeruus ſit, vas, ager, arbor, pecus: quidquid horum eſt, pecunia vocatur.* Ita recte & plane ex arte noſtra ſcribit Auguſtin. *de diſcipl. Chriſt. cap.* VI. *p.* 585. *Tomo* VI. *Op.* Adiecerunt autem PECVNIAM Decemuiri, vt ſcirent ciues, non modo fas eſſe ſibi, heredum inſtitutione familiam, ſacra atque vniuerſum ius ad alios transferre, ſed & quocumque modo de *pecunia* ſua diſponere, veluti donando, legata relinquendo, heredemue ad id, quod ſibi collibitum eſſet, damnando. Denique & TVTELAE faciunt mentionem, non ſane ſine conſultiſſima ratione. Quum enim & vxores filii filiaeque familias ad familiam pertinerent, & in teſtatoris mancipio eſſent: facile exiſtimari potuiſſet, eas etiam perſonas vel heredibus relinqui, vel aliis legari poſſe, maxime quum eae & occidi, & per ceſſionem venditionemque inter viuos in alios transferri poſſent, ceu vel exemplis Catonis, vxorem ſuam Q. Hortenſio, & Claudii, Liuiam ſuam etiam praegnantem Auguſto cedentis, iam ab aliis eſt demonſtratum. Vid. V. A. Zach. Huber. *Diſſ. Philol. iurid. Part.* II. *p.* 149. *&* 153. *ſequ.* Ne itaque & facultatem legandi huiusmodi perſonas conceſſam ſibi exiſtimarent patresfamilias: monendum videbatur, de tutela tantum earum legari poſſe, non de ipſis perſonis, quamuis in poteſtate patrisfamilias conſtitutis.

§. XX.

Sic pleraque legis decemviralis verba expoſuimus, nec quidquam ſupereſt, quam vt de illa adiectione *ſuper tutela* SVAE REI quaedam addamus. Ea enim tam obſcura plerisque videntur, vt ne genuina quidem eſſe cenſeant. Sane vir immortaliter de iurisprudentia noſtra meritus, Ger. Noodt *Obſ. Lib.* II. *cap.* 19. vt iam ſupra occupaui, vel ideo haec verba genuina eſſe negat, quod tutor non rei, ſed perſonae vel capiti libero dari ſoleat, & hinc reſcribendum eſſe cenſet: SVPER TVTELA SVA,

eo ſenſu, vt *tutela ſua* ſit tutela eius, qui teſtatori ſuus heres,quique pro eadem cum ipſo perſona ſit. At haec, quantumuis acuta ſint, tamen, quod pace tantorum Manium dixerim, non videntur ſatis iuſtam cauſſam emendationi praebere, quum ea verba & apud Vlpianum *Fragm. Tit.* XI. §. 14. & apud Pomponium noſtrum in *lege* CXX. *ff. de V. S.* & apud Iuſtinianum *pr. Inſt. de L. Falcid. & Nou.* XXXII. *cap.* 2. reperiantur. Nam primo verum quidem eſt, tutorem non rei, ſed perſonae, dari, §. 1. *Inſt. qui teſt. tut. dar. poſſ. l.* 14. *ff. de teſt. tut.* & quidem capiti libero *l.* 1. *ff. de tut.* Sed eo ſane tempore, quo paterfamilias tutorem teſtamento dat, liberi non ſunt capita libera, ſed in poteſtate patria conſtituti, & liberi ſui, quibus ſolis ex lege noſtra decemuirali tutores dari poſſunt. *l.* 1. *pr. ff. de teſt. tut.* Liberi autem, in poteſtate patria conſtituti, erant quidem perſonae ratione aliorum hominum: ratione patris autem RES MANCIPI. Nam praeterquam quod ritu mancipationis a patre vendebantur, Cai. *Inſt. lib.* 1. *tit.* VI. §. 3. qui in ſolas res mancipi cadebat: iisque furto ſurreptis pater furti, non ſecus ac ſi res ſibi ſurrepta eſſet, agebat: *l.* 14. §. 13. *l.* 38. *pr. ff. de furt.* liberi etiam rei vindicatione directa peti poterant ex iure Quiritium. *l.* 1. §. 2. *ff. de Rei Vind.* Ex quibus omnibus rectiſſime colligit vir ampliſſimus Corn. van Bynkersh. *de reb. Mancip. cap.* V. *pag.* 116. & *de Iure occid. lib. cap.* 1. *pag.* 145. liberos iure antiquiſſimo res mancipi, ipſamque patriam poteſtatem verum dominium Quiritarium fuiſſe. Iam nihil eſt in lege noſtra difficile, nihil quod lectorem morari poſſit. Pater enim familias dum tutorem teſtamento dabat, recte legare dicebatur *ſuper tutela* SVAE REI, quia tempore teſtamenti facti liberi inter res teſtatoris erant. Tutela tamen ipſa ex eo demum tempore ſeſe exſerebat, quo pater ad plures abierat, quia tunc demum ex rebus fiebant perſonae ſui iuris & capita libera.

§. XXI.

Sed haec quidem de ipſa lege XII. Tabularum, conceſſaque per illam latiſſima teſtandi facultate. Quin poſt hanc legem antiqua iſta in comitiis calatis teſtandi ratio ſtatim euanuerit, non eſt quod dubitemus. Quis enim fuiſſet tam ſtolidus, vt faciliore reperto teſtandi modo taedioſo illo vti, & populi, quam ſuo arbitrio, legem rebus ſuis dicere mallet? Quare & nullum in annalibus exſtat conditi in comitiis calatis teſtamenti exemplum, quum tamen paullo diutius, & ſaltim ad annum V. C. DCXIV. in vſu fuerint teſtamenta in procinctu facta. Ad id enim

enim tempus referendum exemplum, quod ſupra ex Vellei. Paterc. *lib.* II. *cap.* 5. adduximus. Exiſtimauit quidem ingens quondam Friſiae noſtrae ornamentum Viglius Zuichem. *in comm. ad* X. *Titulos Inſt. de teſt. pag.* 17. non plane ſublatum eſſe hunc teſtandi ritum, ſed hodienum obtinere, & tantum mutatum eſſe, vulgata lege regia, qua teſtamentum coram principe factum eiusdem eſſe vigoris coeperit, ac ſi coram populo factum fuiſſet. Sed haec admodum diluta videntur. Teſtamentum enim coram principe factum ratum eſt, non quod lege regia populus omnem ei & in eum poteſtatem contulit, ſed quod fide publica ſuſtinetur. Vnde & iudici oblatum citra alias ſollemnitates valet, quum tamen in iudicem poteſtatem legislatoriam populus numquam contulerit. *l.* 19. *C. de Teſtam.* Maneat itaque fixum & firmum, a tempore XII. Tabularum nullum amplius exſtare teſtamenti in comitiis calatis conditi exemplum. Quum vero iam alio teſtandi ritu opus eſſet, neque eum definiuiſſent decemuiri: nihil reliquum videbatur, quam vt eum vel Pontifices, vel ICti, qui tum teſte Pomponio *l.* 2. *§.* 6. *ff. de Orig. Iur.* legis actiones componebant, ex ipſis legum iſtarum principiis definirent. Finxerunt hi itaque, hereditatem eſſe rem mancipi, ideo forſan, quod illa in nullius niſi ciuis Romani dominium transſcribi poſſet. Quumque, vti ex Feſto in voce *nuncupata* conſtat, in iisdem XII. Tabulis cautum fuiſſet: QVI NEXVM FACIET MANCIPIVMQVE, VTI LINGVA NVNCVPASSIT, ITA IVS ESTO, itemque: QVI SE SINIT TESTARIER, LIBRIPENSVE FVERIT, NI TESTIMONIVM FARIATVR, IMPROBVS INTESTABILISQVE ESTO: Gell. *Noct. Att. lib.* XV. *cap.* 13. non exiſtimarunt, commodiorem excogitari poſſe ritum teſtandi, quam per nexum & mancipium, ſeu, quod perinde eſt, per aes & libram, ſeu mancipationem, qua omnium rerum mancipi dominium ſolebat transferri. Boëth. *lib.* III. *ad Topic. Cic.* Adeſſe itaque iubebantur quinque teſtes puberes & ciues Romani, quibuscum eſſet teſtamentifactio. Adhibendus & LIBRIPENS, more maiorum libram aeneam manu geſtans, ac praeterea, vt ex Clement. Alex. *Strom.* V. *p.* 574. colligimus, ANTESTATVS. Denique praecipue opus erat *familiae pecuniaeque emtore,* qualem in teſtamento Auguſti fuiſſe nouimus Domitium. Suet. *Neron. cap.* 4. Hic, quum heredis perſonam referret, in ſpeciem emebat hereditatem vel familiam, eamque mancipio accipiens addebat verba ſollemnia: HANC EGO FAMILIAM PECVNIAMQVE EX IVRE QVIRITIVM MEAM ESSE AIO, EAQVE MIHI EMTA EST HOC AERE, HAC AENEAQVE LIBRA, eaque proloquutus,

aere

aere percutiebat libram, indeque aes dabat ei, a quo mancipio acceperat. Haec in omnibus mancipationibus fieri oportuiſſe, ex egregio Caii noſtri fragmento apud Boëthium diſcimus. Et ſane his ambagibus opus in teſtamento erat. Quum enim, vt ſupra docuimus, leges de cauſſa inteſtati priuata teſtatoris voluntate tolli non poſſent: fingendum omnino erat, familiam inter viuos per aes & libram transferri, non per vltimam voluntatem, ceu acute iterum vidit laudatiſſimus vir, Corn. van Bynkersh. *Obſeru. lib, II. cap.* 2. *p.* 113. At ne ſic quidem res in vado eſſe videbatur. Ita enim vere fiebat alienatio, dominiumque iuris Quiritium irreuocabile in familiae emtorem tranſire oportebat, quem tamen plerumque heredem eſſe nolebat teſtator. Itaque primo huic actui, quem *familiae mancipationem* appellat Vlpianus *Fragm. Tit.* XX, §. 9. ex conſilio ICtorum alter accedebat, puta *nuncupatio teſtamenti.* Fingebatur enim, venditam quidem eſſe hereditatem, ſed certis legibus, quas in tabulis teſtamenti ſcripſiſſet teſtator, easque leges ratas eſſe debere ob legem XII. Tabularum paullo ante laudatam: *Vti lingua nuncupaſſit, ita ius eſto.* Hinc iam teſtator, tabulas teſtamenti tenens, vtebatur verbis ſollemnibus: HAEC, VTI IN HIS TABVLIS CERISVE SCRIPTA SVNT, ITA DO, ITA LEGO, ITA TESTOR, ITAQVE VOS QVIRITES, TESTIMONIVM PERHIBETOTE. Vlpian. *Fragm. tit.* XX. §. IX. Iſidor. *Orig. lib.* V. *cap.* 24. Eo facto Anteſtatus aures teſtium attrectabat, eosque rei geſtae iubebat eſſe memores. Vnde recte a Clemente Alex. *Strom.* V. *p.* 574. (cuius tempore nondum exoleuerant teſtamenta per aes & libram facta,) in veterum teſtamentifactione obſeruauit ζυγὰ, καὶ ἀσσάρια, καρπισμὸς τε καὶ ἰτάς τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις, *libras, aſſes, mancipationes & aurium attrectationes*, vti iam vidit vir eximius, Schulting. *Iuriſp. vet. anteiuſt. p.* 629.

§. XXII.

Satis diu hunc teſtandi ritum viguiſſe, non modo ex Suetonii variis locis, ſed & vel maxime ex Vlpian. *Fragm. tit.* XX. §. 2. ſatis conſtat. De ſua enim aetate, quae in tempora Seueri & ſucceſſorum incidit, ibi ita loquitur: *Illis duobus teſtamentis* (in comitiis calatis & in procinctu) *abolitis, hodie ſolum in vſu eſt, quod per aes & libram fit, id eſt, per mancipationem imaginariam.* Solum, inquit, hoc teſtamentum ſuo tempore in vſu fuiſſe, quum tamen multis ſaeculis ante in viridi obſeruantia eſſent Praetoria teſtamenta, in quibus ex edicto praetorio praeter ſeptem teſtium ſigna nihil requirebatur. Non nouum enim eſſe hoc Praetorium edictum,

edictum, ſed ſatis antiquum, & libera adhuc republica notiſſimum, ex Ciceronis *libro* I. *in Verr. cap.* 45. patet. Refert ibi, iam Verrem, Praetorem vrbanum, huiuſmodi edictum propoſuiſſe: SI DE HEREDITATE AMBIGATVR, ET TABVLAE TESTAMENTI NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM E LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR, SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POSSESSIONEM HEREDITATIS DABO. Et tamen, ne quis Verrem huius edicti auctorem putaret, ſtatim ſubiicit Cicero: *Hoc translatitium eſt*, id eſt, hoc edictum non nouum, ſed ex anteriorum Praetorum edictis in illud Verrinum translatum eſt. Id enim vocari ſolitum eſſe *edictum translatitium*, ex Cic. *Epiſt. ad fam. lib.* III. *Epiſt.* 8. *& ad Att. lib.* VI. *Epiſt.* 21. *& lib.* VI. *Ep.* I. patet. Quum itaque ſatis antiquum fuerit praetorium iſtud teſtamentum, *ad quod*, teſte Iuſtiniano, *nulla emancipatio deſiderabatur, ſed ſeptem teſtium ſigna ſufficiebant*: *§. 2. Inſt. de teſt. ord.* qua fronte Vlpianus ſolum teſtamentum per aes & libram ſua aetate obtinuiſſe, adfirmare potuit? Sed ſalua omnino res eſt. Teſtamentum eſt vocabulum iuris ciuilis, & eiusmodi νομοθεσία, ex qua hereditas defertur. *§. vlt. Inſt. per quas perſ. nob. adqu.* Teſtamentum autem per aes & libram, abolitis reliquis, ſolum ad ius ciuile referebatur, *§. 2. Inſt. de teſt. ordin.* non illud praetorium, ex quo non hereditas, ſed bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas dabatur. *l. 7. l. 9. ff. de bon. poſſ. ſec. tab.* Itaque ſolum illud legitimum teſtamentum in vſu fuit tempore Vlpiani, immo & multo poſt eius aetatem ſeparatae manſerunt rationes teſtamenti ciuilis & praetorii usque ad tempora Theodoſii iunioris, quibus primum contigiſſe, vt in vnam conſonantiam ius ciuile & praetorium iungeretur, non ſine adparatu docet Iac. Gothofred. *ad l. 1. C. Theod. de teſtament. & codicill. lib.* IV. *Tit.* 4. *Tom.* 1. *pag.* 334. *ſequ.* Quamuis autem ex eo tempore noua illa teſtandi ratio inualuerit, quae in libris Iuſtinianeis deſcribitur: nihil tamen fere eſt in hodierna teſtandi ratione, cuius origo non ex antiqua, quam hactenus deſcripſimus, teſtandi ratione ſit repetenda. Sic requiritur & hodie, vt vno eodemque tempore eodemque contextu teſtamenta condantur: *l. 21. C. de teſtament. l. 21. §. vlt. ff. qui teſt. fac. poſ.* non alia de cauſſa, quam quod & olim, comitiis vel diri ominis obnunciatione vel alia re triſti turbatis, nihil actum cenſebatur. Adeſſe iubentur ſeptem teſtes, vt ſint, qui quinque illos teſtes in mancipatione adhibitos, cum libripende & anteſtato, repraeſentent. Teſtes non omnes admittebantur, ſed ii, quibuscum erat teſtamentifactio. *§. 6. Inſt. de teſt. ord.* Res ipſa autem docet, omnes il-

los excludi, quibuſcum non erat communio comitiorum. Vnde mulieres, quamuis & teſtari poſſint & heredes inſtitui, in teſtium tamen numero eſſe prohibentur. *l.* 20. §. 6. *ff. qui teſt. fac. §.* 6. *Inſt. de teſt. ordin.* Rogari porro oportebat teſtes, *l.* 21. §. *pen. ff. eod.* vt ne vmbra & ſimulacrum aliquod deeſſet antiquae rogationis: VELITIS IVBEATIS QVIRITES. Haec omnia ex antiqua teſtandi ratione retinuerant Romani, veterum rituum tenaciſſimi. Haec ex comitiis calatis in teſtamentifactionem per aes & libram tranſtulerant. Haec demum in ipſam nouam teſtandi rationem, quam conſtitutiones principum inuexerunt, tranſierant, vt adeo nihil in hodierna teſtamentifactione nouum ſit, praeter teſtium ſubſcriptionem & ſigna, quorum illam ex conſtitutionibus; haec ex Praetoris edicto eſſe, ipſe Imperator obſeruat §. 3. *Inſt. de teſt. ordin.*

§. XXIII.

Ex his autem, quae diximus, facile definiri poteſt genuina teſtamentifactionis origo, quam alii a Numa, alii ex iure Attico, alii ab ipſis Romanis repetunt. Noſtrum quidem iam non eſt, tantas componere lites, neque id pateretur chartae, quam huic exercitationi deſtinauimus, anguſtia: nec veremur tamen adfirmare, res plerumque diuerſiſſimas a viris doctis miſceri, atque inde euenire, vt omnibus fere eorum ſententiis & veri quid inſit, & falſi quamplurimum. Sane, ſi ex me quaeras, an ipſa teſtamentifactio ab Athenienſibus ad Romanos migrarit? non id modo negabo, ſed ne iis quidem ſuffragabor, qui eam a Numa repetunt. Antequam de adoptando iure Attico cogitaſſent Romani, teſtamenta in procinctu facta eſſe iam ſupra ex Plutarchi *Coriolan. p.* 198. demonſtrauimus. Ante haec tempora ſub Anco Marcio Laurentiam meretricem a Tartutio heredem factam refert Plutarchus *Quaeſt. Rom.* XXXV. *& in vita Romuli*, vbi de viro ait, τελευτῶν ἀπέλιπε κληρονόμον, *moriens heredem reliquit*, quod ſane, quum Laurentiam agnatam fuiſſe non liqueat, non poteſt, niſi de ſucceſſione teſtamentaria, explicari. Auctorem porro habemus Liuium *lib.* 1. *cap.* 46. ipſum Ancum Marcium Regem Romanorum filiis L. Tarquinium Priſcum tutorem dediſſe: quod, ignota adhuc tutela datiua, teſtamento factum oportuit: Veroſimillimum itaque eſt, ab ipſis vrbis incunabulis teſtamentifactionem Romae valuiſſe. Idque inde colligo, quod ea in Latio aeque ac reliqua Italia tum circa tempora vrbis conditae, tum ante eius natales in vſu fuerit. Nam Damaretum Corinthium, qui *domo* profugus Tarquiniis conſederat, Lucumone inſtituto omnium bonorum herede, *immemorem in teſtamento*

Digitized by Google

ſtamento nepotis diſceſſiſſe, refert Liuius *lib.* 1. *cap.* 34. Quod quum vel ſub Numa, vel ſub Tullo Hoſtilio contigiſſe oportuerit, argumento eſt, iam eo tempore in Hetruria teſtamenta fieri conſueuiſſe. Idem auctor grauiſſimus *lib.* 1: *cap.* 3. memoriae prodidit, Procam, Albanorum regem, Numitori, *qui ſtirpis maximus fuerit, regnum vetuſtum Siluiae gentis legaſſe.* Quum itaque temporibus Romuli in Latio aeque ac Hetruria iam nota eſſet teſtamentifactio: quid eſt, quod eam ex iure Attico vel a Numa repetere velimus? Quis dubitauerit, quin Romulus potius iura illa Albana, tamquam e maiori patria, Romam in nouam coloniam transtulerit: Sin quis autem porro ex me quaeſiuerit, vnde illa teſtandi ratio, quam Decemuiri XII. Tabulis inuexerunt, orta ſit? non poſſum, quin iis adiiciam calculum, qui illam Atticae originis eſſe arbitrantur. Non ignorabant quidem Romani ante Decemuiros teſtamentifactionem: ſed id principium ignorabant: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO. Id autem dubio omni procul Athenis attulerant tresuiri, quos Romani legum deſcribendarum cauſſa in Graeciam miſerant. In vniuerſa enim Graecia exſtabant leges, ἐξεῖναι τὰ ἑαυτοῦ διατίθεσθαι ἁπλῶς, ὅπως ἄν τις ἐθέλῃ τὸ παράπαν, *vt ius ſit vnicuique, de rebus ſuis, prout collibitum eſſet, legare.* Plato *de legib.* XI. *p.* 679. idemque & Athenis ex legibus Solonis obtinuiſſe nouimus. Quum enim antea nefas Athenis haberetur, teſtamentis conditis ſpem agnatorum interuertere: Solon, teſte Plutarcho *in Solon p.* 90. liberum fecit, ᾧ βούλεταί τις, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὐτοῦ, *non exſtantibus liberis, cui viſum eſſet, ſua dandi legandique;* Quod & Demoſthenes *Orat.* 11. *in Steph. p.* 983. confirmat. Habes hic illud ipſum principium: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO. Et quamuis Solon varios caſus excepiſſet, veluti ſi quis liberos germanos maſculos haberet, ſi emotae mentis eſſet, aut ſenectute, morbo vel veneficio praepeditus, aut muliebribus blanditiis inſtinctus, aut denique neceſſitate vel vinculis circumuentus, ceu ex loco eodem Demoſthenis intelligimus: multas tamen ex his exceptionibus negligendas putabant decemuiri, partim quod, teſte Dionyſ Hal. *lib.* 11. *p.* 96. liberi Romae adductius regerentur, quam Athenis, partim, quod maiorem libertatem mereri videretur ciuis Romanus, quam ſcurra vel nauta Atticus. Denique ſi quaeſtio ſit, vnde ritus teſtandi per aes & libram promanarit? extra omnem dubitationis aleam poſitum videtur, eum non ex ipſis XII tabulis eſſe, ceu ex male intellectis Feſti & Gellii locis ſibi perſuaſerunt viri eximii, & in his Franc. Balduin. *ad* XII. *Tab. cap.*

XXIX. *p.* 118. ſed ex ingenio vel Pontificum, vel ICtorum, qui ex XII. tabulis legis actiones compoſuerunt, ceu iam ſupra ſuo loco obſeruauimus.

§. XXIV.

Sic demum ſatisfeciſſe videmur primae tractationis noſtrae parti, id eſt, expoſitioni legis Decemuiralis: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO. Proximum eſt, vt quid ex hac lege conſequatur, eadem diligentia, ſed breuius tamen, tradamus. Ait Pomponius noſter: *Verbis his legis XII. tab. latiſſima poteſtas tributa videtur, & heredis inſtituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque conſtituendi.* Quod ad heredis inſtitutionem attinet, ea omnino ex hac ipſa lege fluit. Quamuis enim non *inſtituendi heredis*, ſed *legandi* tantum poteſtas tribui videatur ciuibus: omnino tamen lex Decemuiralis vel maxime etiam pertinet ad heredis inſtitutionem, *quae caput & fundamentum intelligitur totius teſtamenti.* §. 34. *Inſt. de legat.* Nam primo permittit patrifamilias legare etiam de FAMILIA, quod ad legata non pertinere poteſt. Deinde LEGARE, vt ſupra expoſuimus, eſt *νομοθετεῖν legem dicere rebus ſuis.* Lex autem ferri non poteſt, niſi ſint, quibus parendi neceſſitas incumbat, quales ſunt heredes inſtituti, ſimul ac vel adeundo, vel pro herede gerendo hereditatem adquiſiuerunt. Hinc *legare* veteribus dicebantur, non modo qui aliquid titulo ſingulari relinquebant, ſed & qui heredem inſtituebant. Locum Liuii *lib.* 1. *cap.* 3. vbi *Procus Numitori*, *ſtirpis maximo*, *regnum legaſſe* dicitur, paullo ante vidimus. Id vero non de legato, ſed heredis inſtitutione eſſe intelligendum, recte iam alii obſeruarunt. Neſcio, an huc etiam pertineat marmor Romanum apud Reineſ. *Inſcript. Claſſ.* VIII, 82. cui, quod a Reineſio ipſo illuſtratum non eſt, non nihil lucis adfundere iuuabit. Eſt illud tale:

D. M.
AVREL. MVCIANVS
VETER. EX N. SING. AVG.
N. VIX. ANN. XXXXV.
DOMO. THRACIA.
IVL. VALENS. LEG. HERES.
AMICO. ET. MVNICIPI.
OPTIM. B. M. F. C.

Poſitum hoc monimentum AVRELIO MVCIANO, (cuius & alioquin mentio

tio fit in marmore apud Grut. p. MLXIX. 9.) VETERano EX *Numero* SINGularium AVGuſti *Noſtri*, vti hic titulus & in alio marmore Grut. p. DXVIII, 7. occurrit. *Fieri* autem illud amico & municipi optimo & bene merenti *Curauerat* IVL. VALENS, & quidem, quod ad nos maxime pertinet, LEGatarius HERES. Ita enim litteras recte illas interpretatur in his litteris verſatiſſimus, Thom. Reineſ. *in Indice vocabulorum rariorum & ſignificationum inuſitatiorum*. Quid vero eſt *legatarius heres*? Sane ſi cui vniuerſarum rerum vel hereditatis portio legatur, is in arte noſtra non *legatarius heres* dicitur, ſed *partiarius legatarius* de quo *l.* 76. *§.* 2. *l.* 8. *§. vlt. de legat.* 2. *§.* 5. *Inſt. de fideic. hered.* Cic. *pro Caecin. cap.* IV. *&* V. *de legibus lib.* 11, *cap.* 20. In re porro certa inſtitutus, ſi coheredem non habet, non legatarius eſt, ſed heres ex aſſe: *l.* 1. *§.* 4. *ff. de hered. inſt.* ſin coheredem habet, legatarius eſt, non heres. *l.* 13. *C. eod.* Poteſt quidem & praelegatum accipere heres: ſed & tunc *legatarius & heres* diceretur, non *legatarius heres*, quo ſe nomine hic adpellat Iulius Valens. Vnde fere adducor, vt haec tanquam *συνώνυμα* iungi credam, quia iure veteri LEGARE erat etiam heredem inſtituere. Recte itaque & is, qui in vniuerſum ius teſtatoris ſucceſſerat, *legatarius* dici poterat, ſed vt a reliquis, qui aliquid titulo ſingulari ex teſtamento acceperint, diſcerneretur, *legatarius heres*. Si autem legis decemuiralis, ad quam nunc veluti e diuerticulo redimus, ita intelligenda ſunt verba: facile profecto patet, *latiſſimam heredes inſtituendi poteſtatem* illis tribui patribus familias. Hinc poterant Romani veteri iure heredes inſtituere omnes, ſiue liberi eſſent, ſiue ſerui, & hi ſiue proprii ſiue alieni, *leg.* 3. *pr. ff. de her. inſt.* ſiue ſui, ſiue extranei, & hos quidem ſuis etiam excluſis. *l.* 11. *ff. de lib. & poſt.* Cic. *de orat. lib.* 1, *cap.* 38. Poterant inſtituere, quotcumque vellent, *§.* 4. *Inſt. de her. inſt.* & quoto gradu vellent, *l.* 1. *pr. ff. de vulg. & pup. ſubſtit.* Vnde & ſubſtitutio pupillaris, quam viri docti negant ex XII. tabulis eſſe, aeque ac vulgaris ex hac lege noſtra fluit. Dum enim paterfamilias filio impuberi ſubſtituebat, legabat de familia pecuniaque ſuae rei, eousque donec ipſe filius teſtamentum condere per aetatem poſſet, quemadmodum in idem tempus ei tutorem quoque dabat. Nec eſt, quod quis nobis obuertat *legem* 2. *pr. ff. de vulg. & pup. ſubſt.* vbi moribus tribuitur pupillaris ſubſtitutio. Nam & in XII. Tabulas migraſſe *πάντας τὲς πατρικὲς ἐθισμὲς* vel *ἀγράφες ἐθισμὲς omnes mores patrios & non ſcriptos*, teſtis eſt locupletiſſimus Dionyſ. Halic. *lib* II. *p.* 96. *& lib.* X. *p.* 676. Denique ex eadem lege poteſtas fiebat patri-

familias inſtituendi heredes vel ex aſſe, vel ex quantacumque parte, vel pure, vel ſub conditione. In diem duntaxat fieri non poterat inſtitutio, quia iisdem XII. Tabulis cautum fuerat: *Aſt ſi inteſtato moritur, cui ſuus heres nec eſcit, agnatus proximus familiam habeto. Si agnatus nec eſcit, gentilis familiam heres nanciſcitur. Pariat. LL. Moſ. & Rom. tit. vlt.* §. IV. Inde enim colligebant veteres, tum demum admitti heredes legitimos, ſi quis INTESTATVS moriatur, adeoque *neminem pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere, l. 7. de R. I.* vel heredem in diem inſtituere poſſe. *l. 88. ff. de her. inſt.* Quare iam in oculos incurrit ratio iſtius celeberrimi axiomatis, in quam tam operoſe, nec tamen felici ſemper ſucceſſu inquirunt viri docti.

§. XXV.

Non modo autem heredes inſtituendi latiſſima poteſtas hac lege decemuirali tributa eſt patrifamilias, verum etiam, quod proxime addit Pomponius, LEGATA *dandi.* Fas enim illi erat, non tantum de *familia legare*, quod paullo ante ad heredis inſtitutionem pertinere diximus, ſed & *de pecunia,* id eſt, de vniuerſo patrimonio. Legabat autem de pecunia ſua vel ita, vt rerum quarumdam dominium ſtatim a morte ſua ad legatarios tranſire iuberet, quod erat legatum *vindicationis,* vel vt legislatoris inſtar damnaret heredem ad dandum faciendumque, quod legatum *damnationis* dicebatur, vel vt vnum ex coheredibus aliquid tamquam legatum praecipere iuberet, quale legatum *per praeceptionem* vocabatur, vel vt denique heredi hanc legem diceret, vt ſineret legatarium ſumere: vnde legatum tunc dicebatur *ſinendi modo* relictum. Vlpian. *Fragm. tit.* XXIV. §. 2. *ſequ.* Cai. *Inſt. lib.* II. *tit.* 7. *princ.* §. 2. *Inſt de legat.* Quodcumque autem onus imponeret heredi, quantamcumque hereditatis partem legatis exhauriret, quibuscumque vteretur formulis, perinde erat, modo legaret verbis *ciuilibus,* Vlpian. *Fragm. tit.* XXV. §. I. Ciuilia autem verba erant, quibus ciuitas vtebatur in ferendis legibus. Quemadmodum itaque populus leges non ferebat Graece, ſed latine: ita nec legatum Graeca aliaue lingua ſcriptum valebat. Vlpian. *ib.* §. 9. Quae enim ſunt iuris ciuilis, Latine, quae iuris gentium, qualibet lingua poterant explicari. *l. 8. §. fin. ff. de accept.* Deinde quia populus leges ferens non rogat, ſed imperat, *& legatum* relinquendum erat *legis modo, id eſt, imperatiue,* Vlpian. Fragm. *tit.* XXIV. §. 10. quia alias non videbatur legatum, ſed fideicommiſſum, quod nullo iuris vinculo, ſed tantum pudore heredis, continebatur.

Digitized by Google

tur. §. 1. *Inſt. de fideic. her.* His obſeruatis iam facile patet, quam lata data fuerit priuato iſti legiſlatori legandi facultas. Recte & vtiliter dabat, legabat res iam exſtantes & futuras, corporales & incorporales, proprias & alienas, res & facta. Recte legabat pure, ſub conditione, in diem, ſub modo, cauſſa, demonſtratione, adeo vt nec falſa cauſa, nec demonſtratio, nec conditio impoſſibilis legatum perimeret. Ratio non longe arceſſenda. Vti enim legiſlatoris non eſt rationes reddere, ſed imperare, & ideo Senecae iudicio nihil abſurdius eſt lege cum prologo: ita nec teſtatoris erat, rationes reddere ſui legati. Stabat pro ratione voluntas, nec tam lata poteſtas ferendi leges data erat Athenis Soloni, Spartae Lycurgo, Romae decemuiris, quam patrifamilias domi cuique ſuae. Huic enim non opus erat curiarum ſuffragiis, ſed ſufficiebat lex: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. XXVI.

Eadem vero lege & LIBERTATES DANDI *latiſſimam poteſtatem* patrifamilias *tributam* eſſe, ait Pomponius. Serui enim erant res mancipi, Vlpian. *Fragm. Tit.* XIX. §. 1. in quas omne ius ſibi conceſſum eſſe ſciebant Romani. De ſeruis itaque diſponentes, *legabant de pecunia ſua*, & quemadmodum eos aliis poterant legare, donare, vſumfructum, vſum, operas eorum aliis relinquere: ita & nihil impediebat, quo minus eosdem vel pure, vel ſub conditione, vel ex die liberos eſſe iuberent. Nec intererat, quot & quos hoc inaeſtimabili beneficio afficere vellent, antequam Auguſtus legibus AElia Sentia & Fuſia Caninia *manumittendi modum terminaret.* Suet. *in vit. Aug. cap.* XL. Hinc Dionyſ. Halic. *Antiq. Rom. lib.* IV. *p.* 238. noſſe ſe, ait, qui tota ſeruitia teſtamento libera eſſe iuſſerint, tantum vt benignitatis laudem ferrent poſt mortem, & in funeris elatione magna pileatorum frequentia lecticam eorum proſequeretur, in qua pompa eſſe audiuerit, *ἐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξεληλυθέντας, κακούργους ἀρτίως, μυρίων ἄξια διαπεπραγμένους θανάτων, recens dimiſſos ex carcere, maleficos, mille ſupplicia meritos.* Iam quamuis dedecori atque oneri ciuitati eſſet haec colluuies, quamuis impuram iſtam pileatorum turbam boni omnes cum indignatione, & ſtomacho adſpicerent: nefas tamen videbatur, iſtorum furciferorum libertati intercedere. Periculum enim erat, ne quid deminueretur de maieſtate domeſtica patrisfamilias, cui ſemel hanc facultatem νομοθετικὴν indulſerant decemuiri: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. XXVII.

Digitized by Google

§. XXVII.

Denique eadem lege & TVTELAS *conſtituendi* poteſtatem latiſſimam tributam eſſe patribusfamilias, Pomponius obſeruat. Nam *legare* iis licebat etiam SVPER TVTELA SVAE REI. Iam quidem & ſerui erant res defuncti, ſed in iis tutela locum non habebat, quippe vis & poteſtas in capite libero. *l.* 1. *ff. de tut.* Contra liberi quidem, vti dixi, rebus mancipi accenſebantur, mortuo tamen parente, capita fiebant libera, & hinc omnino patri facultas erat legandi ſuper tutela eorum, ſi eius eſſent aetatis, vt ſe ſponte tueri haut poſſent. Et ſane latior ea in re poteſtas erat huius regis domeſtici, quam praetoris, aut praeſidis, aliorumue magiſtratuum, qui ex lege Attilia vel Iulia & Titia tutores dabant. Hi enim nec minores, nec furioſos dare poterant; ille poterat. *l.* 10. *§.* 3. *ff. de teſt. tut.* §. 2. *Inſt. eod.* His non licebat; niſi pure tutorem conſtituere: *l.* 6. §. 1. *ff. de tut. l.* 77. *de R. I.* ille etiam ſub conditione, & ex die vel in diem dabat, *l.* 8. *§.* 2. *ff. de teſt. tut.* adeo, vt, antequam leges pubertatis annos finiiſſent, in arbitrio patrisfamilias fuiſſe videatur, teſtamento ſtatuere, quamdiu filium impuberem haberi vellet. Sane in *lege* 101. §. 2. *ff. de cond. & demonſt.* habetur fideicommiſſum ea conditione relictum tutori, *ſi tutelam in annum octauum decimum geſſerit.* Et quamuis Vlpianus cenſeat, fideicommiſſi huius conditionem non deficere, ſi tutor, curatoribus conſtitutis, tutela ſe abdicaſſet: facile tamen patet, id iuſtam quidem cauſſam habuiſſe tempore Vlpiani, non autem iis temporibus, quibus nondum certus finitus erat pubertatis terminus. Et inde, ceu iam Merill. *Obſ. lib.* v. *cap.* 16. vidit, illuſtrari poteſt locus ille Pauli Apoſtoli difficillimus, quo contra iuris hodierni principia pupillum dicit ὑπὸ ἐπιτρόπους εἶναι καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρὸς, *ſub tutoribus & curatoribus eſſe, vsque ad tempus a patre praefinitum. Gal. cap.* IV. *comm.* 2. Praeterea paterfamilias tutorem dare poterat etiam vxori, quae in manum conuenerat. Quum enim & haec in manu & mancipio mariti, & filiaefamilias ac heredis ſuae loco eſſet: Gell. *Noct. Att. lib.* XVIII. *cap.* 6. conſequens ſane videbatur, vt hic tutorem eidem teſtamento dare poſſet, quantaecumque eſſet aetatis, ſiquidem perpetuam fuiſſe mulierum tutelam, inter omnes conſtat. Et id luculenter demonſtratur teſtimonio Liuii *lib.* XXXIX. *cap.* 19. vbi Hiſpalae Fecenniae SCto data dicitur *gentis emtio & TVTORIS OPTIO, quaſi ei vir teſtamento dediſſet.* En denuo facultatem vere

νομοθέ-

νομοθετικὴν, natam ex illo carmine decemuirorum ſollemni: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. XXVIII.

Sed vt denique ad poſtremam legis noſtrae particulam proueha- mur, in ea Pomponius obſeruat, *id omne coanguſtatum eſſe vel auctoritate legum vel interpretatione iura conſtituentium.* Vti enim rerum omnium, ita & legum quaedam ſunt viciſſitudines. Quum enim eas reipublicae ſtatui attemperari oporteat: fieri non poteſt, quin in rerumplublicarum conuerſionibus leges quoque mutentur aliamque plane faciem paullatim induant. Stetit itaque regnum iſtud ciuium Romanorum domeſticum, quoad ſtetit libertas: hac oppreſſa & illud ſenſim euerſum eſt, ſiquidem tanta priuatorum poteſtas non expedit principatui, cuius ratio non conſtat, niſi ab vno omnia regantur. Hinc illud: VTI LEGASSIT maximum deliquium ab Auguſti temporibus paſſum eſt, partim latis nouis legibus, partim interpretatione eorum, quibus principes facultatem dederant de iure reſpondendi, quorumque opera vel maxime vtebantur ad veteres leges nouo ciuitatis ſtatui attemperandas. Primo, quod ad heredum inſtitutionem attinet, interpretatione inualuit, vt teſtamenta condere non poſſent ſurdi & muti, niſi id beneficium a principe obtinuiſſent, *l.* 6. §. 1. *l.* 7. §. 1. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* quia his natura ipſa denegaſſe videbatur facultatem pronunciandi ſollemnem teſtamenti nuncupationem: HAEC VTI IN HIS CERIS SCRIPTA SVNT, &c. illi autem audire non poterant verba, quae familiae & pecuniae emtor ex formula proferebat. Hinc mutata poſtea teſtandi ratione, conditionem hanc illis remiſit Iuſtinianus. *l.* 10. C. *qui teſtam.* Non magis leges & conſtitutiones principum teſtari patiebantur damnatos ob carmen famoſum, *l.* 18. §. 1. *l.* 26. *ff. qui teſt. fac.* inceſtis nuptiis pollutos, *l.* 6. C. *de inceſt. nupt.* haereticos. *l.* 3. C. *de haeret.* Multum quoque poteſtati iſti latiſſimae heredis inſtituendi derogatum eſt per regulam, quae paullatim interpretatione & conſtitutionibus firmata eſt, liberos omnes ſiue ſuos, ſiue emancipatos, aut inſtituendos, aut nominatim & ex iuſta cauſſa exheredandos eſſe, *l.* 4. *C. de lib. praet.* §. 5. *Inſt de exh. lib.* Multum eidem deceſſit per querelam inofficioſi, qua omnia teſtamenta, non ex officio pietatis facta, reſcinduntur. Multum denique per tot leges, quibus certis perſonis hereditatem relinqui prohibitum, de poteſtate iſta deminutum eſt. Sic nulla pars hereditatis relinqui poteſt filiis perduellium, apoſtatis, haereticis, Iudaeis, & per legem Iuliam &

Papiam innuptis, orbis, non niſi dimidia. Vlpian. *Fragm. tit.* XVII. §. 1. & *tit.* XXII. §. 3. Sozom. *Hiſt. Eccl.* 1, 9. quamuis poſtremas prohibitiones a Conſtantino M. & Iuſtiniano ſublatas conſtet. *l. vn. C. Theod. de infirm. poen. coel. l. 2. C. de iure lib.* Omitto iam legem Voconiam, quae feminas hereditates capiendi iure excluſit, Dio Caſſ. *lib.* LVI. *p.* 662. quamuis & haec ſatis mature opulentia ciuitatis iterum euerſa ſit. Gell. *Noct. Att. lib.* XX. *cap.* 1. Omitto legem Iuliam de viceſimis hereditatum, qua factum, vt viceſima ſemper pars hereditatis teſtatorum periret, dum a fiſco occupabatur. Dio Caſſ. *lib.* LV *p.* 563. Omitto alias leges & conſtitutiones, legi illi: VTI LEGASSIT ITA IVS ESTO inimiciſſimas, quarum vel numerum inire modum opuſculi excederet.

§. XXIX.

Non minus legata dandi poteſtas coanguſtata eſt legibus & interpretatione iura conſtituentium. Quam multa enim legata iure noſtro pro non ſcriptis habentur? quam multa indignis a fiſco eripiuntur? quam multum illi poteſtati legandi derogarunt leges Furia & Voconia, *pr. Inſt. ad leg. Falc.* &, quae etiamnum in vſu eſt, Falcidia? qua ſane non amplius fas eſt teſtatori vltra dodrantem hereditatis legatis & fideicommiſſis exhaurire. Praecipue inimica legatis erat lex Iulia caducaria, quae bona caduca, vacantia, ereptitia, quaſi caduca repererat, quorum magna pars, legatariis deſtinata, in fiſcum principis influebat, antequam eam legem odioſiſſimam aboleret Iuſtinianus in celeberrima illa *l. vn. C. de caduc. toll.* Profecto & iis aliisque iuribus nouis maxime coanguſtata eſt illa tam ampla legata dandi poteſtas.

§. XXX.

Recte etiam de libertatis dandae poteſtate id adfirmare potuit Pomponius, quum eius temporibus adhuc vigerent leges Aelia Sentia, Fuſia Caninia, Iunia Norbana, quibus poteſtas manumittendi maxime coercebatur. Non amplius per has leges fas erat ad iuſtam libertatem teſtamento perducendi ſeruos litteratos, furciferos, tortos, vinctos, vel alio ſupplicii genere adfectos, quos lex Aelia Sentia ad dedititiorum conditionem depreſſerat. Non amplius licebat teſtatori ſeruitia integra vel vltra certum modum libertate donare, nec in fraudem creditorum manumittere, vrbemque impuris pileis implere, antequam Iuſtinianus legibus iſtis, vel ſublatis, vel reſtrictis fraenos de nouo illi licentiae laxasſet. Denique & tutores dandi poteſtatem latiſſimam quodammodo coanguſtarunt leges ac conſuetudines nouae, quae, abolita

paullatim

paullatim in manum conuentione, vxores poteſtate mariti exemerunt, quamuis alioquin nullum horum iurium integrius ad extrema reip. Romanae tempora perueniſſe videatur, quam tutela teſtamentaria, in qua fere ſola illud ius antiquum ſeruant libri noſtri: VTI LEGASSIT, ITA IVS ESTO.

§. XXXI.

Sufficiant haec de lege pulcherrima, quam ita enucleaſſe mihi videor, vt fructum aliquem huius diligentiae mihi liceat ad conſcientiam meam referre. Quaedam hic habes, ab aliis non obſeruata, aliqua etiam, quae occaſionem ſuppeditare poſſint vberiori meditationi. Qualiacumque vero ſint, Lector, ea tu tantiſper aequi bonique, quaeſo, conſule, dum prodeant meliora.

COROLLARIA.

1. *Aeſtimatio rei debitae, quae vel non reperitur, vel poſt moram debitoris deterior eſt facta in* ſtricti iuris Iudiciis *ad litem conteſtatam: in* Bonae Fidei Iudiciis *ad rem iudicatam referri debet.* l. 3. §. 2. ff. commod.
2. *Quae tamen duo tempora, litis rei conteſtatae* in ſtricti iuris*: iudicandae* in B. F. Iudiciis, *nequaquam praeſtituta cenſeri debent, vt puncta temporis, & quaſi nulla anterioris temporis habeatur ratio; ſed potius vt termini,* ad quos *vſque creſcentis forte aeſtimationis ratio haberi debeat, & vltra quos ſi vel maxime creſcat, huius tamen incrementi amplius haberi nequeat ratio. Terminus autem,* a quo *incipit & in dies creſcere poteſt aeſtimatio* ex mora, *ſeu tempus illud quo ſoluere, ſeu rem praeſtare debuit debitor; ſiue ea ſit* ex re, *ſeu lapſu diei, qua ſolui deberet, adpoſitae: ſiue* ex perſona, *quae per interpellationem inducitur legitimo modo ac tempore factam.*
3. *Concludere itaque non dubito, condemnandum eſſe eum in eam aeſtimationem, quae a momento morae inchoatae in B. F. iudiciis, vſque ad rem iudicandam: in ſtricti iuris, vſque ad litem conteſtatam, toto eo tempore, fuit vmquam maxima.*
4. *Nihil nos in contrarium mouentibus* lege 3. §. 3. de act. emt. l. 22. de reb. cred. l. 59. & 60. de Verb. Obl. l. 22. de O. & A. l. 3. §. 2. Comm. *aliisque.*

5. *Bonae Fidei poſſeſſor omnes fructus tam naturales quam induſtriales indiſtincte percipiendo facit ſuos.*
6. *Veſtimentorum quotidianorum, non verum, ſed quaſi eſſe vſumfructum dicimus.*
7. *Immerito pugna inter* l. 32. §. 1. de Seru. praed. Vrban. & *legem* 18. quemadm. Seru. amitt. *ſtatuitur.*
8. *Vſufructuarius in iure cedendo ſuum vſumfructum extraneo, nihil agit.* §. 3. Inſt de vſufr. *Eoque non obſtante, eum amittit.*
9. *Si filiusfam. heres inſtitutus, hereditatem repudiet, non pater eius, ſed qui vulgariter ſubſtitutus eſt filio, erit admittendus,*
10. *Pater nec filio emancipato nec mater vlli vmquam filio ſubſtituere poteſt pupillariter?*
11. *Aſt Pater filio exheredato, quippe qui adhuc ſuus eſt, recte poteſt pupillariter ſubſtituere.*
12. *Pupillaris ſubſtitutio requirit, eum, cui fit, duplici tempore fuiſſe in poteſtate teſtatoris: teſtamenti nempe & mortis, non etiam intermedio.*
13. *Vltra tempus pubertatis a pagano facta pupillaris ſubſtitutio adeo pubertate exſpirat, vt ne quidem valeat iure fideicommiſſi.*
14. *Creditori inuito non recte per partes ſoluitur.*
15. *Vaſallus Dominum ſuum, contra omnes perſonas adiuuare tenetur,* PATRE, *Dominoque excepto antiquiore.*
16. *Siue ipſi conſtat iuſta de cauſſa bellum moueri a Domino ſuo: ſiue de iuſtitia cauſſae dubitat.*
17. *Contra vero de eiusdem iniuſtitia, a parte Domini plane certus & perſuaſus ad ſolam tenetur defenſionem; & ad offendendum alium, ſi vult.*
18. *'Αυτοχειρίαν iure Romano, praeterquam ſi cum alterius iniuria fiat, illicitam nusquam legimus.*

F I N I S.

INDEX.

INDEX RERVM
ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS.

A.

Abdias Babylonicus, ſub hoc nomine latet impoſtor. 77

Abbadie (Iacobi) de notitia ſui ipſius libellus 126
  a vera ſapientia alieniſſimus ibid.

Abbo Floriacenſis. eius de dalmatica ſententia. 26

Aburnius (Valens) Iauoleni diſcipulus. 801

Academica iuriſdictio ad quamnam ſpeciem iuriſdictionis referenda? 243

Acceptans quis audiat in cambio? 460

Acceptatio in confeſſionibus reorum hodie frequentiſſima ex iure Rom. antiquo deriuanda. 649

Accidentalia cambii, ſi falſum inuoluant, an contra actorem decernatur inquiſitio de falſo? 480

Accurſius ridetur a Cuiacio 627

Actio hypothecaria quo caſu annali praeſcriptione excludatur ſecundum ius Lubec.? 902
  ad ſupplendam legitimam fratribus & ſororibus, perſona turpi inſtituta, vnde competere dicatur? 307
  iniuriarum Lubecae exſpirat intra tres dies. 881
  confeſſoria, vel ex confeſſo 663

Actione in rem extincta, an ad aeſtimationem agere, analogiae iuris repugnet? 894

Actiones. inter poenales & perſequutorias nihil differentiae ſtatuit ius Lubecenſ. 882
  legis Pontifices olim, vel ICti componebant. 991
  quaenam aduerſus tutorem durante tutela inſtitui potuerint iure Rom.? 731

Actionum legis inuentores qui? 447

Actore non probante reus abſoluendus; axioma hoc de quanam probatione intelligendum? 631

Adamantes inferri, venumque exponi vetant Imperator & Rex Gall. 327

Adelheidis, Ottonis M. vidua vrbem feciſſe dicitur ſub libertate Romana. 419

Adſectatio ſe prodit 145
  ad eam detegendam regulae praeſcribi nequeunt. ibid.

Adfectus quomodo differant a propenſionibus? 148

Adoptionem hereditas nominis, pecuniae, ſacrorum, teſte Cic. ſequebantur 988

Adminiſtratio vicaria tutorum in Germ. legibus

bus

Digitized by Google

bus publ. fundata 726
Adminiſtrationis tutelae differentia ſecundum ius Rom. & Germ. 729
Admiralſchafften. ita vocantur naues conſociatae 369
Adpulſum ad littora hoſtilia quibus legibus ſibi ſtipulari ſint Belgae ab Hiſpanis? 364
Adſecurationis diuiſio 374
ea non ad praeteritum, ſed futurum periculum eſt extendenda ibid.
Adſecurato quamdiu expectandum, antequam reſtitutionem exigat? 376
Adſecuratores an nauium pro commiſſo occupatarum pretium reſtituere teneantur? 374. ſeq.
Adſidere an inter ſacra permiſſum? 47
Adſignatio an indoſſari poſſit in cambio & inde actio inſtitui? 488
Aduentitia bona in quantum mater vſufructuaria in inuentario recenſere adſtringatur? 603
Aduerſariis mercatorum an aeque fides habenda ac codicibus eorum? 550
Adulterium. qui in eo deprehendebantur, ante ſententiam infames erant 297
Aedilitas proximus a quaeſtura locus 785
Aedium religio veterum vnde repetenda? 352
Aegidius, Remenſis Epiſcopus perduellionis accuſatus 660
Aegyptii erae martyrum inuentores 85
Aelius (Sex.) formulas, quibus olim vtebantur Romani, publicauit 449
Aes alienum an mater vſufructuaria ſoluere teneatur? 611. ſeq.
Aeſtimatio. an ad eam agi poſſit, actione in rem extincta? 894
Africa egregiorum ICtorum mater 790
Africanus (Sex.) ICtus, Saluii Iuliani diſcipulus 802
'Αγια quamnam templi partem notent? 65
Agnati ipſo iure tutores mulierum erant iure Rom. 825
Agnatis & cognatis iure Germ. relinquenda eſt legitima 962
Agnatorum tutela legitima Graecis ſuſpecta videbatur 706
Agraria lex Hebraeorum. quinam de ea egerint? 378
Agreſtinus, Notarius Regis Galliae 38
controuerſiam mouet de tonſura ibid.
Agrorum Romanorum olim magna erat anguſtia 381
'Αιύλιοι. ita legendum pro 'Ατύλιοι 772
'Ατριβῶς χειριτίζειν qui videri volebant, pallium ſumebant 9
Alamannia ſub Car. Craſſo regnum fit 749
Alberici Roſciatis de materia ſubſtitutionum ſententia 969
Alchemiſtici ſtudii vanitas 133. ſeq.
Cornelii Agrippae de eo ſententia 134
Alemannia a Francis in ſeruitutem redacta 257
Alemanni. apud eos tutela legitima non erat gratuita 845
Alexander Seuerus Princeps ſemi Chriſtianus 192
eius inſtitutum circa religionem ibid.
Alcibiadis iudicium de mutatione legum 450
Alienatio bonorum vxoris libera effectus tutelae maritalis olim in Germ. 857
quae κατ' ἐξοχὴν ita dicta iure Rom? 8:4
Alimenta vtrum mater vſufructuaria tantum conſequatur, an plenos fructus? 606
liberis a matre vſufructuaria praeſtanda quomodo comparata eſſe debeant? 613
Alixius & Salmaſius quid de pallio Tertulliani demonſtrarint? 7
Ἀλληγορικῶς omnia interpretabantur Platonici 190
Alphaeus & Cleophas legi poteſt 61
Altare thymiantis. ad Sanctum, vbi hoc altare erat, non admittebantur Iraelitae 66
Alteſerra (Ant. Dad.) refutatus 805

Ambi-

Digitized by Google

Ambitionis diuiſio in ſtultam Thraſonicam & Speciosam 166
haec denuo vel erudita 169
vel aulica ibid.
vel militaris ibid.
vel Phariſaica ibid.
Ambitio ſtulta quonam inceſſu ſe prodat? 169
Thraſonica? 170
Speciosa? 172
Phariſaica? 175
Ambitus falſae ſapientiae character ſecundum Platonem 120
Ambroſii ſententia de ſecundis nuptiis 597
Ambroſius, Mediolanenſis Epiſcopus, quid ex inceſſu amici collegerit? 153
Amicus a quibusnam Imperatoribus vocetur Saluius Iul.? 795
Amiras, vel Emirs Saraceni principes ſuos vocabant 369
Ammianus Marcellinus quid ſcripſerit de Damaſo? 26
Ammonii Saccae ſchola eiusque celebritas 204
de eius religione diſquiritur 205. ſq.
eius Chriſtianismus vnde probetur? 207
Amond quid ſignificet Germanis 840
Ἀμφιβολία definitur a Diög. Laert. 808
Anacletus. quid epiſtola eius praecipiat? 22
an aliquid probet ratione habitus ſacerdotalis? ibid.
Anconitani quamnam poenam alienis inſignibus nauigantibus ſtatuerint? 367
Ancus Marcius Tarquinium Priſcum liberis ſuis teſtamento tutorem dedit 727. 994
Aocyrani monimenti fragmentum exhibetur 99
Ἄνδρας ἀγαθίας celebrabant Graeci 579
Andro (Sextilius) an vxorem in tutela habuerit? 817
Angelorum & Archangelorum an meminerit Orpheus? 197
Anglia quasnam merces ea exportare non liceat? 327
ibi nulla iurisdictio eſt hereditaria 246
Angli cuiusdam conſilium de euitanda morte corporis 133
Anglorum cum Polonis & ciuitatibus Hanſeaticis de commercio lites 329
Anima. quid de ea ſenſerit Porphyrius 215
variae de ea philoſophorum ideae 126
Platonicorum ibid.
Stoicorum ibid.
Iudaeorum ibid.
Annalis praeſcriptio cur obtineat Lubecae? 887
ſecundum ius Lubecenſe de forma aedificiorum 911
an iſtum articulum recte interpretetur Meuius? ibid.
quid hac in re interſit inter ius Lubecenſe & Rom.? 912
Annaeus (M.) a naturali patre teſtamento praeteritus 989
Annona Auguſta. eius curam habebant Principes Romani 337
Annos olim feminae non conſulum, ſed maritorum numero computabant 437
Annus emortualis Herodis M. 94
de eo Ioſephi teſtimonium cum Iudaeorum hypotheſi conſpirat 95
Annus & dies quid iure Lubec. 882. 884
haec formula in variis diplomatibus occurrit 883
Anſelmus accurate ſibi oſtendiſſe videtur originem Dalmaticae 26
Anteſtatus in teſtamento per aes & libram adhibebatur 991
eius officium 992
Antiphontis ſophiſtae de Socrate ſententia 119
quid ei reſponderit Socrates? ibid.
Antiquitates ſcire decet verum ICtum 972
earum ſtudium commendat Iuſtinianus 971

Theophilus an recte putet, harum rerum ignorantiam nullo cum periculo coniunctam eſſe? 971
Antiſtetes Chriſtiani maximis perſequutionibus obnoxii erant 13
Antonini Pii, Imp. iudicium de ſeruis, qui ad Statuam Principis confugerant 894
Apollo Delphicus Socratem ſapientiſſimum mortalium iudicat 117
Ἀποφορὰ quae dicta veteribus? 808
Ἀπόρρητα. ita a Graecis vocabantur merces, quarum vectura vetita erat 332
Apoſtoli an gladio cincti iter fecerint? 51
an tonſi fuerint? 27. ſq.
Pontificii id adfirmantes, quanam auctoritate nitantur? 28
an Sacerdotes proprie dicti? 70
Apoſtoli, Ioannes & Philippus, an conſpiciantur in numo Theodoſii? 73
Apoſtoli, ab eorum temporibus habitus Clericalis deriuatur 21
eos habitu hodierno induit Baronius ibid.
Apoſtolicae hiſtoriae auctor perſonatus ſub quo nomine lateat? 33
Apoſtoli cur ſimplicioribus veſtibus vſi? 17
plerique arte illiberali victum quaerebant 31
cur eos habitu communi vſos credendum? 31
eorum gladius 52
Grotii locus de eo quomodo explicandus? ibid.
eorum veſtes litteratae 78
eorum inſigne ſacerdotale gladius dicitur 51
Apronianum SC. quid indulſerit municipiis? 413
[illegible] iure Rom. erant ſerui & liberi 572
Apuleius. ex eius loco obſeruata ſignificatio verborum: inopia probationum 636
Aquila Aquisgrani in palatio praefulgens mox huc, mox illuc verſa a victoribus 752
Aquilliae gentis fata 771. ſq.
Aquisgranum Regni Lotharingiae palatium 751
in protectione Comitum Iuliaci fuit 755
Arabes quando ab adſcenſione Chriſti numerare inceperint? 85
Archidux Lothuringiae primus quis? 758
Archiepiſcopalis habitus reſtrictus Concilio Monpelienſi: 21
Archmareſchallus Elector Saxoniae 757
Archontes quinam apud Athenienſes? 706
illis curam pupillorum demandauerat Solon. ibid.
Arelatenſe regnum 745
Argentariorum priuilegium ad numularios prolatum 544
eorum in iure Rom. paſſim fit mentio 456
quodnam olim eorum officium? ib.
cur vocentur ἀργυροπράται 457
Romani non ſimiles fuere hodiernis 456. ſq.
eorum ſcriptura olim plenam fidem habebat 543
Argyris ethnica Rauennae religioſe culta 84
Ariſtidis priſtinus habitus quid? 8
Ariſtocratia Romae inſtituta, multae concertationes ortae inter Optimates & plebeios 391
Ariſtoteles. quid in eius philoſophia deſideretur? 127
de eius dialectica, metaphyſica & phyſica iudicium ib.
eius principium de cognoſcendis hominum propenſionibus admodum lubricum 140
Baconis de Verulamio de eo iudicium 141
laudat Lacedaemonios 706
quomodo leges in rep. diſtinguat? 877
quamnam rempubl. felicem praedicet? 704

Arma

Digitized by Google

Arma quaenam priuatis geſtare permiſerit Iuſtinianus? 337
- priuatorum commercio & fabricationi exemta ib.
- Saracenis vendere in expeditionibus ſacris vetitum 338
- Barbaris vendere cur prohibuerit Marcianus? 235

Arnulphi mali filius primus comes palat. Bauariae 745

Arnulphus quo iure acceperit Lotharingiam a Carolo Craſſo? 746

Aromata fraudulenter corrupta inter merces vetitas referuntur iure Germ. 343

Arrogandum auctorem apud Romanos fieri oportebat 982

Artem ludicram qui fecerant, pro infamibus habebantur 297
- facere quid? ib.
- an in eorum cenſum relati, qui priuato, ludos agebant? 297

Aruales fratres, an ad eorum collegium lex Decemuiralis ſpectarit? 393

Aſceticae vitae amatores pallio philoſophorum induti 17

'Aσκήται primorum Chriſtianorum 8

Aſſyriorum veſtimenta deſcribuntur 32

Atellanarum actores artem ludicram facere non dicebantur 297

Athenienſes. an apud eos axioma valuerit, quod confeſſus pro iudicato habendus? 659
- cui iniurato credendum putarint? 633
- eorum iudicia publica qualia fuerint? 666
- cur damnarint Timocratem? 659
- eorum leges quinam auctores explicarint? 819

Athenis quando innotuerit teſtamentifactio? 994
- heredes ſui cuique liberi ac cognati erant ib.
- nefas habebatur, teſtamentis ſpem agnatorum interuertere 995
- Solon quos caſus exceperit? 995

A toga ad pallium: vulgi dicterium 7

Atrium Iſraelitarum, eius limites nemini transire licebat 66

Atticae mulieres in legitima virorum ſuorum tutela erant 815
- nihil, ſiue in iudicio ſ. extra illud valide agebant inconſulto Κυρίω 819

Auarorum inceſſus 178

non Audiri quomodo iuridice accipiatur? 628

Auditores vocati contumeliae cauſſa ICtorum diſcipuli 774

Auctor perſonatus hiſtoriae Apoſtolorum ſub quo nomine lateat? 33
- quid de Ioanne, Apoſtolo memoriae prodide it? ib.
- quid de Simone & Iuda? ib.
- quid de S. Bartholomaeo? ib.

Auctores antiqui, ex iis perpaucos ad non peruenisse putat Harduinus 82

Aufgebrachte Schiffe reclamiren quid? 376

Anguſtae Vindelicorum quando Senatus inſtitutus? 419

Auguſti cenſuum chronotaxis 100

Auguſtini locus de Ammonio 207
- quid ex eo colligere liceat? ib.
- eiusdem locus de iureiurando commendatur 649

Auguſtus fiſco vacantia bona adiudicabat 906
- quadriennium praefiniuit, intra quod bona vacantia agnoſcenda ib.
- a quonam tempore iſtud computandum fuerit? ib.

Auguſtus de Tiberio ex inceſſu iudicat 150
- monarchia Romae introducta, collegia opificum ſupprimit 400

Aurea Bulla quid in auguratione Germaniae regum praecipiat? 755
- Friderici II. edita a Dn de Ludewig 887

Auream ſtatuam ex quaeſtu ſuo ſibi ponendam curabat Georg. Leontinus 119

Aurifices quinam fuerint? 383. ſq.

Digitized by Google

Aurum offerendum erat Sophiſtis ab iis, qui eorum ſe diſciplinae credebant 119
Authentica *Omnes Peregrini* quid ea abolitum? 951
Authenticae *Praeterea* exiguus vſus in Germ. 582
'Αξίωσις L. IX. ad L. Rhod. de Iactu quid probet? 322

B.

B. & V. medio aeuo permutarunt librarii 504
Baculus Paſtoralis. eius origo fruſtra in Petro quaeritur 41
Hiſtoricorum de eo teſtimonia 41. ſq.
Canoniſtarum de eo doctrina 43. ſq.
auctorum variae de hoc baculo ſententiae 44
quem in finem fuerit geſtatus? 47
deponendus erat, quum Euangelium legendum eſſet ib.
quomodo in ſymbolum Epiſcopatus commutatus fuerit? ib.
an vmquam a Ieſu fuerit geſtatus ib.
Petri an Treuiris cuſtoditus fuerit? 48
cur ab eo abſtinere dicantur Papae? ibid.
Balſus (L.) Lucillius ICtus in reſpondendo paullo tardior 775
Balduinus refutatus 995 ſq.
commentatus eſt in cautionem Mucianam 973
Baldus quantum controuerſiis de ſubſtitutionibus ſe lucratum fateatur? 969
Baptiſmus in fluminibus celebratus 17
Baptiſmi die qui infantum loco ſponſionem fecerant, vocabantur ἀναδεξάμενοι 105
Barbam imitata antiquitas 143
Barbaries in hodierna iuriſprudentiam addiſcendi ratione 529. ſq.
Barbarius Philippus a domino vindicatur 885
Baronius a Caſaubono refutatus 17
ei reſpondetur ad obiectionem rationе habitus Cypriani 26, 23. ſq.
eius ſententia mutata de libello Tertulliani de pallio 7
quid eum fefellerit in deriuandis mitris epiſcopalibus? 71
futili argumento vtitur ad probandam tonſuram Petri 38. ſq.
an recte interpretetur Hieronymi teſtimonium de Rom. proteruia? 5
quid ex Terulliani libello de pallio colligat? 6
Bartholomaei indumenta a quibusnam deſcribantur? 77
Baſilicῶν interpres? 624
Bauariae primus comes Palat.? 749
de Bebenberg (Lupoldus) iur. Rom. peritiſſimus & Ludouici Bauari defenſor contra Papam 740
Bedae & Germani teſtimonia nullius momenti reſpectu tonſurae Apoſtolorum 39
Belgae quibus conditionibus adpulſum ad littora hoſtilia ſibi ſtipulati ſint ab Hiſpanis? 364
Belgium. quid ibi circa praeſcriptionem bon. vac. iuris? 908. ſq.
ibi magna maritorum auctoritas circa bona vxorum 854
ibi & teſtamentum ſine heredis inſtitutione valere poteſt 956
Bella Romani non niſi auſpicato adminiſtrabant 984
indicendi mos Romanorum 435
Bellum. eo ſequebantur mulieres Germ. maritos ſuos 598
Belmontis Cagnoli vita exemplum praebet ambitionis ſtultae 166
Bernardi, Ducis Sax. numus 89
quid in eo characteres MC8I. ib.
Bernatenſibus quodnam priuilegium conceſſerit Fridericus II. Imperator? 419
Berkelii (Abrah.) coniectura de Epaphrodito an locum habeat? 209
Bianco. in eo vitioſum eſt indoſſamentum 493

Biblio-

Digitized by Google

Bibliotheca Vſſeriana. in ea reperta harmonia Euangelica 101
Birrum lacernum quid? 27
Birrus quid? 24
Βῦρος vel Βίῤῥος quid ſignificet? 20
Boeti cur ex antiquiſſimorum opificiorum more Knechte vocentur? 418
Boethii locus an tutelam maritalem Romanorum confirmet? 231. ſq.
Boethius (Seu.) an ex eius libello de conſolatione ex Philoſophia concludendum, eum non fuiſſe Chriſtianum? 230
Bona paraphernalia. eorum adminiſtratio iure vet. non niſi ex pacto ad maritum pertinebat 836
adquiſita & hereditaria 955
diſtinctio inter ea frequentiſſima iure Germ. ib.
huius diſtinctionis vſus ib.
mobilia. de iis in quibusdam Germ. prouinciis modo teſtari licet 954. ſeq.
vacantia quae? 904. 908
quomodo vocentur a Strabone? 905
quomodo iis praeſcribatur? ib.
aduentitia in quantum mater vſufructuaria in inuentario recenſere teneatur? 608
Boni viri olim adpellabantur iudices 779
Bononia cur Germani iur. Rom. diſcendi cauſſa frequentes proficiſcebantur 968
Bonorum poſſeſſio dabatur ex teſtamento Praetorio 993
diuiſio qua ratione ſuſcipiatur vſufr. materno finito? 616
Boſporo cuſtodes impoſiti 348
Brabantiae Dux cur Lotharingiae nomen adfectarit? 761
cur ius gladium praeferendi ſibi vindicauerit in coronatione Imp.? 761. ſeq.
Brabantini quid ſibi vindicarint? 755
Breitenbachius (Io.) ICtus Lipſ. librum contra indulgentias ſcripſit 741
Bremenſes quando conſules habere coeperint? 419
Budaeus (Guil.) ICtus laudatur 741
librum conſcripſit de aſſe ib.
in eo in Rom. Eccleſiae curiaeque naeuos inuehitur ib.
Burgundia Regni Arelatenſis vocabulo diſtincta a Lotharingia 745
Burgundionum leges de vſufructu qua in re diſcreparint a Wiſigothorum 585
Burnetii quaeſtiones de rerum omnium origine veram ſapientiam non ſapiunt 133
Busbequii iudicium de monimento Ancyrano 93
Byl. Brieff quid? 353
Bynkershoek (Cornel.) laudatus 987

C.

Cabbaliſtici ſtudii vanitas 128
character falſae ſapientiae ib.
Caduca omnia fiſco cedebant ex L. Iul. & Papia Caducaria 906
pleraque ſuſtulit Iuſtinianus ex hac lege ib.
Caducaria Lex 1002
Caducorum nomine olim veniebant legata 905
Caecilii de Societatibus Chriſtianorum locus 4
Caedes liberorum hominum olim in Germ. non erat capitalis 255
Caelibes teſtari prohibentur per ius Hagenſtolziatus 951
Caeſaries quid? 29
Caeſaris de Neruiis & Sueuis locus, ex quo patet, ad has gentes mercatoribus nullum aditum fuiſſe 326. ſq.
eius dictum de regnandi cupidine 622
ei vitio verſum, quod dalmaticatus in publicum prodiiſſet 25
opificum collegia tamquam odioſa ſupprimit 4[illegible]

Cainus

Digitized by Google

Cainus, in eius poſteris vera ſapientia deſecit 130
Caius, dum legem de opificibus ex Solonis lege translatam eſſe ait, quomodo intelligendus? 392. ſq.
quando floruerit? 634
an ex eius fragmento probetur iuriſiurandi ſuppletorii fundamentum? ibid.
quod ei genera iuriſiurandi? 624
Callimachi de magno libro ſententia 919
Cambia propria praeſcriptione ſeptenni plane vitiantur 473
a minoribus traſſata vel acceptata num vitioſa? 475
vel ipſo iure tolluntur, vel per modum exceptionis 474
propria quaenam? 462
vnde nata? ib.
Cambiales formulae 460
Cambiales litteras qui accipit alio loco offerendas quomodo vocetur? ib.
ſe ſcripſiſſe negans an ad iuratam diffeſſionem ſit admittendus 477
quae in iis omitti non poſſint? 469
an in iis neceſſario valutae facienda ſit mentio? 470
Cambiantes qualem contractum ineant? 463
Cambiare & cambium quid? 459
Cambio ſi praeter quatuor perſonas in eo neceſſarias, aliae ſubſcribant, fideiuſſiſſe cenſentur 461
Cambium ſi ſuppoſitium, ſubſcriptio autem recte ſe habeat, an reus ad iuratam diffeſſionem admittatur? 478. ſq.
an, ſi quid in ſubſtantialibus mutatum? 480
teſſera amiſſa, quo caſu inutile fiat? 490 ſq.
vitiatur proteſtatione omiſſa 491
cur nec pactum nudum, nec legitimum dici poſſit? 463
cur non contractus innominatus? 464
cur nec contractibus nominatis accenſendum? ib. ſq.
ſi falſi arguatur in die ſolutionis, quid iuris ſit? 480
definitur 470
eius vitium definitur 472
ad iur. ciu principia reduci nequit 465
proxime accedit ad contractum litteralem 466. ſq.
vitia ob correalem obligationem 483
an in eo nec plures, nec pauciores, quam quatuor perſonae eſſe poſſint? 460
ſcriptura contrahi negantes refelluntur 467. ſq.
eius vitia extrinſeca 479. ſq.
ex falſo quis damnum ferat 482
quando prorſus vitioſum? 477
omne an indoſſari poſſit? 492
ſi per multorum manus ambulet, giro vocatur 461
inuentum Longobardicum 458
vnde id conſtet? ib. & 459
in quo cambii non ſit mentio vitioſum 489
an illud vitioſum in quo valutae non ſit mentio? 489. ſq.
proprie inter duas perſonas vertitur, reliquae vi mandati accedunt 469
Canones de inceſſu laſciuorum 176. 177
voluptati amicae deditorum 178
auarorum ib.
vecordium hominum 181. ſq.
ſimulatorum & crudelium ib.
perfidorum & inquietorum ib.
Canones ſpeciales de inceſſu 169 ſq.
Primus de inceſſu ſtolide ambitioſorum 169
Secundus de inceſſu Thraſonum 170
Tertius de inceſſu prudentiae & fortitudinis gloriam adfectantium 172
Quartus de ambitione Phariſaica turgidorum 175
Canonibus de inceſſu iungendae obſeruationes

Digitized by Google

nes in vita communi obuiae 165. ſq.
Canoniſtae & Scholaſtici quid ſentiant de antiquo habitu ſacerdotali? 12
eorum doctrina de baculo Petri 43
quaenam iura Clero vindicent ob gladium Petri? 51
Capitis accuſati voluntarium exilium eligere poterant iure vet. 691
Capitis deminutionem patiebatur mulier in poteſtatem mariti redacta 817
Capitis an damnari poſſint ſurdi & muti? 689. ſeq.
Cappa Hetruſco ſermoni originem debet 14
Capulatores qui? 409
Caracallae reſcriptum de probationibus 629
quomodo id interpretati ſint Diocletianus & Maximinianus? ib.
Car. M. tabulae quibus Aquisgranum ſedem Regni Lotharingici declaraſſe fertur, [illegible] poſtulantur a Criticis 751
eius de dalmatica ſententia 26
Germanis teſtamenti factionem ademiſſe fertur 934
Carnifices an iure leuis notae macula laborare dicantur? 305. 310
eorum officium apud Romanos 310
ſi heredes ſcripti an frater teſtamentum euertere potuiſſet apud Rom.? 110
cur ad eos redundarit macula quaedam? 311
eorum conditio in Germania ib.
quales ſe gerere debeant in torquendo? 682
verbis durioribus non vti debent aduerſus reum 682
Carpzouius contra Schilterum defenſus 716. ſ.q.
eiusdem & Richteri controuerſia de vſufr. mat. 592
vtriusque argumenta ib. ſq.
prioris argumenta ſoluuntur 594
Carteſii fictiones veram ſapientiam non redolent 133
Caſati & non Caſati. quando haec diſtinctio orta? 257
Caſaubono (Iſaaco) quid reſpondeatur ad eius Criticam de monumento Ancyrano? 98
Casleu, menſis cuius a diem. VII. Iudaei Synagogae ſupplicationem indicebant, ob mortem Herodis 94
Caſula & *Cappa* an voces latinae? 14
Caſula quid Pontificiis? ib.
Cato vxorem ſuam Q. Hortenſio cedebat 989
eius locus an tutelam maritalem probet? 831
Cato Vticenſis in iudicando religioſiſſimus 657
ex eius oratione quid probetur? ib.
Caue (Guil.) & Salmaſius quando Tertullianum pallium ſumſiſſe ſtatuant? 8
Cauſſa falſa cur non vitiet legatum? 999
Cauſſae pecuniariae, in iis ſerui contra dom. interrogandi 636
quaenam iusiur. plane reſpuant? 646
Cauſſarum Patroni, in eos magna crudelitate ſaeuiebant Germani 239
Cautionis Mucianae inuentor quis? 973
eam commentario illuſtrauit Franc. Balduinus ib.
Cautionem an praeſtet mater vſufructuaria? 609
an poſſit alienare? ib.
Cebes Thebanus. eius philoſophia 113
eius tabula multa praeclara habet ib.
Celſus quando vixerit? 503
eius natales & ſtudia 506 ſq.
eius ſtemma exhibetur 505
in philoſophia Stoicus; in iurisprudentia Proculeianus 512
eius ſcripta 516. ſq.

Digitized by Google

quid in fragmento eius notatu dignum? 517
quando deceſſerit? 515
ad eum non pertinet marmor Gruterianum, in quo ſubſcripſit *Iuventius Celſus Pro magiſter* ib.
Celtarum nomine qui olim populi venerint? 840
hacc gens ſibi vxores coemebat 840. ſeq.
Cenſuales tabulae diu ſuperſtites 101. ſq.
Cenſuum Auguſti chronotaxis 100
quisnam ad Chriſti natales pertineat? 101
Cenſus indicti ab Imperatoribus per aliquot annos protrahebantur ib.
eius rei exempla ib.
non ab ordinariis Praeſidibus agebantur 105
Vniuerſales Reges ſub Caeſaribus Rom. recuſare non poterant 98
ſub Auguſto actos quid illuſtret? ib.
Centonarii quodnam opificum genus? 584
Centum aureorum poena tenebantur curatores collegiorum, ſi quem inuito domino recepiſſent 408
Centumuirale iudicium querela inofficioſi vocabatur 277
Certificats ſunt litterae, quas leges nauticae exigunt 356
earum formulae 357
Romanis non ignotae 358
Certeparcien quid? ib.
Ceſſiones inter Iudaeum & Chriſtianum in Germania prohibentur legibus publ. 494
Ceſſitia tutela quid? 825
Chalcidius. eius commentarius in Platonis Timaeum 219
quando floruerit, incertum ib.
an fuerit Chriſtianus? 219. ſq.
Characteres, quorum meminit Tertullianus, quibusnam temporibus conueniant? 7
ab Euangeliſtis dati Chronologis obſeruandi in computanda era Chriſtiana 85
primus, ſecundus, tertius ib.
propenſiorum quomodo diuidantur? 139
verae falſaeque ſapientiae quis primus dederit? 116
petendi ex definitione ſapientiae 125. ſq.
Chifletii (Io.) de antiquo habitu ſacerdotali locus 12
Childeberti decretum in materia praeſcriptionis 899
Chirographum in iure *confeſſio* vocatur 667
Chriſti natalis quantum temporis inter eam & Herodis M. exceſſum intercesſerit? 95
eam eſſe VIII. Kalend. Ian. ſtatuit Eccleſia Occidentalis ib.
conſecratus ab Eccleſia Latina aemulatione gentilium 96
Chriſtianae Eccleſiae miſera conditio oſtenditur 4
Chriſtiani vbi *Iudaeorum* nomine veniant? 209
eorum religio cum Iudaeorum religione quaedam communia habebat 210
Galilaei familiari conuitio audiunt ib.
mores publicos innoxios non abrogabant 2
ab Ethnicis arguuntur variorum criminum 2
primi philoſophiae Ethnicae Studioſi 17
in primis Platonicae ib.
quinam ex illis pallio philoſophorum induti? 17
priſci an Presbyteros ſuos ſingulari habitu exornatos voluerint? 11
Romanenſium ea de re ſententia ib.
antiſtites maximis perſecutionibus obnoxii 11 ſq.
eorum conſuetudo cum paganis philoſophis quid effecerit? 200

eorum

Digitized by Google

eorum ſcholae frequentatae a paganis 202
eorum ſacerdotibus indumenta ſacra V. T. tribuuntur ἐν ἐκλογικῶς 72
quid eis in contractibus cum Iudaeis obſeruandum? 342
cum Iudaeis ſaepe confuſi 404
eorum conuentus religionis cauſſa ἱκεσίαις accenſiti 405
an togam cum ſuperſtitione Romnna poſuerint? 5. ſq.
ludibrio erant Iudaeis & gentilibus ob tenuiorem fortunam 9
quid in veſtimentis immutarint? 5
in habitu nihil adfectarunt 9
an nudis pedibus, vel ſoleis inambulauerint? 9
an veſtitus ratione ſe prodiderint? 4
eorum ſocietates a gentilibus exprobatae 3
eorum notae quaenam? 4
primorum ἀσκήσεις 8
quonam veſtium genere vſi? 2
Chriſtianae religionis perſequutiones quando ceſſauerint? 18
eius vindices quinam? 2
Chriſtus an in Euchariſtiae inſtitutione peculiarem habitum adhibuerit? 16. ſq.
an in communi vita? ib.
ſub Quinctilio Varo, Syriae Praeſide naſcitur 104
vnde id oſtendatur? 105
cur eius natiuitatis era hodienum tam obſcura? 85
quonam veſtimentorum genere vſus? 32
Chronologici quidam lapſus notantur 102
Chronotaxis imperii Archelai, ex ea demonſtratur, Herodem Antipam regnare coepiſſe anno Iul. XLIII. 93
Chryſoſtumi & Baronii ſententia de prouerbio Ὠγυγικὸς ἐπιθέτης 6
Cicero Caium Aquillium Gallum ſuum vocat 781
de ICtorum excellentiorum paucitate conqueritur 521
Caii Aquillii Galli collega in Praetura 781
eius locus de teſtamentis in procinctu factis explicatur 985. ſq.
collegiorum opera in ciuitatem ſe reuocatum fatetur 397
exprobrat M. Antonio, quod libertinam duxerit 298
eiusdem iudicium de formulis Romanorum 441
illud expenditur 449
eiusdem locus de C. Aquillio Gallo 780
an tamquam tutor cum Publicia in matrimonio vixerit? 838
quomodo eleganter definiat vſucapionem? 876
eius locus de tormentis 681
Cidares ſacerdotum, nec cum Pontificis Maximi, nec cum hodiernis Epiſcoporum mitris ſunt comparandae 71
a gentilibus in Eccleſiam inuectae 71
Cifrae Arabicae Romanis intermixtae conſpiciuntur in numo Bernardi, Ducis Sax. 89
Cinctus Gabinus quid? 934
quando eum ſumſerint Romani milites? ib.
Cirri quid? 29
Alexandrinorum puerorum cur detonſi a Diodoro? 30
Citatio olim fiebat in diem decimum quartum (über vierzehn nächte) 883
Ciuilia verba quaenam? 998
Ciuitates quaedam municipales in Germania iure conſtituendi tutores gaudent 720
Hanſeaticarum circa merces veritas Statura 344
integrae olim manumiſſae 420
huius rei exemplum ib.
inde paroemia: Keine Henne fleuget über die Mauer ib.

an ſeruis fugitiuis tutum perfugium fuerint? 886
Ciuitatis ius intra quodnam tempus recuperandum iure Lubecenſi? 881
Ciuium Rom. domi ſuae maieſtas oſtenditur 980. ſq.
Claſſici teſtes quinam Romae dicti? 940
Claudius Liuiam ſuam praegnantem Auguſto cedebat 989
Clauſula teſtamento priori inſerta, qua ſe teſtator, illud mutandi facultate abdicauit, an valeat? 987
Clauenii (Iac) vita exemplum ſuppeditat ambitionis ſtultae 150
Clementis epiſtola allegata a Pontificiis nihil probat 21
Clementis Alexandrini libri Stromatum quid de Sophiſtis contineant? 122
eius verba de Sophiſtis non recte interpretantur 123
quot characteres verae falſaeque ſapientiae tradat? ib.
quatuor eius characteribus de vera falſaque ſapientia tres noui adduntur a Buddeo 124
Clemens IV. Papa decimas per vniuerſam Germaniam exigit 739
Clerici Occidentales Graecos in tondendis capillis imitabantur 20
cur eis opus fuerit legibus veſtiariis? ibid.
eos peculiarem habitum in prima Eccleſia habuiſſe, oſtenditur 11
exempla Aegyptiorum ib.
Graecorum & Rom. ib.
eorum veſtimenta a laicis non attingenda 12
Clerus abhorret ab habitu philoſophico 19. ſeq.
Clodius P. abolita Romae collegia reſtituit, iisque noua addidit 398. ſq.
quantum ipſi profuerit hoc conſilium? 399
Codex Iudaei mercaturam exercentis an aequiparandus ſit codici decoctoris? 564
Codices decoctorum vbi edendi? 559. ſq.
admittunt probationem contrarii, quamuis iis vel maxime ſuffragentur alia adminicula 562
Codicilli quinam *Seelen-Geräthe* dicti? 937
Coeleſtini P. P. epiſtola ad Epiſcopos Narbonenſem & Vienonenſem ſcripta quid contineat 14
quidque exinde colligendum? 15
Coemtione nuptiae olim fiebant 447
Coena ſacra intra priuatos parietes celebrata 17
Cognoſcementen quid? 358
Colobium quando adſumſerint Clerici? 25
quando commutarint cum dalmatica? ibid.
Collegia ſacrorum cauſſa coeuntia συνάξεις vocabantur 401
Romae gaudebant iure ſuffragandi 397
quid ad ea tollenda mouerit Imperatores? ib. ſq.
omnia, praeter antiqua SCto abolita 398
abolita reſtituta, iisque noua adiecta a Clodio ib. ſq.
eorumquae a Numa inſtituta conuentus & ſacra 386
earumdem fata ſub Tullo Hoſtilio, Seruio Tullio & Tarquinio Superbo 310 ſq.
cur vni tantum accedere licuerit? 410
noua inſtituta Principum indulgentia quaenam illa ſint? ib.
ea vel licita, vel illicita 408
illicitorum poena ib.
in licita quinam recepti? 408
eorum immunitates 413. ſq.
harum

Digitized by Google

harum cauſſae 414
priuilegia 411 ſq.
licitis quinam excluſi? 409
eorum, vt & opificum variae denominationes medio aeuo 420
tenuiorum quae? 410
mercatorum Romae duo inſtituta 395
horum vnum Mercuriale, alterum Capitolinum audiebat ibid.
vtriusque celebritas ib.
alia collegia recenſentur ib.
multarum turbarum in rep. caſſa fuerunt 396
Collegii Serapidis Yſid. mentio fit in marmore 401
Collegia artificum quot inſtituerit Numa? 383
ea recenſentur 383. ſq.
cur iure antiquo heredes inſtitui non potuerint? 412
id mutauit Leo 413
iudaeorum numquam aliquid ex hereditate capere poſſunt ib.
Collegiis inimiciſſimi fuerunt Claudius & Traianus 405 ſq.
quibusnam coire licuerit? 406
Collegia opificum in vſum reuocantur a Decemuiris 392
Collybiſticae negotiationis origo incerta 416
Collybium Bartholomaei 77
Comae. ita vocabantur puerorum capilli, qui vsque ad annum ſeptimum non tondebantur 29
Comici Graecos potius, quam Romanos perſtringebant 296
in Commiſſum an ſtatim cadant captae naues? 371 ſq.
Comites Palatini qui, & in quibusnam Germ. prouinciis olim fuerint? 748
Iuliaci in vrbem Aquisgranum protectionis iura exercuerunt 755
Comites tres fingunt Canoniſtae iurisiur. 640
Comitia calata. in eis & extraneos heredes inſtituere licebat 274
quid fuerint? 982
cur auſpicatiſſima dicta? ib.
cur in eis teſtamenta condita? ib.
Comitiorum apud Rom. moleſtia 434
quid in illis ſancte obſeruandum fuerit? ib.
Comitum Palatinorum ad Rhenum ſedes 753
Commercia nulla olim erant Germanis 416
cur ea exteris cum ciuibus noſtris denegare, inhumanum ducant Grotius & Scaccia? 327
Salua eſſe debent in Statu pacis ib.
an exterorum cum exteris hoſtibus prohiberi poſſint? 328. 329 ſq.
Grotius an diſtinctionibus ſuis rem recte deciderit? 329. ſq.
Commiſſum quid iure Rom. vocetur? 394
quid puriore ſtilo ſignificet? ib.
Communio bon. an iure Germ. obſtet tutelae mariti? 843
Comparationi litterarum an locus ſit in cambio, reo fatente, litteras ſuis quidem eſſe ſimillimas, ſuas tamen eſſe negante? 478
Condemnatoria Sententia an in criminalibus ſem er opus? 664
Concilium Tridentinum quid disponat de Presbyterorum habitu? 11
Laodicenum quando habitum? 18
in eo exiſtimarunt, miniſtrum orarium ferre non oportere ibid.
Carthaginienſe diſponit, vt Diaconus alba veſte vtatur ib.
Matisconenſe Agreſtinum cenſura notat 38
Narbonenſe quando habitum, quidque in eo Clericis interdictum? ib.
Monpelienſe quid disponat de habitu Epiſcopali? 20. ſq.
veſtes Sacerdotales ab Apoſtolis deriuat 30
Condictione ex mutuo conuenti, ſi poſt inducias

Digitized by Google

dias 30. dierum creditoribus non ſatisfeciſſent, ipſis vincti tradebantur per Leges XII. Tab. 655
Confarreatio ritus nuptias faciendi antiquus 417
Confeſſi an in criminalibus pro iudicatis habendi? 657
Confeſſio an ex ſilentio colligi poſſit? 692. ſq.
eius in criminalibus requiſita 675. 679. ſeq.
extraiudicialis effectus 675
ebriorum & furioſorum, quid de ea ſentiendum? 683
duorum generum erat apud vet. 662
chirographum vocatur in iure 667
tormentis extortae non temere credendum 678. 691. ſq.
reorum an valeat, ſi ex taedio vitae orta? 676
ſigna eius in criminalibus non incerta eſſe debent 685. ſq.
mulierum non nocebat ſine curatoribus iure Germ. antiquo 671
reorum an valeat, ſi ſpe impunitatis facta? 677
an, ſi ex metu tormentorum? 673
ſurdi & muti qualis, & an efficax eſſe poſſit? 686, 688. ſq.
an ex factis colligi poſſit? 690
reorum multum tribuendum 655
id quod illuſtratur locis Ciceronis & Ouid. ib.
validae requiſita 668
primum in cauſſis ciu. ib.
Secundum 670
Tertium 671. ſq
Quartum 673
conſcientiae vox dicitur a Seneca 661
Ambroſii de ea verba ib.
an de ea ſemper verum, quod ſit vox conſcientiae? 666
voluntaria ſuſpecta videtur Calpurnio Flacco ib.
propriae reorum adplicandum axioma iuris; *volenti non fit iniuria* 661, ſeq.
Confeſſiones a procuratoribus factae quibus conditionis reuocari poſſint? 670
Confeſſoria actio, vel ex conferro 663
Confeſſos condemnaſſe Germanos, patet ex paroem. vet. 660
in cauſis capitalibus pro iudicatis non fuiſſe habitos, oſtenditur 664
Confeſſus iure Rom. pro iudicato eſt 655. 663
origo huius axiomatis 656
in iure tantum pro iudicato habendus ex Conſtit. Caracallae 669
caſus contrarii ib.
Confirmare tutores, quid ſit iure Rom. multi minus recte intelligunt 723
Confirmatio tutorum iure Rom. ad ſolos teſtamentarios pertinebat 722
in omnibus tutoribus neceſſaria iure Germ. 721
ea non indigebant tutores rite dati iure Rom. ib.
eius effectus iure Germ. 725. ſq.
quid ſit iure Rom.? 723
Confiſcatio mercium prohibitarum non iniuſta 343
Confiteri quid? 667
Conflictus probationum. in eo pronunciandum pro reo? 633. ſq.
Coniugia inter Patricios & plebem quando promiſcua eſſe coeperint? 291
Connubii ius patrum cum plebe Leges XII. Tab. non permittebant 291
Conſacramentales qui fuerint apud Francos? 619
Conſanguineos inter & vterinos quando differentia ſublata ſit a Graecis? 270
Conſenſus mariti curatoris quo caſu vxori non ſufficiat iure Sax. 862
Conſtantini M. numus ſuppoſititius 87
Conſtantinus M. pompae ſtudioſiſſimus 18
ſplendidum adparatum circa ſacra ordinat ib.
tem-

Digitized by Google

templa & baſilicae eius iuſſu exſtructae 18
Macario, Epiſcopo Hieroſolymitano ſacram veſtam donat, ib.
an noui quid inuexerit circa querelam inofficioſi ? 289
Wateri ſententia refellitur 290
cur perſonas leuiter notatas fratribus anteferri noluerit ? 290. ſq.
eius conſtitutio euincit, ſemiplenam probationem ignorare ius Rom. 627
eius numos minus recte interpretatur Peireſcius 83
eius temporibus Chriſtiani melius ſe habere incipiunt 25
Conſtitutio Seueri & Antonini quo caſu ſeruos contra dominos interrogari permittat ? 636
Conſtitutio curatoris apud Rom. ignominioſa 729
Conſuetudines Sylvaeducenſes 858
Conſulatum reſpuebat Caius Aquillius Gallus 783
Conſules in vrbe tutores ex inquiſitione conſtituebant iuſſu Claudii 907
& Senatores quando apud Romanos inſtituti ? 419
Contrabande Waaren quaenam ? 332
quid hodie ? 339
Contrabando vnde deriuetur ? 332
Contractus litteralis & cambii conuenientia monſtratur 466. ſq.
multi ad conuentiones Iur. ciu. referri nequeunt 465
cambialis quomodo differat a reliquis ? 458
Contumaces an vet. iure Germ. pro confeſſis habiti fuerint ? 694
Conuentio in manum, eius effectus in vxoribus 826. 816
Conuentionis quodnam genus cambium ? 463
Corocota latro famoſus 677
praemium eum exhibituro, qua ratione ipſe abſtulerit ? ib.
Corona triplex imagini Petri adpicta 34
tonſa Cleri quid dicatur ? 38
Corpus delicti quid ? 694
Corhmannus refutatus a Meuio 909
Corta, ratiocinandi facultate homines indigere poſſe, veſane putat 114
eius rationes refelluntur 115
Crates pecuniam in mare proiiciens quid dixerit ? 674
Credere & parum probare ſibi inuicem opponuntur 631
Creditores an ex libris decoctorum probationem debiti aduerſus tertium petere poſſint ? 556
Haleuſ. ICtorum ea de re reſponſum 557
an iidem admittendi ad cautionem iuratoriam ? 558
cambiales in quam claſſem collocentur ? 498
praeferuntur in multis locis chirographariis ib.
Credulitas. an de ea iurari poſſit ? 644
de ea iurans teſtis ſit in propria cauſſa 635
quo caſu heredes de ea iurare poſſint ? ibid.
Crinis puerilis alicui Deo olim ſacrari ſolebat 29
Critica ad veram ſapientiam non pertinet 127
Criticae nimis Studioſi ridentur a Richardo Simono 524
Cryptae. Chriſtianorum in iis conuentus 4
Cuiacii ſententia de inopia probationum ? 636
eiuſdem ſententia de origine querelae inofficioſi 279
quando confeſſos pro iudicatis habeat ? 663
Curatores iure Rom. inuitis minoribus dari non poterant 729
quomodo hi ad illos petendos adacti ? ibid.
hodie

hodie conſtituuntur a Principibus, quamuis repugnent minores ib.
Curator vxoris quomodo hodie fiat maritus in Saxonia? 862
vtrum matri, bonis liberorum male vtenti fruenti conſtituendus, an familiae erciſcundae iudicium decernendum? 604
eius conſtitutio Rom. ignominioſa videbatur 729
Curatores an feminae habuerint apud Rom? 819
fragmenta ICtorum, in quibus eiusmodi curatio occurrit, recenſentur ibid.
Curatorium & tutorium quid iure Germ? 726
Curioſitas nimia an ſapientem deceat? 131
Senecae de hac quaeſtione ſententia ibid.
Cylo diſciplina Pythagorae excluſus quomodo hanc contumeliam vltus ſit? 150
Cynici decori negligentiſſimi 132
Cyprianus. vita eius a quonam deſcripta? 23
habitus eius, in quo ad ſupplicium ductus, deſcribitur & an Clericalis fuerit? ib.
eius locus de veſtibus Chriſtianorum 3
inſidiae ei ſtructae a Decio 14
cur non credibile ſit, eum dalmaticam geſtaſſe? 25

D.

Dalmatica vox recentior 25
quando inuenta? ib.
ita vocabatur tunica clauis purpureis inſignis ib.
veſtium hoc genus viris grauioribus ſordebat ib.
vera huius tunicae origo ib.
Caroli M. de ea ſententia 26
an veſtis ſacerdotalis 25
Dalmaticae litteratae 78
Damaretus Corinthius. quid de eo memoret Liuius? 994. ſq.
Damaſus, Papa, quamdiu Eccl. Rom. praefuerit? 26
dalmaticae ſub eo in Eccleſ. introductae ib.
luxus eius ib.
ditatur oblationibus matronarum ib.
cuinam comparetur ab Ammian. Marcellino? ib.
Datiuos tutores an iure Germ. non confirmandos eſſe, recte putet Strykius? 724. ſeq.
Damnum ex falſo cambio quis ferat? 482
Decemuiri nouae teſtandi rationis ap. Rom. inuentores 987
Leges XII. Tab. ad reip. Rom. ſtatum attemperant 819
quomodo vocabulum patrisfamilias ſumſerint? 988
ante eos & heredes extraneos inſtituere licebat 274
opificum collegia in vſum reuocant 392
Decennes pueri quo caſu teſtati ſint ap. Wiſigothos? 947
Decimas exigebat Clemens IV. per vniuerſam Germ. bello ſacro impendendas 739
Decius inſidias ſtruxit Cypriano 14
Decius (Phil.) Ital. ICtus celeberrimus 741
eius libri prohibiti mutilatique ib.
Decoctoris dolus malus an probari poſſit ex libro non rite, nec ex arte ſcripto? 563
codex quo caſu probet? 555
indoſſamenta vitioſa habentur 496
is indignus habetur priuilegiis mercatorum 538
is ſi, vel ipſe, vel eius curator bonorum ex libris agat, an admittendi ſint ad cautionem iuratoriam? 558
eius codex vbi edendus? 559. ſq.
Decori fundamenta 132

id qui negligunt non veri ſapientes ib.
illud plane proſcribebant Cynici ibid.
Definitio quid ICtis? 974
quid regulariter definire? ib.
verae ſapientiae 125
Definitiones nominales in arbitrio hominum poſitae ib.
iuris idem, quod regulae iuris 974
Delatorem qui corruperunt, confeſſis aequiparantur 690
Delicti corpus quid? 694
Demetrius hoſtibus frumentum transmittere parantem ſupendio punit 348
Demonſtratio falſa cur non perimat legatum? 999
Dendrophori quinam? 384
Der letzte macht die Thüre zu: qualis haec paroem? 581
Deteſtabilis & inteſtabilis promiſcue ſumitur 291
Deuotorum vltimae voluntati refragari Rom. inauſpicatum viſum 985
Diaconis quando albis veſtibus vtendum fuerit? 18
Diem vet. Germ. vocabant dilationem legit. 583
Dies, quibus lege agere fas eſſet, olim indicabant Pontifices 438
Differentiae vſusfructus materni Germ. & Rom 583
Diocletiani & Maximiani reſcriptum. an in eo fundatum ſit ius iur. ſupplet. 635. ſq.
Diodorus gentiles ob detonſos puerorum crines irritat 30
Dionyſius Exiguus, Abbas Rom, 86
quando floruerit? ib.
erae Chriſti inuentor ib.
quando eius computatio recepta ibid.
Diploma Henrici V. cur non genuinum videatur? 419
Ottonis I. & Henrici II. 260
Diplomatum fidem quis impugnarit? 92
Diſcrimen an aliquod inter veſtimenta gentilium & Chriſtianorum 5
Diui Fratres quinam Imperatores audiant? 795
Diuiſio bonorum quomodo inſtituenda, vſufructu materno finito? 616
Diuortiorum olim Romae frequentia vnde demonſtretur? 437
ea ſollemniter adhibitaque formula: *res tuas tibi habeto, fiebant* ib.
Dolabrarii qui? 384
Dominium maris. variae de eo Doctorum ſententiae 322. ſq.
vera ſententia 323
auctores qui de hac materia ſcripſerunt, recenſentur 322. ſq.
ſemel quaeſitum animo retinetur 324
huius dominii effectus quales? 324. ſq.
Dominium improprie vocat *vſumfructum* Veracius 589
rerum legatarum quando transeat ad legatarium? 977
Donationis mortis cauſſa natura 869
Donelli opinio de confeſſione reorum refutatur 668
eius de iureiurando ſententia 623
Dos promiſſa quanam actione peti poſſit iure Rom.? 913
quid de eius praeſcriptione disponat ius Rom. ib.
quid Lubecenſe? ib.
an debeatur a matre vſufructuaria filiae vitam monaſticam electurae 614
eam apud Germanos maritus vxori offerebat 841
Dotes mulieribus conſeruari reip. intereſſe dicit Pomponius 692
Dotis fructus, an de iis disponere poſſit maritus? 977
illationem an mulier iureiurando probare poſſit? 641
Druſus eius imperia aequo animo ferebant Romani 239

Ducatus ex regnis nati variis gauiſi ſunt praerogatiuis 748
obſeruatio Speculatoris Sax. de comitibus Palat. in Ducatibus qui ex regnis nati ſunt 749
Dux Iuliacenſis quo fundamento ſibi ius gladium praeferendi adſeruerit? 761
Brabantiae cur Lotharingiae nomen adfectarit? 761

E.

Eccleſia quaelibet olim veſtes ſacras pro lubitu confici curabat 19
Orientalem inter & Occidentalem differentia ratione harum veſtium ib.
Treuirenſis ius coronandi regem Germaniae ſibi vindicat 44
Occidentalis natalem Chriſti diem VIII. Kalend. Ianuarii eſſe credit 55
in diebus feſtis conſtituendis ſaepe nullam temporis habebat rationem 96
Chriſtianae miſera conditio deſcribitur 4
Edictum perpetuum quid? 789
tralatitium quid 393
Regio-Pruſſ. quosnam pro decoctoribus malitioſis habeat? 563
perpetuum quando compilarit Salu. Iul? 795
Elagabalo quid vitio verſum? 25
Elegia locus, vbi Maternus baculo Paſtorali in vitam reuocatus dicitur 46
an recte a Baronio interpretetur de Ellouico prope Seleſtadium ib.
Ellychnia, quibus in templo opus erat ex quanam materia confecta? 66
Elogia Salu. Iul. 801
Emancipationis Rom. ritus & formula 436
Emblemata Triboniani. an inter ea referenda ICtorum Rom. Fragmenta, in quibus mentio fit de curatione maritorum in feminas? 829
Emporia quaedam recenſentur, quae ſub Francorum temporibus floruerunt 417
in iis praeſcriptionis tempora contractiora eſſe oportet 882
Enthuſiaſtae. quid de eis ſentiendum? 131
Ephod quid Itali? 24
an idem quod linea? ib.
Epictetus quis? 208
eius laudes ib.
an ab Epaphrodito Chriſtianae religionis principiis imbutus fuerit? 209
an mere Stoica docuerit? 210
locus eius egregius de celebratione numinis 211
eius explicatio verborum Socratis 118
Ἐπίκληρος. quaenam mulier Graecis ita dicta? 821
Epiphanius quid de habitu Iacobi memoret 54. & 57
explicatus a Gu. Caue 63
Epiſcopale indumentum non in birro lacerno quaerendum 27
Epiſcopalis mitrae antiquitas vnde adferatur a Baronio? 55. 70
non ab Apoſtolis deriuanda? 71. ſq.
Epiſcopatus dignitatem conſequebantur veteres philoſophi ethnici, qui Chriſto nomen dederant 17
ſymbolum ratione Factus baculus? 47
Epiſcopi Graecorum hodierni habitum monachalem retinent 20
quomodo caedem ſeruorum vindicarint? 261
eorum habitus Saec. III. ib. ſq.
Ἐπιστάτης Graecis idem quod Praeſes 103
Ἐπιθίτης an pallium notet? 5
Era Chriſti an in numis medii aeui occurrat? 88
in ea computanda chronologi ad characteres ab Euangeliſtis datos attendere debent 89
cur tam obſcura? 85
eius inuentor 86
Erae martyrum inuentores quinam? 85
Erbloſe Guther quae? 908
inter-

Digitized by Google

interpretatio de bon. vac. 908. ſq.
Eraſmi verba de ſcholaſticis 133
Erfurtum emporiis adnumeratur a Car. Boni-
ſacio 417
quando Senatum habere coeperit? 419
Eris Hispanorum, Romanorum & Syro-
Graecorum vtebatur Eccleſia primitiua 85
Eruditus quis vocandus? 125
Ἑταιρίαι quid Graecis? 405
cur eas Imperatores tam ſeuere prohi-
buerint? ib.
Ethnici quid de Chriſtianis ſenſerint? 2
Euchariſtia. an in eius inſtitutione peculiaris
habitus adhibitus fuerit? 16
Eucharius an Treuiros miſſus a Petro? 45
Euphrates, philoſophus, quam philoſophiae
partem pulcherrimam crediderit? 524
Euripidis locus de gente nautica 372
Euſebii locus an Apoſtolorum tonſuram indi-
cet? 23
Euſtathius Epiſcopus Sebaſtenorum 19
cur ſacerdotio priuatus? ib.
Exceptioni an locus ſit, litteris cambialibus
agnitis? 458
Exheredare an pater liberos potuerit apud
Rom.? 981
Exheredatis quis ante querelam inofficioſi ſuc-
curreriт? 275
Exilium voluntarium eligere poterant capitis
accuſati iure vet. 691
Expeditiones ſacrae. in eis vetitum a Papis,
ne quis Saracenis arma venderet 338
Expeditoriae res (das Heer-Gewette) an de
iis diſponere liceat teſtantibus? 956
cui cedant, deficientibus filiis, vel
agnatis? 957
Exportandae quae merces ſint e regione, Prin-
cipis eſt ſtatuere 326
illuſtratur hoc exemplo Lycurgi ib.
Extraiudicialis confeſſionis effectus 675
Extranei & *extrarii* promiſcue ſumuntur 288
Ezechiel, Propheta, dictum Domini ad eum-
dem male trahitur ad tonſuram Apoſtolo-
rum 39

F.

FAbri aerarii qui? 384
tignarii? ib.
Faciei hominis miranda ſtructura 137
quae ea ſigna morum praebeat, oſten-
dit Thomaſius 166
Facta in confeſſione reorum criminali ſignis
accenſentur 690
Facultatis Iuridicae Halenſ. reponſum ad
quaeſtionem leuis notae maculam concer-
nentem 315. ſq.
Falcidia lex. quid ea cautum? 1002
Fame necatus Pauſanias a Lacedaemoniis 659
Familia quotuplici ſenſu in iure ſumatur? 988
Familiarum Romanarum confuſio 790
Fateri a *Fari* deriuat Varro 667
Feminae an iure Rom. antiquo in ſcriptis te-
ſtari prohibitae? 945
in Germ. non indiſtincte teſtandi fa-
cultate gaudent 946
ibidem ſub tutela viuunt 718. 814
earum iudicium lubricum 812. ſq.
dictum Ennii huc ſpectat 813
it. locus ex Euripide ib.
eas in perpetua tutela leges eſſe volunt 814
exempla Hebraeorum & Graecorum ibid.
Graecae an in ius vocari potuerint ſine
tutore? 820
negotiantes an ſine curatore obligen-
tur in Saxonia? 866
cur eas in tutela mariti noluerint Ro-
mani? 815
Georgii Tholoſani & aliorum
ea de re errores ib.
an cambiare poſſint? 475. ſq.
an apud Rom. in maritorum curatione
fuerint? 829

Digitized by Google

Illuſtres an curatorum conſenſu indigeant in contrahendo? 866
Feminam tutor in eius tutela conſtitutam ducere prohibetur iure Germ. 836
id & productum ad caſum, ſi maritus vxoris ſuae curam poſt nuptias ſuscipere vellet ib.
Ferrarienſis (Io. Petrus) ICtus celebris 740
quando floruerit? 741
Feuda. de iis regulariter diſponere per vltimam voluntatem non licet in Germania 957
quibus caſibus id permiſſum? 958
loci quidam recenſentur, vbi cum effectu de iis teſtatur ib.
hereditaria allodiis aequiparantur ib.
Fictiones Carteſianae & Burnetianae de rerum omnium origine an veram ſapientiam indicent? 133
Fidicines Tibicinum collegio acceſſerunt 383
Filii filiaeue fam. iure Rom. in tutela eſſe non poterant 817
Filiis quorumdam opificum cur nefas fuerit, opificia addiſcere? 424
Filius patri ex quo principio iur. Rom. non ſit teſtis idoneus? 632
Filiusfam. an cambiare poſſit? 476. ſq.
Fiſci ſcriptura in quantum probet? 540
Flauius (Cnaeus) formulas vet. Rom. publicat. 449
Florentiae quomodo legatur: L. CXX. D. de V. S. 972
Forma. quid ratione eius homines prae brutis peculiare habeant? 138
Formula olim qui cadebat, cauſſa cecidiſſe videbatur 438
Formulae cambiorum quae in iis ſuperuacua? 469
praecipuae, quibus vtebantur Romani, recenſentur 433. 434. 436. 437. 438. 447
a quibusnam Imperatoribus abrogatae? 449
an exinde concludendum, quod abſurdum inuentum fuerint? ib.
earum myſteria quis aperuerit? 449
Formularia iurisprudentia cur plerisque hodie videatur ridicula? 439
ad eam ridentium obiectiones reſpondetur 441. 442. 443. 444. 445. 446. ſeq.
Foro qui ceſſerunt, an eorum libri probent? 552
Fragmenta XII. Tab. qui ſeruarint? 819
ICtorum Rom. in quibus curatio maritorum in feminas occurrit, an recte inter emblemata Triboniani referantur? 829
Franci tutelam *Mundeburde* vocant 712
Francigenum Regem ſe vocat Otto M. 746
Francorum Reges de ſalute pupillorum ſolliciti 711
eorum ſub imperio quaenam iurisdictionis in Germ. facies 259
eorum temporibus ſerui vrbes habitabant 417
eorumdem miniſteriales varii generis recenſentur 418
Fratribus quo caſu non debeatur legitima iure Rom.? 961
Fratrum arualium collegium. an ad illud decemuiralis lex pertineat? 393
Fugiens reus damnato aequiparatur iure Rom. 691
an id etiamnum obtineat? ib.
Fugitiui inter ſeruos relati ex L. Fuſia Can. 885
Fundum vxorem in Saxonia ſine mariti conſenſu alienare poſſe, an recte exiſtimet Meuius? 865
Fundus eſt in agro, qui Sabinus vocatur, eum &c. formula Rom. petendi vindicias 438
alterius ad eam reſponſio ib.
Furioſi confeſſio. quid de ea ſentiendum? 683

G. Gabi-

G.

GAbinus cinctus quid? 984
Galilaea. an ex eius obſeſſione recte colligatur, Apoſtolos gladiis vſus fuiſſe? 52
Galilaei. ita dicti Chriſtiani familiari conuitio 2 0
Galli feceſſus in Caecinam, Hetruriae oppidum 780
Galli ICti plures 767
Gallia. ibi teſtatura mulier auctoritate viri indiget 869
ibi diſputatum de tonſura 38
quid ibi requiratur ad deferendum iusiurandum ſuppletorium? 640
eorum ineptiae in interpretandis numis antiquis 84
Gallina ſumoſa (Rauch-Huhn) cur ſignum iurisdictionis patrimonialis? 262
Gallorum cum Germ. communis origo 840
Gallus (Aelius) 767
ſcripſit librum de V. S. 767
quando floruerit? ib.
Iulius Aquila non confundendus cum Caio Aquillio ib.
Caius Aquillius ſtipulationis Aquillianae auctor 768
Gallus (Caius Aquillius) gente celebri natus ib.
eius res geſtae illuſtrantur monumento ex Gruteri inſcript. 769
ex eius familia multi *Flori*, *Tuſci* vel *Corui* cognominati ſunt 770. 786. 787
maiores habuit tribunicios conſulares & praetorios 770. ſq.
horum vnus legem Aquilliam tulit ib.
pater eius an fuerit L. Aquillius Gallus? ib.
ex eius ſcriptis in pandectis nihil ſupereſt 782
ad eius teſtimonium ſaepe prouocatur in pandectis 782
iurisprudentiam heurematicam excoluit 777
variorum iuris capitum auctor 778
eius iuſtitiae ſpecimina 779. ſq.
in reſpondendo de iure maximam famam conſequutus 775
de facto conſultus, quid reſponderit? 776
eius ſtudia 772
eius praeceptor Q. Mucius Scaeuola Pontifex Max. 772. ſeq.
conſul fieri nolebat 783
an cum filio eius gens Aquilliana extincta? ib.
quibus dignitatibus functus in rep. Rom.? ib.
eius diſcipulus fuit Seru. Sulpicius 781
quando mortuus? 783
Gallus (M. Aquillius) ob euulgatas ſortes occiſus a Tarquinio 772
Ga'uanus (M. Aurelius) quo fundamento neget, patribus non licuiſſe liberos exheredare per XII. Tab.? 774. ſq.
Ganentius Weſt Saxonum Rex 37
epiſtolae Aldhelmi ad eum ſcritae fit mentio ib.
Gaſindi (Geſinde) quid iuris circa eos? 258
Gaſto Chamulcar Apoſtolos tonſos ait, & refutatur 28
Geburths-Brieffe cur a ciuibus nouis exegerint Germani? 420
Gellius Caii σύγχρονος 637
ex eius noctibus Att. probatur, iusiurandum veterum praxi repugnare 637. ſq.
Gentes integrae inter ſe vſae praeſcriptione 874
id illuſtratur exemplo Hebraeorum ib.
& Lacaedemoniorum ib.

Gentiles cur philoſophiam ſuam doctrinis Chriſtianis exornauerint? 189
Chriſtianis exprobrabant ſocietates 3
Gentiliſmi partes duae 194
Gentilium Theologiae quot genera? 190
Gentium integrarum diuerſitas in greſſu 148
arbitrium circa formam veſtium 2
Gerada. de ea diſponere prohibentur mulieres Saxon. 956. 869
huius iur. antiquitas demonſtratur ex L. Angliorum & Werinorum 936
Gerhabere: ita in ſuperiore Germ. vocantur tutores 850
Germani pudicitiae laudem ſortiuntur a Tacito 312
eorum mercatura 327
in conſtituendis collegiis imitati ſunt Romanos 415. 420
antiqui vrbibus & oppidis caruere 416
eis nulla olim erant commercia ib.
apud eos quatuor hominum ordines erant ib.
quando conſules & Senatores apud eos initiati? 419
qua ratione proſpexerint pupillis? 710
apud eos Principes ſuprema tutela gaudent 710. ſq.
quando teſtamenta condere coeperint? 935. ſq.
eorum teſtamenti factionem memorant leges variae 936
eis non minus competebat ius vitae & necis, quam Romanis 255. 254
morum ſuorum tenaciſſimi 844
cauſſarum Patronos male habebant 219
cur fundos non facile alienari paſſi ſint? 954
Gallorum imitatores in greſſu 143
confeſſos an condemnarint? 660
cur in materia de teſtamentis peregrinos, quam maiorum mores ſequi maluerint? 967. ſq.
iuris Rom. addiſcendi cauſſa frequentes Bononiam profecti 968
eorum poteſtas in ſeruos an fuerit iurisdictio 259
quibusnam abſolute denegarint teſtamenti factionem? 950
ſuprema iudicia vocant ***ihren letzten Willen*** 967
Germania. ibi teſtamentifactionem paſſim impediunt heredes ab inteſtato 948
an id iuri Rom. conſentaneum? ibid.
ibi in multis locis non de omnibus bon. teſtari licet 953
ibi & feminae adultiores tutelae ſubſunt 718
ibi heredis inſtitutio in teſtamento non abſolute neceſſaria 965
id probatur ex iure Hamburg. ib. ſq.
idemque in Belgio obtinet 966
ibi inter bona adquiſita & hereditaria paſſim diſtinguitur 956
ibi non omnibus promiſcue teſtari licet 950
Germaniae Reges vbi inaugurandi per A. B.? 755
quando vnita Lotharingia? 746
veteris mores fere exoleuerunt 241
Germanicas leges qui ediderint? 587
Germanici iuris ſtudium commendatur 570
Germanus, de eius libro iudicium 40
Germon (Bartholomaeus) diplomatum fidem impugnat 82
Gibeonitae Ioſuae veſtium vetuſtate illudunt 31
Giro quid vocetur in negotio collybiſtico? 461
Gladii cuiusdam inſcriptio ſuppoſititia 86. 87
Gladium praeferendi ius cur ſibi vindicarit Dux Brabantiae in coronatione Imperatoris? 761. ſq.
Dux Iuliacenſis? ib.
cur Pontificii adſcribant Petro & reliquis

Digitized by Google

quis Apoſtolis? 51
quaenam inde iura Clero vindicent Canoniſtae? ib.
inter inſignia Apoſtolorum referunt ibid.
eum praeferendi iure gaudet Elector Sax. 761
Gloſſatores excogitarunt priuilegium, quod habent mercatorum libri 541. 545. ſq.
Goeddei (Io) de occaſione Legis CXX. D. de V. S. ſententia 976
Gorgiae Leontini faſtus 119
Gothofredi (Iac.) verba de interpretatione iuridica 978
Graeca lingua ſcriptum legatum cur non valuerit? 998
Graecae litterae olim cum latinis eiusdem figurae 91
feminae an ſine tutore in ius vocari potuerint? 810
quomodo citatae? ib.
Graeci quid vocent iusiurandum voluntarium? 625
quid neceſſarium & iudiciale? ib.
quonam genere veſtium vſi? 2
celebrabant ἄνδρας τραγικούς 579
Graecorum cura pro pupillis in conſtituendis tutoribus 706
ipſis tutela legitima agnatorum ſuſpecta videbatur ib.
Gregorius M. veſtitus ſacri leges vbique obſeruatas vult 19
Turonenſis & Iſidorus nugarum amatores 37
Grotii locus de Apoſtolorum gladiis 52
Guelphorum & Gibellinorum Factiones 739
Guido Pancirolus refutatur 805

H.

HAbitus Clericalis an prudentiae regulis & decoro aduerſetur? 11
ſacri nouitatem agnoſcunt Pontificii cordatiores 12
philoſophicus non erat ſacerdotalis 16
Archiepiſcopalis & Epiſcopalis reſtringitur in Concilio Monpelienſi 21
philoſophicus indecorus habetur a Clero 20
meretricius in quo conſtiterit? 300
Ariſtidis priſtinus quid? 8
ſacerdotalis vbi primum inualeſcere coeperit? 15
Pontificiis non indifferens 12
eiusdem antiquitas 21
a Pontificiis ab Apoſtolorum aeuo deriuatur ib.
ſacer Noui Teſtamenti 22
eo non pertinet Origenis teſtimonium ib.
Cypriani, in quo ad ſupplicium ductus, deſcribitur 23
Sacerdotalis antiquus an in nummo Theodoſii quaerendus? 73
Haec, vti in his ceris ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor &c, formula teſtandi vet. Rom. 437
Haereſes vnde ortae? 230
Halenſ. ICtorum reſponſum in cauſſa mercatoris a mercatore bonis euerſo pecuniae ſummam ex litteris priuatis petentis 553. ſq.
Hamburgenſes quid circa inſignia nauium ſtatuerint? 367
Hamburgi aeque breuis eſt immobilium praeſcriptio ac Lubecae 900
ibi vir ad defendendam vxorem in iudicio inuitus obſtringitur 864
idem obtinet Lubecae ib.
an ibi ex praeſcripto iur. communis teſtari liceat? 960
ibi induſſamentum inſcio debitore factum vitioſum eſt 496
Handwercke. *ehrliche* vnd *zünfftige* Germanis ſynonyma 424
quid inde ſequatur? ib.
Hand muſs Hand wahren: paroemia in iure Lubec. recepta 904
Harduini (Io.) de antiquis auctoribus ſententia 82
eiusdem ſententia de anno Herodis

XLII

XLII. reiicitur 93
Harmonia Euangeliorum vbi reperta? 101
Haſtae iudicium quid? 283
Hebraei terram maritimam non colebant 534
an mercaturam exercuerint? ib.
quid ap. eos circa praeſcript. rer. mob. iuris fuerit, incertum 878
de eorum lege agraria quis egerit? ib.
an in cauſſis capitalibus confeſſum condemnarint? 657. 665
in nulla cauſſa teſtem ſingularem ad mittebant 358
Hebraei cur viduas Deo curae eſſe putarint? 814
an pupillis tutoribus proſpexerint? 706
quibus conditionibus eis permiſſa fuerit teſtamentifactio? 929. ſq.
eorum teſtamentifactio an ex verbis Ieſaiae elici poſſit? 929
Hebraismis Vlpianum non vſum eſſe oſtenditur 699. ſq.
in eius ſtilo multi notantur 697
Hegeſippus quisnam de pallio Iacobi allegetur? 56
multa commenta tradit 57. 64
quid per *lineam Iacobi* intelligat? 66
Henrici V. diploma cur non genuinum videatur? 419
Comitis Palatini Lotharingiae ſtemma genealogicum 751
Henricus Auceps vrbium per Saxoniam conditor 418
ſub eo alia eſſe coepit oppidanorum conditio ib.
Furioſus primarius Comes Lotharing. conſtitutus ab Henrico IV. 712
Heracles quando vixerit? 15
exemplum eius oſtendit, Presbyteros nullo peculiari veſte a plebe discrepaſſe ib.
Herbam Nicotianam an hoſtibus ſubminiſtrare liceat? 340
Herculeus morbus comitiorum olim impedimentum 434
Heredes plures inſtituere licet iure Rom. 966
in Germania paſſim ne vnusquidem inſtitui poteſt 967
huius rei exempla ib.
cur iure antiquo non potuerint inſtitui collegia? 412
ab inteſtato extantes paſſim teſtamentifactionem impediunt in Germania 948
quo caſu eos de credulitate iurare poſſe putent Pragmatici? 633
Heredi in iuſta ignorantia verſanti an detur reſtitutio in integrum aduerſus praeſcriptionem iur. Lubecenſ.? 909
Heredis inſtitutio in teſtamento abeſſe poteſt iure Germ. 965
vnde id probetur? ib.
idem in Belgio obtinet 966
caput ac fundamentum teſtamenti iure Rom. 964
hac omiſſa an legata eo relicta ſubſiſtant? ib.
in diem iure Rom. fieri non poterat 998
Hereditaria bona immobilia iure Lubecenſi heredibus ab inteſtato relinquenda ſunt 955
quid de reliquis iſtud ius disponat? ib.
Hereditas luctuoſa ad eam vocatur mulier ingenua ex SC. Tertulliano 818
Heres an praelegatum accipere poſſit? 997
ex aſſe quis? ib
Herodes M. quantum temporis inter eius obitum & imperium Antipae interceſſerit? 94
annus eius emortualis fuit Iul. XLII. ibid.
quantum temporis effluxerit inter eius mortem & natalem Chriſti? 95
Herodis Antipae numus deſcribitur & *τετράς* abſoluitur 90
quando is regnare coeperit? 91
portio eius ex teſtamento patris ib.

priores

priores patris tabulas poſterioribus praelatas vult ib.
Hetruria. quando ibi teſtamenta innotuerint? 995
Heurematica iurisprudentia quid? 777
Hiberni baculum a Ieſu geſtatum falſo credunt 47
Hierocles quis? 215
ſcripſit commentarium in aurea Pythagorae carmina ib.
eius philoſophia 215. ſq.
Hieromartyres. ab eorum imaginibus non concludendum ad veſtes Apoſtolorum 17
Hieronymi teſtimonium de Romanorum proteruia an recte explicetur a Baronio? 5
Hippolytus pallio philoſophico indutus vbi conſpiciatur? 17
cur hic habitus pro Clericali haberi non poſſit? 18
Hispalae Fecenniae tutoris optio data a Senatu 825
Hiſpani in explicandis numis prae reliquis ineptiunt 83
id quod exemplo oſtenditur ib.
Hiſpania Sueuorum, Vandalorum, Viſigothorumque olim ſedes 855
Hiſtoriae Apoſtolicae auctor perſonatus ſub quo nomine lateat? 33
eius libri nugarum pleni ib.
Hiſtrio ne quis habitu ſacro vtatur, ſancit Iuſtinianus Imp. 20
Homines reſpectu morum ad quatuor claſſes referri poſſunt 156. ſq.
quid ratione Formae prae brutis habeant? 138
diuerſi iuris qui? 289
Hominum ordines quot apud veteres Germanos? 416
Homo proprius. in eius vindicatione obtinet praeſcriptio annalis iure Lubecenſi 884
Hoſtes apud Romanos dicebantur peregrini 879
aduerſus eos erat perpetua auctoritas ibid.
Hoſti verum merces ſint deſtinatae nec ne, vnde iudicetur? 364
deditioni proximo neceſſaria ſufficientes quomodo puniantur? 347
Hoſtilium nauium ſigna quaenam? 367
Hoſtium proprias eſſe merces, vnde pateat? 366
Hotomannus (Franc.) quid conqueratur de teſtamentifactione in Germania? 938
Hugo Donellus an Salu. Iulianum Proculeianorum ſectae recte accenſeat? 802
Hunc ego hominum liberum eſſe volo: Formula manumiſſ. vet. Rom. 436
Hunc ego hominum ex iure Quiritium meum eſſe aio: Formula in emancipationibus adhibita ib.
Hypothecaria actio quo caſu annali praeſcriptione excludatur ſecundum ius Lubec. 998

I.

IAcobi tres an ſtaduendi? 59
Patrum teſtimonia huc nihil faciunt ib.
Iacobus minor Hieroſolymitanae Eccleſ. Epiſcopus 53
indumenta eius ſacra ib.
ei lineam veſtem adſcribit Euſebius 54
auctorum teſtimonia de eius indumentis 55. ſq.
cur ſacerdos eſſe non potuerit? 58. & 62.
eius Familia 58. ſq.
Frater Domini vtrum ab Alphaei Iacobo diſtinguendus? 59. ſq.
Iacobus Frater Chriſti germanus dici nequit 60
nec vterimus, nec conſanguineus ib.
dum ad πεταλοφόρον ἱερωσύνην adſpiraſſe dicitur, quomodo id intelligendum? 63
Sancta Sanctorum non ingreſſus ib. ſq.
an fuerit iuuenis relicta ſindone aufugiens? 64

 insignem

inſignem ſapientiae ſtultitiaeque characterem inculcat 129
Iamblichus an Platonicis philoſophis accenſendus? 216
variorum de eo iudicia 217
ſtricturae Chriſtianiſmi in eius operibus obuiae quid? ib.
Ianus a Coſta putat confeſſionem reorum non niſi verbis & litteris fieri poſſe 672
Iauolenus (Priſcus) ICtus 801
eius dignitates ib.
iniuria *dubiae ſanitatis homo* dicitur 801 ſq.
eius Fragmeta in pandectis reperiuntur 802. ſq.
auditores 801. ſq.
Ieſus an baculum vmquam geſtauit? 17
I lictor, colliga manus: Formula haec explicatur 443
Illationem dotis an mulier iureiurando probare poſſit? 641
Illegitimorum in bonis an vſusfructus competat matri? 576
Illicitorum collegiorum poena quae? 408
Illuſtris femina an curatoris conſenſu in contrahendo indigeat? 866
Imagines hieromartyrum. ab iis non valet concluſio ad apoſtolorum veſtes 17
Ἱμάτιον quid Graecis? 31. ſq.
Imitatio. ad eam valde procliues ſunt homines 143
id quod illuſtratur exemplis 143
Immobilibus aequiparantur reditus (Renten) iure Lubecenſi 901
Immunitates collegiorum 413. ſq.
eorum cauſſae 414
Implere in iure ſaepe idem eſt ac probare 630
Imperatores collegiis in Germania inſtitutis maxime aduerſabantur 421
id quod patet exemplo Friderici II. & aliis lur bus 421. ſq 389
Impudentia. e ea duo inter ſe certant apud Ariſtophanem 676
Imperatorib in inauguratione cura pupillorum commenda'a 713
huius rei exempla ib.
Incedere an purioris latinitatis vocabulum? 142
Inceſſus. ex eo diiudicare mores, omnium optime ſciebat Pythagoras 149
itemque Auguſtus 150. ſq.
Gregorius Nazianzenus 151
nec non Ambroſius, Mediolanenſis Epiſcopus 153
animi index non poſtremus 139
auctorum teſtimonia ib.
de eo pauca, nec cum cura actum 140
quid per eum intelligatur? 142
ex eo propenſionum ſigna petenda 144
quaenam illa? ib.
an ex eo certo, an probabiliter iudicandum 144
eum ſignum morum eſſe, ex phyſicis demonſtrari poteſt, prout fecit Borellus 145
eius cauſſa ib.
varietas vnde? 146. ſq.
affectibus potiſſimum mutatur 147
Sanguineorum 163
Melancholicorum ib.
Cholericorum ib.
Phlegmaticorum ib.
virtute praeditorum 181 ſq.
de eo regulae 163 ſq.
eius ſtatus ſingulos propriis vocabulis exprimunt Graeci 142
ex naturali tantum de hominum moribus iudicandum 143
aliorum ſaepe mutatur ib.
eius diuerſitas inter integras gentes 148
Hiſpanorum ib.
Gallorum 148. ſq.
Hungarorum 149
Indiuidua confeſſio. quid de ea ſentiendum? 6 2

Indoſſa-

Indoſſamentum vocatur ceſſio, vel mandatum in cambio 461
an recte la ine vertatur *inductio*? ib.
inſcio debitore factum Hamburgi vitioſum 496
an iudaeus Chriſtiano cedere poſſit? 494
a decoctore factum vitioſum eſt 496
vitioſum in bianco 493
Indoſſare quoties liceat? 495
Indoſſari an omne cambium poſſit? 492
an adſignatio poſſit in cambio, & inde actio inſtitui? 488
Indoſſatarius quo caſu dominus fiat cambialis ſchedulae? 461
Infallibilitatem Papae in dubium vocauit Semeca, Praepoſitus Halberſtadienſ. 739
Infamia notantur a Praetore pacti ſuper delicto priuato 690. ſq.
Infamis perſona. ea inſtituta herede fratres & ſorores legitimam petere poſſunt iure Germ. 961
Infantia maiores quo caſu infantibus comparentur? 670
Inficiandolis quibus cauſis creſcat iure Rom.? 674
Ingenua ius trium liberorum habens ex SC. Tertulliano ad luctuoſam hereditatem vocatur 828
Ingenuis quando licuerit libertinas ducere? 293
an id ex Lege Aelia Sentia? ib.
an omnibus id fuerit indultum? ib. ſq.
Iniurato cuinam credendum putarint Athenienſes? 633
Iniuria Chriſtianae religioni illata a quibusnam vindicetur? 2
Iniuriarum patientia qua ratione commendetur a Seruatore? 32
actio Lubecae intra tres dies exſpirat 881
Innocentii P. P. III. Epiſtolae, in quibus de baculo Petri loquitur 43
Inofficioſi querela. quo caſu ab hac ad illam de inofficioſa donatione & dote liceat argumentari? 307
quibusnam detur? 277
iudicium centumuirale vocabatur κατ' ἐξοχὴν ib.
cur eo colore inſtituenda, quaſi turbatae mentis fuiſſent parentes? 280
eius antiquitas. 281
quando ad Fratres & alias perſonas fuerit porrecta? 282. ſq.
Inopia probationum quando eſſe cenſeatur? 636
ſignificationem huius vocis quis obſeruarit? ib.
an idem ac probatio ſemiplena? ib.
Inſcriptio in gladio Conſtantini M. ſuppoſititia 86. ſq.
Spoletana eiusdem notae 88
legis ab interprete numquam negligenda 792
Inſidiae Polycarpo & aliis ſtructae 14
Inſtitutio heredis in diem apud Romanos fieri non poterat 998
Inſtrumentum Meklenburgicum torturae genus 679
Inſtrumentis, ſi ſemiplene probatum, an iuriiurando ſuppletorio locus ſit? 643. ſq.
Interdicere. an ex huius vocis vſu Hebraiſmus Vlpiani pateat? 700
Interpretationis iuridicae myſterium 978
Iac. Gothofredi verba huc ſpectant ibid.
Intertiare ſtilo vet. iuris Germ. idem ac *ſequeſtrare* 899
Inteſtabilis & deteſtabilis. vocabula haec promiſcue vſurpantur a veteribus 291
Inuentarium an mater vſufructuaria conficere teneatur? 607
Inuitis minoribus curatores dari non poterant 729
quomodo illi ad eos petendos adacti? ibid.
Inuocatio nominis Diuini in cambiis ſuperuacua 469

Digitized by Google

Ioannes Apoſtolus an bracteas in fronte geſtauerit? 67. ſq.
Fragmentum apud Euſebium huc pertinet 67
an epiſcopalem mitram geſtauerit? 70
& Philippus an conſpiciantur in numo Theodoſii? 73
tunicam ſuam Ariſtodemo dediſſe fertur 33
Ioſephi teſtimonium de anno emortuali Herodis M. cum Iudaeorum hypotheſi conſpirat 95
Iſidori locus an tutelam Romanorum confirmet? 834
Iſidorus fidem non meretur in probatione tonſurae Petri 38. ſq.
Iſidorus Mercator. ex eo variae epiſtolae decretales deſumtae 22
Italorum commercia longe lateque ſe extendebant medio aeuo 548
priuilegium libris mercatorum tributum in Germaniam inferunt ib.
Italiam quid pellexerit Langobardos? 334
Italica ſtatuta continent priuilegium codicum mercatorum 546
Ite in ſuffragia &c. Formula haec quando apud Romanos adhibita fuerit? 434
Iudaei in ſupremo Imperii dicaſterio admittuntur ad iusiurandum ſupplet. aduerſus Chriſtianos 646
eorum libri an comparandi libris decoctorum? 564. ſq.
an eis contra Chriſtianos deferri poſſit iusiurandum ſupplet.? 645
eorum collegia heredes inſtitui nequeunt 413
an Chriſtianis cedere poſſint indoſſamentum? 494
eorum auctoritas in tempore mortis Herodis M. deſignando valet 94
mancipia Chriſtiana comparare prohibentur 335
ad diem VII. menſis Caslcu Synagogae ſupplicationem indicunt 94
eorum collegiorum Fata 401. ſq.
eorum contemtus ob ſingularem habitum 4
Iudaicae veſtes ad religionem pertinebant 31
Iudaeorum libertinorum vltra quatuor mille Romae habitaſſe, refert Tacitus 402
Iudaeorum nomine veniunt Chriſtiani 209
Iudex quando iusiurandum decernere poſſit? 635
quando torturam? 681
Conſtitutio Carolina quid ea de re diſponat? 698
ad eius religionem pertinet *ne perire quidem volentes innoxios damnare* 666
eius periurium, quo rei confeſſionem, ſpe impunitatis falſo oſtenſa elicuit, an excuſandum? 678
Iudices quales olim eſſe oportuerit? 779
viri boni adpellati ib.
Iudicia publica Athenienſium 666
eorum indoles ib.
Iudicium lubricum Feminarum 812. ſq.
Iudicum Romanorum religio laudatur a Tertulliano 683
Iuliacenſis Dux, quo fundamento ſibi adſeruerit ius gladium praeferendi? 761
Iulianus (Salbius) vnde deriuandus? 790
quando floruerit, edictumque perpetuum compilarit? 794. 795
Seuerus perperam cognominatur 794. ſq.
eius ſtemma genealogicum Reineſiano accuratius exhibetur 794
laudatur a Spartiano 791
eius patria 789
eius praeceptor, elogia & diſcipuli 801 802
ex eius fragmentis patet, eum Stoicae philoſophiae fuiſſe addictum 798
eiusdem deciſiones in iure Rom. obuiae 800
cenſor eius acerrimus Vlpius Marcellus ibid.
amicus vocatur a Marco & Lucio, Impera-

Digitized by Google

peratoribus 795. 804
latinarum Graecarumque litterarum peritiſſimus 796
in Fragmentis eius multa antiquitatis veſtigia occurrunt 797
Soriten accuratius definiuit ib.
Proculeianae Sectae perperam eum adſcribit Hugo Donellus 802
eius obſeruatio de quinque infantibus vno partu fuſis 798
eius mors, & vbi ſepultus? 805
Filius eiusdem nominis ib.
nepos eius cur a Commodo necatus? ibid.
eius opera 807. 808
Iuramentum quae cauſſae reſpuant? 646
eas oſtenderunt in primis Seraphinus a Seraphinis & Berlichius ib.
Iurans in ſupplementum teſtis fit in propria cauſſa 632
Iurantem qualem eſſe deceat? 646
Iurare manu ſexta ſeptima quid? 619
Iurare an de credulitate poſſit? 644
Iure communi an in cauſſis criminalibus in contumaciam poena decernatur? 694
Colonienſi quomodo teſtari oporteat? 960 ſq.
Iure conſulti nomen maius, quam vulgo creditur eſſe, oſtenditur 522
eius officium duabus partibus abſoluitur ib.
Iureconſulti quinam laudentur a Cicerone? 436
eorum doctrina Reformationi praeluſit 741
Romanorum vitae ratio 781
ICtorum ſemidoctorum numerus cur hodie tam magnus? 527
quanam re potiſſimum ſe prodant? 525
ICtos veteres ſaepe in medium conſulere iubebant Principes 804
illorum moderatio erga diſſentientes ib.
Iureiurando an mulier illationem dotis probare poſſit? 641
Iuri Rom. nimium a multis ſtatuitur pretium 525
Iuris ignorantia quibus caſibus noceat? 918
Iuris Rom & Lubecenſ. in praeſcript. bon. vac. differentiae 906
Romani & Longobardici diſcrimen ratione tutelae maritalis 846
Sueuici & Saxonici ſimilitudo in eadem tutela 850
Prou. Saxon, locus inſignis de eadem materia 849
diuerſi homines qui? 289
Iurisdictio an fuerit Germanorum in ſeruos poteſtas? 259
quotuplex 142
quibusnam demandata apud Germanos? ib.
patrimonialis cur ita dicta? 261
ea deſcribitur 244
cur eius tanta ſit obſcuritas? 142
circumſepta 263
germanicae a Rom. diſcrimen 241
academica ad quamnam ſpeciem iurisdictionis referenda? 243
ſtatuum imperii perperam pro patrimoniali venditatur 242
qualis conceſſa, ex formulis, litteris inueſtiturae inſertis, iudicandum 243
omnis apud Romanos erat perſonalis 245
in Anglia nulla eſt hereditaria 246
baſſa quid? 721
patrimonialis iure Rom incognita 244
quando in Germania innoteſcere coeperit? 246 249
non ſolum ibi vſu recepta eſt 245. ſq.
Herrii & Conringii argumenta de eius origine examinantur 247 ſq.
Iurisdictionis extraordinariae erat tutoris datio apud Rom. 709

Iuriſprudentia Romanis olim propria 769
FormulariaRomanorum a viris ſapientiſſimis inuenta 432
cur ea plerisque hodie videatur ridicula? 439. ſq.
ad eam ridentium obiectiones reſpondetur 441. 442 443. 444. 445. 446. ſq.
heurematica quid? 777
ei nauaturos operam quomodo praeparatos eſſe deceat? 528
quomodo differat a Politica? 738
Ius adminiſtrandi tutelam quando incipiat? 724. ſq.
Albinagii quid? 950
etiamnum in Gallia obtinet ib.
illud & in Germania viguiſſe probatur ex Dipl. Car. M. 950. ſq.
ſublatum a Fridrico II. Imp. per Autenticam *Omnes Peregrini* 951
Canonicum quid circa merces vetitas ſtatuat 338
Ciuile a Lubecenſi in praeſcriptionis potiſſimum termino diſcrepat 881
Ciuitatis intra quodnam tempus recuperandum iure Lubecenſ.? ib.
Gentium quomodo differat a ciu. in eadem materia? 875
Germanicum non negligendum eſſe oſtenditur 570
quasnam merces vetitis adnumeret? 341
veteris eiusdem iuris effectus quidem tutelae maritalis ſuperſunt etiam iis locis, vbi ius Rom. introductum 870 ſq.
Geranii (Das Krahnen Recht) quid? 346
Hagenſtolziatus quid? 951
an etiamnum vigeat in Germania? ib.
Hamburgenſe an diſtinguat inter bona mobilia & immobilia in materia teſtamentifactionis? 955
Statuti verba adferuntur ib.
quid Bremenſe, Dithmaricum & Mindenſe in eodem iuris capite? ib. 956
Lubecnſe res mobiles aeque ac immobiles anno praeſcribit 896
in materia praeſcriptionis bon. vac. ſequitur principia iur. Germ. antiqui 907
id quod demonſtratur ex iure Longobardico & Alemannico ib.
quomodo differat a communi iure in praeſcriptione rerum mobilium & immobilium 895. 898 899
deſumtum ex Suſatenſi iure 883
ex eo periocha interpretatur 891
eiusdem aequitas 873
συβαλεύσεως tribus competebat in regno Lotharingiae 756
Quiritium nauem fabricantibus conceſſum a Claudio 351
Recadentiae (Das Rückfalls-Recht) quid? 949
vbi vigeat? ib.
teſtamento peruerti non poteſt 950
Romanum in Germania receptum, alibi tutelam maritalem excluſit, alibi mutauit in curam 860 861
priſcis olim Germanis inuiſum 239
apud Germanos in ſubſidium modo receptum 240
an ignoret iuramentum de credulitate? 633
Saxonicum quid diſponat de praeſcriptione immobilium? 899
quid Belgicum? ib.
Stapulae quid 354
Sueuicum quid praecipiat eis, qui teſtari

Digitized by Google

ſtari volunt, & heredes ab inteſtato habent? 949
an exinde colligendum, extantibus cognatis extraneos heredes inſtitui non poſſe? ib.
teſtandi ante Romam conditam in Italia viguit 994. ſq.
vitae & necis in ſeruos Germanis aeque competebat ac Romanis 255
quis dederit Romanis in liberos? 572
Ius regnandi gratia iure violari, ait Caeſar. 622
Iusiurandum omnibus gentibus vinculum adſtringendae fidei 618
quomodo vocatum ab Aegyptiis? ib.
quid Paulo Apoſtolo? 619
quid ICto eiusdem nominis? ib.
eius vſus oſtenditur 619
diuiditur in *voluntarium*, *iudiciale* & *neceſſarium* 623. ſq.
Species hae definiuntur, & earum denominationem redditur ratio 624
neceſſarium quomodo ſubdiuidatur a nonnullis? ib.
an tria genera ſint iurisiurandi? 624
a muliere in Saxonia ſine curatore praeſtitum an valeat? 866
quando a iudice decerni poſſit? 635
eius frequentia perfidiae humanae indicium 620
elegans Senecae & Aeſchyli de eo iudicium ib.
vniuerſitati delatum a quonam praeſtandum? 645
de credulitate non praeſidium reperit in iure Rom. 633
delatum & intra 14 dies non praeſtitum pro deſerto habetur iure Lubecenſ. 881
ſuppletorium an in iure Rom. praeſidium reperiat? 625
eius fundamentum an recte probetur ex fragmento Caii? 634
illud ſex conditionibus deferri poſſe, ſtatuit Mynſingerus 640
ei an locus ſit, ſi per inſtrumentum ſemiplene probatum? 643. 626
veterum praxi repugnare, oſtenditur ex Gellio 657. ſq.
itemque ex loco Senecae 638
quid ſit? 625
controuerſia de eo inter Dd. 626
eius vſus in foro magnus 639
in Gallia ſpeciali Regis iuſſu deferendum 640
an ſemper petendum? 649
caute deferendum 640
eiusdem tres comites fingunt Canoniſtae ib.
Iuſtinianus antiquitatis ſtudium commendat 971
laicis interdicit habitu ſacro 20
eius mutatio circa praeſcriptionis tempus 879
verba de teſtamentis 980
Iuſtinus Martyr. locus eius de veſtibus Chriſtianorum 3
Iuuenes Romani quando ad honores promoti? 782
Iuuentius (*Celſus*) quando vixerit? 503
eius fata ib.
SC. ſub eo factum ib.
perperam vocatur IVLIVS & IVBENTIVS 504
vnde nomen IVVENTII tulerit? ib.
eius laudes ib. ſq.
in philoſophicis Stoicus; in iuridicis Proculeianus 511
eius calliditas in coniuratione aduerſus Domitianum 512
eiuſdem ad honores gradus ib.
bis Conſul fuit 513
eius in Conſulatu collegae ib.

ſtemma

Digitized by Google

ſtemma eius exhibetur 505
patris eius merita in iurisprudentiam 506. 507. 508
eius natales & ſtudia 508. 509
Fragmenta laudantur ob puriorem latinitatem 509
philoſophia & profectus in iurisprudentia 510
quid ſcripſerit? 516. ſq.
eius σύγχεσις quis? ib.
quid notatu dignum in eius fragmentis? 517

K.

Eine Henne fliegt über die Mauer: paroemia haec vnde orta? 420
Κύριοι cur dicti tutores Graeci? 820

L.

Labeo (Antiſtius) laudatur 528
quomodo ad iurispr. ſtudium ſe praepararit? ib.
4000 volumina ſcripſiſſe fertur 781
antiquitatum callentiſſimus habitus a Laelio Fel. 928
Lacedaemonii ab Ariſtotele laudantur ob curam tenerae aetatis ciuium 706
ad damnandum tardiſſimi erant 658
confeſſos vltro pro indicatis habebant ibid.
id quod illuſtratur exemplo Pauſaniae ib. & 659
eorum teſtamentifactio liberior, quam Athenienſium erat 932
Lacernum quid? 27
Lacte Chriſtiano educatus Caracalla 202
Laelius (Felix) ad libros Mucii notauit 975
aetas huius ſcriptoris ib.
Lamina aurea male tributa Iacobo 64
Land. huius vocabuli varia notio 902
Langobardi. apud eos ſeruus fugitiuus praeſcriptionem 30. annorum domino opponere poterat 886
quod eos Italiam pellexerit? 334
Längſt Leib: längſt Gut. quid ſibi velit haec paroemia? 590
Lapis a monachis Romae inuentus ſuperſtitioſe adoratur 84
Lares permarini 332
eis aedem vouit L. Aemilius ib.
Laſſi quinam? 250
Latina Eccleſia natalem Chriſti aemulatione gentilium conſecraſſe dicitur 95. ſq.
Laurentia meretrix a Tertutio heres inſtituta 994
Lectulo adfixi vbi teſtari prohibeantur? 994
huius prohibitionis ratio 943
an id iuri communi conſentaneum? 943. ſq.
Legare vocabulum legiſlatorium dicitur 980
quid veteribus denotet? ib.
olim dicebantur & ii, qui heredem inſtituebant 976. 996. ſq.
Legari per vindicationem quaenam olim potuerint? 978
an omnia poſſint, quae per ſeruos adquirimus? 977
an ea, quae per filiumfamilias? ib.
Legata relinquendi poteſtas variis legibus circumſcripta 1002
olim *caducorum* nomine veniebant 905
curdari oportuerit *verbis ciuilibus?* 998
Legatarius heres in marmore apud Reineſium 996
quid ſit? 997
Legatarum rerum dominium quando transeat ad legatarium? 977
Legati vnde nomen acceperint? 980
nauibus iniuſte captis mittuntur eas repetituri 376. ſq.
Procoſ. in prouinciis pupillis de tutoribus proſpiciebant 709
Legatum vindicationis quid? 998

damna-

damnationis? ib.
per praeceptionem? ib.
ſinendi modo? ib.
caducum? 909
imperatiue erat relinquendum 998
cur nec falſa cauſſa, nec falſa demonſtratio peremerit? 999
graeca lingua ſcriptum non valebat 998
conditionale filio relictum patri adquiri non poteſt die eius nondum cedente 977
Lege Decemuirali Pop. Rom. omnem facultatem ſuam νομοθετικῶς in quemlibet patremfamilias transſcripſit 988
Aelia Sentia manumittendi modus terminatus ab Auguſto 999
Iul. Pap. Popp. cautum ne quis ſponſam decenni minorem haberet 834
quomodo haec diſpoſitio intelligenda? ib.
Regia quid populus in principem contulerit? 987
Atilia quid cautum? 707
Iulia Titia quid? ib.
quid Papiria? 986
Leges XII. Tab. a Graecis petiere Romani 274
ſecundum eas fratribus & ſororibus nihil debebatur ex hereditate, ne quidem liberis ib.
collegia opificum in vſum reuocant 392
an maximam partem ex iure Attico deſcriptae? 818. ſq.
earum fragmenta qui ſeruarint? 819
κατ' ἐξοχὴν leges dictae 656
Leges ciuiles cuiusque reip. fini populique genio ſunt attemperandae 536
Normannicae a quonam dictae? 851
publicae a Chriſtianis ſeruabantur 2
Athenienſium quinam auctores explicarint? 819
Leges Burgundica & Wiſigothica an prorſus ex iure ciu. petitae? 844
Legi Decemuirali de teſtamentifactione cur additum SVAE REI? 981
Noodtii ſententia ib.
Legibus decimariis ſublatis mariti vxoribus vſumfructum bonorum immobilium legare ſolebant 581
de ſucceſſione inteſtatorum non niſi noua lege poterat derogari 985
veſtiariis cur opus fuerit Clericis Occidentalibus? 20
Legis XII. Tab. de teſtamentifactione variae lectiones 979
quomodo ſcripta a Decemuiris? ib.
CXX. ff. de V. S. inſcriptio 972
Burgundicae verba allegantur 586
Iul. de Mai. quae poena? 408
CXX. D. de V. S. variae lectiones 972
quomodo legatur Florentiae? ib.
Iulii Pacii lectio rei conuenientior ib.
Legis actionum inuentores quinam? 447. 991
Legitima, ad eam fratribus & ſororibus, perſona turpi inſtituta, adimplendam, noua actio inuenta 307
quibus debeatur iure Rom.? 961
quibusnam Germ.? 961
agnatorum tutela Graecis ſuſpecta 706
Legitimi tutores qui iure Rom.? 722
Legum Romanarum contemtus 418
in eius cauſſas inquiritur ib.
Germanicarum editores 587
multitudo, quid, obſeruante Platone, innuat? 445
Leib an Leib, Gut an Gut: qualis haec paroemia? 581
Lenae & lenones ex hereditate nihil capere poterant iure Rom. 295
Leo Imp. collegia heredes inſtitui poſſe, ſanxit 413
Leuis notae macula quomodo diſtinguatur a turpitudine? 295
de ea doctrina vulgaris 304
Lex (Leges)
Aelia Sentia 293

Digitized by Google

Agraria Hebraeorum quid diſpoſuerit? 930
Arcadii & Honorii circa inſignia nauium 367
Atilia quando lata? 709
Αξίωσις IX ff ad L. Rhodiam de iactu quid ex ea demonſtretur? 322
Baiuuariorum quando & a quo compilata? 589
 eadem fere diſponit circa vſumfructum maternum quae Lex Wiſigothorum ib.
Falcidiae quid ea cautum? 1002
Iulia de viceſimis hereditatum quid diſponat? ib.
 Caducaria quid? ib.
Langobardica, in ea expreſſiora tutelae maritalis veſtigia occurrunt 846
Pap. Poppaea ad locupletandum aerarium comparata erat 302
 quomodo deſcribatur ab Horatio? 292
 quando & a quonam lata? ib.
 cur Iulia & Papia dicta? ib.
 quid ea cautum? 292
 poena ex hac lege 294
Solonis de tutela nuptarum peruerſa a Sam. Petito 821
Scribonia quid circa praeſcriptionem ſeruitutum mutarit? 912
Vectibulici ad prouinciam porrecta 514
Voconia feminas hereditate excludebat 1002
Lex cum prologo abſurda videtur Senecae 999
 4. C de edendo ſemiplenae probationi aduerſatur 631
 vn. C de Caduc. toll. a Iuſtiniano abolita 1002
 27. C. de inoff. teſt. a Triboniano interpolata 268
 vnde hoc pateat? ib.
 longa eidem lacinia adſuta ex L. 3. C. Theodoſ. de inoff. teſt. 269. ſq.
 eius explicatio 272
 an ea noui quid ſanxerit Conſtantinus M. 274
Leuiter notati quinam? 298 300
Liber magnus magnum malum videbatur Callimacho 919
Liberi a matre vſufructuaria alendi elocandique 613
 iure Rom. ratione patris erant res, ratione aliorum perſonae 990
 ritu mancipationis a patre vendebantur ib.
 poterant vindicari ex iure Quiritium ibid.
 naturales, ſ. ſpurii Romae tribu non mouebantur 309
 Huberi ea de re ſententia expenditur ib.
 ex rapta procreati ad quem pertinuerint? 845
 mortuo patre fiebant capita libera iure Rom. 1000
 praecoces an macula laborent? 313
 Romae adductius regebantur, quam Athenis 995
Liberis ſeparatis quid obtineat ratione hereditatis iure Hamburg? 602
Libertas non vna olim omnium 300
Libertates dandi facultas quibusnam legibus circumſcripta? 1002
 in teſtamento ex XII. Tab. competebat 999
Libertatis fauor apud omnes gentes maximus 895
 quomodo vocetur a Dionyſio Halicarnaſſenſi? ib.
Liberti apud Rom. alii ciues, alii Latini, alii dedititii 252
 veterum Germanorum aequiparantur hodiernis ruſticis 258
Libertinas vxores ducere non licebat ante L. Pap. Popp. 292

Libertini

Digitized by Google

Libertini in Germania quinam? 311
iis quoad ſucceſſionem aequiparantur peregrini a Friderico ib.
Libertorum apud Germanos conditio 252
Libri opificum an aeque priuilegiati ac codices mercatorum? 566
decoctorum quando probent? 555
an creditores ex iis probationem debiti aduerſus tertium petere poſſint ib. ſeq.
publici in Germania ex parte cum tabulis cenſualibus Romanorum comparari poſſunt 916
illorum praeſcriptio ſecundum ius Lubecenſe 916
& Hamburgenſe 917
quando & quamdiu quae in hos libros relata ſunt, impugnari poſſint? 917
Libripens in teſtamentifactione per aes & libram requirebatur 991
Librorum mercatorum requiſita 549. ſq.
Licitis collegiis qui accedere potuerint? 408
Lictores cur Romae leuiter notati viſi? 311
Linea feminalia lumbis adſtringebant Orientales 31
quomodo vocentur Hebraeis & Graecis? ib.
Linea an de hodierno *Ephod* recte explicetur? 24
Liquamen quid? 334
Lis inficiando quibus in cauſſis creſcat iure Rom.? 674
Litterae S VI AR. ex iis nouum Sanctum exſculpunt Hiſpani 83
Graecae cum latinis olim eiusdem figurae 90. ſq.
vnde id demonſtretur? 91
Litterarum natalitiarum origo 425
Gothicarum origo 87
Litteras cambiales qui accepit alio loco offerendas quomodo vocetur? 460
Litteratae veſtes Apoſtolorum 78
in iis conſpiciuntur litterae L, H, Γ, F, T, X, Π. ib.
Litteris cambialibus agnitis, an exceptioni locus? 458
Liuius. quid in eius ſtilo a nonnullis deſideretur? 697
eius locus inſignis explicatur 985 ſq.
Lombardi & Coracini iudaeis aequiparati 548
Lombards - Häuſſer quid? ib.
Longi temporis praeſcriptio quando a Romanis inuenta? 879
ad quas res pertinuerit? ib.
ignota iure Lubecenſi 881
Lotharii I. ſtirpe extincta, Lotharingia inter Germanorum & Francorum Occidentalium conſilia fluctuabat 748
Lotharingia olim regnum 746, 747
Arnulfus quo iure id acceperit a Carolo Craſſo? ib.
archiducatus 758
Lotharingiae Palatinatus cur ad ſuperiorem Rhenum migrarit? 745
inferioris potentia 760
ex ea nati Ducatus Limburgenſis & Brabantinus ib.
Regum auctoritas in eligendo Rege Germanorum 755 ſq.
ſuperioris praerogatiuae 762
nexus cum Imperio ib.
amplitudo & opes 759
ex ea nati primo duo Ducatus ib.
poſtea plures 760
Duces cur Marchiſi dicti? 763
eorum tituli & inſignia honoris 764
quali archioffi.io in coronatione Ottonis I. functi? 757
Regni Palatium quodnam? 758
veteris magnitudo & nominis ratio 745
Lotharingiae nomen cur adfectarit Dux Brabantiae? 761
cur ius gladium ferendi in coronationibus Imp. ſibi vindicarit? ibid. ſeq.

Digitized by Google

Lotharingicae familiae ſplendor 764
ea eiusdem cum Habsburgica originis 765
Lotharius Imp. in fratrum regna imperium adfectauit 747
in ea monarchiam molitus eſt ib.
Lubecae cur annalis praeſcriptio obtineat? 881
quando exſpiret actio iniuriarum? ib.
quo caſu rata ſint teſtamenta reciproca inter coniuges? 946
Lubecenſe ius ex Suſatenſi deſumtum 883
eius aequitas 873
Lubecenſes inter & Danos de commercio lites 328
eorum priuilegia 890. ſq.
Lubecenſium ſtatutorum conditores an ius Rom. ante oculos habuerint? 882
Lucae, Euangeliſtae, locus de cenſu 97
an per eius verba: πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ſola Iudaea intelligatur? ib.
quemnam cenſum cum natalibus Chriſti coniungat? 101
eum conciliare ſtudet Baronius cum ſcriptoribus profanis in materia de natiuitate Chriſti 104
Ludouicus Pius Germanis teſtamentifactionem a Car. M. ademtam reſtituiſſe fertur 934
eius verba de tutoribus pupillis conſtituendis 712
XIV. Rex Galliae foedus maritimum cum ciuitatibus Hanſeaticis iniit. 356
Germanicus quasnam prouincias vini cauſſa emerit? 745
Lupi (Chriſtiani) coniectura refutatur 77. ſeq.
Luſatia ſuperior. ibi maritus pro vxore poſtulaturus non indiget magiſtratus confirmatione 863
Lycurgus emtionem venditionem rerum fundi plane inhibuiſſe fertur 878
quosnam e rep. proſcripſerit? 535
eius leges circa peregrinationes ciuium & exterorum cum his negotia 316
Lydus (Io.) an philoſophus ſemichriſtianus? 220. ſq.
Lynkerus an matri vſumfructum in bonis illegitimorum recte adſcribat? 576

M.

Macarius, Epiſcopus Hieroſolymitanus veſte ſacra donatus a Conſtantino M. 18
Macrinus Imperator quid imitatus ſit in Marco? 143
Macula leuis notae. de ea doctrina vulgaris 304
qui hodie ea laborare dicantur? 305. ſq.
olim latius patebat, quam nunc 306
eius effectus 307
qui ea laborant ad quasuis dignitates inhabiles cenſentur ib.
quinam ea notati apud Rom.? 308
ab infamia recte discernitur 308
errores Doctorum circa naturam huius maculae ib. ſq.
eius definitio immutanda 310
ea haeret liberis praecocibus 313
quid de effectibus, quos Dd. ei tribuunt, ſentiendum? 314. ſq.
reſponſum Facultatis Iurid Halenſ. ad quaeſtionem hanc maculam concernentem 315
Maecianus (Voluſius) ICtus, Salu. Iul. diſcipulus 802
Magiſtratus in Germania etiam non rogati tutores conſtituunt 728
eorum tutela ſuperior non ſemper a iurisdictione promanat. 720
ea Romae ignota initio 707. 709
Maiorennitas in Germ. a curatela non ipſo iure liberat. 731
Maioris (Dan.) de praeſtantia numorum iudicium 81
Mancipia Chriſtiana comparare cur Iudaei prohibeantur? 336
Mandati defectus an poſſit ſuppleri iureiurando? 647

Mani-

Manichaeorum origo 233
Manipulus quid Latinis? 14
quid Pontificiis? ib.
Mann-Recht quid iure Germanico? 887
Manu ſexta ſeptimaque iurare quid? 619
Manumiſſio. ritus in ea obſeruandi 436
formula: *Hunc ego hominum liberum eſſe volo* ib.
Marcae ſigna mercatorum 366
Marchia Brandenburgica. ibi non obtinet tutela maritalis 859
quo caſu ibi feminae curator detur? 860
Marchiſi cur dicti Lotharingiae Duces? 763
Marci, Euangeliſtae, indumenta 77. ſq.
Antonini libri εἰς ἑαυτὸν 126
an ſapiens praedicandus? ib.
eius verba recenſentur ib.
Marcianus cur & ſub quanam poena Barbaris arma vendi noluerit? 335
Mare. de eius dominio variae lites 322
auctores de hac materia recenſentur ib. ſeq.
eius dominii effectus 324. 326
Marianus Scotus nihil memorat de reſuſcitatione Materni per virgam paſtoralem 44
Maritalis tutelae effectus in Germ. 856
Mariti poteſtas in vx. qualis in Saxonia? 865
qualis alibi? 867
eo mortuo quis tutelam viduae conſequatur in Saxonia? 849
quomodo hodie vxoris curator fiat in Saxonia? 862
Maritus an de fructibus dotis diſponere poſſit? 977
ſi de reliquis rebus vxoris diſpoſuerit, & haec res ſuas eſſe contendat, cui incumbat probatio? 978
an non aliquando iure Rom vxoris tutor, vel curator legitimus fuerit, quamuis non legitimus? 832
vxoris nomine in Saxonia in iudicio ſine curatorio, vel cautione de rato non admittitur 861
Marſilius Ficinus, philoſophus ad pagan'ſmum procliuior 231
eius doctrina de immortalitate animae & pactum cum Mich. Mercato ib.
Marſilius de Menandrinis Ludouici Bau. Imp. contra Papam defenſor 739
eius ſtudia ib.
Martyrum erae inuentores quinam? 85
Maſſii diſſertatio commendatur 76
Mater vſufructuaria liberos alere & elocare tenetur 613
quod ſi hoc neglexerit? ib.
an iure Rom. poteſtate in liberos gaudeat? 575
an in ſpurios? 577
vſufructuaria ad inuentarium conficiendum tenetur 607
quid in eo recenſendum? 608
an filiabus vitam monaſticam electuris dotem debeat? 614
an aes alienum ſoluere teneatur? 612
an omnes fructus percipiat? 605. ſq.
diſpoſitio iur. Lubecenſ. ea de re inconcinna Statuto Hamburgenſi ib.
an ad cautionem obligetur? 608. ſq.
ICti quinam id negauerint? 609
an poſſit alienare? ib.
an vſumfructum teſtamento relictum amittat ob ſecundas nupt.? 581
quo caſu non vtatur fruatur bonis liberorum? 603
quid ſi initio frugalis, ſucceſſu temporis bona abligurire inceperit? ib.
boni viri arbitratu non vtens fruens an ſtatim vſufr. priuetur? 585
Materna poteſtas fundamentum vſusfructus, quo matres gaudent in Germ. 597
Materni reſuſcitatio inter fabulas referenda 46
eius conditorium vbi oſtendatur? 51
is a Petro Treuirim miſſus 41
mortuus in itinere virga paſtorali ſuſcitatus

tatus 42

Matreſfamilias quaenam vxores dictae? 826
quaenam matronae? ib.

Matri vſufructuariae an rationes reddere incumbat? 610. ſq.
quo caſu ei conſtituatur vſusfructus iure ciu.? 577. ſq.

Matronae, oſculis & ſpe futuri matrimonii a iudice ad confeſſionem parricidii adactae exemplum 677

Maximi Tyrii & aliorum, qui phyſiognomiae nihil tribuunt, argumenta expenduntur 154. ſeq.

Maximiliani I. contentiones cum Ioanne, Danorum rege 328

Medeae querela, quod auri adulterini ſigna dentur, non hominum 137

Mecklenburgicum inſtrumentum torturae genus 679

Menenius Agrippa opifices inutiles cenſet reip. Rom. 392

Menſam argentariam an ſeruus iure Iuſtinianeo exercere potuerit? 543

Mentis cum corpore arctiſſimum commercium demonſtratur 155

Mercatores honoribus adficiendos eſſe ſuadet Xenophon 537
eorum aduerſariis an aeque fides habenda ac codicibus eorum? 550
an eorum libris, qui foro ceſſerunt? 552
eorum libros quales eſſe oporteat, ſi probare debeant? 549
eorum collegia duo inſtituta Romae 395
horum vnum *Mercuriale*, alterum *Capitolinum* audiebat ibid.
vtriusque celebritas ib.
eorum codicibus veterrimo iure credebatur, ſi libri creditorum cum libris debitorum conſpirarent in expenſilatione 542
id quod probatur variis teſtimoniis ib.
an eorum libri ſemiplene probarint, quorum negotiatio publicam cauſſam non habebat? 544
eorum priuilegiis indigni decoctores 537. ſq.

Mercatura pluribus gentibus ſuſpecta 535
eam reip. prodeſſe, probatur, & ad obiectiones reſpondetur 536
cur priuilegiis opus habeat? 537
quinam de ea ſcripſerint? ib.
feminae eam exercentes an obligentur ſine curatoris conſenſu in Saxon.? 866
eam multi e rebus publicis excluſerunt 534
id illuſtratur exemplis Hebraeorum & aliarum gentium ib.

Merces vetitae iure Canonico 338
quas ad hoſtes deferre, nefas habeatur, hodie variis conuentionibus explanatum 339
quarum negotiatio inter ipſos ciues Rom. prohibita? 336
quarumnam negotiatio vetita fuerit iure Rom. ratione exterorum? 333
illicitae, ſi non a domino, ſed magiſtro nauis naui ſint impoſitae, quid iuris? 355
licitae naui impoſitae an cum illicitis fiſco cedant? 359
hoſti deſtinatas eſſe, vnde diiudicetur? 364
hoſtium eſſe proprias vnde pateat? 366
earum ſi neglecta profeſſio, an ipſa nauis in commiſſum tollatur? 353
iure Germanico vetitarum catalogus 341

Merillius (Em.) an recte putet, feminas olim Romae non in ſcriptis teſtari potuiſſe? 945
exempla in contrarium adferuntur ibid.

Methodii reuelationes ſunt ſuppoſititiae 21

Meroclis

Digitized by Google

Metroclis ſententia de ſolida eruditione comparanda 527
Michae (Propheta) ab eo fit mentio veſtium Iudaeorum 32
Milites quinam in procinctu eſſe dicti? 985
cur eorum teſtamenta rata habuerit populus tacito ſuffragio? ib.
cur excluſi collegiis? 409
anne tenuioribus quidem accedere potuerint? ib.
eorum priuilegia circa teſtamenta 983
Militia. in ea non locus erat opificibus, niſi in re trepida 394
veterum Rom. ſelecta non erat mercenaria 390
[illegible]renſis ad maiora nitentibus olim magno adiumento erat 518
Miniciorum ſtemma 807
Miniſteriales Francorum varii generis recenſentur 418
Minorennes an poſſint cambiare? 475
Minoribus inuitis curatores dari non poterant 729
quomodo ad eos petendos adacti? ib.
Minorum iure gaudiſa collegia 412
Miſſam ſibi reperiiſſe viſus eſt Peireſcius in numis Conſtantini M. 83
Mitrae Epiſcopalis antiquitas vnde adſeratur a Baronio? 55
non ab Apoſtolis deriuanda 71. ſq.
Mixturae temperamentorum potiſſimum ſex 161
Primae characteres ib.
Secundae ib. ſq.
Tertiae 162
Quartae ib.
Quintae ib.
Sextae ib. ſq.
Mobilia & immobilia ius Lubecenſe vno eodemque tempore praeſcribit 896
Modeſtinus (Herennius) an ſemidoctus fuerit? 698
pro Dalmata eum habet Guilielmus Grotius ib.
eius libri ad Mucium 975
Molinaeus refutatus a Deſiderio Heraldo 244
Monachi tonſura ſanctitatis famam ſibi conciliant 20
pallium philoſophicum qua occaſione ſumſerint 6
Monetagium 851
Monimenta antiquiora era Chriſti ſignata ſuppoſititia ſunt 86
Monumentum Ancyranum cenſus illuſtrat. 98
quid in eo reprehendat Caſaubonus? ibid.
confirmatur a Suetonio 100
Morbus Herculeus comitia olim vitiabat 434
Mores veteres Germaniae ſenſim ſenſimque exoleuerunt 241
Mors corporis. de ea euitanda ſollicitus fuit Anglus quidam 133
Mortis cauſſa donatio inter pactum & vltimam voluntatem fluctuat. 869
Motus corporis a loco ad locum a mente determinatus quo ordine fiat? 145. ſq.
Mucianae cautionis inuentor quis? 973
eam commentario illuſtrauit Franc. Balduinus ib.
Mucius (Q.) Scaeuola non confundendus cum illo, cui *Auguris* nomen eſt 972. ſq.
eius honores 973
occiſus a Damaſippo quodam 973
quomodo vocatus a Velleio Paterc. & Cic.? ib.
inuentor cautionis Mucianae ib.
eius domus totius ciuitatis oraculum 973
inter eius diſcipulos & Cicero erat ib.
ſcripſit libros XVIII. iur. ciu. ib.
an iidem cum libro [illegible]? ib.
eius libros commentario illuſtrauit Ser. Sulpicius 975
ſed Mucio parum aequus ib.
it. Laelius Felix & Herennius Modeſtinus ib.
Caii Aquillii Galli praeceptor 772

laudatus

laudatur ob inſignem eruditionem 773
ſtemma Muciorum genealogicum 774
Mundeburdi qui apud Francos? 712
Mundium tutelam ſignificabat vet. Germ. Pop. ib.
Municipales quaedam ciuitates in Germania iure conſtituendi tutores gaudent 720
vnde ipſis haec facultas competat? 720 ſeq.
Mulier an iureiurando illationem dotis probare poſſit? 641
in Gallia teſtatura auctoritate mariti opus habet 869
in poteſtatem mariti redacta capite minuebatur 817
ſui iuris, quae non in manum conuenerat, in quorum tutela fuerit? 827
quid ſi filiafamilias eſſet? 828
in Saxonia fundum alienare nequit ob vſumfr. marito competentem 865
ei condictionem indeb. concedunt Dd. ſi ſe inconſulto marito obligarit 866
Mulieres in iuſto connubio viuentes, vel in manum conuenerant, vel in matrimonium iure Rom. 826
cur in teſtamentis teſtes eſſe nequeant? 993
Germanicae maritos ſuos, in bello conſtitutos, ſequebantur 598
iure Germ. vet. confeſſione ſua ſibi haut nocebant 671
Chriſtianae ſapienter viuebant 201
Atticae nihil, ſ. in iudicio, ſ. extra illud valide agebant, inconſulto tutore 519
teſtimonia auctorum adferuntur 820
legari poterant iure Attico 822
exemplum Demoſthenis vxorem ſuam Aphobo legantis ibid.
earum tutela quando ad Archontem redierit? 823
in legitima virorum ſuorum tutela erant 815
ſeruili amore bacchantium poena 301
quae in manum non conuenerant, auctore tutore heredes ſcribere poterant 988
in ſcenam prodeuntes infamia notabantur 297
corpore quaeſtum facientes matronalem habitum deponere cogebantur 299
Murus Pictos a finibus Romanae prouinciae arcet 7
Mutuum. formulae, quibus ex eo agentes vtebantur Romani 447. ſq.
ex eo conuenti quo caſu creditoribus vincti traditi per Leges XII. Tab. 656
Mynſingerus quot conditiones deſideret ad delationem iurisiur. ſupplet.? 640. ſq.
quasnam cauſſas id reſpuere doceat? 646. ſq.
Myſteria Chriſtianorum ſacratiſſima 199
Myſterium an quaeſiuerint antiqui in veſtibus ſacris? 19

N.

NAitonus Pictorum rex 37
epiſtolae a Ceolfrido, Abbate, ad eum ſcriptae, fit mentio ib.
Clericos in coronam tondi iubet 38
Naſiraeorum mores circa tonſuram 39
Natalis Chriſti. quantum temporis inter eum & obitum Herodis M. interceſſerit? 95
eum eſſe VIII. Kalend. Ianuarii, ſtatuit Eccleſia Occidentalis ib.
an ex hiſtoria cenſuum, Auguſti & Praeſidum Syriae poſſit illuſtrari? 97

Natiui-

Digitized by Google

Natiuitatis Chriſti era cur hodienum tam obſcura? 85. ſq.
Naue capta an merces licitae vna cum illicitis in commiſſum cadant? 350. ſq.
id quidam ex iure Rom. adfirmant ib.
a nauibus imperantium bellicis, cui praeda cedat? 367. ſq.
publicata, an ſcapha eximatur? 355
fiſco addicta, ſub haſta omnia venduntur 373
quis hoc caſu protimiſeos iure gaudeat? 374
Nauem communi nomine qui refecit, eam in ſolidum obtinet 352
ad eam reficiendam qui credidit pecuniam, praelationis iure gaudet ib.
Naues hoſtium, ſi merces amicorum contineant, quid iuris? 361
amicorum, ſi hoſtium mercibus ſint onuſtae, quid tum? ib.
hodie, quamuis magna earum priuilegia, ſaepe ob merces vetitas capiuntur, & pro commiſſo tenentur 353
quae reuerentiae ſigna ſibi inuicem hodie exhibeant, non ignorarunt Romani 345
a fiſco occupatae *Priſen* vocantur 350
hinc loquendi mos: *vor gute Priſen erklären* ibid.
captae an ſtatim in commiſſum cadant? 371. ſq.
Naui impoſitas res hoſtium eſſe, vnde poſſit cognoſci? 364
Nauibus iniuſte captis, quomodo procedendum? 376. ſq.
Nauium & nautarum permulta priuilegia in iure Rom. 351
pro commiſſo occupatarum pretium an ab adſecuratoribus reſtituendum? 374
hoſtilium ſignum *die Flagge* 367
Nautica gens *indomita* dicitur apud Euripid. 372
Nazaretha. ibi non erant ſacerdotes 62
Negotiatio qualium mercium iure Rom. vetita fuerit ratione exterorum? 333. 334
Negotiationis collybiſticae hodiernae rigor. 458
ea Romanis fuit ignota ib.
Neratius Marcellus quomodo Celſi collega dici poſſit? 514
Neruii mercatores ad ſe excurrere, cur non paſſi ſint? 535. ſq.
populus ciſrhenanus 326
Niceta Paphlago. ab eo excogitatum pallium Iacobi 56
Nicotianam herbam an hoſtibus ſubminiſtrare liceat? 340
Nimbus capitibus Imperatorum adpictus 74
Nobiles Germ. pupillis in pagis ſuis tutores conſtituunt 721
eorum iuriſdictio patrimonialis non a comitibus in eos eſt translata 243
Nobilium Romanorum ſtudia 774
Nomen in delectibus militum ac cenſibus, boni ominis cauſſa primum eloquutum 790
Noodt (Ger.) laudatus 989
Noriſii (Henrici) merita in ſtudium numiſmaticum 85
Normanni origine Germani 712
Notae Chriſtianorum quaenam fuerint? 7
Noui operis nunciatio iactu lapilli peragebatur 437
Nuditas hominis velanda ob pudorem naturalem 2
Numa regnum oblatum reſpuens, quomodo ad id ſuſcipiendum fuerit admonitus? 398
opificibus quaeſtum permiſit, eorumque collegia inſtituit 382
quot collegia inſtituerit? 383
quid eum mouerit ad eiuſmodi corpora ſtabilienda? 388
Numi Regis Agrippae quam plurimi extant 93
quid in eis conſpiciatur? ib.
Numinis celebratio a ratione non abhorret 211

Digitized by Google

Numiſmatum medii aeui delineatores recenſentur 88
Nummorum praeſtantia & auctoritas oſtenditur 81. ſq.
eorum vſus in Hiſt. Eccleſ. 83
in eis explicandis ſaepe ineptiunt Pontificii 83. ſq.
in primis Hiſpani & Galli 83. 84
huius rei exempla ib.
Numularii argentariorum priuilegio gauiſi 544
Numus Bracteatus Bernardi, Ducis Saxoniae 89
an ex eo elicendus annus MC81? ib.
Herodis Antipae deſcribitur 90
τετράς abſoluitur ib.
antiquitas eius patet ex littera L. pro A. poſita ib.
ex eo demonſtratur auſpicium regni Herodis 91
Theodoſii non habitum ſacerdotalem; ſed conſularem exhibet 73. 83
quidam Conſtantini M ſuppoſititius 87
Nundinae quibus e er. ere prohibitae ab Imperatoribus Honorio & Theodoſio? 335
Nuptiae an patriam poteſtatem finiuerint iure Rom.? 828
de eis nihil cautum Legibus XII. Tab. 446
ritus antiqui, quibus contractae ib.
ſecundae Romanis inuiſae 597
Nutus an ſufficiat ad confeſſionem in criminalibus? 685. ſq.

O.

Obligatio correalis qua ratione vitiet cambium? 483
cambialis ſolis ex litteris naſcitur 468
Obligationes & actiones a Iudaeo aduerſus Chriſtianum emere prohibitum 342
Occidens in eo veſtes ſacrae multo tardius definitae, quam in Oriente 19
Oculatum teſtem plus, quam decem auritos valere, dicunt Pragmatici 635
Ominis mali obnunciatio teſtamenta olim irrita faciebat 993
Ὁμόσπλοιαι Graeci vocabant naues conſociatas 369
Omophorium inter Iacobi indumenta a quibusnam referatur? 55
Nicetae Paphlagonis & Syncelli, de eo fabulae 67
Opifices. an eorum codicibus priuilegium adplicandum, quod mercatorum libris tributum? 566
Francorum temporibus non alii erant, quam ſerui 418
ignobiliores habiti apud Aegyptios & Lacedaemonios 381. ſq.
iis quaeſtum permiſit Numa 382
eorum conditio Romae ſemper parum honorifica fuit 394
quo caſu iis in militia locus? ib.
Opificia. circa ea magna mutatio accidit Saec. XI. 418
addiſcere cur quorumdam opificum filiis nefas fuerit? 424
olim nulla erant Germanis 416
quae olim non in corpus coaluerant, leuiter notata cenſebantur ib.
cur olim non permiſſa? 397. 380
Opus nouum nunciaturis quid factu opus fuerit? 437
Orarium vox recentior 14
id ferre non oportere miniſtrum, ſtatuit Concil. Laodicenum 18
Ordinatione politica de a: 1675. quid caueatur ratione tutelae? 719
Ordines ſacri a leuis notae macula laborantibus ſuſcipi nequeunt 307
Orientales tria veſtimenta geſtabant 31
veſtimenta haec recenſentur 31. ſq.
Origenes in Chriſtianae religionis principiis inſtituit Iuliam Mammaeam 202
eius teſtimonium non pertinet ad

Digitized by Google

ad habitum ſacrum noui teſtamenti 22
Origo teſtamentifactionis vnde repetenda? 994
Ορα quid ICtis? 974
Ὀρί. particulam hanc cum latitudine ſumendam in interpretando Lucae textu, non nulli putant 107
Otto M. in diplomatibus quibusdam ſe Regem Lotharienſium & Francigenum vocat 746
Ottonis Bauari factum quid probet ratione iurisdictionis patrimon alis? 248

P.

PAcii (Iul.) lectio L. CXX. de V.S. omnium optima 972
inſcriptio huius legis ib.
Pacta, ne naues vna cum mercibus fiſco vindicentur 358
qualia Hiſpanorum & Belgarum ib.
it. Gallorum & ciuitatum Hanſeaticarum 359
Luſitanorum & Belgarum ib.
Pacta ſucceſſoria cur non permiſſa apud Rom.? 987
Pacti ſuper delicto priuato infamia notantur a Praetore 690
Paedonomon quem vocarint Spartiani? 706
Paganae ſuperſtitionis decrementum 198
Pagani philoſophi qua ratione ad veritatem Chriſtianam peruenerint? 199
Paganos ſacerdotes quis ad ſemichriſtianam philoſophandi methodum ſit cohortatus? 198
Pagi (Ant.) induſtria in ſtudio numiſmatico laudatur 85
Palatia plura olim erant in ſingulis regnis 749
ea recenſuit Mabillonius ib.
Palatinatus Lotharingiae cur ad ſuperiorem Rhenum migrarit? 754
Palatinorum Comitum ad Rhenum ſedes 753
Pallium linteum Iacobo tribuitur ex cerebro Hegeſippi 64
ad ἀσκήσιν primorum Chriſtianorum pertinebat 8
Tertulliani. an recte in eo quaerant Chriſtianorum habitum? 6
veſtis Graecorum 2
cur *habitus ſacer* vocetur? 8
philoſophicum priuatus ob id ſacerdotio Euſtathius Ep. Sebaſtenorum 19
Pallor non ſemper timiditatis ſignum 144
Pannorum genera quaenam prohibita iure Germ.? 342
Papa quibus artibus imperium in orbem Chriſtianum ſibi vindicauerit? 737
eius infallibilitas in dubium vocata a Io. Semeca, Praepoſito Halberſtadienſi 739
cur a baculo paſtorali abſtinere dicatur? 48
origo huius fabulae 49. ſq.
Broweri ea de re argumenta 50. ſeq.
Paraphernalia bona. eorum adminiſtratio iure vet. non niſi ex pacto ad maritum pertinebat 836
eorum vſumfr. ignorant iura Rom. 857
Parentum vitium in quantum liberos leui nota adſperſerit apud Rom.? 309
Paroemia: *Die Aemter vnd Zünffte müſſen ſo reine ſeyn, als wenn ſie eine Taube geleſen hätte*, vnde nata? 413
Parthi & alii populi perdomiti 7
Partiarius legatarius quis dicatur? 997
Paſſeporti oſtendendi magiſtris nauium 356
formula eiuſmodi paſſeporti ib.
Patauinitas ſtilo Liuii haerere dicitur 697
Pater an liberos exheredare, vel praeterire potuerit ap. Rom.? 981
an ei legatum, filio ſub conditione, quum annorum 14. factus fuerit relictum, hocque intra pubertatem mortuo, adquiratur? 977
Paterfamilias quiſque apud Romanos familiae ſuae iudex 981
vxori, quae in manum conuenerat, teſta-

teſtamento tutorem recte conſtituebat 1000
quis dicatur in iure Rom ? 988
an eadem ratione acceperint hoc vocabulum Decemuiri? 998
Patria poteſtas Rom. an reuiuiſcat iure poſtliminii? 829
nuptiis non finiebatur 828
Patrimonialis iuriſdictio fundo inhaerens ad quosuis ſucceſſores tranſit 242
ad ſolos ruſticos pertinet ib.
Patrum nonnulli mentionem faciunt veſtium ſacrarum 18
Paulus Apoſtolus quomodo tonſus fuerit ? 37
an ei pallium ſacerdotale recte tribuatur ? 74
quid de eius tonſura ſentiendum? ib. ſq.
locus eius illuſtratur 1000
Paulus, ICtus. locus eius de ſilentio reorum quomodo explicandus ? 693
Pauſanias ob conſilia de opprimenda patria condemnatus 658
quodnam mortis genus ſubierit ? 659
interrogatus, cur nefas exiſtimetur Lacedaemone, vllam priſcarum legem refigere, quid reſponderit? 523
Peculia, *Caſtrenſe* & *quaſi Caſtrenſe* ſeparata habebant filiifamilias a rationibus paternis 978
illius origo 573
eis inuentis adqueſtui patris per liberos derogatum ib.
Pecunia quid in iure denotet ? 989
Pecuniam ſcribere & *reſcribere*, quid ſit, explicatur 543
Pecuniam in mare proiiciebat Crates 674
Pecuniariae cauſſae: in iis ſerui contra dominum interrogari poſſunt per Conſt. *Seueri & Antonini* 636
Pedibus nudis, vel ſoleis an Chriſtiani inambularint ? 9
Pedorum ſacerdotalium antiquitas 47
Peireſcius caſtigatus a Sponio 83
Perduellium filii nihil ex hereditate capere poſſunt 1001
Peregrini quoad ſucceſſionem aequiparantur libertinis a Friderico 31
alicubi in Germ. teſtari prohibentur 95
hoſtes vocantur in antiquitate 31
Perfidorum & inquietorum ingreſſus 181 ſq
Peribolaeum ſumentes condemnat canon, in Synodo Gangrenſi conditus 19
Περιάπτων vſus Chriſtianis diſſuadetur 9
Περισκελῆ quid Graecis? 31
Periuria cur tam frequentia ? 621
Periurium iudicis, quo rei confeſſionem, ſpe impunitatis falſo oſtenſa, elicuit, an excuſandum ? 678
Permutatio pecuniae localis an Romanis fuerit ignota ? 457
pecuniae duplici modo fieri poteſt 459
Perpetuum edictum quid ? 789
Perſonas turpes ex hereditate capere vetuit Lex Pap. Poppaea 291
quales iſtae ? 294
Πέταλα an recte explicetur *bractea aurea?* 68. ſq.
Petere tutores quid ? 728
quem oportuerit iure Rom. pro pupillis ? ib.
cur ipſi pupilli non potuerint ? ib.
Petrus, Apoſtolus, quonam indumento inceſſerit ? 32
quomodo veſtitus fuerit ex mente Pontificiorum ? 34
imagini eius corona triplex adpingitur a Io Palatio ib.
eum tonſum ſiſtunt Pontificii 35
qua ratione tonſus fuerit ? 37
eius tonſura negatur ex duplici fundamento ? 40
tonſus dicitur in honorem Chriſti ib.
de eius tonſura auctores 41
ei fruſtra adſcribitur baculus paſtoralis 41 & 47
eum Romae fuiſſe, ex nummo Neronis fingunt Pontificii 84
an gladio cinctus inter fecerit ? 51

Pſal

Pfal - oder *Zaun Gerichte* opponitur *den Straſſen - Gerichten* 263
vbi occurrat? ib.
an poſſeſſor huius iuriſdictionis teneatur edere titulum? ib.
vtrum cumulatiue, an priuatiue data intelligatur? 264
Phaedrus. quid in eius ſtilo reprehendat Scioppius? 697
Φενόλης & φελόνης quid? 74. ſq.
Philippus Tetrarcha 93
ex eius imperii chronotaxi demonſtratur tempus, quo Herodes Antipas regnare coepit ib.
Philoſophi quidam Chriſtiani falſae ſapientiae characterem prae ſe ferunt 126
veteres ethnici ad Chriſtianorum caſtra transgreſſi ad, ſacra munera euehebantur 17
ſemichriſtiani qui? 189
in quot claſſes diuidantur? ib. & 208
chriſtiani quidam ad paganiſmum prócliuiores recenſentur 231. ſq.
Philoſophia viam munit ad religionem chriſtianam 186
eius abuſus 188
Ariſtotelica & Stoica in permultis nihil facit ad ſapientiam 127
quaenam eius pulcherrima pars ex mente Euphratis, philoſophi eximii 524
Platonica praecipue a primis Chriſtianis exculta 17
Philoſophicus habitus non erat ſacerdotalis 16
Phyſiognomia an ars futilis & fundamento deſtituta? 153. ſq.
Pici Mirandulae & aliorum ea de re opiniones expenduntur 154. ſq.
Phyſiognomonum de greſſu regulae 163
Piae cauſſae iis in quibusdam Germ. locis aliquid relinquendum ex teſtamento 561
Picti muro a finibus Romanae prouinciae excluduntur 7
Pignus quomodo conſtituitur ſollemniter? 437
Pileati ſi lectam ſequerentur, Romani honori ducebant 987. 99
Plato. eius humeri imitabantur 143
eius character falſae ſapientiae 120. ſq
iocoſae eius ſophiſticae definitiones 120. 121. 122
ſanctiſſimum depoſitum vocat pupillos 705
quid de praeſcriptionis tempore praeceperit? 879
eius dialogus, quem *Sophiſtam* inſcripſit 120
eius ἐγκώμια explicauit Themiſtius ib.
Platonicorum idea de anima 126
Plebs Carthaginienſis Tertullianum ridet ob pallium 7
Plotini ſtudiorum ratio 212. ſq.
Plutarchi obſeruatio de teſtamentis 983
an is philoſophus ſemichriſtianus fuerit? 228. ſq.
Pœna cum gente hoſtili negotiantium 348
hodie plerumque confiſcatio mercium ibid.
collegiorum illicitorum ex Lege Iul. de Mai. 408
hoſti, deditioni proximo neceſſaria ſubminiſtrantium quae 347
nonnumquam capitalis ib.
exempla huc pertinentia 347. ſq.
Poenam nemini praecipitanter infligendam monet Seneca 675
Πολυμαθείας laus adfectatur a ſophiſtis 128
eo pertinet locus Plauti ib.
Politices ſtudium a Clericis ſummo odio proſequutum 738
Pollizza quid? 375
Polonia. ibi ſeruorum & libertorum fere eadem conditio, quae olim in Germania 255. ſeq.
Polycrati locus de bractea aurea explicatur 69 ſeq.
Pomponius (Sex) quando floruerit? 975
eius libri XXXIX. ad Mucium ib.

Digitized by Google

quo ordine in iis explicarit materis iuris ? 976
idem ordo a Sabino, Caſſio & Vrſeio Feroce obſeruatus ib.
Pontifex Romanus habitum ſaberdotalem reiicit 15
Pontificii Apoſtolis veſtes ſacerdotales tribuunt 31
quinam agnoſcant nouitatem habitus ſacerdotalis ? 12
eorum in numis explicandis ineptiae 83
eorum argumenta ratione originis habitus Clericalis 21. ſq.
Pontificum Rom. teſtimonia an aliquid probent intuitu habitus ſacerdotalis ? 21
Populus Rom. quid Lege Regia in Principem contulerit ? 987
Porphyrius Chriſtianis parentibus natus ad paganam ſuperſtitionem tranſibat 214
ſublimioris philoſophiae ſtudioſus ib.
eius praeceptores recenſentur ib.
eius doctrina de anima 215
Portae (Io Baptiſt.) vultuum hominum cum animantium lineamentis comparatio 140
an ex ea aliquid certi colligi poſſit de moribus hominum? 141
Poſſe in iure ciu. ſaepe vſurpatur pro *oportere, debere, cogi* 836
Poſſeſſionem bon. olim dabat ex teſtamento Praetor 993
naturalis. ab ea omne dominium incipit 313
Poteſtas patria an nuptiis finita fuerit iure Rom. ? 828
Tholoſani ſententia refellitur ib.
parentum in liberos Germanis quoque *tutela* dicta 596
mariti in vx. iure Germ. an diuerſa fuerit a tutela ? 841
materna genuinum fundamentum vſusfructus materni in Germ. recepti 597
quae mariti in vx. in Saxonia ? 867
iure Rom. matri in liberos non competit 575
an in ſpurios ? 577
Praecoces liberi an macula laberent ? 306. 313
Praeda cui cedat, ſi naues captae a nauibus imperantium bellicis ? 367
cui, ſi naues priuatae auctoritate publica naues ceperint ? 368. ſq.
Praediales ſeruitutes quomodo conſtitui poſſint inter viuos ? 977
Praefectura vrbana ſequiore aeuo Praefecturae Praetorianae praeferebatur 803
Praefectus vrbi tutores conſtituebat ſecundum ſuam iuriſdictionem 709
Praelegatum an accipere poſſit heres ? 997
Praerogatiuae Ducatuum, qui ex regnis nati ſunt 748. ſq.
Praeſcriptio. ea vſae integrae gentes 874
id illuſtratur exemplo Hebraeorum 874
& Lacedaemoniorum ib.
gentium explicata a Grotio & aliis ib.
quatenus ſit iur. ciu. ? 874
an iuri nat. & gent. repugnet ? 875
a veteribus recte vocatur *modus adquirendi* 874
quomodo vitiet cambium ? 499
annalis cur Lubecae obtineat ? 881
ſeptennis actionem perimit ex cambiis propriis 472 ſq.
annalis ſecundum ius Lubecenſe an iniqua ? 900
qua ratione fiat ? ib.
articulus de ea ex ipſo iure allegatur ib.
de forma aedificiorum 911
an recte explicata a Meuio ? ib.
iur. Gent. quomodo differat ab illa, quae ex iure ciu. eſt ? 875
qui eam iuri Nat. & Gent. contrariam eſſe putent ? 875
annalis in dote ſecundum ius Lubecenſe 913

Digitized by Google

comparatio huius iuris & Romani 914. ſq.
interrupta an cuiquam proſit? 893
an vindicationi ſeruorum obſtet iure ciu.? 884
longi temporis an proſit ſeruo, qui furtum ſui ipſius fecit? ib.
qua ſe homines proprii in vibibus tuentur, ex priuilegio eſt 878
longi temporis quando a Romanis inuenta? 879
ignota iure Lubec. 881
Praeſcriptionis aequitas 876
tempus a quo momento currat iure Lubec.? 901
apud gentes non vnum idemque 877
fini cuiusque reip. adcommodandum 879
in emporiis breuius eſſe debet 880
Praeſentans quis vocetur in cambio? 460
Praeſidem Graeci ἡγεμόνας vocabant 105
Praeſides Syriae tempore nati Chriſti exhibentur tabula chronologica 103
Praeſtigiatoribus ſimiles cenſentur ſophiſtae 122
Praetextatus Conſul miratus Damaſum quid dixerit? 26
Praetores ipſi non numquam Prouincialium tutelam ſuſcipiebant 708
tutelares tutores dabant ex conſtitutione D. Marci 709
Praetorii teſtamenti requiſita 993
Praetoris formula in petitione vindiciarum 438
Presbyterorum & Diaconorum habitus Saec. III. 18
eorum cauſſae ad comitia referebantur 259
an pallium iis fuerit proprium? 8
Principes ſuprema tutela gaudent, ap. Germ. 710. ſq.
ICtos veteres ſaepe in medium conſulere iubebant 804
horum moderatio erga diſſentientes ib.
minoribus hodie curatores etiam inuitis conſtituunt 720
Germaniae ſuprema pupillorum tutela inueſtiti ab Imperatoribus 713
Principis ius circa exportandas merces e regione 326
Principum ſupremae tutelae in Germ. effectus eſt vſusfr. in bonis vaſallorum 733
huius tutelae indoles 716
Schilteri error circa hanc materiam ib.
ea iam temporibus Ludouici Pii nota fuit 712
Priſe. Das Schiff iſt vor gute Priſe erklaret: quaenam loquutio? 350
Priuilegia mercatorum cur non ex iure communi deducenda? 539. ſq.
collegiorum 411
illuſtrantur ex marmore vetuſto ibid.
cur mercaturae concedenda? 537
multa nauibus & nautis conceſſa iure Rom. 351
quibusnam iure nouiſſimo fruantur? 352. ſq.
Priuilegium codicum mercatorum manauit in varia ſtatuta Ital. 546
an iuri antiquo aduerſetur? 548
Probare parum, & *nihil* iuridice ſynonyma 631
& *credere* ſibi inuicem opponuntur ib.
Probaſſe quomodo quis dicatur? 629
Probatio ſemiplena non debet eſſe eliſa, ſi iusiurando locus eſſe debet 648
ex libris mercatorum quonam praeſcriptionis tempore elidatur per ſtatuta Veneta? 547
Probationem ſemiplenam ignorat ius Rom. 627
vnde id conſtet? ib.
ea petenda a teſte rei conſcio 644
Accurſii argumentum in contrarium ridetur

Digitized by Google

ridetur a Cuiacio ib.
Probationum inopia an idem ac *probatio ſemiplena?* 536
Probationum in conflictu an pronunciandum ſit pro reo? 638. ſq.
Proca Albanorum rex. 995
Numitori regnum vetuſtum Siciliae gentis legat. ib.
in Procinctu facta teſtamenta cur Populus rata habuerit? 955
Procopius an Chriſtianis potius, quam gentilibus adnumerandus 221, ſq.
Procurator mandati defectum an iureiurando ſupplere poſſis? 647
Procuratores quod confeſſi, quibus conditionibus poſſit reuocari? 670
Profectio in numo Septimii Seu. Imp. AVG. FELIX vocatur 744
Propenſiones humanae, & earum ſigna varia 137
Plutarchi locus huc ſpectat 138
earum characteres diuiduntur in cauſſales & non cauſſales 139
morales & naturales ib.
Proprius homo. in eius vindicatione praeſcriptio annalis obtinet iure Lubec. 884
de Proſperis (M. Ant.) philoſphia minus ſobria 232
cynica eius viuendi ratio a quo deſcribatur? ib.
Protagoras ſophiſta famoſus 118
Proteſtatione omiſſa cambium viriatur 491
quid, ſi id culpa notarii mandatarii. e factum? 492
Prouerbium: Ω χαῖκ. ... quid ſibi velit? 6
Prouinciae Germanicae, quae olim ſub Franciis regnatae ſunt, reliquis dignitate praecelluerunt 743
vini cauſſa emtae a Ludouico Germ. 745
Prouinciales in Oriente ſoleis vſi 9
Prouincialis habitus 2
Prouincialium inſcriptionibus quid indulgendum? 98
Pruſſiae Regis conſtitutio noua tutelaris 711
Pſeudo-Eruditi ſecundum Cebetem exitio proximi 113
Puberes an vbique in Germania teſtari poſſint? 943
Pubertate cur tutela non ipſo iure finiatur apud Germ? 730
Publica teſtamenta cur paſſim in Germania condere oporteat? 959
Publicia. an cum ea Cicero in matrimonio tamquam tutor vixerit? 833
Pudor naturalis nuditatem hominis tectam vult 2
Pudicitiae laudem ſortiuntur Germani a Tacito 312
Puellae Romanae teneriae admodum aetatis deſpondebantur 834
huius rei exempla ib.
Pueri olim vsque ad annum ſeptimum non tondebantur 29
Puerilis crinis alicui Deo ſacrari ſolebat 9
Puerorum Alexandrinorum cirri cur detonſi a Diodoro? 30
Pueros decennes teſtari patiebantur Wiſigothi 947
Pupillaris ſubſtitutio aeque ac vulgaris ex XII. Tab. eſt 997
l. 2 pr. ff de vulg. & pup. ſubſtit. an obſtet? ib.
Pupilli quomodo vocentur a Platone? 705
Schrifftſaeſſige qui dicantur in Saxonia? 710
Pupillis in prouinciis, ſi eorum facultates non magnae, quis tutores conſtituerit? 709
eius omnes fere gentes tutoribus proſpexiſſe, oſtenditur 705
Pupillorum cura Imperatoribus in inaugurationis ſacris commendata 713
Pupillos non deſtitui aliorum praeſidio, reip. intereſſe dicitur 703
Seuero Imp. hoc curae cordique fuit 704

Digitized by Google

Pupillus tutores petere iure Rom. non poterat 728
Pythagoras. eius philoſophia laudatur 149
quid fecerit, antequam aliquem in diſciplinam receperit? ib.
Aſtraeum quomodo explorauerit? 150
Cylonem Crotoniatam in diſciplinam ſuam recipere non vult ib.

Q.

Qvadrangula veſtis quid? 32
Quaeſtum corpore facere iis non permittebat Tiberius, quorum pater aut maritus Eques Rom. fuerat 299
Querela inofficioſi 277
vbi inſtituenda? ib.
quibusnam detur? ib.
eius effectus ib.
quid circa eam mutatum a Iuſtiniano? ibid.
eius origo 277. ſq.
quando olim locum habuerit contra teſtamentum fraternum? 286
an Conſtantianus M. noui quid circa eam inuexerit? 289
inofficioſae donationis, ſ. dotis 307
ab hac ad inofficioſi querelam quando liceat argumentari, & vice verſa?
inofficioſi an hodie locum habeat, ſpuriis inſtitutis? 313
Qui haec ſentitis in hanc partem, qui alia omnia in illam partem ite, qua ſentitis: formulae huius explicatio 433
Quinctilius Varus. ſub eius imperio ius Rom. Germanis maxime inuiſum erat 239
Quiritium ius nauem fabricantibus conceſſum a Claudio 351
Quod bonum, fauſtum, felix, fortunatum ac ſalutare ſit: quaenam haec formula? 433

R.

Rabulae. in eos inuehitur 526
Ratiocinandi facultatem haut neceſſariam hominibus putat Cotta 114
Rationes. ad eas reddendas quaodo tutores coegerint iudices Rom.? 718
reddendae quotannis a tutoribus in Germania 730
quando? 732
defuncti. in bonis eius inuentae an probent debitam quantitatem? 643
an eiusdem teſtamentum? ib.
reddere an oporteat matrem vſufructuariam? 610. ſq.
an aes alienum ſoluat? 611
a tutoribus Rom. durante tutela exigi non poterant 731
Rationes abuſus hominibus noxius 215
Rauch - Huhn. eius variae denominationes 262
erat penſio annua ib.
Receſſu Imp. de a: 1709. quid cautum ratione matris vſufructuariae? 610
Reciproca teſtamenta quo caſu Lubecae rata inter coniuges? 946
Redite in viam: quaenam formula? 438
Reditus (Renten) ſi irredimibiles, acquiparantur immobilibus iure Lubecenſi 901
Reformationi ICtorum doctrina anſam dedit 741
Reges ſub clientela Caeſarum Rom. imperantes cenſum vniuerſalem recuſare non poterant 98
Regia Lege populus Rom. omne ius in principem conferebat 187
Regulae phyſiognomonum de inceſſu 163. ſq.
iuris vbi dicantur vitiari? 472
Regum apud Germanos poteſtas in iudicando 219
Rei an detur tutor? 990
Relegati qui dicti? 980

Digitized by Google

Religio Diuina habitu philoſophorum vindicari dicitur 9
id quod memoriae proditum de Iuſtino Martyre 8
de Porphyrio Martyre, Heraclea, Tertulliano 9
Chriſtiana. ad eam viam munit Philoſophia 136
eius incrementa 189. ſq.
quando perſequutiones eius ceſſauerint? 18
ſtatus ciuilis praeſidium 2
iudicis. ad eam quoque pertinet, ne perire quidem volentes innoxios damnare 666
iudicum Rom. laudat Tertullianus 683
Religionis iudicantium exemplum 654
quid ad eam pertineat? ib.
Vlpiani locus egregius huc ſpectat ib.
Religionis Chriſtianae vindices qui? 2
Remedia ſemichriſtianiſmo philoſophico opponenda oſtenduntur 236. ſq.
Remiſſa, vel *Remeſſa* quid in cambio? 460
Reorum confeſſioni multum tribuendum 651
ea tamen ſaepe fallit 652
id quod illuſtratur exemplis 652. 653. 954. ſq.
an valeat, ſi ex taedio vitae orta? 676
an, ſi ſpe impunitatis? 677
an, ſi ex metu tormentorum? 678
Repetitio promiſſi in cambiis propriis ſuperuacua 469
Repreſſaliae non numquam decernuntur, nauibus captis 376. ſq.
Requiſita confeſſionis validae 665. ſq.
vſusfructus materni 600. ſq.
confeſſionis in criminalibus 675
Primum ib.
Secundum 682
Tertium 685
Quartum 694
Res mancipi mulieres auctoritate tutoris alienabant 82
Res tuas tibi habeto: formula diuortii ap. Rom. 43
Reſcriptum Caracallae *de probationibus* 62
Diocletiani & Maximiani. an ex eo probandum ſit iuriſiurandi ſuppletorii fundamentum? 63
Reuerentiae ſigna, quae naues hodie, ſibi obuiam factae, adhibent, an Romani ignorarint? 34
Reum in ſe falſo confeſſum, ſi adpareret, an nihilominus condemnarint veteres? 65
Reus. an pro eo pronunciandum ſit in conflictu probationum? 638. ſq.
Rhetorum ſcholae floruere Romae 39
Rhodi quae olim fuerit laus, refert Strabo 87
Rhodiorum cura pro pupillis laudatur 70
Ritus teſtandi per aes & libram a quo inuentus? 9
la Robe de l'ennemi confiſque celle de ami: paroemia haec vbi locum habere dicatur? 3
in negatiuam verſa 3
Robertus (Annaeus) exemplum refert hominis ex confeſſione ſua ad mortem innocenter damnati 6
Rochetto quid Italis?
Roma patria maior 9
Romae quo tempore floruerint teſtament. 9
quaenam res venire non potuerint 3
Romanae Eccleſiae curiaeque naeui detecti Guil. Budaeo 7
Romanenſibus quid iniungat habitum sacerdotalem antiquiſſimum?
Romani cur tam breue praeſcriptionis tempus ſtatuerint? 8
bella non niſi auſpicato adminiſtrabant 9
qua ratione id factum?
nobiliſſimi iuriſprudentiam eiu. ol. *in latenti retinere cogitabant*,

Digitized by Google

ait Pomponius 769
cur collegiorum numerum auxerint? 396
cur pacta ſucceſſoria non admiſerint? 987
Athenienſibus tutelam non debent 817
id probatur per omnes ſpecies tutelae ib. ſq.
cur vxores in maritorum tutela eſſe noluerint? 815
initio legum multitudinem abhorrebant 446
eis permutatio pecuniae localis non fuit ignota 457
iuuenes quando ad honores promoti? 782
tutelam initio magiſtratibus non demandabant 707
poſtea id factum in vrbe per L. Atiliam ib.
deinde in prouinciis per L. Iuliam & Titiam 708
rituum & formularum ſollemnium ſtudioſiſſimi 433
quonam veſtium genere vſi? 2
leges de confeſſis ad criminalia, produxiſſe, conſtat ex ſententia M. Catonis Vticenſis 657
Romanarum familiarum confuſio 790
Romanorum militia ſelecta erat; non mercenaria 390
eorum victoriae praeſcriptionis alioquin breue tempus in longius mutarunt 879
ritus in indicendo bello 435
ciuium domi ſuae maieſtas oſtenditur 980
eorum poteſtatem in ſeruos quis cohibuerit? 254
iudicum religio laudata a Tertulliano 683
Romulus patribus ius vitae & necis in liberos conceſſit 572
opificia olim non permiſit 379
cur? 380. ſq.
quem finem habuerit in cuſtodienda rep. Rom.? 381
Ruotgerus. eius narrationi de baculo Petri plurima fides habenda 48

S.

S. VIAR. litterae, ex quibus nouum Sanctum exſculpunt Hiſpani 83
Sabini a Romanis ad incitas redacti 388
Sacer habitus vocatur pallium, & cur? 8
Sacerdotalis habitus vbi primum inualeſcere coeperit? 15
eum reiecit ipſe Pontifex ib.
Sacerdotes an Apoſtoli proprie ſic dicti? 70
trium priorum Saeculorum quomodo ſe diſtinxerint a laicis? 12
Walefridi teſtimonium huc facit ibid.
Sacerdotibus λειτουργοῦσι aditus ad Sancta patuit 65
chriſtianis indumenta ſacra V. T. tribuuntur συνεκδοχικῶς 72
Sacra Romanorum priuata, ſi in alium transferenda, id Pontificum auctoritate fieri oportebat ante L. Papiriam 986
in Sacris paternis eſſe, quid? 576
Salmaſius & Caue quando Tertullianum pallium ſumſiſſe, ſtatuant? 8
& Alixius quid demonſtrarint de pallio Tertulliani? 7
Saluia gens Romae celeberrima 790
vnde orta ib.
eius nomen auſpicatum ib.
Saluius Iulianus an ex ea deriuandus? 790
Saluii, quos leges Romanae memorant, an agnati Saluii Iuliani? ib.
Sanctorii, Medici Patauini experimentum curioſum 155

Sanctum Sanctorum cur non ingreſſus Iacobus? 64
Sapiens an dicendus, qui multa nouit? 125
Sapientia cum eruditione ſaepe confunditur 125
vera in doctrina chriſtiana docetur ib.
verae falſaeque characteres probe attendendi 115
vtriusque characteres praecipui 117. 119
eius characteres qui dederunt, in plerisque parum accurati 124. ſq.
verae definitio 125
obiectum 127
Saxonia. quid ibi poſſit vxor ſine curatore in rebus iudicialibus? 868
extra Electoralem vſusfructus materni varia veſtigia deprehenduntur 596
ibi mulieres de gerada; viri de rebus expeditoriis diſponere non poſſunt 956. ſq.
ſub quonam regni formam induerit? 749
quomodo ibi fiat maritus vxoris curator? 862
in Electorali olim vſusfructus maternus erat receptus 592
quomodo aliis locis? 863
Saxonici Dd. negant, maritum vxoris nomine in iudicio eſſe admittendum, priusquam produxerit curatorium, vel de rato cauerit 861
Saxonicum ius quid de praeſcriptione immobilium ſtatuat? 899
quid Belgicum? ib.
Scalarii qui? 384
Scepticismus ad quid perducat homines? 131
theoreticus, vel practicus ib.
vterque cauendus 132
Schiffe. *Die aufgebrachten reclamiren* quid? 376
Schilterus tutelam mariti in vxorem iure Rom. obtinuiſſe, an recte probet ex loco Ciceronis? 815. 816. 817
Schneidewinus ad iusiurandum refert *ſuppletorium*, *purgatorium* & *in litem* 624
Schola Chriſtianorum Alexandrina 202
Doctores quosnam habuerit? ib.
doctrinae in ea propoſitae ib.
Ammonii Saccae 204
Scholae Chriſtianorum frequentatae a paganis 202
Scholaſtici an veri ſapientes? 133
eorum quaeſtiones ridiculae ib.
eorum ſententia de antiquo habitu ſacerdotali 18
it. Canoniſtarum ib.
Scribere & *reſcribere pecuniam* quid 543
Scriptura argentarii iure Rom. plenam fidem habebat ib.
cambium ea contrahi negantes refelluntur 467. ſq.
priuata qui probat, ſibi deberi, an ad iusiur. ſupplet. admittendus? 643
Sectae ſtudium quo abducat homines? 235
Secundae nuptiae Romanis inniſae 579
Seelen - Geräthe. quinam codicilli ita dicti? 937
quam neceſſariae fuerint eiusmodi donationes medio aeuo? ib.
Seneca (Io.) praepoſitus Halberſtadienſis 739
ius Rom. ſub Azone didicerat ib.
Papae decimas exigenti reſtitit ib.
Semichriſtianiſmo nihil pernicioſius 188
Semichriſtiani philoſophi qui? 189
Semichriſtianiſmi cauſſae 233-235
Semichriſtianiſmo philoſophico quaenam remedia opponenda? 236. ſq.
Semiplena probatio non debet eſſe eliſa, ſi ad iusiurandum ſuppletorium deueniendum 648
a teſte rei conſcio petenda 644
an ex iure Rom.? 627
quid Accurſius ad hanc quaeſtionem? ib.
Senatusconſulto collegia omnia, praeter antiqua fuerunt abolita 398

Digitized by Google

Senatusconſultum Apronianum quid indulſerit municipiis? 413
illud deinceps extenſum ad collegia ibid.
Tertullianum. ex eo vocatur mulier ingenua ad hereditatem luctuoſam 828
Venetum de cambiis 419
in re trepida factum quid contineat? 443
Seneca. quid ei vera ſapientia? 129
an inter philoſophos χειρωνίζοντας referendus? 126
eius diſtinctio vocabulorum *officium*, *beneficium* & *miniſterium* 276
locus eius egregius de actionibus humanis 134
eiusdem de diuerſitate formae hominis 138
quid ei abſurdum videatur in lege? 999
locus eius inſignis de poena non ſtatim exſequenda 675
Sententia condemnatoria an ſemper opus ſit in criminalibus? 664
Separatio vim renunciationis habere dicitur iure Hamburgenſi 603
Separatis liberis quid obtineat ratione vſusfr. mat. iure Hamburg.? 603
Septimius Seu. Imp. in eius nummo profectio AVG. FELIX vocatur 744
Sericum regno exportare vetat rex Galliae 327
Serui Romanis erant res mancipi 999
an omnia per eos adquiſita legari poſſint? 917
an omnibus plane collegiis excluſi apud Rom.? 408
in Germania an olim duorum generum? 249. ſq.
apud vet. Germ. ſoli vacabant rebus conficiendis 417
quando contra dominum interrogari poſſint iure Rom.? 635
Seruilis conditionis quaenam poſt tempora Taciti in Germania facies? 257
Seruitia tota manumittebant Romani 999
Seruitutes praediales inter viuos per ſtipulationem conſtitui poſſunt 977
Seruitutum praeſcriptionis tempus quodnam, ſublata L. Scriboniana? 912
Ser. Sulpicius commentariis illuſtrauit Mucii libros 975
Seruo an menſem argentariam exercere licuerit iure Iuſtinianeo? 543
Seruorum vindicationi an iure ciu. obſtet praeſcriptio? 884
Romanorum diuerſa officia 251
Germanorum conditio ib.
eorum numerus quando creuerit? 252
Seruum primitiuum ſe occidiſſe, metu ad dominum reuertendi, memorat Vlpianus 676
Seruum necare olim impune erat 258
Seruus qui praeſcriptione liber factus an a praeſtatione aeſtimationis liberetur per praeſcriptionem iur. Lubecenſ. 893. ſq.
an ciuis Rom. factus, ſi nomen ſuum in tabulas cenſuales, iuſſu domini contuliſſet? 892
fugitiuus apud Langobardos domino praeſcriptionem 30 annorum opponere poterat 886
an idem obtinuerit apud reliquas Germ. gentes? ib.
an in ciuitatibus iustum perfugium habuerit? ib. ſq.
Seuerus perperam cognominatur Salu. Iul. 794
Seuerus Imperator. eius conſuetudo cum Chriſtiano quodam, *Proculus Torpacion* dicto 202
eius verba de religione quomodo interpretetur Wiſſenbachius? 654. ſeq.
Sibyllinae ſortes. ob eas euulgatas pereundum erat M. Aquillio Gallo 772

Signa humanarum propenſionum an dentur? 137
confeſſionis in criminalibus qualia eſſe debeant? 685. ſq.
an nutus ſufficiat? ib.
mercatorum *mareae* vocantur 366
Silentium. an ex eo colligi poſſit confeſſio? 692
Pauli locus huc faciens, quomodo explicandus? 693
Simplicius cur a Bona, Cardinali in Chriſtianorum numerum referatur? 218
Σύμπλωον Graeci vocabant naues conſociatas 369
Simulatorum & crudelium inceſſus 181. ſq.
Slauorum non tam gentis, quam ſeruitutis nomen 257
Societas *pares aut accipere, aut facere* dicitur 843
Societates Chriſtianorum exprobratae a gentilibus 3
Socii pro fratribus habentur 843
Socrates primus characteres verae falſaeque ſapientiae derexit 116
rationes quae eum ad id mouerint? ib.
nihil ſcripto conſignauit 116
quid de eius ſcriptis ſeruatum? ib.
ſophiſtarum iactantiam inſectatus 116. ſeq.
quaeſtionibus eorum ignorantiam eliciebat 117
ab Apolline Delphico ſapientiſſimus iudicatus, quid reſponderit? ib.
iocus eius lepidus de ſophiſtis ib.
eius diſſertationem recenſuit Xenophon. 118
interrogatus, an ſapientes putaret eos, qui ſcirent, quid agere oporteat, his contraria facerent, quid reſponderit? ibid.
an voluntatis emendationem ex emendatione intellectus recte deriuet? ibid.
a diſcipulis nullam mercedem accipiebat 119
eius gibbus imitatus 143
Soleae Atticae Chriſtianis comendantur 9
quem in finem? ib.
iis vtebantur prouinciales plerique in Oriente ib.
Solon curam pupillorum demandauerat Archontibus 706
teſtamentifactionem indulſit Athenienſibus 931
eius leges circa exportationem mercium 327
Sophiſtae. quid factu opus fuerit eorum diſciplinae ſe tradituro? 119
eorum ridicula diſtinctio inter finem externum & internum 123
Sorites. eam accuratius definiuit Salu. Iul. ICtus 797
Soteris Papae leges de veſtimentis ſacris a monialibus non tangendis 22
Spartianus laudat Saluium Iulianum 791
Speculatoris Saxon. obſeruatio de comitibus Palatinis in Ducatibus, qui ex regnis nati ſunt 749
Spirae quando floruerit collegium Senatorium? 419
Spoletana quaedam inſcriptio ſuppoſititia 88
Sponſam decenni minorem habere non licebat per L. Iul. & Pap. 834
Spurii in quibusdam Germ. locis prohibentur teſtari 931
leuis notae macula laborant 306
an ad iusiur. ſint admittendi? 646
an in poteſtate matris ſint? 577
cur non ad opificia admittantur? 474
eis inſtitutis an hodie querelae inofficioſae locus? 313
Statua Principis. pro ſeruis, qui ad eam confugerant, aeſtimatio erat praeſtanda ex decreto Antonini Pii 894
aurea Gorgiae Leontino ex quaeſtu ſuo erecta 119
Statuae mercuriales (*Zoll-Staugen*) 348

Status

Status ciuilis in religione Chriſtiana conditio 1
Statuta an valeant, quibus teſtandi facultate interdicitur ciuibus? 937. ſq.
Statuti Lubecenſis de vſucapione immobilium interpretatio 901. ſq.
Statutorum contortas interpretationes peperit regula: *ea ita eſſe interpretanda, vt a iure communi quam minime exorbitent* 949
Stemma genealogicum Henrici, Comitis Palat. Lotharing. 751
Salu. Iuliani, Reineſiano accuratius exhibetur 794
Stephani epiſtola de veſtimentis ſacris 22
Stephanus interpres Baſilicωn 624
Stipulatio. per eam ſeruitutes praediales inter viuos conſtitui poſſunt 977
Strabo mentionem facit veſtium Aſſyriorum 32
Straccha mercatorum codicibus plus iuſto tribuit 962
Strykius cauſſas, quae iusiurandum non admittunt in regulas redegit 647
eius verba de teſtamentis 969
Stultos quos ſcriptura ſ. dicat? 129
Subucula veſtium genus, quo lautiores vtebantur 32
Subſtitutionem pupillarem viri docti negant ex XII. Tab. eſſe 997
Subſtitutionum controuerſiis quantum ſe lucratum eſſe fateatur Baldus? 969
Alberici Roſciatis ſententia de hoc iuris capite ib.
Succeſſoria pacta cur non permiſſa fuerint ap. Rom.? 987
Suffragandi iure Romae gaudebant collegia 397
Sui heredes quinam? 275
Sulpicius (Seruius) Caii Aquillii Galli diſcipulus 781
inſtinctu Q. M.cii aetate prouectior ad iuris ſtudium ſe contulit 781
laudatur a Cicerone. 787
ſententias pleraſque ex Aquillii libris in ſuos tranſtulit 782
eloquentia magna erat ib.
quomodo, memorante Cicerone, ſtudiorum ſuorum rationem inierit? 129
Suppletorium iusiurandum an in iure ciu. praeſidium reperiat? 625
id qui adfirmarint, negarintue? 626
Supplicia damnatorum in 30. dies differri iubet Theodoſius 675
Supremae tutelae definitio 718
Surdi & muti confeſſio qualis? 686. ſq.
an efficax eſſe poſſit? 688
an hi rerum moralium intelligentiam ſibi adquirere poſſint? 689
Sybaritae gens olim voluptuoſiſſima & ſuperbiſſima 148
de eorum faſtu adagium: *Sybaritae per plateas* ib.
Sycophantae quem in finem conſtituti a Solone? 327
Syluaeducenſes conſuetudines 858
Syluester, Papa, quamdiu Romanae Eccl. praefuerit? 26
ſub eo in Eccleſiam introductae dalmaticae ib.
Syneſius Epiſcopus vrbis Ptolemaidis 223
eius religio eclectica ib.
ex hymnis eius quid colligendum? 224. ſeq.
Synodus Gangrenſis 19
canon in eo conditus condemnat periboleum ſumentes ib.
Syriae Praeſides, qui tempore nati Chriſti fuerunt, exhibentur tabula chronologica 103. ſeq.

T.

TAbernariorum concionator L. Sergius vocatus a Cic. 397
Tab. XII. an maximam partem ex iure Attico deſum-

Digitized by Google

deſuetae? 818
in eas omnes mores patrios migraſſe ait Dionyſ. Halic. 997
Cenſuales diu ſuperſtites 106
ſi ſeruus nomen in eas contuliſſet, iuſſu domini, liber fiebat 892

Tacens an in iudicio capitali pro confeſſo habeatur? 693
quo caſu in iure neganti aequiparetur? 693

Tacitus teſtis eſt, ſeruos vet. Germ. conficiendis rebus neceſſariis vacaſſe 417
eius locus de teſtamentis Germanorum variae interpretatus 934
de Germ. vet. ſeruis explicatur 250. ſq.
de libertis apud Germ. 252
de Germ. poteſtate in ſeruos an recte explicetur ab Alexandro ab Alexandro? 254
an poſt eius tempora ſeruilis conditio in Germ. imminuta fuerit? 257
Talmudici quibus vocabulis pallium & tunicam exprimant? 32
Tartutius Laurentiam meretricem heredem instituit 994
quomodo haec inſtitutio explicanda? ibid.

Taſſilo, Boiorum dux maieſtatis reus condemnatur 660
Temperamenta
Sanguineum
Cholericum
Melancholicum &
Phlegmaticum deſcribuntur 58. 59. 60
quot eorum mixturae? 161
eorum diuerſitas vnde? 158. 159
Templum quodnam Iudaei, Chriſto reſpondentes intellexerint? 96
Zerobabelis cur eos intellexiſſe non credibile ſit? ib.
Mareni vbi eius veſtigia ſuperſint? 51
Tempus genuinum de compilatione libelli Tertulliani 7
Tenzelii delineatio de monumento Hippolyti commendatur 17
Θεσπιῳδίας oraculorum quis impugnarit? 199
Terentius (Clemens) ICtus Saluii Iuliani diſcipulus 802
Tertullianus iudicum Rom. religionem laudat 683
eius commentarius *de pallio* an primum operum ſuorum? 7
eiusdem locus de cenſu examinatur 106
laudatur 655
an ſtatim pallium ſumſerit, ſimulac Chriſtianus? 7
quando Presbyter factus videatur? 8
eius locus de veſtibus Chriſtianorum 3
ridetur a plebe Carthaginienſi ob pallium 7
Tertullianus (Q. Septimius Florens) ICtus 790
Teſſera amiſſa quo caſu inutile fiat cambium? 490. ſq.
Teſtamenta per vet. iur. principia priuata auctoritate condi non poterant 989
iuri, quod vel ſcriptum, vel non ſcriptum, comparantur 983
nuncupatiua quomodo Lubecae facere oporteat? 959
publica cur in quibusdam Germ. prouinciis fieri oporteat? ib.
ea condendi modus apud Romanos 437
quando in Germania condi coeperint? 908
endo procinctu facta qualia fuerint? 908. ſq.
cur ita dicta, oſtendit Theophilus ib.
alicubi non valent, niſi ad piam cauſſam, vel reip. aliquid relictum 961
cur in comitiis calatis facta? 982
cauſſae litium eſſe dicuntur 969
Strykii verba huc pertinent ib.
reciproca

Digitized by Google

reciproca inter coniuges quibus conditionibus Lubecae rata? 946
an poſt adlatas XII. Tab. in comitiis calatis non amplius condita? 990. ſeq.
in procinctu facta cur populus rata habuerit? 981
qualia in vſu fuerint tempore Vlpiani? 993
in procinctu fieri quando deſierint? 986
temporibus antiquiſſimis duorum generum erant 981
ea condere qui prohibeantur per legem decemuiralem? 988
cur apud Romanos per modum legis condita? 968
proſcribenda ea eſſe e rep. non nulli cenſuerunt 969. 928. ſq.
an fuerint Abraami & Iacobi diſpoſitiones? 929
Teſtamenti Praetorii requiſita 993
hodierni requiſita ib.
Teſtamentifactio in ſolarium hominum inuenta eſſe dicitur 922
teſtimonia Conſtantini M. Imp. & Quinctiliani huc ſpectant ib.
cur eam indulſerint Romani? 923
comparatur legislationi ib.
cur rectae rationi non conueniat? ib. ſeq.
cur nec regulis prudentiae ciu.? 925. ſq.
plerumque ex prauis adfectibus proficiſcitur 927. ſq.
a quibusdam gentibus maxime circumſcripta 928
quatuor potiſſimum modis in Germania reſtricta 938
cum quibus eſſe dicatur? 993
poſt introductum ius Rom. in Germania innotuit 937
an ab Athenienſibus ad Romanos migrarit? 994
quomodo priuati arbitrii eſſe coeperit? 987
eam in Germania paſſim impediunt heredes ab inteſtato 948
eius origo vnde repetenda? 994
eius in Germ. receptae effectus quinam? 969
eius fata & mutationes inſpicere vtiliſſimum 978
Teſtamento quod relinquitur, *iure publico* legari dicit Papinianus 948
horum verborum ratio ex teſtium praeſentia reddi poteſt ib.
Teſtamentorum iura pleraque ex antiquis principiis fluunt 998
Teſtamentum eſt vocabulum iur. ciu. 993
per aes & libram, abolitis reliquis ſolum ad ius ciu. requirebatur ib.
ex Praetorio non hereditas, ſed bon. poſſ dabatur ib.
ſine heredis inſtitutione nullum iure Rom. 964
ſi quis aliquo loco ſecundum iſtius leges condiderit, an & alibi ſubſiſtat? 962. ſq.
Huberi & Strykii obſeruationes de hac quaeſtione 963
eius, qui apud nos habilis cenſetur, an valeat de bonis alibi ſitis, vbi inhabilis cenſetur? 963
quando & a quibusnam ingratum coarguere licuerit? 284
inofficioſum, cur ita dictum, in quo liberi iniuſte exheredati? 276
an vno verbo conſtare poſſit? 964. ſq.
id mutandi facultate an teſtator ſe abdicare poſſit? 987
defuncti an probet ſibi debitam quantitatem? 643
Teſtamentum condere quid Io. Chryſoſtomo? 980
Teſtandi facultas liberrima ex XII. Tab. 274
ea maxime coanguſtata ſub Auguſto 1001

que

Digitized by Google

quomodo? ib.
noua ratio per Decemuiros inuecta 987
quaenam ratio Romae fuerit ante XII. Tab.? 940
quaenam poſt eaſdem? ib.
libertas homini ex Iur. Nat. & Gent. deberi dicitur 921. ſq.
ritus per aes & libram an ex XII. Tab.? 995. 991
ius ante Romam conditam in Italia viguit 994. ſq.
Teſtari in Germaniae quibuſdam locis non licet de bonis omnibus 953
id probatur ex variis legibus & Statutis ib. ſq.
nec omnibus promiſcue in Germ. 939
comparatio huius iuris cum Romano 940
Teſtator an de rebus vxori datis diſponere poſſit? 977
Teſtaturi iur. Lubecenſi proximis heredibus ad minimum *octo ſolidos & quatuor denarios* relinquere tenentur 949
Teſtatus pro parte & pro parte inteſtatus nemo decedere poteſt iure Rom. 952
quo caſu contingere poſſit, vt quis pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus decedat? 953
an haec regula in Germ. vbique valeat? ibid.
Teſtem vnum oculatum plus, quam decem auritos valere, dicunt Pragmatici 633
Teſtem depoſuiſſe oportet de ipſa re, ſi iusiurandum ſupplet. decernendum 642
Teſtem vnum audire quid Vinnio? 628
Teſtes in teſtamento adhibendos quomodo olim rogari oportuerit? 993
quinam olim in teſtamentis admiſſi? ib.
Claſſici quinam Romae dicti? 940
Teſtimonia Euſebii & Hegeſippi de veſtitu Iacobi ponderantur 65
Teſtimonium quomodo comparatum eſſe debeat, ſi iusiur. ſupplet. deferendum? 642
Teſtis vnus non audiendus iure Rom. per Conſtitutionem Conſtantini 627
in propria cauſſa fit de credulitate iurans 633
an filius patri ſit idoneus ſecundum ius Rom. 632
an pater filio? ib.
an domeſtici patrisfamilias? ib.
in propria cauſſa nemo eſſe debet ſecundum ius Rom. 631
id quod illuſtratur loco Ciceronis ib.
fit in propria cauſſa in ſupplementum iurans 632
Theodorus, monachus Graecus, Angliam petit 37
tantisper Romae latet, dum in coronam tonſus 38
Archiepiſcopus Cantauarienſis ordinatus a Papa ib.
Britanniam remeat ib.
Theodoſius M. quid ratione matris iterum nubentis ſanxerit? 580
quid ex hac diſpoſitione ſucceſſu temporis mutatum? ib.
eius nummus explicatur 72. ſq.
an ex eo habitus ſacerdotalis antiquus recte deducetur? 73
in conſtitutione, de codicis ſui auctoritate edita, de paucitate verorum ICtorum conqueritur 520
laudatur, quod ſupplicia damnatorum in 30. dies differri iuſſerit 675
Theologiae gentilium quot genera? 190
Theopilus an recte putet, antiquitatum ignorantiam nullo cum periculo coniunctam eſſe? 971
Theoriae iuris neglectus 526
Tholoſani (Greg.) error de tutela mulierum 815
Thomae Aquinatis obſeruatio de baculo Petri 44

Thomaſii (Chriſtiani) regula de ſignis morum ex facie humana petendis 166
Thraciſmum in Phaedri fabulis ſibi reperiſſe viſus eſt Scioppius 697
Thymiantis Altare, ad id non admittebantur Iſraelitae 66
Tiberius quando Auguſtum Imperii conſortem adſeruerint? 108
eiusdem anni varie numerantur 108
exhibentur in numo cum perigraphe: TI. CAESAR. AVG. F. TR. POT. XIII. 109
eius era Proconſularis illuſtratur, & ad natiuitatem Chriſti adplicatur 109
SCo feminis quaeſtum corpore facere prohibet, quarum aut pater, aut maritus eques Romanus fuerat 299
eius chronotaxis 107
eiusdem principatus duplex initium 108
Tibicinum collegium primum erat eorum, quae Numa inſtituit 383
Timocrates cur damnatus ab Athenienſibus? 659
Tinctores apud Romanos deſcribuntur 385
Toga Romanarum genus veſtium 8
Togam an Chriſtiani cum ſuperſtitione Romana poſuerint? 5. ſq.
Tonſura olim inter adlaphora referebatur 37
variae de ea opiniones 27. ſq.
ad eas reſpondetur 28. ſq.
an ex Euſebii loco Apoſtolorum colligatur? 28
an ex Gregorii Nazianzeni? ib.
an ex Ammiani Marcellini? ib.
de ea diſputatum in Gallia 38
ad eam de Petro probandam Pontificii argumentis futilibus vtuntur ib. ſq.
Petri neganda ex duplici fundamento 40. ſq.
Pauli cur non admittenda? 76
hiſtoria controuerſiae Anglicanae de tonſura Petri & Pauli 37
triplex in Anglia Statuta ib.
in formam coronae facta quid ſignificet? 38
Clericorum vnde originem habeat? 20
initio monachorum propria ib.
quando omnibus Clericis neceſſaria viſa? ib.
eius ritum a quo deducant Romanenſes? 35
Tormenta quando decernere poſſit iudex? 681
Tormentis extortae confeſſioni non temere credendum 678
Tormentorum anceps effectus demonſtratur exemplo 679
Tortura an confeſſio extraiudicialis ad eam ſufficiat? 675
Transactio an de criminibus capitalibus licita? 690. ſq.
Translatitium edictum quid? 993
Trapezitarum vbi fiat mentio in iure Rom.? 456
Traſſa, vel *Tratta* quid in negotio collybiſtico? 460
Traſſans quis dicatur in cambio? ib.
Treuirenſis Eccleſia ob antiquitatem ſuam quid ſibi adſerat? 44
Treuiri a Romanis legum deſcribendarum gratia Graeciam miſſi? 995
Treuiros an miſſus fuerit Eucharius? 45
Triboniano iniuria multi tribuunt errores 525
Tribuni plebis turbas excitant in rep. Rom. 396
Tribuum in Germ inſtitutarum effectus fuere triſtiſſimi 422. ſq.
Tullus Hoſtilius Numae inſtituta circa collegia opificum ſuſtulit 389
omnia ad virtutem bellicam retulit ibid.
Tunica non numquam loco dalmaticae legitur 26
quid inde ſequatur? ib.
clauis purpureis inſignis quomodo vocata? 25

qui

Digitized by Google

qui talem geſtauerint? ib.
Tunicae lineae quando induendae a Sacerdotibus? 66
veſtium harum ſanctitas ib.
detritae quibusnam vſibus deſtinatae? ibid.
Turpes perſonae ex hereditate aliquid capere prohibentur per L. Pap. Popp. 291
quaenam iſtae ſint? 294. 295. 296. 297
quomodo vocentur ab Vlpiano? 295
Turpitudo & leuis nota quomodo diſtinguantur? 295
Tuſcianus, ICtus, Aburnii Valentis diſcipulus 802
Tutela. ita dicta a Germanis parentum poteſtas in liberos 596
maritalis hodienum non in vniuerſa Germ. obtinet 859
prouinciae, vbi ea exoleuit, recenſentur 859. 860
eius effectus in Germania 856
ii adhuc hodie ſuperſunt paſſim in Germania, etiam vbi ius Rom. receptum 870 ſq.
Romanorum in vxores a quibusnam Imperatoribus abolita? 835
an ei obſtet communio bonorum inter coniuges iure Germanico? 843
in legibus Germ. praeſidium reperit 844
id oſtenditur ex Lege Wiſigothica & Burgundica ib.
it. ex chartis & formulis 846. ſq.
firmata iure Sax. 848
Suecico 849
Normannico 851
variis Statutis Germ. 852
Galliae 853
Belgii 854
Italiae 855
aliarum orig. Germ. gentium 855. ſq.
cur ei vxores credere noluerint legislatores? 815
muliebris perpetua Rom. quando euanuerit? 836
mulierum Romanarum quotuplex? 814
Atticarum qualis fuerit ante nuptias? 819
qualis iam nuptarum 820. ſq.
viduarum? 822
Atticarum & Romanarum comparantur 823. ſq.
quando ad Archontem redierit iure Attico? 823
ſuprema gaudent Principes apud Germanos 710. ſq.
eius indoles 710
& fundamentum 720
huius definitio 718
eius veſtigia occurrunt in antiquis Germ. legibus 711
ea inueſtiti Principes Germaniae 713
huius rei exemplum ib.
eius effectus 721. ſq. 733
eiusdem differentia quatenus vel Principi, vel magiſtratibus inferioribus competit 719 ſq.
magiſtratuum in Germ. non ſemper a iurisdictione promanat 720
perpetua feminarum quomodo diuidatur? 825
an in ea conſtitutae feminae minorennes curatores habere potuerint? 830
teſtamentaria in XII. Tab. fundamentum reperit 707
eius antiquitas ib.
legitima apud Alemannos non erat gratuita 845

an

an nota fuerit ante XII. Tab. ? 708
agnatorum legitima Graecis ſuſpecta viſa ? 706
ceſſitia quae ſit? 825
apud Rom. gratuita erat 733
cur iure Germ. non ipſo iure finiatur? 730
apud Rom. hereditatis inſtar erat 722
pupillorum Ducibus & Principibus in inaugurationibus commendata 714
id quod patet exemplis Ducum Bauariae 715
& Carinthiae ib.
Tutela & poteſtas mariti in vxorem apud Germanos vnum idemque 831
Tutelae cur facta mentio in lege Decemuirali PATERFAM &c. 989
Tutelae in Germania & feminae adultiores ſubſunt 718
Tutelae genus mixtum perperam ſtatuit Vinnius 724
ei ſubeſſe non poterant filiifamilias iure Rom. 817
Tutelam fructuariam in Germ. non fuiſſe ignotam, oſtenditur ex Spec. Sax. 734
eam adminiſtrandi ius quando incipiat? 724. ſq.
eam initio Romani magiſtratibus non demandabant 707
non debent Athenienſibus 817
Tutelas teſtamento conſtituendi facultas ex XII. Tab. eſt 1000
Tutor quis eſſe poſſit iure Rom.? 833
ex L. Iul. Pap. Popp. feminae quo caſu conſtituendus ad dotem *dandam*, *dicendam promittendamue* 825
cur is eiusue filius iure Rom. feminam ducere prohibeatur, quam tutela regit? 835
acturus in iudicio quomodo ſe legitimare teneatur iure Germ.? 726
an rei detur? 990
inter eum & curatorem iure Germ. nihil differentiae 717
vnde id probetur? ib.
Tutores pro pupillis petere quem oportuerit iure Rom.? 728
iure Germ. omnes confirmandi 721. 724. 725
eos magiſtratus in Germania etiam non rogati conſtituunt 728
ita per Receſſus Imp. cautum ib.
Datiuos iure Germ. non confirmandos putat Strykius 724
an recte ſe habeat eius ſententia? 725
furioſos & minores pater liberis conſtituere poterat ap. Rom. 1000
legitimi qui in iure Rom? 722
quando ad rationes reddendas coegerint iudices Rom.? 718
Graeci cur ἐπίτροποι dicti? 820
Tutores petere quid iure Rom.? 728
id pupillus non poterat ib.
Tutoris confirmatio quidnam efficiat iure Germ.? 725
quid ſit iure Rom? 723
datio iure Rom. non erat ordinariae iurisdictionis 244. 709
Tutorium & curatorium quid iure Germ.? 726
Tutorum adminiſtratio vicaria in Germania in legibus publ. fundata 726
Tyrus colonia iur. Ital. αὐτόνομος 698

V.

VAcatio a muneribus publicis nautarum priuilegium 711
Vadimonium promittentes manum tollebant 437
Vaginae an vna cum armis prohibitis cenſeantur prohibitae? 340
Valeria an in Andronis Sextili, mariti tutela fuerit? 817
Valeſii ad Euſebii locum commentatio 16
Valuta quid in cambio? 460
an eius facienda ſit mentio in litteris cambialibus? 470. 489. ſq.
Varronis vetus dictum de philoſophis, hodiernis

Digitized by Google

nis temporibus quoque adplicandum 114
Varus (Quinctil.) Syriae Praeſes 104
ſub eo Chriſtus natus ib. ſq.
Tertulliani locus ea de re explicatur 106
Vaterloſe & Mutterloſe Wayſen: quid ex hac loquendi ratione demonſtretur? 548
Vecordium hominum inceſſus 181
Vectigalia plurima apud Romanos 346
an iure exigi queant? ib.
an in libero mari ib.
Danorum & Suecorum ea de re contentiones 346. ſq.
an in fretis ſoluenda? 347
ea defraudantium poena non eadem ibid.
Velitis iubeatis Quirites: formulae huius explicatio 434
Venena mala qui vendiderant, quomodo puniti? 336
Venenum quanta circumſpectione hodie vendatur? 341
Verba in ſe nec ad veritatum, nec ad bonorum claſſem pertinent 127
ciuilia quaenam? 998
Veſtali ſacerdotio tutela mulierum perpetua finiebatur iure Rom. 824
Veſtes ſacrae a monialibus non tangendae 22
Iudaicae ad religionem pertinebant 31
litteratae Apoſtolorum 78
antiquae ſacerdotales an hodiernis ſimiles fuerint? 17
Veſtimenta Clericorum a laicis non attingenda 12
an inter gentilium & Chriſtianorum diſcrimen? [illegible]
Veſtis alba. quos ea vti oportuerit? 18
Veſtis Romanorum toga 2
Veſtitus ratione a Chriſtiani ſe prodiderint? 4
Veſtium ſacrarum mentio fit a Patribus nonnullis 18
myſterium in eis non quaeſiuerunt antiqui ib. ſq.
non eiusdem vbique formae ib.
quando vbique introductae? 19
Veſtium genus Chriſtianorum quodnam? 2
forma pendet ab arbitrio gentium 2
Vicaria tutorum adminiſtratio in Germ. legibus publ fundata 726
Vidua quo iure fructus liberorum ſuorum percipiat iure Hamburgenſi? 604
Viduae ad ſecunda vota transeuntes Romanis inuiſae 579
earum tutela qualis fuerit iure Attico? 822
cur eas Hebraei Deo curae eſſe cenſuerint? 814
Viglius Zuichemus an in teſtamentis, quae hodie principi offeruntur, recte quaerat veterem teſtandi ritum in comitiis calatis? 991
Vindicatio quae per eam legari olim potuerint iure Rom. 978
Vindiciae qua formula olim petitae? 438
Vindicationi ſeruorum an iure ciu. obſtet praeſcriptio? 884 ſq.
Vini adulteratores quomodo puniendi? 344
eius effectus oſtenſus a Callimacho 683
Vini cauſſa emtae quaenam prouinciae a Ludouico Germ.? 745
Vinnius an recte ſtatuat mixtum tutelae genus? 724
Vinum plurimis Germaniae gentibus olim ignotum 327
Vir an vxori mente captae curator dari poſſit ex diſpoſitione iur. Rom.? 836
Virtute praeditorum qualis inceſſus? 182. ſq.
Vitia cambii ob correalem obligationem 483
cambiorum extrinſeca 497. ſq.
Vitiorum cambialium cauſſae triplices 474
Vitiari dicuntur regulae iuris 472
Vitium quomodo a morbo differat? 472
cambii quid & quotuplex? ib.
Vlmenſes quando ſibi Conſules & Tribunos plebis conſtituere coeperint? 419
Vlpianum, qui Athenaei ſympoſio inter fuiſſe fingitur, cum ICto confundit Iac. Gothofredus 698
Vlpianus ex Domitia familia prodiit 698
ei iniuria affinguntur Hebraiſmi 699. ſq.

eius

Digitized by Google

eius laudes & natale ſolum 696
ſemi iudaeus vocatur ab Eu. Ottone 697
eius temporibus quaenam teſtamenta in vſu fuerint? 993
locus eius emendatus a Corn. van Bynkershock 964
Vlpius Marcellus cenſor & aemulus Salu. Iul. acerrimus 804
Vnitas perſonae inter patrem & filium impediebat, quo minus iure Rom. patri in bonis liberorum vſusfructus eſſet 573
Vniuerſitati delatum iusiurandum ab iſtius Senioribus praeſtari debet 645
Voconia lex feminas hereditate excluſit 1002
Volenti non fit iniuria. id axioma adplicandum ad propriam reorum confeſſionem 660
Voluntati vltimae deuotorum, refragari inauſpicatum videbatur Romanis 685
Voluntatem vltimam νόμον vocat Priſcus 980
Voluntatis emendatio an ex emendatione intellectus recte deriuetur a Socrate? 118
Voluptatis venereae, ſeu laſciuorum inceſſus 176
Bacchicae inceſſus 178
Vrbem Templum ſibi viſam eſſe, profitentur Pyrrhi Epirotae caduceatores 435
Vrbes habitabant ſerui Francorum temporibus 417
Vrbibus & oppidis caruere Germani antiqui 416
Vſucapio. eius origo ex iure ciu. 874
quomodo eleganter vocetur a Cicerone? 876
Vſucapione annua vxor iure Rom. antiquo mater familias fiebat 447
Vſucapionis interruptio qua ratione olim facta? 437
Vſurae damnantur a Pontifice 462
Vſus iurisiurandi ſupplet.in foris Germ. oſtenditur 630. ſq.
Vſusfructus in poenam ſecundarum nuptiarum conſtitutus an in Germ. receptus? 582
ICti qui id adfirment? ib.
maternus Iur. Germ. quomodo differat a Romano? 583
an extra Germaniam obtineat? 587. ſq.
finitur in Belgio confecto inuentario 588
prouinciae in Germania recenſentur, in quibus viget 580. ſq.
eius fundamentum quodnam? 597. ſq.
requiſita 60. ſq.
deſcribitur verbis Statuti Hamburgenſ. 571
an ex Authentica ***Praeterea*** adhuc in vſu ſit? 581
eum origine Germanicum eſſe, demonſtratur ex L. Wiſigothica 584
apud Burgundiones in vſu erat 585
quibus conditionibus hi matri omnes liberorum facultates crediderint? ibid.
quibus modis finiatur? 614. ſq.
eo finito quomodo fiat bonorum diuiſio? 616
paraphernalium iure Rom. ignotus 575
vnde ſit receptus moribus Germ.? ibid.
paternus an in bonis aduentitiis liberorum iure antiquo Rom. obtinuerit? 572
quomodo inualuerit iure Rom. 573
legitimus an matri iure Rom. competat? 575
eius fundamentum patria poteſtas 576
bonorum liberorum an matri illa abligurienti adimatur? 603
in bonis pupillorum vaſallorum eſt effectus ſupremae tutelae in Germ. 733

Digitized by Google

improprie *dominium* adpellatur 589
quid iure Rom.? 573
teſtamento relictus an adimatur matri ob ſecundas nuptias? 581
in bonis aduentitiis liberorum inuectus a Conſtantino M. 574
in bonis emancipatorum pro parte dimidia a Iuſtiniano 575
in bonis illegitimorum an competat matri? 576
quid Lynkerus ad hanc quaeſtionem? ib.
quo caſu matri iure ciu. conſtituatur? 577. ſq.
iure Germ. antiquo multo pinguior quam Rom. 605
ille refertur ad ſpecies dominii vtilis a Thomaſio & Schiltero ib.
Vſusfructus legati & legitimi differentia 607
Vterini quando inter hos & conſanguineos differentia ſublata fuerit a Graecis? 270
Vuae ad vindemiam nondum maturae commercio exemtae ſunt per ordinationem Polit. 373
Vultus hominum non fruſtra diſtinxit Deus 138
id quod demonſtratur teſtimoniis ſacris & profanis ib.
Vxor quid ſine curatore poſſit in Saxonia? 868
Vxorem inuito patre ducentis poena iure Germ. 844. ſq.
Vxores temporibus Vlpiani rarius in manum conueniebant 978
plebeias; non libertinas ducere licebat ante L. Pap. Popp. 291. ſq.
eas ſibi coemebant Celtae 840. ſq.
Vxori, quae in manum conuenerat paterfamilias teſtamento tutorem recte conſtituebat iure Rom. 1000
exemplum Hiſpalae Fecenniae ib.
an mente captae vir curator dari poſſit? 836
Vxoris curator quomodo hodie fiat maritus in Saxonia? 862
Vxorum a maritis aliis ceſſarum exempla 989. 826. ſq.

W.

Walefridi Strabonis & aliorum teſtimonia, quod Sacerdotes 3. priorum Saec. non alio ſigno ſe diſtinxerint a laicis, quam morum probitate & ſanctitate 12. ſq.
eorum ſententiae ſuffragatur ſilentium Patrum & ſtatus eorum temporum 13. ſeq.
Watteri (Io.) ſententia de querela inofficioſi expenditur 286
Wiſigothi. apud eos liberi aeque in matris ac patris poteſtate erant 584
vnde id conſtet? ib.
pueros decennes teſtari patiebantur 997
Wiſſenbachius quomodo explicet verba Seueri Imp. de religione iudicantium? 654. ſq.
Wurtembergiae Duces ſe *Obriſte Vormünder* in reſcriptis ſuis vocant 710
leges tutelares a Venetis petierunt 781

X.

Xenophon Athenienſibus ſuadet, vt mercatores honore proſequantur 537
Xenocrati iniurato credendum eſſe putabant Athenienſes 633
Χιτώνια quid Graecis? 31

Z.

Zacharias ſacerdos neminem in Sanctuario comitem habebat 66
Zaleucus quibusnam legibus rempubl. inſtruxerit? 635
Zeno imitatus a Salu. Iul. ICto 798
Zoll-Stangen (Statuae mercuriales) 384
Zoroaſtris oracula 397
Zorobabelis templum Iudaeos, Chriſto reſpondentes intellexiſſe, cur non credibile ſit? 96
Zuentiboldus Rex Lotharingiae non Dux. 746

(o)

A.l.T 331041

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

XXII
C31